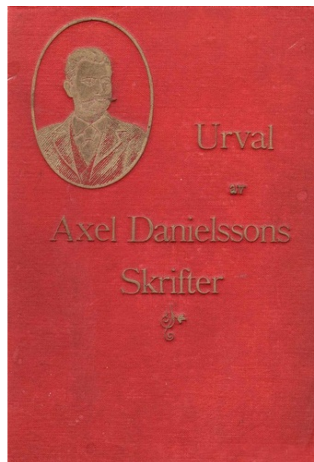

URVAL

AV

AXEL DANIELSSONS

SKRIFTER

MED LEVNADSTECKNING OCH KARAKTÄRISTIK AV
AV

D:R BENGT LIDFORSS

FÖRLAGSAKTIEBOLAGET FRAM, MALMÖ

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta är det mest omfattande urvalet av Axel Danielssons skrifter. Det utgavs 1908 har digitaliserats direkt för Projekt Runeberg i augusti 2012 av Bert H.

Förord till levnadsteckningen

Det är mig vid detta tillfälle en kär plikt att offentligen frambära mitt hjärtliga tack till alla de personer, som med råd och upplysningar velat understödja mig i den vanskliga uppgiften att teckna Axel Danielssons bild. I främsta rummet gäller detta tack den avlidnes maka, fru Elma Danielsson, samt bland männen från det första genombrottets tid snickaren Olzen och cigarrmakaren K. Albert Persson, båda i Malmö.

Ett särskilt tack är jag skyldig Socialdemokratiska ungdomsförbundets expeditör, herr Emil Wallin (Malmö), som på egen hand verkställt det här föreliggande urvalet, och på ett lika älskvärt som effektivt sätt ställt sina därvid förvärvade erfarenheter till min disposition.

Trots det verksamma understöd, som från dessa och andra håll kommit mig till del, har jag dock vid mitt arbete haft att kämpa med vissa svårigheter, som icke kunnat undgå alt trycka sin prägel på denna skrift. Att skriva Axel Danielssons historia har för mig varit detsamma som att riva upp gamla hjärtesår; och för en person, vars dagliga gärning är delad mellan naturforskning och journalistik, har det tidtals känts som ett tryckande tvång att hålla blicken fäst på ett förflutet, som är blekt av åren, men ändå ligger vår egen tid så nära. Under arbetets gång har jag emellertid haft ett förträffligt tillfälle att på mig själv studera den sänkning av hela intelligensnivån, som inträder, när man för en tid gräver ner sig i gamla papper, tidningsluntor, brevsamlingar samt andra historiska dokument, och då jag nu efter slutat värv lägger pennan ifrån mig, känner jag mig lika själlöst förflackad som vore jag en svensk historieskrivare ex professo.

Lund i maj 1908.

B. L.

*

Av alla ljusa syner, varmed livet gäckar vår pessimism, är väl ingen omotståndligare än en nordisk första maj* när den är gynnad av sol och vind. Isarna ha brustit, kälen gått ur jorden, och i den tidiga vårmorgonen tycker man sig andas alpluft, rusande och eggande som osynlig förandligad champagne; men i stället för alplandskapets intetsägande genomskinlighet sveper en varm ånga sitt drömfina flor kring de nyutspruckna träden, i vars grenar saven sjuder och där fågel-kvittret sprudlar i friska, regnbågsglittrande kaskader. Hela naturen synes så ljus och glad, som hade den tagit studentexamen just i dag; och allt efter som morgonen lider komma också de vita mössorna, och under de vita kullarna lysa ansiktena i dag klarare än annars, och snart drar studentsången genom gatorna som en tonande hägring av ungdomslycka och ungdomsmod. Så ljuda andra toner, som en böljande, purpur-flammande morgonrodnad håller marseljäsen sitt triumftåg genom rymden, och kringflutna av det lidelsefulla tonsvallet vaja de röda fanorna vackrare, stoltare, uttrycksfullare än någon annan dag på året. "Och det är nästan, som hade de många mörka männen, vilka fylkats kring de röda fälttecknen, i dag fått något ljust i blicken — som lekte även i deras sinnen en

flyktig reflex av den glans, som lyser kring en nordisk första maj, när den är gynnad av sol och vind.

Men här uppe i norden händer det också, att en vårdag, som gått in med solsken och vackert väder, plötsligt förvandlas till en kulen senvinterdag, och från samma himmel, som nyss lyste i klaraste sammetsblått, faller ett tätt snöglopp, som stänker en smutsig issörja över den tindrande grönskan, de vita mössorna och de röda fanorna. Det är vintern, den dödsdömde tyrannen, som för att förlänga sitt eget liv söker bringa vårens pionierer till tystnad . . . .

Axel Danielssons levnad är lik en nordisk första maj, vars morgon lovar allt vad vårlig skaparkraft kan bjuda, men vars sol höljes i tunga moln långt innan den ännu nått sin middagshöjd.

***

Ute på en av Malmö nyaste begravningsplatser — så långt ute att ögat kan fånga en strimma av den blånande slättranden — reser sig en väldig bautasten, som bär Axel Danielssons namn. Mitt ibland den pompösa förkonstling, varmed Malmö-borgarna förgäves söka rädda sina anförvanters minne undan den oundvikliga glömskan, reser sig det ur klippan sprängda granitblocket som ett stycke urbergsnatur, en symbol av oböjlig, men i all sin trotsiga hänsynslöshet behärskad mannakraft. Här vilar en karl, som var timrad upp av ett hårdare virke, byggd av ett ädlare ämne än ni, hedervärda kälkborgare, säger graniten på sitt stumma, men vältaliga språk — och däri talar den sanning.

Axel Danielsson härstammar både på fädernet och mödernet från Värmland och föddes den 15 december 1863 i Stavnäs församling. Fadern var sågverksarbetare och avancerade sedan till sågarförman. Av allt att döma har Danielsson — som så många andra geniala naturer — ärvt sin intellektuellabegåvning företrädesvis från mödernet, medan han däremot från fädernesidan synes ha fått den länge obetvingliga livskraft och den

personlighetens storvulna resning, som från första stund höjde honom över mängden. Göthes självbiografiska utsago:

Vom Vater hab ich die Statur, des Lebens ernstes Führen, von Mütterchen die Froh-natur, und Lust zum Fabuliren

torde även innehålla en god portion sanning med hänsyn till Danielssons ärftlighetsförhållanden.

Hans mor, som med sitt enkelt själfulla gemyt stått sonen nära på ett helt annat sätt än fadern och sett honom med helt andra ögon, har från hans tidigaste barnaår upptecknat en del karaktäristiska smådrag, som ge vid handen, att Axel icke blott varit en »kvicktänkt och yster» parvel, utan även ägt en för sina år ovanlig företagsamhet och energi. En dag, berättar modern, hade barnen fått nya förskinn, och farfadern, som tillfälligtvis kom på besök, lovade då Axel, som var hans specielle gunstling, att när han slitit ut det förskinn, han hade på sig, skulle han av honom få ett nytt, ännu vackrare. Knappt hade gubben yttrat detta förr än Axel, som då ännu ej fyllt fyra år, kastade sig på magen för att strax slita ut det han hade och kunna ta farfar på orden. Kort därpå tog farfadern honom till det närbelägna Stömne, och här synes hans krigiska lynne för första gången ha gett sig tillkänna. Det var en flicka vid namn Angelina, tre år äldre än Axel, som stundom retade honom så att han »flög på henne som en hök», och när hon fegt flydde, ställde sig femåringen på lur med sopkvasten bakom dörren. Men en ännu värre fiende än Angelina hade han i en stor och ilsken gris, från vars anlopp han en gång endast lyckades rädda sig genom att äntra upp för den höga trappa, som ledde upp till andra våningen i huset. Där nedanför stod grisen, upphävande sina hemskaste grymtningar, då detplötsligt — berättar modern — förnams ett förfärligt dunder, och när gårdens folk strömmade till, befanns det att Axel försatt sin dödsfiende ur stridbart skick genom att från trappans krön slunga över honom ett stort ämbar med slaskvatten. »Din stora kanalje, vad har du gjort!» ropade farfadern vid anblicken av grisens beklagansvärda tillstånd, men femåringens trohjärtat segerstolta uppsyn avväpnade honom fullkomligt, och gubben skrattade, han som de andra, åt bedriften.

Uppehållet hos farföräldrarna på Stömne avbröts emellertid snart nog, då Axels egna föräldrar flyttade till Edsvalla bruk, likaledes i Värmland. Här började han sin skolgång, men redan efter fjorton dagars vistelse i småskolan tog skolläraren honom upp bland sina pojkar, och samma framgång rönte han i ännu högre grad, när familjen flyttat till Korsnäs i Dalarna, där en skollärare Trolle, som fått ögonen upp för gossens ovanliga begåvning, ägnade honom sitt särskilda intresse. Modern berättar, huru hon vid denna tid — Axel var då blott nio år — »nog stundom måste banna honom för han ville vara härskare över sina syskon», men vida ofta roade han sin omgivning genom de lustiga upptåg han ställde till. »När far var ute, då var han inte rädd, då klädde han ut sig till präst, gjorde prästkrage av papper och fick ett stort förkläde och svart cylinderhatt, och så ställde han en stol på soffan och började: »Mina älskade vänner och åhörare». En käck och vacker pojke, en kvicktänkt och yster parvel, en liten härskarnatur med sinne för det talade ordets makt och böjelse för offentligt uppträdande — så ter sig den tioårige Axel Danielsson; och så bakgrunden: »När far var borta».

Det vill synas, som hade det i första hand varit den ovannämnde skolläraren Trolle, som förmått fadern att låta Axel studera vid elementarläroverket i Falun, där han intogs 1876 och vilket han lämnade som abiturient 1881. Under skoltiden i Falun gjorde han ett par bekantskaper, av vilka särskilt en fick en avgörande betydelse för hela hans framtida liv. HanSkoltiden i Falun

inackorderades nämligen hos en familj Sundkvist, och det var här han första gången såg Elma Sundkvist, dottern i huset, som blev hans ungdoms älskade och hans trogna och hängivna följeslagerska genom livet. Här i Falun vann han också en annan vän för livet, fast på ett annat plan än det erotiska: en mamsell Fällgren, som av allt att döma synes ha varit en ovanligt fin och nobel person, och som med aldrig svikande intresse följde sin unge skyddsling, även när snart sagt alla andra relationer gått i kras. Här fick också den unge Danielsson tillfälle lära känna trycket av en främmande härskarvilja, den despotiske och strängt konservative rektor Dahlbäck, som först gynnade honom genom informatorsanställning, stipendier o. s. v., men sedan, när den unge gymnasistens rabulistiska läggning började framträda, blev honom en bitter fiende.

1 ett självbiografiskt fragment, som publicerats under hans fängelsetid, har Danielsson berättat, hurusom han

under sin skoltid i Falun ådragit sig lärarnas misshag genom att i gymnasistföreningen hålla föredrag om Darwin — en synd, som vid denna tid, slutet av sjuttiotalet, också inbrakte honom hot om relegering. Ännu större blev dock den ovilja, som han och en annan kamrat ådragit sig från rektorns sida, då de planerade en sympatiyttring för de vid Korsnäs strejkande sågverksarbe-tarna. Icke blott sonen, utan även fadern Danielsson, inkallades till den myndige rektorn och fingo var sin allvarliga skrapa. Att en yngling, som röjt så påtagliga prov på en omoralisk sinnesförfattning, att han agiterat för Darwin och Marx, ej utan vidare kunde förklaras äga den mogenhet, som en fullständig elementarundervisning avser att bibringa, var ju självklart, och under en serie trakasserier samt »följd av vänners och anhörigas ömma farhågor» avlade Danielsson studentexamen 1881, två år tidigare än efter den normala hastigheten.

H ans skoltid har utan tvivel haft sina ljusa och stolta ögonblick, men i stort sett har det dock påtagligen varit en slitets och försakelsens tid. Redan som helt liten parvel, innan hanbörjat skolan i Falun, fiek han under ferierna tjänstgöra som »kättingpojke» vid Korsnäs bruk, och i Falun gick en oproportionerligt stor del av fritiden åt för privatundervisning åt andra pojkar. Av den på detta sätt erhållna inkomsten användes större delen till inköp av böcker, men detta hindrade icke, att fruktansvärda scener utspelades, när fader Danielsson vid läsårets slut erhöll de enligt hans mening fullkomligt brottsliga boklådräkningarna. Av allt att döma har emellertid Danielsson redan under sin skoltid förvärvat en högst avsevärd beläsenhet, om denna också, enligt hans egen utsago, i främsta rummet gällde skönlitteraturen.

Strax efter abiturientexamen företog den nybakade studenten en resa till England, som synes ha startats under mycket vanskliga auspicier och vars egentliga syfte även tycks ha varit tämligen svävande. Innan han reste friade han emellertid till Elma Sundkvist och fick ja, och det gjordes upp att han först skulle komma tillbaka efter fyra år, och då skulle bröllopet stå. Till stor förvåning för de hemmavarande, i synnerhet för fästmön, återkom han redan efter två månader; hans första utrikesresa, som också blev hans enda, om man bortser från en kongresstripp till Berlin och den sista resan till Elsterberg, synes ha varit en fullkomlig missräkning utan någon nämnvärd behållning.

På hösten 1881 skilldes vägarna för de unga tu, i det att den sextonåriga Elma Sundkvist skrev in sig vid lärarinneseminariet, medan Axel »kravlade sig till Upsala på lånta pengar». Utom mamsell Fällgren var det prästen vid Näs, pastor Hult, och en major Nissen, som försträckte den medellöse studenten en smula pengar för Upsalavistelsen. Emellertid synes dessa bidrag, så välmenta de än torde ha varit, icke ha räckt till, ty redan efter halvtannat år måste Axel avbryta studierna och bege sig hem till föräldrarna på Näs, där han av fadern mottogs som en misslyckad spekulation, vilken endast väcker oangenäma idéassociationer. 1 det självbiografiska frag-
Ttpsalatiden

mcnt, som författats under fängelsetiden i Malmö, skildrar han, hur man på den tiden, innan Verdandi gett ut sin studiehandbok, fick tillbringa första terminen med att gå omkring hos professorerna och göra svävande frågor och mottaga otillfredsställande svar; sedan var det att gå från fakultet till fakultet och prova de olika varieteterna av kunskapens träd, och Danielsson tog pliktskyldigast kollegier i Boströmsk idélära, dissekerade grodor på zootomicum, läste matematik, fysik, estetik

— allt möjligt. Men vart han vände sig, stötte han efter kort tid på anslaget: latin! som hindrade honom att gå vidare, ty han kom som realist från skolan, och latinherraväldet stod då ännu i flor både vid skola och universitet. Under Upsalatiden synes dock grunden ha blivit lagd till det filosofiska intresse, som sedan följde honom för livet, hur oroligt detta än gestaltade sig; den gamle Sigurd Ribbing hade tydligen imponerat på Danielsson, icke genom sin lära, men som typ och original. För övrigt medtog Danielsson från Upsala två antipatier, dels mot kvinnofrågan, som han fick avsmak för »vid åsynen av ett doktorinneämne, som med glasögon och uppkavlade ärmar stod och skar i en död katt», dels mot Verdandi, som »den tiden bestod av idel ungbourgeoisi med preventiva åtgärder och diskussionsrätt som enda positiva program». Detta klena betyg, som Danielsson i augusti 1888 gav den liberala studentföreningen i Upsala, innebar väl en orättvisa så till vida som Verdandi redan då börjat sin verksamhet i folkupplysningens tjänst, men detta hindrar icke att Danielsson med sin skarpa blick

varsnat den sjuka punkten i Verdandi: dess brist på social förståelse i modern mening, en brist, som fått sitt praktiska uttryck i det överraskande stora antal antisocialistiska liberaler och reaktionärer och det försvinnande ringa antal socialdemokrater, varmed Verdandi rekryterat våra politiska partier.

Universitetsstudierna avbrötos emellertid snart nog av ekonomiska skäl, och efter att på en kortare tid ha gått i lands-flykt till fädernehemmet i Dalarne, där tillvaron mycket snart blev honom outhärdlig, tog den unge Danielsson sommaren

1886 språnget ut i stora världen, som för honom att börja med blev Stockholm. Dessförinnan hade han dock några månader vistats på kondition hos en stockholmsgrossör, som han sedan skildrat i skissen »Kors och profit». Till Stockholm kom nog Danielsson för att bryta sig en bana som författare, och under sin första Stockholmstid har han lämnat ett betydande antal skisser och andra bidrag till Budkavlen, Dagens Nyheter, Söndagsnisse, Kasper m. fl. Särskilt Budkavlen, som grundats av Jörgen och på mitten av åttiotalet hade sin glansperiod som radikalt boulevardblad med bl. a. August Strindberg som medarbetare, var under en viss period en tämligen trogen avnämare av de Danielssonska alstren. 1 sin vackra minnesruna över Danielsson berättar Jörgen, huru han en gång i Budkavlens trappor mötte en ung man, som i sina torftiga, luggslitna kläder och med sina vackra men lidande drag verkade som en förklädd prins — det var Axel Danielsson under den tid han själv tillhörde »Skuggornas värld».] en tidigare artikel, som Jörgen skrev för att stämma allmänna opinionen till den fängslade Danielssons förmån, finner man följande vackra ungdomsporträtt av D.:

»För 3 å 4 år sedan mötte vi städse i en här utkommande bourgeois-liberal tidnings trappor en smärt, vacker, dödsblek, ytterst torftigt klädd student, en yngling, nästan ett barn, som med stora talande ögon tilltalade oss. Men aldrig — med ord. Ej med ett enda.

Vi förstodo alltför väl att han skulle gjort även detta — om även vi haft en torftigare dräkt och en hungrigare min.

Vid våra år och i vår ställning tilltalar man ej gerna någon opresenterad, lägger ej gerna fram vekare, sårbarare känslor, fruktar alltid att missförstås, just då man minst förtjänar det. Och man ser lätt i varje torftigt klädd person, ja i varje person, helst med sympatiskt yttre, som synbarligen önskar» Skuggperioden »

nalkas, en äventyrare, en fiende till ens lugna arbete, tid och kassa. Men i denne unge mans tysta blick låg dessutom en slags omedveten stolthet, som sade oss, att han måhända skulle sårats och gett ett svar, stoltare i form än i tanke, om vi såsom objuden beskyddare tilltalat honom.

Ty vi förstodo att här kämpades en kamp icke ovanlig i en stor stad, en fattig, bildad ung mans, en stolt och intelligent ung mans utan relationer, kamp mot det moderna bourgeoisi-liberala samhället, som även vi innerst så pass hatade, att vi förstodo ynglingens tysta hat.»

Danielsson talade ej gerna om denna dunkla skuggperiod, som för honom påtagligen har varit en försakelsens och förödmjukelsens tid och under vilken förbindelserna med både fästmö och anförvanter tidtalt voro fullkomligt avbrutna.] ett brev till Elma Sundkvist, skrivet från Stockholm den 9 okt. 1885, skildrar han sitt tröstlösa läge sålunda:

»Kära Elma! *

Jag har icke kunnat förmå mig att skriva förr än i dag, varöver du nog är stött på mig, men det kan jag verkligen inte hjälpa. Det blev så tomt och ödsligt för mig när du rest, att jag knappast kommit mig för med någonting. Jag har icke arbetat, roa mig har jag som du vet icke råd till. Vad har jag då gjort? Ingenting! Jag har gått och bråkat min hjärna med att i förväg finna svar på den fråga, som nu för tiden trängt sig på mig med all makt: hur länge skall det dröja tills någonting inträffar, som gör slut på mitt nuvarande odrägliga stillastående? Skall jag ruttna bort som en dypöl? Jag ser snart ingen enda utväg, ingen enda dörr, varigenom jag kan komma ut och slå in på en annan bana. Jag känner mig till mods som en inspärrad. Mina talanger, om jag har några, dö av tvinsjuka. — — —

Din Axel.»

Att den tjugoårige studenten, obemedlad och utan relationer som han var, ej kunde göra sig gällande som skriftställare i enmiljö, där August Strindberg behöft tio år för att bli bemärkt, och som nu vimlade av skribenter med fickpengar och relationer, är ju föga förvånansvärt; och för övrigt, utan att göra Danielsson någon orätt, torde man väl kunna påstå, att han ej var någon diktare i ordets egentliga mening, även om han ägde en rik poetisk känslighet och i vissa ögonblick såg verkligheten med poetens drömblå skaparblick. Han var dock åtminstone i yngre dagar en alltför stark viljemänniska för att kunna bli diktare, och de syner hans fantasi skapade ville han se förverkligade i livet, icke förevigade i dikten. Men den poetiska åder han faktiskt ägde, räckte till för att åt hans verksamhet som agitator och journalist ge en lyrisk fläkt, som ofta lik en frisk vårvind drog fram genom det lidelsefulla talets heta atmosfär, och som märkligt nog framträder starkare och rikare i hans senare produktion än i hans äldre.

Det var under denna dunkla skuggperiod som Danielsson gjort bekantskap med August Palm. Palm, som förut nödgats uppge den i Malmö startade »Folkviljan», och på grund a v sin dåtida osäkerhet i svenska språket sökte ett redaktions-biträde för den nya »Socialdemokraten», fann i den svältande bohémstudenten en medarbetare efter sitt sinne, och Danielsson, vars livsöde med hugg och slag uppfostrat honom till en motståndare av det bestående samhället, grep med glädje det tillfälle, som gjordes honom av den originelle skräddarmästa-ren. Palm har några år senare, då både han och Danielsson sutto häktade (aug. 1888) skildrat sitt första sammanträffande med den unge Upsalastudenten: »då jag fick höra hans livshistoria och veta vilka lidanden han genomgått, huru hans förhoppningar gått i kvav samt lärde känna hans stolta och energiska karaktär, anade jag att han var förlorad för bourgeoisisamhället». Denna aning var alldeles riktig, och så startades hösten 1885 »Socialdemokraten», som från sitt första reguliära nummer ända fram till sommaren 1887 räknade Danielsson som fast och ifrig medarbetare. Angående de när-marc omständigheterna vid starten av »Socialdemokraten» har Danielsson i ett festtal, hållet i oktober 1886, lämnat följande karaktäristiska data:

»Vårt förlagska pital utgjordes av den blygsamma summan av 108 kronor, och med detta kapital skulle vi upptaga en kamp mot en press, som har millioner till sitt förfogande. Man hånade oss naturligtvis. När man hörde talas om vågstycket att utgiva en tidning på 108 kronor, visste man intet annat namn att giva däråt än tidningssvindel—man var nog fräck att kalla det svindel, som gick sin väg så öppet och dock så blygsamt fram. Man anade icke vilket kapital vi hade i våra idéer, och vilken säker grund »Socialdemokraten» redan ägde och ytterligare skulle få i ett djupt känt behov bland massorna av folket.»

Den som nu, mer än tjugo år efteråt, läser detta av berättigad stolthet burna yttrande, kan näppeligen ana, vilken värld av försakelser och lidanden, som låg dold bakom detta utåt så käcka uppträdande. Danielsson har en gång sedermera lyft en flik av slöjan och berättat om de många hinder, som han och Palm gemensamt krånglat sig över, och huru de »mer än en gång genom djärva tricks eller förtvivlade ansträngningar räddade tidningen från att stupa». Men varken han eller Palm har någonsin invigt offentligheten i den levnadskonst, som de båda redaktörerna utövade, när de bodde tillsammans på en vindskupa i Hammarbygatan, och Danielsson skrev sina första flammande ledare i den Palmska barnkammaren. Det var bistra tider, men framåt gick det, och i känslan av att ha funnit sitt rätta verksamhetsfält utvecklade Danielsson en energi, som rätt mycket närmade sig det heroiska. Men när tidningens högsta ledning sommaren 1887 anförtroddes åt Hjalmar Bran-ting, som redan innan Socialdemokraten startades sökt skapa ett organ för den svenska socialismen i det mera privata tidningsföretaget »Tiden», och som efter fredsslutet mellan den socialrevolutionära »Socialdemokratiska föreningen» och detför parlamentarisk aktion arbetande »Socialdemokratiska samfundet» (i aug. 1886) blivit ordinarie medarbetare i Socialdemokraten, ansåg Danielsson det lämpligast att söka sig ett nytt verksamhetsfält. Angående de förhållanden och förvecklingar, som närmast voro anledningen till detta hans beslut, har D. själv (i Arb. 10 aug. 1889) lämnat följande framställning, som än i dag torde kunna äga ett från flera synpunkter berättigat intresse:

»Första gången jag mötte Hjalmar Branting på min bana, voro vi fientliga anförare för var sitt parti, men det betecknande var, att vi icke nalkades varandra för att leverera batalj, utan för att sluta fred. Många av Stockholms

arbetare ha nog ännu i färskt minne mötet i murarefackföreningens lokal, Mäster Samuelsgatan 2, då Socialdemokraten och J\ya samhället blevo sammanslagna under en gemensam redaktion. Palm var då i landsorten, och ställningen hade tillspetsats så, att avgörandet låg i mina och Brantings händer. Hade vi den gången — första gången vi sågo varandra — ränt an till strid, så skulle kanske ett olyckligt missförstånd, från början endast mellan Palm och några andra, men aldrig mellan Branting och mig, utvecklat sig till en kronisk schism, som behövt åratal för att biläggas. Jag kände stundens betydelse, och man vet, att jag gjorde min plikt. Därvid utövade Brantings ridderliga väsen från första ögonblicket ett mäktigt inflytande både på mig och de välmenande, präktiga stridstuppar, som omgåvo mig. Det fredsslut, som då ingicks, har heller ingen haft skäl att sedermera ångra, ty det placerade med ens i främsta ledet bland de rena socialdemokraterna en man, som mer än de flesta andra var vuxen det svåra kallet att verkligen leda en ung rörelse, vilken efter sin sturm- und drangperiod gick till mötes en tid av stagnation.

Under det halvår Branting och jag därefter gemensamt redigerade Socialdemokraten, föll aldrig ett fientligt ord oss emellan. Och detta var underbart, emedan mina personliga motståndareBort från Stockholm

— sådana lägger jag mig alltid till med — samlade sin lilla styrka just bakom ryggen på Branting. Jag märkte slutligen detta, och hade då intet annat val än att börja göra förberedelser till flykt.

Om man vill dödligt förolämpa en tapper officer, så degraderar man honom. Det gjorde Socialdemokratens kontrahentförsamling med mig, då den slutligen utnämnde Branting till huvudredaktör för en tidning, som jag mer än någon annan hade gjort till vad den var. Och hade icke denne nyvalde huvudredaktör hetat Hjalmar Branting, och hade han icke själv stått så fjärran från lumpna intriger, så skulle jag aldrig gjort vad jag då gjorde, när jag helt enkelt knallade mig i väg.

Det här har jag aldrig förut sagt offentligt, men jag gör det nu, emedan det någon gång skulle sägas, och emedan det för dem som känna mig, måste vittna bättre än mycket annat om Brantings karaktär, att till och med jag vek åt sidan, då han på sätt och vis blev min rival, och att jag aldrig hyst annat än vänskapliga känslor för den, som mina fiender, för visso icke med hans goda minne, sköto fram för sig, när de ville tränga ut en misshaglig. För övrigt begav jag mig från Stockholm, emedan både B. och jag insågo, att tillsvidare en skulle kunna sköta vad vi voro två om.»

] första hand styrde Danielsson sin kosa till Sundsvall, men då en undersökning av terrängen här gav vid handen, att förhållandena ej voro mogna för den aktion, Danielsson hade i sinnet, ändrade han kurs och gick söderut, till Malmö. Här mottog centralstyrelsen för södra distriktets fackföreningar på sommaren 1887 från den i arbetarrörelsen då ej längre obekante Danielsson en skriftlig förfrågan, huruvida styrelsen vore hågad att i Malmö arrangera ett möte med föredrag av D. över ämnet pressen och arbetarna. Svaret utföll jakande och några dagar efteråt avhölls mötet i Kasinoträdgården, den enda lokal, som stod att uppdriva för ett så misstänkt syfte.] sitt föredrag utvecklade Danielsson nödvändigheten för ar-betarna att skaffa sig en egen press, som enigt och oförskräckt kämpade för deras intressen, och hans ord vunno så mycket starkare gehör, som han kunde hänvisa till det obestridliga faktum att samtliga tidningar i Malmö — Sydsvenskan, Skånes Nyheter, Framåt, Malmö Allehanda, Skånska Aftonbladet, Granskaren o. s. v.—trots all skenbar arbetarvänlighet dock i realiteten alltid — då som nu — motarbetade arbetarnas verkliga intressen. 1 samband härmed dryftades även frågan om att uppsätta en radikal arbetartidning i Malmö. Märkligt nog visade det sig då, att en del för övrigt vakna arbetare och goda fackföreningsmedlemmar hyste en viss rädsla för socialism, antireligiositet o. s. v., men dessa betänkligheter stego dock tillbaka och man beslöt att starta en ren arbetartidning med Danielsson som ledande man. En kontrahentförsamling utsågs, och cigarrmakare-fackföreningen, som förut understött den Palmska Folkviljan, ingrep även nu ekonomiskt till förmån för det nya företaget; dessutom företogs även en liten utdebitering på centralstyrelsen för fackföreningarne och slutligen inflöto även en del privata bidrag från enskilda arbetare. Bland de arbetare, som i Malmö stodo i främsta ledet under denna vanskliga genombrottsperiod, och genom sin energi och offervillighet inlagt minnesvärda förtjänster om den sydsvenska arbetarrörelsen, torde i främsta rummet böra nämnas: tapetseraren Nordman (nu i Amerika), snickaren Ohlzén, grovarbetaren

Håkansson, muraren Per Persson, garvaren Olof Andersson, snickaren Otto Holmqvist, grovarbetaren N. O. Wester, cigarrarbetaren K. Albert Persson, grovarbetaren Svensson, cigarrarbetaren Nils Jönsson, skräddaren Karl S. Braun m. fl.

Så uppnåddes slutligen det lysande resultatet, att tidningen kunde startas och den nye redaktörens lön bestämmas till — 20 kr. i veckan.

Så långt var ju allt gott och väl. Men då uppreste sig plötsligt en ny oanad svårighet: det fanns i Malmö, i hela det stora liberala Malmö, ej ett enda tryckeri, som vågadetrycka ett blad, som misstänktes för att vilja föra socialismens talan, och det blev ingen annan utväg kvar än att trycka de tre första numren i Köpenhamn. Danielsson har i några artiklar, som finnas intagna i denna samling (sid. 75—81) med sin stoiska humor skildrat hur hans andragande mottogs av Malmö boktryckare och hur han själv fick resa och hämta hela upplagor från boktryckaren i Köpenhamn. Snart nog undanröjdes emellertid alla svårigheter därigenom att fyra för saken intresserade typografer (hrr J. Landby, C. H. Lundgren, C. A. Svensson och J. Ekström) startade ett eget tryckeri, från vilket tidningen utgavs — att börja med en gång i veckan. Första numret av den nya tidningen, vilken av sin skapare erhöll namnet »Arbetet», utkom den 6 augusti 1887.

De goda Malmöborgarne ryckte till, när de förnummo denna nya ton, så främmande och olik allt, som förut nått fram till deras öron. Denna nya stämma ägde ett underligt djup och en malmklang, som ringde sig in massornas sinnen och väckte en tusenstämmig resonans; han som ägde den nya stämman var en man, vars blick lyste av djärv oförskräckthet och högt uppodlad intelligens. Obehagliga aningar började dyka upp i de styrandes hjärnor, ingen kunde veta vart detta skulle leda och om icke denne underlige uppviglare en dag skulle kunna förorsaka samhället allvarliga obehag; när allt kom omkring vore det väl dock bättre att stämma i bäcken än i ån ...

Den 6 augusti 1887 hade Arbetet startats, och den 1 december samma år kom första åtalet, som sedan slag 5 slag följdes av det andra, det tredje och det fjärde.

***

I sitt intressanta arbete »Das bixrgerliche Recht und die besitzlosen Klassen»»Den borgerliga rätten och de egendomslösa klasserna.» påpekar den berömde rättsläraren, professor Anton Menger, att »alla länders jurister till följd avsin bildningsgång och sina intressen äro benägna att betrakta sig uteslutande som tjänare och representanter för de besittande klaserna. Hur stor och berömvärd är icke den andel, som läkare och nationalekonomer ha haft i fastställandet och undanrödjandet av mänskligt elände. Bland de teoretiska juristerna skulle jag blott kunna nämna helt få, som slagit in på en liknande riktning. Den övervägande majoriteten har alltid gått i. de rike och mäktiges tross, och har representerat dessas verkliga intressen med samma iver som de företrätt deras dårskap och övermod. Den sociala motsats, som allt mera skiljer kulturstaternas medborgare i två läger, beror till en stor del på denna ensidighet hos juristståndet.»

Det riktiga i denna uppfattning har helt nyligen understrukits av en så erfaren och måttfull man som professor Steffen i Göteborg.] själva verket var det emellertid ingenting annat än Danielssons energiska hävdande av denna uppfattnings riktighet för ett bestämt fall, som gav de maktägande förevändning att under ett års tid hålla den hatade orostiftaren i fängelse för att genom denna inspärrning, som sedan på grund av »hädelse» ytterligare förlängdes till ett och ett halvt år, för alltid krossa icke blott tidningen Arbetet utan också dess redaktör och därmed även sätta en damm för hela den sydsvenska arbetarrörelsen.

Då det här föreliggande urvalet innehåller de viktigaste aktstyckena från »åtalsperioden», är det i detta samband onödigt att ingå i en detaljerad framställning av förloppets olika faser. Dock bör det kanhända erinras därom, att den dom på sex månaders suspension och återbärande av de försnillade medlen, som rådhusrätten avkunnade över fängelsedirektören Lagerberg och som av Danielsson stämplades som ett utslag av klasslagstiftning, av hovrätten sedermera förvandlades till en dom på fem års straffarbete och förlust av medborgerligt förtroende i tio år, ett faktum, vars betydelse föga rubbas därav att högsta domstolen sedan återgick till rådhusrättensAtalsperioden

chcvalcriska ståndpunkt. För en var, som opartiskt betraktar dessa förhållanden, är det solklart att Danielsson hade fullkomligt rätt då han hävdade, att rådhusrättens utslag skulle blivit helt annorlunda, om en motsvarande förseelse begåtts av en fattig postexpeditör eller en annan obemedlad man utan relationer. Nu var den skyldige en högt uppsatt person, tillhörande den finaste societeten, hans motpart däremot en fågelfri folkuppviglare, och i sådana fall tillämpas än i dag den maxim, som en av skånska hovrättens medlemmar härom året gav följande formulering: »i detta mål döma vi ej som jurister, utan som människor».

Innan Danielsson hann avbörda det fängelsestraff på ett år, som hans uppträdande i Lagerbergska saken renderat honom, invecklades han i nya åtal av en om möjligt ännu mera upprörande art. Ungefär samtidigt med att den socialistiska rörelsen börjat taga fart i Sverge, framträdde den s. k. utilistiska rörelsen, vars huvudman var en f. d. folkskollärare, som efter en kortare vistelse vid Upsala universitet börjat bedriva en slags ateistisk kolportörsverksamhet, utan tvivel mycket välment, men ett tämligen ytligt uppkok på Ingersolls fria tankar, Biichners materialism, Mills utilitarism, alltsammans kryddat med hårresande citat ur gamla testamentet. Både Danielsson och Bran-ting stodo, så goda fritänkare de än voro, i grunden antipatiskt skeptiska mot denna i och för sig sterila propaganda, som till på köpet hotade att på sina ställen urarta till en ny form av läseri; men då åtalen och polisförbuden började hagla över utilistapostlarna, vilkas fritänkeri, hur blottat på kulturell bärkraft det än var, dock representerade ett framsteg gent emot den teologiska ståndpunkten, kom man från socialistiskt håll dem till undsättning, väl mera för pincipens skull än av sympati för agitationen som sådan. På våren 1888 införde Hjalmar Branting i »Socialdemokraten» en av Lennstrand författad »Hälsning», vari såväl »gud» som den rena evangeliska läran förnekades, och som på den grund inbrakte »Socialdemokra-ten» ett tryckfrihetsåtal, vari den fälldes till 300 kronors böter. Danielsson avtryckte i »Arbetet» den Lennstrandska artikeln, som i Malmö taxerades till 500 kronors böter, medan rådhusrätten i Örebro i ett liknande mål dömde till 250 kronor. Sådana religionsåtal hörde för övrigt på den tiden, då jämte Lennstrand även utilisterna Lindqvist och Berghell voro ute på krigsstråten, till ordningen för dagen, och »Socialdemokraten» kunde också med stöd av de avkunnade domarna offent-liggöra följande prislista:

1) Förnckelse av den rena evangeliska läran:

a) detaljer, alla slag, fria,

b) huvuddragen, närmare specificerade i en kommande

bilaga.......................... 50—100 kr.

2) Ett liv efter detta...150 »

3) Gud.......................................175 »

Förnekas alltsammans i klump lämnas 25 °/o rabatt.

Restitution erlägges, om förnekelsen utövas i skrift, som bevisligen icke är avsedd för den stora massan.

Hela denna åtalskomedi inspirerade Axel Danielsson till en indignerad artikel, som under rubriken »Till världsalltets upphovsman» infördes i »Arbetet» för den 9 maj 1888 och som återfinnes i detta urval sidan 138. Artikeln åtalades, fälldes och inbrakte sin författare tre månaders fängelse av rådhusrätten i Malmö. Samma straffmått — tre månaders fängelse — tillerkändes Danielsson samtidigt för ett poem betitlat »Krig» och undertecknat av signaturen Sigvald Götson, bakom vilken lär ha dolt sig en ung Lundastudent, vars verkliga namn Danielsson aldrig kunde förmås att uppge.] ett tredje religionsåtal, åsamkat genom ett muntligt föredrag, dömde rådhusrätten till fyra månaders fängelse, allt i allt sålunda tio månaders fängelse för religionsåtal. Hans uppträdande i Lagerbergska målet hade redan förut inbrakt honom tolv månaders fängelse, och Malmö rådhusrätt hade alltså redan innan ett år förgåttefter tidningens start hunnit ådöma den hatade redaktören tjugotvå månaders fängelse.*

För Danielsson voro de ur religionsåtalen framgångna domarna både upprörande och snöpliga. Det är högst sannolikt att denna åtalsperiod aldrig kommit till stånd, därest icke den Lennstrand-Lindqvistska propagandan

framträtt på arenan, och denna propaganda var Danielsson i grunden osympatisk. Denna sin uppfattning gjorde han ej heller någon hemlighet av, och då utilisten Lindqvist annonserat ett föredrag över ämnet »Har Kristus uppstått från de döda?» utropar Danielsson indignerad (Arb. april 1888): »Finns det verkligen, fråga vi på allvar, tänkande arbetare i huvudstaden, som under dessa vackra påskdagar packa ihop sig i en lokalhåla och höra på sådant?» Och på hösten 1888 öppnar han från fängelset ett formligt fälttåg mot den utilistiska propagandan, vars ytlighet och efterblivenhet han påvisar i fyra förträffliga artiklar, som kunna läsas med behållning än i dag. Med en bindande bevisföring fastslår han, »att det slag av agitation, som ger en världs-befriande betydelse åt religionssystemens störtande och tror det tusenåriga riket vara i antågande så snart man predikar ateism och utilism, dels utgör nedärvda kvarlevor av den borgerligt revolutionära traditionen, dels ingen revolutionär strävan alls, emedan en ensidig propaganda mot kristendomen och kyrkan icke bringar folket den insikt om samhällets utveckling, som vid slutet av en period är nödvändig, om den redan skedda ekonomiska revolutionen skall åtföljas av en social och politisk». 1 detta samband formulerar Danielsson även sin uppfattning om förhållandet mellan kristen tro och socialism därhän, att då »det står absolut konfessionslöshet på vårt program, så kan även en kristtroende arbetare vara lika god partivän som en ateistisk» (9 nov. 1889). Detta klara besked i en fråga, som nu åter skruvats upp till en alldeles onödig aktualitet, är

* Av högsta domstolen avprutades sedan fyra månader, så att den faktiska strafftiden blev ett och ett halvt år.särskilt bcaktansvärt, därför att det förskriver sig från en period, då Danielsson för övrigt ännu stod tämligen främmande för den moderation, han sedermera lade i dagen på det sociala och politiska området. Sitt eget program för kampen mot den kristna vidskepelsen formulerade Danielsson samtidigt på följande sätt:

»Ut med modärn naturvetenskap och samhällskritik till folket, annars blir det bara enfaldiga utilister av oss i stället för likgiltiga tvivlare. Och staten har ju själv inrättat en den präktigaste institution för spridandet av religiös kyla och skepsis i samhällskroppen. Jag tror på statskyrkan mer än på utilisti-ska bibelstunder.»

Man kan förstå huru denne man, som själv höll på att vara en likgiltig tvivlare, har känt sig till mods, när han tvangs att gå i fängelse för religionsbrott, vilkas verkliga beskaffenhet klart nog framgår därav, att den hänvändan till världsalltets upphovsman, som för tjugo år sedan inbrakte sin författare tre månaders fängelse, nu utan minsta ändring finnes återgiven i detta urval av D:s skrifter och det utan att åklagaremakten föranletts till något som helst ingripande. Likaså har den av Sigvald Götson författade dikten »Krig», för vilken Danielsson även fick utstå tre månaders fängelse, flerfaldiga gånger efteråt varit avtryckt i andra svenska publikationer utan att åklagaremakten ingripit. Naturligtvis hade Danielsson fullt klart för sig, vad dessa religionsåtal egentligen åsyftade och när domarna fallit, sjöng han med sin vanliga oförskräckthet även ut med detta i Arbetet:

»Proletärer, åter han 1 på det brutalaste blivit slagna i ansiktet. Tron icke att det gäller »gud» och »den rena evangeliska läran». På prästernas — — tror ingen klok människa i våra dagar och mina domare allra minst. Det gäller era klassintressen, intet annat, det är den socialrevolutionära arbetarrörelsen regeringen och de lokala myndigheterna vill åt, ochVi^or J^yd bergs jury dom

man antager — på goda grunder! — att denna rörelse är särskilt farlig i Sydsverge.»

Måhända känner sig en och annan enstaka läsare ej fullt övertygad om riktigheten av Danielssons uppfattning i denna sak, då vi ju i Sverge för tryckfrihetsmål äga en s. k. juryinstitution. Är man emellertid en smula initierad i hit hörande ting, så vet man mycket väl, att det sätt, varpå juryn väljes i Sverge, gör det möjligt för en rådhusrätt att ofelbart få en åtalad skrift fälld, därest rätten så önskar. Den som skriver dessa rader har själv någon erfarenhet som juryman i tryckfrihetsmål mot socialistiska tidningar och har en gång varit vittne till, hurusom de tre av rådhusrätten valda jurymännen enstämmigt förklarade sig icke ha tagit och ej heller hågade att taga kännedom om handlingarne i målet, enär de »ej kommit tillstädes för att prata strunt, utan för att göra slut på skandalskriveriet». Naturligtvis är en svensk jury icke alltid sammansatt av dylika element, då ju rådhusrättens moralnivå icke är densamma över hela landet; men angående den anda, som besjälade Malmö rådhusrätt under året i 888 kan man dock få en bestämd föreställning redan av det faktum, att rätten konsekvent ådömde höga — mycket höga — fängelsestraff för brott, som enligt lag kunnat få sonas med böter ända ned till trettiotvå kronor

och 66 skillingar.

Det var med denna juryernas växlande beskaffenhet som Hjalmar Branting räknade, då han på hösten 1888 i »Socialdemokraten» avtryckte Danielssons upprop »Till världsalltets upphovsman. Brantings avsikt var att få den åtalade skriften frikänd av en Stockholmsjury, som förmodades skola anlägga förnuftigare synpunkter än Malmöjuryn, och ett sådant frikännande utslag kunde naturligtvis ej gärna undgå att influera på den dom, som högsta domstolen då ännu ej avkunnat i det Danielssonska hädelsemålet. Försöket misslyckades emellertid, och den 22 dec. skriver Branting till sin då redan fängslade stridskamrat:»Broder!

Det gick inte, som du sett. Jag hade underskattat våra gamla frihetsman. Deras feghet är bottenlös. Det måtte av allt jag kunnat lukta mig till ha varit Viktor RydbergDenna Brantings förmodan har sedermera genom yttranden av en medlem av juryn (kapten Mankell) blivit tillfullo bekräftad, och dess riktighet medgives även — under många slingringar — av Rydbergs liberale biograf, prof. Karl Warburg., som avgjorde saken. Vilket fall från den tid han kastade ut Siste Atenaren »i krigarens lovliga avsikt att såra och döda», som han själv säger i företalet.

Naturligtvis får man välja sina uttryck om juryn, men det är alltid bra att själv veta vad man vet.

Det blir publicistmöte nästa sommar i Hedlunds liberala stad. Vid den tiden sitta vi alla fyra redaktörer för socialistiska svenska tidningar i fängelse. Jag tycker vi borde uppvakta våra ärade kolleger med en gemensam skrivelse och tacka dem för vad de gjort för pressens frihet.

Din vän

Hj. Branting.»

Brantings ovan uttalade profetia gick även i fullbordan, ty sommaren 1889 sutto icke blott han och Danielsson, utan även Palm och Rydgren i fängelse för tryckfrihetsbrott.

***

Med de nu relaterade tryckfrihets- och injurie-målen slutar den egentliga åtalsperioden. Visserligen var Danielsson även sedermera ett par gånger utsatt för attentat i samma riktning, men dessa ledde antingen endast till böter eller till rent frikännande.

Bland dessa lyckligt avvärjda attacker från myndigheternas sida torde det s. k. Sätoftamålet vara det märkligaste. 1 augusti 1891 avhöllo arbetare från Skånes alla städer ett stort

Sätoflamålet

gemensamt möte vid Sätofta — Emil Kléens hembygd i Ring-sjötrakten -— och Danielsson, som var huvudtalaren, begagnade tillfället att för mötesdeltagarne klargöra det meningslösa i att i våra dagar söka göra våldsamma revolter efter gamla tiders mönster — revolter, som ute på landet visserligen kunde krönas av en tillfällig framgång, men dock snart komme att förkvävas av militären. Med sin böjelse för att med drastiska exempel belysa en uttalad sats yttrade Danielsson vidare, att de nu församlade massorna naturligtvis skulle kunna iscensätta en revoltmässig aktion, plundra närliggande gårdar, hänga länsmannen o. s. v., men att ett sådant anlopp efter ett par timmar skulle vara kvävt i blod och redan av detta skäl fullkomligt vanvettigt o. s. v. Senare på dagen uppstod i utkanten av mötesplatsen ett litet uppträde, varvid en av kronobetjä-ningen blev utsatt för ett mycket lindrigt våld av tvänne bråk-makare, som dock med tillhjälp av arbetarnes egna ordningsmän då hastigt blevo oskadliggjorda. För vederbörande var detta emellertid tillräcklig grund för att starta ett nytt åtal, och den 6 oktober var Danielsson instämd till Hörby häradsrätt såsom anklagad för att ha uppmanat till våld mot krono-betjäningen.

När målet förevar, hade Danielsson som vittnen instämt dåvarande redaktionssekreteraren i »Folkets tidning», redaktör John Möller samt den som skriver dessa rader, och vi båda, som närvarit vid mötet i Sätofta och följt D:s anförande med stor uppmärksamhet, kunde på ed intyga, att föredraget långt ifrån att ha uppmanat till våld av något slag, tvärtom utgjort en nedgörande kritik av den från vissa håll rekommenderade våldstaktiken. Vår

utsago bestyrktes på denna punkt även av Danielssons övriga vittnen, cigarrarbetarne P. Persson och Wihlborg, vilka dessutom intygade att de ifrågavarande bråkma-karne ej tillhörde organisationen och troligen ej ens hört Danielssons anförande. På åklagarens sida mötte en förvaltare, vars i förstone skenbart graverande vittnesmål genom Da-nielssons korsförhör upplöstes i det tomma intet, samt dessutom några kronobetjänter, som fått sina instruktioner av åkla-garen-länsmannen och med upprörande stupiditet upprepade sin inlärda utanläxa: att Danielssons tal varit späckat av smä-delser mot kronobetjäningen och att dessa smädelser kulminerat i en uppmaning att »hänga länsmannen».

Det komplett idiotiska i dessa kronobetjänternas vittnesmål låg ju i öppen dag, och när Danielsson och hans vittnen på eftermiddagen avreste från Hörby, hade vi alla den uppfattningen, att åklagaren lidit ett förkrossande nederlag, och att ett frikännande var absolut oundvikligt. Visserligen hade vi oss alla bekant, att domaren, häradshövding Sydow, på förhand uttryckt sin glädje över tillfället »att få klämma åt den där Danielsson», och visserligen hade vi sedan, icke utan munterhet, läst åklagarens inlaga, vari han bl. a. bestred att avseende finge fästas vid amanuensen Lidforss' vittnesmål, »enär det var allmänt bekant, att L. hyste samma samhällsfördärvliga åsikter som svaranden»; men för varje normal människa var sakläget så klart, att vi ej ett ögonblick misströstade om länsmannens fiasko. Så mycket större blev vår förvåning när häradsrättens dom av den 31 dec. 1891 lydde på två månaders fängelse! Danielsson, som mer än någon var härdad i dylika ting, tog saken övervägande humoristiskt, men för mig blev detta Sätoftamål och den inblick jag här fick i svensk rättsskipning ett minne för livet, vars betydelse föga minskades därav att högsta domstolen fann det lämpligt att förvandla de två månadernas fängelse till två hundra kronors böter.

Av övriga angrepp, som ordningsmakten riktade mot Danielsson, är att anteckna åtalet för majestätsförbrytelse (våren 1895), vari juryn dock avkunnade en frikännande dom. De ifrågavarande aktstyckena finnas intagna i detta urval sid. 703—706.

***

Den 2 augusti kl. 8 på kvällen började Axel Danielsson avtjäna sitt 18 månader långa fängelsestraff. En av hans vänner och stridskamrater från genombrottstiden, typografen J. Landby (signaturen Janis) har i sin vackra och välskrivna minnesteckning över Danielsson givit följande skildring av färden till fängelset:

»Vi voro cirka 15 å 20 personer, då den tunga vandringen började. Men allt efter som vi skrida fram blir kretsen större, trots de gator man valt, så att man vid framkomsten till fängelset kan räkna en skara på närmare 100 man. Det blev ett triumftåg i ordets fullaste bemärkelse. Det var en hyllning, som gjorde D. gott ända in i själen, och man märkte det granneligen, då han å fängelsetrappan, lutad mot räcket, med vibrerande stämma uttalade sitt tack för den vackra avskeds-hyllning, som kommit honom till del. Han lyfte sin hatt, utbringade ett trefaldigt leve för den hatade sak han arbetat för, »Leve den!»

Det kom tre taktfasta, entusiasmerade hurrarop, som rungade upp mot fängelsemurarne. Dörrarna öppnades och slötos. Danielsson hade börjat sitt fängelseliv.

Men därutanför stod folket ännu kvar. Det var allvars-stämning. Ännu ljödo hurrarop. Så småningom skingrade sig mängden, och allt blev åter fängelsetyst.

Men fångarne inom de grå murarne undrade över vem den man kunde vara, som fastän fängslad kunde så bliva hyllad.»

Hade vederbörande hoppats, att med sina kraftåtgärder oskadliggöra Axel Danielsson och därmed även, åtminstone för någon tid, sätta en damm för den sydsvenska arbetarrörelsen, så slog detta hopp fullkomligt fel. När Danielsson efter halvtannat år trädde ut ur fängelset, var hans inflytande och hans popularitet bland massan större än någonsin förut, och bakom sig hade han en period av så intensivt författareskap, som han varken förr eller senare presterat. 1 föreliggande urval utfyller detta »fångarbete» mer än trehundra sidor.Man skulle med tanke på denna rika författarproduktion lätt nog kunna bli frestad att underskatta det martyrium, som ligger i halvtannat års fängelse. Det behövs dock ej något större mått av fantasi för att kunna ana, hur outsägligt pinsamt

det måste vara för en dådkraftig, energisk och djupt känslig tjugosexåring att sitta inspärrad i en trång cell icke dagar och veckor utan i månader, långa månader på trettio dagar och aderton sådana månader. För att under dessa omständigheter ej falla samman och ge tappt kräves det en mer än vanlig själsstyrka, alldeles oavsett att en livskraftig ung man, som icke enbart är en ande, utan också en människa av kött och blod, måste känna halvtannat års celibat som ett brännande helvete. Och ehuru Danielsson efteråt mestadels dröjde vid de ljusa sidorna av fängelsetiden, om den saken någon gång kom på tal, är det dock ganska sannolikt, att denna långa avsaknad av all personlig frihet haft psykologiska verkningar, som i sin mån bidrogo till Danielssons för tidiga bortgång. Ännu på sista åren kunde han ej höra en kupédörr slås igen utan att rycka till — det hårda ljudet manade genast fram erinringen av fängelsedörren.

Att vistelsen i fängelset dock avlopp så pass lyckligt som den gjorde, berodde i väsentlig grad på det präktiga stöd, som Danielsson under denna tid hade i sin trolovade, Elma Sundkvist. August Strindberg, som annars icke slösar med lovord, allra minst när det gäller unga kvinnor, lyckönskade vid ett tillfälle — Elma hade skickats på upptäcktsfärd till Köpenhamn efter författaren, för att bedja honom bli juryman — Danielsson till att »ha en liten fästmö med ruter i», och häri hade han fullkomligt rätt, ty en vän så hängiven och uppoffrande, så modig och klok, som Elma Sundkvist visade sig vara under denna svåra tid, har det nog varit ganska få män beskärt att äga vid sin sida. Tack vare henne, som i egenskap av trolovad hade tillstånd att dagligen besöka sin fängslade fästman, blev det för Danielsson möjligt att underhela fängelsetiden underhålla den för en tidningsredaktör ound gängliga rapporten med yttervärlden; och medan Danielsson skrev ledarna i sin cell, sköttes de dagliga redaktionsbestyren av Elma Sundkvist och typograf Wessel, så att något avbrott i tidningens utgivande ej behövde äga rum.

Naturligtvis uteblevo icke heller sympatibevis från andra håll, och bland Danielssons efterlämnade papper finnas från denna tid bland mycket annat ett par sympatiskrivelser från Jörgen, som visa att Figaros fruktansvärde redaktör även är en man med varmt hjärta och sant mänsklig förståelse, och vilka för Danielsson torde ha varit så mycket värdefullare, som han i alla tider hyste en uppriktig beundran för Jörgens blixtrande kvickhet och tyranniskt självständiga syn på tingen. Även bör det med tacksamhet ihåg-kommas, att den dåvarande fängelsedirektören, kapten Luthan-der, som efterträtt den till Falun transporterade Lagerberg, visade Danielsson allt tillmötesgående, som reglementet tillät, och kanske något därutöver, såsom då han på julafton bjöd D. ned i sin familj — en inbjudan som Danielsson också antog och efteråt bevarade i tacksamt minne.

Jämsides med sin verksamhet som journalist och författare idkade Danielsson även studier för egen räkning, en slags fria universitetsstudier i nationalekonomi, filosofi, modern skönlitteratur och — latin.] fängelsecellens ostörda ro fick han ett utmärkt tillfälle att fördjupa sig i sådana verk, som hans

ELMA SUNDKVISTunder normala omständigheter starkt splittrade tid knappast skulle ha tillåtit honom att studera på allvar; randanteckningarna i hans almanacka, av vilka en del i facsimil återgivits å sid. 500—507 i detta urval, visa hur bl. a. Marx' »Kapital» och Kants förnuftskri ti k varit föremål för hans studium under denna tid. Även begagnade han fängelsetiden för att reparera sin obekantskap med latinska språket, vars stilfulla arkitektur gjorde ett starkt intryck på hans logiska skönhetssinne, och flera år efteråt (23 april 1898), när den med all modern obildning ekiperade redaktör Gullberg i Malmötidningen utgöt sin vredes skålar över latinstudiet, genmälte socialistredaktören i ArbetetLiknande åsikter hävdade samtidigt Hjalmar Branting, som mycket riktigt påpekade, att »det numera torde bli svårare att få gehör för det *berättigade* i den klassiska bildningens krav än det för tjugo år sedan var att få dess inflytande visat tillbaka inom förnuftiga gränser.» att »den moderna bildningen kan bättre undvara den kristna munklitteraturen än antikens civilisation och långt efter det den siste Gullberg skrivit den sista yankeartikeln mot latinet i den sista bolagstidningen skall ett vetgirigt släkte studera grekernas och romarnas historia och kunna citera latinska fraser utan att förbryta sig mot uttalet eller grammatikan.»

***

Den 1 februari 1890 frigavs Axel Danielsson ur fängelset efter att i ett och ett halvt år ha suttit inspärrad för

gärningar som begåtts i det renaste syfte och som om de upprepades nu, tjugo år efteråt, i flera fall bevisligen icke skulle föranleda någon straffpåföljd alls. Den svenska »rättvisan» blev emellertid en ny illustration till den gamla satsen, att det finns en kraft till gott i onda ting, ty när Danielsson efter utståndet straff åter steg ut i dagsljuset, hade han och hans tidning uppnått en maktställning, varom han själv knappast torde ha drömt. Redan under fängelsetiden hade han på sin födelsedag, den 15 december, varit föremål för en säregen hyllning, om vilken Janis, som själv var med, berättar följande:Ljusare tider

Då skymningen började inträda såg man en och en, två och två (man hade som parol att ej gå för många i sällskap och därigenom väcka polisens och fängelsebefälets uppmärksamhet och sålunda göra om intet hela hyllningen) spatsera den långa vägen ut till fängelset. Man gick fängelset runt, klev över stängslet, som skiljer fängelseområdet från det övriga området. Allt skedde under tystnad. Plötsligt ljuder från den stora sångargruppen, som närmat sig fängelset, »Jag hälsar dig!» Bengaliska eldar tändas, som lysa upp fängelsefasaden och den till flera tusen uppgående människomassan. Hattar lyftas, näsdukar vifta upp till cellen nr 73. Det hela verkar gripande storslaget. Stämningen blir ett hänförande jubel, då man tror sig se Axel Danielsson i ett av fönstren. Vad det skall kännas upplyftande för honom och vilka känslor skola ej frammanas vid denna anblick!

Den ena sången avlöser den andra. Eldar tändas och slockna. Snart blir allt mörkt. Folket avtroppar, och lika tyst som man kommit, lika tyst går man från fängelseområdet. En och var vet med sig ha varit ett led i denna ovanliga, men storslagna hyllning åt den man, som för dem blivit deras allt.

Danielsson fick emellertid ej bevittna denna hyllning. Fängelsebefälet, som anat oråd, hade fört D. till en annan cell, dit sången eller de bengaliska eldarna ej nådde honom. Först senare erhöll D. kännedom om den hyllning han gått miste om. Men det gjorde dock gott ända in i själen. Trots att han ej sett hyllningen, kände han det storslagna i denna.

Viktor Lennstrand, som vid samma tillfälle satt inne å Malmö cellfängelse för hädelse, hade däremot den turen att få se en del av hyllningen, innan man placerade honom i en mera avsides liggande cell.

Färden från fängelset den 1 februari blev ett formligt triumftåg, och när man slutligen hunnit fram till »Arbetets» tryckeri och Danielssons bleka ansikte blev synligt i ett av tryckerifönstren, bröt massan ut i ett ändlöst stormande jubel. På kvällen var sedan å Hotell Stockholm och i goodtemplarhuset arrangerade välkomstfester, där han hyllades med tal och sång.

Det var en stolt och i flera hänseenden lycklig tid, som nu randades för Danielsson. Han hade segrat utefter hela linjen och hans inflytande växte med varje dag. Tidningen »Arbetet», hans skötebarn, drog till sig nya och värdefulla krafter; sommaren 1890 inträder August Nilsson, tidningens nuvarande redaktör, efter att i fem år ha drivit humanistiska studier i Lund, som redaktionssekreterare, och Menander, som redan varit medi den Palmska Folkviljan och sedan under en mångårig vistelse i utlandet förvärvat de för en »utrikesminister» nödiga kvalifikationerna, blir 1891 fast medarbetare i »Arbetet». Socialdemokratiska föreningen tillväxer i styrka och ekonomisk bärkraft därhän, att den 1890 kan arrendera Möllevångs-parken till en »Folkets park», och redan 1892 för 50,000 kronor inköpa det område, som genom senare tillökning (1897) blev den nuvarande parken. Ungefär samtidigt (1892) lägges, på initiativ av Socialdemokratiska föreningen, första grunden till Folkets hus, som inviges året därpå. En del av pionjererna från genombrottets dagar ha försvunnit eller tröttnat, men kring Danielsson har det flockat sig en skara av pålitliga och intelligenta män, som än i dag bilda en väsentlig del av kärntruppen inom Malmö socialdemokrati: Nils Persson, Magnus Malmström, Peter Weiland, Fr. Carlsson, Gustaf Löfstedt, Albert Persson och många andra. Det var duktigt folk, som kunde arbeta, och glatt folk, som kunde njuta av de ljusa ögonblick livet stundom unnar även en proletär; och när om lördagskvällarna Löfstedt började sjunga »Vid femtio år betänk», och Albert Persson lät sina paradoxer ljunga utöver »vetenskapens himmel», och Carlsson med väderbiten kärleks-trängtan höll föredrag om erotikens väsen, då kunde Danielssons manliga uppsyn stundom lysas upp av ett humoristiskt välbehag, som verkade suggererande på oss alla. Än i dag sjunger Löfstedt någon gång »Vid femtio år betänk», men de flesta äro ense om att det ej är så som när Axel levde.

Under denna ljusa tid — början av nittiotalet — ägde Danielsson hos arbetarskarorna i Sydsverge och särskilt i Malmö en popularitet, som gränsar till det sagolika. Ett talande vittnesbörd härom är bland många andra den på sin tid mycket omtalade episoden under träarbetarstrejken i Malmö juni 1890. Med anledning av ett strejkbryteri, som i de dagarna försiggick på ett bygge vid hörnet av Per Wejers- och Södergatorna, hade det uppstått gatuoroligheter, som slutligen hotadeatt ta karaktären av verkligt folkupplopp; myndigheterna och polisen stodo fullkomligt maktlösa, och telegrambyrån utsände vettskrämda depescher att staden fullkomligt befann sig i massans våld. Det var då som Axel Danielsson för att förebygga onödiga kravaller med blodsutgjutelse och långåriga tukthusstraff utsände ett extrablad av »Arbetet», som uppmanade massorna att avstå från vidare demonstrationer; och vad borgmästare och polis och militär ej mäktat åstadkomma på tre dygn, det uträttade ett ord av Danielsson i en handvändning. Kravallerna upphörde med ens — ett ord av den nyss frigivne fången var tillräckligt för att återskänka samhället dess lugn.

Samtidigt gör socialdemokratin — med Malmö som utgångspunkt — allt större landvinningar över hela Skåne, där arbetarorganisationerna växa upp som legioner, framstampade ur jorden. Och på våren 1891 gör Danielsson så det strandhugg i Lunds akademiska värld, som med ett slag vann den tänkande och fördomsfria delen av ungdomen för socialismens sak.

***

I sin underliga bok »Inferno», som utkom hösten 1897, skriver Strindberg följande:

»Omkring år 1885 bildades i Lund en studentförening, som kallades De unga gubbarna, och vars litterära, vetenskapliga och sociala intressen kunde översättas med deras lösen, radikalismen. Programmet, som anslöt sig till de moderna tidsidéerna, var först socialistiskt, därefter nihilistiskt för att slutligen utmynna i ett ideal av allmän och fin-de-siécle-aktig upplösning av det bestående med anstrykning av satanism och dekadans.»

I denna Strindbergs framställning ligger åtskillig sanning, om också generaliserandet här som så ofta annars blir missvisande. Den studentförening, Strindberg här åsyftar, var ursprungligen en liten diskussionsklubb med övervägande litteräraintressen, som i motsats till den s. k. större diskussionsför-eningen, där professorer och docenter diskuterade varjehanda ofarliga spörsmål, kallade sig L. D. F. (lilla diskussionsför-eningen). Den lilla klubbens enda livstecken utåt var en skämttidning, som utgavs varje år på föreningens högtidsdag, den 10 april, och döpts till »Den unge gubben». Under läsåret

1887 höll emellertid föreningen på att pratas ihjäl av några snusande, nu avlidna smålänningar, som invalts i misshugg, och för att bli kvitt dessa element beslöto de ledande själarna att bilda en ny förening, som i hastigheten — på förslag av den likaledes avlidne Kiplingöversättaren Hans Cavallin — och endast provisoriskt fick skämttidningens namn, Den Unge Gubben. Denna olycksaliga benämning fastnade emellertid, och när efter D. U. G:s avsomnande en annan förening i samma syfte nybildades (hösten 1896), valde man av någon slags malplacerad pietet för det förflutna det ävenledes skäligen meningslösa namnet D. Y. G. (Den Yngre Gubben). Åttiotalets D. U. G. kastade emellertid snart nog de litterära traditionerna över bord och blev, efter Verdandis mönster, en radikal diskussions-förening, vars ledande själar voro Adolf Strömstedt (numera läkare i Göteborg), Paul Rosenius, Alfred Petrén (hospitalsläkare), Karl Petrén (professor), Elis Strömgren (professor), K. A. Wahlstein (*f-), Gunnar Andersson (lektor vid skogsinstitutet) m. fl. Bland dessa unga radikaler var doktor Rosenius den, som eftertryckligast hävdade nödvändigheten att träda i direkt förbindelse med den svenska socialdemokratin, och det beslöts till att börja med att söka få i gång en diskussion, där Danielsson kunde få tillfälle att ta nappatag med de akademiska fäderna. Man vände sig därför till den s. k. större diskussionsföreningen, som på sista åren inficierats med radikala element ända därhän att styrelsen vid denna tidpunkt utgjordes av professor Ribbing, domprosten Eklund, Fakir Falstaff, amanuensen Lidforss samt en stud. Gustafsson, och på förslag av denna styrelse beslöt även föreningen att inbjuda re-Strandhugget i Lund

daktör Danielsson från Malmö till en diskussion om socialismen, vilken diskussion doktor Rosenius benäget åtog sig att inleda.

Så hände det sig att en vacker vårdag 1891 två unga studenter, Paul Rosenius och jag, stodo och ringde på i Axel Danielssons förstuga i Lilla Trädgårdsgatan. En ung dam, i vilken vi, mycket riktigt förresten, förmodade oss se Elma Sundkvist, öppnade med en viss försiktighet dörren och mönstrade med misstänksam sympati de båda vitmössorna; men då hon hörde vårt ärende, ljusnade hon och lovade framföra vår hemställan till sin man, och några dagar efteråt gick den beramade diskussionen av stapeln.

Och det gick Danielsson här som annars på den tiden: han kom och slogs och segrade. Ty att aftonens strid innebar en seger för socialismen, därom kunde ingen opartisk åhörare ta fel. På sin sida hade Danielsson, utom inledaren Rosenius, ej en enda akademisk medborgare; men som motståndare mötte, utom ett par lättbeväpnade ungdomar, professorer för alla fyra fakulteterna: teologen Eklund, nationalekonomen Hamilton, medicinaren Ribbing och filosofen Borelius. Det var alltså vad numerären beträffar en tämligen ojämn strid, vars faror ytterligare ökades därav, att det bland motståndarna fanns ett par av universitetets slagfärdigaste debattörer.

Det var därför icke utan en viss nervositet som den lilla radikala studentklicken avvaktade vad som komma skulle. Att Danielsson var en glänsande talare visste man nog, men därmed var ju icke sagt att han ägde den dialektiska fingerfärdighet, som anses oundgänglig för en god debattör. Men många minuter behövde han ej ha ordet för att skingra alla sådana farhågor, och när han slutat sitt första, under andlös tystnad åhörda anförande, ljöd med ens en knall av dövande applåder. Det var som åskan slagit ned i salen, och det fanns beskedligt folk, som sedan själva häpnade över att de applåderat.

Alltsedan denna minnesvärda vår har socialismen haft fastfotfäste bland den självständigt tänkande delen av den akademiska ungdomen i Lund, och den gamla radikalismen, som står indifferent eller avvisande mot socialismen, representeras vid det sydsvenska universitetet numera endast av några professorer. Men diskussionen av den 14 maj 1891 fick även en mera intimt personlig betydelse, ty efter den officiella avdelningen anordnades en enkel fest, som varade till soluppgången, och vid detta tillfälle lades första grunden till den vänskap, som under de följande åren förband Danielsson med några av det s. k. Tuakotteriets mest representativa medlemmar, tills de en efter en skördades av döden, och han slutligen själv som femte man följde dem i graven.

Axel Wallengren har i en av sina noveller— »Mannen med två huvuden» — givit en skildring av detta Tuakotteri, som tyvärr måste betecknas icke blott som misslyckad, utan som fullkomligt missledande. Flera av de dominerande personligheterna skjutas av Wallengren åt sidan eller negligeras fullkomligt, och i stället framföras en del bifigurer, som tolerades mera på grund av sina synder än sina förtjänster, och det hela berättas i en jargon, som osökt erinrar om den avstandna punschesprit, som är själen i herrar Manasse Nybloms och Mari Mihis humoristiska författarskap. Wallengrens skildring kändes av alla, som deltagit i Tualivet, som en blåme, och det var oss en verklig lättnad, när Axel Danielsson i sin anmälan av Wallengrens bok (dec. 1894) tog bladet från munnen och gav följande ampla beriktigande:

»Man får av hans (W—ns) penna en ytterst matt föreställning om studentlivet i Lund. Jag har själv varit med vid vissa tillfällen i denna ystra bacchanal, som med alla sina skuggsidor slipade intelligenserna mer än den förstörde själarna. Därför kan jag yttra mig som kännare, och ehuru Wallengren berättar oss verkliga händelser och skildrar verkliga personer med en mera närgången än träffande tydlighet, förmår han ej återge det, som i Tualivet var det berättigade och det bedå-

rande. Vi bliva presenterade för personer under mer eller mindre genomskinliga namn, vi se dem dricka punsch och ställa till upptåg, men vi förnimma icke dessa gnistrande kvickheter och denna jämt flödande spiritualitet, som gör den gula fadda punschen till gyllene druvsaft. 1 stället se vi våra favorittyper falla platt ner i en oäkta sentimentalitet, som aldrig visade sin duvna fysionomi på Kafé Tua.»

Det var i själva verket ett ganska egendomligt kotteri, som av ödets nyckfulla kastvindar blåsts samman på Kafé Tua åren 1891—92. Där var kärngruppen i D. U. G., en handfull stridslystna och slagfärdiga debattörer, som under ett lustrum lagt det ena explosivämnet efter det andra under den offentliga diskussionens brännspegel och

nu kände sig desillusionerade, när världen gick sin gamla gång och tog det hela för vad det var, ett tämligen oförargligt fyrverkeri. Denna missräkning avfödde en viss nihilistisk grundstämning, och på denna punkt möttes de aktiva radikalerna dels med några av naturen skeptiskt anlagda intelligensaristokrater, vilka njutit åttiotalets genombrott som ett pikant och roande skådespel, dels med ett par litterärt produktiva skönandar, vilkas grundstämning var den skönhetsdyrkande pessimistens zerissenheit. Vad som sammanhöll dessa olikartade andar till ett kotteri var en starkt utvecklad, av inga tvivel anfrätt kulturidealism, ett lidelsefullt förakt för det konventionella i alla dess former, en livslust, orolig och hemlös som den evige juden, och till sist, men icke minst, den trygga känslan av intellektuell jämnbördighet. Ett underligt kotteri var det, och ehuru den som skriver dessa rader strax efter Tuakotteriets upplösning kastades in i den krets av författare och konstnärer, som våren 1 893 samlats kring Strindberg på Svarta Ferkeln i Berlin, och ehuru jag över huvud haft den turen att se och höra åtskilliga genier på nära håll, så tänker jag än i dag med respekt tillbaka på den geist, som utvecklades i de små kafërummen på Tua.

] detta kotteri, vars mera bemärkta medlemmar voro EmilKléen, Axel Wallengren, Adolf Strömstedt, Emanuel av Geijer-stam, Albert Lindstedt, Lars Rydner, Carl Aug. Wahlstein m. fl., och som ungefär under två års tid varje afton samlades på Kafé Tua, när mötesplatsen icke förlädes till Malmö eller Köpenhamn, blev Axel Danielsson snart en av de ledande själarna. Kotteriet sprängdes redan 1893, ^å dess medlemmar skingrades till Stockholm eller utlandet, och kort därpå började döden sina härjningar bland Tuamännen; men man behöver endast läsa de nekrologer, som Danielsson ägnade sina gamla Lundavänner, för att förstå, att Tualivet för honom var en grönskande oas under en annars tämligen glädjefattig, men så mycket mera ansträngande ökenvandring.

1 april 1894 inträffar det första manfallet, då Albert Lindstedt, den kalle skeptikern, vars livsprincip var »att icke trassla in sig med folk», men som till sist gifr sig med en prostituerad och med henne emigrerat till Amerika, skjuter sig i Köpenhamn.] »Arbetet» den 6 april 1894 gav Danielsson den döde vännen följande eftermäle:

»Så skulle alltså han sluta!

Jag anade det nästan, då han i höstas en kväll steg in på mitt rum i Folkets Hus, trött och utflackad efter en olycklig Amerikafärd, och bad mig skaffa sig en blygsam plats som tidningsman. Sedan hörde jag aldrig av honom, förr än jag i går såg i de danska tidningarna att han gått ur livet med ett förtvivlat språng.

Albert Lindstedt var en högt begåvad ande av äkta modern anläggning. Då vi blevo bekanta var han redan, vid mycket unga år, licenciat och ansågs ha en lysande framtid för sig. Han hade arbetat otroligt i sin ungdom, var snarare till sin natur en bokmal än vivör, fast hans amerikanskt humoristiska lynne drog honom ut i glada kretsar, där han förlorade något av sin energi. Men det som knäckte honom var dock icke så mycket utelivet som tanken på de oerhörda svårigheterna att med någon utsikt till komfort slå sig igenom.Dödens skördar

När han kungjorde sitt beslut att resa till Amerika avrådde honom vännerna. Men han gjorde en mycket enkel kalkyl och visade att han aldrig skulle hinna bli skuldfri på en vanlig lärarelön och på annat sätt kunde han icke i Sverge kapitali-sera sitt matematiskt-vetenskapliga vetande. Det hoppades han kunna i Amerika, men kom tillbaka med absolut svikna förhoppningar.

En ledsam, orimlig kärlekshistoria spelar också sin roll i denne mans liv.

Det är bittert att tänka sig så mycken intelligens och kunskap gagnlöst bortspillda. Men går domen ut över honom allena? Han skulle helt visst med glädje ställt sina ansenliga krafter i det produktiva arbetets tjänst om samhället erbjudit honom ett tillfälle. Men detta tillfälle kom icke. Han måste därför vid 26 års ålder sätta revolvern för tinningen, ge upp spelet på detta cyniska sätt, emedan han icke hade lust att* svälta, till dess turen möjligen skulle komma för honom att dra ett nummer.

Så bli i detta samhälle även de högsta intelligensers liv beroende av tillfälligheter, ett spel, vars utslag slumpen bestämmer. Är det då så underligt att allt flera bland det litterära och vetenskapliga proletariatet instämma i ropet på en bättre organisation! Det gäller ingenting mindre än att rädda tusentals begåvade och kunniga män från hungern och revolvern.»

] december 1896 dör Axel Wallengren i Berlin och får av D. bl. a. följande minnesord:

»Det var en originell ung man på en tid, då individualite-terna börja bli så sällsynta, en särgångsman, som stolt satte sin svarta cylinder på och tog sin käpp i handen och rak i ryggen som en ryttmästare spatserade ut i världen, kanske överskattande sin förmåga men livligt övertygad om sin mission. Han skall leva som ett glatt och outplånligt ungdomsminne hos mången, som nu kämpar sig fram genom livet».

1 december 1898 dör så Emil Kléen på Lunds lasarett, ochDanielsson, som i livstiden både gäckat och lovprisat »detta lilla syndiga geni», saluterar den döde vännen med följande avskedsord:

»Emil Kléen var en högt begåvad man, om vilken det icke kan sägas något annat ont än att han under sina första studentår icke nog omtänksamt förvaltade sina pund. — — —

Nu har han somnat. Hans överdådiga ande, som mot slutet blev så plågad och nedklämd, lever nu endast kvar i hans böcker och i vännernas hågkomst. Men där skall han leva länge, och jag är nog inte den ende, som vill med särskild ömhet vårda och bevara minnet av Emil Kléen.»

Ännu ett år — och även Axel Danielsson var borta. Men innan han gick, hade han dock haft tillfälle att återknyta förbindelserna med Lund, och för den nya studentgeneration, som vid sekelslutet stiftade D. Y. G., höll han just på att bli den efterlängtade men aldrig funne hövdingen, då sjukdomen bröt honom och alltsamman gick i kras.

***

Det vill emellertid synas, nu efteråt långt klarare än fordom, som hade Axel Danielsson varit sjuk i sitt innersta, långt innan hans omgivning anade att någon fara var å färde. Den gamle hedersman, hos vilken Danielsson bodde under första tiden av sin Malmövistelse, snickare Ohlzén, har om den kondition, vari Danielsson befann sig vid sin ankomst till Malmö, meddelat mig hårresande ting, som icke lämpa sig för offentligheten, men som otvetydigt ge vid handen, att Danielsson även under den tid då han var anställd vid Socialdemokraten i Stockholm, genomgått oerhörda försakelser. Naturens ordning är underlig och om man så vill, tämligen omoralisk; medan utsvävningarnas fysiologiska konsekvenser, veneriska sjukdomar, kronisk alkoholförgiftning och andra sviter av vällevnad komma och gå som himmelens skyar, äro verkningarna av försakelser och umbäranden i regeln vida ödesdigrare förfysiken; en grundlig svältperiod, varmed jag då icke menar uteblivandet av en eller annan dinér, utan något helt annat, förstör icke blott matsmältningsapparaten, utan vållar även djupgående nervösa skador, som ingen gödkur sedan kan få bukt med. Det är mer än sannolikt, att Danielssons till synes så starka berghälsa redan tidigt vilat på underminerade grundvalar, och att detta varit den primära orsaken till hans förtidiga bortgång. Säkerligen skulle detta undermineringsarbete ha kunnat stävjas, om Danielsson under de första åren i Malmö kunnat föra ett för hans kritiska tillstånd avpassat levnadssätt, men härför lade redan hans fattigdom oöverstigliga hinder i vägen. Under sin första tid som redaktör uppbar Danielsson en veckolön av summa 20 (tjugo) kronor. Denna lön höjdes sedermera, då Elma Sundkist började biträda »vid redaktionsarbetet, till 25 kronor och en kortare tid under» 1889 till 30 kronor; men hösten 1889 avdrogs detta lönetillägg, så att Axel och Elma Danielsson vid denna tidpunkt arbetade för en veckolön av kr. 12:50 vardera. Då »Arbetet» sedermera

— i januari 1894 — överläts på Tryckeriaktiebolaget Framtiden, underskrev Danielsson nedanstående, som onekligen har sitt historiska intresse, och därför här återges in extenso:

KONTRAKT

emellan

Tryckeriaktiebolaget Framtiden i Malmö

och

Redaktör Axel Danielsson.

Till efterrättelse för båda parterna gälla följande bestämmelser:

1) Redaktör Axel Danielsson åligger:

att redigera tidningen Arbetet i enlighet med det Svenska socialdemokratiska partiets program sådant detta fastställes å partiets kongresser;

att verksamt arbeta för tidningens framgång och härför gemensamt med bolagsstyrelsen vidtaga åtgärder som kunna anses fördelaktiga,

XLVsåsom avslutande av överenskommelser med korrespondenter och brevskrivare samt dylika saker;

att i och för de redaktionella göromålen vara tillstädes å redaktionsbyrån i allmänhet från kl. 9 f. m. tills tidningen blir färdig och på eftermiddagen kl. 6 — 7;

att övervaka det manuskript ej lämnas senare än att tidningens såväl post- som stadsupplaga blir färdig till den därtill bestämda tiden.

2) Redaktören erhåller av bolaget i lön pr år kr. 1,820, att veckovis utbetalas med kr. 35. Då tidningens upplaga, som denna dag är cirka 3,000, uppgår till minst 3,500, höjes lönen pr år till kr. 2,080 eller till 40 kr. pr vecka.

3) Redaktören får ej åtaga sig privata uppdrag, som kunna anses hindrande för fullgörandet aY de redaktionella plikterna.

4) Tjänstledighet kan erhållas då framställning därom hos styrelsen göres och beror på dennas särskilda prövning om lönen under tjänstledigheten bör utgå.

5) Den ömsesidiga uppsägningstiden är 2 månader. Dock kan styrelsen ej utan bolagsstämmans sanktion redaktören från sin befattning skilja.

Härav hava vi var sitt exemplar tagit, som skedde i Malmö den 31 januari 1894.

Å Tryckeriaktiebolaget Framtidens i Malmö vägnar:

JVi/s Persson. P. Weiland.

Under de sista åren gick huvudredaktörens lön ända upp till 50 kronor i veckan, men även en rundligare tilltagen lön hade naturligtvis icke varit i stånd att paralysera verkningarna av de ekonomiska bekymmer, vilka ridit honom som en mara allt ifrån den dag han lämnade läroverket i Falun. Och denna pinande fattigdom, som aldrig släppte taget, verkade icke blott deprimerande på gemytet, utan kringskar även hans intellektuella verksamhet, enär han endast i undantagsfall hade råd att göra bokinköp, och genom sin strängt bundna tjänstgöring var utestängd från att begagna grannstadens bibliotek.

Till den känsla av ofrihet som fattigdomen medförde, sällade sig småningom en förstämning av annan härkomst. Danielsson hade som ung börjat sitt banbrytande agitationsarbete med högt spända förhoppningar; det fanns en tid, då han medGryende missnöje

tämligen stor säkerhet räknade på att själv få uppleva den sociala och politiska omvälvning, som för alltid skulle frigöra proletariatet ur kapitalismens bojor. När han då efter ett år av titanisk kraftutveckling började märka, att det huvudsakliga och avgörande arbetet ännu var ogjort, och att avståndet mellan det borgerliga och socialistiska samhället var vida större än han en gång föreställt sig, inträdde en psykologisk reaktion, en känsla av att ha missräknat sig. Och denna missräkning blev så mycket kännbarare, som den på ett mycket primitivt sätt delades av hans omgivning. Här hade man arbetat och försakat och strävat i så många år i hopp att det tusenåriga riket skulle komma, men det kom ju inte! Vad var det för skoj? Danielsson har tydligen i förstone bemödat sig att ta saken skämtsamt, och i Arbetet av den 9 maj 1893 finner man följande raljeri, som trots den humoristiska tonen dock vittnar om en irriterad sinnesstämning:

»Jag drack gök en söndag hos en gammal partivän och vi började tala om rörelsen. Jag sade honom utan omsvep, att han var lat och likgiltig och gömde tidningen under rocken, när han hämtade den hos hökaren. Detta medgav han utan vidare. Han kunde inte vidare intressera sig för varken 8-tim-mars dag eller rösträtt eller de andra småsakerna på programmet.

— Det skall vara något nytt, något alldeles märkvärdigt och storartat, om jag skall kunna bli varm, sade han, och de andra instämde med grymtningar.

— Vad fan menar ni med »något nytt»? frågade jag argsint.

— Blanda leken Truls, så ta vi oss en priffe! Jo, svarade den gamle kärnfaste partivännen, jag menar ett nytt samhälle, en omvälvning på en gång, ett hiskligt brak, som inte tar så lång tid. Och det skall du göra!

Jag sköljde i mig göken och steg alldeles ursinnig upp.

— Jaså, ett nytt samhälle, och det skall jag göra. Ypperligt! Nej, säg inte ett nytt samhälle, det är för litet, det skulleni också tröttna på. Nej låt oss säga en ny värld, en ny sol, en ny måne och nya stjärnor. Och det skall jag göra. Och så en stor kvarn som kan mala om era fruntimmer till sköna jungfrur och er själva till ungersvenner med bruna lockar och ögon blå. Och allt detta skall jag göra! Då vill ni vara med! Tack för göken! Och spela nu i fred er priffe medan jag går hem och söker laga om den gamla världen.

Partivännerna sågo något stötta ut, men de voro snart inne i sitt spel, fullkomligt nöjda med den värld de levde i.»

På samma gång som dessa klagomål över revolutionens uteblivande börja göra sig hörda, inställa sig på vissa håll symptom av missnöje med redaktören av Arbetet och hans sätt att sköta sin post — en del flitiga och plikttrogna läsare började tycka att han numera levererade för lite originalartiklar. Man konstaterade, att nittiotalets »Marat» skrev mindre antal artiklar i veckan än åttiotalets Axel Danielsson, och man förstod icke, att den enastående kraftutveckling som D. presterat under tidningens första år var det abnorma, nittiotalets kvantitativt ringare prestation det i längden normala. Man förstod icke, att en person, vilken som Danielsson satte in hela sin personlighets lidelse och geni på sin journalistik, även utsatte sig för en kraftförbrukning fullkomligt okänd för de ordinära spaltfyllarna, som mekaniskt hopskriva sina osignerade och onjutbara artiklar. Och en journalistik, så krigisk och utmanande som den Danielssonska medför sina alldeles speciella trötthetssymptom. Man kan avslöja en blomstrande humbug en, två, tre, fyra gånger, men den femte gången börjar man bli trött och till sist tappar man intresset för det hela, medan humbugen frodas gott i den mänskliga dumhetens feta mylla. »Människosläktet är trögt och själviskt», skrev Danielsson redan som tjugotreårig ung man, och hans senare erfarenheter voro knappast ägnade att jäva detta omdöme.

Det fanns även andra yttre omständigheter som bidrogo att göra livet bittert för Axel Danielsson. 1 våra dagar, dåDe dagliga nålslingen

det socialdemokratiska partiet är vordet en officiellt erkänd maktfaktor med säte och stämma i riksdagen, är det endast i mycket avlägsna landsändar, som partiets agitatorer bli utsatta för personliga förolämpningar och trakasserier, men r genombrottstiden var det helt annorlunda. Aldrig glömmer jag, när Danielsson och hans vittnen efter första rättegången i Hörby trädde in på Hörby gästgivaregård för att äta middag, men möttes av det svaret att ingenting stod att få, enär domhavanden, häradshövding Sydow, förklarat sig komma bojkotta inrättningen, om Danielsson och hans sällskap bleve serverade. Den gången kunde vi ta saken humoristiskt, ty i Hörby fanns det ett annat hotell, dit häradshövdingens makt ej sträckte sig, och en skymf, som fördelas på fem personer, mister ju åtskilligt av sin kraft. Men hur många tusen nål-styng av detta slag har icke Danielsson under sin korta levnad fått mottaga, och det icke blott från den besutna pöbeln och dess lakejer, utan också från håll, där han säkert icke väntat något sådant. En dag hade han i Lund gjort bekantskap med en ung naturforskare, vilken som så många andra blev fullkomligt fascinerad av Danielssons personliga älskvärdhet, och inte heller stack under stol med sin förtjusning över den nya bekantskapen; men då de någon tid efteråt sammanträffade på Kafé Horn i Malmö, besvarades icke Danielssons hälsning — den nye vännen från Lund befann sig i sällskap med en samhällsbevarande och inflytelserik pedagog, som aldrig skulle varit med om att befordra en ung man, som stod på vänskaplig fot med den hatade socialistredaktören. Danielsson själv förteg sådana upplevelser, men just denna tystnad visar, hur smärtsamt de berörde honom.

Och dock skulle alla dessa irriterande inflytelser utifrån ha varit av mindre betydelse om icke hans inre redan tidigt varit utsatt för svåra slitningar och ödeläggelser. Hans ungdomskärlek har säkert skänkt honom ögonblick

av den rikaste livslycka, men därjämte också långa timmar och dagar av maktlös trån-sjuka, då ett oblitt öde skilde honom från hjärtevännen. 1 ett brev till Elma Sundkvist, skrivet under de första dagarna av hans vistelse i Malmö (6 aug. 87) heter det:

»Vore det inte för arbetarnas skull reste jag genast tillbaka. Men nu är jag här och får gräma mig att än en gång ha missräknat mig på Dig. Allt gick för övrigt efter mina planer. Efter en månads kamp har nu tidningen verkligen kommit till stånd, och nu sitter jag här med den i handen och frågar mig: vad skulle det tjäna till?

Jag orkar i dag icke skriva något mera. Jag är så trött och liknöjd. Skulle jag hålla på längre, komme dessutom bitterheten och sorgen att rinna över igen. Jag vill dock, ehuru jag antar det vara överflödigt, be dig att icke låta mitt brev förmå dig att ändra beslut. Tänk nu icke på mig utan på dig! Här skulle det i början bli ganska ledsamt för dig.

Tack för att du uträttade mitt uppdrag. Och gråt nu inte mer. Det var bara mina böner som rört upp dig. Det skall gå över.

Det är naturligtvis din mening att vi icke skola träffas mer på denna sidan jul?

Din Axel.»

De sista dagarna i december *87 anlände Elma Sundkvist till Malmö, men knappt ett halvt år hade förgått, förr än Danielssons inspärrning på Malmö cellfängelse kastade en djup slagskugga över det unga parets fågelfria äktenskap. Efter Danielssons frigivande i februari 1890 följer så en ljus period, i mars 1891 föds sonen Atterdag — så kallad efter

L

ATTERDAG. (f)'Ensamheten utan ro

Danielssons avhållne ungdomsvän Atterdag Wermelin —; men vid sommartiden samma år bryter Elma Sundkvist laget och reser av privata skäl till Amerika, där hon kvarstannar ända till hösten 1896. För Danielsson började nu ungkarlslivet på nytt; vid Tualivets blossande orgier hörde han ofta till de siste på skansen, och mer än en gång hände att återresan till Malmö först anträddes i morgongryningen och i öppen vagn med några Tuavänner med på färden. Men då var det skönt att andas in den friska vårluften och se de silvervita dimmorna lyfta över slätten, tills åkdonet slutligen skraltade in på Malmö gator och man drack en avskedsbägare i skummande porter.

Det var efter en på detta sätt tillbrakt natt som Danielsson skrev den blixtrande kvicka artikeln om Boström, Kungen och fru Heintz, vilken säkerligen inbrakt »Arbetet» ett åtal, om icke den sköna synderskan ofrivilligt kommit att spela rollen av räddande ängel. Det är emellertid lätt begripligt, att Danielssons under denna period ganska täta Lundabesök ej skulle bidraga till att stärka hans ställning bland partivännerna i Malmö, och när Tualivets saga inom kort var all, kände han sig ensammare än han gjort på flera år. Och denna ensamhetskänsla var så mycket tristare, som han aldrig fick njuta ensamhetens ro, utan som tidningsman, agitator och ledare ständigt måste stå i en intim och upprivande kontakt med yttervärlden. Under de första åren hade hans närmaste omgivning och den stora massan av partivänner formligen avgudat honom; men allt efter som hans lynne fördystrades och hans arbetslust avtog, minskades hans popularitet, och det gryende missnöjet tog allt fastare och bestämdare former. Som alla orädda och självständiga män hade Danielsson lätt att ådraga sig personliga fiender; redan tidigt hade förhållandet mellan honom och de anarkiserande typograferna Nielsen och Wessel varit spänt, och under fängelsetiden tillspetsades denna konflikt därhän, att Danielsson i en indignerad skrivelse, som offentliggjordes i »Arbetet», lämnade kontrahentförsamlingen

LIvalet fritt mellan sig och herrar Wessel och Nielsen. Han stod då på höjden av popularitet och erhöll utan svårighet den begärda upprättelsen. Men allt efter som åren gingo, försämrades hans ställning, och vid nittiotalets mitt är det ej längre enstaka individer, utan en betydande grupp bland Malmö socialdemokrater, som stå kritiska och tvivlande gentemot den en gång så avgudade partichefen.

Säkerligen skulle denna opposition mot Danielsson aldrig nått den betydelse den faktiskt erhöll, om den ej inom sig hade hyst en del dugande och energiska förkämpar för nyk-terhetssaken, vilka Danielsson både teoretiskt och praktiskt stött för huvudet. Det skall ej heller bestridas, att Danielsson med hänsyn till nykterhetsrörelsen intog en ståndpunkt, som numera måste anses för antikverad, men som då ännu delades av många framstående socialdemokrater på kontinenten, exempelvis August Bebel. Ingen förnuftig människa kan tro att absolutismen är i stånd att på egen hand bli det lidande proletariatets förlossare, men å andra sidan är det tydligt, att ett nyktert folk, som ser verkligheten rakt i vitögat, har betydligt större chanser att förbättra sin ställning än ett proletariat, som dövar sina lidanden med alkohol; och även om man i ett lyckligare samhälle, där ingen behöver svälta, ej skulle vilja förmena den leende vinguden all dyrkan, så hindrar detta icke att proletariatet, så länge det existerar som sådant, gör klokast i att även på denna punkt vara gudsförnekare. Axel Danielsson hade härvidlag en annan uppfattning. Redan som ung pojke hade han av fadern och dennes arbetslag varje vecka sänts in till Falun för att köpa brännvin, och vänt hem med de fyllda bleckpluntorna dinglande i en sele över ryggen; stundom voro pluntorna så tunga att han måste vila på vägen och kom försent, och då blev det ovett så att det förslog; det var tydligt, att för dessa barska och kraftfulla män var supen en lika naturlig och nödvändig sak som födan och forsen och solljuset. I Upsala åtnjöt spriten samma obetingade akt-

LIIning som vid sågverket; och under Stockholmstiden, vilken undergörande trollkarl var icke en halva punsch och en till, när den avdracks med Atterdag Wermelin på en tobaksblånande källarlokal, serverad av en brunögd skönhet. Och vilken högtid var det ej, när Sterky en gång i månaden infann sig på Socialdemokratens redaktion, som residerade i en vrå av Palms barnkammare, och det sedan bar ner på en restaurant, där de båda redaktörerna trakterades med smörgåsbord och brännvin och biffstek, och på alltsamman kaffe och punsch. Långa, mörka månader av svält och ohygglighet blevo med ens förvandlade till ett dekorativt halvmörker, mot vilket nuets ljusgestalt bröt sig som solstrålarna på en Rembrandtsduk. Sedan kom Malmöperioden, första tiden med svält och sillfrukostar hos partivännerna, så fängelsetiden och därpå den stora popularitetens tid, då de klassmedvetna arbetarna i Malmö knappast kunde fira den enklaste familjetillställning utan att den avgudade partichefen skulle vara med och ge glans åt festen. Och man behöver ej vara någon skarpsynt människokännare för att förstå, att Danielsson, hög och ståtlig som han var och omstrålad av folkhjältens sagoskimmer, skulle göra ett starkt intryck på kvinnovärlden: vart han blickade möttes han av ljuva leenden, och då han ej var nog oridderlig att ha kon-siderationer, blev följden en serie mer eller mindre flyktiga förbindelser, som väl i stort sett voro mera nöjsamma än nyttiga. Och när sedan popularitetens sol började dala nedåt, dryftades även denna sidan av saken, och man skakade på huvudet åt denne utsvävande akademiker, som ville införa turkiska seder i ett kristet land och tog två supar till frukosten. Det var för djävligt!

Det vore emellertid mycket orättvist, om man ville påstå att den opposition, som under andra hälften av nittiotalet började göra sig gällande mot Danielsson, saknat allt berättigande. Det har redan framhållits att den teoretiska värdesättning av nykterhetsrörelsen som Danielsson proklamerade,

LIIIvar oriktig, och hans polemik mot nykterhetsfolkets kaffe-drickande o. s. v. var såväl i sak som form föga lycklig. Likaledes är det ock ett obestridligt faktum att Danielssons sätt att sköta tidningen under vissa perioder ingalunda kunde kallas mönstergillt. Allt i allt, anledning till kritik fattades ingalunda, och redan det faktum att oppositionens talan vid vissa tillfällen fördes av så dugande och för arbetarrörelsen intresserade män som P. A. Johansson, Nils Persson och Karl Ekberg, borgar för att det fanns berättigade synpunkter i denna opposition, som väl för övrigt icke avsåg att »störta» Danielsson, utan att rycka upp honom. Men man förstod ej, att vägen till denna uppryckning gick genom ett sanatoriums lugna salar och ej genom bolagsstämmornas av bullrande klagomål genljudande atmosfär, eller rättare, man förstod det, när det var försent. Och i förargelsen över den oföretagsamhet, som likt en mara allt mer började vila över Danielssons dagliga liv, glömde man bort den kolossala och enastående kraftutveckling, han en gång presterat, och tog för lättja och bekvämlighet vad som i själva verket var ett ytterst allvarligt sjukdomssymptom.

Det finns ännu en punkt i detta trista kapitel som är värd några raders uppmärksamhet. Danielsson var i sin krafts dagar en äkta humorist, och som hos alla verkliga humorister fanns det på djupet av hans själ ett bottenlöst

tungsinne, som världen icke såg, därför att han gick rak i ryggen och aldrig var sentimental. Mot ett sådant medfött tungsinne finns det i längden endast ett medel: die Erlösung des Menschen durch die Tat, som Göthe kallar det, frigörelsen genom dådkraftigt handlande, och med detta medel lyckades det Danielsson att under flera år hålla nere den hypokondriska stämning, som ruvade på djupet av hans själ. Men när den vitala kraften till slut började svika, bröt tungsinnet upp och lade sig som ett frätande mörker över själen, och i sådana ögonblick spelade alkoholen för honom samma rol som kloroformen för den sjuke på opera-

tionsbordet; och det är ju dessutom stundom så, att vinet ger sorgen vingar, så att den för ett ögonblick lyfter sig upp * diktens och drömmens värld, och trycket över bröstet känns mindre hårt. För en man i Danielssons dåvarande situation finns det emellertid endast två alternativ: antingen bryter alkoholen sakta men säkert ner vad som ännu finns kvar av livskraft eller också kommer det en dag, då spriten mister sin smärtstillande förmåga, så att vinet ej har större inverkan på själens kval än vatten hällt på gåsen. Det är mycket möjligt, att av dessa alternativ det senare skulle blivit Danielssons, om han ej i november 1898 hade råkat ut för det olyckliga benbrott, som i långa månader band honom vid sängen och ödeläde sista återstoden av hans vitala motståndskraft.

Flera år dessförinnan hade dock den egentliga vändpunkten inträffat, och betecknande för den avmattning som hans popularitet och hans inflytande led under de senare åren, är det faktum, att medan hans namn vid riksdagsmannavalet 1893. samlade 509 röster, så sjönk denna siffra tre år efteråt, 1896, ned till 368. 1 ett brev till Elma D., skrivet dagen efter valet 1896, ger Danielsson luft åt sina känslor, både ömma och bittra, på följande sätt:

»Lillan!

— — —

»Hur gick färden, hur var stigen?» Jag hoppas du blev väl mottagen. Ställ nu allting till det bästa. Du står naturligtvis vid vårt avtalDessa ord syfta troligen på det *kyrkliga* giftermål, som D. i början av 1897 ingick med Elma Sundkvist. Så vitt jag vet, vidtog Danielsson denna för många överraskande åtgärd dels för att tillmötesgå proletariatets borgerliga rättfärdighetskrav, dels för att även utåt markera Elma Sundkvists inkommensurabla undantagsställning gentemot flyktigare förbindelser.. När jag kommer ur den här otäcka stämningen med anledning av valet och konkursen, skall jag ge mig ut och skaffa lägenhet. Man bar sig allt bra oförsynt åt mot mig. Jag kan ej låta bli att känna mig bitter när jag tänker

på, hur allt går Branting väl i händer och allt bär emot för mig. Han firas nu högt, och det med rätta. Well, dobbelju, men vad landvinningar åt socialdemokratin beträffar så vet jag vem man icke borde glömma. Det är emellertid så nu, man håller på att glömma mig och jag genomlever icke dessa tre år utan att någon förändring sker i mitt sorgliga läge.

— — — — —

Din Axel.»

I ett brev av något senare datum (14 okt. 1896) heter det:

»Älskade Elma!

Du väntar väl ivrigt på brev. Jag har sedan i fredags varit sjuk, mycket sjuk både till kropp och själ, så att jag varken kunnat det ena eller andra, icke ens sova. Så länge du vistades här, var jag ganska duktig, men mitt goda humör försvann med dig. Jag känner mig så förfärligt olycklig där jag nu sitter alldeles ensam i Folkets hus. Lägga mig törs jag knappt, ty jag får inte sova och mina tankar utgöra ett mycket ruskigt sällskap.

— — —

Jag behövde dig så väl nu. T. o. m. din träta är ljuvlig i jämförelse med denna hiskliga ensamhet. — — —

Axel.»

Med dessa aktstycken för ögonen kan man förstå, vilken värld av lidande och grämelse, som ligger bakom den manliga självbekännelse Danielsson sommaren 1897 avlagt i sitt tal vid Arbetets tioårsjubileum:

»Men det var fråga om det som jag nu önskar mig på jubileumsdagen. Jag önskar att allt det stora och mäktiga som hänt, må ha hänt, allt som förändrat sig på samhällets djup må vara förändrat så som det skett, men att jag själv vore till mitt sinne alldeles oförändrad. Vad jag då skulle jubilera. Men något sådant har ännu ej hänt någon människa. De som kunna skryta av sin själs ungdom på sena ålderdomen äro sådana som ingenting gjort. Allt verk kräver sina offer ochdet första vi måste offra, vi som vandra omkring i den brinnande ugnen, är sinnets friska vårstämning och den eldiga riddaresjälen. Men vi ha ju ännu mycket kvar. Och om än leendet är något bittert, så kunna vi le ändå, och om entusiasmen är något behärskad, så känna vi den ändå. Så nog kunna vi jubilera, fast det inte längre ligger rosenröd morgongryning över fältet där vi arbeta. Vår jubileumsfest är en middagsrast. Det blir sedan afton och en ny morgon».

Han fick aldrig uppleva denna morgon, ty det var föga mer än ett år efter detta jubileum, som den olyckshändelse inträffade vilken blev början till slutet. Danielsson hade kvällen förut varit samman med ett par Lundavänner, professorerna Charlier och Strömgren samt den som skriver dessa rader, och skulle just stiga på kvällståget till Malmö, då han snavade på fotsteget och föll framstupa ned på spåret under plattformen. »Fy fan, nu bröt jag benet!» utropade han, men i stället för att som situationen fordrat stanna kvar i Lund och där undergå första behandlingen, steg han, stödjande sig på det redan brutna benet, med en obegriplig stoicism upp på tåget och avreste till Malmö. Här bars han ut i en droska, och fördes på egen begäran till en bekant Malmöläkare, den numera avlidne doktor Birger, som anlade första förbandet. Själva benbrottet, som befanns vara av komplicerad och elakartad art, hade egt rum i mellanfotsbenen.

Nu följde en lång och smärtfylld tid på sjukbädden, långa veckor och månader av sömnlösa nätter och dagar vigda åt melankolin. Det var under denna trista tid som den bekanta Svedalastrejken utbröt, och Danielsson skrev då från sjukbädden den resolution, som Malmö arbetare antogo i frågan om strejkandes rätt att tillfoga kapitalisterna materiell skada. Så småningom förbättrades tillståndet därhän, att han stödd på sin käpp kunde linka omkring i sitt rum eller företa drosk-turer ut i staden, och i april 1899 gjorde han med anledning av studentföreningen D. Y. G:s årsfest ett besök i Lund.Hans yttre bar då tydliga spår av sjukdomens härjningar, men allt efter som timmarna gingo klarnade han upp och höll till sist ett briljant tal för Finland, vars öde i de dagarna var särskilt kritiskt. Hans anförande mottogs med stormande entusiasm, och med sin sjuka fot fick talaren finna sig i att bäras i gullstol.

Han kom sedermera aldrig till den sydsvenska lärdomsstaden. Men som en fortsättning av hans umgänge med Lund kan man måhända betrakta de veckor, han sommaren 1899 tillsammans med några Lundavänner tillbrakte i Röstånga. Hans tillstånd hade då ytterligare förvärrats, men han hoppades, att några veckors vistelse i denna idylliska skogstrakt skulle kunna åstadkomma en vändning till det bättre. Det var ett hopp, som snart nog kom på skam.

Han hyrde tillsammans med Lundavännerna in sig i en stuga strax bredvid stationen, men trivdes föga inom hus. På morgnarna vandrade han vanligen, stödd på sin käpp, fram till en sluttning ovanför järnvägen, där man hade en smula utsikt över trakten. Här mottog och läste han dagens post, och när den var klar tog han fatt på David Humes' filosofi. Hans lynne var tämligen jämt, och humorn glimtade till ibland, fast mera sällan än förr, och stundom, då han från sin ensliga backsluttning skådade ut över trakten, tycktes det, som om det i hans annars så klara blick öppnade sig en svart och bottenlös avgrund av melankoli. Den första tiden tog han dagligen en liten promenad i skogen, men det hände då nästan regelbundet, att han plötsligt tvärstannade, ur stånd att röra sig vidare, och man såg, att det på någon punkt i hans inre avspelade sig en fruktansvärd kamp. Då sommaren led mot slutet, bar hans via dolorosa sällan längre än bort till backsluttningen vid stationen.

Men på kvällarne, när Lundavännerna, som under dagen strövat omkring i skog och mark, åter vände hem och fru Elma serverade kaffet och punschen på verandan, klarnade7\öslångaepisoden

han åter upp och blev för en stund densamme som i kraftens dagar. Och som i forna tider satt man åter och lyssnade glatt till hans originella syn på tingen, hans träffsäkra paradoxer och hans älskvärt burschikosa humor.

Bland mina minnen från Röstånga finns det en sådan sensommarnatt, som jag aldrig glömmer. Dagen hade varit trist och mulen, och jag hade gjort en lång vandring i ett rykande grått töcken, halvt regn, halvt dimma, på en landsväg, som ett långt stycke bar uppför och i en vid båge försvann in i dimman; och uppför vägen, som på båda sidor omgavs av stupande diken, gingo sida vid sida tre böjda män, uppför backen, rakt in i dimman.

Då slog det mig: är icke detta en symbol av livet när det går som bäst: en vandring uppåt, genom ett grått landskap rakt in i dimman.

Men på kvällen, när jag åter satt på verandan i Röstånga, tycktes mig livsaspekten en annan. Sensommarmörkret hade redan sänkt sig över näjden, biåsvart och ogenomträngligt, och luften var så stilla, att ljuset endast fladdrade svagt på vårt bord. Och mot den kolmörka bakgrunden såg jag Axel Danielssons härjade ansikte, inramat av en svart lejonman, lysande av själ och eld, och ett ögonblick väcktes den tanken till liv: är icke även detta en symbol av livet — en hög och härjad ljusgestalt, framsprungen ur ett kolsvart, ruvande mörker.

***

När Axel Danielsson på hösten 1899 återvände från Röstånga till Malmö utan att hans tillstånd på minsta sätt förbättrats, fick man äntligen klart för sig att han var allvarligt sjuk, att fara var å färde, och att något måste göras för att icke det värsta skulle inträffa. Och som det ofta händer i dylika fall, slog man nu på vissa håll över i motsatta ytterligheten och började redan på förhand att med gemytlig fatalism försona sig med tanken på den sjukes förestående bortgång. Från mitt sista

LIXbesök hos Danielsson, en mörk och kulen senhöstkväll, erinrar jag mig, hur en av oss båda mycket omtyckt partivän vid en framskriden timma infann sig i D:s bostad, och med den berusades öppenhjärtighet gav en extatisk skildring av den minnesvård, som han och några andra partivänner komponerat för Danielssons grav. -— Det ska’ bli en stilig vård kan du tro, Axel, en stor ättehög med väldiga bautastenar, och mellan stenarna tunga, tunga järnkättingar, som ska’ minna folk om din fängelsetid! Det blir en dyr historia, men vi ska nog klara skivan, lita på det, för här ser du vänner, som ä trogna in i döden! Skål A^l, skål Lidforss, herre gud att vi ska skiljas, klingelikling! — Han hade tårar i ögonen, den hedersmannen; själv kunde jag ej låta bli att le åt det tragikomiska i situationen, men Danielsson log icke, utan bet sig nervöst i läppen.

Efter samråd med tidningsstyrelsen och några Lundavänner beslöt Danielsson att söka reparera sin hälsa på ett tyskt sanatorium för nervsjuka, och sedan styrelsen med erkännans-värd liberalitet ordnat den ekonomiska sidan av saken, avreste makarna på kvällen den. 13 november till den lilla kurorten Elsterberg i Sachsen. Några timmar före avresan skrev han den klarsynta artikel om det just då startade Sv. Arbetarförbundet, som finnes intagen i slutet av föreliggande urval och som man icke utan fog betecknat som hans testamente till de svenska arbetarna.

Hans omgivning kunde ej undgå att märka, att han vid avresan var fylld av onda aningar och åtminstone tidtals misströstade om en lycklig utgång av det hela. De anlände emellertid utan några äventyr till Elsterberg, och ungefär en vecka efter hustruns återkomst till Malmö avlät han till henne ett ganska optimistiskt hållet brev, där hans gamla skämtlynne även tog ut sin rätt. Men därefter inträdde en ödesdiger tystnad, och hela julhelgen gick, utan att ett ord från den sjuke i Elsterberg hördes av. 1 Malmö stod man just i begrepp att

LXbegära telegrafiskt besked från sanatoriet, då — den 28 december — ett telegram från sanatoriets föreståndare anlände till fru D. av innehåll, att hennes man var svårt sjuk, att fara var för handen, men att han ännu levde. Samma dag avreste fru Danielsson till Elsterberg, dit hon anlände den 29 på kvällen. Danielsson befann sig då redan i ett dvalliknande tillstånd, med enstaka ljusa ögonblick, men ur stånd att tala; hans sista medvetna livstecken var en handrörelse som ville han säga: tack! Allt efter som natten led, började händerna bli kalla, fötterna likaså, och fram på morgonen vid nio-tiden upphörde han att andas.

SANATORIET ELSTERBERG

På hans skrivbord i dödsrummet låg ett pappersark, på vilket han natten innan han föll i den dvala, ur vilken han aldrig skulle vakna, låtit pennan förråda några av de tankar, som under de sista timmarna sysselsatt hans själ. Nederst på papperet har han flera gånger skrivit »Fru Elma Danielsson,Malmö»; därovanför finnes ritat ett ansikte och överst stå, skrivna med ett underligt eftertryck, orden »Döden» och »Otrevligt nattsällskap».

***

Till Malmö anlände dödsbudet den 30 december vid middagstiden, så att aftontidningarna redan samma dag innehöllo en kort notis om dödsfallet. Nyårsafton inföll emellertid ifrågavarande år på en söndag, så att de utförliga nekrologerna i pressen först blevo synliga någon dag efteråt.

Inom det socialdemokratiska partiet väckte dödsbudet en sorg och bestörtning så mycket djupare, som man nu allmänt och på allvar började förstå hur sjuk den bortgångne kämpen i själva verket varit under sista åren. Och när den döde några dagar senare hemförts till fosterjorden, och för sista gången visade sitt manligt vackra ansigte på Folkets hus, där han lugn som en fallen hjälte låg utsträckt på sin lit de parade, då vilade det över de vallfärdande massorna den andakt, som endast livets stora ögonblick kan föda.

Begravningen försiggick den 6 januari under en kolossal tillslutning; i processionen vajade ett hundratal fanor och antalet deltagare uppskattades till mellan tjugo och tjugofemtusen. Vid graven talade Branting å partistyrelsens vägnar, P. Knudsen å danska socialdemokratins, Jensen för Danmarks samverkande fackföreningar, August Nilsson för »Arbetets» styrelse, Thorsson för sydsvenska arbetarpartiet, och slutligen fångade A. C. Meyer den samfällda stämningen i en poetiskt inspirerad hyllning till Axel Danielsson, ljusbringaren.

Den kristne prästen hade däremot ingenting att säga om den döde, utan mumlade sitt formulär, varpå han synbart besvärad drog sig tillbaka, följd av tusendens och åter tusendens fientliga blickar.

***

Tzftermälet i pressen

Den borgerliga pressen, som så länge Danielsson levde över hela linjen smädat eller ignorerat honom, fick nu, när han var död, plötsligt upp ögonen för vilken förträfflig man han i själva verket varit. Man parfymerade hans minne ända till liberal salongsmässighet, och i den konservativa pressen gick man ännu längre i ädelmod: hr Leonard Ljunglund, som på sin tid i egenskap av hädelsevittne medverkat till Danielssons inspärrning å Malmö cellfängelse, förklarade nu att »det var en motståndare, mot vilken man kände sig stolt att strida».

Bland den liberala pressens sympatiska nekrologer fanns det utan tvivel en och annan, som var ärligt menad; men för övrigt begagnade den borgerliga pressen Danielssons frånfälle dels för att göra de mest gemena och klumpiga anfall mot Hjalmar Branting, dels för att anfalla den sydsvenska socialdemokratin för den otacksamhet, som Danielsson förmenades ha rönt från sitt parti. Anfallen mot Branting voro för råa och för dumma för att vinna gehör, men däremot händer det stundom än i dag, att partiets otacksamhet mot Danielsson göres till föremål för bittert klander. De som föra detta tal äro antingen reaktionära hycklare, som på detta sätt vilja väcka stämning mot socialdemokratin, eller också naiva optimister, som tro att förtjänstens belöning här i livet är regel och motsatsen undantag. Detta är ett stort misstag. Det är visserligen sant, att den som målmedvetet lägger an på att mot sin person inrikta sina medmänniskors tacksamhet och sympati, i regeln även lyckas häri, därest han ej är alltför dum; det gäller blott att vara verksam så att det syns och ädel i rätta ögonblicket och att för övrigt kunna anpassa sig efter de ideal, som majoriteten redan famlar efter. Men den, vilken i likhet med Axel Danielsson fullkomligt oegennyttigt ställer sig i de goda makternas tjänst och gör sin vackra gärning utan spår av tanke på någon tack, han får ej heller någon tack — det är världens logiskt riktiga gång och att lamentera över den saken är lönlöst. Betraktad från denna synpunkt, som är den enda riktiga här-vidlag, ter sig den svenska socialdemokratins hållning mot Danielsson i en mycket ljus dager; ty när man fått ögonen upp för situationens verkliga beskaffenhet, vändes bladet med ens, och att detta ej skedde förr torde mera ha berott på bristande medicinska insikter än på dåligt hjärtelag.

] den socialdemokratiska pressen firades den döde över hela linjen som den banbrytande storman han var i sin krafts dagar. 1 »Socialdemokraten» tecknade Branting på sitt nobla och förstående sätt den döde stridskamratens bild, i »Arbetet» gav August Nilsson en glänsande och varmhjärtad skildring av Danielssons liv och personlighet, i »Ny Tid» ristade Lindblad vackert och känsligt den tappres minne. Det skrevs även en del vers, som alla vittnade om djup sorg och hänförd tillgivenhet, men som näppeligen kunna göra anspråk på att nu, åtta år efteråt, äga något intresse. Det bästa, som sades om Axel Danielsson vid hans död, var helt visst partistyrelsens av Hjalmar Branting författade hälsning:

Tör kraft och mod, för eld som lyste och värmde, för din hårda kamp, för landet du vunnit åt socialismen — folkbefriaren —, för Jlrbetet — ett sista tack!å jag för en del år sedan studerade Mommsens »Römische Geschichte» och hunnit fram till det kapitel, där den berömde historieskrivaren tecknar Julius Caesars bild, slog det mig, att jag någon gång på min väg genom livet mött en gestalt, på vilken den Mommsenska teckningen på ett förunderligt sätt passade in. Vem var han, denne man, som var »uppfylld av republikanska ideal och samtidigt boren till kung», som lidelsefullare än någon annan kastat sig i tidsströmningarnas upprörda flod och ändå i varje ögonblick bevarade statsmannens fina urskiljning för den gräns, som skiljer det möjliga från det omöjliga? Jag bläddrade tillbaka och läste om på nytt: »Hans beundransvärda åskådnings-förmåga uppenbarade sig i säkerheten och utförbarheten av alla hans anordningar, även där han befallde utan att se med egna ögon. Hans minne var oförlikneligt, och det var honom en lätt sak att samtidigt och med samma säkerhet utföra helt olika företag. Fastän gentleman, geni och monark, hade han dock ett hjärta. Med sin samtids dugligaste och kärnfullaste män, höga som låga, stod han i ett vackert vänskapsförhållande, med var och en efter hans art. — Om det hos en så harmoniskt organiserad natur kan framhållas någon bestämd sida som särskilt karaktäristisk, så är det den, att all ideologioch allt fantastiskt var honom fjärran. Det är självklart, att Caesar var en lidelsefull man, ty utan lidelse finns det ingen genialitet, men hans lidelse var aldrig mäktigare än han själv. Han hade haft sin ungdom, och sånger, kärlek och vin hade även i levande livet dragit in i hans sinne; men de trängde dock aldrig fram till den innersta kärnan i hans väsen. — Caesar var alltigenom realist och förståndsmänniska; och vad han grep sig an med och brakte till stånd, det var genomträngt och buret av den geniala nykterhet, som betecknar hans innersta egendomlighet. Det var denna, som han hade att tacka för sin förmåga att ostörd av erinringar och förväntningar leva energiskt i ögonblicket, att alltid handla med samlad kraft och ägna sin fulla genialitet även åt ringa och obetydliga värv; och det var också denna geniala nykterhet, som skänkte honom den »underbara glättighet», som i onda och goda dagar blev honom trogen. Men av denna förståndsklarhet kom det sig också, att Caesar aldrig gjorde sig illusioner med hänsyn till ödets makt och människans förmåga; för honom var den hulda slöja lyfrad, som annars för människor dölja den trånga räckvidden av hennes handlande. Hur klokt han än lade sina planer och övertänkte alla möjligheter, den känslan vek dock aldrig ur hans bröst, att lyckan, det vill säga slumpen, i alla ting måste göra den bästa delen; och därmed torde det sammanhänga, att han så ofta bjudit ödet paroli och med oförvägen likgiltighet åter och återigen satt sin egen person på spel.»

När jag läst om dessa rader, slog det mig plötsligt med ens: detta är ju Hjalmar Branting upp i dagen, han och ingen annan!

Jag har gjort denna lilla utvikning från ämnet, därför att jämförelsen ofta är ett förträffligt medel att få fram dagrar och konturer, som annars bleve otydliga och dunkla, och därför att Hjalmar Brantings bild, både genom kontraster och överensstämmande drag, torde vara den för detta ändamål lämpligaste.Branting och Danielsson

Danielsson har en gång själv framhållit, att de personliga skiljaktigheterna mellan honom och Branting äro fundamentala, och däri har han för visso rätt. Redan miljön, vari de båda märkesmännen födas och växa upp, är ju så himmelsvitt olika: Branting, patriciersonen, som fostras i ett förmöget hem och tack vare denna lyckliga omständighet är i stånd att vid unga år och utan svårigheter bli delaktig av hela den moderna kultur, som än i dag i stort sett är de rikes privilegium, och Danielsson, som redan under skoltiden får se fattigdomen i vitögat och sedan måste spänna hela sin ungdomliga styrka till det yttersta för att nå upp på ett plan, där hans medfödda talanger ej behöva tyna bort av overksamhet — kontrasten är ju påtaglig nog. Och så allt framgent: medan Branting, tack vare sitt sociala försprång redan tidigt kan besöka främmande länder och folk och träda i personlig

beröring med »sin samtids duktigaste och kärnfullaste män», blir August Palm den, som ger Danielsson det första handslaget på den väg, som snart nog för honom inom fängelsets murar och på vilken han sedan, efter att en kort tid ha varit omstrålad av folkgunstens flyktiga skimmer, en vacker dag finner sig stå ensam liksom Themistokles

»skydd av de höga och flydd av de låga».

Mot denna olikhet i yttre livsöden svarar även en djupt liggande grundskillnad i temperament och karaktär. Branting är och har alltid varit en realist och förståndsmänniska, fast liksom Cxsar en förståndsmänniska med hjärta och gemyt. Danielsson ägde, som alla geniala män, en stark och genomträngande omdömesförmåga, men han var i mångt och mycket en utpräglad romantiker, som ofta hade sin rätt subjektiva syn på tingen. Branting har av naturen fått en så stark intelligens och hela hans personlighet är så högt kultiverad, att han när så kräves, på ett mästerligt sätt kan ge uttryck åt det patos, som i stora ögonblick besjälar honom, men han är icke ett spår poet. Danielsson var väl ingen diktare i skråets mening,han hade i varje fall aldrig tid att förverkliga vad som föresvävade honom åt det hållet, men det fanns i hans väsen en lyrisk åder, som var äkta, och om också hans grovhuggna vers stundom verka som hård makadam gent emot våra moderna rimmares fina flygsandspoesi, så finns det dock i hans prosaskrifter mångt och mycket, som vittnar om skaldisk blick och temperament. Och som fallet ofta är med poetiskt begåvade naturer var Danielsson även på det intellektuella området en lidelsernas man, och ehuru denna lidelsefullhet kanske mer än något annat gav resning och kraft åt hans personlighet, så fanns det nog även ögonblick, då omdömets klarhet kunde grumlas av passionens rykande imma. Danielsson var alltigenom en naturmänniska, och han ägde icke blott den friska omedelbarhet utan också den obändiga kraft, som är de äkta naturbarnens adelsmärke; och vad som förskaffade honom den enastående makt över massorna, han ägde i sin krafts dagar, var säkerligen icke minst den omständigheten, att han i sitt offentliga uppträdande ofta gav intrycket av att verka med styrkan av en oemotståndlig naturkraft — medan däremot Branting alltid, även när han slår sina mest lysande slag, synes förbruka ett visserligen oerhört stort, men dock av honom själv på förhand avvägt kraftkvantum.

Denna grundolikhet i temperament mellan Branting och Danielsson röjer sig redan i den olika uppfattning, som den svenska socialdemokratins båda främste män under genombrottets dagar hyste med hänsyn till det sätt, varpå socialismens fordringar kunna och böra realiseras. Redan vid mitten och på slutet av åttiotalet stod Branting på den ståndpunkt, som numera intages icke blott av honom utan av hela den stora majoriteten av den svenska socialdemokratin, nämligen att målet visserligen är revolutionärt, eftersom det innebär en radikal omgestaltning av hela det moderna samhället, men att vägen till detta mål i första hand är den allmänna rösträttens fredliga väg. Danielsson hade härvidlag att börja med en annan uppfatt-T\evolutionsromanlik

ning. Hans lidelsefulla temperament och hans romantiska läggning gjorde honom osympatiskt stämd mot parlamentarismens tröga infanteritempo och kom honom att drömma om en social revolution med hovslag, kanondunder och Austerlitzsolar; och i denna sin tro hade han stärkts genom ett ivrigt studium av franska revolutionens historia, ett studium som kommit honom att begå det vanliga misstaget att ta en svunnen tids händelser för framtidsmöjligheter och tro att franska revolutionens gatustrider kunde duga som strategiska mönster, när det hundra år senare gällde proletariatets ekonomiska frigörelse. Det är emellertid ganska intressant att se hur beröringen med verkligheten småningom modifierade denna uppfattning. Ännu under början av sin fängelsetid i Malmö var Danielsson — till en viss grad åtminstone — revolutionär romantiker och i ett meningsutbyte med Branting, vilken manat till att ej för den sociala revolutionen glömma bort de sociala reformerna, svarar D. (7 september 89):

Jag för min del har åtminstone gjort allt som i den vägen kan anses vara en socialists plikt. Ingen kan lägga större vikt än jag på fackföreningen, på skyddslagstiftning, på normalarbetsdag o. s. v. Men jag tror icke på parlamentarismen, icke ens på Palms »folkvalda enkammarsystem», ja, min själ icke ens på folkstaten. Men jag har inte svurit på någonting. Jag har icke sagt att jag kommer att avråda arbetarna från att deltaga i riksdagsmannaval. Jag har lämnat den frågan öppen. Det troliga är att min ståndpunkt blir denna: låt oss prova, vi måste till det yttersta göra vår plikt för att förekomma onödig våldsamhet i den sociala frågans lösning.

Detta yttrande är mycket betecknande för den osäkra och trevande, man vore frestad säga agnostiska stämning, vari Danielsson vid denna tid befann sig med hänsyn till partitaktikens politiska linjer. Vad som här förhjälpte honom till klarhet var mindre teoretiskt tankearbete utan fastmer den närmare bekantskapen med den revolutionära antiparlamentarismen, sådan den yttrade sig i praktiken, och i främsta rummet var det den anarkiserande gruppen inom Malmö socialdemokratiska förening, som härvidlag trädde i förgrunden. Med tanke pådessa herrars agitation skriver Danielsson 27 juni 1890 följande:

Det kan svårligen förnekas att ordet revolutionär i åtskilliga talares mun håller på att bli en tom fras, och när en partilösen börjar bli en fras så är parliet statt på retur. Och vi äro skyldiga Malmö arbetare den förklaringen att vi icke längre tro på en »revolutionär» socialism, som knappast vill veta av några andra kamp- och propagandamedel än tomma ord, teaterspel och dåliga romanbibliotek.

Vi bekänna alltså öppet, att vårt parti, våra föreningar och vår tidning för att kunna insupa den dagliga näringen måste träda i närmare beröring med folket, det folk i all synnerhet, som ännu icke kallar sig revolutionärt, men livligt önskar någon förbättring i sitt politiska läge. Det är ej nog med att fackföreningarna ge denna massa ett praktiskt kampmedel mot kapitalet och småningom, om ock långsamt, förkorta hennes dag och höja hennes lön. Massan längtar även efter en liten lättnad i det politiska förtrycket och vill se socialismens fana även där gå fram. Må vi vid lämpliga tillfällen träda fram från vår revolutionära avsöndring och skaffa tillförsel åt vårt parti, som ju förr eller senare måste bli ett folkets parti. Det nyttar ännu inte att vara så rysligt långt avancerad som t. ex. ett kvinnligt element i ledningen här på platsen att förnämt avråda deltagande i valrörelsen emedan parlamentarismen icke kan »lösa den sociala frågan». Låt oss komma överens om att icke lösa den sociala frågan ännu på en tid, utan i stället skaffa nya medlemmar åt våra föreningar och nya prenumeranter åt vår tidning.

Även denna uppfattning lägger dock huvudvikten vid det agitatoriska valarbetet utanför parlamentsalen och bekymrar sig mindre om det parlamentariska arbetet; och Danielsson proklamerade också vid samma tillfälle som sin tro, »att arbetarpartiet ej kan vara ett parlamentariskt utan ett revolutionärt parti, och att en revolution måste göras på gatan och ej i parlamentet». Trots detta är ju förskjutningen i riktning mot parlamentarismen påtaglig, och när kort efteråt herr Hinke Bergegren började uppträda med sina »dolk- och giftballader» och vid partikongressen i Norrköping framlade sin famösa resolution, i vilken kongressen uppmanades att godkänna dolken som vapen i den sociala frigörelsekampen, då tog Danielsson steget fullt ut och formulerade den resolution, som antogs av kongressen och som sedan alltjämt varit — eller åtminstonebort vara — socialdemokratiska partiets lösen på denna punkt. Som prov på Danielssons mästerskap att förena koncis form och järnhård logik meddela vi här första momentet av denna klassiska resolution:

Då det socialdemokratiska arbetarpartiet är ett revolutionärt parti, som eftersträvar en grundlig omvälvning av det bestående borgerliga samhället, måste det ta i betraktande möjligheten av att det organiserade våldet kan bli det lidande proletariatets slutliga förlossare. Men så länge ännu icke den allmänna rösträttens fredliga medel är prövat uttalar kogressen på det bestämdaste sitt ogillande mot all slags dynamit agitation och stämpla som förrädare mot våra principer sådana agitatorer, som vilja upphetsa massorna till våldshandlingar mot enskilda.

Här finns ej längre någon osäkerhet eller tvekan om den väg som bör beträdas. Några dagar efteråt skrev Danielsson till yttermera visso den präktiga artikel om parlamentarismen, som finnes intagen i denna samling, sid. 577; och när hr Hinke Bergegren, vilken för sjutton år sedan var alldeles densamme som nu, fortsatte sin agitation på det manér, vi alla så väl känna, tog Danielsson slutligen bladet från munnen, och ger i en artikel av den 6 dec. 1891 hr Bergegren följande vitsord:

Vi konstatera, att denna broderliga hand knappt var räckt, förrän Hinke Bergegren i ett nummer av sin »Proletär» började skrika på nytt om de »officiella socialdemokraternas brackaktighet», om deras »riksdagsskoj», »uppblåsthet», »narraktighet», o. s. v. och slutade med att kalla alla dem, vilka i likhet med Lafargue och Liebknecht betrakta anarkisterna som en blandning av enfaldiga och polisspioner, för — »uslingar».

Nu är herr Hinke Bergegren själv det vackraste bevis på riktigheten av detta omdöme om anarkisterna. Har han, vare sig som redaktionssekreterare i »Nya Samhället» eller medarbetare i »Socialdemokraten» eller agitator i

föreningarna tills dato gjort annat än skada? överallt, där han dragit fram, har okunnigheten om socialismen ökats, sinnena hos de svagare förvirrats, och diskussioner om stöldens berättigande, hemlig organisation och »små-mord» efterträtt de upplysande föredragen och det lugna föreningsarbetet.Han har aldrig gjort oss någon nytta. När till slut en klick Norrköpings-ledare i sin oerfarenhet kallade honom till redaktör för »Proletären», trodde man att han skulle inträda i en mer förnuftig period, men när »Socialdemokraten» vågade i vänliga ord uttrycka denna förhoppning, svarade han: hut! Man, d. v. s. icke vi, trodde också, att han i »Proletären» någon gång skulle visa sig äga kunskaper och färdighet nog stora för att bibringa de mindre försigkomna arbetarna där uppe någon föreställning om den sak, för vilken de kämpa. Men icke en enda artikel, som avslöjade socialismens väsen för Norrköpingsborna, har under denna tid flutit ur Bergegrens ettriga penna. »Proletären» är helt enkelt en parodi på ett partiorgan.

Oaktat herr Bergegren således även under denna period lagt i dagen sin kompletta oduglighet som ledare, fortfar han att väsnas och gestikulera, som om han vore något. Han kan en konst, och till den konstens utövande fordras blott att besitta nog fräckhet; han kan nämligen skälla ut andra, motståndare som partivänner, för »humbug», »skoj», »enfald», »åsneaktighet» o. s. v., medan han själv är den störste »skojaren» och den störste »narren».

Vore icke partiledningen i Stockholm så flat och försagd, då det gäller denne gynnare, skulle man för länge sedan vidtagit åtgärder, varigenom partiet sluppit ifrån allt ansvar, för vad han talar och skriver. Det var just denna synpunkt, som så skarpt framhölls på kongressen i Erfurt, att partiet icke längre kunde vara ansvarig utgivare av en Werners och Wildbergers flygskrifter. Och här hemma har flatheten mot Hinke Bergegren, som ingen-genling gjort för att förtjäna denna undfallenhet, redan i tillräckligt hög grad skadat partiet genom den sammanblandning, av socialdemokratin och några -skrikhalsars småmordsteorier, vartill herr Bergegrens blotta kvarstående inom partiet ger alla möjliga motståndare anledning.

Det är från flera synpunkter värt att lägga märke till att dessa ord skrivits för sjutton år sedan. Hr Bergegren och hans anhängare söka nämligen ofta inbilla godtroget folk, att den opposition, som deras uppträdande framkallat på många håll inom partiet, är ett symtom av en dekadans, som gripit den svenska socialdemokratin på senare åren, särskilt sedan så många akademici strömmat till. Och dock syns det av ovanstående klart och tydligt, att kampen mot Hinkeanismen redan för sjutton år sedan blivit en nödvändighet för partiet, och att den som riktade det hårdaste hugget mot den huvudlösa hydran just var Axel Danielsson, när han stod på höjden av dådkraftig verksamhet.Men även under de tidigare år, då Danielsson bekände sig till den revolutionära antiparlamentarismen, hur djup och oöverstiglig var icke även då den klyfta, som skillde hans åskådningssätt och agitation från Hinkeanismen. En av de bergfasta grundvalar, på vilken Danielssons offentliga verksamhet stödde sig, var en manlig ansvarskänsla, som växte i djup i samma mån som hans verkningssfär utåt vidgade sig. Det var i främsta rummet denna rent humana ansvarskänsla, som kom honom att tidigt nog framkasta maningen: »låt oss prova, vi måste till det yttersta göra vår plikt för att förekomma onödig våldsamhet i den sociala revolutionen». Det var samma ansvarskänsla, som vid flera kritiska tillfällen kom honom att höja ett varnande finger, när situationen kunnat kräva offer utan varje spår av gagn.] maj 1899 hade det i Helsingborg mellan arbetarna och en länsman Sjöström kommit till ett uppträde, som hotade att taga ödesdigra dimensioner, och Danielsson skriver då från fängelset i »Arbetet» för den 16 maj 89, följande tänkvärda ord: »Men vi tro oss ej begå något misstag, om vi rikta en allvarsam maning till våra ledare att under denna tid hellre falla undan även för godtyckligheter från myndigheternas sida, där de icke äro kraftiga nog att kunna hehärska en situation, som naturligtvis tillspetsar sig vid aldrig så litet trots från deras sida». Det var samma ansvarskänsla, som kom Danielsson att ett år senare under träarbetarstrejken i Malmö med ett ord i rätta ögonblicket avblåsa de tumultuariska uppträden, som myndigheterna ej kunde få bukt med. Så talar, så handlar en man, som på allvar arbetar för proletariatets frigörelse; och man behöver endast mot bakgrunden av den Danielssonska taktiken ett ögonblick hålla fram en Bergegrens eller en Schröders brottsligt dumdristiga provokationer för att kunna bedöma rätta värdet av dessa herrars prestationer.

Det lidelsefulla förakt, som Danielsson i alla tider hyste för Hinke Bergegren, hade även andra djupare liggande grun-der än de rent intellektuella hänsynen. Till Danielssons mest utmärkande karaktärsdrag hörde en klarögd

ärlighet, som kom honom att hata lögn och bedrägerier som pesten, och en frejdig ridderlighet, som alltid satte blanka vapen i hans hand. Och fast han var en kraftnatur som ingen annan och mer än de flesta hade sinne för brutalitetens estetik, så var dock hans hjärta besjälat av en storsint humanitet, som aldrig svek honom, och som på det sociala området bland annat yttrade sig däri, att hans krigsförklaring redan från första stund icke gällde kapitalisterna som personer, utan det kapilalistiska systemet. Man kan förstå med vilka känslor en sådan man skulle ha betraktat den Bergengrenska agitationen med dess falska teaterpatos, dess dolkdanser och giftballader, dess fega orm-slingringar, när fara var å färde, och dess lömska bakdanterier efteråt; och man kan då också förstå, vad som låg bakom Danielssons ord, när han en gång yttrade, att det i hela Sverges rike ej fanns någon individ, som han föraktade så djupt som Hinke Bergegren, redaktören av »Röd Flabb».

***

Det kunde ännu vara mycket att säga om Axel Danielsson som politiker; men utrymmet för denna lilla essay har redan blivit överskridet, och den som studerar det här föreliggande urvalet får ju, om han läser rätt, en bild av politikern Danielsson vida bättre än vad jag skulle kunna teckna den. Därför skall jag här ej inlåta mig på någon detaljerad framställning av hans politiska och sociala åsikter, hans meningsstrider med Branting o. s. v., utan på de få rader, som ännu stå mig till buds, söka framhålla några allmänna drag hos Danielsson som social tänkare eller, om man så vill, samhällsförbättrare, som skriftställare och som människa.

***

Den absoluta fördomsfriheten

Om man med några få ord skulle vilja ange vad som i främsta rummet utmärkte Axel Danielsson som social tänkare, så vore det måhända detta, att det i hela hans väsen ej fanns en enda konservativ blodsdroppe, men däremot ett levande intresse för allt bärkraftigt och äkta i vår kultur, och att detta kulturintresse på avgörande punkter möttes av en okuvlig rättskänsla. Det var denna rättskänsla, som i första hand gjorde honom till socialist; men en av grundvalarna för hans socialistiska livsåskådning var även den fasta övertygelsen, att all klasskultur bär inom sig fröet till sin egen undergång och att vår moderna kultur endast kan räddas, för så vitt den upphör att vara klasskultur och blir en hela folkets egendom.

När jag nyss yttrade att det i Axel Danielssons väsen ej fanns en enda konservativ blodsdroppe, så menar jag därmed icke blott att allt konventionellt var honom djupt förhatligt, utan också att det i hela vida världen, den andliga som den synliga, ej fanns någon punkt, där hans prövande tanke gjorde halt och sträckte vapen, därför att andra gjort detta, när det hunnit dit. Men när han prövat och funnit ett livsvärde vara äkta, då lät han alla antikonventionella pedanterier fara och tog utan krus av hatten för vad han fann vara värt aktning. Därför skydde han icke att öppet bekänna sig vara patriot, fast han väl visste att detta ord i många hederliga socialdemokraters öron har samma hemska klang som ordet socialist för en rättskaffens kälkborgare. Han kände väl bättre än de flesta att socialdemokratin endast som internationell makt kan förverkliga sina önskningsmål, och att den därför alltid måste vara internationell; men han visste också, att de olika nationerna äro till arten skilda väsen som frambringa olikartade kulturer av samma naturnödvändighet som driver lönnen att alstra andra blommor än äppelträdet. Därför var den jämnstrukna kosmopolitismen, som drömmer om homogen, volapyk-talande bastardmassa, honom djupt antipatisk; han fordrade tvärtom i den samfällda kulturens eget intresse att varje folkeller kanske riktigare varje race skulle söka att i första hand fritt utveckla sina egna utvecklingsmöjligheter och först sedan lära utav andra. Och han skydde ej att öppet bekänna den kätterska åsikten att »tro på nyttan av en återupplivad nationalitetskänsla, både på den socialt-praktiska nyttan och den ideella lyftning medvetandet att tillhöra en livskraftig och aktad nation ger åt sinne och håg». Även i freds- och militärfrågor hyllade han samma kätterska åsikter, som sedermera vid upprepade tillfällen lancerats av en skribent i tidningen »Arbetet», att nämligen alla fredssträvanden, de må nu ta den ena eller andra formen, endast kunna ge illusoriska resultat, så länge den politiska makten ligger hos ett kapitalistiskt fåtal i stället för hos en socialistiskt tänkande och handlande folkmajoritet.

Lika självständig och fördomsfri var Danielsson i sin demokratiska uppfattning och i sin tro på folket. Det händer

ju, nu för tiden kanske mera sällan än förr, men ofta nog ändå, att unga svärmare med och utan studentexamen gå till storms fyllda av en hänförd tro på det förtryckta folkets moraliska höghet, och när de sedan finna, att det förtryckta folket stundom är ganska omoraliskt, slocknar den revolutionära elden med ens, och de bli radikala intelligensaristokrater, eller enklare uttryckt, medvetna filistrar. Huruvida Axel Danielsson någonsin hyst denna kolartro på folket vet jag icke, säkert är att den i varje fall lämnat honom, när vår bekantskap stiftades, ty han hade redan då gjort erfarenheter, som stämt honom ganska kritiskt mot arbetarklassens påstådda förträfflighet. Men Danielsson ägde alldeles för mycket flärdfri högsinthet för att ens i drömmen kunna förlika sig med Nietzcheanismens sociala storhetsvansinne, hjärtlöst som allt vansinne; man jämför e härom hans — trots ett par små misstag ang. Strindberg — briljanta artikel »Zarathustra och hans apa»; och dels hade han ett särskilt intresse för proletariatet, icke blott när det vid ett upplopp skjuter upp ur jorden som en mystisk, nästan övernaturlig makt, utan också i de lugna ögon-blicken, då endast ett mycket känsligt öga kan spåra den för-vårsstämning, som i vår tid vilar över denna folkklass. Men den som lärt känna det arbetande folket från dess bästa sida, han vet också att de tänkande proletärerna besjälas av ett helt annat intresse för framtiden, en helt annan tro på framtiden än de härskande klasserna; det råder bland dem en slags nybyggarstämning, där finns en skaparlust, en nydanings-ande som fullkomligt saknas hos de rika och rättskaffna. Det var detta perspektiv av obruten mark med ändlöst blånande utvecklingsmöjligheter som trots all skepsis ut i det sista bar upp Axel Danielssons tro på proletariatet.

En absolut skeptiker var däremot Danielsson på det religiösa området. Liksom H0ffding och andra utvecklingsfilosofer såg han det ondas väsen däri, att man kvarstår på ett lägre utvecklingsstadium, sedan man blivit medveten om ett högre; och efter som kristendomen i hans ögon representerade ett längesedan överståndet utvecklingsstadium, vid vilket de maktägande med prästerskapets hjälp söka hålla kvar det slavande proletariatet, så hatade han prästerna så som den högsinte avskyr lågheten. Men i kristendomen själv såg han en på sitt sätt intressant och ärevördig mumie, och efter som han visste, att en känslas värde icke beror enbart på dess föremål, utan på en mängd andra faktorer, så manade han redan på den tid han som hädare satt inspärrad på Malmö cellfängelse sina partivänner att respektera de religiösa känslorna hos de troende kristna, när de kommo från ett ärligt och uppriktigt hjärta. Han kunde härvidlag vara så mycket mera böjd för förståelse, som han själv i utpräglad grad ägde det metafysiska behov, som utmärker den germanska naturen, så snart den arbetat sig upp till en viss kulturnivå. Han hade väl, som de flesta begåvade ungdomar, vilkas »ton»-år inföllo på åttiotalet, haft en period, då han svor på den Biichnerska materialismen, och trodde anden vara en forforescens hos de eviga atomerna, som rekylerade i det oändliga rummet; men redan i Upsalahade han gjort bekantskap med kunskapsteoretiska problem och i fängelset hade Kants förnuftskritik hört till de verk, som i främsta rummet lagt beslag på hans intresse. Han kom som så många andra tänkande nutidsmänniskor väl aldrig längre än till att se problem, där trossen och parvenyerna se solklara sanningar, och gent emot livets gåta, som ligger badande i ljus både för den kristne och för materialisten, behöll han under hela sin levnad »das vornehme Nichtverstehen», det förnäma icke-förstående, som filosofen Mach påstår vara den verkliga begåvningens adelsmärke. Det är för övrigt betecknande nog, att den sista bok han skaffade sig i livet, i Elsterberg, några dagar innan han dog, var Kants »Kritik der reinen Yernuft».

Detta krav på djupare sanning kunde Danielsson aldrig uppge, och det var till en viss grad detta som brakte honom i harnesk mot Sverges skönlitteratur på åttio- och nittiotalet. Liksom han ringaktade Verdandi för dess inskränkt borgerliga vyer, så stod han även skeptisk mot de litterära himlastor-mare, som på åttiotalet drogo i fäjd för den fria tanken, den fria kärleken, det fria folket, den fria personligheten, men som under kampen för dessa härliga ting själva togo sig den friheten att icke se att deras predikan på sin höjd kunde ha något intresse för den tiondedel av befolkningen, som var ekonomiskt oberoende. Och när sedan Brändes lyfte sitt pekfinger mot Nietzsche, fick man se, hur hela den folkligt demokratiska stämningen var som bortblåst ur den forna åttio-talslitteraturen, och det unga Sverge förvandlat till en samling intelligensaristokrater, som gå i kloster vid Gustav III:s hov, eller slå på lutan i pigromantikens månsken. Danielsson har i »Zarathustra och hans apa» träffande karaktäriserat denna åttiotalslitteratörernas ryggradslöshet, som så illa harmoniserade med de heroiska laterna vid

starten; och när sedan Heiden-stam, vars lyrik och skönlitterära produktion överhuvud Danielsson uppriktigt beundrade, på hösten 1897 bröt fram medsin olovligt naiva filippik mot pressen som partibildaren och folkfördärvaren och förklarade att »i alla land över hela jorden existera dessa partier huvudsakligast bland tidningarna, men icke bland läsarna, icke inom nationerna — då tog Danielsson ännu en gång bladet från munnen i följande beska ordalag:

Det är sällan man i den prosaiska allmänbildningens århundrade träffar på en så glad okunnighet omvärlden och tiden som i dessa rader av Heiden-stam. Man kunde tro att han aldrig öppnat en bok, som behandlade människorna i den helhet Yi kalla samhälle eller att han aldrig på sina vallfärder i livet märkt att människorna stå i vissa bestämda relationer till varandra. Vore vi lika anspråksfulla som han själv, kunde vi dessutom begära, att han i den usla pressen skulle ha läst om hur dessa relationer kallas klasser, huru intressemotsatserna dem emellan bliva konflikter och huru dessa konflikter tvinga dem att organisera sig politiskt för att angripa eller vara på sin vakt. Ett verkligt levande politiskt parti är ingenting annat än en politiskt organiserad klass. Men det generar antagligen icke Verner von Heidenstam att betrakta även klasserna som fiktioner.

Den hetsiga artikeln är emellertid ett expressivt uttryck för den sanningen att vår moderna svenska diktning förlorat all djupare förbindelse med folket. Det bör vara särskilt bittert att höra för herr Heidenstam, som söker väcka det svenska folket till ny fosterlandskärlek med Karl XII.s pamp och stövlar. De största och snillrikaste skalderna ha, på några få undantag när, även varit politiker, revolutionära eller åtminstone glödande frisinnade, som ofta ingripit djupt i sina folks liv just som partigångare. De ha bättre än H. förstått att politiken är ett folks blodomlopp och att partiväsen är en historisk nödvändighet, så länge det existerar förtryckare och förtryckta här i världen.

Denna kulturellt fruktbara universalitet, som Danielsson saknade hos Heidenstam och åttitalisterna, fann han däremot hos de båda diktare, som i hans ögon voro Sverges störste i vår tid: Strindberg och Fröd ing. För dessa skaldekungar bevarade Danielsson en av alla skiftande stämningar oberörd beundran, och även när Strindberg slog in på den underliga väg, som ledde till Inferno och Damaskus, var Danielsson en av de få som följde honom med förståelse och sympati och öppet\araktärislik

uttalade detta. På samma sätt var han under alla skiften en lidelsefull beundrare av Fröding, hvars lyrik han gerna höjde till skyarne på bekostnad av »den moderna nervpoesien», varmed han i främsta rummet åsyftade Ola Hanssons diktning, vilken han som uppsvensk kraftnatur ej förstod, eller kanske rättare aldrig givit sig tid att förstå. Näst Fröding var av Sverges skalder Runeberg den som han mest höll av, och Fänrik Ståls Sägner, detta vackra äreminne över manliga dygder, var för honom en slags andaktsbok, ur vilken han gärna läste högt, när han kände sig säker på sin omgivning. Men liksom Bismarck som förströelselektyr mellan världspolitikens enerverande bestyr med förkärlek läste Julius Stindes »Fru Buchholtz», så stack Danielsson ännu på gamla dar emellan med Dumas »De tre musketörerna» och »Greven av Montecristo»; det var den gamla äventyrslustan, som ännu satt kvar i kroppen på honom, sedan all socialpolitisk romantik för länge sedan dunstat bort.

Hans egen litterära produktion fick aldrig den utformning, han själv drömt om, helt enkelt därför, att han under den produktiva perioden fullkomligt saknade den ro, som fordras för varje större litterärt arbete. Detta grämde honom djupt, och just känslan av att känna sin kraft splittras på tusen efe-mera dagsbestyr var en av orsakerna till den disharmoni, som allt mer tog överhand i hans själ. Men man behöver endast läsa den lilla skissen »När kungen kom» för att känna igen den litterära talangen i dess mest fruktbara form, fast journalistiken blev det fält, där denna talang så gott som uteslutande kom till användning.

Men som journalist och agitator hade han i detta konst-närskynne ett andligt källsprång, som gav hans framställning på en gång livets friskhet och diktens glans. Han hade arkitektens sinne för det monumentala, fantasimänniskans rikedom på infall och därjämte den intellektuella kraftnaturens sinne för brutalitetens estetik; och därför blev han den oförlikne-Journalisten — agitatorn

lige journalist han var under hela sin levnad, saklig och undervisande utan att bli tråkig, fyndig utan att någonsin bli sökt, drastisk utan att bli banal, humoristisk utan att sjunka ner till gycklare. Han hade väl som journalist även

sina döda ögonblick, och det finns i det här föreliggande urvalet artiklar, där han icke står på höjden av sig själv; men. i stort sett äga hans journalistiska alster, fast de endast skrivits för stunden och formats efter situationens krav, dock en andlig livskraft, som gör dem talföra än i dag, ungefär som språket i Tegnérs brev ännu efter snart 100 år bär livets friska färg, medan de flesta av hans samtida skriva en svenska, som på oss verkar antikverad och löjlig.

Det var sådana företräden, som även gåvo hans muntliga föredrag deras fascinerande verkan, som här dessutom understöddes av hans präktiga stämma och hans imponerande yttre. Han var egentligen ingen vältalare i klassisk mening; han led understundom av en aristokratisk svårighet att uttrycka sig, vackert svarvade perioder voro honom fullkomligt främmande, och den som hörde honom första gången hade stundom ett halvt enerverande intryck av att han ofta sökte efter orden; men då det visade sig, att han alltid fann just det mest träffande uttrycket för vad han ville säga, förbyttes snart denna tvekan i beundran för den skarpa och koncisa form han visste att ge åt sina tankar. Han kunde stundom mitt i en sats göra en paus, som varade i åtskilliga sekunder; men i stället för den fras de oinvigde väntade som situationens räddare, föll ett svärdshugg, som med ett slag löste frågans gordiska knut.

Men vad som först och sist skaffade Danielsson tilltro och gehör icke J)lott hos massorna, utan hos en var, som kom i beröring med honom, det var känslan att man här stod inför en man i ordets bästa och djupaste mening. Den som skriver dessa rader har sett åtskilliga framstående personer, men jag vet knappast någon — det skulle då vara Hjalmar Branting — som ägt en så karlavulen resning och varit såtotalt främmande för all feminism som Axel Danielsson. Denna absolut manliga läggning gjorde Danielsson antipatiskt stämd mot kvinnofrågan, som han aldrig ville höra talas om; han intog alltså på denna punkt en annan hållning än våra dagars svenska socialdemokrater, som till sist blivit så grundligt uttröttade att de av ren mattighet börjat intressera sig för kvinnosaken och t. o. m. skriva artiklar om den, dock icke på svenska. Till sådana trötthetssymptom lät Danielsson det aldrig komma; men för kvinnan som kvinna hade han den djupaste respekt — man läse t. ex. hans artikel »Den onaturliga modern» — och för kvinnan som älskarinna böjde han knä mera hänfört än de flesta. Man har klandrat honom för att hans kvinnodyrkan varit för mångsidig och växlande; men om det är sant att kvinnor äro blommor, så bör det ju ej finnas något hinder för att den, vars hjärta dårats av den blossande rosen även kan älska den blyga linnsean och med en annan del av sitt väsen känna sig dragen till den underliga orkidéen; och i själva verket ha väl alla friborna män polygama tendenser, om de också av konventionella eller rent mänskliga hänsyn stundom föredraga att renodla en känsloriktning under förkvävande av de övriga. Axel Danielsson var på det erotiska området en romantiker, som längtade till äventyrens drömblå sagoland; han hade dessutom redan som ung mist sin tro på familjen som social institution, och hans revolutionära läggning gjorde honom hatfullt stämd mot alla band, som ej hade sanktion av hans förnuft. Och då på det erotiska området känslan är det enda förnuftiga, så blev han på denna punkt alltigenom en känslomänniska och aldrig någon erotisk rationalist. Men trots allt fick man dock redan under hans livstid det intrycket

— vilket sedan bekräftats av hans efterlämnade brev — att hans första kärlek även förblivit hans största, och att hans erotiska deviationer mera vore att betrakta som dekorativa ornament kring en central huvudfigur, ungdomsvännen från Dalarne. Och lika visst som han aldrig var någon monogampuritan, lika visst var han ingen erotisk sportsman, och om han också mer än de flesta prövat kärlekens lust och kval, så höll han dock alltid sin blick riktad på idéernas värld som en högre makt, mera dyrkansvärd än den havskumsborna Afrodite.

Denna i livets hårda duster stålsatta idealism var ett av de mest utpräglade dragen i Danielssons personlighet. Jag minns huru jag en gång, mera som psykologiskt kuriosum, omnämde mina trots-allt-sympatier för en gammal vän, som från att ha varit deciderad ateist plötsligt slagit en kullerbytta in på den prästerliga banan, och hur Danielsson avbröt mina utläggningar med att yttra: »Ja, det där är mycket bra, men högt över allt sådant där svävar idéernas värld, som ej beröres av personliga sympatier och dylika småsaker». Detta yttrande var helt visst ett korrekt uttryck för Danielssons teoretiska uppfattningav saken. Men säkert är också att ingen kunde vara en trofastare vän, ingen en mer uppoffrande kamrat än Axel Danielsson. Och den vänskap han skänkte den som vunnit hans förtroende och sympati, ägde en så kärnfrisk bärkraft därför att den var grundad på den intuitiva

känslighet, varmed han uppfattade de olika individualiternas kynne. Han, som med större skäl än de flesta kunde säga, att intet mänskligt var honom främmande, ägde även geniets slagruta när det gällde att upptäcka det sant mänskliga som ofta döljer sig under en löjlig eller frånstötande yta. Utan tvivel är detta delvis grunden till den fascinerande dragningskraft, han som enskild person utövade på alla ofördärvade sinnen, som kommo i hans närhet.

Måhända var grunden härtill även den att han mera än de flesta var svensk i tanke och i hjärta. Han ägde det germanska känslodjup, den flärdfria högsinthet, den öppna ridderlighet, som utmärker den svenska folktypen i dess högsta och renaste form, och han hade även ett stänk av den hetsiga brutalitet som slumrar och så lätt väckes i den svenska folksjälen. Han ägde även svenskens fel och ett av dessa fel medverkadetill hans förtidiga död. Men just den omständigheten, att han var ett så rent och fulltonigt uttryck för den svenska folksjälen i dess bästa faser, gjorde hans bortgång så mycket beklagligare; ty även om han småningom hade kommit att lämna den aktiva agitationen, hade han dock haft en viktig kulturmission att fylla i det nutida Sverge, där Wicksellsk negativism, Ellen Keysk feminism och Levertinsk esteticism för närvarande synes lämna ingredienserna till det frisinne som står högst i kurs.

Men vad Axel Danielsson hann att uträtta under sin korta levnad är mer än tillräckligt för att säkra honom en plats i svenska folkets historia; bland Sverges politici intar han samma enastående rangplats som Fröding bland poeterna. För det lidande och kämpande proletariatet var han *en ljusgestalt i nattens tid upprunnen vid morgonen försvunnen —;* och för dem, som stodo honom nära i livet, kändes hans bortgång, som hade ett stycke av det innersta och bästa i deras väsen ryckts ut med våld och myllats ned med den döde i jorden.

URVAL

AV

AXEL DANIELSSONS SKRIFTER

I

Från den litterära skuggperioden 1885—1886

Ur skuggornas värld

Axel Danielssons första skiss

Om man ställer sig på Norrbro vid trappan till Strömparterren, där man har utsikt över båda trottoar-strömmarna, kan man djupt inne bland folkmassan se dem några smala, illa klädda figurer med långt, stripigt hår och blankslitna hattar.

Det är skuggorna!

De äro alla mycket långa, magra med bleka eller askfärgade ansikten och insjunkna, feberglänsande ögon. Deras kläder skvallra genom ett visst elegant snitt om längesedan förflutna bättre och lyckligare dagar för deras ägare, men nu äro de trådslitna och skifta i grönt. De begagna aldrig käpp, sällan överrock och komma alltid från söder, där de bo i någon vindsskrubb för 10 kronor i månaden. När de gå uppåt norr, äro de nervösa och bäras av ett slags förtvivlans mod; när de komma tillbaka, gå de med sänkt huvud, dystra, hopplösa blickar och hatten djupt

nere i pannan. Under armen ha de ständigt en pappersrulle. Det är litteraturens och publicisternas offer — de namnlösa författarna! De flesta av dem ha icke ens en signatur.

Deras lott här i världen är att med snabba, ljudlösa steg ila mellan redaktionsbyråerna och bokförlagsexpeditionerna, utan att se varken till höger eller vänster, men däremot envist ned i gatan. De klappa på med svaga, osäkra slag, bli insläppta, lämna tysta av sin rulle och gå. Om en vecka komma de igen och begära sin rulle tillbaka. Den få de, dessutom en eller annan sarkasm, sällan ett vänligt ord, aldrig pengar. Och när de sedan åter synas på gatan, tyckas de vara ännu eländigare, ännu mera trådslitna och skälvande och hopsjunkna, än då de gingo in. Men de räta upp sig igen i nästa hörn och besluta sig för en ny förläggare.

Varför de likväl envisas att besöka dessa ställen, är en djup hemlighet, som de sällan förråda för någon annan än en mycket förtrogen vän. Frågar man dem, så skylla de på att de vilja sälja sina rullar* och skaffa sig pengar till mat och logi. Men hade de intet annat skäl, så vore alla, alla andra ställen lämpligare.

För skuggorna finnas inga olika årstider; varken sommar eller vinter ha de någon överrock eller galoscher. Men de frysa icke ihjäl, ty de bära innanför den fläckiga bonjouren en helig eld, som värmer dem. Det var från början endast en liten gnista, som var och en hade med sig, när han kom hit till Stockholm. Men varje obevekligt nej, han burit bort från tidningsbyråerna, har varit en blåsbälg, som blåst upp den lilla gnistan i lågor. Och det är så lyckligt, att ju mera slitna deras kläder bli, desto härligare brinner den heliga elden. Och om man går en av dem in på livet, skall man se, att den lyser ut genom ögonen.

Understundom ser man dem stanna framför källare och matserveringar och kasta glupska blickar dit in. Det kunde man ha gissat sig till förut: de äro hungriga också, dessa skuggor utan kroppar. Men de visa det sällan, det är en hemlighet, som de sätta en ära i att behålla för sig själva. Händer det någon gång, att de stanna så där framför enkällare, så sker det av ett ögonblicks svaghet. De skynda genast därifrån, oroliga för vad som möjligen kunde komma att inträffa, om de dröjde där länge, och klättra upp på sin vindsskrubb för att stilla sin hunger med en pipa, ty tobak ha de alltid, om de också icke ha någonting annat Ar det kallt, elda de med sin sista pappersrulle och sätta sig beslutsamt ned att skriva en ny. Om en vecka synas de åter på Norrbro med en rulle under armen.

Varandra känna de icke, icke ens till namnet. De leva var och en för sig, fullkomligt avsöndrade från allt umgänge, ha inga anförvanter, inga släktingar. Få de pengar någon gång, så supa de upp dem solo. Mötas två av dem i trapporna till någon förläggare, så stanna de visserligen alltid och ge varandra en blick, till hälften uppmuntrande, till hälften fientlig, men de dra icke upp händerna ur rockfickorna för att hälsa — därtill är det alldeles för kallt i dessa trappor, och de namnlösa författarna begagna icke handskar.

Under kalla och dimmiga vinterkvällar synas de ofta likt verkliga skuggor smyga fram utmed strandgatorna och se ned i vattnet, liksom de där sökte svaret på frågan, varför icke de som andra människor ha en överrock, ett par galoscher och ett par handskar. Men de dränka sig icke, ty de ha den där heliga elden, som skyddar dem. Och skulle det hända, att någon av dem på detta sätt gör ett slut på sitt skuggliv, så binder han ganska säkert en sten om halsen på sig, ty man hör aldrig talas om, att någon skugga flyter upp som kadaver. 1 alla fall älska de strandgatorna, helst vid tjocka och stark köld.

Några av dessa skuggor skola med tiden bli store män och intagas i Svenska akademien och få 300 kronor arket för sina rullar, då de nu få ingenting. Men det är endast några få, de flesta dö som skuggor. Och det är just lyckan, att de icke veta på förhand, vilka som äro de utkorade, annars skulle den där elden lätt kunna slockna.Om någon besvärade sig med att läsa igenom en enda rulle av var och en, det behövdes icke mera, så skulle han förundrad finna, att de alla ha samma slags skaldelynne, de äro nämligen allesamman satiriker. Detta är någonting psykologiskt märkvärdigt, då de flesta tyckas vara oändligt godmodiga och beskedliga varelser. Ja, deras författarlynne är satiriskt! Men icke medfött satiriskt, det vore för mycket märkvärdigt (icke naiv humor, utan bruten humor, se Ljunggrens estetik!). När de första gången samlades hit till Stockholm från olika landsortsstäder, voro de icke alls satiriska, och deras första pappersrullar innehöllo endast oskyldig erotik, idyller, allegorier och ren humor, men inga satirer. Det är först sedan de smugit omkring som skuggor några år

mellan tidningsbyråerna och förlagsexpeditionerna med en pappersrulle under armen, som de utbildat sig till satiriker. Nu skriva de sällan oskyldig erotik, ännu mera sällan romaner och skådespel, där tragiska konflikter lösas till allmän tillfredsställelse, och aldrig ren humor. Däremot idel satirer och socialtragedier. Detta är som sagt någonting psykologiskt oförklarligt, men materielt låter det förklara sig av dåliga middagar och oeldade rum.

Varje skugga kommer hit till Stockholm med en roman i två band under armen och en gnista under rocken och det är gnistan, som drivit honom hit. Han kommer direkt ur skolan, och hans roman är skriven på gymnasium och pris-belönt av gymnasistföreningen med tio kronor och en medalj i nysilver, dessutom läst och beundrad i en talrik vänkrets, som med otålighet avvaktar dess utkommande i tryck. Skuggan, som ännu icke är någon skugga, utan en rödblommig ung man i eleganta kläder, går direkt upp till en av de större förläggarna och bjuder honom till moderat pris sin roman. Förläggaren tar emot honom vänligt för hans ungdoms skull, och när han läst hans roman, tycker han, att det är någonting ovanligt av en sjuttonåring och kallar honom en gryende talang fast hans första opus icke lämpar sig att göra en bok av.På dessa två ord: gryende talang, lever sedan den blivande skuggan i ett helt år, varunder han förskingrar sitt fädernearv och skriver en ny roman. Men nu har han blivit ett år äldre, och förläggaren är ohövligare. Författaren stöder sig på hans eget omdöme om honom, att han är en talang. Förläggaren erinrar honom, att han sagt en gryende talang. Författaren tycker, att det är detsamma. Men det tycker icke förläggaren, utan ber honom vackert börja i början som alla andra skuggor, d. v. s. i tidningarna.

Han bränner således upp även sin andra roman, sticker en mindre pappersrulle med begynnande satiriskt innehåll under armen och går ut i staden för att leta reda på tidningsbyråerna. De konservativa går han tyst och stilla förbi, emedan han är radikal och realistisk och stiger in på en liberal byrå. »Vaktmästarn» tar av honom rullen och kastar ner den i en stor bordslåda, där det finnes en hel mängd förut. Om fjorton dagar kommer han tillbaka och vill ha svar. Vaktmästaren iakttager färgen på hans byxor, drar ut bordslådan och ger honom hans rulle — stum, alldeles stum. Det är svaret. Författaren blir litet flat och säger till vaktmästaren, att han fcke riktigt förstår ... Ja, herrn är inte inne i förhållandena ännu, herrn är grön, som vi säga på tidningsspråket, men ge sig till tåls, tids nog kommer herrn att förstå . . . Men han har ingen lust att ge sig till tåls, utan går direkt upp på en annan byrå. Där får han stå och ringa på en halvtimma, varefter dörren öppnas av en förvånad jungfru, som släpper in honom i ett rum med starkt blandad atmosfär. Efter ytterligare en halvtimme kommer en ung fru eller något dylikt ut ur köket bredvid och frågar . . . nej hon frågar ingenting, säger icke ett ord, utan tar av honom manuskriptet och kastar det upp på en dammig hylla. Om fjorton dagar ringer han åter på.

Samma jungfru, samma lukt, samma fru! Han får under tystnad tillbaka sitt manuskript, och denna gång aktar han sigväl för att be om något svar; det luktar biff och lök av manuskriptet och det är honom svar nog. Sedan vänder han sig till en ny daglig tidning med dålig ekonomi och ambulatorisk byrå. Han lämnar in sin rulle på Osterlånggatan nere i staden, förlorar sedan under ett helt år alla spår av byrån och återfinner henne slutligen inne på en gård långt uppe på Regeringsgatan. Här har hans rulle för länge sedan kommit bort vid någon flyttning! Han försöker sig även hos en skämttidning. Den riksbekante redaktören, som är så kvick och rolig i sin tidning, är förskräckligt sur och tråkig uppe på byrån. Han rycker med en vresig min pappersrullen av skuggan och blänger igenom den med sina talgiga ögon. Nej då, säger han sedan, herrn förstår sig icke på att skämta, herrns skämt är alldeles för abstrakt. Nu för tiden skall man skämta över konkreta objekt. Men skuggan är icke bekant med några konkreta objekter, han känner bara en och annan skugga! Ja, då måste herrn avstå från att vara kvick, och det är nog bäst det, ty herrn har i alla fall icke fått den gudomliga gnistan. Å hut! han påstår att skuggan icke har någon gnista. Just vad skuggan har, annars vore hon ingen skugga!

Nu börjar han i sitt stilla sinne tvivla på tidningsväsendet och funderar på att gå tillbaka till förläggarna, men gör ett sista försök hos en tidning med litterär och estetisk anstrykning, och vars stora betydelse är den att utgöra ett organ för det unga Sverge. Nå, skuggan hör ju också till det unga Sverge. Han stiger upp för en mattbelagd trappa med sol-fjäderspalmer i fönstret och läser tidningens namn konstnärligt utskuret i en blankpolerad messingsplåt. Han tvekar ett ögonblick, men sätter sedan beslutsamt pekfingret på elfenbens-knappen och känner sig salig till mods, då han betänker, att där innanför befinner sig det unga Sverge. En herre i frack, som han i första överraskningen tar för redaktören, springer emot honom med en silverbricka i handen och ber om hans

visitkort. Visitkort? Det har han inga! Herrn med silver-brickan ser skrämd på honom och förklarar, att visitkort ha alla som följa med sin tid. Ja, det kan hända, en skugga har icke råd att följa med sin tid. Men då erinrar han sig, att hemma i en av hans lådor skall finnas några visitkort från femte klassen. Han springer hem efter ett och lägger på silverbrickan. Nu blir han genast införd. Rummet, där han kommer in, är stort, halvmörkt med takdekorationer och tapeter, som i skymningen likna gyllenläder. Plyschmattor på golvet, trymåer kring väggarna. 1 stället för pulpet står framme vid fönstret ett prydligt skrivbord av valnöt med träsniderier och svarvade ben. Där sitter i stämning i halvdagern en ung, blek herre, som har allt för rent linne på sig och ser allt för elegant ut för att icke fatta fördom mot skuggans fläckiga bonjour, som dessutom på sista tiden fått trasiga kantband. Skuggan känner sig likväl trygg i medvetandet av att stå framför en representant för det unga Sverge och börjar långsamt veckla upp sin rulle. Men den elegante herrn, som plötsligt finner sig ryckt ur sin stämning, blir otålig och håller honom tillbaka. Vad är det? Noveller, skisser, satirer! Nå väl, kära skugga, det unga Sverge är talrikt, mycket talrikt, och tidningen är liten, endast 4 sidor i 8-spaltigt format, och utkommer endast en gång om dagen. Därför så . . . och av andra skäl också . . . gå till en förläggare! Varför skall det finnas förläggare, om den periodiska pressen skall trycka skönlitteratur? Skuggan far ihop och ser svarta djävlar i rummet, där hon trodde sig få se det unga Sverge. Hon ser dessutom en elegant arm sträckas ut i riktning åt dörren till och en överdådigt ren manchett springa ned på en fyllig, nästan aristokratisk hand-love. Dörren öppnas — Gud i himlen vet av vilken — och skuggan raglar ut och stöter emot en ny dörr, som öppnas av herrn med silverbrickan. Nu är vägen fri . . . förbi elfenbensknappen . . . förbi solfjäderspalmen och nedför den mattbelagda trappan ... ut . . . ut! till en förläggare? Ja, ibland!Men vanligtvis är skuggan nöjd nu och går upp på sin vindsskrubb för att göra en brasa av alla sina pappersrullar. Sedan dör hon så småningom. Den heliga elden, som brunnit så länge, den slocknar nu, och den satiriska ådern utsinar, och storheten kryper ihop till en kött- och livlös massa, som får rum i en smal kista av svartmålade bräder, med träknappar till fötter och utan en enda liten krans eller blomma på locket, ty vem skulle ge kransen? Tidningsredaktörerna kanske! Och vem skulle ge blomman? Förläggarne kanske!

Ett mathål

Budkavlen d 29 maj 1885

– Om det skall gå! sade värden med ett medlidsamt leende och lade armarna i kors över bröstet. Tänk er bara, fru Lundin, på tio år, säger 10 år, förtjänade er företräderska 50.000, säger 50,000 kronor! Kallar ni det en alfär som icke går?

— Men varför slutade hon då? frågade den försiktiga fru Lundin.

Det var en dum fråga, som fru Lundin icke skulle ha gjort, ty värden var naturligtvis beredd på den och hade svaret färdigt — orden, minen, leendet.

– Nå, nå, kära fru! När man under många år arbetat och släpat sig trött och sedan i sin kassabok finner en summa på 50.000, då är man sannerligen glad att få dra sig tillbaka och njuta av sitt arbete — så vida man icke har barn att samla åt, men det hade icke hon.

– Men hyran är väl hög, 1,000 kronor för fyra små rum med kök, och läget är dessutom icke alls centralt.

– Ifall frun inte har lust så . . . jag är inte alls angelägen, här springer folk oupphörligt . . . men ni borde ändå tänka på, att affären en gång är upparbetad, att stället har stamkunder, som skola komma igen, så fort dörrarna öppnas på nytt.

– Ja, då försöker jag väl på ett halvår.

– Ett halvår! sade värden och steg upp. Det går jag inte in på. Ett år minst ett år.Fru Lundin funderade. Skulle hon binda sig för ett helt år? Om det nu skulle misslyckas för henne, då vore hon ju i händerna på denne man, som hon icke kände. Ja, tänk om det inte skulle gå?

— Det kommer inte på frågan, bästa fru Lundin. Och skulle det tryta för er i början med hyran, så är jag alls inte någon obeveklig värd.

Och så skrev hon under och öppnade sin matservering.

Den första, som kom in, var grannfrun. Hon gratulerade och blev bjuden på kaffe och gav fru Lundin en mängd goda råd och små vinkar, ty hon hade själv haft matservering en gång och kände till hur en sådan borde skötas. Human behandling av kunderna. Vackra uppasserskor. God mat. Billig mat. Och framför allt stamkunder, utan stamkunder . . .

Men stället hade ju stamkunder förut!

Grannfrun gjorde stora ögon och upplyste om, att före-träderskan naturligtvis tagit med sig alla sina stamkunder till sin nya matservering, som hon öppnat strax bredvid. Hur kunde fru Lundin inbilla sig att hon skulle få stamkunder gratis? Nej, sådana måste hon själv skaffa sig genom human behandling, billig mat o. s. v. En matservering bestod inte allenast i att koka mat och dela ut i portioner. Det första och svåraste var att skaffa kunder.

Alltså hade fru Lundin blivit grovt bedragen. Nu satt hon där med en stor hyra, som hotade vid kvartalets slut, och hela sin sparpenning nedlagd i möbler, servis och kökssaker. Och inga kunder syntes till!

När hon väntat en vecka, kommo några fabriksarbetare in. De åto en middag, grälade över att maten var för dålig och för dyr och gingo sedan sin väg, utan att mera synas till. När fjorton dagar hade gått, hade hon till kunder en hop öldrickare, som smutsade ned golven och förde oljud, lika många torggummor, som drucko kaffe och jagade all finare publik pådörren, och en hel hög av kreditgäster. Huru skulle detta sluta, som började så illa?

Grannfrun hade emellertid en nevö, som skulle åta' sig att skaffa stamkunder. Han var artist och bådade upp ett dussin av sina kamrater. De stormade in en middag och togo för framtiden i besittning det största och snyggaste av rummen. Nu blev det liv i köket. Ett dussin stamkunder, som allesammans voro hygglige och bildade unge män! Fru Lundin skyndade sig genast att uppköpa mat- och dryckesvaror och började att hoppas på framtiden, ty efter de tolv skulle komma ännu flera. Men framtiden tog plötsligt slut, två av artisterna fingo en dag »rek», och då bar det i väg för allesamman ned på en källare.

Nevön blev likväl trogen och slöt sig närmare till fru Lundin. Han var en sådan rar och söt gosse och kände så väl till stockholmslivet, att de goda råd han gav henne, på långt när icke kunde uppvägas med tre mål mat och ett halvt dussin öl om dagen. På hans inrådan gjorde sig fru Lundin av med sin ostiliga uppasserska och skaffade från ett kommissionskontor en vacker och elegant flicka med en midja, som var enkom inrättad för kunderna att lägga armarna omkring. Dessutom målade han om skylten och uppfann nya och pikanta namn på gamla rätter, och så satte sig fru Lundin och han vid en halv punsch, som hon bjöd på, och väntade på de nya gästerna.

Till en början uppträdde några nyfikna gurmander, som, då de genomskådat bedrägeriet med matsedeln, höllo på att få uppkastningar och hotade med polisbesiktning. Bredvid dem syntes nu för första gången ett par elegant klädda herrar, som frågade efter Augusta. De åto för syns skull några mål och betalade dubbelt så mycket i drickspengar som maten kostade, så att det blef uppasserskan, som inhåvade, och inte fru Lundin. Därför tog fru Lundin saken ganska lugnt, när Augusta en dag försvann jämte en af eleganterna. Men nevön tyckte, att det var svinaktigt.Nu gick allt på tok. Matserveringen blev åter nästan öde, slaktaren blev ovettig, och värden visade, att han i grund och botten var en mycket obeveklig värd.

Gott! Nu måste nevön äntligen förverkliga en idé, som han länge burit på; att leta reda på den där store människo-kännaren, som fru Lundin flere gånger hört honom tala om det där utomordentliga snillet, vilket mot en liten handtryckning eller en månads vivre skulle ställa alla sina studier och erfarenheter till fru Lundins förfogande. Det var en man, som var känd över hela Stockholm. Han hade varit med om att hjälpa igång flera kryddbodar, ölkrogar och källare o. s. v., men lånade aldrig ut sitt geni åt andra än bekanta. Nu föll det sig så förbannat bra, att nevön var en av hans intima bekantskaper. Han skulle ge honom en vink, och på en vecka skulle fru Lundin ha stamkunder. Men då måste han ha två kronor ur kassalådan för att bjuda honom på kaffe

och punsch nere i Kungsträdgården . . .

Dagen därefter bjöd fru Lundin på stor middag. Snillet kvalificerade sig med en luggsliten rock och en sönderskurad celluloidkrage. Han åt middag och drack kaffe utan att säga ett ord. På en vink av nevön kom sedan en halv punsch fram, och då började han tala.

Vilken princip har fru Lundin lagt till grund för sin matservering? Ingen? Vafalls, ingen princip? Frun har således kastat sig in i detta halsbrytande företag, liksom man ger sig med i en lek — utan någon princip. Ack, min fru! att börja en affärsverksamhet i Stockholm utån princip, det är att ge sig ut på ett stormigt hav i en båt utan roder.

Fru Lundin blev så förskräckt, att hon spillde punsch på duken, när hon skulle fylla i glasen, och såg ängsligt på nevön, som nickade full av beundran: det är ett snille!

Frun vill att jag skall skaffa frun stamkunder. Det kan jag inte, men jag kan skaffa frun en princip, efter vilken frun själv kan göra sig stamkunder. Den första, enklaste och all-männaste princip för en matservering känner väl frun till? Inte! Den består i att på ett lyckligt sätt konkurrera med stadens källare och större restaurationer.

Ja, när fru Lundin tänkte efter, så låg det en stor sanning i detta. Vilken snillrik man!

— Detta kan i närvarande speciella fall icke ske efter den vanliga metoden för konkurrens: genom maximi- och minimi-begreppens relaterande på respektive mat och priser. Nej, därtill är affären olyckligtvis för mycket begränsad både i lokalt och . . . ursäkta . . . pekuniärt hänseende. Vi måste således uppfinna en annan metod.

Han sade redan »vi», vilket bevisade, att han med själ och hjärta omfattade fru Lundins sak, och det gjorde henne så lycklig, att hon ville ha fram en halva punsch till, som han likväl artigt avböjde. Drack aldrig mer än tre glas punsch strax efter middagen.

— Nå väl, som fru Lundin vet, är det den isolerade in-dividualitetsprincipen som är genomförd på den moderna källaren och som just ger den dess singuliära particularitet i förhållande till familjen och de gammaldags värdshusen. Enligt denna princip skall varje enskild gäst eller kotteri kunna förtära sin mat och dryck, utan att behöva ta hänsyn till tid eller omgivning. Därför är det mest filosofer, enstöringar och personer, som ha mycket ont om tid, som befolka källarna, vilket folk i allmänhet icke tror. Men vagabondens och dagdriveriets män tycka mera om privat-lokaler, där man är villigare att fästa avseende vid deras specifika vanor, vilka råka i strid med det snörräta och maskinmässiga livet på en källare.

Alltså! För frun blir det således ett conditio sine qua non att genomföra den motsatta principen: solidaritetsprincipen, som går ut på att av flere särskilda och dietiskt olika individer göra ett.

Nu fick fru Lundin se en liten ljusstrimma.

Jlxel Danielsson *Table d'höte! avbröt hon.

Alldeles riktigt, frun! Det finnes nämligen i Stockholm en hel mängd ungkarlar, som antingen tröttnat på källarliv och källarmat, eller också aldrig haft någon smak därför, eller av hälsoskäl äro tvungna att hålla diet, vilket icke går för sig på en källare. Dessa skola vi ha hit — de skola vara stamkunder.

Fru Lundin lydde som ett lamm och annonserade om table d'höte med dietiska hänsyn, där så önskades. Genast anmälde sig ett par äldre herrar med gulblek hy, som tydde på kronisk magkatarr. De gjorde sig underrättade om priset, blevo förtjusta över dess billighet och lämnade fru Lundin sina recept: frukost: smörgåsbord, mjölk, biff och té med Dag. Nyh. och Dagbladet; middag: smörgåsbord, mörbultat fårkött och havresoppa; afton: smörgåsbord, gröt och mjölk med Aftonbladet. Några utsvultna litteratörer anskaffade snillet, och några andra, som höllo diet, fiskades upp genom annonsering, så att solidaritetsspisningen tycktes ha stora utsikter för sig att lyckas. Men när sedan fru Lundin räknade efter, befann hon sig på balans, det hade kostat henne mer än det smakat kunderna att hålla table d'höte med dietiska hänsyn, och hon måste nu blygsamt anhålla om prisstegring. Då bröto de allesammans upp och flyttade och snillet med de övriga, därför att fru Lundin blivit otrogen hans

solidaritetsprincip.

Fru Lundin räddades på ett underbart sätt. En apotekare hade en dag varit uppe och funnit maten och värdinnan förträffliga och sedan i all stillhet gått sin väg. Men en dag, när fru Lundin satt och badade i tårar, kom han tillbaka med ett tjog farmakopie studerande, som allesammans betalade i förskott för en hel månad. Hon torkade bort tårarna och vågade knappt tro sina ögon. Men denna gång var det ingen illusion, nu fick hon verkligen stamkunder. Och präktiga stamkunder, som betalade för sig och ändå voro blygsamma.

Vid årets slut tänker hon emellertid flytta ifrån den bedräglige värden och ta sina stamkunder med sig. Illusioner

eller

Vad som tilldrog sig, innan frun blev författarinna En tidsbild

Budkavlen den 17 juli 1885

Alla människor intygade om dem, att de en tid levt mycket lyckligt tillsammans — att deras äktenskap till och med kunde anses ha varit mönstergillt under de första åren — och att han, mannen, var en hederlig och bra karl, fast han hade då-ligt rykte i trakten, emedan han brukade skämta med en hel mängd allvarliga saker, samt hon en god och duktig hustru, ehuru med en liten benägenhet för drömtyderi och melankoli och ständigt i en kostsam brevväxling med sina gamla pensions-kamrater.

Hon var bara 18 år, när de gifte sig. Hennes mor var fattig, de hade levat knappt och inskränkt på några magra räntor, och den pensionsbildade dottern brukade därför ofta sitta och grubbla över, vem som skulle föda och kläda henne, när mamma en dag fölle ifrån och räntorna ätit upp det lilla kapitalet. Då kom som från himmelen den förmögne friaren och erbjöd sig att avlösa mamma mot en smula kärlek utan svärmoderskap, och efter en kort betänketid fick han ja. Sedan anslogs några månader till kärlekens uppspirande, och på bröllopsdagen hade hon redan lärt sig hålla av honom så mycket, som det är klokt och nödvändigt för hustrun till en praktisklantbrukare. Och han var förståndig nog att icke begära mera än hon kunde ge honom. Därför skänkte folk dem båda uppriktiga lyckönskningar och spådde dem mycket solsken i livet.

De fingo barn som andra människor och voro verkligt lyckliga under flere år. Man började omkring dem tro på ett realiserat äktenskapsideal, och societeten i trakten ansåg dem länge omöjliga för sällskapslivet. Men det gamla evigt enahanda inträffade: en plötslig insikt om, att icke heller detta äktenskap var byggt på den rätta ännu okända grunden. En sådan insikt smyger sig sällan långsamt på gift folk, utan kommer lika oväntad som kärleken, kanske ännu plötsligare, ty nygifta äro alltid skickliga skådespelare, som ett par år kunna bedra sig själva, gud och hela världen. Det är med äktenskapet som med ett stillastående vatten under köld: temperaturen kan sjunka ett gott stycke under nollpunkten, utan att man märker någon is, men om man tar en käpp och rör om i vattnet, stelnar ögonblickligen alltsammans.

Det började med att frun hade riktigt tråkigt om förmiddagarna, medan mannen var ute på sina åkrar. En tid avhjälptes detta med, att han då och då tittade in till henne, så länge hon särskilt bad honom. Men längre fram uppreste sig hennes kvinnliga stolthet mot att ständigt, då de stego upp från frukostbordet, ställa samma hjälplösa bön till honom, och så blev hon ensam. Hon försökte på alla sätt bekämpa tomheten och tråkigheten omkring sig. Hon läste, sydde, broderade, gick i köket, spelade och lekte med barnen, när det blev sådana, men ändå var henne tiden fpr lång, och tråkigheten tryckte ned henne som en mara. Då tog hon en dag i förtvivlan fram bläck och papper och skrev ett långt klagande brev till en av sina pensionskamrater i Stockholm. Hon hade svar med omgående, ett dubbelt så långt svar som hennes brev, och det gav henne, som hon hoppats, mycket att tänka på, ty hennes väninna tillhörde den moderna riktningen bland kvinnor,var ogift och undervisade sex timmar om dagen i en skola.] brevet hade hon utvecklat en ogift och hopplös kvinnas hypokondriskt-pessimistiska livsåskådning — ett hopkok av dock-hemsrepresentationer, bleksot, ekonomiska bekymmer och ensamhet. Hon själv kallade det den vetenskapliga pessimismen, som det blivit ett djupt, oavvisligt behov för det yngre släktet att bekänna som livstro.

När mannen, samma dag brevet anlände och lästes, kom hem till middagen, fann han sin fru nervös och retlig

med en nyuppslagen eau de cologne-flaska i handen. Han visste icke vad som hänt, men anade att någonting var på tok och beslöt efter en kort strid att icke göra något vansinnigt knäfall och stamma ängsliga frågor efter hennes hälsa. Antingen var hon frisk och bara sjåpades eller också var hon sjuk, och då var det hennes eget fel, eftersom hon icke arbetade utan satt och var melankolisk strax före midsommar. Arbetet var hans livstro, han arbetade icke av någon tung plikt, utan emedan han mådde väl av att ligga på en soffa och känna sina lemmar värka efter ett gott mål mat. Därför var han även gourmand, vilket hans fru fann asvkyvärt, sedan hon börjat svärma för den nye pastorn, som under sin studietid i Upsala levt av ett kvarter blåsur mjölk och några härskna skorpor om dagen. Och där hon nu satt och såg sin man stiga in, brunstekt och drypande av svett, kom det plötsligt för henne, att mellan dem, som förenades av ett heligt äktenskapslöfte, fanns en djup avgrund, som skilde dem åt: han var optimist och hon . . . började nu känna sig dragen till den vetenskapliga pessimismen.

] dag isynnerhet stack hans optimism fram, emedan det var mitt uppe i höslåttern och han varit ute bland sitt folk sedan soluppgången. Han kände sig därför sugande hungrig, och när man är hungrig, är man icke olycklig, om man har mat att äta. På bordet stodo dessutom hans favoriträtter: gödkalv med sparris och blomkål. Därför blev han ännu fryntligare.Han slängde sin calabresare ifrån sig på en stol som han brukade och tömde i blinken en butelj öl.

God middag, hustru! varför ser du så tråkig ut? Tycker du inte att livet är härligt?

Nej, det tycker jag inte, men jag kan mycket väl föreställa mig, att det måste vara så för dussinmänniskorna . . . för dem, som icke fått några illusioner krossade.

Dussinmänniskor . . . illusioner . . . det var fula ord! Var har du fått dem ifrån?

Frun tog sig en dosis parfym, medan mannen satte sig till bords.

Skall du inte äta? Eller är det bara dussinmänniskorna som ha aptit också?

Hon kände sig sårad och gav honom en mörk blick. Han blev het.

— Säg mig någon illusion, som du fått krossad!

Hela vårt äktenskap är en illusion, sade hon med dystert allvar. Var är nu vår kärlek, var är lyckan, som vi drömde om, innan vi blevo gifta?

— Vi ha två barn, och vi ha haft mycket roligt ihop!

Men inte så roligt, som vi väntade.

Jag väntade mig icke något mera, än jag redan fått.

Men jag!

— Det var dumt gjort av dig.

Han lade för sig en saftig gödkalvsbringa, som han åt upp under tystnad. Frun satt hela tiden lika stum och såg på hur hans glupskhet tycktes stiga med varje bit. Hans aptit förargade henne, hon kände på sig, att han njöt, när han åt, vilket hon icke gjort på länge. När han slutat och med förnöjd min putsade sina mustascher, kunde hon icke hjälpa, att det kom en hel del bitterhet i hennes ord.

Vad hade du då väntat dig av livet?

Sparris och blomkål, min vän! God mat. En mjuk soffa. Och vackert väder för årsväxten.— Fy, så litet, så trivialt!

— Hör på, när blev maten trivial?

— När människorna började lyssna till högre krav än magens.

Det var dumt gjort av människorna. Sådant slutar vanligtvis med att man försummar sin mage. Se på dig själv! Du börjar nu lyssna till vad du kallar högre krav, men du mister aptiten.

— Dussinmänniska! replikerade frun, som kände sig träffad.

— Får jag kaffet snart? Jag måste ut och se till att vc få. in höet.

— Din slavinna lyder som alltid. Därmed försvann hon ut i köket, innan han hann fråga om hon verkligen trodde, att en slavinna får lata sig så mycket som hon.

Detta var följden av första brevet. Sedan kommo flera tätt på varandra. Frun gjorde ingenting annat än läste och tolkade och lärde in citater att ha till hands vid tillfälle. Sitt hushåll försummade hon, och herrn fick icke längre så god mat som förut, varför han kände sig mera sorgsen, än om hon låtit sitt svärmeri för den unge pastorn övergå till otrohet. Det hände till och med, att den godmodige själen blev ond och ibland under middagarna, när hans fru satt i soffan och talade om sina illusioner, helt tvärt tystade henne med ett strängt:

— Tig hustru, det är ett fult ord!

Sedan fick han heta tyrann i nästa brev till väninnan.

Med åren sjönk temperaturen ännu mer, och korrespondensen med väninnan blev tätare och bredare. Frun kröp ihop och magrade, hennes hy förstördes av bleksoten, och där hon satt i soffan, såg hon den ena illusionen efter den andra krossas, tills hon till slut hade fyllt hela sin tillvaro med gäckade förhoppningar. Det gick så långt, att hon njöt av sina illusioner och behövde väcka dem till liv och nära dem för att icke dö av ledsnad. Under tiden fetmade herrn.

När sonen blev åtta år gammal, skulle han ha informator. Väninnan i Stockholm rekommenderade genast en, som antogsutan alla omständigheter, ty på sin väninna litade frun som på gud. 3 brevet hette det, att det icke var någon vanlig läxläsare till informator de hade lyckan att få, utan en ung författare, som förut uppträtt som uppfostrare i stort, som samhällsupp-fostrare, och var mycket på modet bland de yngre damerna i huvudstaden . . . den nya tidens damer, upplyste frun . . . tänk, att få en sådan man i huset, en stor man, en århundradets man! Han hade ansträngt sig med författeri under vintern och behövde gå igenom en sötmjölks- ocb barrskogskur på landet över sommaren, och det passade alldeles utmärkt bra, emedan därute fanns både barrskog och ladugård. Och tänk, för ett stop spenvarm mjölk och några fattiga kubikfot luft om dagen vore han villig att tillämpa Spencers utvecklingsteori på deras lille son!

Mannen lät det gå. Helst hade han velat skicka pojken i skolan, men så fort han nämnde ett ord därom, tog frun fram så mycket principer och tårar, att han måste ge vika. Skolan, sade hon, nöter bort individualiteterna och lämnar endast ifrån sig dussinmänniskor.

Århundradets unge man hämtades således en dag från stationen i herrskapets ekipage — en dag då frun hade färg på kinderna, vilket icke hänt på länge. Det var en liten spenslig och gulblek herre med lugg i pannan och rinnande ögon. Han har dålig mage, sade herrn, så fort han fick se honom, — fy fan, då är han värd mitt medlidande! Hela hans uppenbarelse från luggen och de skägglösa läpparna ned till de små fotterna, instuckna i eleganta tygskor, hade ingenting av man, men mycket av kvinna hos sig, och det fanns folk, som tvivlade på barnmorskans utslag, när de betänkte, att han i alla sina böcker skildrat männen som uslingar och tyranner och kvinnorna som förtryckta lastdragerskor. Han hette Brand och kallades av fruntimren den söte Brand för sin lugg och sina små fötter.

Man föreställde honom för hans discipel och gick till bords. Frun placerade herr Brand bredvid sig och uppträdde nu förförsta gången på lång tid som värdinna. Den förvånade äkta mannen märkte dessutom, att hon bar sitt smekmånadsleende på läpparna. Han önskade redan att Spencers utvecklingsteori måtte vara mycket kort.

Dricker herr Brand brännvin? frågade han artigt.

Ack min gud, sade herr Brand med en ängslig blick på sin värdinna.

Fy, du borde blygas att föreslå något sådant. Var så god, herr Brand, här ha vi nysilad mjölk!

På min tid försmådde den nya tiden inte brännvin, envisades herrn. Men jag har kanske blivit gammal under de

tio år jag varit jordbrukare och endast läst landsortstidningar, och den nya tiden känner jag endast till genom min hustru, som har litet reda på den genom sin väninna. Men vi få kanske veta åtskilligt om henne av herr Brand.

H err Brand reste sig då med mjölkglaset i hand och höll ett tal över denna utomordentliga tid, som nu rullar fram över världen och krossar den gamla under sig. Han liknade henne först vid en yster hingst, som sluppit lös ur spiltan och spränger omkring på det fria fältet, men sedan sade han att hon var att likna vid en sträng räknemästare, som multiplicerar människornas fel och dividerar deras dygder, utan att ta hänsyn till varken person eller sak.

Och hennes mål är att krossa illusionerna för dussinmänniskorna!

Herrn hoppade till och stack sig med gaffeln i läppen. Nu förstod han varifrån hans fru fått de fula orden, som hon slängde omkring sig som glåpord. Han betraktade närmare denne unge fanbärare för den nya tiden och kände äckel, när han tänkte på hans popularitet hos damer, vilkas sak han förde. Det var nära att han sträckt ut sin seniga arm och klämr till hans strupe för att med ens göra slut på svadan, men han behärskade sig och steg upp och gick från bordet. Han sökte upp sin inspektor och sköljde ned alltsammans med några toddar.Frun däremot var ytterst förtjust åt att äntligen ha lärt känna en människa och till på köpet en karl, som kunde fatta och dela hennes illusioner och hysa medlidande med henne för hennes förtryckta ställning som slavinna åt en rå lantbrukare. Herr Brand började snart smickra henne och försäkrade, att hon var kallad till något högre än att laga mat och tvätta sin mans linne — till att gå i främsta ledet för kvinnans frigörelse. Detta hade till följd, att hon tog fram och visade honom sina noveller, som hon skrivit i hemlighet. När han läst dem och fallit i förtjusning över dem, fingo båda samma idé — att bilda ett författarebolag och skriva tillsammans. Ämnet hade de givet, den olyckliga fruns äktenskap, och mannen skulle gripas direkt ur verkligheten. Det borde bli ett skådespel i 5 akter och heta »Illusioner» och sluta med att hjältinnan gick bort ifrån sin man och sina barn och tog sig tjänst.

Ett bord sattes med ens fram i salongen och belamrades med papper och böcker. Ingen fick komma in till dem, under det de arbetade, d. v. s. hela dagarna, ty frun var mycket ivrig. Herr Brand satt på ena sidan bordet och frun satt mitt emot honom. Stimulus och disposition skaffade de sig med portvin och cigarretter, som mannen bestod. Herr Brand gjorde upp planen och tog de större scenerna på sin lott; frun fick de finare och ömtåligare sakerna. Och så blev »Illusioner» färdig en dag att skickas in till teaterdirektionen.

Sent på kvällen satt herrn nere hos sin inspektor och söp sig full.

— Jag har hört att fruns teaterpjes skall vara färdig nu, sade inspektören. Min hustru sade att den skall heta »illusioner», vad menar hon med det?

— Tyst, det är ett fult ord, som en hederlig karl inte bör säga. Det har kommit till på det sättet, att några tidiga pensionsflickor setat och målat upp fantastiska bilder kring väggarna ur deras kommande äktenskap. När de sedan blevo gifta och funno, att naturen icke räckte till att inlösa deras onatur-liga fordringar på sällhet, satte de sig i en soffa och svamlade om krossade illusioner och skyllde allt samman på mannen. Så har det gått med mig och min fru. Jag är nu en usling, en skurk, en tyrann, och inom kort skall hela Stockholms teaterpublik spotta åt mig. Det har jag till tack för att jag under tio år klätt och fött en kvinna.

Skål!Ett besök

Parodi

Budkavlen den 4 sept. 1885

Personer:

Herr JVeergaard — Tru J\eergaard — 'Fröken T^epholt

(Herrskapet Neergaards salong)

Första akten

Tru JMeergaard:

Nu, min käre man, måste du gå in och ta på dig de där smala byxorna, som du vet att jag tycker så mycket om, därför att de så väl framhålla dina former.

Herr J\eergaard:

Ar det inte i dag din väninna kommer hit på besök, min älskade?

Tru JVeergaard:

Jo, och just därför skall du göra toalett, ser du, jag vill, att min väninna skall falla i beundran över dina vackra ben.

Herr JNeergaard:

Söta du, låt mig slippa!

Tru JVeergaard:

Nej, dennna gång är jag obeveklig, nu måste du göra som jag säger. Ack! (med en suck) ...... alltid samma liknöjdhet!

Vad ni karlar ändå äro för ena kallsinniga varelser! Bara nien gång äro gifta, så bry ni er sedan icke det minsta om att behaga era stackars hustrur. Ni mura ned er på landet, lägga er till med vanor och gå med byxor, som hänga som säckar kring era ben. Vi fruntimmer däremot lägga ju ständigt och i synnerhet efter äktenskapet an på att i vår klädsel vara så retande som möjligt. Vad tror du modegalenskapen, som du så föraktligt talar om, har för en grund om icke den att hålla er vid tillräckligt hög temperatur?

Herr Neergaard:

Då tycker jag att ni borde ta steget fullt ut och gå nakna...

Tru Neergaard:

Vilken beklaglig brist på erfarenhet! Det vore just rätta sättet att fullkomligt undergräva kvinnans makt här i världen. Nej, min vän, den stora kärleken lever till största delen av små toalettknep och bedrägerier, som kvinnorna förstå att upparbeta till konst. Varför göra ni inte detsamma? Då skulle kärleken i allmänhet vara mycket mera långlivad, i stället för att den nu slutar med äktenskapet. Du vet ju så väl, att jag tycker om att se dig i smala byxor, som framhålla dina muskulösa lår och vador.

Jierr 'Neergaard:

Men, hustru, nu generar du mig ju!

Tru JSIeergaard:

Genera! En karl skall aldrig låta genera sig.

Jierr JSIeergaard :

Ack, jag ber dig, låt oss byta om samtalsämne!

Tru "Neergaard:

Nå, sätt dig då här bredvid mig! Vill du svara mig uppriktigt på en fråga?

Tierr Neergaard:

Jag är alltid uppriktig, som du vet!Tru Neergaard:

Hade du aldrig haft kärleksäventyr med något annat fruntimmer, innan du friade till mig?

Herr "Neergaard (sedan han druckit ett glas vatten och kastat en blick på landskapet utanför):

Nej!

Tru Neergard (med en ny suck):

Ack . . . det är just det dumma i saken. Du är så förskräckligt litet erfaren, att det grämer mig. Jag skulle hellre önskat att du varit med en smula, t. o. m. att du varit litet blaserad. Det tycka vi fruntimmer är roligt.

(Buller, en vagn kör upp på gården.)

Nu är hon här! (Springer ut.)

Herr Neergaard (ser ut genom fönstret):

Min gud, det är hon!

(Bleknar, darrar, störtar ut genom en annan dörr.)

Ridå.

Andra akten

T röken T(ephclt:

Var är din man?

Tru Neergaard:

Han var nyss härinne. En sådan obelevad människa, som springer undan, när vårt främmande kommer. Kanske han gör toalett?

T röken T(epholt:

Hurudant är ditt äktenskap?

Tru Neergaard:

Lyckligt!

Tröken T\ephoU:

Det är inte modernt.Tru Neergaard:

Nej, jag vet det. Men felet är inte mitt, det är min man, som saknar förmåga att göra mig olycklig.

Tröken T(ephoIt:

Brukar han inte anställa några efterforskningar i det förflutna, som karlarna i allmänhet så gärna göra?

Tru 'Neergaard:

Ack nej! Det skulle för resten icke tjäna stort till, ty du vet ju, att jag hölls som en nunna, när jag var hemma, och kom aldrig åt att göra några snedsprång. Det har också min man mycket väl reda på. O, vad livet är tråkigt och enformigt!

Tröken J\ephoU:

Det beror därpå, att ditt äktenskap icke är modernt, vilket däremot mitt kommer att bli.

Tru Neergaard:

Ditt! Du är således förlovad?

Tröken T\epholt:

Ja — äntligen.

Tru Neergaard:

Med vilken?

Tröken T\epholt:

Med en fördomsfri läkare.

Tru Neergaard:

Fördomsfri!

Tröken T\epholt:

Ja, ty jag är förförd!

Tru Neergaard:

Av en annan?

Tröken T\epholt:

Ja!Tru Neergaard (med lysande ögon):

Ah, min söta väninna, du blir genast intressantare. Så pikant! Tröken f(epholt:

Ja, det är mycket på moden nu för tiden att vara förförd, innan man gifter sig, jag har endast följt modet. Om du läst »En skandal», »Ett besök», »Dömd», »Vårflod» m. fl. a. moderna snilleverk, så vet du, att hjältinnan i alla dessa stycken antingen är förförd förut eller också blir det under pjesens gång. Tru Neergaard;

Men hur gick det till, när du blev förförd? Vem gjorde det?

Tröken T\epholt (slår ut med handen och drar upp ögonbrynen): Det vet jag inte. Han glömde att lämna mig sitt kort — alldeles som i »Ett besök» — eller också underlät han det av princip. Har du läst »Ett besök»?

Tru Neergaard:

Nej, tyvärr! Min man tillåter mig icke att följa med min tid så pass. Min man är så prosaisk.

Tröken J{epholt:

På samma sätt som det går till där hände det mig. Jag var ute och reste mellan ett par småstationer på landet. I samma kupé som jag satt en ung elegant herre. Vi hade aldrig sett varandra förut, växlade icke ett ord under hela resan, utan endast betraktade varandra. När tåget stannade och konduktören kom i dörren och skrek: »Järva 5 minuter!» gav den unge mannen mig en varm blick. Sedan leste han sig och bjöd mig sin arm, vilken jag med nöje mottog. Vi tänkte att börja med på första klassens väntsal, men när där var fullt med folk, gjorde vi en liten promenad utåt backarna i närheten. Sedan flyttade han sina saker och sig själv in i en annan kupé för att icke genera mig, och vi sågo varandra aldrig mera, och komma troligtvis heller aldrig att någonsin träffas. Jag tycker, att detta är ett mycket bekvämt och tryggt sätt, eller hur? — bara man kommer ihåg en sak: inga namn!Tru Neergaard:

Ack, det där måste min man höra! (Ringer ursinnigt).

Herr Neergaard (blek och vacklande, stannar vid dörren och stöder sig mot dörrposten):

Tröken T\epholt (överraskad):

Det är han!

Tru Neergaard:

Vilken?

Tröken J\ephoU:

Min förförare!

Tru Neergaard:

O, vad säger du? Min stackars mes till man? Det är omöjligt!

Tröken T\epholt:

Jag försäkrar dig på min heder!

Jierr Neergaard (sjunker tillintetgjord på knä):

Min stackars bedragna hustru . . . Kan du förlåta mig? O, jag ber dig, förskjut mig icke, lägg icke in om skilsmässa, det bleve min död! Låt mig åtminstone få stanna i din närhet... som din dräng!

Tru Neergaard (omfamnar och kysser honom):

Stackars tok, vem har talat om skilsmässa? Stig nu upp och hälsa ordentligt på fröken Repholt, som nu är förlovad med en fördomsfri läkare, och gå sedan in och kläd dig till middagen. Så! Att ni båda verkligen haft ett kärleksäventyr tillsammans! Det var lustigt! (Nyper sin man i örat.) Du måtte ändå varit med mera än jag trott, du!

(Munterhet.)

Ridå.

Jlxel DanielssonEtt kapitel ur tobakens historia

Budkavlen den 23 okt. 1885

Jag avskyr folk som tuggar tobak, sade adjunkten på sin svensexa, när talet föll på nikotinen såsom en huvudfaktor i vår moderna kultur — och tuggar naturligtvis själv aldrig — numera.

— Numera, ja — anmärkte en av hans vänner till det övriga sällskapet — men innan han blev förlovad med sin nuvarande fästmö... Jag säger nuvarande, emedan han haft en förut .. . Och även en tid efteråt erinrar jag mig mycket väl, att han valkade buss, så att det flöt ur mungiporna på honom, och var ytterst svår att osnygga på golv och kakelugnsluckor, när han släpptes in i ett rum. Vad som förmådde honom att plötsligt upphöra med denna ovana, känner jag icke, men jag minns, att det mycket överraskade hans kamrater, som ständigt voro vana att höra honom antingen bjuda ut eller be om en buss.

— Berätta, ljöd det kring laget.

— Nåväl, sade adjunkten och blev i hast allvarsam, jag skall ge er historien. Den är icke utan sin moral, och skall kanske kunna göra nytta, ifall någon av herrarna i hemlighet skattar åt den avskyvärdaste av alla laster.

— Jag var verkligen en tid passionerad tobaksätare. Jag hade till och med kommit så långt att jag medgav, att det var en osed, vilket endast de lidelsefullaste nikotinkonsumenter göra

— de som veta sig skola dö, om man berövar dem njutningen av den giftiga örten. Jag trodde mig den tiden höra till deras antal.— Min specialitet var Kockums saftiga malmötobak i rullar å 30 öre, varav en frisk karl med normal salivavsöndring under en liten stunds samtal med fruntimmer kan fylla en spottlådai till bräddarna eller om det händelsevis icke finns någon spott-låda, upplösa till gröt den hoptorkade jorden i en blomkruka, ifall man sitter så till, att man kommer åt utan att väcka uppmärksamhet — i annat fall får man svälja eller spotta i näsduken och stoppa i fickan. Jag hörde kanske till de svåraste i den vägen, ty jag hade mycket lättretliga spottkörtlar och en mage, så ömtålig, att jag blev dödssjuk, när jag kom in i ett rum och upptäckte att där icke fanns någon spottlåda eller att kakelugnsluckorna voro av blankskurad mässingsplåt.

Min fästmö anade eget nog aldrig vilken stygg osed jag i flera år skattade åt, oaktat jag många, många gånger kysst henne med en tuggbuss strax innanför läpparna. Det var en guds lycka för mig, ty jag har sedan hört henne med förtrytelsens rodnad tala om tobaksätare och kan därav sluta, att hon skulle ha slagit upp med mig, om hon upptäckt hemligheten. Hon anmärkte visserligen ofta, att jag spottade alldeles rysligt och undrade hur det kunde komma sig. Men hon trodde alltid på mina ord, när jag försäkrade att det endast var en ful ovana, som jag med tiden för hennes skull ville försöka lägga bort.

Men en dag, den sista dagen jag tuggade tobak, mina herrar, var jag nära att förråda mig, att sätta på spel min lycka och min framtid. Fyllen era glas, mina herrar, det är en hemsk historia, jag skall berätta er.

— När jag slutat mitt arbete för dagen och ätit middag, gick jag som vanligt en afton upp till svärmor för att vara fästman ett par timmar, d. v. s. dricka kaffe, hålla arm kring liv, pricka ut bröllopsresan i Mentzers kartbok för folkskolan, möblera vår våning o. s. v. Så snart jag stigit in genom dörren till vardagsrummet, kastade jag enligt min vana en snabb blick bort till kakelugnen. Ett moln av missnöje drog sig övermitt ansikte: spottlådan var borta. Jag lyckades likväl bibehålla min fattning, kysste svärmor på hand och min föstmö på mun och tänkte: det är naturligtvis endast av en tillfällighet, hon skall nog komma på sin plats igen, så fort jag gör min av att gå fram till kakelugnen.

Kaffet kom in och dracks. Det var dylikt starkt, präktigt kaffe, som jag den tiden drack endast därför att en buss smakade så utomordentligt väl ovanpå, liksom jag i mina yngre dar drack det för att komma åt sockerbiten. Jag smög således nu som alltid en på förhand tillskuren buss mellan tänderna och började sakta och varligt valka den, medan jag förtjuste både svärmor och fästmö med min spiritualitet, ty jag blev den tiden aldrig rätt spirituell, förrän jag fått in bussen.

Två eller tre gånger sväljde jag ned saften utan vidare obehag. Men svedan i halsen började snart inverka menligt på mitt lynne. Min spiritualitet tystnade av eller kom på avvägar. Jag övergick så småningom från den oförargliga humorn till tendentiös och personlig satir, blev bitter, vresig, ofördragsam. Jag stötte mig med svärmors lojalitet genom att klandra riksdagen och upprörde min fästmös ideellare känslor genom att förlöjliga fosterlandskärleken. Mina annars så lena och flytande periodbyggnader stympades av till bara substantiver och adjektiver och jag slösade på en liten stund bort mera skiljetecken än som behövts för en hel akademisk dissertation. Slutligen avbröt jag mig plötsligt mitt i en rad och satte tre punkter efter ett oförskämt angrepp på prins Karl, som min fästmö hade på första sidan i sitt album, jag märkte då, att hon växlade en blick med min svärmor.

— Var kaffet dåligt, min gosse?

— Ah ja, nog fan får man bättre på en källare, sade jag utom mig av längtan efter en spottlåda.

Jag kunde icke längre sitta stilla utan rusade upp och började ila fram och tillbaka mellan kakelugnen och dörren. Mitt uppförande var så olikt mitt vanliga, så oförklarligt och högstmärkvärdigt, att svärmor oupphörligt tappade masker på sin strumpa och min fästmö slutade upp med att virka på brud-lakansspetsarna. Men därav märkte då jag ingenting. Jag tänkte endast på spottlådan. Slutligen gjorde jag halt framme vid kakelugnen, jag tog munnen full och spetsade läpparna, såg på svärmor, men möttes endast av en dum fryntlighet, såg sedan över på min fästmö, i vars ögon jag alltid trott mig upptäcka en ovanlig intelligens, samt lät sedan min blick glida ned på zinkplåten, där spottlådan brukade stå, men ingendera begrep mig. De betedde sig som ett par idioter, vilka förvånas över en klok människas handlingar. Märkvärdigt, tänkte jag, vad den där släkten är litet skarpsinnig! Skulle jag ha misstagit mig på min fästmös intelligens, skulle hon vara inskränkt som sin mor. Farväl då med min sköna dröm att kunna ge upphov åt en kull av snillrika män och kvinnor... Jag satte mig med en suck åter bredvid henne i soffan och beslöt att, om intet annat hjälpte, till slut öppet fråga efter spottlådan. Nu sökte jag någonting att bryta ut på. Topelius låg där på bordet i saffians-skinn och guldtryck. Jag gick lös på honom med begabberiets vapen — vilket jag visste skulle uppskaka min fästmö. Men jag behövde en avledare för halssvedan. Jag hånade honom för hans idealism, skämtade med hans barnsliga enfald och dräpte honom slutligen litteraturhistoriskt och allmänt historiskt för hans vårdslösa poem. Nu orkade jag icke att härda ut längre. Jag vände mig plötsligt mot kakelugnen, måttade och avfyrade en väl laddad salva mitt på kakelugnsluckorna . . .

1 det samma reste jag mig upp framför dem, hög och trotsig.

— Nu måtte de väl för tusan begripa!

— Fy, Albert, utbrast min fästmö, rodnande av blygsel över min osnygghet. 1 kväll får du låta bli att spotta. Augusta har tagit ut lådan för att skura ren henne.

Jag steg upp och såg på klockan. Endast en halvtimme hade ännu gått av de två timmar jag enligt överenskommelse dag-igen tillbragte vid hennes sida där i soffan. Skulle jag nu kunnasitta kvar en och en halv timma till med tuggbussen i mun utan att få spotta? Nej, svarade min mångåriga erfarenhet, det kan du icke, om du vill ha din mage i normalt skick, när du vaknar i morgon bittida. Jag satt därför i beredskap att en gång besegra min passion och ta ut tobaken och lägga den i närmaste blomkruka. Ja, jag satt just färdig att göra detta offer på min kärleks altare, när svärmor plötsligt steg upp, tog kaffebrickan och lämnade rummet. Och knappt hade dörren gått i lås efter henne, förr än min eldiga fästmö, som älskar mig så djupt och passionerat, med ett språng kastade sig ned i mitt knä och knäppte sina mjuka armar som en klave kring min hals och lät huvudet sjunka ned mot min vänstra axel, så att hennes alabasterbarm råkade att betäcka bröstfickan, där jag hade min näsduk. Alltsammans gick så blixtsnabbt, att jag icke hann göra en rörelse eller tänka en tanke. Först efteråt fick jag klart för mig, i vilken förtvivlad belägenhet jag befann mig.

Spotta kunde jag icke, det förbjöd mig den sista gnistan av hyfsning och civilisation — ingen karl i världen, som gått genom 5 klasser i ett elementarläroverk, spottar över en kvinna, som ligger utsträckt i hans knä. Lika litet kunde jag ta ut tobaken, ty min flickas ögon voro fastnaglade vid mina läppar envisare än vanligt. Om jag bara kommit åt näsduken, så skulle jag låtsat torka mig om munnen och därvid låtit bussen falla ut — en mycket vanlig list hos mig (varför också alla mina näsdukar voro fullsatta av stora svartbruna fläckar, som aldrig gingo ut i någon tvätt). Men jag kunde omöjligt ta upp näsduken såsom hon nu låg. Jag skulle då ha uppfört mig som den brutalaste patagonier eller tranätare från Grönland, jag skulle ha oskärat den renaste poetiska stämning, rubbat henne ur det ljuvaste läge en kvinna kan inneha invid den älskades hjärta, och med säkerhet fördärvat hela eftermiddagen. Jag hade således endast ett val . . . att svälja . . .

Under tiden låg min flicka och väntade på att jag skulle böja mig ned över henne och trycka en kyss på hennes halvöppnaotåliga läppar. Men det dröjde jag i dag med och betraktade uppmärksamt en gravyr på motsatta väggen. Då reste hon sakta upp huvudet, sköt fram läpparna och slöt ögonen; men icke ens på halva vägen mötte jag henne, utan gjorde i stället av mina fylliga läppar en smal skåra, varigenom icke en droppe av tobakssaften skulle kunna sippra ut. Jag var så mycket olyckligare som jag visste, att det gällde ingenting mindre än min framtid: om hon upptäckt att jag tuggade tobak, skulle hon ögonblickligen gjort slut på min lycka och i stället tagit till nåder min gamle rival, pastor Hallvik, som endast tuggade lakrits. Hon kysste slutligen till, stött och förvånad över min besynnerliga köld.

Jag sväljde och kämpade med hjältemod för min kärlek och min lycka. Svedan i halsen vart allt olidligare, det brände mycket värre, än om jag på en gång druckit ur en hel butelj genever; därtill kom en hemsk predestinationskänsla av att magen ville skaffa sig rum för att göra en helomvändning. Då vågade jag icke längre ge honom något mera av retmedlet, utan försökte tvinga spottkörtlarna att sluta upp med sin avsöndring.

Omöjligt! Det hade varit mig lättare att hämma Vesuvii utbrott eller tvinga Geyser att hålla inne med sin vattenstråle. Jag kände med förfäran, hur min mun långsamt började fyllas från de outsinliga källor varje tobaksätare har vid vardera käken.

Min fästmö omfamnade mig häftigt med gråten i halsen.

— Älskade, o vad du är passiv i afton!

— Passiv, min älskling . . . ! sluddrade jag med halsen uppsträckt så långt jag kunde . . .

Hon omfamnade och kysste mig allt eldigare.

— Säg älsklingen min, håller du icke längre av mig?

jag sträckte åter upp halsen för att svara någonting på denna fråga, som jag länge setat och väntat på. Men då knäppte det i ett lås, de mjuka armarna lossades hastigt från min hals, min bröstficka befriades från alabasterbarmen och min fästmö stod med ett språng på golvet. Nästa ögonblick vände jag mig omoch passade på och spottade bakom soffan. Jag trodde nu att jag var räddad och andades djupt och fritt. Då sade plötsligt svärmor — det var hon som kommit in och sett min sista rörelse:

— Min gosse, jag tror du tuggar tobak?

Min fästmö for med ett anskri över rummet.

— Ah, svärmor. . . sade jag.

— Men varför spottar du så rysligt?

— Ja, varför spottar du så rysligt, Albert?

—- Min älskade, sade jag och tryckte häftigt hennes händer, jag har ju sagt dig att det endast är en ful ovana som jag med tiden för din skull vill lägga bort.

— Nej, Albert, du tuggar tobak!

— J ag svär . . .

Jo, du tuggar!

— Nej!

— Öppna mun!

— Åh fy!

— Öppna mun, säger jag!

Det passar inte för ett fruntimmer att se in i munnen på en karl.

Det passar, öppna mun!

Jag vred mig som en Mefistofeles inför de kristna riddarna. Ett ögonblick tänkte jag hoppa ut genom fönstret och på detta sätt rädda mig, men vid närmare eftersinnande valde jag den enklaste vägen: att hastigt svälja ned bussen — ja, mina herrar, jag hade nog mod att svälja den. När jag sedan beredvilligt öppnade munnen och min fästmö ingenting upptäckte, sjönk hon glad till mitt bröst, och — min lycka var betryggad.

Under de två dygn jag därefter låg sjuk i häftiga magplågor var det jag fattade den föresatsen ätt aldrig mera begagna tuggtobak — en föresats, som jag sedan obrottsligt hållit fast vid, utan något återfall.Försvar mot angreppen

Social-Demokraten den 2 april 1886

från vänsterpressen synes nu bli nödvändigt, sedan litet var börjat glänsa med ledare om socialismen. Man prövade först det gamla vanliga medlet: att tiga, men då detta icke var tillräckligt att utestänga den nya tiden från vårt land och folk, har man äntligen från alla håll börjat tala.

Och var tystnaden vältalig nog, så talar man däremot mycket illa. Ty man talar utan tankar.

De vapen man använder mot oss äro mångahanda, ärliga och oärliga, blanka och försåtliga, förlegade och moderna, men alla mer eller mindre slöa, emedan de icke döda varken oss eller vår rörelse. Till vapensmed åt alla dessa fiender har d:r Anton Nyström gjort sig. Och man visar sin tacksamhet genom effektfulla reklamer över hans böcker. För icke länge sedan gav han kapitalistpressen en hel arsenal av dylika vapen genom sin sista bok:))T\eformer ande eller revolutionär socialism?» varom stockholmarna på alla knutar sett affischer, som icke nedrivits av polisen. Dessa »aktstycken», som d:r N. givit bourgeoisien till stöd åt dess kättardomar över socialismen, ha förut blivit omnämnda i vår tidning och oärligheten i deras samlande uppvisad, men vi vilja nu ännu en gång försvara oss och då i korthet vederlägga de olika anklagelser den svenska pressen hittills gjort socialdemokratin.Man talar först hånande om socialismen i Sverge.

Man säger, att socialismen endast är ett lyte hos de stora kulturstaterna, och att den här uppe icke har någon »jordmån» man trodde t. o. m. i början, att rörelsen skulle avstanna av sig själv, och därför teg man. Ja, det är sant, att socialismen först uppspirat i de stora kultur- och industrilanden, och det är därifrån vi fått den, och att

det sannolikt även blir där dess fordringar först bli genomförda. Men detta bevisar endast, att vår sak är hela mänsklighetens sak, att den är en internationell folk- och kulturfråga, icke något lokalt samhällsfenomen av övergående verkan. Och varifrån mottaga väl de mindre och avsides liggande nationerna sitt andliga och ideella liv om icke från de stora kulturfolken, varifrån komma väl de nya impulserna och riktningarna inom litteratur, vetenskap och politik om icke utifrån, från Europa? Ar icke mönstret för vårt nuvarande borgarsamhälle självt taget från England och Tyskland, vår parlamentariska författning är endast en mindre trogen avbild av den engelska, är icke vår moderna litteratur, som storborgarpressen tagit under armarna, kommen till oss från Frankrike, finns det* väl något område av vår kultur, som icke har liv genom sitt samband med den stora europeiska kulturen? Och när detta icke kan bestridas, så blir det långt ifrån att vara något föraktligt, tvärtom den största ära och styrka för vår socialism, att den blott är en gren av en hela mänskligheten omfattande kulturrörelse, som har sin inneboende styrka att tacka för, att den trängt ut till de mindre folken. Man måste vara djupt okunnig och enfaldig för att tro sig kunna tillbakavisa socialdemokratin med nationellt skrävel.

Man förebrår oss att försumma bildningen därför atl vi sätta den ekonomiska frågan i främsta rummet.

»Magfrågan» är ett bevingat uttryck som d:r Anton Nyström icke givit vingar åt. Det är ett slagord, som allt sedan det tysk-franska kriget använts av den tyska kapitalistpressen som vapen mot socialdemokratin. Och att d:r Nyström översatt det från det tyska ordet »Magenfrage» länder mannen icke till så ringa förtjänst om vårt reaktionära borgardöme. Det är ett glåpord, som vi tagit till heders, liksom de nederländska frihetskämparna en gång upptogo sina fienders: »genser» (tiggare) till partinamn. Vi blygas icke för ett ord sanningen är, att vi verkligen ställa magfrågan främst, och vi ha skäl därtill. Vi ha historiska och vetenskapliga skäl för att icke säga materiella. Enligt anatomien, läran om människokroppen, dess organer och dessas verksamhet, äro magens funktioner till tiden föregående hjärnans och icke tvärtom. När det är klent ställt med uppfyllandet av magens behov, arbetar hjärnan dåligt. (Detta har vetenskapsmannen Anton Nyström icke insett.) Enligt historiens vittnesbörd började människosläktet förvärva sig högre bildning, först sedan kampen för tillvaron genom de materiella framstegen underlättats så mycket, att den enskilda människan fick någon tid över till betraktelser och forskning. Nu vill man vända om den historiska ordningen och nedtysta arbetarens materiella fordringar med rop på bildning och civilisation — ty man vet väl, att om han lyssnade till dessa män, så skulle han få varken bildning eller bröd. När en människa står på den ståndpunkt av materiellt oberoende, att hon får en viss tid över för sin andes bildande, så skaifar hon sig med nödvändighet högre bildning enligt ovan anförda historiska och anatomiska lag — funnes icke denna lag, kunde det icke förklaras att de flesta människor vilja skaffa sig bildning och upplysning.

Nej, socialdemokraterna försumma icke bildningen. De uppröras just tvärtom på det livligaste över, att civilisationens ideella resultat äro lika skriande ojämnt fördelade som de materiella, och om de, å ena sidan först vilja åstadkomma en jämnare fördelning av de senare, genom ett nytt ekonomiskt system (icke genom ett mekaniskt sönderstyckande av nationalegendomen!), så vilja de å andra sidan, då detta är gjort, åväga-bringa en liknande fördelning av de förra genom ett nytt skol-och undervisningssystem.

Vi äro revolutionära!

Nej, man medger att våra nuvarande »ledare» äro »för kloka att predika revolution», men beskyller så mycket häftigare vår rörelse att i grund och botten vara revolutionär. Vad är revolution? Det är blott en mängd av reformer, som blivit fördröjda av de maktägande, tills de plötsligt måste lösas på en gång. Vad var väl den stora franska revolutionen annat än det ögonblickliga genomförandet av ett system reformer, vilka alla efter varandra varit »tidsenliga», men tillbakahållits av den franska despotismen? Så har det alltid gått. Människosläktet är trögt och själviskt. De, som haft makten, ha icke velat släppa efter. Och ju mera en reform fördröjts, desto hårdare är det motstånd han nödgats övervinna, och när detta motstånd nått en viss gräns, kallas reformens genomförande revolution. Så må man då akta sig att göra motstånd mot den nya strömmen, nu vore det just en »tidsenlig reform» (varit för länge sedan!) att genomföra ett nytt ekonomiskt system. Varför gör man det icke? Emedan man är egoistisk och älskar sin egen bekvämlighet ända till blindhet för farans närmande. Ty det vilja vi icke

förneka, att historiens finger pekar varnande på den stora sociala och politiska revolutionen. Men vill väl vårt nuvarande bourgeoisisamhälle låta varna sig?Från utkanten

Den gamle trädgårdsmästaren ute vid tullen hade nu i flera år gått och närt en hemlig bävan för den brokiga massan av skorstenar, kyrktorn och takryggar, som närmade sig hans lilla blomträdgård likt en väl ordnad och anförd armé, vilken tum för tum lägger under sig fiendernas jord, under det han med erövrarens trygghet ger sig god tid och emellanåt stannar för att suga ut eller nationalisera om det underlagda. Det var den stora staden, som växt ut på landsbygden runt omkring, den stora staden med civilisation och laster och rikedom och elände. Det hade av en eller annan orsak blivit för trångt för invånarna därinne och nu svällde den därför ut åt alla sidor som ett obotligt kräftsår. De små trähusen och väderkvarnarna utanför på kullarna uppslukade den, som om de varit godbitar, de gröna kullarna sprängde den bort, dalarna fyllde den, träden högg den ned, och idyllerna i de små trädgårdarna förstörde den för att lämna efter sig gatulivets ruskiga epos. När skulle den väl stanna? När skulle de hundratusentalen därinne få nog med luft och utrymme? Kanske där borta vid ån? Nej, ån fylles med bortskjutna berg och får leta sig andra vägar, segraren går över på andra sidan. Där står en klippvägg, den skall hejda honom? Nej, klippan jämnas med marken. Men där vid inhägnaden till den lilla trädgården, där den gamle vithårige mannen lever så lugnt och lyckligt med sin dotter? Icke kan väl den stora staden, som diktar så mycken poesi och skickarut på landet, ha hjärta att jaga bort dessa poetiska människor? Jo, den stora staden har intet hjärta, den stannar icke —stannar aldrig!

En morgon medan den gamle trädgårdsmästaren vattnar sina rosor och kålplantor, får han höra rasslet av en lantmätarkedja strax intill. Han ser ut genom spjälorna på inhägnaden och varseblir en lång, rak man med en kall och skarp profil, som en passionerad hasardspelare. Det är tomtspekulanten, generalen, som anför den stora staden i hans segertåg över lands-bygden, oeh utan vilken den stora staden icke skulle ha fullt så brått om. Han köper nu in en sträcka jord, mäter upp den, styckar sönder den i tomter och vänder sedan tillbaka för att lugnt vänta en tid, medan de stiga i värde. Att just nu tiden är inne, då de måste stiga, bevisas av hans närvaro på platsen.

Den stora staden gör ibland rörelser som en verklig armé. Den tröttnar på att tungt skrida framåt och företar plötsligt ett utfall mot någon lämplig punkt ett stycke utanför dess yttersta linjer. Där växa i hast några hus upp, och tomrummet bakom fylles sedan fortare, än det annars skulle ha gjort. Dessa utfallspunkter är det tomtspekulanten, som utpekar för hus-byggarna.

Efter en tid får trädgårdsmästaren se en ny person uppträda, en ung, bredaxlad man, som ser ut att ha gett sig fan på att hur hans liv än gestaltar sig, åtminstone dra försorg om att ständigt få äta och dricka gott, bo väl och kläda sig elegant. Det är den unge civilingeniören. Han har nyss lämnat högskolan, funnit alla platser i samhället, vartill hans 15 års långa studier berättigade honom, upptagna, och därför kastat sig in på husbyggandet. Han vet, att människorna oupphörligt föröka sig i en geometrisk progression, och att stora skaror av enfaldiga eller vinnings- och ärelystna årligen strömma in från landet genom tullarna, han vet, att alla dessa behöva bostäder och han skall nu i hast ge dem sådana mot en mänsklig hyra. Men, som han har ont om pengar, måste han börja här i ut-kanten, där jorden är billigast. Han köper t. ex. tre tomter, på de två av dem lägger han inteckningarna, så att han får den tredje skuldfri; på den bygger han ett hus. Faktum av ett nytt hus under byggnad, förhöjer genast priset på de andra tomterna, vilka han säljer och gör en dråplig affär.

Först komma grundläggarna. Svarta, seniga figurer i vattentäta stövlar och förskinn av grovt läder, som räcker uppifrån hakan nedom stövelskaften. Deras ansikten äro hårda och mörka som graniten, vilken de skola bräcka sönder, och nävarna hårda och valkiga. Stensprängaren blir genom sitt yrke sluten och ovänlig, om han icke är det av naturen; han smädar gärna och säger grovheter med god smak; det blir karaktärer av detta slags arbetare, men stenhårda karaktärer, som gripa till kniven eller dynamiten, om de tvingas till det yttersta.

Grundläggarebasen utpekar klippan och platsen, där de skola spränga sig ned, och det första skottet dånar över den fredliga trakten, som nu snart skall bli stad och få civilisation d. v. s. polis, krogar och prostitution. Den gamla väderkvarnen, som stått däruppe i många herrans år med slappa vingar och sett poetisk ut, angripes med

yxor och spett, och poesin ryker upp mot den blå skyn i form av svart damm och en tjock rök av förmultnat trä. Hon ramlar, och trädgårdsmästaren kan icke underlåta att dra en suck: det ser så tomt ut efter henne. Nu genljuder trakten hela dagarna av skott och släggslag, accom-pagnerade av entoniga visstumpar, som säges underlätta arbetet, och vägarna köras upp av sten- och tegelkärror. Den hårda klippan flisas sönder till block och skärvor, som köras bort eller användas till grunden, och efter en kort tid står sockeln till huset färdig. Då avlöses stensprängarna av gladlyntare folk i röda eller blå blusar och vita byxor. De föra redan med sig litet av den annalkande staden, ett magasin, ett café, Nyheterna och Dagbladet. Trädgårdsmästaren måste nu bryta upp och antingen flytta längre ut på landet eller bli stadsbo. Han föredrager det förra, ty han älskar naturen och är rädd omsin dotter. Hans lilla grönmålade stuga inredes till magasin, och det lilla lusthuset i trädgården blir café, och blomsterrabatterna trampas ner, och hans rosor översnöas med kalkdamm, som om de stått i rimfrost. Desse matfriske och törstige murare ha icke något sinne för de utsökta småsakerna i en blomträdgård, de uppfatta icke det elegiska i en idyll, som förstöres, de gå icke åt sidan för en tulpan eller en lövkoja, de begripa icke, hur det är möjligt, att vissa människor kunna ställa lukten av resedan högre än doften av medvurst och skinka. Men de ha rättighet att vara så där barbariska i sin smak, ty voro de fina och poetiska, skulle de icke kunna mura upp ett femvåningshus på en månad; deras hustrur och barn och de själva skulle få svälta, och deras medmänniskor skulle icke få några bostäder. Fjorton timmars dagligt arbete under en brännande sol ute på en öppen plats utan några skuggor — det är icke blommor och poesi det, utan kraftig och stärkelserik mat, ty arbeta är mat, bara i en annan form. Därför måste de ha goda tänder och mönstergilla magar, ty maten blir icke arbetskraft förr än den omsatts av magen. En arbetare med dålig mage är en dålig arbetare. Den kraft han måste förbruka för att uträtta lika mycket som sina kamrater, hinner icke hans mage ersätta honom, då måste han ta av kapitalet i sin egen kropp, som börjar täras. Och då skall han långsamt men säkert gå under.

Däruppe på brandgaveln står en ung, blek man och murar. Han sticker av från de övriga genom sina slaka sidor och sina smala ben och skuldror. Han har ingen god mage, ty han är en bildad och kultiverad människa. Det är en ung författare, som skrivit böcker och tidningar, kanske det är ett snille, men han kunde icke föda sig med sin talang utan fick svälta. Då kastade han pennan och grep till mursleven. Han blygdes att föra en tvivelaktig existens som litterär proletär. Han insåg, att han kommit in på orätt väg, .när hans far satte honom i skola och gav honom bildning. Nu hade han velat korrigera sin fars felsteg och kasta sig i armarna på kroppsarbetet. Mendetta skedde för sent. Han har nu inga muskler att arbeta med och hans mage är degenererad av ett oregelbundet konstnärsliv. Därför är han dömd att gå under. Hans syfte var annars så vackert och hans mod beundransvärt. Han hade brutit med allt sitt föregående — han hade haft mod till det. Han hade brutit med sin far, med sin fästmö, som icke var uppfostrad till hustru åt en hederlig arbetare — med alla gamla band. Men därför var han nu i samma läge som en fin krukväxt, vilken berövats sin dyrbara porslinskruka, sin feta och varma mylla, där näringsämnena lågo nästan färdiga och bara behövde sugas upp, och den varma luften inne i salongen. Han står nu ute i den svala och kaTga marken bredvid nässlan och tisteln. H är kan han icke leva, ty han är av en annan art än dessa varelser; han är av annan art än dessa härdade arbetare. Det svider och värker i alla hans leder, liksom han befunnit sig i ett upplösningsskede. Hans fina händer sargas sönder av tegelstenen, och såren vilja icke gå ihop. Han hoppas på att så småningom kunna vänja sig, att hans lidande endast är ovana vid arbetet, men det går utför med honom för varje dag. Det svartnar ibland för hans ögon, hans ben vilja segna ihop, och han måste gripa hårt om muren för att icke falla. Men en dag är det plötsligt slut med hans krafter. Han släpper tegelstenen och mursleven och faller ihop som en fällkniv ned på murarställningen. Det ser ut som om hans kropp gått av på två ställen: i knävecken och veka livet. En sådan stackare! säga kamraterna och bära bort honom. Han skall icke mera komma tillbaka. Hans liv var endast en vanlig illustration till den gamla historien om artens undergång i kampen för tillvaron.

Jlxet Danielsson

4Lucifer

Han är den store Ljusbringaren, Morgonrodnaden, Guda-smädaren, som svänger sin blodröda fackla över en eländig värld för att lägga i aska penninggudens heliga tempel och smälta ned hans utvaldes guldhögar och frälsa

mänskligheten från ondo: prästlögnerna, procenteriet, alkoholet, prostitutionen.

★ ★

*

Än en gång drives mänskligheten genom en samhällsupplösande kris in i en ny epok, ledd av den stora revolutionens genius. Han lever än, den gamle Siva, prästernas demon och förtryckets mordbrännare. Han släckte ej 1789 för evigt sin fackla för att störta sig i havet och aldrig mera visa sitt tragiska ansikte för människorna. När han efter fullbordat verk försvann från det krossade feodalväldets rykande ruiner var det för att snart komma tillbaka, ty ännu hade han en i elände nedtryckt klass att rycka upp ur förnedringen. Med sin all-smäktiga trollstav hade han skapat en ny värld, som var född att gå under, emedan den inom sig gömde det gamla sprängämnet: klasskillnaden. Det var en värld av löften, som aldrig uppfylldes, en manlig levnadslust, som slutade med livsleda. Nationerna gingo ut ur revolutionen med nya krafter, drevo storindustri och producerade sig dödströtta. Samhälleligheten blev starkare. De geografiska avstånden förkortades, produkterna hopades och omsattes i stora massor, rikedomar skapadesav imtet, maskinerna flåsade över hela världen, hela naturen flämtade under den mäktiga människans härskarefot. Då ljöd genom larmet ett förbittringens rop, som mångdubblade sig i oändlighet och fortplantades utöver stad och land. Vad var det? Det var de producerande nio tiondelarna av mänskligheten, som vaknade till besinning och upptäckte sig vära bedragne, utplundrade och förtryckta av den konsumerande tiondelen.

I kapitalets bullrande värld hade rikedomarna i tysthet stulits från massorna, som frambragt dem, av drönarne, som frambragt intet. Det var från de bestulne, som nu vredesutbrottet ljöd.

De blevo självmedvetna och funno sig i elände och nöd mitt bland överflöd av produkter, som deras eget arbete skapat åt en handfull likar med självtaget, prästvälsignat och polisskyd-dat monopol att utplundra dem. Till slut befann sig proletariatet i Tantalus läge. Det svalt utanför de överfyllda matvaru-magasinerna och frös ihjäl i portvalven till tomma palatslika hus.

***

Då syntes åter revolutionens genius stiga upp mellan klipporna vid havsstranden. Han ställde sig uppe på bergskammen och svängde den sprakande facklan, och gnistorna flögo ned till de förtrampade miljonerna, som skälvde av hunger och köld under kapitalisternas ok. Det heliga blev icke längre heligt. Riddarne blevo tjuvar och de store vetenskapsmännen simpla advokater för utsugningssystemet. Revolutionsbranden t sinnena spred sig över hela jorden. Paris’ proletariat rörde sig först och lyckades för ett ögonblick skaka av sig utplundrare-följet och skaffa sig luft. 1 Tyskland vandrade den intelligenta industriarbetarbefolkningen i slutna leder till valurnorna. Belgiens förnedrade, till det yttersta utarmade, vansläktade gruv-proletärer komma upp ur jordens innandömen och fordrade sin andel i de skatter de med sina hackor berövat jorden. 1 London skockade sig trasproletariatet kring de socialistiska talarne i Hyde Park, Italiens försoffade lantarbetare vaknadeupp ur den dvala, vari de för århundraden insövts av jesuitismens sömndryck, Spaniens djupt sjunkna söner började resai sig, och på andra sidan Atlanten tog klasskampen fättelikai former.

***

Skenet från Lucifers fackla trängde även ned bland Skandinaviens klippor. Där trälade också ett proletariat, lika så utplundrat och förnedrat som något annat. De fientliga klasserna ordnade sig även här till strid på liv och död. Skandinavismens misslyckade idé började förverkligas genom en samfälld arbetarrörelse. Det gick fortare här än annorstädes, ty man var längst efter.

***

Reaktionen i den internationella arbetarrörelsen efter Bismarcks och Napoleons åderlåtning av proletariatet 1871 är nu ängesedan slut, och den fruktade Jnternationalen, som söndersplittrades under Pariskommunens blodiga tragedi, håller på att sammanknytas på nytt, hundradefalt mera utgrenad, mäktig och stark än för 20 år sedan.

Under halvtannat årtionde har den revolutionära rörelsen bland den arbetande klassen måst draga sig tillbaka inom nationella gränser och där stärka sig till ett försök på allvar att intaga maktställningen i samhället. Men snart börjar den nationella organisationen bliva färdig, och alla kulturländers proletärer sträva allt mer att förena sig till ett enda jättestort, fruktansvärt, oemotståndligt revolutions-parti. Så rycker med varje år allt närmare den yttersta dagen för det bestående samhället.

***

I det ålderdomsskröpliga borgerliga samhället med dess hopade privatkapital och stocknande produktionsliv, dess minskande fåtal industrichefer och jordmagnater och växande massaav egendomslöse, är redan framtidens samhälle avlat och väntar på förlossningen. Och liksom fröet mälter i den ruttnande frukten, växer socialismen fram ur kapitalets döende värld, som den slutligen, då tiden är mogen, skall sönderspränga för att göra kulturländerna beboeliga för ett nytt släkte, vilket ingen klassskillnad längre sliter sönder i fientliga läger.

***

Då när de första strålarna av den uppgående solen belyser det nya samhället, viker den blodröda morgonrodnaden — då släcker Lucifer sin fackla och störtar sig i havet.Vrakad

Satirisk skildring

Flygskriften Lucifer, julen 1886

Under loppet av ett par dagar mottog jag en gång trenne anonyma brev ställda till redaktionen av Social-Demokraten och behandlande arbetarfrågan.

Alla tre voro renskrivna av fruntimmershänder, sannolikt tillhörande välgörande damer ur societeten. Jag meddelar här några utdrag:

»Social-Demokratens redaktion 1

Jag kan ej motstå den maning jag känner att skriva till Eder----

Ni skriver i Eder tidning mångahanda saker, som äro sanning och av stort intresse, men om man vant sig av med svordomar och brutala uttryckssätt, så lär man sig det snart igen om man läser »Social-Demokraten». Svara mig! Varför skall ni behöva svära i tidningen?

Det var sant. Jag har låtit berätta mig, att Ni en dag mottog besök av en fattig arbetarhustru, som hade med sig en tacksamhetsadress till en ädelmodig fru, vilken räddat hennes familj från undergång. Varför vägrade Ni att intaga denna tacksamhetsskrivelse i tidningen?

Den enda känsla, Ni låter arbetarna ge luft åt i Eder tidning är hatet, det mordiska hatet till andra samhällsklasser. Därför kan Ni alltid räkna på hederligt folks avsky for Er och er orättfärdiga sak.

Anna.»

Det andra brevet innehöll bland annat följande:

»Skräddaren Aug. Palm.

Social-Demokraten!

Det är ju ni, som skriver den där tidningen. Ni säger Er vilja gagna arbetarna. Lär honom då att bliva nykter i stället för att vandra omkring påkrogarna och låta barn och hustru svälta och sedan visa sig otacksam när någon ädel man eller kvinna vill hjälpa hans arma familj.

Ni klagar över arbetsbrist och fattigdom, men vems är felet i kanske allra flesla fall? Jo, om de arbetare, som hava arbete, ville låta bli att supa och rumla 2 å 3 arbetsdagar i veckan, så skulle åtminstone deras stackars hustrur och barn hava sin bergning. Och om alla arbetare ville göra detsamma, så skulle intet elände finnas i samhället. Det är ju så klart och tydligt, att varje människa bör förstå det. Se här en illustration till arbetarfrågan.

En skomakare, som jag av barmhärtighet lät göra mig ett par balskor, utlovade dem till en bestämd tid. Men när jag infann mig, satt han ensam, överhopad med arbete och jag måste försaka en bal, till följd av att hans 2:ne gesäller, som han berättade mig, gått i två dagar och supit; den ene hade familj och kunde förtjänat 20 kr. i veckan, om han arbetat ordentligt. Här var det ingen arbetsbrist, och så lär väl i regeln förhållandet vara.

Låt därför bli att ge ut er otäcka tidning, utan föregå arbetarna med gott exempel genom att bliva goodtemplare och verka för nykterhetssaken.

Hulda.»

Det tredje brevet var kort och lydde så här:

»Redaktör!

Ni skulle i betydlig mån kunna bidraga till avhjälpandet av det sociala eländet, om ni mera än ni hittills gjort uppmuntrade den enskilda välgörenheten. Se där vägen till den stora frågans lösning!] synnerhet borde Ni just nu under den svåraste tiden för arbetarna begagna Er av den hjälp de bättre lottade gärna vilja räcka de fattiga, om de blott rönte någon uppmuntran och belönades med en smula tacksamhet. Följ därför mitt råd och skriv en följd av artiklar i Er tidning och vädja däri till de förmögnes hjärtan. Tro mig, Ni skall icke göra det förgäves.

En som vill hjälpa.»

★ ★

Dessa grymma, men välmenande brev gjorde mig mycket nedslagen och ångerfull till mods. Jag började falla tillbaka i gamla tankar och föreställningar och beslöt att för framtiden nedstämma tonen i mina artiklar.

Det anstode nog icke arbetaren, som var en Lazarus, att spela rollen av en smädande och förbannande Prometheus, och societetens välgörande fruar skulle nog avlägsna det onda ursamhället, utan att socialisterna behövde sprida klasshat och uppvigla de okunniga massorna mot de bättre lottade. Med allvarliga föresatser i denna riktning satte jag mig vid skrivbordet och skrev upp rubriken till en artikel om »pauperismen och den enskilda välgörenheten». Men längre kom jag icke, hur ivrigt jag än med tänderna letade i ändan av pennskaftet efter goda, vackra och försonande idéer, som kunde smälta stenhårda storborgarhjärtan och därigenom bringa lycka och välmåga i proletärernas hem.

Efter en stund knackade det på dörren och en medelålders man steg in. Jag såg ögonblickligen, att jag här hade framför mig en av de många, som ett hårt och farligt yrke i förtid knäckt, sönderbrutit, förgiftat. Hans ansikte var dödsblekt och insjunket, figuren till ytterlighet mager, andhämtningen rosslande, stämman gravlik. Han sjönk utmattad ned på en stol och det dröjde en lång stund, innan han återhämtat sig så mycket, att han kunde framföra sitt ärende — att berätta oss sin sorgliga historia.

Det var den gamla vanliga historien, som på mig verkade dubbelt gripande, därför att jag hade det levande beviset på dess ohyggliga sanning omedelbart under mina ögon. Jag satte mig och lyssnade. Han tillhörde en proletärsläkt med ärftlig bröstsjukdom, som sedan länge avkortat generationens ålder. Anda från tidigaste barndomen hade hans liv varit ett oavbrutet slaveri under tyranniska, lågsinnade arbetsgivare i ett långsamt dödande yrke. Han hade aldrig levat sitt liv helt som människa.] förtid blev hans hälsa undergrävd, lungorna söndertrasade, arbetskraften avtagande.

Någon glädje över att vara till hade han aldrig känt; om den någonsin funnits anlagd hos honom, hade den aldrig fått utvecklas utan kvävts av den tidiga bitterhet och stumma förtvivlan, som till slut förvandlades i ett vanmäktigt overksamt hat till allt, som ej var nedtryckt och förhärjat som han själv. Sådant är den möderne industriproletärens liv: fråntrasorna i vaggan genom ett kort, dystert och hopplöst slaveri ned i den väntande graven.

H an skildrade för mig i lidelsefulla ord sin personliga strid, huru han kämpat mot den smygande sjukdomen och mot det obestämda hat, som är proletärens klasskänsla. Det hade varit en hård kamp, en kamp utan vapen, mot

osynliga fiender, en kamp fullt ut lika så hjältemodig som en i sång och historia förevigad korsriddares.

Men nu hade han kapitulerat. Han orkade icke längre arbeta. Läkaren hade förklarat honom icke arbetsför och principalen hade icke längre velat plåga honom — utan låtit honom gå. En gammal utkörd häst försörjer dock den någorlunda mänsklige husbonden under den orkeslösa ålderdomen, såvida han icke nedslaktar honom, men en utarbetad proletär får av samhället blott betyg som icke arbetsför och lämnas sedan åt sig själv. Ty han åtnjuter den oskattbara lyckan att vara medlem av ett fritt samhälle.

Den brutne mannen hade ännu en kamp att bestå, kampen att hålla sig uppe sedan man vrakat honom. Det var den sista och förfärligaste brottningen. Långt ute på söder i ett gammalt ruckel hade han en sjuk och svag hustru, som nyss stigit upp från en barnsäng, samt fyra små barn, varav det äldsta sju år och det yngsta ett par veckor. Dessa skulle han varje dag mätta, han, den arbetslöse, utstötte, som mitt i ett rikt och civiliserat samhälle befann sig i den ensamme, försmäk-tande ökenvandrarens läge.

Under berättelsen hade jag närmare betraktat honom. Han kunde icke vara äldre än 35 å 40 år, han hade ett intelligent utseende och gav intrycket av en verkligt upplyst arbetare av nobel karaktär. Trots den ytterliga fattigdom, vari han råkat, höll han sig mycket snygg. Hans lidande hade gjort honom bittert hånfull, tidigt fört honom över till socialismen och skärpt hans omdömesförmåga. När han slutat sin historia, yttrade han i sarkastisk ton:Jag bör dock vara synnerligen tacksam mot Vår Herre; ännu finnes det säkert hopp för mig!

— Hurså?

— Jag har haft lyckan att bliva föremål för den enskilda välgörenheten. En fru, som gör barmhärtighet i stor skala, upptäckte mig och lät kalla mig till sig i sin eleganta våning. Hon sköt mig fram till fönstret och betraktade mig med glupska ögon, liksom jag varit ett mycket sällsynt species inom barmhärtighetens värld. »Ni skall räddas, jag skall rädda er!» utropade hon. — Jag tackade men gjorde några invändningar.

»Jo» jag s^all bekosta er en resa till Enköpingsdoktorn.»

— Jag tackade ännu djupare, men sökte göra henne begripligt, att det varit bättre, om hon skänkt summan till min familj och låtit min lungsot hava sitt naturliga, oundvikliga förlopp. — »Nej då, lungsoten kunde botas; för nutidens höga läkekonst är ingenting omöjligt.» — Jag reste naturligtvis då till Enköpingsdoktorn, och han var en lika stor humbug som alla andra; han låtsades undersöka mig och bad att få försäkra mig, att det ännu fanns hopp, säkert hopp — ifall jag höll följande diet.

Han tog fram ett recept och läste:

1. Klädseln uteslutande av ylle.

2. Frisk, ren luft i bostaden; fönstret skall öppnas dagligen, bädden skall luftas dagligen.

3. Vistas ute mycket, men ej bli andfådd genom tal eller rörelser.

4. Fyra måltider om dagen på bestämd tid.

För varje måltid 1 V2 kvarter söt mjölk samt till två av måltiderna minst 25 ort rått, skrapat kött med 2 äggulor. Dessutom ju mer fläsk, kött, ägg, smör, dess bättre. — Och för det 5:te tilläde han, medicinering för 50 kronor i månaden!]cke sant, ett osvikligt recept för en till sista blodsdroppen utsugen arbetare, blottad på allt, bortkastad som en handelsvara, den där icke längre har någon kurs i marknaden. O, triumfför läkarekonsten! En döende familjefader kan räddas åt sin hungrande familj! Klädseln av ylle — en kostym yllekläder, då värden ryter efter hyran och de späda barnen ropa efter bröd. Frisk, ren luft i bostaden — då hyran icke kan betalas för ett kallt, eländigt, fuktigt kyffe. Ej bli andfådd genom tal eller rörelser — för en arbetare som, om han vill leva, måste anstränga sig tills det värker i lemmarna för det magra dagliga brödet. Fyra måltider om dagen, så mycket kött, fläsk, ägg, smör som möjligt. - O, ja, ett utomordentligt präktigt botemedel.

Jag har även gjort bekantskap med den offentliga välgörenheten under andra former. En dag gick jag upp till en av våra större tidningsbyråer för att tigga mig till plats för ett upprop till den barmhärtiga allmänheten.

Redaktören såg tämligen ointresserad på mig och gav mig adressen på två fruar ur societeten. En namnunderskrift från någon av dem, som tillsammans redigerade barmhärtighetsavdelningen, skulle öppna tidningens spalter för mig. Jag gick till den ena. Hon lämnade mig adressen på en läkare, som först måste undersöka mig innan jag fick något intyg. Den förhatligaste komedi överallt. Här bedrevs barmhärtigheten yrkesmässigt, och hade sina byråer i salongerna och förmaken, varifrån den avskyvärdaste av all sam-hällshumbug, den offentliga barmhärtigheten, utgår.

(Där fick jag en idé till min artikel!)

När jag äntligen fått in min bön till ädla människor i den inflytelserika tidningen, mottog jag i mitt hem besök av ett par samariter i turnyr och glacéhandskar. Den första hade med sig »Evighetens belöning» i grönt klotband. Jag sade henne, att det icke var fråga om evigheten, utan det liv, vari man hungrar. — »Men man måste ändå tänka på sin själ!» — Det är inte fråga om min själ, utan om min hustru och mina barn. — »Tror ni inte på Jesus?» frågade hon tvärt. — Ar det villkoret för att bliva hulpen? — Åh nej, det var det visst inte, men utan tron på Herren Jesus, var det ingen välsignelse med en gåva. Därför gav hon ingen, utan gick.Den andra, som tog saken mera praktiskt, frågade icke efter Jesus, men stannade i dörren och utropade misslynt, liksom om hon gått miste om ett nöje:

— Här ser ju inte så fattigt ut!

Hon undersökte våra möbler, ännu hade vi icke avyttrat dem. Hon tog och kände på våra barn, som vi hittills lyckats hålla tämligen snygga och icke allt för utsvultna. Hon såg på mig och min hustru och upprepade sin oförskämdhet:

Här ser ju mycket snyggt ut. Här är inte fattigt. Jag hade annars med mig någonting ...... Hon vecklade upp ett

bylte och tog fram några söndertvättade barnlinnen, som blivit halvt uppbrända av för mycket strykning. Min hustru lät henne förstå, att hon kunde taga sina linnen och gå, vilket hon också utan alla formaliteter gjorde. Sedan var jag befriad från vidare besök.

Han steg upp och bjöd mig farväl.

Ni vet nu, unge man, huru det hänger ihop med den offentliga barmhärtigheten. För att bliva hjälpt av societetens välgörande fruar fordras två kvalifikationer: Tron på Jesus och en grad av elände, nedom vilket det icke är möjligt för en människa att sjunka.Tal

hållet å möte med de arbetslöse i Stockholm vid Lill-Jans, söndagen den 30 januari 1887

Medborgare i ett civiliserat samhälle!

Frie oberoende arbetare! Vadan detta sabbatsfridstörande mummel i Edra leder? Varför detta sorlande knot, som stiger upp från de mörka gränder, där 1 bon, och rullar in över landet som en orkan med åska och hagel. Varför ären 1 ej ödmjuke och förnöjsamme som 1 lärden Er i skolan, i katekesen och psalmboken?

Varför gån 1 ut i staden och samlen Er avskillda från allt hederligt folk, då 1 ha'n stenlagda öppna platser inuti staden? Varför träsken] mitt i vintern ut på landet, när Edra herrar varit nog ädelmodiga att låta Er bygga upp jättelika församlingssalar, konstnärligt inredda med änglabilder och fromma tavlor till Edra ögons fröjd och där en sant kristlig upplysning meddelas Er av vise män, som rundligt avlönas för Er räkning?

Varför ären 1 missnöjda? 1 leven ju i ett kultiverat samhälle och åtnjuten civilisationens välsignelser? Ha icke maskinerna och de moderna arbetsmetoderna befriat både Er och Edra herrar från att arbeta? Maskinerna uträtta snart allting med Edra hustrurs och barns hjälp. Civilisationen har ju befriat Er från obehaget att arbeta. Hon har gjort även Edra herrar arbetslösa, men de uppfatta civilisationens välsignelse och prisa arbetslösheten. 1 däremot knoten och fordren arbete.Proletärer! Det råder också en förfärlig skillnad mellan Eder arbetslöshet och arbetslösheten i salongerna. Därinne i bour-geoisins palats vällrar sig arbetslösheten i lyx och överflöd, hos Eder är den en objuden, ovälkommen gäst, som medför nöd, elände, förtvivlan och långsam hungerdöd. Därför ha'n 1

ingen anledning att lovsjunga civilisationen. Därför ha'n] rätt att utösa Edra förbannelser över detta samhälle, där den sysslolösa, egendomsägande klassen har allt, vad proletariatet saknar.

Den civilisation, som bourgeoisin prisar så högt, är blott en avskyvärd offerkult, där varje framsteg köpes med levande mynt, med arbetande proletärers liv. Människosnillet, som gjort de stora uppfinningarna, som underkuvat naturkrafterna och ställt dessa till människornas tjänst, har hittills sett varje resultat av sitt arbete blott komma ett utvalt fåtal till godo, men det stora flertalet i samhällena till fysisk och andlig ruin. Genom produktionsmedlens successiva stöld från de arbetande och användande till särskilda klassintressen har arbetslösheten uppstått med social nödvändighet. Den kan aldrig avlägsnas inom det kapitalistiska samhället. Liksom prostitutionen är den väsentlig för detta samhälle, dess nödvändiga bihang.

Men i någon mån skulle de som makten hava kunna minska antalet av de olyckliga offren för det kapitalistiska produktionssystemet, och socialdemokraterna fordra denna hjälp åt arbetarna, icke som en nåd utan som en rätt. Det är dock en bitter ironi att de arbetslöse i sin nöd måste vända sig till de värsta av sina utsugare, till staten och kommunen, som genom ett särskilt raffinerat utplundringssystem verksammast bidragit till arbetslönens nedtryckande och förökandet av de arbetslöses skaror.

Det bestående samhället med dess människooffrande penning-kult är döende, förblödande just ur arbetslöshetens sår. 1 väster sjunker dess bloddränkta sol ned. De svarta molnen som hopat sig vid horisonten glöda i rött — revolutionens färg. En världs-skakande storm förestår. Men frukten ingenting 1, som dennavärldsstorm skall frigöra! Ovädret måste gå över världen. Men solen skall gå upp igen, en mild, värmande sol, vars strålar ej skola träffa några lättjefulla sybariter, trälande slavar eller arbetslösa, hungrande legioner.

Den internationella arbetarrörelsens vågor gå allt högre. De nå tronerna och gudarnes altare och hota palatserna, vilkas murar darra för den påträngande floden. Och den växande nöden och arbetslösheten bland dessa framstormande skaror är blott en sporre till allt häftigare kamp. Låtom oss höja ett leve för denna proletariatets frigörelsekamp, den internationella arbetarrörelsen — för

socialismen!Oppositionen i frack

Flygskriften Lucifer, april 1887

Jäg steg en dag in i vestibulen till vetenskapsakademiens hörsal och hängde upp min tarvliga överrock mellan pälsar och zobelbrämade kappor. Det skulle hållas föredrag av en hänsynslös oppositionsman — så hänsynslös, att han fått hyra vetenskapsakademiens sal — och därför var jag där. Sedan jag strukit håret ur ögonen, ordnat min trasiga halsduk, dragit ned de viggade manschetterna över de smutsiga skjortlinningarna, hissat upp byxorna och stoppat ned den synliga fliken av min lortiga näsduk, gick jag blygsamt in mellan parfymerade herrar och damer och satte mig anspråkslöst på främsta bänken. Salongen var fullsatt av idel fin publik med undantag av mig. Men det var radikal publik. Federationen var där med Karl von Bergen, det unga Sverge var där och frihandelsvänliga grosshandlare voro där med sina familjer, och redaktörerna för de stora liberala tidningarna voro där med fruar, döttrar och mågar. Jag tog upp min bok och antecknade för referatet i »Social-Demokraten» s. k. »radikal bourgeoisi».

Det skulle föreläsas om Zolas värsta böcker: »Nana», »L'As-somoi» och »Germinal». Vid en rörelse av otålighet från den ene av redaktörerna visade sig ögonblickligen föreläsaren: en ung trevlig karl i frack, vit halsduk, vita handskar, guldkedja och blomma i knapphålet. När han kommit upp i katedern tog han fram sitt föredrag, som var omsorgsfullt nedskrivet på fint papper i en broderad portfölj. Så kastade han en blick inåtsalen. Där satt redaktören, hans beskyddare, mitt emot honom och log hult. Den unge mannens kinder purprades därvid, han drog ett djupt andetag, så att bröstet höjdes, och började:

»Mina damer och herrar!»

Han tog först Nana och Gervaise, rodde sin publik försiktigt över anständighetens Rubicon i venetiansk gondol och landsatte oss, utan att vi känt någon stöt, på lastens strand. Där förde han oss omkring en stund mellan bordeller, krogar och eländets kyffen, men så fort vi möttes av stanken från någon öppnad dörr, satte han en

parfymflaska för vår näsa och förde oss skyndsamt vidare. Allt gick bra, och när han lika lyckligt fört oss tillbaka igen, fick han en applåd från damerna för sin säkra lotsningskonst.

Nu drack han ett glas vatten och dök ned i gruvorna i »Ger-minal». Det var ett ömtåligare ämne. Allt berodde här på behandlingen. Jag beredde mig att anteckna flitigt, grosshandlarna och redaktörerna harskade sig och skrapade med fotterna. Men den hänsynslöse lät icke hejda sig. Han skildrade skoningslöst nöden och lidandet bland gruvarbetarna och gav oss obarmhärtigt in långa citat av Zola. Med Zolas ord framställde han därefter arbetarnas upplopp, rörde med lätt hand vid kapitalets synder och visade oss de vilda hopar av hungriga, som beväpnade med spett och yxor drogo över slätten för att straffa aktiebolaget, under vägen ropande: »bröd, bröd, bröd!»

Här gjorde föreläsaren en liten paus. Det var den ömtåligaste pointen. Han hade gått en smula för långt. Grosshandlarna och fabrikörerna fräste, och damerna sågo ned i golvet. Men redaktören, han som beskyddade den hänsynslöse, harskade sig karaktäristiskt och befallande och kastade en blick upp till katedern.

Den unge mannen, som just tänkt börja igen, stannade förlägen, såg ned i sitt föredrag och snöt sig nervöst några gånger. Men snart upplystes hans ansikte av ett leende, och han fortsatte:

Ja, mina damer och herrar, sådana äro dessa konstens stor-

%

verk! Det är konstnären Zola, inför vilken vi här stanna beundrande. Huru förstår han ej att röra och uppskaka oss! Huru skildrar han ej lasten och eländet! Vilken hög konstnärlig njutning skänker han oss ej i sina mästerliga skildringar ......

Jag slutade upp att anteckna och slog igen min bok. Föredraget var strax färdigt. Det slutade med ett leve för konsten och belönades med starka bifallsyttringar. Redaktören steg fram till den hänsynslöse unge mannen, skakade vänligt hans hand och försäkrade honom om ett smickrande omnämnande på två spalter. Damerna nickade runt omkring honom och grosshandlarna smålogo.

Jag gick tyst och stilla ut och tog min överrock. Jag var nöjd. Jag hade sett Zola i frack och vit halsduk.

II

Ankomsten till Malmö

”Arbetet” startas. Åtalsperioden 1887—1888

Ankomsten till Malmö

Den 4 juli 1887 landsteg Axel Danielsson i Malmö. Sina första intryck av staden skildrar han i tidningen »Arbetet» på följande sätt:

et var en saga om en yngling, som’ kom sjöledes långt ifrån. Han hade kommit att utvälja detta Trä-bottnatramp till sin kampplats.

När ångaren lyckats bli förtöjd, steg han i land, stel i benen efter två dygns balansering på ett rullande däck och raglade upp till staden. Han var både törstig, hungrig och trött och började därför genast leta efter en restauration. Men alla krogar han kunde upptäcka voro stängda, ty det var söndag, upplyste en poliskonstapel. Inte ens ett kafé erbjöd en tillflyktsort för honom, nej inte så mycket som en vattenkiosk, ehuru klockan endast borde vara nio på förmiddagen. Allt vad han fick var ett nummer av stadens liberala tidning, en lindrig skugga från ett halvtorrt träd och en soffa.

Vad han läste i tidningen var ingalunda ägnat att vederkvicka honom. Han erfor att staden för närvarande hemsöktes av svinpest och rödsot, av vilka den förre förorsakade staden stora förluster och den senare även var mycket besvärlig och oroande, ehuru den skulle medföra hälsosam nedsättning i sjuk-och fattigvårdsstaten. Tidningen, i vars aktiebolag synbarligen några fläskhandlare hade mycket att säga, besvor i en ledande artikel stadsfullmäktige att ögonblickligt och kraftigt ingripa till de svinsanitära förhållandenas förbättring, om de icke ville se staden gå sin ekonomiska och andliga ruin tillmötes. Beträffande rödsoten stode tyvärr människan förlamad och vanmäktig inför denna fruktansvärda hemsökelse, och människovännen måste med blödande hjärta bekänna, att här stod enda hoppet till en barmhärtig försyn, till vilken organet därför vädjade i stället för till stadsfullmäktige.

Efter denna angenäma inblick steg han upp och började ori entera sig på gatorna. Han kom snart underfund med att Trä bottnatramp var en civiliserad stad med breda, raka gator, elektriskt ljus, spårvagnar och annonspelare. Till en början hade han trott, att staden hörde till de gudfruktiga städerna. JVlen han blev snart åter angenämt stämd vid upptäckten, att man syndade mot alla tio budorden utom det tredje. Träbottna-tramps söndagshälg var i själva verket gruvlig med sin klockringning och sitt varma, dävna vattenledningsvatten. Han började snart försmäkta av törst och gled på måfå fram längs de glödgade husväggarna. Folket var sparsamt och rörde sig trögt. Allt tycktes stå stilla i denna rödsotshärd, trots civilisations-tecknen. Stilla stodo visarna på tornuret i rådhuset, stilla låg vattnet i kanalen kring staden, ett tjockt och tranglänsande vatten, förbannat som Döda havets, stilla låg havet utanför och vilade sig efter gårdagens rasande anfall på de gamla fienderna, vågbrytarna, och stilla och tysta gingo de ängsliga borgarna, försiktigt undvikande likvagnarna, som körde ut till kyrkogården. Till slut föll han utmattad ner på en soffa framför en stängd vattenkiosk.

När kvällen kom drack han vin och blev yr i huvudet och gick ut på vågbrytarn, där han satte sig längst ute och lät den uppblåsande nattstormen sila genom sitt långa hår. Han satt där i hemska, bittra tankar, som ömsom skrapade himlen ochömsom grävde sig djupt i jorden. Då kom plötsligt en besynnerlig skepnad och ställde sig framför honom. Han hade en blick, vari man läste om ett förnuft, som flytt, och sedan han stirrat en stund drog han upp en flöjt och spelade vidunderliga potpurrier.

— Vem är ni? frågade den unge mannen.

Jag är en tokig. Jag kommer från hospitalet och skall dit igen. Man släpper ut mig vissa tider, men tar mig alltid på nytt.

Och så spelade han.

— Vi träffas nog där en gång, sade flöjtmannen och gjorde ett uppehåll.

Jag är inte tokig.

— Men ni blir såvida ni inte är en djävul. Jag ser vem ni är. Ni har kommit hit för att reta oss, vi högborgare, spetsborgare och småborgare. Men vi ska kasta oss över er och krama förnuftet ur er, och sedan sätta vi er på hospitalet.

Han lutade sig viskande intill främlingens öra:

— Ser ni, så gjorde man med mig. Jag var konstnär, flög högt, svedde vingarna och föll ned i hospitalet.

Och så spelade han och dansade och försvann som ett spöke.

Den unge mannen sprang ned på dosseringen, kastade av sig kläderna och dök ned i det salta, svala vattnet för att skölja av sig kallsvetten.

Och så gick han till hotellet med den fasta föresatsen att undvika hospitalet — ett beslut som hedrade hans goda förstånd.

O, Malmö!”Arbetet” startas

Efter att ha hållit några föredrag i olika ämnen, blev D. — då det ofta inom intresserade partikretsar talats om

anskaffandet av en tidning sedan Palms »Folkviljan» nedlagts — snart nog själen i detta företag och den 7 augusti 1887 presenterade sig »Arbetet» i sitt första provnummer med följande ord:

Upprop till Malmö arbetare och medelkass.

Vår stad betraktas med rätta som den tredje i ordningen av Sverges städer, icke blott vad folkmängdsförhållandena, industri, handel och sjöfart beträffar, utan även med hänsyn till andlig och politisk livaktighet samt intresse för de stora kulturfrågor och samhällsspörsmål, vars tillvaro är ett utmärkande kännetecken på modern civilisation och moderna storborgerliga förhållanden. Malmö senaste historia har ock att uppvisa en folkrörelse av ovanlig livlighet och betydelsefulla verkningar, och bland arbetarna pågå strömningar, som blott behöva givas den rätta riktningen och ingjutas det rätta innehållet, för att göra vår arbetarorganisation till en viktig faktor i Sverges politiska utveckling. Likväl är rörelsen bland arbetarna, liksom den politiska livaktigheten i vår stad i allmänhet, ej på långt när så stark som man hade rättighet att vänta av stadens storlek och läge. Malmö är den av Sverges storstäder som ligger närmast Europa och står i livligaste beröring med europeisk civilisation och kultur. Men våra politiska förhållanden motsvara föga denna lätthet att'tillgodogöra sig kulturfolkens framsteg. Skillnaden wc denna synpunkt mellan t. ex. Köpenhamn, där arbetarklassen är en politisk makt, och Malmö, där denbetyder intet, står ej i rimligt förhållande till avståndet. 1 synnerhet under de två senaste åren ha bland den stora massan av arbetare liknöjdhet och slöhet börjat efterträda den väckelse, som kort förut var nära att göra Malmö och de övriga skånska städerna till skådeplats för en modern arbetarrörelse. Även bland medelklassen, från vilken eljest oppositionen inom litteraturen och folkrepresentationen utgår, råder hos oss tröghet och intresselöshet. Orsakerna till denna tillbakagång i den radikala folkrörelsen kunna vara många, men den förnämsta av dem alla är otvivelaktigt saknaden av en självständig arbetarpressy som på samma gång den talade arbetarklassens sak, även kämpade för den ekonomiskt beroende medelklassens intressen. Den press vi för närvarande äga står utan undantag direkt eller indirekt i kapitalets eller de större jord-ägarnes sold — och kan därför självklart icke föra arbetarklassens talan — så att alla våra tidningar blott utgöra en mot arbetarna fientlig överklasspress. Men vem vill förneka nödvändigheten av en press även för underklassen ? Vem bland våra vakna arbetare har ej länge känt behovet av en arbetartidning? Och huru många finnes ej inom den frisinnade medelklassen, som med glädje skulle hälsa en verklig folktidning i Malmö? Starka strömningar i demokratisk och socialistisk riktning gå genom våra mellersta och undre klasser: dessa måste ha ett organ. Arbetarklassen är på väg att komma till klassmedvetande och behöver ett organ att samla sig omkring. Fackföreningarnas centralstyrelse har därför ställt sig i spetsen för den allmänna strävan att få en dylik tidning till stånd i Malmö samt utsänder härmed en maning till stadens arbetare och medelklass att lämna moraliskt och ekonomiskt understöd åt företaget.

Den nya tidningens karaktär och hållning äro redan angivna. Centralstyrelsen betraktar det som självklart, att hon skall bliva en verklig arbetartidning, som med öppen blick för klassintressen gentemot kapitalisternas klass och jordmagnaterna samt, då det stora flertalet av medelklassen ofta befinner sig i sammaställning som arbetarna och är lika beroende av storkapitalet och den stora jordegendomen som dessa, även värna dennas rätt och befrämja dennas verkliga intressen. Med andra ord: tidningen blir fullt demokratisk i politiskt hänseende, och i ekonomiskt hänseende skall hon söka bereda väg för sådana reformer, som kunna råda bot på de grövsta missförhållanden bland arbetarklassen och på samma gång underlätta och påskynda en framtida organisation av arbetet enligt kooperativa och kollek-tivistiska principer eller så, att arbetaren erhåller hela avkastningen av sitt arbete. Därför har också centralstyrelsen beslutat att giva tidningen det enkla namnet

»Arbetet».Boktryckarepolitik

och

lärdomar för arbetarna

Arbetets provnummer

Som det tillkännagivits i ett cirkulär från tidningsförenin-gens styrelse, kunde provnumret av »Arbetet» ej få

tryckas i Malmö. Hrr boktryckare voro nämligen beklagligtvis just nu så förskräckligt överhopade med beställningar, att de omöjligt hade tid att sätta och trycka en femspaltig tidning i veckan

— så gärna de än ville. Vi voro således, innan vi ens hunnit förutsätta det som en möjlighet, fullständigt bojkottade och måste vända oss till ett tryckeri i Köpenhamn, där väl tidningen fortfarande kommer att tryckas till dess det blir fackföreningarna möjligt att själva uppsätta ett tryckeri i Malmö. Det är redan nu starkt ifrågasatt.

Den bojkottning vi således varit föremål för, är knappast av politisk natur annat än så till vida, att i herrar boktryckares motiver även ingår en god del av den vanliga kärringrädslan för socialismen. Vad de mest fruktade var förlusten av sina kunder, vilka naturligtvis under dessa tider icke äro så många på var och en, att någon av dem kunde våga trotsa den opinion, som då skulle ha rest sig mot honom från stadens brackor, kapitalister och myndigheter, från denna mäktiga treenighet, som härskar i alla våra samhällen. Vi skola därför icke låta vår vrede gå lös över hrr boktryckare, de äro kanske strängt tagetblott beklagansvärda offer, som spetsborgarpolitiken i Malmö skjutit framför sig. Och offer äro alltid värda medlidande.

Men saken har andra sidor. Denna bojkottning kan vara mycket lärorik för arbetarna. De skola aldrig glömma, att det är de, som blivit bojkottade av de övriga klasserna, och utom detta kunna de hämta tvänne goda lärdomar för framtiden av den behandling deras tidning rönt.

För det första ha de nu sett, hur det hänger tillsammans med svenska folkets tryckfrihet. Vi ha frihet att trycka liksom vi ha frihet att äta. Arbetarens frihet är sig lik i alla former. Den lyser på papperet, men i verkligheten är den beroende av första bästa kapitalist. Var är tryckfriheten för arbetarna i en stad, där hrr boktryckare vägra att trycka deras tidning? Utan att man har ett tryckeri äger han icke tryckfrihet. Och utan att en klass, som kämpar, skaffar sig detta vapen i händerna, kan den när som helst stå svarslös, berövad det skrivna ordets makt. Därför måste nu arbetarna i Malmö sträva att göra sig oberoende av eventualiteter sådana som denna historia med boktryckarna, och detta mål kunna de snart uppnå, om de blott enigt sluta sig samman kring denna tidning.

För det andra ha arbetarna lärt sig känna styrkan av ett nytt vapen i klasskampens tjänst, nämligen bojkottningen. Det skola de upptaga och använda mot bojkottarna själva. Men därtill behöves organisation, sammanslutning.] sen, arbetare, att när det gäller, så stå de övriga klasserna redan eniga och organiserade mot eder! Dröj en därför icke med att fullboi'da er egen organisation! Och när] väl ären organiserade, då kunna vi slunga mot våra fiender:

De skola bli bojkottade lillbaka!

★Om svårigheterna att få tidningen tryckt i Malmö, berättar Axel Danielsson själv i första numret av »Arbetet» följande:

Provnumret av »Arbetet» skulle ut. Jag hade skaffat mig en förteckning på hrr boktryckare i Malmö och steg in till den förste i min väg.

— Är det bråttom här?

— Nej visst inte, vad skulle det vara?

— Kan ni trycka en tidning?

Den jag talade med var familjeförsörjare, nedtryckt, skuldsatt och ryggkrökt av konkurrensen med yrkesbröderna. Nu, när jag framställt min fråga, for han upp, hans ögon lyste, hela ansiktet log, och innan jag hann avsluta min mening, grep han mig hårt om handloven och såg sig försiktigt omkring i rummet, där icke en katt fanns mer än vi två.

— Tst! — Han drog mig in i ett inre rum, låste dörren i dubbla slag och vände sig till mig med en vansinnigs anletsdrag. Jag började bli litet orolig.

— Hur var det? En tidning? Här i Malmö? Kommer det att betalas för tryckningen?

— Pr extra kontant.

Boktryckaren omfamnade mig och grät över min axel.

Herre, herre! Jag har stor familj. Min hustru behöver en klädning och mina barn halvsulor. Äldsta tösen skall förlova sig och har knappt en tråd på kroppen. Ack, den förbannade konkurrensen, jag är socialist in i hjärtrötterna. Gör revolution, jag skall trycka er tidning! Jag besvär er att låta mig trycka er tidning. Ingen kan göra det bättre och billigare. Jag är när som helst i konkurs. För himlens skull, gå icke till någon annan! Nu har jag vädjat till ert hjärta, ni måste rädda mig!

— Lämna mig en skriftlig prisuppgift i morgon bittida, sade jag djupt rörd, och jag tror mig kunna lova er tidningen.

Vi skildes åt under ömsesidiga tårar.För att fullgöra mitt uppdrag besökte jag emellertid även de övriga boktryckerierna. Nästa man var en politisk personlighet. Han trädde mot mig med en hållning, som var värdig en representant för goda medborgare. Jag tror han satt bland stadsfullmäktige, eller också var det i kyrkorådet eller andra kammaren.

När jag framfört mitt ärende, bjöd han mig en stol, en cigarr och en halv bier.

— Vi äro alla socialister, sade han.

Jag teg.

— Ja, återtog han, medlet är för oss alla detsamma: arbetarklassens höjande i moraliskt, ekonomiskt, politiskt och . . . och . . .

— ... socialt, hjälpte jag.

— ... socialt hänseende, ja. Blott sätten ä' något olika, men de jämka sig nog med tiden. Om herrn vill ha mitt tryckeri i åtanke, så skall jag trycka till lägsta möjliga pris. 1 morgon bittida redan skall jag ha mitt förslag färdigt.

Jag tackade och sade farväl. J dörren tvang han mig att stoppa på mig en halv låda cigarrer.

Samma behandling rönte jag på det tredje tryckeriet. Agaren förde mig själv omkring i sitt etablissement, visade mig sina nya snällpressar och sin väl sorterade stiluppsättning samt rekommenderade sig till det bästa.

— Herrar boktryckare ha visst inte mycket att sköta i Malmö? anmärkte jag.

— Nej, vi äro för många, sade han, alldeles för många. Det vore nog med hälften.

Den natten sov jag gott. Allt syntes mig så ljust. Vilken fördomsfri stad var icke Malmö! Ingen frågade efter att tidningen skulle bli socialistisk. Här fanns ingen kälkborgerlig spökrädsla! Malmöborna voro européer.

Då jag morgonen därpå steg in till familjeförsörjaren, blev jag smärtsamt överraskad av hans nedslagna, förtvivlade, ut-vakade ansikte. Han var dubbelt mera böjd och hoptryckt än dagen förut.

— Hur är det fatt, käre vän? Ni ser så bedrövad ut?

— Jag? Nej visst icke! Var det icke herrn, som var här i går och föreslog mig att trycka en tidning?

— Jo visst!

— Ja, jag måste tyvärr refusera. 1 går visste jag inte riktigt, hur det stod till med affären, men min faktor (han hade, fan ta mig, aldrig i sitt liv haft någon faktor) upplyser mig nu om, att under de sista dagarna ingått så många beställningar, att vi knappt se oss i stånd att göra färdiga de arbeten vi åtagit oss.

— Jaså, sade jag förbluffad.

När han såg, att jag tvivlade, drog han fram stora manu-skriptpackor och slängde på bordet: »Allt det där skall vara färdigt till jul — jag kan icke!»

Jag lyckönskade den stackars mannen oeh gick in till politikern. Han bjöd i dag varken på bier eller cigarr, icke

ens en stol. Innan jag hann öppna min mun, förekom han mig och meddelade den hugnesamma underrättelsen, att han i går eftermiddag mottagit en stor beställning från något statsverk eller dylikt, något officiellt var det i alla fall, och kunde därför icke, så ont, ja så verkligt ont det än gjorde honom för sakens skull, antaga mitt anbud.

— Hm! sade jag, vilken lycklig dag har icke gårdagen varit för Malmö boktryckare! Nu börjar jag bli övertygad om, att alla stadens tryckerier sedan kl. 12 i går middag fått massor av beställningar.

— För resten skall ju tidningen bli rent socialistisk?

— Socialister äro vi alla!

— Ja, men sättet?

— Sätten jämka sig nog med tiden.

— Kanhända inte. Hör nu herrn! Jag vill tala uppriktigt med er. Ni skall icke döma oss för hårt. Lika gärna som herrnvill ha sin tidning tryckt, lika gärna vill var och cn av oss trycka den, men vi våga icke.] går eftermiddag, strax efter det ni gått började det ringa i telefonen till oss allesamman . . .

— Vem telefonerade?

— Myndigheterna.

— Vilka myndigheter?

— Våra!

— Vilka?

— Kunderna.

— Aha.

— Förstår ni nu? Ni tror kanske, att boktryckarna i Malmö sammansvurit sig mot er. Men det är misstag. Det ni i dag kommer att stöta på och tro vara en komplott, är blott en tyst överenskommelse, ni kan kalla det vad ni vill, ni kan kalla det Malmö boktryckares kåranda, eller ni kan kalla det ett band av feghet, som sammanknyter oss. 1 går skulle vi ha slagits om er tidning, i dag vill ingen av oss ha den, om ni betalade dubbla priset. Jo, vi vill så gärna. Men vi törs inte. Om en av oss toge tidningen, skulle han ögonblickligen förlora sitt sociala anseende och sina kunder. Hans vänner skulle icke längre känna igen honom, hans hustru och barn övergiva honom, tidningarna hudflänga honom, hans moders vålnad förbanna honom. Ja, ni får inte er tidning tryckt i Malmö — så vida ni inte vill låta utgiva lika många socialisttidningar, som här finns tryckerier. Det vore en idé, ska* vi tänka på den?

Jag betackade mig och gick. 1 dörren bad han mig ännu en gång:

— Döm oss icke för hårt!

Den tredje boktryckaren hade undergått ungefär samma förändring. Hade också fått beställningar dagen förut!

— Men då bli vi ju tvungna att sätta upp ett nytt tryckeri?

— Ja, det vill jag råda er till, ehuru det blir till min egen skada.

— Ni sa’ i går, att det redan finns för många tryckerier i Malmö, att hälften vore lagomt.— Ja, naturligtvis kan man inte så där på rak arm med noggrannhet säga hurudan ställningen är. Nu när jag räknat efter, är jag övertygad om att det är god plats för ett tryckeri till.

Överallt samma visa. Till sist gjorde jag ett förtvivlat försök hos en protektionistisk tryckare.

— Min herre, ni är ju vän av det svenska arbetet? Nu håller svenskt arbete och svenska pengar på att vandra till Danmark. Det är ju avskyvärt! Jag hoppas därför ni icke sluter er till bojkottarligan?

— Nej — jag Burénar!

Jag gick direkt ner till Köpenhamnsbåten. 1 Köpenhamn var jag åtminstone säker att icke stöta på »Malmö boktryckares kåranda».

Tidningens tre första nummer blevo även tryckta i Köpenhamn på N. Cohens tryckeri.

Då tidningen låg färdigtryckt var det D:s tur att »kvista däröver» och hämta upplagan, vilken sedan av villiga paTtivänner mottogs vid båten och distribuerades.

Sedermera blev tidningen tryckt å Skånska Centraltryckeriet i Malmö till den 12 juni 1888, då D. är i tillfälle meddela, att fr. o. m. samma nummer utgår »Arbetet» från egen officin och, tillägger han:

Det är ännu ej ett år sedan »Arbetets» provnummer utkom. Det trycktes i Köpenhamn och redaktören bar själv upplagan genom tullhuset. Malmö boktryckare gjorde den gången ett naivt försök att bojkotta arbetarna, och stadens uppskrämda tidningar skränade i korus samma visa med samma refräng: »Socialismen har ingen mark i Malmö!» Den måtte dock ha haft det, ty socialdemokraternas organ utgår nu tvänne gånger i veckan i dubbelt förstorad upplaga och tryckes å eget tryckeri; det trettonde i ordningen här i Malmö, men vi tro ej på skrock. Vi, som trotsa den himlaupptagne prästguden, trotsa även Tycho Brahe och våga tryggt påstå, att såväl tidning som tryckeri, skall överleva alla konkurrenter — ja t. o. m. »den bestående ordningen».

Jlxel Danielsson 6Brandsyn

Vi äro inga mordbrännare. — Vi

gå på brandsyn i samhällsbygg-

, rruc- <i . . . »Arbetets» provnummer

naden. — El drangd heten i Malmo r

Det ord du ser här ovan, uppskrämde läsare, är ditskrivet i syfte att lugna dig efter den sinnesrörelse du genomgått, under det du i våra spalter letat efter en petroleumvisa eller ett mordbrandsmanifest. Du medger måhända, att det var i hopp att få dina förslappade nerver litet uppretade med något dylikt, som du gjorde provnummerköpet. Och därför känner du dig nu en smula besviken, på samma gång du dock är märkbart lugnare. Jag vill försöka att ytterligare föröka ditt lugn. Hittills har du trott — på pressens angivelser — att folk av »den sorten» vilja tutta eld på samhället. Allt sedan det stod att läsa i Kölnische Zeitung, att socialisterna anlagt mordbrand i slottskällaren i Stockholm, så har du varit övertygad om, att de utgöra ett band av mordbrännare, som man rätteligen borde bränna själva, innan de hunnit anstifta någon skada. Och du behöver icke skämmas för denna mening, ty det är den vanliga, allmänna; funnes den icke skulle det vara farligt för samhällets bestånd. Den har ock litet sanning i sig, som all opinion. Jag, som är nära släkt med socialisterna, kan intyga, att de älska elden mest av alla element, emedan den är en symbol för det levande livet. Men vi äro inga mordbrännare, vivilja cj bespruta samhället med petroleum. Samhället — det heliga ting man betecknar med detta namn — betrakta vi som en gammal förfallen barack, vilken kan bli dräglig nog att vistas i, om den repareras. Den behöver ej jämnas med marken,, menar jag. Men den skall från grunden repareras och brandsynas. I dess skumma vrår och vinklar, i synnerhet på nedra bottnen och i källarvåningen har det under seklernas lopp samlat sig en mängd torrt, eldfängt skräp, som blott behöver en gnista för att sända fräsande eldslågor mot skyn. Detta skall dragas ut på gården och brännas. Undersöker man murarna, skall man överallt iakttaga långa, farliga sprickor, genom vilka elden tränger ut, och i de mörka valven har det bildat sig en atmosfer av explosiva gaser, som hota nedifrån. Allt det där gör tillvaron i den gamla baracken osäker, och det är därför socialisterna börjat gå brandsyn därinne. Men de skörda ingen tack för sitt besvär. De som makten hava, hava intet förstånd. De hysa samma, ur nationalekonomisk synpunkt fördömliga,, sparsamhetsmoral som gamla husvärdar, vilka hellre låta sina ruckel störta ihop än de vidtaga några reparationer. Och när socialisterna visa dem sina brandsynsprotokoll och råda till reparationer, bliva de nedsläpade i en källarhåla, på vars dörr det skrives: »mordbrännare och petrolörer». Men det finns icke mer än två möjligheter — antingen måste man börja taga kännedom om socialisternas protokoll och rätta sig efter anvisningarna däri eller också brinner byggnaden ner.

Malmö är en stad som innesluter många brännämnen och mycket sprängstoff. Den sociala gränslinjen mellan fattig och rik är här uppdragen skarpare än i de flesta andra städer. Storindustrin har urhålkat marken under samhällsbyggnaden; sprickor i murarna, åska i luften, jäsning i sinnena. Vi skola därför få stoff i riklig mängd även till denna avdelning, där vi icke alltid i allvarets form, men alltid med allvarlig mening skola anlägga vår kritik på förhållandena och personerna (de offentliga).Våra värsta fiender

Vet du, var vi ha att söka dessa? De finnas icke bland överklassen, de äro icke kapitalisterna, polismyndigheterna, byråkraterna eller prästerna. De äro icke våra öppna fiender. De finnas inom arbetarklassen själv. De äro våra egna bröder, de äro de liknöjda, de försoffade, de slumrande, de ljumma, de icke tänkande arbetarna. De som i slö likgiltighet bära på sitt ok, likt oxen utan att giva ett ljud av missnöje från sig, de förslavade slavarna, de som komma från sitt hårda arbete, äta, sova och gå på nytt på arbete utan att känna behov av något högre och bättre, de som befolka den religiösa lögnens tempel i stället för att fylla fackföreningarnas och de övriga arbetarföreningarnas lokaler, de som äro nöjda med sin lott liksom öket är nöjt med sin, de som icke längta efter befrielse emedan de ej lärt sig känna slaveriet, de som ingenting hoppas emedan de ingenting sakna, de som ingenting tro emedan de ingenting veta och som ingenting veta emedan de ingenting önska veta, alla dessa dubbelt olyckliga proletärer med den böjda ryggen och den dystert slöa blicken, vilka vi möta överallt på våra gator, vilka vi om kvällarna se strömma ut ur sina fängelser, fabrikerna och verkstäderna, för att dagen därpå lika villigt låta instänga sig där på nytt utan protest, utan klagan, utan förbättring, utan tanke på att det kunde bli bättre — dessa äro våra värsta fiender.

Äro de också oövervinneliga? Kunna de ej räddas åt saken? Kunna de ej vinnas för organisationen? Jo, de kunna vinnas!

Men det är blott den vakne som kan väcka de sovande. Om var och en av våra kämpar föresatte sig att varje vecka åtminstone rädda en av dem åt vår rörelse. Då skulle förvisso även våra värsta fiender kunna övervinnas. Om en var av oss beslöt sig för att varje vecka tvinga en av dem att prenume-

* Där icke här ovan särskilt är utsatt varifrån artikeln är hämtad, är »Ar-ibetet» käJlan.rera på någon arbetartidning, tvang en av dem att följa med till sammanträdet eller mötet och väckelsearbetet sålunda oupphörligt fortsattes, då skulle vi förvisso snart alla stå samlade, alla som icke äro hopplöst försoffade, ty sådana finnas olyckligtvis också.

Men bliva vi blott det ofantliga flertalet, så behöves ej mer. Då är frigörelsens timma slagen!

Och vem av oss vill väl icke egna sina krafter åt det målet?

Brandsyn

Den i oktober 1887

Lönslav! Varför hänger dina muskler så slappa på dina magra armar? Varför ser du så tröstlöst slö ut, när man möter dig, så kuvad i ditt slaveri och så vanmäktig i ditt hat, liksom du trodde din klass för evigt vara vigd åt lastdjurets lott eller den levande maskindelens smärtfyllda liv? Tror du på ett öde, som bestämt ditt blod att långsamt sugas ur din kropp av törstiga vampyrer eller tror du på en personlig gud, som regerar världen och regerar den så uselt? Nej! du tror på ingenting, utom på dina kval. Vad väntar du på? Du ser likväl ut hysa en gnista av hopp i ditt söndersargade bröst. Du ser ut att gå och bida på någonting, som skall komma, tror du, som måste komma, som kommer av sig självt, någonting skräckfullt, som skall döda dig eller riva bojorna av dig. Men du rör ej ett finger själv. Du förefaller mig i detta tillstånd som en automat, vari man satt in ett levande hjärta fyllt med bitterhet, med de frätande minnena av seklers lidanden och en kraftlös längtan efter hämnd och befrielse. Men du är dock en människa. Skall du då längre stå kall och känslolös och se på, när man håller på att omskapa en värld och straffa dina plågoandar? Varför rättar du då icke upp dig och tränger dig fram till den lilla truppen, som kämpar där framme tills pannorna svettas blod? Varför?Proletär! Det passar dig ej att vara slaviskt ödmjuk och krypande undergiven. Därtill är du ej kommen i världen. Ja, det är sant, att det finnes en världsmakt, som på förhand bestämt dig för en uppgift. Denna makt heter utvecklingen och den världshistoriska roll han givit

dig heter socialrevolution och samhällets nybyggnad. Du är den gamla tidens yngsta barn och därför tillhör du till hälften den nya tiden. Och därför är det en sådan förhatlig syn, när du i förstenande slöhet sitter på krogen eller i ditt s. k. hem, utan att kunna skaka av dig den blytyngd som kröker din rygg och böjer ditt huvud — under det den lilla truppen av pioniärer, som samlat sig i mötesTo-kalen, uppgivit dig som förlorad för rörelsen.

Kunde du känna, arma offer, vilken förbannelse för mänskligheten det ligger i denna proletärens dådlöshet, så skulle du en gång resa dig upp och besluta att antingen vakna till levande liv eller dö den fulla döden.

Detta är grymt, men det är sagt dig, av hängiven kärlek till dig själv och dina arbetande bröder.Tomtjobbar

StockhoJmsskiss

Den 29 oktober 1887

Bröderna Bolins far är bonde uppe i Vestmanland.

Modern är död, hon var klen och sjuklig och fick nog av två barnsängar. När den yngre brodern kom till världen dog hon. Det var sorgligt, men nämndeman Bolin tröstade sig snart och uppfostrade ensam båda sina söner, som hade ärft hans anlag och lust för kommunala frågor och med tiden nog skulle ha blivit nämndemän båda två, om icke deras ärelystnad varit större. Anda till sitt 25 år gingo de likväl på åkern och hjälpte sin far med jordbruket, och från denna tid ha de bibehållit åtskilliga vanor, som aldrig gå ur dem. Abraham, som var äldst, lämnade först hemmet och reste upp till Stockholm. Han kom hit på hösten, gick på praktiska aftonskolan till jul, kallade sig ingenjör vid påsk, köpte sig en tomt vid pingst och delade redan ut sin första kroppåskanna vid Michelsmessa. Då skrev han ett långt brev till Anders, som nu i sin ordning kom hit och gjorde samma snabba karrier som sin bror, med den skillnaden att han lät kalla sig arkitekt i stället för ingenjör. Nu började de bygga tillsammans, etablerade firman Bolin fréres & C:ni och vräkte i hast upp det ena huset efter det andra. Fadern försträckte dem med penningar de första åren, men sedan hjälpte de sig själva. De talade nämligen en bred vestmanländskdialekt, som ingav förtroende, så att de fingo sex månaders kredit på byggnadsmaterial, och gingo till väga med stor försiktighet, utan att inlåta sig på några tomtspekulationer, förrän de stodo på säkra fötter, d. v. s. hade några femvånings stenhus uppförda och uthyrda.

Med uthyrandet förhöll det sig litet egendomligt. De hade allt ifrån början en särskild tur att genast, så snart de fått tak på ett hus, få det fyllt med hyresgäster, och detta förvånade sig folk över, emedan det annars är vanligt att ett nybyggt stenhus måste stå oeldat en tid, därför att ingen vill bo där för fuktens skull. Men det var icke så konstigt. 1 stället för att låta något av sina hus stå tomt, vilket var detsamma som att låta ett kapital ligga oräntat, hittade Abraham på att fylla det med fattiga arbetarfamiljer, som icke räknade så noga, om de skulle förkyla sig, bara de fingo någon liten lindring i hyran. Och Bolin fréres & C:ni medgåvo just en sådan liten lindring mot det, att de stackars satarne torkade och eldade deras rum. När första året gått och rummen voro torra, behövde firman dem icke längre, utan fördubblade plötsligt hyrorna. Packet måste då flytta, och fint folk, som kunde betala hela hyran, kom i stället. På detta sätt behövde aldrig något av Bolinar-nes hus stå obebott ens en vecka.

Men Abraham, som var själen i firman, kände sig i längden icke nöjd med att helt beskedligt bygga hus. Han tyckte, att det gick alldeles för sakta att samla penningar genom kvartalsvis uppburna hyror och började i stället vända sin håg åt spekulationer. En dag sågs han i feberaktig oro springa omkring uppe vid esplanaden och se på de obebyggda tomterna, som voro till salu — det var just vid den tiden då tomterna däruppe plötsligt började stiga. Dagen blev en viktig dag för firman Bolin fréres & C:ni, ty Abraham inköpte nu för 3 kronor kvadratfoten en större sträcka mark, som han sedan styckade sönder i smärre tomter. Ett helt år väntade han utan att be-bygga dem; under tiden fördubblades de i värde och vid åretsslut sålde han den ena efter den andra med hundra procents vinst och köpte in nya sträckor längre bort. Därmed var han med ens inne i en spekulation, som förenade alla fördelar med spekulation i allmänhet, men ingen av dess risker, ty han hade räknat ut, att i en stad, där folkmängden förökar sig så hastigt som i Stockholm, måste tomterna befinna sig i ett ständigt stigande utom vid de stora kriserna och dem kan man förutse. På detta enkla faktum grundade de båda bröderna inom några år en hel förmögenhet som de sedan förstodo att mästerligt placera. Med byggandet fortfara de visserligen ännu, men

de äro för djupt inne i tomtspekulationen för att hinna med mer än ett hus om året.

Sedan de sålunda lyckats bli kända över hela Stockholm som oförsonliga fiender till all obebyggd mark inom och utom tul-larne, blevo de även betänkta på att skaffa sig socialt anseende, vilket de, klokt nog, satt i andra rummet. Därvid gingo de lika systematiskt till väga, som då de spekulerade. Först nedsatte de till blotta affärsförbindelser alla de förtroliga bekantskaper de av förhållandena tvungits att knyta med sådant folk som grundläggare, tegelbrännare, murare o. s. v. — icke rått och plötsligt, det skulle ha skadat affären, utan med finesse och list. Sedan sågo de sig omkring efter mera fashionabelt umgänge. De läto anmäla sig i vissa familjer och kretsar, som de på förhand utsågo, och man log emot dem, icke därför, att de voro så särdeles behagliga att se i en salong, utan emedan de föregingos av sitt rykte att vara ett par hederliga, driftiga och fullt solida karlar. Och då de dessutom till utseendet voro fredliga människor, som man kunde behandla, hur man ville, utan att de blevo stuckna eller ställde till några scener, fingo de snart en hel societet, där de kunde röra sig.

En dag förlovade sig Abraham med dottern till en fattig ämbetsman av god familj, och då sprungo nya dörrar upp. Ett stort hinder för deras förfining och ett ständigt ämne till förargelser och förödmjukelser var deras brist på bildning. Dethände ibland att de i salongen stötte ihop med någon sarkastisk herre med neddragna mungipor, som hånade dem, därför att de ej visste när den Vestfaliska freden slöts eller hade läst Ibsens Dockhem. Det grep Abraham djupt, men han stod icke rådlös, utan bakade i hast på sitt kontor ihop åt sig ett lagom förråd av kunskaper, läste litteratur, gjorde sig underrättad om vilka åsikter som voro på modet o. s. v., allt med en säker blick för vad som skulle vara honom till nytta i salongen. Värre var det med hans konstsinne, men det sökte han ersätta som mecenat och uppe på Akademien för de fria konsterna sätta igång ett rykte, att bröderna Bolin beskyddade unga konstnärer, som förstodo att intressera dem. Slutligen blevo de även frimurare och läto invälja sig till medlemmar i en mängd föreningar på modet och tecknade firmans namn på subskriptionslistor för välgörande ändamål.

Efter alla dessa ansträngningar vunno de likväl nu så småningom socialt anseende och kunde reda sig tämligen skapligt i en salong, ifall icke konversationen hoppade in på något specialämne i konst eller litteratur.

Sin ungkarlslägenhet hade de i ett av sina hus på Söder. Där gå de omkring i knölpåkar och slokhattar och låta naturen fritt hämnas på all den myckna onatur och förställning, som de måste iakttaga uppe på Norr. Här äro de bara söner av nämndeman Bolin från Vestmanland. Och om de bli hånade någon gång av en sådan där herre med neddragna mungipor, ta de igen skadan, när de komma hem, sänka dagspenningen för sina arbetare en smula eller höja litet på hyrorna och räkna av några tegel på räkningen från tegelbrännaren. Firmans kontor är beläget en trappa upp i det största och elegantaste rummet, där de båda bröderna efter affärstiden ha sina ungkarls-gillen och orgier för stängda dörrar. Kontoret ser därför icke ut som något kontor, utan snarare som ett slags salong, om man undantager bröderna själva och deras ritbord. Därinne finns runt kring väggarna oljetryckstavlor i dyrbara ramar, val-nötsmöbler (självtagna panter för obetald hyra), en turkisk divan, oäkta brysselmatta, taklampa av brons o. s. v.

Men där är det likväl de inhåva sina rikedomar och placera dem i halsbrytande industriföretag, som alltid lyckas utmärkt, emedan de ha en så förbannad tur. Där är det som de uppgöra ritningarna till de nya husen, avsluta sina tomtaffärer, uppta sina hyror, avlöna sina många arbetare och besluta om liv eller död för enskilda personer och affärer.

Deras vanor äro mycket regelbundna, ehuru de icke äro så enkla som för några år sedan, innan de börjat sina tomtspekulationer. Tidigt stiga de upp och slå sig ned vid sina pulpeter. Frukost äta de på kontoret; då ha de alltid en ovanlig aptit och förtära vardera två duktiga kalvkotletter, två sejdlar öl och två koppar kaffe utom smörgåsbord och brännvin. Sedan tar Abraham sin knölpåk i hand och går ut för att indriva hyrorna av dem, som icke dagen förut på utsatt tid erlade dem. När han är stadd i sådant ärende, har han alltid utom knölpåken med sig en timmerman med sticksåg och yxa. Ty om någon av hyresgästerna tredskas eller narrat honom för många gånger på hyran, så kastar han icke ut honom — därtill är Abraham alldeles för human, och han har dessutom en gång för alla måst lova sin fästmö att aldrig kasta ut någon — utan han lyfter bara ut fönstren och dörrarna för att

vädra litet åt honom! Därefter gör han en rond bland sina arbetare, fortfarande med knölpåken i hand, varvid det ofta händer, att den kommer i bruk, icke på arbetarna, det törs han icke nu, sedan han fick plikta för misshandel, utan på plankor och bjälkar eller vad som finns till hands, ty hans arbetare ha en märkvärdig förmåga att kunna göra honom alldeles rasande genom sin lättja och sitt oförskämda sätt.

När affärstiden är slut, ta de på sig sina söndagskläder, borsta tänderna med vinättika (emedan de båda ha ond andedräkt) och bena håret mitt i pannan. Sedan bege de sig ner på Brunkebergskällaren för att äta en stark middag, som gördem rödmosiga av välmåga, och därefter tömma de vanligen en butelj konjak på W. 6 tillsammans med vännerna och skydds-lingarna. Här äro de icke längre Bolin fréres med knölpåkar och bondfasoner, utan bildade och angenäma världsmänniskor, frikostiga och finkänsliga värdar och framför allt annat — mecenater.En fördriven

En episod ur den mänskliga intelligensens historia

Den 12 november 1887

Det sprang mycket häftigt i trappan och dörren slets upp så fullkomligt utan hänsyn till mina nerver, att jag fann för gott att vända en mulen profil mot den inrusande. Likväl steg jag upp fortare än vanligt och tryckte hand varmare än van-ligt, ty den besökande hette Jltterdag Vermelin! Om det verkligen fanns moln på min panna, så skingrades de ögonblickligen av en solskensblick ur ett par blå ögon i ett blekt ansikte av ett klotrunt huvud på en liten undersätsig figur, som för tillfället var litet medtagen av en Kattegattsresa. Han hälsade mig med en öm svordom över att jag icke var nere vid båten, förklarade sig hungrig, tog mig i släp till en källare och slet där i sig en biffstek, varefter vi andfådda hamnade i »Tunneln» på en soffa bakom en halva punsch och ett småningom tätnande rökmoln.

— Först minnena! — sade jag.

Men det dröjde en god stund, innan vi hunno riktigt gräva oss ned i dem. Jag kunde icke låta bli att känna mig ledsen, vred, upprörd eller något ditåt. Den emigrerande Atterdag Vermelin, fördriven ur Sverge och på en liten avstickare till Malmö under vägen till det stora anarkisthängande frihetslandet väster om den döende europeiska civilisationen var det icke möjligt att gaska upp sig tillsammans med. 'Fördriven! heter detkorrekt uttryckt, landsförvisad på samma sätt som systemet årligen gör med tusental av Sverges proletärer. Här var det därjämte en litterär proletär som knuffades ut, ett sprängstoff som ränsades bort i tid, en pioniär i revolutionshären, som måste dessertera, emedan hans ära förbjöd honom att taga värvning i det läger som har råd att betala sold.

Vermelin hade haft för stor specifik vikt för att kunna flyta ovanpå i samhället, utan i stället hade han sjunkit. Son av en präst, som dog i unga år lämnande efter sig en fattig maka med tre söner att uppfostra, fick han tidigt lära sig livet som ett krig. Först slogs han med den del av sig själv, som skulle dräpas, innan den nya människan kunde bli färdig. Detta var det akademiska övergångsjaget, till hälften latin och romantik, till hälften osund naturalism. Knappt hade han övermannat det, förr än han redan var inne i kampen mot samhället. Han lämnade Uppsala och blev tidningsman. Professor Retzijjs, som just då realiserade sitt liberala tidningsideal, engagerade honom för i oo kronor i månaden. Därmed var han befriad från de omedelbara brödbekymren.

Han kunde nu på de lediga stunderna följa sina nya böjelser, och det gjorde han på det sättet, att han icke längre läste latin och gamla poeter utan socialistisk nationalekonomi. Språnget från Homerus och lord Byron till Karl Marx var stort, men han hade gjort det utan att bryta halsen av sig, och den kärlek, varmed han nu omfattade Karl Marx, var icke mindre lidelsefull än den han under sin informatorstid ägnat den vilde Byron.

Det dagliga umgänget med arbetarna dels som referent i fackföreningarna, dels som medlem i socialdemokratiska förbundet verkade antändande på den massa av eldfarliga ämnen varmed hans inre var uppfyllt. En dag kunde han icke längre hålla kontraktet med Retzius utan talade. Det var i sedlig-hetsfrågan, han angrep sjätte budordet och ville jaka där Moses och kyrkan nekade. Naturens sjätte bud hade i honom alltidhaft en lidelsefull förkunnare, och vid ifrågavarande tillfälle kunde Carl von Bergens och federationsdamernas närvaro endast ha till följd, att han bröt med Aftonbladsmoralen. Därmed var hans tidningsmannabana slut. Redaktionsdirektören

Byxlös, som ville bevara »homogeniteten» i redaktionen d. v. s. uteslutande krukor till medarbetare, gjorde sig nu efter hand av med honom och till slut gick det så långt, att han icke ens ansågs värdig att skriva ett mötesreferat till den stora och ansedda tidningen.

Det var nu jag lärde känna honom. Vi genomlevde tillsammans vagabondlivet i Stockholm med dess hopp och förtvivlan, dess självmordstankar och dess oförgätligt lyckliga stunder. Vi levde ofta av samma middagskrischa, rökte ur samma pipa, älskade samma flicka. För Vermelin var det nu knalt. Att sitta och skriva socialistiska föredrag och läsa nationalekonomi inbringar ej mycket, och man blir ej särdeles fet av benig Adam Smith och osmältbar Stuart Mill. Likväl log han alltid när han träffade tillsammans med partivännerna och syntes till det yttre sorglös. På kapitulation tänkte han icke ett ögonblick, icke ens då, när den siste förläggaren visat honom på dörren.

Som föredragshållare var han den främste i partiet. Med sitt första föredrag, som han höll i socialdemokratiska föreningen, »\an sparsamhet rädda proletariatet?» tog han arbetarna med storm, och han vann snart allas hjärtan och erkännande. Ingen förstod bättre än han Karl Marx och ingen kunde bättre tolka honom. Det var också genom Vermelin som Stockholms arbetare först lärde känna den store mästaren. Två av hans föredrag äro utgivna i tryck, det ovannämnda samt »\arl Marx värdeteori». Dessutom har han under en tidigare period skrivit en novell kallad »Ungdomssynd», en oklar och halvt romantisk bok, som dock alltigenom förråder intelligens och passion. Ämnet har sedan upptagits av Gustav av Geijerstam. Men Vermelins bok är glömd, blev aldrig ens omtalad med undantag av ett svinaktigt epigram i Söndags-Nisse och litet mopsglävs i landsortspressen.Det var denne man jag nu drack den sista skålen tillsammans med. Det var en intelligens, som bojkottats av överklassen och nu måste rymma fältet. Han hade blivit utknuffad därför att han icke som vi andra kunde begagna armbågarna. Han kommer troligtvis aldrig mer tillbaka, han är kanske död för oss, men minnet av Atterdag Vermelin skall likväl fortleva i mer än en arbetares hjärta, och om aldrig så många glänsande förmågor växa upp inom vårt parti, skola vi dock icke glömma denna, som vi låtit rycka från oss.

Och nu har revolutionen i Sverge en tapper man mindre, arbetarrörelsen i Sverge en vetenskaplig banerförare mindre — och Amerika en typograflärling mer.Nyårsrevelj

Det är dig, du kropps- och själsarbetande massa, som reveljen gäller! Trumman går från land till land, världen runt, och de mäktiga virvlarna ha överallt samma ändamål: att väcka dig och ställa upp ’ dig i slaktordning — ty det stundar till drabbning.

Det finns ej en vrå av den civiliserade världen, där ej reveljen höres. Varhelst en samhällsklass har oket på nacken och en annan håller i piskan, varhelst ett flertal arbetar och ett fåtal njuter, går den outtröttlige trumslagaren sin rond.

Och när han dignar till marken av överansträngning eller av den brutale fiendens hand ryckes bort från sin post, kommer strax en annan och tar missionen i arv och reveljen går oavbrutet.

Det slås revelj sedan några år även här. Det går en förtrampad och plundrad klass och flämtar under oket även här, med förtryckarens fot på den kuvade nacken. Det finns här som överallt annorstädes brutalt våld och blodig utpressning. Varför skulle då icke larmtrumman även här dundra i offrens öron? Klassväldets tillvaro är vår agitations rättfärdigande. Där kapitalet frossar av proletärens arbetskraft, är revolutionär arbetarrörelse nödvändig och rättvis, och när arbetarna själva ej inse det, äro arbetarna förblindade. Det finnes ingen eländigare syn än en slav som kryper. Slaven måste lära sig att hata sitt förtryck. Att hata förtrycket är att älska friheten, att hata

Axel Danielsson 7oiätten är att älska rätten. Och därför skall reveljen gå sin rond, och propagandans ljus skingra massans okunnighet. Hjärnor, som hittills varit omtöcknade, skola klarna till tänkande, i bröst som varit bottenfrusna av armodets kyla skall hoppet tändas, och i hjärtan som förut ej känt varken hat eller kärlek skola bådadera uppspira. Det lova vi varandra och svära vid vår fana — vi, som ej längre kräla i stoftet under djuriskt förtryck utan rest oss upp och nära ett glödande hat till det bestående klassamhället.

Arbetarrörelsen är en kamp med givna syften och mot bestämda fiender, ingen strid med väderkvarnar som vissa

äldre politiska folkrörelser. Låtom oss då på årets sista dag taga dessa fiender i betraktande. Låtom oss se i ett enda perspektiv vad det är i det nuvarande samhället som de oi*ganiserade arbetarbataljonerna skola nedslå. Det är ej nog med att vi mönstra våra egna leder, vi måste även känna fiendens styrka och ställning. Och framför allt måste vi lära känna skillnaden mellan våra verkliga och skenbara ovänner.

Fiendens stora, väl organiserade massa synes vid första anblicken vara sammansatt av människor i de mest skilda samhällsställningar, av de mest motsatta klasser. 1 den brokiga samlingen av anti-socialister och motståndare till den klassmedvetna arbetarrörelsen upptäcka vi representanter för varje nyans i den sociala klass-skalan, från den högt uppsatte tjänstemannen ned till extra ordinarien, från den store godsägaren ned till backstugusittaren och stataren, från börsspekulanten och fabrikören ned till deras offer, lönslaven. Så är i synnei*het förhållandet i vårt land, där rörelsen ännu är i sitt första skede. Och gent emot denna fanatiska, av verkliga och inbillade intressen sammanbundna liga står en ännu liten, men utvald kärntrupp av arbetare, mellan vilka här och där är instucken en representant för »bildningsproletariatet». Vad betyder då socialismen för flertalet människor, och vilka är det, som borde marschera under dess fanor?Med få ord sagt: Socialismen är klassprivilegiets avskaffande och den sociala klyftans utjämnande.

H ur blind en äv våra motståndare än må vara i sin ovilja mot vår propaganda, så måste han dock kunna se, att det samhälle vars bestånd han önskar, alltigenom är byggt upp efter klasskillnadens princip, så att varje individ ständigt vet sig tillhöra en viss klass av människor, vilkens önskningar och strävande icke sammanfalla med de övriga klassernas. Detta är pudelns kärna. 1 klassmotsatsen har varje missförhållande sin; rot och näring. Hon är samhällshydrans hjärta. Hugg av henne aldrig så många huvuden, det växer genast ut nya i stället, så länge ej hjärtat är genomborrat av den nye Sanct Görans svärd. Sök att genom reformer stoppa igen aldrig så många remnor i den bräckliga samhällsbyggnaden, den skall dock alltid vara obeboelig för ett lyckligt släkte, så länge ej grunden är omlagd. Den gamla grunden heter, klassvälde, klassförtryck, klassprivilegium, den är upprutten och sviktar. Den nya grunden skall heta social likställighet, och den vill socialismen lägga.

Märk väl, du, som föraktfullt ser ned på socialismen som en okunnig arbetarhops drömmar, att tron på möjligheten av social likställighet ej är detsamma som ett fanatiskt yrkande på jämlikhet. Det samhälle, som skall taga vid efter detta, vill ej nivellera bort överlägsenheten i intelligens och energi. Det skall blott slå privilegiet ur den härskande klassens händer och genom klasskillnadens undanrödjande göra nationalrikedomen och bildningen lika tillgängliga för alla.

Vad är det då för folk, som motsätta sig denna tingens nydaning?

Främst möter oss han, den store kapitalisten, denna världens överste härskare, innehavaren av penningen. Han är ej vår fiende därför att han äger penningar, ty penningar äro intet, om de ej få värde genom arbetet. Men för penningar kan man i det nuvarande samhället tillskansa sig medel att förmera sina penningar, att göra guld av andras möda och arbete. Den som harétt kapital kan köpa sig en maskin, och den som äger en maskin kan plundra andra på deras arbetskraft. Maskinen, det industriella produktionsmedlet, en produkt av samhällets egen utveckling, till sin natur social egendom, har genom våld och plundring blivit privat egendom. Enskilda personer och bolag ha den i sin ägo och tvinga honom att tjäna sina egoistiska intressen, då den skulle vara samhällets egendom. Detta är stöld från folket, det arbetande folket. Produktionsmedlens rätte ägare är folket självt, och det är den socialistiska propagandans uppgift att upplysa folket härom, samt lära det gå vägen, som för oss ut ur klassamhällets helvete. Denna uppgift skola vi söka fylla i Sverge.

* ★

*

Kapitalisten är arbetarens naturlige fiende. Herren måste vara hatad av sin slav. Penningmannen och arbetsmannen stå gentemot varandra, förande ett internationelt krig, mer rasande och häftigare ju rikare den förre är och fattigare den senare. Deras fiendskap är oförsonlig. Kan aldrig biläggas så länge den privata plundringsrätten är hörnsten och princip i samhället.

Tro ej den liberala tidningen och den liberala arbetarvännen, vilka försäkra dig, att detta samhälle är det naturliga samhället, emedan det proklamerar den fria tävlan och låter intelligensen och styrkan behålla valplatsen i konkurrensstriden. Det är detta som är den stora lögnen. Tävlan, rastlös, febersjuk tävlan är visserligen det borgerliga samhällets livsvillkor, utan vilket det skulle falla sönder av sig självt. Men denna »tävlan» är en brottkamp mellan beväpnade och obeväpnade människor, mellan armar av kött och ben och armar av stål, mellan arbetare och maskiner. Och ju längre det kapitalistiska samhället utvecklar sina tendenser, desto mindre blir denna tävlan en tävlan mellan individer, och desto mer blir det en tävlan mellan klasser.

Fabrikanterna organisera sig sins emellan och arbetarna likaså, och den »fria konkurrensen» är förvandlad till en förbittradklasskamp med slutna leder. Och denna kamp få arbetarmassorna icke uppgiva förrän fiendens legotrupper äro överända-kastade och alla hinder nedbrutna som klassegoismen rest upp mot utvecklingen och framåtskridandet. Med kapitalet är jordräntan allierad i fiendskap till arbetslönen, vars huvudpart delas mellan båda. Fabrikanterna, grosshandlarna och jorddrottarna bilda, ehuru för det mesta inbegripna i inbördes fejder, dock gentemot varje fraktion av arbetarklassen en utplundrareklass, som lever av att suga livskraften ur nationens flertal. För närvarande beröras Europas alla land av en stark protektionistisk strömning, som särskilt i Sverge ett ögonblick hotade att ställa till villervalla i klasskampen, i det kapital och arbete sågos under samma fana, på vilken stod skrivet: »Ned med gcdsägar-intresset!% Men det var ett onaturligt förbund, som därför strax upplöstes av sig självt.

Han må vara godsägare eller kapitalist, den rike plundraren, så tillhör han överklassen, ligan, som står med foten på nationens bröst, exploaterar arbetskraften och kväver varje upprors-försök mot klassamhällets tvångslagar. Det kan därför icke bli tal om att arbetarpartiet skall taga någon aktiv del i tullstriden, så vida ej något av de stridande partierna garanterar utsträckta politiska rättigheter åt underklassen. Ty om arbetaren på en viss tid frambringar produkter till ett värde av två brödkakor, men lagarna som inom detta samhälle regera arbetslönen ertdast låta honom behålla den ena, så kan det sedan kvitta honom lika om fabrikören eller godsägaren komma i luven på varandra om den stulna kakans delning. Vad det gäller för arbetaren är att taga hela avkastningen av sitt arbete.

Kapitalets och det feodaliserade kapitalets (jordens) ägare, vilka bilda överklassen i inskränkt mening, hava för att befästa sitt välde mot en revolutionär klass’ anfall reformerat och moderniserat den gamla krigarstatens institutioner samt, då dessa ej voro tillräckliga, bildat nya institutioner, vilka under religionens, fosterlandskärlekens, den borgerliga ordningens ochrättens förevändningar ha sin enda betydelse som försvarsmedel i den härskande klassens sold mot underklassens frigörelsesträvan. De höra därför alla till överklassen, ehuru de enskilda individerna oftast genom födseln äro underklass och borde förena sig med de revolutionäre. Kyrkan, armén, polisen, rättsväsendet m. fl. äro dylika institutioner, som vi följaktligen måste bekämpa. Detta utesluter därför ingalunda propagandan bland arméns manskap. Tvärtom.

Nu känna vi vår fiende. Vi känna även våra kampmedel, organisationen samt den muntliga och skriftliga agitationen. Målet ligger också klart och tydligt! Må då inga komma och ursäkta sig för vankelmod och overksamhet!] ledet alle man, som tillhöra partiet! Låten det nya året bliva ett segerns och framgångens år! Ty säden är mycken, men arbetarrfk äro få.Åtalsperioden

En fängelsedirektör som bestjäl sina fångar

Den 19 november 1887

Med nedanstående reflektioner till ett rättegångsreferat, där fängelsedirektören, förre kaptenen Pontus Lagerberg (av D. även kallad Pontus Lurifax) var huvudpersonen, inleddes Axel Danielssons kamp med staden Malmös styrande och varav följden för honom blev en längre tids vistelse inom fängelsets murar.

Direktören vid Malmö cellfängelse, kapten Pontus Lagerberg, befinner sig för ögonblicket som vanligt inom fängelsets murar, men icke längre i egenskap av föreståndare och direktör utan som simpel fånge i en vanlig cell. Till denna plats borde herr direktören ha befordrats för länge sedan, enär det nu upptäckts, att småtjuvarna på

cellfängelset under flera år haft till uppsy-ningsman en tjuv av grövre kaliber och större talang i den ädla konsten att praktisera andras penningar i sin egen ficka, en konst som på grund av den yrkesmässiga färdighet den kräver blivit en äkta överklasskonst, ett ytterligare privilegium till de många denna klass förut innehar. Bland underklassen stjäles det ju också, men alltid så klumpigt och dumt, att man måste förarga sig för varje gång man ser hur de arma syndarna strax låta ertappa sig liksom det skedde med flit. En arbetslös s. k. lösdrivare, som beslutar sig för att stjäla, väljer dessutom alltid någon rik innehavare av det slags egendom han vill åt, t. ex. när han skall knipa ett bröd för att stilla sin hunger, så tar han det icke från sin fattige granne, som möjligen har ett tillöverlopps, utan försöker att bryta sig in i den fete bagarens butik. Sådant bevisar just vilka eländiga fuskare småtjuvarna äro i denna lönande näring. Först och främst måste ju allting, som skall bära sig i våra dagar, ske i stort. Och för det andra duger det på inga villkor längre att stjäla från de rika, ty de veta nog att skydda sin egendom, utan vill man idka denna industrigren rationellt och så att den bär sig samt innebär mindre risk, så måste de som skola plundras vara fattiga, iu fattigare dess bättre. Tjuven, antingen han är stortjuv eller små-tjuv, löper naturligtvis dock alltid fara att på grund av klumpighet eller oförsiktighet råkaj fast, och sålunda inträffa de oupphörliga skandalerna inom den fina värld, som befinner sig ovan oss och icke oftare sätter sig i beröring med oss än då den behöver på nytt fylla sina fickor.

Fängelsedirektören Lagerberg har riktigt förstått yrket. Han har stulit från de allra fattigaste i samhället, från sina fångar. Man måste vara genialisk för att komma på en sådan idé, och det skall mer än vanligt bondförstånd till att utföra den.

Ar det icke en vacker bedrift som kapten Lagerberg under dessa år bedrivit. Om han fått hållas bara, så skulle han snart varit miljonär på sina fångars arbete. Ja, så skapas miljonerna i detta samhälle! Och hur mången miljonär, som går fri och låter kalla sig hederlig karl, har icke förvärvat sin rikedom på ett lika vanhedrande sätt som detta, ja ofta på ännu mera blod-drypande. Liksom herr fängelsedirektörens fångar bestulits på ett öre för varje säck de förfärdigat, så bestjäles överallt i detta samhälle arbetaren på en del av hans lön, och därvid stannar det icke vid en bråkdel, utan i regeln undanhålles arbetaren lika mycket eller mer än han förtjänar.

Detta hade också kapten Lagerberg klart för sig. Han ville icke erkänna sig vara mer tjuv än andra arbetsgivare. Det stulna öret var hans »rätt» som arbetsgivare. Ja, han hade icke så orätt. Han menade naturligtvis att han som arbetsgivare hade rätt — att stjäla. Hans försvar bevisade alltså, att han varmedveten om att arbetsgivare bruka stjäla sig till sina rikedomar.

Emellertid är det rätt oförskämt av det »sympatiska väsendet» — såsom Sk. A.-Bl. karaktäriserar honom — att kalla sig arbetsgivare, då han var en av staten rundligt avlönad ämbetsman.

Det var en rörande scen, när rättens ordförande dömde honom skyldig att träda i häkte. Ack, då runno tårar, må ni tro. Domaren grät. Här var det icke fråga om en simpel små-tjuv. Sådana hade samme domare med kallt hjärta affärdat hundratal. Men här var det en »aktad» man, en samhällspelare, ett »sympatiskt väsen» med många vänner. Och denne hade icke stulit i smått utan i stort från de små. Det var därför det var så obeskrivligt rörande, att strida tårar rullade utför domarens kinder.

Ja, låtom oss knäppa ihop våra händer och se andäktiga ut!

Den 24 nov. föll domen i ovan anförda mål, lydande på 6 månaders tjänstledighet samt det stulnas återställande till staten.

Detta, med anledning av brottets natur, ovanligt milda domstolsutslag, föranledde Axel Danielsson att i sin tidning säga ifrån folkets mening om detsamma och den 26 nov. skriver han:

Prostituerade slinkan Justitia, som för alltid sålt sig åt män i »ansedda samhällsställningar», avslutade i torsdags sin oblyga kärlekshandel med fängelsedirektör Lagerberg, vilken denna dag fick sin dom av den hulda skökan. Domen lydde på 6 månaders tjänstledighet och det stulnas återställande till staten.

Denna dom är ett slag i ansiktet på allt vad rätt och rättvisa heter. Vem tvivlar efter detta på våra domstolars korruption! Det allmänna rättsmedvetandet hade redan dömt kapten Lagerberg som tjuv och förfalskare. Nu

kommer rätten och nästan helt och hållet frikänner honom. Han hade handlat av »oförstånd». Vilken eländig motivering, vilket hån mot rättvisan, mot massornas rättskänsla! Om rätten rent ut förkunnat, att han icke kunde dömas till simpelt straffarbete därför att han var fängelsedirektör och innehade en ansedd samhällsställning, så hadeharmen ej varit så stor hos folket. Men detta hyckleri, detta försök att ge den uppenbaraste väld ett sken av rättvisa är vidrigt. Upp därför, Malmö arbetare, och sätten er till doms över domarena! Infinnen Eder i massa till det offentliga möte, som socialdemokratiska föreningen sammankallar om söndag! Det gäller att avgöra där, hur man skall bestämma skillnaden mellan brott och »oföi^stånd».

Rättvisan i Malmö slipar sitt svärd

Den jo december 1887

»Överheten bär icke svärdet förgäves» — allra minst i Malmö. Det sista offret av någon betydelse var fängelsedirektör Lagerberg, vilken för sin storartade verksamhet till beredande av billigt och bekvämt arbete åt fängelsehjonen, icke fick mera i medborgerlig belöning än 6 fattiga månaders ledighet att rangera sina trassliga affärer, som råkat i ett mindr£ ordentligt skick just genom hans frivilliga, uppoffrande bisysselsättning som arbetsgivare och säckfabrikör. Så lönas i detta samhälle dygdens överloppsgärningar för att icke säga »underbalans»gärningar. Nog borde han åtminstone ha blivit tillerkänd ett understöd av staten eller kommunen att under de sex månadernas ferier göra en rundresa till alla våra cellfängelser för att samla material till lösande av den svåra uppgiften: huru en fängelsedirektör skall kunna undvika en arbetsgivares risk i allmänhet, och i synnerhet den risken, att bliva straffad för oförstånd. Men rättvisan drar blankt utan anseende till person.

Nu hotar hon åter med sitt svärd i en sak, som sannolikt icke skall ådraga sig mindre allmän uppmärksamhet än den nyligen på Malmö cellfängelse utagerade. Den brottslige är denna gång redaktören av »Arbetet», Axel Danielsson, vilken i ett av sin misshagliga tidnings senaste nummer varit förmäten nog att sjunga ut vad tusenden tänkt, känt och enskilt yttrat. Brottets beskaffenhet, framgår bäst av efterföljande stämning:.o7

»Til] Malmö Rådstuvu Rätts Andra Avdelning.

Resolution.

1 det avseende nedanstående ansökan omförmäler stämmes ansvarige utgivaren av periodiska skriften »Arbetet» härstädes, studeranden Axel Ferdinand Danielsson, till inställelse, vid laga påföljd, hos Rådstuvu Rättens Andra Avdelning här i Rådhuset lördagen den 17 i denna månad kl. 12 f. m.

Malmö Rådhus den 6 december 1887.

Av ämbetet

Olof Jlhlström.

Som en i N:o 15 av här utkommande periodiska skriften »Arbetet» för den 26 i förra månaden å andra sidans första och andra spalter förekommande artikel, börjande med orden »Prostituerade slinkan Justitia» och slutande med orden »brott och oförstånd» — innefattar förbrytelse mot tryckfrihetsförordningens 3 § 8 mom. jämförd med 10 kap. 2 § strafflagen, ity att de ämbetsmän, vilka såsom domare haft befattning med nyss avdömda åtalet mot fängelsedirektören Pontus Lagerberg ifråga om försnillning m. m., uti denna artikel i och för sitt ämbete grovt smädas.

Får jag, till följd av Justitie Kanslärs Ämbetets därom givna förordnanden, härmed begära stämning å ansvarige utgivaren av nämnda tidskrift, studeranden Axel Ferdinand Danielsson, med yrkande om ansvar å honom enligt ovan åberopade lagrum.

Malmö i Stadsfiskalsexpeditionen den 3 december 1887.

TV. Aschan.»

Efter att ha avtryckt nämnda lagrum och, »för att gå nyfikenheten till mötes hos dem som icke regelbundet läsa »Arbetet», även återinfört den åtalade artikeln, fortsätter Axel Danielsson:

Vi gåvo på vårt språk luft åt en förbittring, som vi visste vara allmän. Det finnes icke en rättänkande medlem av detta samhälle, som icke tänkte det samma som vi, då det beryktade utslaget blev känt, men det var icke någon annan än vi, som offentligt sade vad han tänkte. Vi kunde ha sagt det i en vackrare form, det är sant, men då hade icke vår artikel blivit ett så troget uttryck för den allmänna meningen bland vårt folk: de rättslösa rättänkande. Det är för övrigt icke vår vana att tala vackert om fula saker. Ursäkta oss, herrar vice häradshövdingar och rådmän: Vi hade dolus — den brottsliga viljan

— i kroppen på oss, och vad vi skrevo, det kunna vi medglatt mod upprepa utan att frukta några månaders vistelse på cellfängelset under den av oss så djupt förorättade kapten Lagerbergs uppsikt — ifall det nu kommer därhän.

Vi hade knappast väntat oss ett så hedrande åtal så snart. Visserligen ha vi alltsedan tidningens början oförfärat fört rättens och sanningens talan, där våra kolleger tegat eller talat väld, vi ha i än gisslande och begabbande, än i harmfull ton blottat det inre tillståndet i detta samhälle, som vi hata av hjärtans grund; utan personligheter, utan biavsikter ha vi underkastat förhållandena vår kritik, med det enda syftemålet att öppna ögonen på den stora massan, icke för personernas fel, dessa såg den förut, utan för själva szmWiWsväsendets sjuklighet, och såmedelst väcka till liv den revolutionära anden, som förvandlar det instinktmässiga hatet till personerna till levande medvetande om, att det är en social omgestaltning, som måste vara massornas mål. Detta har varit vårt brott. Att vi i tal och skrift visat folket, att våra domstolar äi*o medel i den härskande klassens hand, icke organer för ett obefintligt allmänt rättsmedvetande, samt att rättsbegreppen själva bland vår överklass måste vara förpestade emedan de äro uttryck för klassfördomen, detta var brottet, och ett svårt brott var det, ty på denna väg är det den proletariska revolutionen i alla land segerrikt rycker framåt.

Med anledning av denna stämning utlyste Danielsson, söndagen den 11 dec., ett stort opinionsmöte där han talade över ämnet: »Huru rättvisan i Malmö slipar sitt svärd eller den 'Lagerbergska saken i nytt skede och ny belysning» och den 17 dec. upplyste D. att han för sitt föredrag fått en ny stämning och tillägger följande:

Två flugor i en smäll

ämnar tydligen Malmö rådhusrätt slå, d. v. s. giva den verkliga rätten två nya, duktiga örfilar. Vi voro av den enfaldiga meningen, att det straff som väntade oss genom tryckfrihetsåtaletskulle vara nog för våra synder i det Lagerbergska målet. Men den allsmäktige Aschan, som även fått sig en släng av vårt obarmhärtiga gissel, hade en annan uppfattning av saken. Genom påtryckning eller rättare sagt genom offentlig uppmaning från ett särskilt håll, gick han åstad och stämde oss en gång till, så att vår tidning även i dag prydes av ett sådant där hedrande vitsord om redlighet och oförskräckthet i vår mission.

★ ★

*

Den 24 dec. forekommo båda målen inför Malmö rådhusrätt. Om rätts-förhandlingarnas fysionomi skriver D. samma dag:

Rättssalen, där rådhusrättens i Malmö andra avdelning håller till, var fylld av en publik, som företedde en helt olika syn mot det vanliga domstolsslöddret, som bildar »allmänhet» i fylleri- och slagsmål — synen nämligen av en utvald skara av klassmedvetna arbetare, vilka infunnit sig för att vara vittnen till en rättegång, som gällde ett av deras heligaste intressen:tryck-och yttrandefriheten, rätten att få sprida den kunskapen bland folket, att lagen är överklassens bud till underklassen, och hela rättsväsendet ett maktmedel i den härskande klassens sold. Det var således inga vanliga mål, som skulle före. Det var i själva verket ingenting mindre än en episod ur klasskampens historia: domstolen utgjorde överklass, den anklagade och publiken voro underklassen.

1 samma tidning som ovan antydda referat äro synliga är D. även i tillfälle att, under rubrik: Jierr Aschans julklapp, meddela en tredje stämning, för sitt tilltag att i tidningen åter införa det först åtalade stycket och fortsätter han:

Det ser ut som om herr Aschan hädanefter ville se varje nummer av »Arbetet» prytt med ett sådant här dokument på omutlig sanningskärlek och oböjligt trots mot städsfiskaler och liberala redaktörsdockor. Vi äro honom tacksamma för denna uppmärksamhet, som, på samma gång den smickrar oss, utgör envädjan till varje rättänkande och varje annan medlem av den undre samhällsklassen, vilken man tror sig stuka genom att näpsa »Arbetets» redaktör — att genom prenumeration eller genom lösnummerköp understödja och uppmuntra den enda tidning här nere i södra Sverge, vilken fyan och vågar säga ut sanningen till och med rakt i ansiktet på våra domare, vilka pressen eljest plägar betrakta som fridlysta och oantastliga. Våra ögon, som dock äro ganska skarpsynta, kunna ej kring domarens hjässa upptäcka den gudomliga glorian. Vi betrakta honom helt simpelt som en hej duk åt överklassen, numera penningeklassen, och ha därför dubbelt skäl att ställa honom under kritikens belysning. Att tro blint på domarens ofelbarhet kan ej falla en tänkande människa in. Däremot ligger det städse nära till hands att antaga en dom, fälld vid någon av våra rådhusrätter, vara färgad av klassfördomen eller rent av utgöra ett klubbslag i huvudet på den hatade arbetarklassen, dit vi få räkna oss litet var, när det gäller »likheten inför lagen». Med dylika åsikter är det den naturligaste sak i världen, att vi skola bli föremål för herr Aschans åtalsraseri. Om vi hade vänt oss till denne herre med en begäran att vitsorda oss hos folket, så kunde han icke ha anbefallt oss bättre än genom att sända oss ett dussin stämningar för »smädelse» mot hantlangarna åt storborgarrättvisans prostituerade gudinna. Vi hoppas också, att herr Aschan icke stannar vid tretalet utan ger oss av sin dyrbara spaltfyllnad även till de följande numren.Pontus Lur i fax*

Att inregistreras bland Den Heliga Skrifts apokryfiska böcker för widare upphöjelse till de kanoniska

Den 17 december 1887

Första kapitlet

Folkets wedermöda. — Waxlarenas och mäklarenas fetma, räddhåga och arghet

1. Detta är boken om Pontus Lurifax.

2.] den tiden bodde i det landet Brödlösa på hinsidan sundet ett folk, som lewde i stor ångest och wedermöda; och landet kallas aw de skriftlärda och höwitsmännen och alla de öwriga som landets herrar smickra wille: Det Teta.

3. För den skuld alla de som i jorden grawade eller husge-råd och klenoder förfärdigade och alla goda håwor alstrade, så magra woro.

4. Förty att allt det kött, som på deras ben setat skulle, det hade deras ben awskrapat bliwit, och war sittande på de stora jordadrottarna och wäxlarenom och mäklarenom och deras tjänsteandar: de fariséer och de öwerstepräster och de domare och de höwitsmän.

5. Och mycken säd fanns där i landet i de rikes lador och mycket bröd och kött och många palatser med dyrbara kostliga ting uti.

* Under denna rubrik skrev Axel Danielsson i »Arbetet» ett första »betalt kvitteras» på de åtal han fick för vad han sagt om förre kaptenen Pontus Lagerberg och hans rättrådige, oväldige och i allo opartiske och hedervärde domare i Malmö.6. Men folket närde sig aw orent vvatten och den mat de wäxlare och mäklare och deras tjänsteandar rata plägade och bodde i kojor där mycken smuts och orenlighet rådde, eller ock bodde de ingenstädes utan på gator och gränder och hade intet det de spisa kundfc.

7. Och de, som woro mest utmärglade och hårdast grawade, wordo som djur, det de ingen skuld i hade utan de, som dem twungo att grawa för intet och sög allt blodet ur deras kroppar.

8. Och när warken kött eller blod mera war öwrigt, utan allt dem awskrapat och utpressat bliwit, så att deras trasiga kläder formade sig efter Herrans wind, warefter som det blåste;

9. då församlade de sig utanför palatserna och begynte knorra mot de stores wrånghet och orättfärdighet där i landet, och det wart stor oro bland de öwerste och höwitsmännen.

10. Och wäxlarena och mäklarena och de, som ocker bedrewo, gingo ångestfulla omkring i sina palatser, wridande sina händer och släpande på sina stora magar, de där aw folkets kött gödda woro.

11. Och de läto kalla till sig domarena och höwitsmännen och de som ordningen upprätthålla skulle, och sade till dem:

12.], wåra tjänsteandar, som wi mycket belöning giwit hawa för eder tros nit och edre många tjänster, sen till, att icke folket tränger sig in i wåra gemak, de där aw guld lysa, och förgöra wåra liw, de där mycket wärda äro och många grawares liw kostat hawa. Sätten wakt wid våra dörrar och sänden knektar ut i staden att gatorna rensa och fördriwa de upprorsmän.

13. Då höllo domarena och de äldste och öwerste i den staden rådplägning; och de lade sina långa fingrar på sina krokota näsor och slogo sina listiga huwuden samman.

14. Och de upphäwde sina röster och talade och sade till sina herrar:

15. I riddare aw Det Gyllene Skinnandet, I wäxlare och mäklare och], som ocker bedriwa, waren icke förfärade! Si wi wilja sätta wakt för edra palatser och sända knektarenom atträns a gatorna. Och de män och kvinnor, som högljuddast äro, så ock alla dem som öwerflödiga äro inom edra landsändar, förty att de intet kött mer hawa på sina kroppar, och icke mer anwändas kunna till att grawa på edra åkrar eller i edra städer;

16. dem wilja wi bygga ett stort hus, där de må inspärrade warda för all tid, att de icke mera skola församla sig utanför edra palatser eller wara till en stygg åsyn för edra däjeliga hustrur och döttrar.

Andra kapitlet

Fängelset byggt. — Pontus Lurifax och Filurus den helige. — Desses bedrifter

1. Och wart då det stora huset, det ock fängelse kallades, uppbyggt såsom beslutat war.

2. Och det grawande folket självt hade släpat fram stenarna till dess murar och dem med sin egen swett sammanfogat och sina bröder och systrar mång hundrade rum berett, där de arbeta fingo om dagen och om natten försmäkta och dit warken sol eller måne inträngde.

3. Då sändes knektarena ut på gator och gränder att gripa och inspärra dem, som öwerflödiga och till beswär woro.

4. Och deras tal war legio.

5. Förty de woro många, som grawat guld åt de äldste och öwerste och sig själwa ned uti smuts och elände.

6. Och för att uppfylla fängelset allt owanifrån och ned till marken, läto de krögarena giwa folket berusande drycker, att det bättre skulle öwermannas kunna och öwerantwardas fång-waktarenom.

7. Och där war en man som hette Pontus Lurifax, det är uttytt: den oförståndige. Och han sattes aw de äldste till den öwerste fångwaktaren och war en mycket ansedd man.

8. Och han hade under sig de legio fångarna, de där gäspade och tråkigt hade i sina öde rum.

Axel Danielsson 89. Och de fingo Herrans Heliga Skrift i sina händer, men wille intet läsa utan längtade efter friheten.

10. Då warkunnade sig den öwerste fångwaktaren över dem och tänkte i sitt barmhärtiga hjärta:

11. Jag will förkorta deras dagars längd, och giwa dem något att syssla, att de icke dö må aw att intet göra.

12. Och han hade under sig en fångwaktare, het Filurus, som war en mycket helig man och warje dag låg i brinnande böner till Gud.

13. Desse bägge lupo då bort till dem, som jorden och åkrarna ägde och sade till dem:

14. Si, wi wilja göra en barmhärtig gärning och låta fångarena, som i sina öde rum försmäkta, förlusta sig med att

sy eder påsar, wari 1 eder säd förwara kunnen. Käre, säg wad 1 wiljen betala.

15. Swarade de och sade: Wi wilja giwa 4 penningar för war och en påse.

16. Sade den öwerste fångwaktaren: Så will jag göra eder påsar i stor myckenhet, att mina bedröwade fångar hugswalade bliwa i deras försmäktelse och mig en plats i himmelen beredas.

17. Och där blewo sålunda påsar sydda, icke hundra utan hundra sinom hundra.

18. Och en penning fingo fångarena för war och en påse, och den öwerste fångwaktaren en och en gick till skattkammaren där i landet.

1 9. Men wem som den fjärde penningen anammade war ett förborgat ting, warom ingen något wisste utan Luri fax och den helige Filurus.

Tredje kapitlet

Den fjärde penningen. — Lurifax anklagas, näpses, släppes. — Wrånge domare

— Folkets vrede

1. Och det begaw sig i den tiden, att den allra öwerste fångwaktaren öwer alla fängelser i det landet Brödlösa en dag ficken nidskrift i handom, uti wilken Pontus Lurifax för brott mot landets lagar beskyllad wart.

2. Och den allra öwerste fångwaktaren for ned till fängelset i den staden och lät rannsaka njurarna: nämligen Pontus Lurifax’ och den helige Filurus’.

3. Och si, det blew allt upptäckt såsom ske skulle enligt skriften som säger: det där i mörkret bedriwet är, det skall ock i ljuset uppenbart warda.

4. Och det befanns, att Pontus Lurifax och Filurus, den där ock helig kallades, uti ladorna församlat hade, i ty att den först nämnde den fjärde penningen anammat och för sin egen del behållit, fastän att skattkammaren wart år gaw honom mång tusende penningar att lewa kräsliga och utan bekymmer.

5. Wart då på den dagen stor wrede i folkena.

6. Och de höwitsmän tordes intet annat för den wrede som uti folkena war, utan grepo Lurifax och satte honom in uti ett aw de öde rummen och öwerantwardade honom domarena.

7. Och folket knorrade och ropade till de domare:

8. Låten den öwerste fångwaktaren inspärrad bliwa i ett aw de öde rummen, att han där under 6 år må sy påsar för intet.

9. Men domarena i det landet woro awogt stämda mot folket och dömde så som wäxlarena och mäklarena och de som ocker bedrewo bjödo dem att de döma skulle.

1 o. Och bland dessa wart en stcrr sorg, öwer att deras wän och tjänsteande Lurifax sy påsar börja skulle.

1 1. Och de gåwo domarena hemliga tecken, att det icke ske måtte.

1 2. Då församlade sig domarena till rådplägning och rewo sina kala hjässor och wordo i stor ångest öwer folkets wrede.

i 3. Men ibland dem war en man, den där för silwerpennin-gar plägade twå de wäxlares och mäklares kroppar rena från deras synder. Twådde han ock Pontus Lurifax.

14. Och han steg fram till domarena och wisade sin brokota mantel, den där stulen war, och blåste upp sig, att han wartSom en påse, den där fylld är med mjöl, och si, ut ur honom gick mycket wäder och löst tal, wilket Lurifax ren gjorde som en skinande ängel, fastän att han stulit mer än 40,000 penningar.

15. När så den twagningsman sitt tal lyktat hade, blewo de domare mäkta glada och jublade och sade: tack ske dig, Wår H erre Zebaoth, den Gyllene Kalwen, att Du wår wän Lurifax från påsasömmandet bewarat hawer.

16. Och till folket sade de:

17. Denne man hawer intet ont gjort, det han straffas för kan. Hans namn är Pontus Lurifax, det är uttytt: den oförståndige, och det han felat hawer det hawer han aw oförstånd felat. Si, wi wilja därför honom åter lös giwa, att han ej för-smäkta må i den öde cellen. Men de fyratiotusen penningarna skall han till skattkammaren återbörda.

18. Men då wart det stort gny bland folket. Och de lupo tillsammans och förbannade domarena och ropade och sade: We oss, arme graware, som sådana domare hawa.

19. Och det uppträdde ibland dem en man, som ingen rädsla kände i sitt hjärta, utan gärna lida wille för folkets sak.

20. Och han gaw sig till att tolka det som alla i sina hjärtan tänkte och talade förbittrade ord till domarena och sade:

21. We eder 1 wrånge domare, där ingen rättfärdighet uti bor! We eder 1 wäxlare och mäklare och 1, som ocker bedriwa! We eder] skriftlärde och fariséer, I swins och etterormars awföda! We eder, som så tolka lagen, att 1 korsfästen Kristum och giwen Barrabam lös!

22. Men när de domare det talet hörde, blewo de mycket förgrymmade i sina hjärtan och rådslogo, huru de måtte förgöra den som djärwdes så tala. Och de wille gärna hawa honom inspärrad på fängelset, att han där skulle påsar sy i Lurifax ställe. Och de stämde honom att stånda inför Pilatus, att han där dömas skulle för sina onda gärningar.

23. Men åter församlade sig folket, och det war storligenförbittrat. Och de öwerste och äldste i den staden började frukta för ett upplopp.

24. Och folkets röst hördes som ett tordön och de ropade med en mund:

25. We eder 1 wrånge domare! We eder J landets herrar, som eder spira hållen öwer ett förtryckt och utarmat folk! Aldrig hawen 1 gjort något för att lindra wår wedermöda. Alltid hawen 1 sugit blodet ur wåra kroppar och dömt oss wrångt. För allt wårt grawande fingo wi intet utan wederwärdighet och smälek.

26. We eder, 1 förstockade hjärtan, att 1 icke misskunden er öwer folkets lidande! För edra ök och husdjur hawen 1 mera ömhet och omsorg. När pest utbryter bland edra swinhjordar, de där bättre än folket gödde äro, då warkunnen 1 eder öwer dem och sänder edra doktorer och örtamän att råda bot på deras krankhet. Men människones söner och döttrar låten 1 förgås i smuts och orenlighet och nöd och elände! Men si, 1 weten intet om den dagen och den stunden när tiden är hart när för edert herrawäldes slut. Då skola wi göra ett mäkta stort upplopp öwer all wärlden och wår stämma skall förnimmas från sunnan till nordan och östan och westan och det skall ljuda som ett hårt wäder öwer edra huwuden:

Korsfäst, korsfäst Barrabam, men giw oss Kristum lös!Domen n:r i

Klockan halv tolv i lördags begåvo vi oss från hotell Danmark, åtföljda av arbetarkongressens medlemmar, till rådhuset, där en ansenlig människomassa stod sammanpackad på torget. En stark poliskordong avskar tillträdet till domssalen. På frågan, varför man hindrade allmänheten att komma in, svarades det, att väntrummet redan var fyllt. Det var också nästan sanning

— fullkomligt sann är ju aldrig en polisutsago. När klockan blev bortåt tolv kom den anklagade smädaren och gick rådhustrappan uppför. Knappt hade han satt sin fot på första trappsteget, förr än ett dånande leve höjdes av den till minst

2 å 3 tusen personer uppgående massan, varefter de närmaste, däribland kongressmedlemmarna, sökte tränga sig upp. Men polisen störtade fram och drev dem med brutalt våld tillbaka. Under tiden avlöste hurraropen varandra oupphörligt.

Inne i väntrummet stodo omkring 75 personer, utvalda av polisen. Det var visst dennas mening, att dessa skulle

utgöra idel hyggligt och anständigt folk, som man kunde hoppas tystnad av. Huru missräknade man sig dock icke! När första tryckfrihetsmålet påropades ljödo leve- och hurrarop även här inne.

Juryn i detta mål kompletterades och rätten övergick till det andra tryckfrihetsmålet, vari alla parterna utsågo samma jurymän som i första målet. Sedan detta sålunda var överstökat övergick rätten till det tredje: Jnjurie-målet, vari följande dom avkunnades:»Genom svarandens eget erkännande och vad i övrigt i saken förekommit, är utrett att svaranden vid av honom genom tillkännagivanden uti ej mindre den av honom utgivna periodiska skriften »Arbetet» än även en här i staden utkommande daglig tidning utlyst s. k. »massmöte», som hållits å Novillas stora sal härstädes söndagen den i i sistl. december på e. m. och varit besökt av omkring 450 personer, i sitt föredrag dels hånat och förlöjligat rådhusrättens behandling av ett hos densamma anhängiggjort åtal mot fängelsedirektören Pontus Lagerberg för ämbetsbrott, dels särskilda gånger yttrat att rättens ledamöter i nämnda sak fällt en vrång och orättvis dom och att denna dom blivit sådan, emedan Lagerberg innehade en högre samhällsställning, men skolat utfalla annorlunda, om dess föremål varit en man av folket, dels i övrigt mol samma domstolsledamöter fällt smädliga och ärekränkande yttraden, dels ock vädjat till de vid mötet tillstädesvarande att instämma med honom i hans uttalande att domen över Lagerberg vore vrång och orättvis.

Rådhusrätten, som anser det icke mot svarandens bestridande vara till fullo ådagalagt att svar av arghet tillvitat de rådhusrättens ledamöter, vilka deltagit i avdömandet av åtalet mot Lagerberg, att hava uppsåtligen i domen gjort orätt och alltså finner det av åklagaren först åberopade lagrum 16 kap. 7 § strafflagen icke vara i förevarande fall tillämpligt, prövar däremot rättvist att för det svar. på ovan omförmälta sätt talat smädligen mot rådhusrättens ledamöter för deras ämbetsutövning och detta smädande skett under synnerligen försvårande omständigheter, jämlikt 10 kap. 2 § strafflagen döma svaranden att hållas i fängelse under 6 månader.

Då rättens ordförande, borgmästare Ahlström, började läsa upp denna märkliga dom, hördes ett dovt mummel bland åhörarna, som icke kunde undertrycka en rörelse. Detta instinktmässiga utbrott av deras rättskänsla framkallade emellertid en motsvarande rörelse hos polismästaren, vilken tydligen satt beredd att med handgripliga skäl övertyga allmänheten om domens rättvisa, i den händelse en motsatt åsikt alltför tydligt skulle ha lagts i dagen. Lyckligtvis förhöll man sig dock lugn och borgmästaren fick läsa i fred. Han läste med samma ton och ansiktsuttryck, som den, vilken vet att han endast har polismaktens närvaro att tacka för det dödslugn, som omgiver honom. Först när han kom till de sista orden, bröts tystnaden av ett nytt mummel, vars innebörd var ännu tydligare än det första. Det rådde samma mening om domen här innei den heliga domsalen, som strax därefter kom till ett storartat uttryck ute på torget i dånande hurrarop från tusentals personer.

Vi ämna denna gång ej yttra oss mycket om själva domen. Lidelserna äro för mycket upphetsade på ömse sidor, icke minst hos rättens egna medlemmar. Detta sluta vi med säkerhet av det orimligt stränga straff, vartill man dömt en man för att han skrivit en satir över kapten Lagerbergs domare och läst upp den inför en folkförsamling. Och i själva verket vore domen alldeles oförklarlig, om man icke kände vissa interiörer från rådhuset, förhållanden, som icke få omtalas i en tidning utan endast viskas man och man emellan, försiktigt och tyst så att icke herr Aschan hör det. Ty herr Aschan är en mäktig man. Det är han som vunnit en seger här över det fria ordet, vars förföljelse han tagit på entreprenad i Malmö. Så dålig jurist han är, tas det vid Malmö rådhusrätt mera hänsyn till hans ord än till ett öppet och ärligt svarsmål, det må vara aldrig så vederläggande, när svaranden ej tillhör den »s. k. bättre klassen» som herr Aschan så smakfullt uttrycker sig. Domen över redaktören av »Arbetet» är ett vältaligt exempel på detta slags rättsskipning. En ung man har dömts till fängelse i sex månader för smädelse mot ämbetsmän under synnerligt försvårande omständigheter. Detta på grund av s. k. fakta, som av vittnesmålen reducerades till oegentligheter och förvrängningar av ett anförande, varav man ej ens hade ett vanligt polisprotokoll. På grund av ett så otillräckligt bevismaterial klämmer man till med sex månader. Göres oss mera vittne behov? Från åklagarens sida hade i detta mål förebrakts blott ett verkligt sakförhållande — det faktum att stämningen innehöll lögnaktiga uppgifter. Men vad har bristen på fakta att betyda, när det gäller att fälla en klass dom.Med guds nåde och vålds rätt

Den 21 januari 1888

Det är på dessa båda principer vårt s. k. rättsväsen vilar. Och undersöker man noga även de övriga samhällsinstitutionerna, så torde det visa sig, att samma slags nitar hålla ihop dem allesamman. Guds-nådes-myten är den förgyllande lögnen, våldet den vederstyggliga sanningen, som måst förgyllas. 1 klasssamhället är våldsrätten den allt uppbärande stommen — religionens och moralens lögn sitter därutanpå som prydnad. Angrip den skimrande byggnaden i en viss punkt och skrapa av förgyllningen, och våldsrätten, som förnekar sin egen existens, kastar sig över dig för att i guds och rättvisans namn göra dig oskadlig.

Våra lagar, efter vilka individen måste avpassa sitt liv, ha med vålds rätt stiftats av en härskande minoritet och med guds nåde av överklassens exekutionsbetjänt, majestätet, kungjorts undersåtarna till efterlevnad. Ingen enda paragraf av våra många lagar och kungl. förordningar ha tillkommit på demokratiskt d. v. s. rättsligt sätt genom folkomröstning. De ha blott »utgivits». De beteckna därför var och en en våldshandling, förövad av fåtalet mot flertalet. Den borgerliga lagen, sade redan Nils Nilsson arbetskarl, är överklassens bud till underklassen. Att lag är lag och rätt är rätt i detta samhälle kan därför endast förklaras av underklassens enfaldiga lydnad under århundraden. När han nu omsider börjat genomskåda hemligheten och ger tecken ifrån sig att ej längre vilja lyda makt-språken, råkar överklassen i förlägenhet, i fall den är svag och oförberedd på olydnaden — men skaffar sig tid genom att nedsätta en s. k. lagberedning, med andra ord låtsas bevilja en modernisering av lagbuden i överensstämmelse med underklassens vaknande medvetande. Där klassen är stark och förberedd behöver denna komedi ej uppföras, utan bajonetterna och battongerna användas i stället.

Våldssamhället står sålunda ännu en tid tryggt, stött på massornas blindhet. Varje år utdelar överklassen i den regerande monarkens namn sina befallningar till underklassen, som, med några få undantag av tredska, lyder. Monarken kallar sig icke överklassens exekutor, utan t. ex. »Vi Oskar med guds nåde» ehuru det är en var bekant, att den förste Bernadotten hade att tacka ett tvetydigt dödsfall och en vanlig valintrig för Sverges krona. Till skenets upprätthållande är det emellertid, just i följd av dylika fakta, vid vilka tvivlet och vantron kunde hänga sig fast, icke nog med att proklamera konungadömets och lagens gudomlighet, utan systemets uppehållande kräver en särskild klass av s. k. rättslärde, vilkas uppgift är tväggehanda, dels att genom ett eget slag av »vetenskap» kallad juridik bevisa den skrivna lagens ursprung från ett gudomligt väsen eller ur diverse s. k. absoluta rättsprinciper, vilka blott äro uppfinningar, dels att i samhällslivet noga tillämpa lagbokstaven till underklassens förfång. De dryga omkostnaderna för denna juristklass' underhållande betalas naturligtvis av staten, d. v. s. det arbetande folket, som sålunda skär ris åt sin egen rygg. Men då överklassen för sin trygghet behöver en hel hop andra saker än juridik och jurister, t. ex. soldater, präster och tidningar, och därför måste hushålla en smula med underklassens penningar, så har den ställt en särskild inkomstkälla till rättsväsendets förfogande genom bötesstraffets uppfinning. Sätten äro mångahanda för de undre klassernas utplundring. Aktiebolagen, fabrikanterna, storkrämarna och spekulanterna göra den första plockningen, i det de undanstjäla en del av arbetarens lön. När dåden bestulne vandrar hem med sin reducerade lön i fickan kasta sig de övriga utsugarna över honom. Först och främst skall han underhålla sin fiende, kapitalistens pressorgan, den liberala eller konservativa tidningen, som förstår att ockra på hans nyfikenhet och ytlighet, och sedan måste han på ett eller annat sätt fastna i rättvisans klor för att bliva riktigt renploc-kad. Någon moralisk betydelse ha självklart ej bötesstraffen, de äro helt simpelt inkomstkällor för rättsväsendets tunga och drygfödda apparat, och varje plikttrogen domstol passar alltid samvetsgrant på att om möjligt döma till böter i stället för fängelse, så vida offret ej är alldeles renrakat på förhand. 1 synnerhet utgöra våra rådsturätter i städerna formliga utplund-ringsanstalter, där småfolket avhändas sina sista slantar för att göda häradshövdingarna, stadsfiskalerna och polischeferna. Ett överflöd av ordningsstadgar och kungliga förordningar ger allmänna åklagaren otaliga tillfällen att draga arbetaren och småborgaren inför rätta, och en gång där behöver han icke tvivla på att bli bötfälld. För varje steg den rättslöse medborgaren i detta våldsrättens samhälle tager, lurar ett försåt i form av en lagparagraf. Snart sagt varje rörelse av honom är reglerad av en polisförordning, en maska i det nät den s. k. rättvisan lagt ut för honom och hans ståndsbröder. Under tiden låter man tjuvarna och förbrytarna springa, emedan de tillhöra överklassen och äro invigda i dess hemligheter. Om rättvisan härvid på det oförsyntasle kränkes, gör ingenting, ty man har polismakten bakom och framför sig. Hur skulle för övrigt vålds-rätten kunna taga hänsyn till

underklassens rättskänsla!

Det är denna offentligt i en tidning för arbetare och inför församlingar av arbetare utvecklade tanke om vårt rättsväsen, som kostat »Arbetets» redaktör den runda summan av sex månaders fängelse. Naturligtvis fälldes domen på andra (sken-) grunder, som hette »smädelse mot ämbetsmän under synnerligen försvårande omständigheter», ty ännu har överklassen ej hunnit så långt i sitt lagstiftningsarbete för underklassen,att en domstol direkt kan med fängelse strafFa obehagliga åsikter. Men en på det fria ordet hätsk åklagare i gott samförstånd med en beredvillig domstol är det alltid möjligt att få en idé eller världsåskådning domfälld. Se där den stora konsten hos våra domare, vilken skall göra alla undantagslagar efter Bismarckskt mönster överflödiga här i landet! Om man nu hunnit så långt, att de möjliga brister, som ännu behäfta vår lag, mer än fullständigt avhjälpas av rättsskipningen, i det en talare eller skriftställare kan straffas för snart sagt vilka uttalanden som helst, blott de misshaga rådsturätter och juridiska fakulteter — då är visst intet övrigt att önska. Då är våldsrätten fulländad. Tryta så fakta och laga bevis emellanåt, så står polisen färdig att komplettera, polisen och militären — lagens yttersta grunder.Rättvisan är visst inte något lotteri!

(Harmfullt utbrott på en halv spalt)

Den 21 januari 1888

Vilken nedrig smädelse mot hennes ofelbarhet fru Justitia utgör icke den i radikala tidningar så ofta upprepade frasen, att rättvisan är ett lotterispel! Låtom oss göra henne rättvisa, ehuru vi ligga i konflikt med varandra. Vore rättvisan ett lotterispel, skulle man ju aldrig kunna på förhand bestämt säga hur en för något brott anklagad komme att dömas. Men detta är då endast lumpet förtal! Nog ha våra rättsförhållanden mera stabilitet och lagbundenhet än de radikala skrikhalsarna vilja medgiva. Åtminstone måste vi tillstå att så är. Det kan ju vara både si och så med småförbrytare som ha penningar på fickan, vi mena, att det kan vara så som ryktet påstår: att en tvistefråga mången gång löses »ad den fredelige vej» inne hos fiscus, eller, för att använda den juridiska termen, att »saken upp-göres i godo», och i så fall äro ju både domare och den allmänna meningen »sat ud av spillet». Men vi våga tryggt påstå, att när det gäller större mål, såsom stöld och förfalskning inom överklassen, »tryckfrihetsbrott» och »missbruk av det fria ordet» bland underklassen, så är utgången i nästan varje fall så alldeles given, att det blott fordras enkel rättskänsla för att kunna förutsäga den. Ty brottslingen av börd och socialt anseende frikännes eller näpses lindrigt, medan ordets »missbrukare» dömes skyldig under synnerligt försvårande omständigheter, bland vilka den mest graverande är den, att han tillhörunderklassen. Kan detta icke förnekas, så frågas: är det rätt att under sådana förhållanden tala om rättvisans lotteri, när den juridiskt oerfarnaste bonde kan förutsäga domen, enligt följande slutledningsfigur:

Per har alldeles rätt.

Per hör Ull underklassen.

Per är brottslig.Epigram

Herr stadsfiskal, jag till Er ära tänkte här om dagen att skriva ett poem om Er, och hur Ni läser lagen och med fanatiskt nit dess döda bokstav dyrkar.

Jag skrev ett par tre rader, men blev tvungen stanna och började att mitt geni helt högljutt banna, som inte kunde finna rim till edert älsklings ord:

»Jag yrkar!»

Men hur jag satt och svor och pennan tuggade och röt av ilska och min panna gnuggade, så kom till slut en vind från hamnen blåsande och stannade ett ögonblick i skorstenspipan flåsande att mig en vinkus ge, i min förlägenhet en idé.

H an hälsat på i förbifarten i det stora huset, där rättvisan sitter slumrande och sover av sig ruset, som ockrarena henne varje natt ger in att hon skall spara deras skinn.

Min vindpust sett Er, herr fiskal, i negligé och ville nu, som sagt, mig blott en vinkus ge.»Herr smädare, som sitter där och biter i din penna, du vill till stadsfiskalens fruktade — »jag yrkar» ett lämpligt rimslut känna!

Nå väl, på vissa villkor kan du nyttja ordet dyrkar, men framför allt inunder strax bemärka, att föremålet icke rätten är men — fyrkar.»Sex månaders tjänstledighet — tolv månaders fängelse

Den 11 februari 1888

»Den ene korpen hugger ej den andres ögon ut», sa Nils Nilsson arbetskarl om sina kolleger domarna. Han kände sina pappenheimare, han. Det var en långvarig praktik som ledamot av Malmö vällovliga rådstuga som fört honom till denna kätterska mening om vårt rättsväsen, vilken redaktören av »Arbetet» nu blivit straffad för. Med denne revolutionäre arbetskarls bok framför oss kunde vi naturligtvis icke ett ögonblick vänta oss annat än den eftertryckligaste hämnd. Malmö råd-stuvurätts andra avdelning satt till doms i en sak, där det gällde att hämnas ett oerhört angrepp på ofelbarheten hos — just andra avdelningen. Skulle då icke andra avdelningen klämma till? När välborne kaptenen Pontus Lagerberg för tillgrepp av 4,704 kronor och falsk täkenskapsföring i syfte att undanrödja det — hm! — bekomna, erhöll sex månaders ledighet från den betungande tjänsten, då var det ju rimligt, att den, som ansåg dessa sex månader vara alltför ringa vedergällning, ity att den värde kaptenen bort för all tid bliva befriad från den besvärliga och riskabla direktörssysslan samt dessutom åtminstone några år få åtnjuta försörjning på statens bekostnad, det var rimligt — säga vi, att nämnde skändare av hennes gudamaje-stät, ogifta Justitia Malmogiensis, skulle få dubbelt upp eller tolv månaders ledighet från sitt ämbete som ständig smädare Axel Danielsson 9och begabbare av den kapitalistiska olympen, där Justitia innehar hedersplatsen i egenskap av Penning-Zevs favorit och för-svirarinna av nycklarna till kassaskrinen. Tolv månaders fängelse var ett lindrigt straff för ett så svårt brott! Fråga bara hr Aschan, som hoppats på ett par års straffarbete minst och därtill några års »medborgerligt förtroende förlustig».

Den allmänna rättskänslan tycker visserligen, att de tre domarna över redaktör D. icke ger det Lagerbergska utslaget efter i sin egenskap av sorgliga vittnesmål om vårt rättsväsendes tillstånd. Men man bör dock besinna, att när mamsell Justitia är förtörnad, så är hon fruktansvärdare än Israels gud, då han vredgas.

Lördagen den 4 febr. avgjordes kontroversen melJan redaktör Danielsson och Malmö rådhusi*ätt i de två tryckfrihetsmålen sålunda, att D. i det första målet dömdes till två månaders fängelse och i det andra till fyra månader.

När domarna fallit skrev D. om dem följande:

Titt års fängelse blev således vår belöning för det vi gåvo uttryck åt den allmänna meningen. Så farlig kan denna mening understundom vara! 1 vår kamp mot Malmö rådhusrätt ha vi stått så gott som alldeles ensamma, om vi undantaga »Nils Nilsson arbetskarl», vilken Aschan inte kunnat komma åt, emedan han sedan ett år ligger i jorden. Den stora liberala pressen som gnällde så himmelsskriande, när Aug. Strindberg åtalades för gäckeri med altarets sakrament, vartill Strindberg faktiskt gjort sig skyldig, och som alltid gnäller och skriker när någon av dess egna eller vänner eller någon förhoppningsfull författare, som bara hädar gud men låter kapitalet vara i fred, råkar i Aschans händer, denna aktade arbetarvänliga press, som frasar så vitt och brett om sin frisinthet och håller så starkt på yttrande- och tryckfriheten, när det icke gäller eget skinn, har på Malmö rådsturätts exempellösa inskridande i den offentliga kritikens frihet, på ett par hederliga undantag när, svarat med - tystnad. Vi tala alls icke om Simon Broomé, ty på en föraktlig angivare kunna vi icke ha några anspråk, utanvi mena de någorlunda självständiga liberala storbladen, vilkas plikt det här hade varit att med kraft och eftertryck gripa in till det förföljda fria ordets värnande trots det att den förföljde var socialist men det är just denna omständighet som förklarar pressens hållning. Den som höjer klasskampens blodröda banér i detta det sämsta av alla klassamhällen, han ställe^ sig utom samhället, behandlas som en biltog, och ett straff* som skulle väcka storm och förbittring över hela landet om det träffat någon annan, det refereras, när det gäller honom, med petitstil i rättegångsavdelningen och därmed punkt.

Men inte är vår sak mindre rättvis för det att den stora hopen av inskränkta och harhjärtade redaktörer lämna oss i

sticket.

Och ett års fängelse skadar varken »Arbetet» eller socialismen.En reaktionens triumf

Den 24 april 1888

kan man med skäl kalla det att en tidning i slutet på nittonde seklet blir fälld i ett — religionsåtal. Från Stockholm kom nämligen i lördags afton den överraskande underrättelsen att juryn i tryckfrihetsåtalet mot »Social-Demokraten» förklarat den åtalade artikeln brottslig.

De gamla trångbröstade paragraferna ha åter stigit fram ur sin gömma, hotande att krossa allt, vad frihetstanke och frihets-strävande heter. Man ville rikta ett slag mot nutidens stora kulturrörelse och man använde det gamla medlet: ett religions-åtal, och man har lyckats. Redaktören får nu i fängelset böta för, att hans tidning sagt, vad hundratals böcker på svenska språket sagt, direkt eller indirekt, att gud är en fantasibild och himmelriket likaså, och att vi böra sträva efter att få himmelriket förverkligat här nere. Men därför att detta uttalande kommit från den tidning, som förfäktar arbetarnas, de föraktades och lottlöses i samhället, rättfärdigheter, därför skulle den förföljas och straffas. Och som man ser, har det, till följd av juryernas i tryckfrihetsmål sammansättning, lyckats. Och friheten här i »frihetens stamort på jorden», såväl den religiösa som den politiska, är endast ett skärande hån. Frihet här, där sanningens uttalande straffas med årslångt fängelse, det är ju endast ett munväder. Och överklassen synes ej ha lärt något av historien, den synes här som i de övriga landen av alla krafter arbeta på, att revolutionens dag skall inbryta så fort som möjligt.När Strindberg år 1884 åtalades för sin bok »Giftas», gick genom den svenska pressen en mäktig opinion till förmån för den hotade religionsfriheten. Och då vågade ej reaktionens målsmän att uttala en fällande dom, utan frikände Strindberg. Men reaktionen har gjort storartade framsteg sedan dess och i nådens år 1888 vågar man uttala en fällande dom över en tidningsartikel, åtalad för religionsbrott. Det är bourgeoisi-klassen, som nu, då den märker, att en annan klass börjar kämpa för att få makt och inflytande, förgätande att den själv, på den tiden, då den kämpade om makten, var materialistisk, vill kväva varje yttring av frihetskänslan. Den inbillar sig, att man därigenom skall förlänga sitt eget liv, förlänga borgarsamhällets dödskamp. Nej, det blir långt ifrån förhållandet. Man endast påskyndar den slutliga katastrofen, som av alla tecken att döma, icke synes vara långt borta.

Stackars gud! Han är inte nog mäktig att skydda sig själv mot hädiska tidningsskrivare, utan har utsett »kung» Bergström och hr Lovén till sin livvakt. Och att herrarna göra sig mycken vinning om att fullgöra sina plikter, det syns då tydligt. Men det är inte så mycket »gudahädaren» som man vill åt, det är — om vi inte allt för mycket misstaga oss — den talangfulle arbetartidningsredaktören, förkunnaren av en världsåsikt, som bjuder att alla skola få vara med vid naturens rågade bord, ty de ha rättigheter därtill, som man vill åt. Och man har begagnat ett religionsåtal för att kunna detta. Men ni ha begagnat ett oriktigt medel, mina herrar, genom dylika medel vinnas flera proselyter för den sak, den åtalade gjort till sin. De äro sådana ypperliga agitationsmedel dylika åtal och socialismens sak kan ej önska sig bättre än åtal, desto förr spridas idéerna bland massorna. Gå på i Ilstrumporna och åtala, desto ' förr blir segern vår. Men vem vet, kanske hr Lovén hemligen är socialdemokrat — man har sett sådana mirakel förr — och han begagnar sig av sitt sätt att göra propaganda.Den 26 aprii 1 888 skall rådhusrätten meddela utslag i målet. Då skola de gamla mögelluktande paragraferna tagas fram och tillämpas mot kättaren. Och hur domen kommer att utfalla, därom är inte mer än en mening.

Den ovan åsyftade artikeln var en av Viktor E. Lennstrand skriven oeh i »Social-Demokraten» införd uppsats: »En hälsning», för vilken red. Hj. Branting dömdes att böta 300 kronor. Sedan domen fallit, tog A. D. och införde den i »Arbetet» för den 28 april 1888 under rubrik »Mycket blygsam» och beledsagar den med följande kommentarier:

Mycket blygsam må man kalla Stockholms rådsturätts beräkning av vad »förnekelse av gud, ett liv efter detta och den rena evangeliska läran» bör kosta i reda penningar i slutet av i9:de seklet. »Social-Demokratens» redaktör, Hjalmar Branting, åtalad för en artikel av Viktor E. Lennstrand med dylikt brottsligt innehåll, blev nämligen dömd att böta 150 kronor dubbelt för brott mot § 3, mom. 2 av »Tryckfrihetsförordningen» — så kallas officiellt vår kungliga tryckfotfrtgsförordning. Den tillsatta juryn hade med ja besvarat frågan om artikelns

brottslighet efter nämnda paragraf och den kunde ju näppeligen annat, då i den åtalade artikeln alla dessa tre heliga ting bestämt förnekats.

När nu rätten skulle tillmäta straffet för här begångna brottet hade den att röra sig inom en latitud från trettiotre riksdaler sexton skillingars böter till 1 års fängelse. Då den dömde till blott 300 kronors böter innebär detta, att domstolen själv hade en mycket låg tanke om den rena evangeliska läran och dess fundamentaldogmer. Det gjorde nog gott i statsrådet Lovén, att han icke fick sina gudomligheter uppskattade till mer än lumpna 300 kronor. Ehuru det är avskyväckande, att något fällande alls kom i fråga, betrakta vi dock domen som en upplysningens seger och ett nytt fiasko för den protektionistiska reaktionen.Länge dröjde det icke förrän verkningarna av D:s oförvägenhet, att trotsa myndigheterna och i sin tidning införa en av jury för brottslig förklarad artikel, gjorde sig gällande, i det att redan den 7 maj 1888 D. härför presenterades en stämning av stadsfiskal Aschan, på order av dåvarande justitieminister Lovén.

På denna svarade D. i »Arbetet» för den 8 maj följande:

Det är på grund av en order från justitiekanslern, som stads-fiskal Aschan än en gång nödgats utmana oss. Denna gång ha vi följaktligen ingenting att göra med honom. Han handlar på befallning.

Tryckfrihetsmålet kommer från herr Lovén, justitieministern, vilken denna gång icke velat göra något fuskverk genom att stanna vid en tidnings åtalande, utan kväsa alla, om vilka det kunde antagas, att de bekände sig till herr Lennstrands otro och sympatiserade med hans propaganda.

Emellertid har nu det förargliga inträffat, att herr Lovén åtalat en tidning, som varken skänkt uppmuntran åt eller reklamerat för det Lennstrandska oväsendet, eller uppträtt till försvar för hans förnekelseartikel i »Social-Demokraten». Tvärtom innehöll »Arbetet» för kort tid sedan en bestämd protest mot den ensidiga »utilistiska» propagandan. Om det roar herr Lovén att läsa detta citat, så vilja vi upplysa honom om, att det återfinnes i n:r 13 av »Arbetet» i år. Vi anföra därur följande ord:

»Fritänkeriet eller ateismen kan vara av två slag. Det finns verkligen en ateism på biblisk grund. Den omfattas och predikas i allmänhet endast av sådana, som förut varit troende teister på bibelkristlig grund. Man känner lätt igen detta slags fritänkeri. De studera bibeln på originalspråken, uppvisa orimligheterna i densamma, förklara underverken ur rationalistisk synpunkt, uppvisa att dogmerna ha tillkommit genom förfalskning och säga tvärsäkert: det finns ingen gud! Allt detta vore mycket bra, om det icke hade en liten anstrykning av humbug. Om man efter något av de fyra evangelierna berättar oss,att Kristus var »Guds son», eller enligt »ett i Alexandria funnet manuskript», att han var en bedragare och taskspelare eller dylikt, så tro vi ungefär lika mycket på dessa båda uppgifter. Kristus hör ej till den historiska vetenskapen. Det gör däremot k^stendomen, och när man ropar ut, att »kristendomen är en lögn», måste man noga ange vad man menar för att icke bli utskrattad.

Det andra slaget av fritänkeri frågar icke efter bibeln, manuskriptet i Alexandria eller något annat pikant. För män av denna skola är kristendomen en av mänskligheten passerad kulturgrad, och som skyddad statskyrka är den ett maktmedel i den härskande klassens händer. Detta är den enkla sanningen. Allt annat är nonsens eller onödigheter.»

Med sådana åsikter känna vi oss ledsna, både å våra egna och å herr Lovens vägnar över att han nu mot vår vilja ämnar göra oss till martyr för Lennstrands grovkorniga ateism. Vi ha därmed icke sagt, att vi tro på något av vad herr Lenn-strand förnekat. Vi tvivla blott på att en fanatisk agitation för den nakna gudsförnekelsen är i överensstämmelse med sunt förnuft och sann kunskap om religionens och gudatrons uppkomst.

Beträffande innehållet i stämningen få vi tala därom muntligt med Malmö rådsturätt om lördag åtta dagar. Vi veta ännu icke om vi äro åtalade för den Lennstrandska artikeln eller för våra egna reflektioner över domen över Branting. När vi få visshet härom, skola vi uttrycka oss tydligare.

★ ★

*

»Arbetet» och redaktör D. hade nu fått ett 4:de mål och det första re-ligionsåtalet på halsen. Jury blev vald och den 16 juni 1888 föll domen, lydande på 500 kronors böter.

1 Örebro hade i ett liknande mål dömts till 250 kronors böter. Branting fick i Stockholm med 300 kronors böter sona sitt »brott»; nu fick D. 500 kronor i böter för samma sak.Med anledning av de varierande bötesbeloppen skrev D.;

Kursen stiger. 1 Stockholm uppskattades gud till 300 kronor, i Örebro till 250 och i Malmö till — 500 kronor.

1 Malmö står ju allting högt. Där har man satt sig för att hålla sin skyddande hand över tvänne av det bestående samhällets grundstenar: rättsväsendet och kyrkan. Det var ju därför helt naturligt, att gud skulle vara dyrare i Malmö än annorstädes i Sverge.

Men härvidlag stannade det icke. Två dagar efter det, att D. mottagit stämningen i sitt nu relaterade ffrrsta religionsmål, finna vi i »Arbetet» nästkommande artikel, som även den, vilket av det efterföljande framgår, blev föremål för höga vederbörandes uppmärksamhet.Till världsalltets upphovsman

Den 9 maj 1888

Okände store! Ehuru jag icke är personligen bekant med dig och följaktligen icke har någon aning om dina politiska, religiösa och juridiska åsikter, vågar jag dock träda inför ditt osynliga ansikte och be dig om ynnesten att få intervjua dig i en fråga, som bränner mycket häftigt på sinnena här nere.

Utan tvivel känner du statsrådet Lovén och hans båda motståndare, hädareynglingen Lennstrand och socialistchefen Branting. Mellan dessa tre uppstod nyligen en tvist med anledning av en gammal avgudabild i mänsklighetens antikvariska museum. Det blev fråga om bildens värde i guld. Lovén uppskattade den på grund av den höga åldern högre än alla andra dyrbarheter i museum och ansåg t. o. m. att den inte kunde betalas i reda penningar. Hans bägge vedersakare däremot betraktade konstverket som alldeles värdelöst och ville ha det bortburet i någon skräpkammare. Så hänsköts saken till fru Justitia, som är kännare av dylikt. Hon synade gudabelätet och värderade det till 300 kronor. Så mycket hade det under tidernas lopp ramponerats.

Över denna dom vart nu Lovén ursinnig, och när han inte kunde komma åt Justitia, även om han varit nog oridderlig att ge sig till att slåss med ett fruntimmer, vände han sin vrede mot mig, som hånade honom i några anspråkslösa vinkelhakar. Antagligen hoppas han nu, att fru Justitias tjänsteandar i Malmö skola finna den omtvistade museumspjäsens värde högre ochsålunda få åtminstone mig näpst med eftertryck. Och det rykte, som Justitia Malmogiensis har om sig, ger honom blott allt för goda skäl att denna gång vara förvissad om en lysande seger.

1 detta trångmål vänder jag mig till dig, Allfader, i hopp att kunna förmå dig till någon sorts opinionsyttring beträffande Tryckfrihetsförordningens § 3 mom. 2. Jag tänkte i första ögonblicket be dig bli min juryman, men dels är du ej »å orten boende» såsom tryckfrihetsförordningen föreskriver och dels skulle Aschan genast utesluta dig, t. o. m. om jag satte upp skomakare Lyngholm till lockbete. Jag vill därför anhålla om ditt bistånd på annat sätt, t. ex. en tegelpanna i huvudet på Lovén eller om detta anses olämpligt, medelst ett direkt uttalande till min fördel inverka på juryn.

Jag vet att du är all vetande och således på förhand har reda på historien om den ifrågavarande gudabilden. Men för att visa dig att jag är hemma i mina stycken och för den skull värdig din hjälp, vill jag icke desto mindre relatera förloppet av de händelser, som äro förknippade med § 3, mom. 2.

Det omtvistade gudabelätet står uppställt på en sockel, som utgöres av det hårdaste av alla ämnen: koncentrerad folkdumhet. Guden själv är grovt tillyxad utan spår av verkligt konstnärskap. Han har två ben som en människa, men dessa ben uppbära trenne kroppar, vilka äro sammanväxta. Det är en gud och likväl tre. Dessutom är den mellersta guden ytterligare kluven i tvänne, en gudomlig och en mänsklig natur, vilka »utan sammanblandning eller förvandling äro med varandra oupplösligt och oåtskiljaktligt förenade». Detta vidunder av mänsklig ungdomsfantasi är det nu herr Lovén vill ha kvar som ett erkänt mästerverk, lämpligt att tillfredsställa det

moderna konstsinnet, medan Branting—Lennstrand hotar att ta' den första bästa hammare och krossa det i bitar. Justitia har prövat rättvist, att det skall stå så länge sockeln håller och att en var bötar 150 riksdaler dubbelt om han rör vid den på sådant sätt att skada därav uppkommer.Smaklösheten i ovan beskrivna gudagrupp blir lätt förklarlig, då man drar sig till minnes när den komponerades och vilka mästarne äro. Först och främst upplyser oss kulturhistorikern om att verket är eländigt plagiat. Idén om den trehövdade guden är stulen från den indiska gudasagan. Efter denna idé blev belätet så småningom fullbordat. Upphovsmännen voro prästerna och munkarna. Gudafiguren n:r i togs från de gamla israeliterna. Han hette Jehovah, föreställes som en gammal gråskägging med pannan i ödesdigra rynkor, kunde utföra diverse trollkonster såsom t. ex. förvandla stavar till ormar, skapa stjärnor, månar och solar samt göra människor av lerklumpar och stod för övrigt högt i ropet hos judarna. Guden n:r 2 var, medan han levde, en judisk timmermansgesäll, som gick omkring bland folket och predikade social revolution, höll möten, som upplöstes av dumma poliskommissarier och blev slutligen uppspikad på ett kors, emedan han hånade prästerna och smädade rådsturätterna i sitt land. Några hundra år efter sin död blev han upphöjd till gud och fick plats på sockeln bredvid Jehovah. Beslutet härom fattades med knapp röstövervikt i en öppen votering på ett prästmöte år 325. Kort därefter uppfann pastor Athanasius guden n:r 3, som likaledes efter en omröstning pr capita med svag majoritet uppställdes vid sidan av n:r 1 och 2. Och nu var gudabilden färdig, prästerna skaffade honom ordentlig lagfart, och sedan dess står han säkert på sin sockel, skyddad av strafflagsparagrafer på alla världens tungomål.

Till många och stora obehagligheter för alla länders tidningsmän, blev emellertid den ursprungliga modellen förstörd eller bortstulen, så att de moderna reproduktionerna av belätet ofta förete väsentliga olikheter och ännu mer de beskrivningar om den treenige gudens funktioner, vilka under namn av den »evangeliska läran», bilda kärnan av folkets vetande eller rättare sagt okunnighet. Dessa evangeliska läror variera till ett antal av flera hundra, som var och en kallar sig den »rena», liksomvarje kyrkosamfund svär på att ha i sitt förvar den ursprungliga modellen till treenighetsgruppen. Sålunda är den gud, som de svenska prästerna antogo på ett möte 1593, den »ende och sanne» guden och läran om hans bedrifter och egenskaper den »rena» evangeliska läran. Och »svenska folkets representanter» ha sedan givit laga kraft åt detta beslut genom det för alla journalister så skräckfulla 2:dra momentet av 3 § Tryckfrihetsförordningen, vilket har följande lydelse:

Törnekelse av Gud och ett liv efter detta, eller av den rena evangeliska läran; förbrytaren skall straffas med böter från och med trettiotre riksdaler sexton skillingar till och med trehundratrettiotre riksdaler sexton skillingar, eller fängelse från och med två månader till och med ett år, och skriften konfiskeras.

Vad säger du nu, världens skapare, om en dylik strafFpara-graf?

Här i landet, som styres av den ende och sanne guden, där den rena evangeliska läran predikas och den enda saliggörande filosofien — Kristoffer Jakob Boströms medeltids-funderingar — har sin hemvist, vandrar folket i slaveri och okunnighet, och gudabildens granitsockel trotsar ännu tidens tand. Nöden och eländet tilltaga i alltjämt vidriga former och landets kraftigaste söner övergiva i massor den jord, där de ha varken materiella egodelar eller mänskliga rättigheter. Vad säger du om ett dylikt samhällstillstånd? Alla folkets angelägenheter avgöras av män, som icke representera folkets utan dess utplundrares intressen. Själva de gudar, som folket skall dyrka, invoteras av folkets fiender. Folket äger lika litet rösträtt i politiska som kyrkliga frågor. Det har nedböjts i stoftet för en gud, som det föraktar. Folket erkänner blott dig, du ende, som frambragt allt. Folket tror ej på prästernas gudar. Men det är för okunnigt och för fegt ännu att våga röra på sig. Det är det usla prästerskapet som nu regerar. Det är dess gudar som folket tvingas att dyrka! Skändliga ordning! Och när en man vågar trotsa dessa gudar och dessa präster ochhela detta lögnens samhälle, blir han anklagad och straffad för hädelse mot gud! Gud? Allsmäktige världsskapare! Vi gav du människorna förnuft, när de icke bruka det? Vi skapade du människor, som skulle förnedra sig till djur?

Du! Jag vill erinra dig om en episod ur mänsklighetens historia. Under 18 århundrade har man här nere förgiftat människor i ditt namn, uthungrat människor i ditt namn, mördat människor i ditt namn, i ditt namn skändat oskulden, förtrampat människokärlekens bud, slagit tanken i fjättrar! Alltsedan den där treenige gudabilden blev

färdig och de ursprungliga kristna strävandena blevo tillintetgjorda, har den civiliserade världen sett ut som ett slaktarhus. Giordano Bruno, Johann Huss och tusen andra ha direkt eller indirekt mördats av de s. k. kristna prästerna.

En var som vågat uttala sitt cogito ergo dubilo har förföljts, straffats och vanärats. Vetenskapen har kämpat mot bålet och fängelset. Icke en sanning har utan det ursinnigaste motstånd från prästerskapet lyckats göra sig hörd. Vad har det hjälpt att mänsklighetens största andar lett anfallen på prästadömet? Att män sådana som Socrates, Aristoteles, Marcus Aurelius, Bacon, Locke, Hume Cartesius, Bayle, Kant, Diderot, Vol-taire, Rousseau, Helvetius, Fichte, Darwin, Buckle, Comte, St. Mill, Karl Marx och Engels, vad har det hjälpt att alla dessa och deras liktänkande offrat hela sin levnad i upplysningens tjänst, när okunnigheten ännu härskar! När folkets massa ännu behärskas av prästernas skändliga läror! När vantron ännu i dag kräver miljontals offer! När än i dag en man blir straffad med fängelse därför att han brukar sitt sunda förnuft!

Så står det till här nere, du världsalltets upphovsman. Jag vänder mig direkt till dig. Du brukade förr i världen avbildas med en knippe åskviggar i din hand Har du några till överlopps? Anser du statsrådet Lovén och hans anhang värdiga att träffas av din vigg, så slunga ned den! Därigenom gör duSverges folk en ovärderlig tjänst. Men tillåter icke din oändliga barmhärtighet en dylik rättsskipning, så får jag väl slåss ensam, men tvivlar därför ingalunda om en slutlig seger, ty lederna tätna bakom mig.

Den i 5 maj kom stämningen — för hädelse mot gud — åtföljd av en konfi-skationsorder, på vilken D. svarade:

Domen över »Social-Demokraten» förmådde oss att giva tillkänna vår mening om den av svenska regeringen iscensatta religionsförföljelsen. Denna vår mening föranledde justitieministern att åtala oss efter samma lagrum. Detta åtal utmanade oss och vi visade klorna! Dessa klor måste ha känts smärtsamt, ty den 15 maj fingo vi ett besök av polismästaren, som medförde order från justitieministern att med kvarstad belägga den återstående upplagan av »Arbetet», där vi intagit en hemställan till världsalltets upphovsman — den ende inflytelserike varelse, om vilken vi kunde antaga att han icke av feghet skulle undandraga sig att uttala sin tanke om vårt justitiedepartement och vår rättvisa i allmänhet. Denna utomordentliga bön till världens herre hade nu Bergström —Lovén läst och funnit allt för god för att kastas ut bland den okunniga massan samt därför utfärdat befallning till alla sina tjänsteandar att lägga vantarna på alla överblivna exemplar av detta nummer. Fångsten på »Arbetets» redaktion blev — 4 exemplar. Numret hade gått briljant. Arme Bergström!

På denna konfiskation skall naturligtvis följa ett andra religionsåtal. Vilken paragraf i vår gudomliga tryckfrihetsförordning man denna gång tillgriper är svårt för oss att gissa. Mom.

2, § 3 duger visserligen även här, all den stund vi ju förnekat den »rena evangeliska läran» (m. a. o. den förfalskade), men i betraktande av beslagtagningen känna vi en viss aning om att herr Lovén nu ämnar rycka fram med själva den fruktade hädelseparagrafenoch då bär det antagligen rakt åt fanders för oss. Det var efter denna paragraf Aug. Strindberg blev åtalad för »Giftas». Visserligen frikände juryn honom och hans bok, men detta hände i Stockholm, och det är långt emellan Stockholm och Malmö.

Den brutala åtgärden att sätta polisens långa fingrar i rörelse för att knipa ett nummer av arbetarnas tidning väckte strax en våldsam förbittring såväl hos oss som de oss närmast stående arbetarna själva. Emellertid kunna vi lugna oss. Kvarstaden har även en annan sida. Vare sig man tror på den trehövdade prästguden eller icke, på den »rena evangeliska läran» eller icke, måste dock varje demokratisk medborgare harmas över att man på detta sätt undertrycker en tro. Och denna harm bör snarare ökas än minskas därav, att »Arbetet» icke gjort propaganda för den Lennstrandska ateismen, vilken i vårt justitiedepartement tycks ha väckt en panisk förskräckelse, medan den i själva verket endast är en övergångsform i oppositionen mot statskyrkan.

* ★

] detta mål skulle D. svara inför Malmö rådhusrätt den 16 juni, men innan denna tid hade D. hunnit att få ytterligare två åtal på halsen.

Den 26 maj innehöll »Arbetet» en dikt: »Krig», skriven av en ung Lunda-student, vilken ej föll de som makten

hade i smaken, och den 30 maj uppvaktades D. av två detektiver, som hade order från justitieministern att lägga beslag på tidningen. Bytet å expeditionen blev denna gång 96 exemplar. Förvånad över denna oväntade påhälsning utbrister D.:

Vi läste än en gång uppmärksamt igenom detta nummer av tidningen och undrade vad det kunde vara för någonting däri, som fallit kung Bergström så i smaken, att han givit order om tidningens konfiskation. Men vår vanda blick kunde ingenting brottsligt upptäcka. Emellei'tid fanns det ett poem »Krig» å sista sidan, vilket vi glömt. Det var det, som denna gång innehöll det farliga, gisslande den mordmoral, som möjliggör krigen mellan folken. Men hur skulle det storborgerliga samhället kunna reda sig utan krig? Kriget är den präktigaste avledarenför jäsande socialt missnöje, och krigets helighet måste räddas. Så tänkte antagligen Bergström och stack än en gång fram sin tasse.

Samtidigt införde D. i tidningen följande hälsning:

Till kung Bergström!

Ers kvarstods majestät!

Ni tycks verkligen på allvar vilja realisera ert bekanta ideal om en svensk »kraftregering» i Bismarcks stil. Ni har åtminstone gjort en god början. Det »nya system», under vars triumfvagn ni är det mest knarrande hjulet, beskylldes från första stunden av den liberala pressen för att bakom det pikanta tulldoket dölja den brutalaste reaktion det nittonde seklets Sverge fått bevittna. Det är ni, store mantelupptagare efter Vult von Steyern, som lämnat beviset för sanningen i detta rykte. Nu vet Sverges folk vad det är frågan om. Efter tullarna på rågen och mjölet och brödet och köttet och fläsket och fisken kommer tullen på tanken, som hittills alltid betraktats som tullfri. Vad skall komma sedan? det vet endast ni, store kung.

Jo, en till! Jag vet det. Ert ord väger tungt i Sverge för ögonblicket, och ni själv väger ännu mer. Men antalet lispund betyder dock mindre, isynnerhet om de komma på den minst intelligenta delen av människokroppen. Ni lär tycka det vara bäst, att makten sitter där den sitter. Sitt, herr Bergström, än en tid! Ni har ett utmärkt sitt-organ och håller er nog säkrare kvar på taburetten än många av edra kamrater — men tänk om taburetten skulle ryckas undan er?

Ja, ni är av stor vikt och betydelse. Men hur tung ni än är, bragdrike kvarstadskung, skall ni dock komma att dansa lätt som en spån på folkrörelsens vågor. Blott ni ger er till tåls.

Qxel DanielssonMed anledning av dessa brutala, slag i slag kommande åtal, utlystes av D. ett stort protestmöte den 2 juni 1888, vid vilket D. talade över ämnet: Skola arbetarna tillåta att man ånyo reser kättarbålet i Sverge?

För sina agressiva utfall mot prästläran vid detta möte, blev D. den 6 juni inkallad i polisförhör, och samtidigt kom stämning med anledning av den sista konfiskationen, utsatt att förekomma på samma gång som de båda andra målen, den 16 juni, och den 14 juni meddelar D. i »Arbetet» under rubrik: »Den sjunde bjudningen» att han mottagit stämning även för detta sitt föredrag och tillägger:

Fyra religionsåtal komma den 16 juni att handläggas vid Malmö rådhusrätt. Ett dylikt fall tro vi vara utan motstycke i den svenska pressens historia — men så är också P. A. Bergström ensam i sitt slag som justitieminister.Axel Danielssons försvarstal

inför Malmö rådhusrätt den 16 juni j 888

Till Malmö rådhusrätt!

Det finns för ögonblicket i Sverge icke en tidningsman, som är föremål för så stor och så smickrande uppmärksamhet från vårt justitiedepartement som jag. Det finns följaktligen icke heller någon tidning, som på så kort tid förvärvat sig så många vänner och beundrare som »Arbetet». Orsak och verkan följas alltid åt i denna syndens värld. Vill man utbreda ett ont, så skall man göra grundliga försök att undertrycka det.

De fyra senaste åtal jag åsamkat mig gälla förnekelse av eller hädelse mot »gud». Jag började mina brottsliga

angrepp på »gud och den rena evangeliska läran» med att ur en annan tidning avtrycka en artikel, som redan förut var ställd under åtal och dömd. Jag gjorde det med den rätt vår gällande tryckfrihetsförordning ger varje tidningsredaktör (§ 2). Men jag glömde, att vi i Sverge fått ett »nytt system», som tillkommit genom ett hänsynslöst ingrepp i tusentals medborgares valrätt och därför har till tradition att trampa lag och rätt under fotterna. 1 harmen Över herr Bergströms makalösa tilltag att åtala mig, för vad hundra andra tidningsmän låtit komma sig till last, skrev jag min bön till »världsalltets upphovsman» såsom ett lämpligt och arbetarnas tidning värdigt svar på utmaningen. Det blev en trotsig bön. Det blev ett nytt tillfälle att sticka fram tassen, och hr Bergström var icke sen. Tidningsnumret konfiskerades och artikeln åtalades för hädelse mot gud.De fyra åtal, som nu föreligga, kunna betraktas ur många synpunkter. De ha först och främst, som alla regeringshandlingar på sista tiden, den tullpolitiska sidan. Riksdagens protektionister hade glömt, att även den prästerliga näringen var betryckt och behövde skydd. Denna brist i den kinesiska tullmuren ville hr Bergström avhjälpa. Det var bara det som fattades: en verksam tullsats på det fria ordet.

Åtalen kunna även ses ur statsmannasynpunkt. Som bekant håller man för närvarande i Stockholm på med att realisera ett ideal av modern kraftregering efter Bismarckskt mönster. Och herr Bergström är själen i denna regering. För honom är en lagparagraf till icke för rättens skull, utan för att användas mot personer, som visa sig farliga för det nya systemets bestånd. Till dessa personer hör jag, och jag måste visst i justitiedepartementet betraktas som den allra farligaste att döma av mängden av åtal. Ser man målen ur denna synpunkt, betyder det naturligtvis ingenting, att de båda i fråga varande lagparagraferna, mom. 1 och 2 i 3 § av T. F. icke blott äro föråldrade utån rent av barocka.

Men den juridiska synpunkten måste anläggas, ehuru den är den oväsentligaste. Då målet första gången handlades, ville jag öppna en diskussion med allmänna åklagaren, men blev av honom upplyst om, att det här icke är meningen att resonnera. Alldeles riktigt! Så menade nog också hr Bergström. Hr Aschan har tydligen förstått sin store chef.

Men vill inte åklagaren vara med om debatt, så debatterar jag ensam. Det är frågan om »hädelse mot gud». 1 detta beryktade laguttryck förekomma tvänne prd, som äro minst sagt tvetydiga. De begrepp, som ligga bakom »gud» och »hädelse» tillhöra de mest svävande varom det kan bli fråga inför en domstol. Därför intresserade det mig så ofantligt att få veta, vad åklagaren menar med »gud». Hela målet hänger också på det något, man förstår eller rättare sagt tror sig förstå under detta namn.Det är en domares ovillkorliga plikt att här ett ögonblick lyssna till vetenskapens röst. Tryckfrihetsförordningen innehåller ingen närmare definition av gud. Det hör då domaren till att ifylla denna abstrakta juridiska term med ett innehåll. Men gudsbegreppet undergår så småningom en förändring. Alltså är en dom i ett mål sådant som detta, beroende av domarens bildningsståndpunkt. Ar han nog inskränkt och okunnig att tro på tillvaron av ortodoxiens gud, som tillyxades av den råa fantasien hos medeltidens prelater, då straffar han som hädelse varje angrepp mot detta barbariska gudsbegrepp. Har han däremot ur sin föreställning om gud bortrensat all vidskepelse och övertro, m. a. o. erkänner han, att gudsbegreppet alltid varit statt i utveckling, ja då kan han frikänna de rysligaste hädelser mot hr Bergströms tvetydiga gudomlighet, då är det hans plikt som människa, som civiliserad människa, att frikänna.

Jag erkänner, att jag i hädiska ordalag angripit treenighets-dogmen sådan den förekommer i de tre symbola från medeltiden. Men jag har icke hädat »världsalltets upphovsman», ett uttryck, varmed jag uppenbarligen måst ha avsett den verklige guden, ifall han existerar, vilket varken jag eller vetenskapen vet.

Frågan är nu, kan jurydomstolen fälla mig för denna artikel? Nej, svarar jag, icke så vitt den består av hedei*liga och bildade män. Genom den obestämda termen »gud» ha tryckfrihetsförordningens författare tydligen velat förebygga sådana orimligheter som att någon skulle kunna straffas för angrepp på treenighetsdogmen. 1 annat fall hade de nog utpekat, vilken »gud» det var frågan om. Jag tror så mycket mindre att dessa män haft den meningen med § i som bland dem satt såsom den inflytelserikaste upplysningsfilosofen Karl Gustaf av Leopold, vilken snarare var fritänkare än gudstroende.

På grund av dessa enkla sakförhållanden uppfordrar jag därför den jurydomstol, som hädanefter kommer att

tillsättas, att icke genom ett fällande utlåtande giva hädelseparagrafen aktualitet, sedan den så länge varit en död bokstav, sedan eftervarandra angreppen med detta rostiga vapen på Palmær, Strindberg och nu senast Lennstrand misslyckats genom upplysta tryckfrihetsnämnders mellankomst, utan genom en frikännande dom giva hr Per Axel Bergström och hans nya system det förkrossande svaret, att de redan gått för långt i sitt raseri mot det fria ordet.

***

Den 30 juni föllo domarna i målen 5, 6 och 7, lydande å tio månaders fängelse. Den ljungande artikel, varmed D. svarade på dessa domar, utgavs som extrablad av »Arbetet» samma dag. En del partivänner hade på kvällen samlats på tryckeriet för att sprida tidningen, då man anade att den icke skulle gå fri i dessa åtals- och konfiskationstider, och riktigt nog; senare på aftonen infann sig även polisen, på order av justitieministerns ombud på platsen, för att lägga beslag på skriften och 700 ex. blev bytet denna gång.

För att icke undanhålla alla »Arbetets» läsare artikeln ifråga eller utsätta den nye »ansvaringen» sådan hade på vänners enträgna uppmaning till D. blivit utsedd då man tyckte att de straff han redan fått vore nog — för ett nytt åtal, infördes den i tidningen, men typerna i de för straffbara ansedda orden och satserna vändes upp och ned och ett åtal uteslöts härmed.

Beledsagad av följande kommentar, såg artikeln ut som följer:

Malmö anno 1888

Så här måste en tidningsartikel i Malmö se ut i våra dagar för att undgå konfiskation och åtal. Den erbjuder icke precis någon vacker syn, allra minst i typografiskt hänseende. Inte heller är den vidare lättläst. Men felet är inte vårt utan sättarnes, som av omtanke för tidningen vänt upp och ned på vissa ord och bokstäver. Må ni nu stava och gissa, proletärer!

Tio månaders fängelse så lydde sammanlagt de domar, som av Malmö rådsturätt ådömts mig för hädelser mot den treenige guden. Utan att vara det minsta överraskad av denna **XXXXXXXXXX** dom, känner jag mig dock på det livligaste

upprörd över den oerhörda **XXXXXXXX** hos mina domare att i slutet aV Comtes, Darwins, St. Mills och Marx' århundrade döma en man till nära ett års fängelse för *religionsbrott!* Vilka personer sitta då till doms över medborgarna i detta samhälle Vilket eländigt samhälle leva vi då i, när det kostar 10 månaders fängelse plus 500 kronor kontant att förkunna sanningar, obestridliga, fastslagna sanningar, som vetenskapen efter en seklerslång, blodig kamp med det **XXXXXXXX** prästadömet lyckats tillvinna erkännnande i de avlägsnaste delar av den civiliserade världen! Domen är **XXXXXX** den utgör i all sin **XXXXXXXXXX** ett **XXXXXXXX XXXXXXXX** icke blott mot den svenska arbetarklassen utan mot all mänsklig kultur, allt intellektuellt framåtskridande, all lyftning ur den medeltida vidskepelsens natt. Den är ett **XXXXXX XXXX XXXXXX XXXXXXX XXXXXX XXXXX XXXXX XXXXXX XXXXX XXXXX XXXXXXXXX XXXXXX XXXXXX XXXX XXXXX XXXXXXXXX XXXXXXX XXXXXXX XXX XXXXXXXXXX XXXXX XXXXXXXX** De män, som dömde mig till långa månaders fängelsestraff därför att jag förde vetenskapens talan, förtjäna att minnas så länge mänsklig civilisation består, minnas så som mänskligheten minns översteprästen Kaiphas och prokuratorn Pontius Pilatus – såvida **XXXXXXXX XXXXXXXX** äro värda en sådan ära! Må vi komma i håg deras namn! Jag antecknar först stadens borgmästare *Olof Ahlström*, rådhusrättens *spiritus rektor* och stadsfiskalens ödmjuke tjänare, därnäst rådman *Cronsjö*, som **XXXXXX** under förhandlingarna, men antagligen varit vaken, då straffet skulle tillmätas, och slutligen en ung jurist **XXXXXXXX** vid namn *F. W. Hallberg*, nyss utsluppen från universitetet och begärlig efter lämpliga meriter, som han nu förvärvat sig. Honnör för dessa tre hedersmän! Må Malmö arbetare hava dem i minne en dag, när det gäller för den högsta jordiska instansen — *folkmakten!* – **XX XXXXXX XXXX XXXX XXXXXXXX**! I det första av de tre målen – tryckfrihetsmålet n:r 4 mot »Arbetet» — blev jag dömd till 3 månaders fängelse för det jag skrivit en satir över prästernas gudslära. Märk väl, duarbetets man och kvinna, för vars andliga försoffning denna lära tillkommit, märk väl och inrista det djupt i ditt hjärta: jag

hade *icke* hädat *gud*, världsalltets upphov, blott katekesens gud, som hopknådats av medeltidens gränslöst okunniga präster – lika okunniga som vår tids. Och denna **XXXXXX** gudomlighet är det nu, som folket hädanefter måste dyrka, om det ej vill låta inspärra sig i en cell. *På knä hund* för den **XXXXXX** prästen, som i din herres intresse förgiftar din själ och håller dig nere i djurisk okunnighet om dig själv, naturen och dess lagar! På knä om du vill vara djur, men lyft stolt och trotsigt upp din panna och deltag i frigörelsearbetet om du *är* eller *vill bli människa!*

I det andra målet blev jag dömd till åter 3 månaders fängelse därför att jag intagit ett anatema över *kriget*, överklassens massmord på underklassen. Se kriget är en helig inrättning. När de arbetslösa proletärernas skara blir alltför stor och hotande, är det allra bekvämast för den härskande klassen att anordna ett krig, vari den revolutionära arbetarklassen nedgöres i massor. Det var *därför*, att »Arbetet» angrep detta ypperliga medel mot folkets missnöje, som jag blev dömd.

Det tredje åtalet gällde ett föredrag mot statskyrkan och dogmerna. Under stormande bifallsyttringar från 500 arbetare hade jag angripit prästernas läror, hånat den officiella kristendomen och uppmanat varje fritt tänkande medborgare att motsätta sig kättarbålets resning. Därför blev jag dömd och mitt bål rest.

Jurydomstolarne fällde naturligtvis i båda målen. En Malmöjury fäller alltid en frisinnad tidning. Allmänne åklagaren har en säker blick. Han känner sina **XXXXXX**. Det finns ej en stad i Sverge där ruttenheten inom över- och medelklassen är så stor som i Malmö. Men så finnes det icke heller en stad i Sverge, där arbetarrörelsen är så fruktansvärd för de utplundrande klasserna som Malmö.

Proletärer! Åter han I på det brutalaste sätt blivit slagna i ansiktet! Tron icke att det gäller »gud» eller den »rena evangeliska läran». På prästernas **XXXXXXX XXXXXX** tror ingen klok människa i våra dagar, och mina domare allra minst. Det gäller edra *klassintressen*, intet annat. Det är den socialrevolutionära arbetarrörelsen, regeringen och de lokala myndigheterna vilja åt, och man antager — på goda grunder! — att denna rörelse är särskilt farlig i södra Sverge. Arbetare och kamrater, visen er värdiga detta erkännande! Svaren på de **XXXXXXXX** domarna med att högre resa socialismens fana, att starkare organisera er, allt djärvare höja edra rop på prästadömets och kapitalistväldets nedbrytande. Detta är mitt testamente till Skånes arbetare. Det är ett heligt testamente! Verkställen det, vem som hädanefter än må bliva er främste fanbärare. *Jag* går nu snart i fängelset och fanan slites ur min hand. Må den lyftas upp av starkare armar och massan omkring och bakom henne växa ut till en fruktansvärd armé, för vars anlopp det orättvisaste av klassamhällen måste falla! Men ständig skam över er, om ni icke en gång hämnas det **XXXXXX** som den 30 juni begicks i Malmö!

Ett innerligt deltagande

Den 5 juli 1888

för Malmö rådhusrätts andra avdelning, som dömt mig i sju mål, har bemäktigat sig en del av tidningspressen med anledning av det konfiskerade extranumret av »Arbetet». Sk. A.-Bl. och S. D. S. skyndade sig strax att konstatera brottet. Den senare nämnde något om mina »råa smädelser», den förra var, sin vana trogen, nog naiv att särskilt dementera min uppgift om, att en av rättens ledamöter sovit under förhandlingarna

— ett uttryck som måste förstås rätt. Efter dem fick Dagens Nyheter fatt på min »pressförseelse» och ger mig i dag en skrapa därför att jag angrep rådsturättens ledamöter och icke juryn eller kung Bergström. På denna förebråelse om taktlöshet skall jag svara mycket kort.

Det är sant, att rådstuvurätten var nödsakad att döma mig, sedan juryn fällt, men den hade att röra sig inom en latitud från böter till 6 månaders fängelse. Dessutom hade den att taga i betraktande att alla tre åtalen gällde samma brott, ja att mitt dömda föredrag endast utgjorde ett återupprepande av den konfiskerade tidningsartikeln. När då rätten dömde mig till nära ett års fängelse, så kan envar inse, att här förelåg en personlig vilja att klämma till så hårt som möjligt. Det var därför, som jag i den första förbittringen — figurligt talat — spottade rådsturätten

i ansiktet. Och detta var en lika naturlig Jiandling som den ur mänsklig synpunkt var fullkomligt berättigad.

Jag ångrar mig icke!Det sammanlagda straff, som sålunda drabbade D. i dessa sju mål, blev tjugotvå månaders fängelse och 500 kronors böter, vilket straff i högre instans reducerades till 18 månader plus böterna.

Då utslagen i de sista målen stadfästs av högsta domstolen, skrev D. den 25 maj 1889 följande:

] går fick jag, äntligen, det sista utslaget och vart glad däråt, ty det innehöll ingen skärpning av mitt straff! Man kunde ha lagt till några månader, ty jag hade skrivit ett vasst försvar, och innan man vet ordet av nu för tiden har man sig några månader för smädelse. Därför kan man lätt tänka sig min förtjusning över att slippa undan med mina gamla aderton månader.

När jag kom hit i höstas hade jag 8 månader fastställda. Sen dess har jag gått här och subtraherat, och högsta domstolen har setat i Stockholm och adderat, och nu står summan liksom i augusti — jag har ännu 8 månader kvar. Högsta domstolen har adderat 10, jag subtraherat 10.

Ack, vi »rotutdragare» få vara nöjda och belåtna så länge man gentemot oss räknar med simpel addition och icke med multiplikation eller potenser.

Den 1 februari 1890 samlar jag alltså ihop mina benknotor och skramlar ut ur Malmö cellfängelse.1 flyttningen

] går var jag ute på vester och såg på rum. Min blivande värd, fängelsedirektör Kihlbom, visade sig vara human och förekommande, och efter all förmodan kommer min nya bostad att bliva mycket angenäm. Utsikten blir sannolikt utåt Sundet och Limhamn — ett långt, vidsträckt perspektiv, där min arma ande kan flaxa fram och tillbaka, medan dess kroppsliga bihang står lutat mot fönstrets galler och längtar ut, men icke ner till Malmö utan långt bort åt fanders i en ödemark bland råa patagonier och kannibaler, där man icke blir inspärrad som en vansinnig när man råkar höja förnuftets röst alltför högt.

Malmö cellfängelse ser ej så dystert ut, men om man nu har aldrig så mycket gud i hågen, för att icke säga fan i kroppen, så kläms dock bröstkorgen ihop, när man ringer på klockan och hör rasslet av vakthavandens nyckelknippa. Och när man kommer in och porten vrides i lås igen, förefaller det som om man haft de förtrollade galoscherna på sig och plötsligt blivit flyttad några århundraden tillbaka i tiden, dit, då man pressade fram trosbekännelser med sträckbänk och tumskruv och värnade gud och kyrkan med flammande bål.

Nu har bålen släckts av civilisationen och sträckbänken flyttats till museet för fornminnen. Men principen lever ännu lika frisk: kätteriets utrotande med brutalt våld, och den offentliga maktens usurpatorer äro ännu lika barbariskt råa i sin förföljelse mot en ny tids och nya tankars män. Endast trycket av entrots allt motstånd segrande kultur håller reaktionens hunner tillbaka och hindrar dem att kasta sig över det moderna Europa och trampa ned ett par seklers vetenskapliga erövringar.

Bålet är släckt, men cellen står öppen att mottaga offret. Ännu alltid äro vi barbarer. Hur mången kraftfull själ har ej nedbrutits, hoptryckts, dödligt insjuknat i den unkna luften bakom ett galler! Tortyrkammaren finnes ej mer, man lägger ej längre kroppen utan anden på sträckbänk. Kättareförföljelsen har blivit mer tidsenlig, mer raffinerad, mindre uppseendeväckande i massornas ögon.

***

Jag sysselsätter mig nu om dagarna med att vänta på högsta domstolens utslag. Det förtär hjärnans fosfor och späker kroppen. Jag drömde härom natten, att jag stod på fängelsets tröskel. Jag fördes in, en annan fördes ut. Vi skulle byta plats med varandra på det att ordspråket måtte besannas, att högsta rätt är högsta orätt. Våra brott voro så himmelsvitt skilda. Han hade »gjort som alla andra» — plundrat armodet. Jag hade gjort som högst få andra — rivit masken av ruttenheten. Han hade för litet förstånd. Jag hade för mycket. Därför bytte vi plats. Han gick ut i världen hälsad av en hel tidningspress, en press, som tände rökoffer till »oförståndets» lov. Jag gick in i den cell han nyss lämnat, försvann och blev glömd, åtminstone av tidningarna. Där slutade min dröm. Måhända drömmer jag längre därinne.1 väntetid

Till min stora förargelse får jag fortfarande gå här och vänta och vänta. Det ser ut som om man icke skulle våga hugga mig. De lokala myndigheterna se lika långa ut i synen som jag själv. De vänta också med stor otålighet — på papperen från högsta domstolen. När jag stiger in på poliskontoret och frågar:

Vad fan väntar ni på? Jag har för fjorton da'r sedan packat in mina saker, ordnat mina papper, sagt upp kontraktet med min värd och tagit upprepade farväl av mina vänner. Ute på Vester har man fejat, putsat och vädrat i Lagerbergs cell, och Rockström står färdig med nyckelknippan i hand. Jag väntar och fängelset väntar, men vad väntar herr Aschan på?

Då tar sig Stenborg ett brett vestgötagrin och säger:

Med bästa vilja i världen kunna vi icke kröka ett hår. på ditt huvud, emedan vi ännu icke fått papperen. Det är led-, samt för oss båda, men vi kunna icke hjälpa det.

Sista gången jag var därnere sa' jag rent ut till Stenborg:

— Nu är det jag, som inte väntar längre. Jag börjar packa upp mina saker igen, tar nytt kontrakt med värden och gör upp en ny fälttågsplan mot det borgerliga samhället! Väntar man uppe hos kungen på att jag skall försvinna, så skall man också få vänta!

Och därmed gick jag. Och nu hålla vi demonstration i Malmö om söndag och låtsa som om Högsta Domstolen låg och sov.Den 31 juli föll högsta domstolens utslag i de två tryckfrihetsmålen samt i injuriemålet, lydande å sammanlagt 8 månaders fängelse, och ett par timmar

betets» redaktion med häktningsordern på fickan. Anstånd lämnades för D. att under den återstående delen av dagens lopp ordna sina saker innan han »gick in», men skulle han hela tiden ha sällskap av Stenborg.

Framemot kl. 8 på kvällen blev det tid att taga farväl ay vänner och bekanta och färden anträddes till fängelset i sällskap av ett hundratal partivänner. Framkomna till fängelseportarna höjde D. ett leve för den revolutionära socialismen, vilket besvarades med entusiastiska hurrarop; och från den höga fängelsetrappan utbringade D. den sista avskedshälsningen. Ett leve för Axel Danielsson blev svaret. En sista viftning med hatten och fängelseportarna slöto sig efter honom. Sakta och tyst avtroppade folket så småningom.

Kampen upphörde ej därmed att D. miste sin frihet, utan även i fortsättningen fördes den av honom med oförminskad kraft och styrka genom tidningen »Arbetets» spalter, vilket kommer till synes i nästa avdelning av detta verk, som vi, därför att den omfattar produktionen under fängelsetiden, med Axel Danielssons egna ord betitla: Fångarbete.

Dessförinnan dock ett par uppsatser, som ej lämpligen, för sammanhangets skull, kunde inskjutas i det förra.

efter utslagets expedierande infann sig detektivkonstapeln Stenborg på »Ar-Brandsyn

Jag skrev för någon tid sedan till världsalltets upphovsman och bad honom om hjälp mot mina oförsonliga fiender, som icke tycks vilja ge sig till freds förr än jag antingen rest till Amerika eller blivit dömd att halshuggas. Men något svar hördes ej av. Det är inte heller gott att svara på en skrivelse, som man aldrig erhållit. Korrespondensen med Vår Herre har på sista tiden blivit ytterst försvårad. Någon direkt postförbindelse mellan honom och författare, i synnerhet syndiga tidningsskrivare, har det nu aldrig funnits, utan alla brev, handlingar och aktstycken uppsnappas på vägen. Vi ha ett särskilt ämbetsverk här nere, som är till för att undanhålla den gode guden alla skrivelser av mera förtrolig art från hans missnöjda barn. Det bär namnet Justitie Kanslärs Ämbetet och skötet-sitt åliggande oklanderligt. Det synes vara en tyst överenskommelse inom detta verk, att gud fader numera behöver en ständig förmyndare över sig, vilken dels utväljer lektyr åt honom och dels skyddar honom för närgångna angrepp på hans personlighet. Gud har kommit i samma obehagliga ställning som en konstitutionell monark. Han sitter inspärrad på sina rum, avstängd från sitt eget folk, bevakad, beskyddad och förvarad med eller mot sin vilja — det vet ingen, ty ingen får tala direkt med honom utan på sin höjd efter censur av prästerskapet och justitieministern. Så gick det också, när jag härom dagen ville sätta mig i direkt förbindelse med honom. Tidningen be-slagtogs och hr Aschan har den nu omsorgsfullt nedlåst i någon källare under

rådhuset. Jag fick inte snacka med Vår Herre. Vem vet — jag kunde ju alldeles ha fördärvat honom med mina irrläror.

Under sådana förhållanden kom pingstdagen. Jag gick i spänd väntan på att se om det verkligen lyckats kung Bergström att beröva oss alla sympatier hos världens herre. Skulle han demonstrera för eller emot allmän rösträtt? Kl. 6 på morgonen kröp jag ur sängen, drog upp rullgardinen och öppnade fönstret — ah! Det var med den yttersta ansträngning jag kunde undertrycka en tacksamhetens suck, så strålande vacker log himlen mot mig liksom han där bakom velat säga: »Var vid gott mod Marat, jag är din partivän!» Och under ett livligt intryck av att vår nye kvarstadskung på justitietaburetten är en helt liten och obetydlig man, en storväxt pygmé, som måste gå ur vägen så snart våra leder äro ordnade att rycka upp, satte jag mig ned och skrev resolutionen, den stora krigsförklaringen från Malmö arbetare mot det rosenrasande »nya systemet».

*

Vid tribunen stod hr Aschan, utan poliskonstaplar, men trygg i medvetandet om att hela den stora massa, varav han var innesluten, utgjordes av organiserade arbetare. Han skaffade rum åt musiken och sångarna och gav mig en sista varnande blick att hålla min tunga i styr. Ögonblicket därefter hade alla enskilda personer försvunnit för mig. Jag såg blott en sammanpackad massa av bortåt 15,000 människor och hörde bifallsropen sorla upp till mig, under det jag uppbjöd mina lungors hela kraft. När jag åter fick syn på hr Aschan stod han och njöt av Lyngholms tal — ja, mitt herrskap, den allvarsamme mannen skrattade precis som vanliga människor.

Jlxel DanielssonTal

hållet å demonstrationen i Malmö, pingstdagen 1888, mot de av riksdagen antagna tullarna och för den avslagna rösträtten

Medborgare!

En lång och svår vinter med arbetsbrist och nöd har förflutit sedan vi sist voro samlade på Rörsjöslätten för att demonstrera för vår gamla, gamla fordran på medborgerliga rättigheter åt de nyttigaste bland medborgarne, den arbetande klassen. Och liksom vi hade arbetarna i alla våra industristäder och mångenstädes på landsbygden genom det öppet framställda kravet på allmän rösträtt lämnat från sig beviset för den tillräckliga mognaden. Folket i ordets vackra och oförfalskade bemärkelse, hade givit sin oförtydbara mening tillkänna och väntade att få höra slutordet från Sverges regering och riksdag.

Den liberala Themptanderska regeringen började sin verksamhet som arbetarvänlig reformregering med att giva bönderna 30 °/o grundskatteavskrivning och arbetarna 100 % utsträckt värneplikt. Denna utmärkta regering, som fått ett så lysande eftermäle i den frihandelsvänliga kapitalistpressen, grep sig också an med de stora rösträtts- och arbetarfrågorna och brakte dessa frågors lösning så långt att de fingo var sin kommitté. Hr Themptander var en beskedlig och maklig man, som representerade bourgeoisin och byråkratin och tyckte mindre om att reformera än att tillsätta kommittéer.

Rösträttsfrågan fastnade således denna gång i en kommitté. Det skulle undersökas huruvida någon fara för det beståendekunde uppstå därav att man sänkte strecket en smula, detta streck, som man älskar så högt och så ogärna vill rubba emedan det är så väl anpassat. Det är uppspänt just så, att det avspärrar arbetarklassen, men släpper de övriga klasserna fram. De 800 kronors årsinkomst, som den främste bland medborgarens rättigheter kostar, är ingen godtyckligt fastställd siffra, det är i regeln den högsta punkt dit arbetaren kan pressa upp sin lön. Och när hans lön nått denna höjd förmår han i stället icke betala den stegrade direkta skatten, och så står han fortfarande rättslös. Det är således ett ypperligt streck, som avstänger hela den besvärliga arbetarklassen från allt inflytande på lagstiftning och förvaltning. Och vem kan undra då på, att det är så motbjudande för de maktägande att sänka det.

Här är rätta stället att markera skillnaden i de olika synpunkter, varur olika samhällsklasser betrakta rösträttsfrågan. De makt- och egendomsbesittande ha vant sig att i de politiska rättigheterna se blott privilegier för en minoritet, medan arbetarna upptagit den stora franska revolutionens idéer om medborgaren tillkommande

rättigheter utan avseende på hans ställning eller förmögenhetsvillkor. A ena sidan kan man på sin höjd medgiva en sänkning av strecket, när förhållandena tvinga därtill, å andra sidan framställer man en bestämd fordran på allmän rösträtt.

När ropet höjes som starkast efter denna rätt, sammanträdde den nuvarande riksdagen och beslöt under den liberala pressens protester och skämttidningarnas hån att trotsa arbetarnas hotfulla knot och spänna bågen ännu högre genom att beskatta deras livsmedel. Vad innebär detta ur rösträttsfrågans synpunkt? Då tullarna obestridligen fördyrade arbetarnas livsförnödenheter, men arbetslönen ingalunda stiger, så blir arbetslönen ytterligare nedpressad och sålunda höjes det politiska strecket. Ty hädanefter skola de arbetare, som äro uppskattade till 800 kronors årsinkomst, ännu mindre än förut mäkta betala de dryga direkta skatterna.Det var i full överensstämmelse med det nya systemets hela anda, att sedermera riksdagen avslog samtliga motioner om utvidgad rösträtt. Det var ej i denna riktning godsägarklasserc ville söka återställa den genom livsmedelstullarna störda jämra-vikten. Detta skedde genom industritullarna, som skulle tillfredsställa den andra fraktionen av överklassen: städernas bourgeoisi.. Så belädes med dryga tullsatser varje artikel som ingår i arbetarens dagliga förbrukning.

Själva tanken är ej längre tullfri. Bland alla andra näringar, som voro i behov av skydd, befanns även prästnäringen. Till dennas fromma har riksdagen moderniserat en gammal obrukbar kättarlag och regeringen återupplivat en annan, än mer föråldrad. Den som nu vill från Europa överföra någon av de internationella tankarna, får betala mycket hög tull: kanske åratal av sin bästa tid. Och det vore mänskligt om dylika tullar skulle, för en tid åtminstone, hämma den farliga idéströmningen.

Under sådana förhållanden är det Sverges unga arbetarklass upptagit kampen mot reaktionen. Den betraktar rösträttsfrågans öde i kamrarna som en utmaning och bör hädanefter bygga alla sina framtidsförhoppningar på sin egen organisation.Penningväldet

dess väsen, verkningar och uppkomst samt sättet för dess störtande. En framställning av samhället sådant det är och borde vara

Av Axel Svensson

Den 28 juli 1888

I

Sådan är den icke anspråkslösa titeln på en bok, som blivit oss tillsänd för anmälan. Författaren är skolläraren Axel Svensson i Ystad, redan förut känd för våra läsare som en fördomsfri medlare i kampen mellan socialdemokraterna och yttrandefrihetens fiender inom Ystads arbetarförening. Redan detta och än mer rent privata erfarenheter om hr Svenssons intelligens och sant arbetarvänliga sympatier tvingar mig från början att icke behandla honom som en av våra vanliga motståndare, med vilka ett resonnemang är omöjligt (ex. F. T. Borg) eller hans bok som en vanlig dussinnidskrift mot socialismen (ex. d:r Anton Nyströms »Reformerande eller revolutionär socialism»). »Penningväldet» är något mer och utöver dessa pamfletter och förtjänar att läsas med uppmärksamhet även av socialister. Dess författare skall icke heller röna några sympatier eller någon uppmuntran från något annat håll än vårt.

Det är i våra dagar omöjligt att skriva nationalekonomi utan att sysselsätta sig med socialismen — så långt har socialismen arbetat sig in i folkmedvetandet. 1 synnerhet äro liberala ochradikala författare nödgade att taga med socialismen ett gott stycke för att sedan, när boken skall avslutas och slutsatserna dragas, plötsligt släppa den ifrån sig. Och ju radikalare en författare är, desto starkare framträder det socialistiska inflytandet och — den socialistiska hjälpen. Så är det med hr Svensson. Hans bok är tre fjärdedelar socialistisk, till den återstående fjärdedeJen socialismens raka motsats. Det egendomligaste med Svenssons anti-socialistiska teorier är just den överraskande, men ytterst betecknande omständigheten, att han erhållit sitt universalmedel förmedelst en dekokt på socialistisk samhällskritik, som han samlat från alla källor som stått honom till buds. Han citerar Lasalle och Henry George, begagnar sig av stoff från Bebel och Marx, försmår t. o. m. inte artiklar ur svenska

socialdemokratiska tidningar. Hela hans omfattande och detaljerade kritik av det bestående samhället är antingen direkt hämtad från socialistiska författare eller också materialet samlat för att bevisa socialistiska grundsatser.

Hela hans bevisningsmetod är fullkomligt den samma, som användes av den tyska socialismens skriftställare — så länge nämligen han blott rör sig på det negativa området d. v. s. inom kritiken av det nuvarande samhället. Terminologien är naturligtvis även socialistisk. Likaså de allmänna kategorierna vid samhällskritiken.

T^lassamhällel kallar han bokens första avdelning. Han visar med socialistiskt material, att klasskillnaden är väsentlig för detta samhälle, dess allmännast framträdande egenskap. Men han låter ej med ett ord läsaren veta, att det först var Karl Marx, som i sina båda arbeten »Kritik av den politiska ekonomin» (1847) oc^)}Det kommunistiska manifestet» (1848) vetenskapligt vederläde den filantrop-liberala teorin om intresse-ömsesidigheten mellan alla samhällets medlemmar och uppvisade klassmotsatsen vara principiell för det borgerliga samhället. Medelklassens gradvisa försvinnande är likaledes för Svensson en odisputabel sanning och han bevisar det dels genom lån från destore socialisternas förråd, dels genom ett av honom själv på förtjänstfullt sätt samlat och ordnat material rörande svenska förhållanden, men han synes ej veta av, att frikonkurrensens upplösande inflytande på de mellersta klasserna blivit som genomgående ekonomisk lag fastställd av dessa samma socialister, mot vilka han hela boken igenom då och då gör ett hastigt utfall liksom för att uppfylla en tung moralisk plikt — och sedan betäcker sitt återtåg med banala fraser ur tidningsartiklar. Socialisten Svensson möter läsaren även i kapitlet om arbetsprocessen, då frågan om förmögenhetens ursprung skall besvaras. Ehuru dunkelt och till följd av det populära framställningssättet ofta oredigt samt utan den stränga vetenskapliga analys, som gör Karl Marx' värdeteori till en av den socialistiska ekonomins hörnstenar, utvecklar S. här våra principer, något modifierade och blygsamgjorda. »Sparsamhets»-dogmen avslöjas, kapitalets påstådda roll som värdeframbringare förnekas, och det erkännes, att »arbetet frambringar både kapitalet och all annan förmögenhet)). Efter sådana uttalanden borde Svensson knappast äga rätt att uppträda polemiskt mot den socialistiska arbetarrörelsen, vars författare han använder och alls inte utan talang för att befrämja antisocialistiska syften.

När författaren till »Penningväldet» väl blivit färdig med det bestående, vars missförhållanden han skoningslöst blottar, rycker han fram med botemedlet. Svensson har tydligen i detta stycke velat göra furor genom att framkomma med ett enkelt och lättbegripligt universalmedel av ögonblickligt helande kraft. Han liknar häri Henry George, vars framställningssätt han efterapar. George har sin jordskatt, Axel Svensson sin arvsreform, båda tro på ofelbarheten av sin lösning och sätta obetingat lit till sitt föreslagna botemedel, men bådas roll som samhällsförbätt-rare skall blott ha en övergående betydelse — så principiellt motsatta de än äro varandra.

Innan Svensson tar fram sitt recept, gör han som slutkläm på diverse betraktelser, följande konklusion:»Missförhållandena ha sin grund varken i människornas skilj-aktliga personliga beskaffenhet eller i del personliga användandet av produktionsmedlen, utan i dessas fördelning».

Här börja de betänkligaste kapitlen i Svenssons bok. Naturligtvis är det riktigt, att de enskilda personernas egenskaper ingenting inverka på den ekonomiska utvecklingen. Men så mycket mer grundfalsk är slutsatsens andra del. 1 själva verket är denna alldeles barock och leder författaren till en rent reaktionär samhällsreform.

Det skulle icke vara det personliga användandet av produktionsmedlen, utan dessas fördelning, som alstrade massarmodet och övriga sociala missförhållanden! Jo, just raka motsatsen till Svenssons teori, är sanningen. Produktionsmedlens »fördelning», varmed S. menar deras tendens att alltmera koncentrera sig, är icke i sig själv något ont. Ar det kanske ett ont, att en arbetsgren övergår från hantverk till industri, vari i o arbetare producera lika mycket som förut 100? Det må vara ett relativt ont, i det genom produktionsmedlens koncentrering en mängd hantverkare och mindre producenter ruineras. Men absolut taget är det alltid en människans seger över naturen, då arbetets produktivitet stegras genom en bättre genomförd organisation av arbetet, genom teknikens framsteg och produktionsmedlens koncentration. Telet ligger just i den personliga rätten att besitta dessa jättelika arbetsverktyg och tillägna sig det härigenom mera produktiv-vordna arbetets avkastning. Detta borde inses av en var, och att Svensson kan förfäkta en rakt motsatt mening förvånar mig.

Förvåningen upphör dock, när man läst boken till slut och intrycken hunnit ordna sig. När helst man skall fälla dom över en författare, bör man aldrig betrakta honom som blott och bart en individ utan som representant för en viss tid och en viss klass. Det är bekant, att människornas tänke- och åskådningssätt förändras med samhällets utveckling och att de äro olika hos olika samhällsklasser. Det är de materiella produk-tionsvillkoren, varunder en individ lever, som giver riktning åt hans tankar om den bästa formen för mänskligt samliv. Den författare vi här ha att göra med representerar icke — så »radikal» och »folklig» och »demokratisk» han än må vara den möderne lönarbetarens klass. Och även då han själv vill det och talar i arbetarens namn, anlägger han icke arbetarens utan en annans klassynpunkt. »Penningväldet» är en klart, omsorgsfullt skriven bok om våra samhällsförhållanden, sådana dessa te sig för den intelligente hantverksmästaren, skolläraren, kryddkrämaren och bonden, med ett ord för den med ekonomiska svårigheter kämpande och på samhällsreformer väntande medelklassen. För denna klass och dess önskningar är Svenssons arbete ett korrekt uttryck, och skall därför komma att bli av intresse för den, som i framtiden vill besvära sig med att skriva svensk kulturhistoria.

Medelklassen ser i allmänhet våra dagars »penningvälde» an med lika mycken bitter fientlighet som arbetaren. Och så länge arbetaren ej är tillräckligt uppfostrad av den moderna industrin, går hans drömmar och önskningar i samma riktning som den mindre mästarens. Men detta förhållande varar ej länge. Arbetaren blir socialist, men hantverksmästaren och bonden bli egendomsfanatici, för vilka privategendomen är en så mycket heligare dogm som de egentligen ingen privategendom hava.

1 full samklang med detta medelklassens känslo- och tänkesätt, vänder sig nu Svensson mot socialismen och kommunismen till privategendomens försvar. Hans program är i korthet följande: Genom att borttaga arvsrätten till produktionsmedlen skall penningväldet störta och produktionsmedlen fördelas mera rättvist, så att varje arbetare kan bliva kapitalist i smått. Målet är för Svensson alla samhällets medlemmar kapitalister, för socialismen— samhället ende kapitalisten. Vem av de båda har rätt torde vara givet på förhand, men icke desto mindre skall jag underkasta Axel Svenssons »samhällsreform» en grundlig kritik.n

»T^apitalister och arbetare kommer det fortfarande att finnas. Men kapitalisten skall icke längre kunna leva på blott sina räntor. Han nödgas därför arbeta, även han. Vad beträffar arbetaren, så skall han i denna tidsålder ingalunda sakna kapital, utan besitta jämförelsevis ganska betydligt sådant t. ex. i form av jord, hus, andelar i fabriker, järnvägar, fartyg o. s. v.» Detta är i stora drag det ideal, vars förverkligande författaren till »Penningväldet» väntar sig av arvsrättens upphävande. Och av den människosläktets ekonomiska frigörelse, som sålunda timar, skall naturligtvis den sociala följa av sig själv, i det klasskillnaden utjämnas, tjänstehjonen försvinna, den »råa massan» blir ett okänt begrepp »och hög rang endast möjlig att ernå för den, som genom framstående duglighet, ädel karaktär, samt nit om samhällets och sina medmänniskors bästa tillvinna sig dessas kärlek» o. s. v.

Man kommer nog lite var, som läser denna bok, att bli överraskad av så enorma verkningar från en enda reform. Författarens tro på vad han skriver är höjd över allt tvivel. Men icke desto mindre skola de storslagna framtidsmålningarna väcka misstankar hos den kritiske läsaren. Man är i det borgerliga samhället, som även är parlamentarismens tidsålder, i allmänhet icke van att se stora verkningar av en »reform». Det börjar snart gå in i själva folkmedvetandet, att »reform» är den största humbug som tänkas kan, så länge vår konstitutionella författning blott är ett tomt sken. Därför skall nog mer än ett omdöme fällas över Svenssons »Penningvälde» i den riktningen att antingen hans »universalmedel» innebär något mer än cn reform eller ock att det icke frälsar från allt det onda, som det utges kunna avlägsna.

Då man vill skriva en bok om bästa sättet att omgestalta samhället till flertalets fördel, är det icke nog med att känna de grövsta missförhållandena och med statistiska siffror kunnablotta dem i all deras nakenhet. Man måste också veta, att hur rutten och nära självupplösning en samhällsform än är, pågår dock därinom en rörelse framåt, en utveckling av samhällets produktiva krafter, vilken ej får avbrytas, utan till vilken alla reformsträvanden måste anknyta sig, om det nya samhället skall få historien d. v. s. verkligheten till grund. Förbiser man detta, blir man utopist och såsom sådan utan betydelse.

Och då det är de materiella produktionsförhållandena, icke de s. k. idéerna, som ytterst bestämma en tids skaplynne, ett samhälles tillstånd, så måste den ekonomiska utvecklingen vara den ledstjärna, efter vilken alla revolutionära åtgärder böra företagas. Det är därför det grövsta fel en nationalekonom kan begå, då han riktar sin kritik och sin reformiver just mot denna utveckling och i den ser det onda, som skall angripas. Så har just hr Svensson gjort.

Vad som utgör det mest karaktäristiska, det epokgörande hos det borgerliga samhällets utveckling, är industrins successiva övergång till storindustri. Denna övergång försiggår sålunda, att kapitalet beständigt hopar sig i allt större massor å ena sidan, men å den andra sidan beständigt förtunnas och försvinner, d. v. s. att kapitalet — det nödvändiga medlet för produktionen — samlar sig i allt större mängd hos en minoritet, medan de, som varken från början äga eller ha någon utsikt att sedermera förskaffa sig kapital, utgöra en ständigt växande massa, som förökas på samma gång armodet bland dess individer tilltager. Men kapitalhopandet medför koncentreringen av produktionsmedlen, varigenom det mänskliga arbetets alstringsförmåga stegras. Utvecklingen har sålunda en ond och en god sida, en för samhället skadlig och en nyttig, och den sociala frågan får därför följande lydelse: Kunna de skadliga följderna av storproduktionens utveckling undanrödjas, utan att dess goda och nyttiga sida samtidigt upphäves? Kan storproduktionens nuvarande förbannelse för den större hälften av mänskligheten vändas i välsignelse?På detta spörsmål utgör S:s bok ett nekande svar, i det förf:s »socialreform» visserligen skulle upphäva förbannelsen till en viss grad, men på samma gång förinta hela storproduktionen. Vad är i själva verket arvsrätten annat än ett järnband, som håller ihop de stora enskilda förmögenheterna och därigenom även de stora enskilda kapitalen. Att borttaga arvsrätten vore då detsamma som att med ens sönderslita detta band och åstadkomma en kapi tal spr/J/n/jg. En var skall skynda sig att bli »sin egen» och den som inte har råd att bli kapitalist, finge trösta sig med, att hans arbetsgivares son även skulle bli fattig, om han icke »arbetade upp sig». Svenssons dröm om förmögenhetens »jämnare fördelning» kunde visserligen på detta sätt tänkas förverkligad, men månne samtidigt icke även en fördelning av produktionsmedlen inträffade, som utan tvivel bleve ytterst vådlig för samhället d. v. s. för arbetarna. Att kapitalspridningen inträffade, medger Svensson själv, och det var ju också ändamålet med reformen. Men kapital är ju blott ett annat namn på produktionsmedel. Väl framkastar S. en vink om, att småkapitalisterna i hans nya samhälle komma att associera sig i bolag, men hur man än betraktar saken skulle arvs reformens upphävande av arvsrätten bli ett duktigt handtag åt medelklassen och den lilla industrin samt bondeståndet. Reformen skulle reformera bakåt. Vad vill det dessutom säga, att varje arbetare på samma gång även bleve »kapitalist». Antag, att han hade en aktie i en fabrik och själv arbetade för lön på en annan. 1 följd av den kvarstående rätten för arbetsgivaren att tillägna sig en del av främmande arbetes avkastning, blev han som arbetare bestulen, men som aktieägare bestal han en annan arbetare, som återigen bestal en tredje o. s. v., och hade han aktie i samma fabrik, där han arbetade, bestal han ju sig själv! 1 det arvsrättslösa Svenssonska samhället, skulle således folk komma att bestjäla varandra. Ingen blodsugande kapitalist skulle skära remmar ur arbetarnas ryggar — det är sant; de skulle i stället göra det på varandra.Ehuru S. på ett ställe i sin bok medgiver, att kapitalisten får hela sin förmögenhet från hela sin arbetslön, anser han dock, att den privata ägande- och nyttjanderätten till produktionsmedlen bör finnas kvar, med den modifikation, att samma maskin, som fadern använt, får icke sonen begagna, utan måste skaffa sig en annan. S. vill nämnligen framför allt söka rädda »den enskilda företagsamheten» ett vackrare namn på den enskilda utplundringsrätten. Ty man må väl komma ihåg, att hur samhället än blir »reformerat» med hänsyn till arvslagarna, skall det komma att finnas »starka» individer — d. ä. sådana som genom mindre samvetsgrannhet, slughet och list beröva andra »svagare» medmänniskor deras egendom, frukterna av deras arbete. Och detta missförhållande upphör ej förr än privatägtf/zdferätten till kapitalet är upphävd och samhäljet ende »kapitalisten».

Den genomgående bristen i Svenssons i flera avseenden förträffligt skrivna bok är författarens oförmåga att fatta socialismens grundprincip såsom nödvändiggjord av samhällets utveckling. Ett rekonstruerat medelklassamhälle skulle numera ej kunna bestå, emedan de mänskliga behoven blivit för stora och mång-artade, och emedan den enskilda företagsamheten (konkurrensen) skulle åstadkomma beständiga förvecklingar i samma stil som bourgeoisins kriser och förhindra samhället att utveckla sina materiella krafter till deras högsta möjliga höjd.

Arbetets förbannelse (dess karaktär av träldom) vore ännu ej lyftad från arbetarnas axlar. Det blir den först, när den samfällda företagsamheten träder i den enskildes ställe.Fångarbete

Den 31 juli 1888—1 februari 1890€

Vår tidning

dess tillkomst — dess kamp — dess uppgift

Den 4 augusti 1888

et är nu ett år — blott ett år — sedan första provnumret av »Arbetet» utkom i Malmö. Ett enda år har vår tidning verkat bland massan av Sydsverges arbetare

— och detta år har varit tillräckligt för att skapa en folkrörelse, så mäktig, att dess vågor redan gå så högt, att de skölja fotterna på vår regering, där hon sitter på sina osäkra taburetter. Med stolthet kunna vi i dag erinra oss, att »Arbetet» är en av Sverges yngsta tidningar och likväl den, som under det senaste halvåret varit föremål för den största uppmärksamhet från de maktägandes sida. Ensamt denna omständighet bevisar, att de män, som haft dess ledning omhand, icke blott varit sin uppgift fullt vuxna och gjort sin plikt, utan att de ägt energi och kraft att göra det omöjliga möjligt.

Den 4 juli 1887 landstego undertecknad och Erik Nordman i Malmö. Det enda vi förde med oss var gott hopp och fast tillförsikt. Kring tribunen i Kasinoträdgården stod en liten allvarsam skara arbetare samlad, några få veteraner från Aug. Palms kamp och en handfull unga och nya. Med beklämt hjärta Jlxel Danielssofi i 2— truppen var ju så liten! — framställdes förslaget om att uppsätta en arbetartidning för södra Sverge. Beslutet fattades. Utan ovationer eller hurrarop sade arbetarna sitt bestämda ja till förslaget, och därmed var saken avgjord.

Dagen därpå voro vi i Köpenhamn och fingo visshet om, att ledarna för det kapitalstarka danska arbetarpartiet inte med ett öre skulle understödja Malmöarbetarnas tidning. Det gällde att bygga på egen kraft. Och det visade sig, att vår egen kraft räckte till! Skaran av tidningens vänner ökades, ju flera svårigheter uppreste sig. Den enskilde arbetaren gjorde först sitt offer. Så kommo föreningarna, våra tappra, offervilliga fackföreningar, av vilka många tömt sina kassor till sista öret för vår tidnings bestånd. Gång på gång höll det på att gå sönder, då föreningarna trädde hjälpande emellan. Vi hade att kämpa icke blott mot arbetarnas fiender utan ock mot arbetarnas egen intresselöshet. Hur omsider denna bröts, hur slöheten vaknade, och motståndaren blev vår varme anhängare, huru den lilla kärnan på våra offentliga möten svällde ut till massor, som ingen lokal kunde rymma, och hur entusiasmen bland dessa massor alltjämt steg — det veta vi alla. Denna partiets snabba tillväxt blev visserligen till en del föranledd utifrån, av dödliga fiender till både saken och personerna. Men det myckna som vunnits är icke mindre glädjande därför att det står i nära samband med eder redaktörs försvinnande från kampplatsen.

Nu nog om det flydda året, om strider och segrar. Blickarna framåt till det år som kommer och än längre! Låtom oss förnya vår trohetsed i dag — och i morgon! — och lova varandra att minnas, vilken uppgift vår tidning ställt för sig, minnas denna och göra denna till vars och ens eget mål!

Vi slåss icke mot personer och partier, vi slåss mot hela klasser, mot ett helt samhälle. Vår tids stora världshistoriska tilldragelse är arbetarklassens kamp för social frigörelse. Det är denna kamp vi börjat här. För denna internationella strävan är det »Arbetet)) är organ. Ingenting mindre än arbetarklas-sens fulla rätt står på våra fanor, på vår tidnings program! Vi vilja lyfta arbetaren upp till kultur och makt. Vi kalla oss klassmedvetna arbetare, emedan vi äga kunskap om, att arbetarklassen för närvarande är en jätte, som trampas på nacken av en dvärg, och vi kalla oss socialdemokrater, emedan vi vilja förmå jätten att vakna och resa sig. Detta skall ske genom det muntliga och skriftliga ordet, génom vår agitation och vår tidning. Båda skola lära våra kamrater, städernas och landets proletariat, att det ondas rot sitter djupt, men att det därför icke är obotligt, att orsaken till de missförhållanden varunder de lida, det elände, vari de födas, leva och dö, icke så där utom världen, utom

räckhåll för våra tankar och armar, utan härr här nere, strax över våra huvuden, och att den heter klass-skillnad, kapitalvälde och andligt förtryck. En folkupplysning i denna riktning — det är tidningens uppgift!

Kamrater! Nu skola krafterna prövas under det kommande året, kanske mer än under det, som gått! Må vi vara beredda på nya, än hårdare slag mot tidningen och arbetarrörelsen! Må ingen enda svika! Alle man i ledet, och nya massor till! Och främst av allt —

leve vår tidning!Högmässa och aftonsång

Den 4 augusti 1888

Pastor Isterhaka känner visserligen inte mer av nationalekonomin än att rågen blir dyrare, om man belägger den med tull, varför han är häftig tullvän, men han besitter i stället en medfödd eller vad man brukar kalla gudomlig visdom, som sätter honom i stånd att i blinken besvara det sociala spörsmålet, om han blir tillspord därom. Och utan att någon uppmanat honom, tog han härom söndagen den kinkiga frågan till ämne för sin predikan och visade, att vår herre för 1850 år sedan avgivit det enda riktiga svaret, vadan nationalekonomernas hjärnbråk är alldeles onödigt. Vår herre lär nämligen ha sagt vid ett tillfälle: »Törsamlen icke edra ägodelar på jorden, där rost och mal fördärva dem, och där tjuvar grava och stjäla, utan församlen dem i de himmelska ladorna o. s. v. (J a g kommer inte riktigt ihåg fortsättningen.) Det må nu vara sant eller icke, att vår herre fällt detta yttrande, så tror jag i varje fall, att han endast sagt det åt de fariséer och skriftlärde och växlare-nom och mäklarenom, ty till de fattiga gesällerna och fiskarna, som han annars umgicks med, var en sådan uppmaning överflödig, då de icke samlade på några ägodelar alls. Men pastor Isterhaka var inte så klyftig, att han insåg detta, eller också

var han tillräckligt klyftig, men inte så......vad skall jag

säga — klassmedveten som vår herre, den fattige gesällsonen, och därför upprepade han nu orden inför en publik av moderna gesäller och fiskare, som sutto andäktigt på bänkarna nedanförhonom och speglade sina utmärglade ansikten i hans fettski-nande kinder. Och de gamla utslitna arbetarhustrurna, som icke ägde något annat än en svärm av ungar, sutto med huvudet nedböjt till andakt och vaggade kroppen syndabekännelselikt fram och åter och suckade efter: »Församlen edra ägodelar icke på jorden, där rost och mal fördärva dem . . .» Och suckarna fortplantade sig. Lite var tycktes vara fast besluten, att för att göra vår herre till freds icke församla några jordiska ägodelar.

Jag satt i ett hörn av templet och hörde uppmärksamt på, betraktande herr pastorn och hans församling. Men jag suckade icke, ty så snart min religiösa känsla blev orolig och ville skaffa sig bättre rum, såg jag upp till den välfödde herden och tänkte på hans 7,000 årliga. Jag vet inte vad hr pastorn menade med ägodelar, men jag vet, att han bodde elegant, luxuriöst, hade en fru som bar turnyr, höll sina döttrar med guvernanter och sällskapsdamer och sina dumma pojkar med informatorer. Dessutom ägde han flera fat äkta Wixrzburger i källaren, åt stek under fastslagen, hade pengar i banken och utvidgade varje år sin egendom genom att till billigt pris inköpa ruinerade bönders jordlappar. Att han under sådana förhållanden manade sin fattiga församling att icke förskaffa sig ägodelar finner jag alldeles naturligt, ty hade icke hans får uteslutande församlat i de himmelska ladorna, så hade han icke fått så mycket i sina jordiska! Ädle man! Han tänkte sannolikt: om jag inte orkar gå salighetens väg, utan föredrager den som leder till det eviga fördärvet, skall jag åtminstone rädda mina församlingsbor.

Helt rörd över ett sådant gentlemannadrag gick jag efter gudstjänstens slut ned till ett tryckeri och beställde ett par hundra affischer, som jag klistrade upp i församlingen på eftermiddagen. Ryktet om, att en ny predikant kommit till staden spred sig hastigt, och om kvällen såg jag framför mig i möteslokalen allt vad som kunde gå av pastor Isterhakas fårahjord.Medborgare!

(När jag tilltalade dem med detta ord, gjorde de en förvånad uppsyn. De hade hittills alltid betraktat sig som får i en hjord, icke som medborgare t ett samhälle.)

»Den högmässa ni fått till livs i dag har förmått mig att inbjuda er till en aftonsång. Den skall anknyta sig till er vör-dige pastors predikan, men nästan uteslutande röra sig kring de timliga ägodelarna, ty de himmelska ladornas

innehåll är jag mindre bekant med. Hr Isterhaka tog ett bibelspråk till bevis på, att fattigt folk snarare böra vara innerligt glada än missnöjda över, att de icke besitta några jordiska ägodelar, ty de skola därigenom få så många fler i himmelen — i fall de nu för övrigt sköta sig så pass ordentligt att de komma dit. Men er pastor begick en liten försummelse, då han icke gav er närmare anvisning på den väg, som leder dit upp. Jag vill därför med några betraktelser komplettera hans predikan.

Vid den stora skiljevägen, står det på vägvisaren till himmelriket: »sparsamhet och försakelse» — märk väl, detta är den stora massans väg till himmelen, de rika ha en genväg! Till denna bestämmelse, nämligen till att komma till de sällas boningar på sparsamhetens och försakelsens väg, är arbetaren född. Man har, förstås vi, kristlige åhörare, olika bestämmelser här i världen. Det finns två klassers folk, en, som skall spara och försaka, på det att den andra må kunna slösa och njuta. Och ingen kan undgå sin bestämmelse. Ar du född av en arbetares kvinna, så vet du, att din första dygd heter spara. Och för att det skall bli en riktigt dygdig arbetare av dig, vänjer dig samhället vid sparsamhet redan innan du blir född. Samhället har berövat din moder en del av hennes safter, så att du ej må ha något överflöd av livskraft, när du framföds. Knapp blir också din första barnskost, och vid din mors utsinade bröst får du den första lektionen i sparsamhet. När du börjat tänka — vilket egentligen icke är dig tillåtet — och törstar efter kunskaper, sätter man dig i den s. k. folkets skola, därdin lärare av samhället fått instruktion att även i detta avseende öva dig i sparsamhetsdygd genom att giva dig ett ytterst ringa förråd av kunskaper. När du är färdig, skickas du till det arbete samhället utsett åt dig, och nu får du tillfälle att öva sparsamhet och försakelse i oändlighet och därigenom församla i de himmelska ladorna. Så dör du till slut av dina dygder och samhället kostar på dig en sparsam begravning. Och på din grav sjunges arbetarpsalmen: Salige äro de sparsamme och försakande, ty de skola besitta de himmelska ägodelarna! Och din käre pastor håller ett vackert liktal över dig och går därpå hem och äter kalkon med tryffel samt dricker Wiirzburger och Madera. Amen!»

När jag slutat, rusade en arbetare, som varit så sparsam och ordentlig, att han knappt hade en mark kött inalles på sin kropp, fram till mig och sporde:

— Ar ni en människa eller en djävul?

— Min vän, jag är fyra resor straffad för hädelse och då måtte jag väl vara en djävul.Två politiska frukostar

Den 8 september 1888

1 söndags avåtos i Malmö strax bredvid varandra tvänne frukostar, som voro himmelsvitt skilda, både vad frukostarna själva och de ätande beträffar, men lika varandra i det avseendet, att de bägge hade en politisk bismak. Den ena spisades i Kungsparkens paviljong i närvaro av stadens samtliga tidningsreferenter, som skulle slicka tallrikarna, under musik, flaggning och »böljande människoskaror» samt efter följande matsedel:

Dejeuner

Hors d’oeuvre

Consommé å la Julienne

Saumon sauce Mayonaise

Filet de bouef)

^ i Legumes

Cotelette de Mouton)

Croquettes de ris de Veau

Jeune coq des bois rötis

Salades & Compotes

Artichauts

Dessert

Vins:

Chât. Calon Ségur, Champagne Jéres Superior & Commendador

Den andra frukosten slukades nära intill, i det stora imponerande trevåningspalatset med galler för fönsterna, i cellen n:r 73, under några flugors surrande och efter följande matsedelDejeuner Sill och potatis Dessert En buss tobak Vins:

En halv bier En karaffin Malmö vattenledningsvatten

Under bägge frukostarna höllos politiska tal, som i likhet med frukostarna själva något avveko från varandra så till form som innehåll. Vi vi 1 jaJ först höra vad som sades vid den senare dejeunern, eftersom den åts först. Sedan Marat slutat sillen och kastat en blick på den härliga utsikten: två kanoner, en vaktkur, en vaktkonstapel med sabel, en väderkvarnsvinge och en bit av Öresund, icke att förglömma länets stora straffängelse-komplex, reste han sig, gripen av dagens stora betydelse, fattade sitt glas och riktade till sina åhörare, de tre hungriga flugorna på tallriken, följande väl valda ordalag:

»Kamrater!

Ehuru avspärrade från världen, tränger dock en och annan dyning av de stora världshändelserna in till oss. Vi ha sålunda nyss förnummit, hurusom Tysklands unge ärorike härskare under sin stora fredsresa till Rysslands zar avlade ett besök hos vår nådige konung, varvid det trogna svenska folket underdånigst ställde sina strupar till förfogande. Ävenledes erforo vi den världshistoriskt viktiga händelsen, att den tyska kejsarinnan, fruktsam i åminnelse, nyligen välsignat sitt folk med en ny prins (vilken i ordningen ha vi oss däremot icke bekant) samt att det var vår konung förbehållen äran att hålla den nyfödde till den i de kristna länderna sedvanliga vattenösningen. Denna högtidliga akt ägde rum i går och just nu erfara vi, att prinsen, Sverges konung och folk till ära, i dopet erhållit idel svenska namn — Oscar J^arl Gustaf Jldolf.

Betydelsen av detta dop, detta fadderskap, dessa namn och denna prins kan icke överskattas. Det hela betyder samman-lagt, att icke blott Östersjön blivit ett tnare clausum (slutet, neutralt hav) utan att de tyska, danska, svenska och ryska dynastierna hålla på att smälta ihop till zn familia clausa, v ars förnämsta tradition är: Leve moskovitismen! Död åt republikani smen !

Och nu ser jag i andanom redan den stora striden utbruten. Det republikanska Frankrike å ena sidan kämpande i ett rägn av blod och bly för sin trikolor och sin sociala republik, och å andra sidan dess svurne dödsfiender i skönt förbund: Tyskland, Italien, Sverge och Ryssland. Men längre ser jag inte, ty horisonten förmörkas av miljoner svarta gestalter, som dyka upp och blanda sig i striden. Vad är det för folk? Ah det är arbetarbataljonerna, som icke längre vilja slakta ned varandra!

Må den nye prinsen få leva och bevittna vad då komma skall!»

Härmed slutade Marat sitt tal, föste bort flugorna från tallriken och städade undan sin politiska frukost.

Men i Kungsparkens paviljong höjde stadens borgmästare sitt champagneglas i vädret och läste upp följande formfulländade tal:

Nådigaste herre och konung! Eders majestät!

Högt skatta vi, Malmö stads innevånare, varje dag och stund, då vi kunna få nåden se Eders maj.t här ibland oss, men en särskild anledning hava vi att glädjas över Eders maj:ts närvaro i dag, eftersom vi nu få hälsa Eders >maj:t lyckligt återkommen från en av de utländska resor, varunder Eders maj:t själv skördat ära och utmärkelser och därigenom spritt glans över sina båda riken.

Flere bland Sverges konungar hava i forna dagar genom krigiska bragder gjort svenska namnet känt och ärat över all världen, och Sverges folk hyser än i dag stolthet över sina stora minnen. Men folket var icke alltid lyckligt under de tider, dessa minnen tillhöra. Lyckligare tider hava sedermera kommit. Fredens välsignelse har varit vårt

land förunnad oavbrutet under en längre tid, än historien lärer kunna förmäla rörande något annat land och under någon tidsperiod. Och likväl — icke har svenska namnet därför blivit glömt i världen. Sådant har icke kunnat ske, tack vare de många Sverges söner, vilka vunnit världsrykte genom framstående förtjänst inom vetenskap,konst eller andra fredliga värv. Bland sålunda ryktbara vordna svenska namn intager förvisso konung Oscar den andres ett av de främsta rummen. Och den kärlek, svenska folket av gammalt hyst och hyser för sin konung kan icke lida av att den nu blivit parad med beundran.

Eders maj:t! Mottag nådigt våra ur svenska hjärtans djup gående önskningar, att Eders majit och vårt kära fädernesland måtte bliva allt framgent bevarade från de svåra olyckor, som yttre fiender eller, i det inre, politiska irrläror kunna åstadkomma, och att det måtte varda Eders maj.ts sköna lott att länge under yttre fred och inre lugn föra spiran över de förenade brödrafolken till dessas lycka och välfärd.

Dessa våra välönskningar sammanfatta vi i ett innerligt: »Gud bevare vår älskade konung!»

Leve konungen!

***

Med en blick åt Malmö cellfängelse och en tanke på cellen 73 hade väl borgmästaren framsagt den vackra men mycket bekymmer döljande vändningen om »politiska irrläror» och troligtvis önskat sig en lagparagraf, varigenom han kunde döma förnekelse av den »rena politiska läran» (den kompromissande frihandeln) lika hårt, som han nyss fällt angrepp på den »rena evangeliska». Om borgmästarens tal vill jag för övrigt endast säga det, att så bra svenska skrev inte jag, när jag gick i sjätte klassen, fastän jag visst hade cum insigniade. Extra ecclesiam nulla salus — utanför kyrkan ingen salighet

Den 13 september 1888

är paroll och lösen för det pågående kyrkomötet, som i denna Bergströmska kvarstadstid värdigt representerar den svartaste av all reaktion — den som bäres upp av statskyrkans prästerskap och den »rena evangeliska läran». Redan av öppningstalet, som hölls av ärkebiskopen, fick nationen erfara, vilken karaktär detta möte ägde, och kunde därav alla sluta, i vilken riktning det skulle komma att verka. Den som antagit, att även prästerna till slut skulle angripas av tidens tand, lära sig begripa, att en allena saliggörande, på en vidskeplig traditions grund orubbligt kvarstående, alla reformkrav blint avböjande statskyrka varit och blir en paradox i mänsklighetens utvecklingshistoria, en utopi, som ständigt upplösts, ett försök, som alltid misslyckats just genom mänsklighetens intellektuella och sociala utveckling. Människoanden växer i längden ur alla slag av tvångströjor, spränger icke blott alla föråldrade och förrostade politiska system, liksom även när tiden är mogen de materiella produktionssystemen, utan även sina egna äldre åskådningar ifråga om förhållandet mellan henne och den värld, vari hon lever, åskådningar, som vuxit fast i en yttre form — kyrkan och fortbestå, till en början genom vanans makt, sedermera genom bajonettens och battongens, långt sedan människoför-nuftet svingat sig ifrån dem till högre och på samma gång reellare sanningar. Judendomen föll, i det den korsfäste den upproriske tvivlaren från Nazareth. Roms gudavärld störtade under dess till-bedjares fanatiska bemödanden att släcka i blod den andliga eld, som från Österlandet bröt in över antikens värld och genom sitt kärleksbud och sina jämlikhetskrav erövrade slavens och trälens hjärta, det nya Rom föll även, den allsmäktiga katolska kyrkan, inför vilkens representanter kejsare och kungar knäböjt, hon förlorade hälften av sin världsmakt genom en folkrörelse, utgången från en fattig munk, hon förlorade åter mark i den franska revolutionen och tillbakaträngdes av det nya Italien bakom vatikanens murar.] Sverge ha tre av staten skyddade kyrkor härskat över folket inom en tidrymd av blott tusen år. Den första var den rent »hedniska», den andra den allena saliggörande katolska och den tredje den allena »rena evangeliska». Den första var, då hon måste ge vika, inemot tusen år gammal — alldeles tillräckligt vördnadsvärd! den andra uppnådde 700 år, mer än ett halvt årtusen den tredje lutar redan mot graven under tyngden av blott tre och ett halvt århundrade, och det skall väl näppeligen förgå ännu femtio nådeår, innan hon är bortsopad ur samhället med alla sina privilegier, präster, biskopar och kyrkomöten.

Detta öde är så mycket säkrare givet för vår statskyrka, som dess försvarare utveckla samma stockblinda

fanatiska energi i hennes ortodoxa kvarhållande på sitt första, råa stadium, som föranlett alla äldre kyrkors fall. Det innevarande kyrkomötet utgör i all sin tillslutna oåtkomlighet för varje förnuftig vädjan till blotta självbevarelsedriften, för varje uppmaning att om än aldrig så litet ge efter för århundradets vetenskapliga, frihets-och upplysningssträvande ande ett tnene tekel så tydligt någonsin en halsstarrig spärritt mot förnuft och utveckling varit det.

] stället för att lossa på banden och släppa fram litet friskare luft, förklarar mötets ordförande att den kyrkliga disciplinen i stället behöver skärpas för att upphäva de inre oordningar,som tyvärr uppstått! Just ett förträffligt medel, då en varvet, att dessa oordningar förorsakats av det redan tillräckliga kyrkliga tvånget. Det är som att bota snuva genom att ställa sig barfota i en snödriva. Sådan är den prästerliga taktiken i kampen mot otron. Den är gammal och bekant allt se'n prästens skepnad uppträdde i samhällena och dess resultat för prästerna själva är också känt och gammalt — i historien. Och frihetens män skola knappast sörja över kyrkans blindhet. Tvärtom. Faran för den andliga friheten låge i ett jesuitiskt skenreformerande, som bländade och bedrog. Men en kyrka som vår kan endast oroa och förskräcka — sina egna vänner.

Vi gitta icke ens omnämna de »reformer», som äro föreslagna på kyrkomötet, de röra sig alla i reaktionär riktning eller åsyfta ökad bekvämlighet för prästerskapet. Men en motion är så pass märklig, att den förtjänar beledsagas med ett par erinringar. Den är väckt av den frommaste bland alla fromma Upsalateologer, prof. Rudin, och lyder sålunda:

»att kyrkomötet behagade ingå till K. m:t med underdånig hemställan, att K. m:t ville på sätt lämpligt synes göra vår kyrkas prästerskap uppmärksamt på betydelsen av våra kyrkors öppnande för det enskilda andaktsbehovet och uttala en uppmaning, att man, med nödigt avseende på förhållandena å varje särskild ort och under olika årstider, och i den mån sådant låter sig göra må söka träffa anstalter för ett dylikt våra kyrkors öppnande i all synnerhet i städerna, naturligtvis under nödig tillsyn, helst med hjälp av frivilliga krafter, ävensom att i sammanhang härmed prästerskapet måtte verka för att det inre av våra kyrkor efter hand anordnas på ett enkelt andaktsväckande sätt och i sin undervisning, framför allt av ungdomen, inskärpa betydelsen och värdet av en dylik användning av våra gudstjänstlokaler».

Samme motionär har även förelagt mötet ett förslag till ändringar i kyrkohandboken, särskilt gudstjänstformuläret, och påyrkar däri skarpare markering och större utveckling av gudstjänstens liturgiska moment än fallet är i den gamla handboken. 1 båda dessa förslag röja sig sålunda en gemensam och för kyrkans ställning i sin helhet ytterst betecknande tendens. Som bekant sönderfaller vår gudstjänst i tvänne avdelningar (vi kundesäga akter, men det stöter ju på komedi) nämligen den liturgiska (altargudstjänsten med syndabekännelsen etc.) och den didaktiska (predikan, förböner för det kungl. huset, alla trogna ämbetsmän etc. samt kungörelser). Den Lutherska kyrkan skulle nu skilja sig från den katolska genom sin inskränkta liturgi (altargudstjänst) och sin utdragning av didaktiken (predikan och kungörelserna). Augustinermunken Luther uppträdde just emot de innehållslösa ceremonierna inom den katolska kyrkan och införde dundrandet från predikstolen såsom en väsentlig egenskap hos protestantismen. Men vad vill nu professor Rudin? Jo, han vill, som en »Kristi kyrka» ägnar och anstår, att hon skall gå baklänges. Mera ceremonier, mera sång och orgelmusik, mera messhake och kyrkohandbok, så komma vi närmare påven igen, från vilken vi kanske aldrig bort avlägsna oss, ty splittring verkar svaghet. Och ju mer gudstjänsten stelnar i former, desto mindre är församlingen utsatt för frestelse att tvivla på dogmerna från predikstolen, desto mer nöter den rena evangeliska läran in sig som utanläxa, desto fullständigare uppfyller den sin bestämmelse att vara en sön-dagsklädning, sedan den icke längre — för den nya otrons skull kan vara mänsklighetens bröllopsskrud.

Från den nya handboken till latinet och rökelsekaret och hostian är icke heller steget så långt, att icke slutligen ett svenskt kyrkomöte kan ta det, om det visar sig att Herodes och Pilatus måste försona sig för att kunna avvärja en hotande gemensam fara.

Kyrkornas öppnande till privatandakt är också ett katolskt steg. Gudsfruktan och fromheten i vårt land tycks nu, efter den nye justitieministerns kraftåtgärder, börja känna ett mäktigt behov av offentlighet i sin andaktsutövning.

Och när kyrkorna öppnas för våra förnäma damer att hyckla i, varför då icke också ge dem igen vigvattensfatet och biktstolen. Ja, varför skall det längre råda tvedräkt mellan påven i Rom och påven i Upsala?Prof. Rudins motion för oss emellertid till minnes den korsfäste Nazarénens ord: ***När du vill bedja, gack in i din kammare och stäng dörren till!***

Men det är inte rätt, inte ärligt, inte honnett mot kyrkan att jämföra ***Kristus*** med våra dagars officiella ***kristendom!*** Brandsyn

Prästsoppan, som tillagas i Stockholm, blir allt oaptitligare. Om blott de vördige fäderna ville sysselsätta sig med prästsäckens mera praktiska och handgripliga angelägenheter, så skulle kyrkomötet gärna för oss få debattera, besluta och äta middagar i fred, men nu har det förverkat denna rätt genom att lägga sin näsa även i vanligt folks bestyr och intressen. Och till arbetarpartiet tycks det med avsikt kastat ut en handske, då det även tagit upp arbetarfrågan till behandling och givit den en sorts provisorisk lösning. Vad hade då prästerna att bjuda arbetaren? Först och främst »tillfälle för varje i statens tjänst anställd arbetare att minst varannan söndag gå i kyrkan». Ädelt! De svarte börja tydligen se sin publik glesna om söndagarna, därför skall nu staten gripa in och bereda arbetarna »tillfälle» att komma till dem. Men om inte arbetarna komma ändå utan i stället gå till de röde!

En annan »socialreform» bestod i »själavård åt arbetarna vid större arbetsföretag» (såsom fabriker o. s. v.). Ju mer »själavård», tänkte fäderna, desto mindre bröd behöva de. Ja, det är inte första gången arbetarna från det hållet fått skorpioner i stället för bröd. Egendomligt nog blev dock denna reform efter närmare utskottsbetänkande avslagen. Månhända anser man arbetarna en gång för alla förlorade.

Axel Danielsson

>3I den gamla katolska tiden kunde, som bekant, prästerna icke åtalas inför världslig domstol, utan dömdes endast av domkapitlen d. v. s. att prästerna dömde varandra, och att de gjorde detta i övensstämmelse med det kristliga kärleksbudet var lika naturligt som att de satte kättarna på bålet. Nu börjar man längta tillbaka till denna tid, och då man inte törs gå så långt som att yrka på särskilda prästerliga domstolar, har man åtminstone beslutat fordra, att ingen annan än domkapitlet, justitiekanslärn och justitieombudsmannen, skola kunna åtala en präst, emedan det skulle vara »nedsättande för kallet», om vem som helst ägde rätt att ta ut stämning på en kyrkans tjänare. Och sannerligen behöver »kallet» på detta sätt skyddas i våra dagar, då den ena vördig pastorn efter den andra dras inför domstolen som vanliga förbrytare, tjuvar och försnillare. Sådant måste förebyggas. Vad som är farligt för kyrkan, är icke att prästen stjäl, utan att han *straffas* som tjuv.

På tal om tjuvar, så fick bankmannen Jubell för sina annekterade 20,000 kronor *18 månaders straffarbete* — mistade således friheten lika länge som undertecknad. Ack, vad jag var dum! Jag borde ha stulit 20,000 i stället för att undervisa Malmö rådsturätt i juridik och religionshistoria.

★ ★ ★

Samlingen blir alltmera utsökt! Nu ha även biskop Billing, den nye Herodes och Curry Treffenberg, Sundsvallsstrejkens undertryckare, blivit invalda i första kammaren. Förut har professor Alin från Upsala även kommit dit ...... Det svartnar som vi se.

★ ★ ★1 bostadsfrågan. Man synes nu äntligen ha tagit ett steg i riktning mot fria bostäder. En förening i Stockholm har hos stadsfullmäktige gjort ansökning om att på tre platser inom huvudstaden: å Karl Johans torg, i Humlegården och å Adolf Fredriks torg uppföra dylika hus.

Föreningen heter »Kvinnoföreningen till djurens skydd» och bostäderna äro avsedda att mottaga husvilla — duvor. Var det kanske någon som trodde, att det gällde de hemlöse arbetarna?

★ *

*

För den som helt ytligt betraktar hierarkins och de enskilda prästernas fanatiska motstånd mot vetenskap, press

och folkopinion, skall det se ut som om denna klass av människor ingenting lärt under den långa tidrymd den mer eller mindre allsmäktigt regerat i dessa mindre och avlägsna land, där civilisationen endast går trögt och långsamt framåt. Men så är visst icke händelsen. Prästerna ha lärt mycket, fast annat folk lärt mer. Lyssna t. ex. till en av de store debattörerna från kyrkomötet och jämför hans polerade, hala och skenbart förnuftiga anföranden med något av de naivt vidskepliga talen från kyrkomötet i Upsala 1593, då vi fingo treenigheten klappad och klar. 1 senare fallet gällde bibeln, kyrkofäderna och Luther som auktoriteter, inför vilka varje tvivel måste lägga sig, varje motsägelse förstummas. Men den förre vågar icke längre uteslutande stödja sig på dessa trenne kyrkobekännel-sens hörnstenar. Tiden tvingar honom att begagna sunda förnuftet så långt det är möjligt och åberopa vetenskapen, där denna icke direkt vederlägger dogmerna. Genom att på detta sätt åtminstone skenbart accomodera sig efter sin tid visar den klokare delen av vårt prästerskap, att den lärt mer än den vill tillstå, och därigenom lyckas den även draga ut på tiden med kyrkans fall.Ytterligare exempel på denna prästernas modernisering erbjuder kyrkoorganet »Vårt Land», som i all sin hemska dogm-dyrkan och medeltidstro dock är betydligt »liberalare» än sin föregångare »Väktaren» och skulle för hundra år sedan blivit åtalat för kätteri. Så mäktig är likväl denna tidsanda, att själva »Vårt Land» måste ur sitt dogmförråd lämna henne brandskatt.

Detta sker visst icke på det ärliga och naturliga sättet att uppgiva de allra värsta dogmerna. »Nej inte en sten ur vår dogmbyggnad!» är alltid prästernas härskri. Men man försvarar dogmerna på ett helt annat sätt än fordom, man bekänner ännu vidskepelsen i grova former, men man söker förklara den genom kvasi-vetenskapligt resonnemang. Ett bland de djärvaste försök jag sett i denna riktning, finnes gjort i »Vårt Land» för ett par dagar sedan. De båda artiklarna äro verkligen icke skrivna av redaktionen, vilken »för egen del icke vill yttra sig i själva saken», utan hämtade ur en utländsk tidning, men man inser omedelbart, att det varit med mycket välbehag som den högkyrkliga tidningen återgivit legenderna och deras »förklaring».

Vi citera under rubrik: »Stämning inför guds domstol»:

Citatoria ad Dei sellam judicis, stämningar inför guds domstol, är en art av egendomliga företeelser, som möta oss i en mängd medeltida krönikor och andra gamla skrifter och vilka i sin grundtanke ha något gemensamt med de forngermaniska »gudsdomarna») eller »ordalierna». Om en part blivit falske-ligen dömd av en jordisk domare eller någon lidit oförrätt till liv och lem av en härskare, som ej behövde böja sig för någon mänsklig makt, stod det den förorättade fritt att vädja till den omutliga rättvisan ovan stjärnorna och i sitt sista ögonblick till bestämd tid instämma sin vederdeloman inför Guds domstol. När den bestämda tiden var inne, måste då denne lyda kallelsen, vare sig han ville eller icke: en starkare hand grep honom och ryckte honom utan förskoning bort från det jordiska livel.

Att dylika stämningar verkligen förekommit under förflutna århundraden, och det i hundratal, ja, att åtskilliga bland jordens väldiga, både konungar och påvar, befunnit sig bland de sålunda instämdas antal, det intyga så många krönikor, att det ej gärna gått för sig att förklara samtliga berättelserna för dikt och osanning, men tvivlaren har, då han icke kunnat förneka själva fak-tum, åtminstone förnekat sambandet mellan orsak och verkan och talat om * »ett märkligt sammanträffande», »en sällsam slump» o. s. v. En blick på resu^ tatet av de nyaste hypnotiska experimenten skall emellertid sätta oss i stånd att se saken ur en alldeles ny synpunkt.

Och härefter följer en massa berättelser om dylika »stämningar», varvid den stämde varit tvungen att lyda »kallelsen» och infinna sig inför den gudomliga rådsturätten, och om han inte dött av någon sjukdom eller omkommit av någon påpass-lig olyckshändelse eller själv tagit livet av sig, så har det alltid fogat sig så lyckligt, att någon annan den bestämda tiden befordrat kallelsen till laga verkställighet, oaktat den icke var uttryckligen förenad med »hämtningsäventyr». Sedan nu dessa legender uppräknats och allesamman »auktoriserats», förklaras de — medelst hypnotism och magnetisering! Stackars legender! Detta blev då deras öde, att till slut icke ens tros av prästerna såsom omedelbara underverk utan först efter ett tvetydigt hyp-notiskt resonnerande.

För den som gjort sig så pass hemmastadd med medeltidens historia, att han känner till de här åberopade krönikornas vidunderliga löslighet och lättrogenhet i sina uppgifter, bli legenderna förklarliga på ett annat sätt

nämligen som dikt eller överdriftsr. Men prästerna behöva dem ännu och då de icke längre kunna bibehållas som underverk måste de omredigeras ti * 1 hypnotiska experiment. Ja, det är underverkens allfarväg. Till slut blir man även nödsakad att förklara uppståndelsen och himmelsfärden genom kvasi-vetenskap, och hur går det då med syndernas förlåtelse?

Att »stämma inför guds domstol» är ett vanskligt sätt att skaffa rättvisa — det vet jag av egen erfarenhet — stämde kanske inte jag i somras herrar Lovén och Bergström? Bad jag inte om tegelpannor,t åskviggar m. m.? Men utan effekt.Långt ifrån att gudarna skipa någon omedelbar rättvisa, måste de ju skaffa sig upprättelse för personliga förolämpningar vid jordiska domstolar. Här i Sverge hette till för ett par dagar sedan gudarnas fiskal P. A. Bergström och Malmö rådsturätt var den domstol, som mest närmade sig detta tvivelaktiga spe-eies i domstolsväg, under medeltiden, som av »Vårt Land» kallas »Guds domstol».Spöstraff och fängelse mot prostitutionen

Den j8 oktober 1888

Det är för närvarande blott några former av sådan osedlighet, som »emot naturen är», vilka i vår lag anses böra bekämpas med borgerligt straff. Men den gamla nitiska anda, vars humaniserande vi en gång hade att tacka för upphävandet av en mängd lagparagrafer, bland vilka en till och med straffade naturlig otukt d. v. s. enkel synd mot sjette budet utan det moderna penningregementet, som trycker prostitutionens brännmärke på kvinnan, denna gamla fromt hätska anda har nu kommit tillbaka med den stora reaktionära syndafloden. Den har länge nog förgäves sökt framropas av verksamma gubb- och kvinnoföreningar med sedlighetsivrande syfte. Marken behövde vattnas, innan den på nytt kunde nära gamla frukter av gamla frön. Men allt eftersom reaktionen vann terräng från liberalismen, blev också sedlighetsligan starkare och modigare. Allt det hån, den fick mottaga från den lättsinniga pressen och litteraturen och alla de invändningar, som gjordes från förnuftets och den nyktra samhällskritikens sida, hjälpte icke. Dygd och sedlighet skulle räddas och räddas med tvångsmedel.

Särskilt har den lagligt tolererade prostitutionen alltid varit en nagel i ögat på våra filantropiska herrar och damer. 1 denna skändliga institution är nämligen det onda, som genomsyrar hela samhället, så tillspetsat, att det råkar i kollision med Mose lag och fädernas stadgar utan att kunna bortförklaras. Annat är t. ex. förhållandet med arbetskraftens produktion, prostitu-tion och kapitalets stölder från massorna. Dessa kunna ganska väl inför en okunnig hop försvaras såsom arvode för »själs-arbete», »betalning för risk» o. s. v. Men säljandet och köpandet av kvinnans kärlek har ännu icke ens det förslagnaste kapitalisthuvud sökt rättfärdiga. Och ändå är det ena icke mindre brottsligt än det andra. Det är blott den falska, för att icke säga fala opinionen som ställer sig olika till samma sak.

Medan man sålunda med en underbar blindhet går förbi alla det borgerliga samhällets övriga synder, har det blivit modernt att påyrka den offentliga prostitutionens avskaffande. Och här mötas personer och riktningar av mångahanda slag. Kyrkomötet intager till denna fråga samma skenheliga ställning som den »radikale» Hedlund i Göteborg och federationsanfö-raren Borg i Helsingborg. 1 denna punkt äro de alla ense: prostitutionen måste bort, emedan den sticker allt för skarpt i massornas ögon och utgör det bästa agitationsmedlet för fienderna till den i allmänhet förträffliga ordning, varunder vi leva.

Det tjänar heller ingenting till att söka överbevisa dessa ivrare om deras dåraktighet eller blotta deras hyckleri. Reaktionen är nu lös och måste storma ut, och den går så mycket segervissare fram över landet, som det är i dygdens och sedlighetens namn den stryper sina fiender. Ty vem tror, att Tar-tuffe begagnar religion och moral till annat än förevändningar för ändamål av långt mer materiellt slag.

Att säga sig vilja avskaffa prostitutionen är detsamma som att t. ex. förklara varucirkulationen eller storproduktionen vara ett ont, som bör upphävas. Ty lika karaktäristiska som de båda senare äro för det bestående samhället är den förra. Endast sådana som söka prostitutionens orsaker i männéns och kvinnornas omoraliska drifter, kunna därför få deltaga i denna sedlighetsrörelse. För var och en med aldrig så liten tankeförmåga och erfarenhet är det uppenbart, att prostitutionens rot sammanhänger med det materiella eländets orsaker. Därdetta icke erkännes, saknas kunskaper, förstånd och insikter om vad prostitutionen är och vad det är för grundsatser,

som härska i den kapitalistiska världen.

Att det är hyckleriet, som bildar drivfjädern till det myckna högtravande talet om samhällets vanärande genom prostitutionen, förstås lätt, då man betänker att denna institution visst icke är den enda, som vilar på rätten att köpa och sälja människor! Vad är hela det borgerliga samhällets grundvillkor annat än rätten att till markegångspris köpa alla slag av mänskliga förmögenheter och dygder! Ar det väl, närmare påsett, mera upprörande, att arbetskraften existerar och behandlas som vara, än att kvinnor nödgas sälja sin dygd? 1 båda fallen är det tvångsprostitution, men skillnaden består däri, att förnäma damers och filantropiska mäns nerver råka i dallring, då de möta en prostituerad kvinna, medan samma nerver icke det minsta störas av mötet med en arbetare, vilkens hela yttre berättar om allt det elände, som följer arbetskraftens prostituering i spåren. Och samma sedlighetsrasande federationsfru, som talar och skriver med sådan ädel harm om samhällets tolererande av bordellivet, har knappt ett ord av medömkan för denna andra klass av arma kvinnor, som befinna sig i en ännu uslare materiell belägenhet än de prostituerade, emedan de föredragit att låta en fabrikant pressa ur dem livskraften framför prostitutionens nesa. Ett sådant samhälle, som gör de största strävanden till en modesak och icke ha annat motiv för sin sedlighets-iver än hyckleriet, ett sådant samhälle äger knappt rätt, moralisk, mänsklig rätt, att med förtrytelse tala om kvinnans förnedring. Och att komma de prostituerade till hjälp med ett spö och en allmän åklagare, det är att ytterligare öka den råhet och skändlighet, som är stor nog förut. Hur och när kan en domstol avgöra, om icke i ett visst fall mannens eller kvinnans »brottslighet» varit nödvändiga följder av en våldsamt undertryckt naturlig drift å ena sidan och skrikande hunger å den andra?Brandsyn

Herr Aschan blev naturligtvis ytterst förbluffad härom dagen, när han fick se att »världsalltets upphovsman» var ute och åkte i pressen.

— Stenborg! ropade han ut i poliskontoret.

— Jaha, mäster! svarade den rättrogne Stenborg, lågande av nit.

— Tag hit nyckeln till kvarstadskällaren, där vi ha den där välsignade Marats tidningar! Jag vill se om de ligga ordentligt i förvar.

Det tändes ljus och stegs ned i underjorden. Källardörren gnisslade och vid skenet från ljuset upptäckte hr Aschan de farliga tidningspackorna, väl instuvade och ombundna. Han kände då en betydlig lättnad och steg upp lugnad. Men om en tid skall han åter begära nyckeln för att stilla sin oro, ty när man vaktar en så dyrbar skatt är det svårt att få bukt med ångesten.

— Mäster ska inte vara bange för de där tidningarna, sade Stenborg, som inte är så ängslig av sig, för si dom kommer inte i alla evigheters evighet ut i världen. Marat gör noek revolution en dag och kommer instormande hit med ett helt Rörsjömöte efter sig, men si då köper jag några centner dynamit, låser in mig i källaren här och tuttar på, och det vore väl näcken om jag då inte ska kunna sve ögonbrynen av den syndige kättaren.Reaktionen och socialisterna

Den 17 november 1888

Det börjar snart bli så vanligt och är redan en fras, som användes så mycket oftare och hellre ju mer utnött den blir, att vi socialdemokrater genom vår »hänsynslösa framfart» spela den s. k. reaktionen i händerna och skada »folkfrihetens sak». Och ju mindre d. v. s. mindre än intet en liberal tidning verk-ligen gjort för denna folkfrihetens sak, desto mer högljutt skriker hon ut sitt anatema över oss i denna frihets namn. Vad har då liberalismen uträttat i Sverge, vad, som kan berättiga den att föra ett dylikt språk gentemot en friskare rörelse? Se vi på den grad av frihet svenska folket i verkligheten besitter i förhållande till Europas vestra nationer, England och Frankrike — och detta är ju den enda jämförelse, som kan anstå ett land, vilket en gång räddade den religiösa friheten i Europa m. m. — så visar det sig genast, att vi sitta oförklarligt långt efter i föråldrade former, som tack vare en svagt utvecklad frihetskänsla ännu hålla i hop. Vårt representations-system är gammalmodigt, då det utesluter folkets stora flertal från lagstiftningen, vårt rättsväsen är gammalmodigt, då det straffar s.k. religionsbrott och belägger kritik av domarna med fängelsestraff, vår kyrkoförfattning är gammalmodig, då den

ger åt en särskild representation konstitutionell makt i vissa frågor, medan i England kyrkomötet allt sedan tiden närmast efter revolutionen j 688 endast ägt en formell betydelse liksom vanliga folkmöten; föråldrade äro vidare våra juridiska begrepp om församlings- och yttrandefrihet, och vår tryckfrihet är kringskuren såväl av anti-kverade men kvarstående lagparagrafer och kvarstadsmakt hos regeringen som av jurydomstolars orimliga sammansättning. Sådan vår författning är, sådan fingo vi den i allt väsentligt av 1809 års män utan att det lyckats liberalismen göra stort mer än lätta böndernas pålagor och införa engelsk parlamentarism på basen av den stora massans politiska rättslöshet. Något annat skedde icke under dessa 80 år. Under ett helt sekel vidgade våra liberaler icke med en tum det svenska folkets frihet, om man tar bort fraserna och skenreformerna och ser på grundlagen. Vad skriker man då efter? Vad är det för en folkfrihet vi skulle kunna skada genom vår hänsynslöshet? De stora nationernas frihet skada vi icke, och den svenska nationens kan icke skadas, emedan den icke finns. Säg oss, hr Borg, en enda reform, som icke är tomt sken, som ert gammalliberala parti genomfört, så skall åtminstone jag genast antaga en hövligare ton. Men det kan ni icke och därför kan ni icke heller göra anspråk på vår hövlighet. Ni har tvärtom visat er vara argare fiende till våra dagars uppfriskande arbetarrörelse än de mest avgjort reaktionära ledarna, om ej i sak> så i form.

Vid en närmare undersökning av liberalismens verk visar det sig alltså, att förebråelsen mot oss att skada den »sanna folkfriheten» endast är en av dessa lögnaktiga fraser, varmed anförarna för detta läger alltid sökt dupera massorna. Men nu synes detta icke längre vara möjligt, och då blir man ond på dem, som öppnat massornas ögon. Ganska naturligt! Hr F. T. Borgs påstående, att Sverges arbetare skulle vara för upplysta att mottaga socialismen, motsvaras som vi veta av en säkert framåtmarscherande socialistisk majoritet bland industristädernas arbetare — så långt äro vi redan. Hr Borg har ju icke ens lyckats skydda sin egen stad.

Så bittert det än må förefalla de gammalliberala (märk väl, de verkligt liberala tidningarna undantagna) ser sanningen ut så här: Det är först med socialismen som en bestämd frihets-vind börjat blåsa upp bland den arbetande klassen. Må vara, att man i regeringskretsarna blir skrämd och till en början söker sin tillflykt i en ytterligare inskränkning i friheten, men detta är icke något nytt, det har åtföljt varje revolutionär rörelse allt sedan samhällets uppkomst. Det är blott en nödvändig sida av saken, och saken heter folkets andliga och materiella frihet.UR KAPITALETS VÄRLD

SOCIALISMEN 1 SKISSER

heter ett litet häfte, som Axel Danielsson i november månad 1888 utgav från cellfängelset, ur vars innehåll vi återge följande:

Socialismens bärare - 'Bataljonerna avtackas Hundarna och benet Mördad — J^inesisk och europeisk socialism

Socialismens bärare

Det skulle icke vara omtänksamt av den härskande klassen att i kampen mot den socialistiska arbetarrörelsen endast lita på bajonetterna, mitraljöserna och magasingevären. Visserligen äro dessa kapitalets och klassväldets försvarsmedel fruktansvärda, men det låder den olägenheten vid dem, att de frambringas och handhavas just av dem, som skulle kunna få det infallet att vända om deras mynningar, och dessutom är det icke så säkert, att järn och bly i längden kunna vederlägga idéer. Socialismen är icke farlig genom sin fysiska utan genom sin ideella styrka. Han vädjar aldrig i första hand till våldet utan till tanken och mänsklighetskänslan, och när han drar fram över ett land, så sker det trots kavalleri och gevärspipor, trots den fysiska maktens motstånd.

Socialismens egenskap att framför allt vara byggd på vetenskapliga undersökningar, som lett till orubbliga grundsatser beträffande samhällets utveckling och nödvändigheten av ensocial och politisk revolution, lär så småningom kapitalisterna och deras medintressenter, att agitatorerna skola motas på deras eget område, och att även vetenskapsmännen och pressen ha sitt rent materiella värde.

Miljonärerna äro ej de enda, som bli obehagligt berörda, när ordet socialism nämnes. Kapitalet har intressenter i många led, och det borgerliga samhället erbjuder ett lugnt och bekvämt liv för en hel klass av människor, vilka visserligen icke alla direkt exploatera arbetet, men säkerligen alla ha sin utkomst av obetald arbetslön. Och icke

alla äro så kortsynta, att de icke inse socialismens nytta för flertalet, men nästan alla av dem, som tillhöra fåtalet, begripa det obekväma i att uppoffra den personliga fördelen för det gemensammas väl.

Detta förklarar oss tillräckligt det betydelsefulla faktum, att den stora hopen av lärde och författare tillhör socialismens motståndare. Deras synkrets är för trång för att låta dem höjas över sin klass, deras liv för bekymmerfritt för att icke slappa deras omdömesförmåga och deras löner för stora för att kunna försmås. Och där lönerna äro små, äro fördomarna så mycket större.

Vi få sålunda icke låta oss överraskas därav, att kapitalet i vidsträckt mening icke blott förfogar över sina besoldade tjänsteandar i litteraturen, i pressen och tribunen, utan har sitt bästa (och billigaste) stöd i den livvakt av frivilliga, som städse bildar sig i dess närhet, och bland vilka det icke saknas goda huvuden och ädla naturer, ty filistern behöver varken vara dum eller skurkaktig, utan uppenbarar sig vanligen som ett mellanting mellan båda. Det får varken överraska eller nedslå oss, att finna talang och lärdom i bourgeoisins tjänst, emedan det hör till den mänskliga ordningen, att sanning och rätt till en början endast kunna räkna på dem, som lida under lögnen och orätten.

Vilka äro då de lidande? Äro de så många, att de kunna hoppas få sin vilja genomdriven? De utgöra de nio tiondedelarna av nationen. Det gäller endast att samla dem, att gedem ett mål och mångdubbla eras styrka genom att förena dem. För närvarande är tiondedelen mäktigare än de nio tiondedelarna, emedan den är väl sammanhållen och disciplinerad, medveten om gemensamma intressen gentemot det påträngande flertalet, under det detta erbjuder den ömkliga åsynen av en oordnad, förvirrad massa utan solidaritetskänsla och organisation, mera lik en boskapshjord, som den förste äventyrare med revolver i hand kan riva upp och skingra. Ett sådant folk är icke svårt att tvinga under oket och behärska för århundraden. Därtill behövs blott en smula djärvhet och kallblodighet.

Men om nyckeln till den sociala frågans lösning heter sammanslutning, vilka skola då sammansluta sig? Ha alla, som kämpa med ekonomiskt betryck, alldeles samma intressen? Kunna alla enas om ett mål och bringas under en fana?

Svaret på dessa frågor måste under närvarande förhållanden bli nej! Det behärskade folket självt är delat i klasser med skenbart eller verkligt motsatta intressen och strävanden. Det finnes icke längre ens några rester kvar av den ursprungliga allmogen, vilken kände sig solidarisk gentemot »herremännen», gick i döden för sitt fosterland, rundklippte sitt hår, fruktade gud och ärade konungen. En sådan allmoge kunde finnas, så Jänge var och en eller de flesta av landets invånare hade en säker torva, som han fick kalla sin och slippa betunga med hypotekslån. Men nu är den tiden förbi. Endast en bråkdel av befolkningen är självbesuten, och denna bråkdel är åter delad i småbönder, som framsläpa sitt liv på branten av ruinen, samt storbönder och godsägare, som fördyra utsädet för de förra och beskatta hela svenska folkets livsmedel. Dessa bägge klasser äga tillsammans jorden, medan den övriga delen av landets rikedomar befinner sig i händerna på bourgeoisin (storborgarklassen), vilken bor i städerna eller vid sina industricentra i provinserna, överallt medförande en svans av småproducenter, handlande och tjänstemän. På detta sätt är den besittande klassen, eller sig så kallande, sammansatt. Sinsemellan ha dess olikafraktioner motsatta existensintressen och råka ofta i gräl om den obetalda arbetslönens fördelning, men bli merändels strax vänner igen, så snart deras gemensamma intressen hotas nedifrån av den arbetande men obesutna och egendomslösa klassen

— det övervägande flertalet av folket.

Det är denna sistnämnda klass, som utgör föremålet för den socialistiska agitationen, emedan den överallt, så snart den efter-sinnar sin ställning, lever under samma villkor och tryckes av samma onda samt överallt har mer eller mindre starka skäl att önska en omgestaltning av samhällsförhållandena. Den har inga materiella intressen att skydda, ingenting att förlora, allt att vinna och kan därför utan att behöva taga kälkborgarens tusen hänsyn bliva socialismens bärare, bli, vad den i själva verket genom utvecklingens tryck redan är, den revolutionära rörelsekraften i en omutlig vetenskaps och en ny tids tjänst. »Blott den sanne tiggaren är den verklige kungen», sade Lessing. Blott den, som icke har fördelar att mista genom sanningens seger, kan helt frigöra sig från

osanning och fördomar. Blott arbetaren är av naturen revolutionär.

Då Sverge för alltid utgick ur stormakternas familj, sedan den siste »hjältekonungen» stupat och folket blödde efter flera generationers oupphörliga krig, tvungos de härskande klasserna att släppa sin vinningslystnad lös på landets egna tillgångar i naturlig rikedomsmöjlighet och levande arbetskraft. Staten var ruinerad, de ohyggliga och moraliskt förkastliga krigen hade utsugit landet till det yttersta och decimerat dess befolkning utan att kvarlämna något materiellt vederlag för det gjutna blodet och de framburna offren, ty alla de erövrade provinserna förlorades ända till den sista fotsbredden mark lika hastigt som de »förvärvats». Nationen var bankrutt. Blott på krigisk »ära» och »stora» minnen fanns överflöd. Ur denna kris gick Sverge in i industriländernas led. Nästan vid samma tid som maskinen började göra revolution inom den engelska produktionen, att börja med inom vävnads- och spinnmanufakturen, Axel Danielsson > 4införde Jonas Ahlströmer fabriksväsendet i Sverge. Detta skedde i mediet förra århundradet. Härmed begynner egentligen först kapitalets aera i vårt land. Nu blev snart' den gamla kastindelningen i adel, präster, borgare och bönder uppriven ända in i sin rot, och de båda nya klasserna: bourgeoisi (kapitalistklass) och proletariat (lönarbetarklass) träda med allt större bestämdhet i förgrunden.

Dessa bägge klasser bilda de motsatta polerna av den borgerliga ordningen, de tvänne sidorna av en och samma sak: det kapitalistiska produktionssättet. De förutsätta och betinga varandra, liksom behärskade i allmänhet förutsätter härskare och omvänt, de äro kapitalvärldens bägge exträmer, mellan vilka motsägelserna i samhället så småningom taga formen av klasskamp.

Innan kapitalet m. a. o. kapitalistklassen kunde uppstå, måste en ekonomisk revolution ha försiggått inom den gamla feodal-och skråordningen, varigenom en del av befolkningen lösryckts från jorden eller utträngts ur de privilegierade yrkenas ram. Denna process har ägt rum i alla land, där den kapitalistiska produktionen segrat, och den var redan i full gång i Sverge,, då Jonas Ahlströmer kom från England med kapitalets hemligheter och — potatisen.

Den svenske kapitalisten gick tillväga på samma sätt som sin engelska förebild. Han drevs av begäret att förmera det kapital, som han eller hans förfäder genom en eller annan »affär» kommit över under laglösa tider, och han fann samma betingelser här som annanstädes för en hastigt uppskjutande penningklass. Råämnen funnos i riklig mängd i landets egen jord, och på dess vägar kringdrev detta alldeles särskilda slags folk, vars absoluta fattigdom just gjorde det lämpligt att bilda-den ursprungliga stammen i lönarbetarnas armé.

Det nödvändiga livsvillkoret för kapitalet är tillvaron av en varumarknad, där dess ägare omväxlande kan uppträda som köpare och säljare. Men denna varumarknad har intet värdeoch följaktligen intet behag för kapitalisten, om han icke där bland de övriga varorna påträffar den levande arbetskraften d. v. s. arbetaren själv, beredvillig att sälja sina armar till det gångbara priset. Detta sker återigen ej förr än det uppstått en klass av arbetare, som skilts icke blott från jorden utan även från de nödvändiga produktionsmedel, utan vilka det över huvud taget ej kan arbetas. När den ekonomiska utvecklingsprocessen skridit därhän, att kapitalist och lönarbetare möta varandra på varumarknaden, den förre i besittning av alla arbetsprocessens tillbehör, utom arbetskraften, den senare berövad allt utom denna arbetskraft, som den förre behöver, då först är kapitalets gyllene tid kommen. Då införlivar det med sig d. v. s. köper arbetaren till det värde han har på marknaden, och all produktion tar formen av kapitalistisk produktion med kapitalets för-mering såsom princip och ändamål.

Kapitalet formeras därigenom, att arbetskraften är tillgänglig för ett pris, som är lika med priset på dess nödvändiga livsmedel, medan den under sin förbrukning i kapitalistens tjänst Jämnar ett värde, som överskjuter detta pris. Ju billigare livsmedlen sålunda äro, desto billigare arbetskraften och desto större kapitalistens vinst. Detta förklarar oss, varför hela Sverges överklass instämde i en bravuraria, när Jonas Ahlströmer kom hem med potatisen, arbetarens allmännaste födoämne, som genom sin billighet så väsentligt bidragit till arbetslönens nedpressande. Det förklarar oss även varför alla förståndiga kapitalister i våra dagar äro frihandlare d. v. s. fiender till livsmedlens fördyrande genom tullar för den stora massan, varmed måste förstås massan av lönarbetarna, ty för någon annan massa intresserar sig icke kapitalet och dess hejdukar.

Efter denna korta historiska översikt kan det icke längre råda något tvivel om, vilka det är i samhället, som av naturen höra tillsamman och som socialismen vill närmare förena genom en yttre organisation. 1 samma grad som kapitalet tillväxte i storlek, och det kapitalistiska produktionssystemet (lönarbetssystemet)underlade sig den ena arbetsgrenen efter den andra, i samma grad svällde även proletariatet ut. Vår mångdubblade »nationalrikedom» — så kallas överklassens förmögenheter sammanlagda

— motsvaras av en mångdubblad arbetarklass, vilken numera omfattar nationens flertal och snart uppsugit i sig allt vad vårt folk äger av andlig och fysisk styrka, av frihetssinne och framtidshopp. Varhelst denna klass under kapitalistens kommando verkställer det samhälliga arbetet, om i städernas fabriker och verkstäder eller vid gruvorna och bruken såsom industriarbetare, om på jordmagnatens fält och ängar som lantbruksarbetare, så befinner den sig allestädes i samma sociala ställning, allestädes behållande sin karaktär av lönarbetare och allestädes bärande lönarbetarens prägel. Lönerna själva kunna växla, i det de stiga över och under en medelnivå och stundom äro olika för skilda yrken, men systemet, som låtit proletärerna träda nakna ut i livet, driver dem massvis in i arbetsmarknaden för att till konkurrerande priser avyttra sin enda egendom, arbetskraften, systemet, som givit dem intet, då de frambrakt allt, som berövat dem mänskliga och medborgerliga rättigheter i lika hög grad som materiell förmögenhet, detta system är Överallt det samma och trycker med samma outhärdliga tyngd. Därför bliva lönarbetarna socialister,därför har utvecklingen själv kårat dem till socialismens bärare.

Vad vill då socialismen? På denna fråga skall jag i denna bok så småningom svara. Här är det nog med den förklaringen, att socialismen till lönarbetarens samhälliga frigörelse vill bryta sönder lönarbetet självt, överflödiggöra den blodsugande vampyr, som kallas kapital, och ersätta kapitalisten med arbetarnas gemensamma kontroll över deras eget arbete. Denna förändring skall vara tillräcklig att pånyttföda hela samhället, ty kapitalisten är en dyrfödd och framförallt mindre samvetsgrann kontrollant över arbetet, vars produkter han stjäl undan från de verkliga producenterna.Bataljonerna avtackas

H el singborgsévénement

Det flaggades från toppen av Kärnan. Grynhandlare Månsson satt mjölig i sin vagn på torget och letade, i brist på köpare, i dagens Oresundspost efter anledningen till flaggan, som gul och grön (i stället för blå) vajade för den reaktionära vinden från kontinenten. Men någon särskild betydelse tycktes dagen icke ha. Ingen prins bodde på »Kontinental», ingen konsul var död, ingen redarefru hade fått barn, ingen guanofabrikör firade namnsdag, och Magnus Stenbock, stadens militära skyddshelgon, hade denna dag, såvida eftervärlden lyckats utforska, endast fyllt sina naturliga behov. Men — ah! Det var dock en bemärkelsedag. Främst i notisavdelningen hänleddes allmänhetens uppmärksamhet på följande annons:

Arbetare- och Industririddareföreningen

högtidlighåller i dag å sin lokal kl. 8 e. m.

sitt kvartssekelsjubileum

Obs.! Medlemmarna torde dagen till ara mangrant infinna sig. Strukna medlemmar kunna ånyo vinna inträde, om anmälan göres i biljettluckan.

Märk! Numrerade platser för hedersledamöterna.

Ordföranden.

— Jag borstar mjölet av mig och går dit, tänkte Månsson. Ska bli roligt att höra, vad en arbetarförening hunnit med på

25 år!När klockan slog åtta, knackade Månsson på biljettluckan vid ingången till »Industrin». Den purrade vaktmästaren satte i nycklar och öppnade dörren. Till slut stack han ut sitt antika huvud genom biljettluckan och skrek:

Vad fan vill herrn?

— Bevista Arbetarföreningens tjugofemårsjubileum.

— Ar herrn bekant med någon styrelseledamot?

— Nej, inte närmare.

— Ar herrn avkomling i rätt nedstigande led till någon avliden hedersledamot?

— Nej, inte det heller.

— Vem fan är herrn då?

Mitt namn är Månsson, gryn- och mjölhandlare, struken medlem av föreningen (detta var lögn, men nödvändigt inträdes-villkor). Jag åberopar mig på annonsen och anhåller om nytt medlemskort.

Efter något betänkande släpptes han in, men fick vänta en stund i överrocksrummet, medan vaktmästaren tände gasen i salen.

— Här är ju inte en käft! utropade Månsson, då han kom över tröskeln.

— Ah, vänta, de komma väl! Det är bäst, att herrn sätter sig där borta i hörnet, så att ingen ser herrn.

Vår grynhandlare kröp in i ett hörn, och kort därefter inträdde Industririddarnes ordförande, högtidsklädd, håret vördnadsvärt kammat å la kyrkofader, fracken ny eller nyborstad och en portfölj under armen. Efter honom kom om en stund konsul Pettersson, förste hedersledamot, sedan konsul Nilsson, vice ordförande och så småningom fabrikör Lundström, good-templarchef Mattson (V. Ö. T.), pantlånare Meijer, grosshandlare Möller, doktor Guano, rådman Lagvrängare, general Blin-kenstråle, konteramiral Donnerhjälm och andra arbetare. Slutligen infann sig den yngste hedersledamoten Andersson, vice konsul för Kamtschatka och Zulu-landet. Dessa utgjorde tilJ-sammans hela styrelsen jämte en tredjedel av hedersledamöterna. Sist kommo de aktiva medlemmarna, poliskommissarien Rååman, tullvaktmästare Pettersson, logeföreståndare Jönsson och litteratören Gadd, vilka representerade på en gång den självständiga medelklassen och de bildade arbetarna, vilka senare voro frånvarande och glömt att anmäla förhinder. 1 de fyra aktiva igenkände grynhandlaren gamla bekantingar. De användes till diverse ändamål i samhällets intresse: såsom vittnen i religions- och socialistmål, som perronghurrare vid prinsars genomresa och i allmänhet som »folk» vid sådana högtidligheter, där folket var nödvändigt, men utrymmet och andra omständigheter nekade dess närvaro i annat än figurlig och representativ mening.

Ska vi vänta längre? frågade konsul Pettersson. Några flera aktiva medlemmar tror jag inte kommer, och det behövs ju inte heller.

Ordföranden steg upp på scenen, där ett bord och en vatten-karaffin voro placerade framför en skogsdekoration. Sedan han omsorgsfullt putsat sin näsa och druckit vatten, lät han en lång blick glida över den väntande publiken samt började följande högtidstal:

»Mine herrar och . . . (hm! de damer, som hade lovat komma, voro ännu icke anlända).

Ett helt århundrade har snart förflutit sedan folkens befrielserop skallade över världen och tände den stora revolutionens bål på tusen punkter... ehuru icke strax i vårt land. »Bilden edra bataljoner!» ljöd lösen från det ur förtrycket resta Frankrike, och denna frihetslösen fortplantade sig med idéens hastighet från stad till stad, från nation till nation, tills den även nådde Sverges klippiga stränder, där den fann en mäktig åter-klang i nordbons urgamla frihetssinne. Visserligen kom det att ligga en tidrymd av ungefär ett halft sekel mellan borgarklassens resning i Frankrike och det svenska frihetspartiets uppkomst (»idéens hastighet» således, om den antages ha an-trätt marschen från Paris 1789, något mer än en halv mil om året) men när sedan liberalismens vind brusade fram, var också dess styrka så mycket större (den hade legat till sig som gammal ost) och inom några få år voro sekelgamla fördomar upprivna, medelklassen väckt till politiskt liv och även den bildade delen av arbetarklassen organiserad under frihetens fanor (var fanns nu denna organisation på jubileumsdagen?).

Även hit till vårt lugna samhälle trängde omsider refrängen av revolutionssången och blev en signal till

sammanslutning mellan alla dem, som ville se frihetens, jämlikhetens och broderskapets höga ideal realiserat på näringsfrihetens (konkurrensens,, plundringsrättens) grund. Här fanns visserligen intet förtryck i egentlig mening (sade hr ordföranden!). Helt omärkligt och blygsamt hade här humanitet och demokratiska tänkesätt hos de styrande åstadkommit detta goda förhållande mellan över- och underordnade, mellan arbetare och arbetsgivare, som är det sanna broderskapets, den sanna jämlikhetens enda garanti (att inte fruntimmerna kunde komma! här gingo de vackraste passagerna!). Men liberalismen hade dock en viktig mission även här att utföra, om icke såsom annorstädes i despotismens avskuddande och skändliga orättvisors avskaffande (o, nej, sådant har aldrig funnits hos oss!) så i de högre klassernas uppfostran och förädling, i sedlighetens befrämjande och bildningens spridning till allt större massor av folket (reviderad Helsingborgs-upplaga av franska revolutionen). Detta blev från början denna förenings (dessa bataljoners!) ädla program, vilket hon ärligt strävat att förverkliga, på samma gång hon verksamt deltagit i liberalismens allmänna politiska kamp för utvidgade medbor-liga rättigheter åt den stora massan och har att räkna sig till godo en icke ringa andel i det, som genom denna kamp vunnits.

Mina herrar och damer!

(Just nu anlände konsulskorna Pettersson, Nilsson och Andersson jämte ordförandens fru.) Det kan i dag, då denna förening firar sitt tjugofemårsjubileum, vara ett lämpligt tillfälleatt i korthet erinra om detta vunna, dessa verk av den svenska liberalismen. Vid första påseendet förefaller det icke storartat. Det finnes t. o. m. de, som helt och hållet förneka liberalismens stora resultat. Dessa se då endast på den yttre ställningen. Krassa materialister, som de äro, kunna de icke uppskatta något annat än det handgripliga och faktiska, ge ej något värde åt nationens inre och ideella pånyttfödelse, som dock är vida betydelsefullare än några lagparagrafers förändring. Man pekar på vår konstitution och säger, att den är gammalmodig. Detta är sant, det är likaledes sant, att liberalismen icke hunnit i någon väsentlig mån modernisera den, sedan den 1809 gavs åt svenska folket. Vår författning är gammalmodig, vårt represen-tationssystem är gammalmodigt, då det utesluter folkets stora flertal från lagstiftningen, vårt rättsväsen är gammalmodigt, då det straffar förnekelse av teologiska dogmer och belägger kritik av domarena med fängelse, vår kyrkoförfattning är gammalmodig, då den ger en särskild prästförsamling konstitutionell makt i vissa frågor, medan i England kyrkomötena allt sedan tiden närmast efter revolutionen 1688 endast ägt en skenbar betydelse liksom vanliga folkmöten; föråldrade äro vidare våra juridiska begrepp om församlings- och yttranderätten förmåner, som folket i egentlig mening ännu icke har — och vår tryckfrihet är kringskuren såväl av antikverade men kvarlevande lagparagrafer jämte indragningsmakt hos regeringen som av jurydomstolens orimliga sammansättning (den är ju fullt ändamålsenlig, då den gör, att den anklagade alltid blir fälld). Allt detta är rena sanningen. Sådan vår författning är, sådan skrevs den av 1809 års män, utan att det lyckats liberalismen uträtta mer — i materiellt, handgripligt, yttre avseende — än lätta böndernas pålagor och införa engelsk parlamentarism (på den barbariska basen av medborgarmajoritetens politiska rättslöshet). Något mer kunde icke medhinnas på dessa 80 år — i yttre, materiellt avseende nämligen. Men den krassa materialismen får väl icke ensam anlägga synpunkten vid avgörandet av ett stortpolitiskt partis förtjänster. Det finnes andra intressen än de så att säga kroppsliga, det finnes höga, ideella, allmänt mänskliga intressen, som icke stå i någon direkt förbindelse med magen och dess krav. Jag vidgår än en gång, att vi icke kunna förneka det sakförhållandet, att det icke lyckats liberalismen med en tum utvidga svenska folkets medborgerliga rättigheter. Vad våra bataljoner erövrat var av annat slag, det kom ej i dagen, förr än reaktionen bröt in över vårt land. Nu visar det sig klart och tydligt för en var, vilken grundlig revolution våra idéer åstadkommit i folkets sinnen. För hundra år sedan skulle man t. ex. fått. stegla eller halstra sådana herrar som socialistyng-lingen Danielsson (25 år gammal), skräddarpojken Janhekt (27 år) och vår bekante riddare av lästen, Lyngholm, utan att så mycket som ett muck skulle ha höjts till deras försvar. Men hur är det nu? Nu väcker det harm endast man häktar dem för några månader. Denna ädla harm bland folket över våld mot tanke- och yttrandefriheten, den är just liberalismens verk! Vi ha ännu ej hunnit göra någonting positivt, någonting materiellt, vi kunna icke organisera ett väpnat motstånd mot reaktionens övergrepp, och det vilja vi icke heller, emedan vi framför allt älska fred och ordning, men vi kunna harmas. Det kunde man icke för hundra år sedan! (livliga applåder av hedersledamöterna och »folket»; fruntimmerna sparade sina glacéhandskar till kvinnofrågan.

Uppmuntrad av bifallet tilläde talaren bredvid konceptet) Och om man nu ginge så långt, att man steg-lade socialisterna, så skulle en hel press ge uttryck åt sin harm! (sedan de blivit steglade, ja!)

Talaren övergick därpå till den viktigaste av alla frågor, den om överklasskvinnans sociala frigörelse, och gav en resumé över föreningens verksamhet i detta avseende. Han slutade med att betona nödvändigheten och billigheten av den bildade kvinnans rösträtt (före arbetaren), uppvisade, huru mäktigt denna reform skulle komma att befordra utvecklingen (bakåt) och utöva ett förädlande inflytande på alla våra institutioner, samt huru dentill sist vore den enda vägen till fredligt biläggande av striden mellan kapital och arbete. (Härvid blevo glacéhandskarna entusiastiskt brukade.)

Högtidstalet var nu slut, och ordföranden steg fram ur skogen, skakade hand med hedersledamöterna och klappade folket på axeln. Därpå blev han tackad av konsul Pettersson för sitt mångåriga och uppoffrande (hade bara ett stenhus och en villa) arbete i frihetens och upplysningens tjänst, och nu — var jubileet slut.

Ordföranden syntes dock en gång till mellan träden och tackade rörd för täckningen. Därjämte ville han ännu ett ögonblick taga föreningens tid i anspråk för undanstökande av en formalitet.

»Mina damer och herrar!

Av vad som yttrats och med så stort bifall mottagits på denna jubelfest framgår, att Arbetare- och Industririddareföreningen ända tills dato på ett nitiskt, plikttroget och verksamt sätt sökt fylla sin bestämmelse. Det program hon därvid följt kan i korthet sammanfattas i dessa trenne kardinalpunkter: bildning — humanitet — allmänanda. Om vi då slutligen göra oss den frågan: i vad mån hon så att säga blivit färdig med detta sitt program, i vad mån hon lyckats realisera det, så föreligga följande odisputabla fakta:

.'Bildning är spridd i så vida kretsar, som denna förening med sin verksamhet kan nå. En av de vackraste bragder, som historien upptecknat om liberalismen under dessa 25 år, är arbetarklassens höjande i intellektuellt och moraliskt avseende. Då jag talar om den bildade arbetarklassen, bortser jag med flit från den lilla hop av skrikhalsar, som kallar sig socialister. Dessa äro i regeln — och jag bygger detta mitt omdöme på egna iakttagelser — de okunnigaste och inskränktaste bland våra arbetare. Detta måste de helt enkelt vara, om deras socialism skall kunna förklaras. Men vad betyda dessa mot den stora massa, som ej tillhör den s. k. organisationen, emedan honär för upplyst och sansad att gå i skrävlande pratmakares ledband?

Humaniteten har hållit jämna steg med bildningen. Detta gäller icke blott inom arbetarklassen, utan även för de högre folklagren och i synnerhet om våra styrande. Faktum veder-lägges på intet vis därav, att myndigheterna tvingats näpsa hädelser mot det heligaste ett folk äger, såsom religion, konung och riksdag. Jag beklagar och ogillar för min personliga del dessa åtal och domar det måste en liberal —men kan dock icke förneka, att de skett justf i syfte att garantera den sanna humaniteten och friheten, mot vilka socialisternas råa utfall onekligen varit brott.

Allmänandan är vorden en av vår tids vackraste företeelser på det samhälliga området. Känslan av solidaritet, av gemensamhet i intressen mellan de olika klasserna är så utpräglad, så rotfäst, att socialisternas splittringsförsök endast visat sig kunna samla de oroliga och lösa elementen inom arbetarvärlden. Dessa arga samhällsförbättrare, lika fanatiska som inskränkta och okunniga om samhällets utvecklingslag, inbilla arbetaren, att han kan undvara kapitalisten och att arbete och kapital äro naturliga fiender samt ropar på social revolution. De narrarna! Revolutionen har försiggått. Den började 1789 och har nu pågått i hundra år. Folket är frigjort från förtryck och utpressning, friheten är garanterad, jämlikheten och broderskapet äro förverkligade i samhället.

Jag föreslår därför på mångas begäran, då vår förening sålunda i det närmaste kan anses hava fyllt sin uppgift att föreningen upplöses. Antages detta förslag?»

Det blev så tyst i salen, att man kunde höra grynhandlarens andhämtningar. Men något svar kom icke. Då begärde vice-konsuln över Kamtschatka och Zulu-landet ordet:

— Orsaken till den ringa tillslutning herr ordförandens ärade förslag rönte, tror jag är att söka i ett litet

missförstånd. Vi hedersledamöter ville med flit icke svara, emedan motsatsenvarit indiskretion mot de aktiva medlemmarna, vilka ensamma ha att avgöra denna fråga. Om därför hr ordföranden behagar förnya sin proposition, så . . .

Nu förstodo de aktiva nöten och gåvo hals. Ett klubbslag bekräftade förslagets antagande och föreningens upplösning, som ordföranden dagen därpå i sin tidning kallade »ett med stoiskt lugn företaget självmord, sedan livets bestämmelser blivit fyllda», var fullbordad. Därefter troppade man i väg för att fortsätta jubileet på hotell Kontinental, varvid de aktiva medlemmarna fingo tillfälle att i sin tur vara diskreta genom att avböja den icke framställda inbjudningen till deltagande i sexan.

— Det var en högtidlig stund! sade grynhandlare Månsson till vaktmästaren, som släckte gasen.

— Ja, var det inte ett vackert tal? Men säg mig, vad skulle egentligen herrn här att göra?

— Naturligtvis för att kunna berätta historien i socialdemokratiska föreningen.

— Berätta då också, att föreningens upplösning var en manöver av hedersledamöterna, som rå om huset!Hundarna och benet

Ingen kan väl med fog ha något att anmärka mot hundarnas uppförande till för kort tid sedan. Jag skulle kunna slå vad om den återstående delen av mina 18 månader, att stillsammare och lojalare djur icke finnas i denna planets fauna. Man har icke på flera hundra år hört talas om, att de bitit sina herrar eller ens givit skall, så att herrarna hört det. Tänder ha de dock som andra hundar, men sätta dem aldrig i sina herrars strupar, emedan de äro förtänksamma hundar, som hellre spara på emaljen till de hårda tiderna komma, då herrarna skola blanda bark i deras bröd. Klor ha de även, men låta årligen herrarna klippa dem, emedan klor egentligen icke anstå den äkta fosterländska hundnaturen. 1 få ord: dessa hundar äro av den fogligaste, tjänstvilligaste och frommaste race.

Men så fingo de också nyligen ett stort ben, som med nedlåtande vänlighet kastades ut ibland dem! Och efter detta ben kom i nåder ett till, som om möjligt var ännu fetare. Man hade visserligen många gånger om kokat hundsoppa på båda, men ännu borde de kunna duga att gnaga för hundar med måttliga hundanspråk — och vilka hundar måste inte ha det?

Det första benet — det varom det här är fråga — nedslungades under följande omständigheter:

Slå vi upp Sverges officiella statistik, så få vi veta, att antalet röstberättigade till andra kammaren år i 885 fördelade sig sålunda i herrar och hundar:' Röstberättigade till andra kammaren på landet j 1 staderna 1 A) Herrarna och deras gårdvarar: : Civila, kommunala 0. d. tjänstemän......... 2,312 4,8*2 Lärare (utom vid folkskola), läkare 0. d....... 666 3,398 Civile, kommunale 0. d. betjänte........... 2,045 4,914 Underofficerare, manskap.............. 1,3 14 1,172 (Denna kategori inrymmer utan tvivel även miss¬ nöjda element, som vi dock ej kunna ta med i räkningen, då det gäller att matematiskt beräkna underklassens styrka.) Officerare...................... 1,006 i>598 Präster....... .... 2,0 j 7 316 Folkskollärare, klockare................ 2,61 7 509 ! Gods- och hemmansägare............... >93,214 I,4l6 Arrendatorer av jordbruksfastighet.......... j 0,329 66 j Inspektörer och rättare m. m............. ‘.470 369 Handlande, affärsmän m. m.............. 5, j 8 1 8,381 Handels- och andra bokhållare • . ... 623 5,947 Sjökaptener och styrmän.............. Fabriks- och bruksägare................ Bruksförvaltare, ingenjörer 0. d............ Hantverkare (mästare) och näringsidkare....... Räntetagare och husägare.......... . . Summa 234,758 49,348 B) De egentliga hundarna: Fabriks- och hantverksarbetare............ 6,1 10 6, .47 Övriga arbetare.................... 3,228 3,750 | Tjänare........................ 256 885 Summa 9.594 10,782 j Addera vi nu ihop landsbygden och städerna, få vi det resultat, att kapitalet och jordägendomen vid val av folkrepresentanter kunna uppställa 284,106 röstberättigade, medan den levande arbetskraften blott förfogar över 20,376 röster. Men även denna siffra är för hög. Det är ju i allmänhet sällsynt att vid valurnan möta en arbetare, och orsaken ligger däri, att han icke mäktar betala kommunalutskylderna — detta prispå den oförytterliga människorätten. Antalet av de personer, som därigenom förlorat sin rösträtt var samma år 25,507, av vilka de flesta äro att söka bland arbetarklassens 20,376 »röstberättigade» — en nära nog imaginär valmanskår, som endast existerar i den officiella statistiken.

Man ser sålunda, att det politiska strecket är uppspänt så, att det släpper alla andra samhällsklasser fram, men avstänger arbetarklassen. Detta visste vi förut, men man bör skaffa sig siffror på allting. Siffran härvidlag är 6 procents röstberättigade

av hela folkmängden--litet mer än en vanlig sparbanksränta

i förhållande till kapitalet.

Vi kunna även uttrycka rösträttsförhållandena i Sverge på annat sätt än i siffror, nämligen så, att rösträtten är grundad på materiella egendomsvillkor. Så skändlig denna ordning än är, finns det dock någonting, som är ännu skändligare, nämligen våra lagstiftares cyniska vägran, att i någon mån modifiera den enligt blygsamma reformförslag. Detta hårdnackade motstånd har sin grund i en annan sanning beträffande rösträtten. Om denna själv vilar på egendomsförhållanden, så göra åsikterna i rösträttsfrågan det i ännu högre grad: Den som äger mycket vill ha så inskränkt rösträtt som möjligt, den som äger litet så utsträckt som möjligt, och den som äger intet nöjer sig icke med mindre än allmän rösträtt. Rösträttsstriden är således ingenting annat, den heller, än en kamp mellan besutne och obesutne, fattige och rike, proletariat och bourgeoisi.

Nå väl, på en sådan strid kan det göras slut genom en kompromiss — så tänkte vid ett tillfälle vår nådige konung, då han uppvaktades av en s. k. arbetardeputation. Vad är en kompromiss? Så kallas varje samvets- och grundsatstransaktion mellan överklassen och dåliga underklassrepresentanter, varigenom underklassen blir dragen vid näsan. Detta är karaktären hos kompromissen i allmänhet. Till en sådan kompromiss var nu konung Oscars yttrande ett uppslag. Om konungens personliga motiver och tänkesätt är här icke fråga, vi ha endast att be-trakta honom som den högsta exponenten för överklassmakten och det mest koncentrerade uttrycket för överklassviljan.

Konungen yttrade sin otillfredsställdhet med de bestående rösträttsförhållandena och lät förslagsvis undfalla sig, att man till en början kunde sänka strecket till 700 kronors inkomst (nu ha vi som bekant 8oo-kronorsstreck).

Alltså varken mer eller mindre än en hundralapp! Vad svarade nu hundarna på detta tillmötesgående? Hur lade de i dagen sin tacksamhet för detta ben? De viftade naturligtvis på sina svansar och voro belåtna?

Nej. Det hittills i hundarnas historia oerhörda inträffade nu, att de började glävsa över hela landet, några till och med så högt att de måste sättas i bur. Och dessa plötsliga tjut från förr så trogna djur, röjde en så elakartad natur, att man var nödsakad återinföra munkorgen.

Vi skola söka förklara detta ogrannlaga tillbakavisande från arbetarnas sida.

1 en annan officiell källa, Arbetarförsäkringskommitténs betänkande har på grund av uppgifter från arbetsgivare och myndigheter medelarbetslönen för manliga arbetare i Sverge beräknats till 12 J^ronor 12 öre i veckan. Härvid äro två omständigheter att märka, den första att uppgifterna kommit från det håll, där man har allt intresse att låta arbetarnas villkor framträda så lysande som möjligt, den andra, att kommittén i sina beräkningar med all säkerhet icke infört faktorn arbetslöshet. Om en arbetare förtjänar 1 2 kronor i veckan, då han har sysselsättning, men går ledig ett par eller tre månader om året, så är hans årsförtjänst icke desto mindre officiellt 600 kronor, medan den i verkligheten måhända endast uppgår till 500 kronor. Det förefinnes således starka skäl att antaga medelarbetslönen ligga betydligt under 12 kronor 12 öre i veckan.

Men låt oss taga Arbetarkommitténs siffra. 12 kronor 12 öre i veckan är medellönen. Härvid intresserar det oss närmast att få veta, på vilken sida om denna medellön flertalet arbetare Axel Danielsson 1 5döljer sig, om över eller under. Kommitténs betänkande ger oss härom bestämda upplysningar. Dels uppger det, att för det övervägande antalet av industriella arbetare med undantag av byggnadsyrket, lönen understiger i 2 kronor eller »på sin höjd uppnår detta belopp», dels fastslår det medelsiffran för hela jordbruksarbetarklassens avlöning till 7 kronor 92 öre, och dels har vid den allmänna medelsiffrans bestämmande även sådana yrken som sjöfarten, järnvägstrafiken samt stats- och kommunalförvaltningen, inom vilka lönerna äro jämförelsevis mycket höga, medtagits. Härav kunna vi med visshet draga den slutsatsen, att massan av arbetarna icke ens har en årsinkomst av 600 kronor.

Av detta faktum åter följer omedelbart, att streckets ned-flyttning till 700 kronor vore en fullkomligt betydelselös reform. Att det ovannämnda benet m. a. o. måste bli mottaget såsom det blev.

Rösträttsfrågan kan hädanefter från arbetarpartiets sida endast få en form: yrkan på allmän rösträtt utan avseende på något annat än individens medborgerliga oförvitlighet. Men på detta sätt kommer aldrig frågan att lösas i detta samhälle. Med vårt nuvarande produktionssystem och representationssätt skall dess lösning under alla omständigheter bli en kompromiss. Då detta är oundvikligt, måste arbetarna i tid vara betänkta på att uppställa en oeftergivlig grundsats, efter vilken och endast efter vilken deras representanter äga att underhandla med den härskande klassens. Vad bör då i varje fall minimum av arbetarnas fordran i denna fråga vara?

Vi erinra oss, att jordbruksarbetarnas veckoinkomst i medeltal uppgick till 7 kronor 92 öre. Denna talrika arbetarklass har i städerna sin motsvarighet i vad Marx kallar den stagnanta överbefolkningen, som visserligen utgör en del av den aktiva arbetararmén, men med alltigenom oregelbunden sysselsättning. Flyttades nu strecket ned till 400 kronor, såsom redaktör S. A. Hedlund föreslagit, så komme endast de bäst avlönade inom detta ofantliga arbetarlager att få del av de »eviga män-niskorättigheterna», medan flertalet fortfarande låge under strecket. Varje rösträttsreform, som icke går ned till 300 kronors inkomst, är därför verkningslös och från arbetarnas sida oantaglig. Det ifrågavarande minimum för en kompromiss i rösträttsfrågan blir alltså likbetydande med streckets nedflyttning så långt, att strecket självt upphör att hava praktisk betydelse.

Genom sin barbariskt höga valcensus intar Sverge en värdig plats vid sidan av Belgien och Spanien, de två land i Europa, där kyrkan och prästerskapet ha den största makten och det största inflytandet över folket. Om vi icke visste det förut, kunde vi därför av denna likhet sluta oss till ett prelatensiskt välde i Sverge. Det är måhända våra prästers ihärdiga arbete under sekler, som måste antagas vara den förnämsta orsaken till rösträttsrörelsens försenande. Men nu har denna rörelse äntligen tagit sin början och växer dagligen ut i proportioner, som antyda arbetarklassens pågående politiska mognad. Nu gäller det blott se till, att rörelsen icke förfuskas, icke omhändertas av gammalliberala ledare, i vilkas hägn den skulle förfrysa till en lumpen kompromiss. Framför allt gäller det att icke under några omständigheter medgiva uppspännandet av ett streck, hur lågt som helst. Inför det växande rösträttskravet anstränga sig rösträttens motståndare att bortförklara denna folkfienfliga census. Hr Rydin, professor i högre statsmanna-slughet, förklarar i riksdagen, att strecket sänker sig självt, till följd av penningvärdets fall, tills det slutligen blir utan betydelse. Detta fiffiga påhitt motsvaras förträffligt av en fosterländsk tirad i protektionistpressen, att »vi icke skola sänka strecket ned till arbetaren, utan lyfta arbetaren upp till strecket» (med brödtullen som lyftkraft). 1 ena fallet kommer strecket ned till arbetaren, sänkt av en hemlighetsfull, men välvillig makt, i andra fallet blir arbetaren av osynliga händer buren upp över strecket! Vad som härvid står oavgjort är vilketdera underverket, som skall inträffa — om Mohamed skall komma till berget eller berget till Mohamed?Nyss utvecklades möjligheten av en kompromiss på en viss grundval. 1 arbetarnas rösträttsresolution, sådan den antages direkt av folkmötena, får dock ingen jämkning förekomma. Jämka är våra motståndares specialitet, och man skall jämka så mycket mer, ju mindre skarpt vi betona vår principiella ståndpunkt. Vi kräva politisk och kommunal rösträtt åt medborgaren icke därför, att han har en viss inkomst eller är på ett visst sätt »nyttig», utan helt simpelt därför att han är medborgare med en medborgares skyldigheter. Vi kräva allmän rösträtt utan någon annan inskränkning än det vanärande brottet.

Men då vill ni även ha rösträtt åt fattighushjon och under-stödstagare? Ja, det vilja vi på fullaste allvar, ty fattighushjonen ha merändels icke frivilligt valt fattighuset. Att personen skall »försörja sig själv» för att vara värdig medborgarens främsta rättighet, är ett onaturligt villkor i ett samhälle, där människorna måste trampa ned varandra för att överhuvud kunna försörja sig. Det är dessutom ett farligt villkor för dem som ivrigast hålla på det, för hela den klass, som »försörjer sig själv» — genom andras arbete.Mördad

Hör’ru! Nu tar snart fan vid dig Petter Slipare, sade unge Larsson, när han kom in på verkstaden på morgonen och stått en stund och noga betraktat Petters smärgelskiva som befanns ha förvandlat sig av den dagliga nötningen från cirkel till ellips.

— Vad säger du, glop?

— Ser du inte, att skivan är avlång i stället för rund?

— Nå, än se'n då? Angår det dig, det?

Ja, visst angår det mig, ty du är ju inte med i så mycket som en begravningskassa, din oorganiserade bondkanin, utan om skivan springer, måste vi skramla för att få dina köttslarvor i jorden.

— Vad? frågade gamle Petter.

- Har du inte hört, att smärgelskivor bruka explodera? Läser du inte tidningar, din gamle fossil?

— Jo, men behöver min springa, därför att andra gör' det.

Behöver? Kors, en sådan åsna!

— Gå du och sköt ditt! skrek Petter, som blev arg. Vill skivan gå sönder, så får hon.

1 detsamma kom en alldeles objuden gäst framsmygande mellan hjulverkets remmar. Tyst och smidigt hade verkmästaren närmat sig de båda grälande och stannat några steg ifrån dem med en lurande blick på Larsson. Denne började få oklara papper på sista tiden, sedan han tagit sig för med att narra sina kamrater till Arbetarinstitutet om kvällarna. Därom hade visserligen icke varit någonting att säga, om det icke medförtden praktiska olägenheten att arbetarna blevo ovilliga till överarbete, vilket skulle komma att betydligt skada bolagets intressen i händelse av hopade beställningar.

Vad är det frågan om? sade förmannen utmanande och steg plötsligt fram sedan han hört hela samtalet.

Glopen där påstår, att skivan skall springa, sade Petter Slipare föraktligt och ryckte på axlarna.

Så'na förbannade galenskaper! Ar det din mening att hindra Petter från att slipa?

Nej, men att hindra honom från att bli ihjälslagen!

Vem har sagt dig, att han skall bli ihjälslagen? Har det hänt någon gång förut?

— Nej inte här, men någon gång skall bli den första. Dessutom är det starkare fart på skivorna nu.

— Och därför ska de gå sönder?

Naturligtvis. Den här skivan måste gå sönder om den icke blir ersatt med en ny.

— Varför det, hr professor med släggan? frågade verkmästarn och bugade sig hånfullt.

Emedan den är ellipsformig. Därigenom har skivans hållkraft minskats. Centripetalkraften, som håller ihop den under farten, blev försvagad, när cirkelformen försvann. Begriper ni inte det? Nu måste till slut centrifugalkraften slita den tvärs av.

— Centrifugala dig in i hälvete! Varför står du här, när arbetstiden är inne? Va fan begriper du, för resten, i den här saken? Du är ju ingenting annat än en näsvis spoling! Ar det på Arbetarinstitutet du fått reda på centrifugalkraften?

— Ja, svarade Larsson.

— Vad gör du med den i arbetet? En smed behöver inte känna till någon annan centrifugalkraft än den som sitter i huvudet på släggan. Arbetarinstitutet är lyx.

— Det sa' bönderna i andra kammaren också.

Ja, du, det är förnuftigt folk! Gå nu din väg och laga så att din centripetalkraft håller och inte släggan far i huvudet på folk!Verkmästaren skrattade på sitt giftiga sätt åt sin kvickhet, och Petter Slipare instämde, emedan han visste, att det smickrade förmannen. Larsson avlägsnade sig utan att denna gång ge svar på tal. Han kunde dock icke låta bli att stanna och kasta en sista blick på smärgelskivan och den gamle fånen bredvid henne det föreföll honom, som om han med säkerhet visste, att en olycka skulle hända just i dag. Petter lade obekymrat på remmen och satte skivan i gång. Därefter tog han på sig de blå glasögonen och började sitt arbete, och borta från

pelaren, där Larsson stannat, hörde han snart det egendomliga, skärande ljudet och såg en kvast av sprakande violetta, gula, blå och röda gnistor stå ut som en kometsvans från smärgelskivan.

Hela denna förmiddag var Larsson vid ett nervöst och oroligt lynne och såg oupphörligt på sin klocka, liksom han väntat på något. Framemot middagstiden hördes en skarp knall utifrån den yttre verkstaden, och alla arbetarna rusade dit. Endast Larsson gjorde sig icke bråttom, ty han visste vad som hänt. När han kom fram till Petters smärgelskiva, var gubben redan död, och hela verkstadens arbetslag stod samlat i mållös bestörtning. Gamle Petter hade man lagt upp på en bänk. Jcke så mycket som en ryckning i ansiktet förrådde att han nyss levat. Vid ena tinningen gapade ett stort krossår, varur blod, blandat med hjärnsubstans, forsade ut. Näsan var avsliten, likaså köttet på ena kindbenet, och smärgelskivor hade sargat även halsen. Det syntes, att explosionen inträffat i ett ögonblick, då Petter vänt sig utåt verkstaden. Någon annan hade lyckligtvis icke varit i närheten.

Arbetarna sågo frågande på varandra. Hur hade detta tillgått? Vems var felet? Skulle det icke kunnat förebyggas? Men ingen vågade säga något, ty verkmästaren stod mitt ibland dem, synbarligen lika upprörd som arbetarna. Man uppmanade varandra med blickar och miner att sjunga ut, man knuffade varandra och beskyllde varandra för feghet, men ordet, som villeöver allas läppar, kom icke över någons. Då blev plötsligt hopen kluven av ett par långa seniga armar, som banade väg för Larssons gängliga kropp. Han sköt direkt på verkmästaren, som ryggade baklänges, och skrek med ursinnig, skärande stämma, som gav eko i vartenda bröst och i ett ögonblick borttog allas beklämning:

— Mördare!

Förmannen blev blek och kände händerna fuktas. Men då han såg, att Larssons knutna näve hejdades av en äldre arbetare, och alla de andra behärskade sig, repade han mod och sade i dov ton:

Vi mötas inför domstol, varefter han skyndsamt försvann.

Det var en ovanlig publik, som fyllde rättssalen, så långt utrymmet medgav, den dag, då målet rörande Petter Slipares död skulle för. Det vanliga domstolssöddret hade trängts ut i korridoren, och inne i salen fanns endast arbetare och tidningsreferenter. Saken hade delat sig i två mål. Dels var Larsson instämd för falsk angivelse mot sin förman, och dels var förmannen instämd av gamle Petters hustru för vållande till Petters död. Båda målen lästes på anslagstavlan.

Larssons namn ropades och han gick fram och ställde sig på de anklagades plats, mittemot verkmästaren. Domaren var en vanlig torr personifiering av lagens bokstav, utan några personliga åsikter eller sympatier.

— Anklagade har i sina arbetskamraters närvaro kallat sin förman mördare?

- Ja*

Vet anklagade att lagen för sådant stadgar flera års straffarbete?

Ja, men jag kan bevisa min angivelse.

Att käranden mördat den döde?Ja.

— Vet anklagade, att mord juridiskt är detsamma som överlagt dråp?

— Ja, herr domare! Jag kan och skall bevisa, att käranden gjort sig skyldig till överlagt dråp på min kamrat. Händelsen har i tidningarna berättats under rubriken olycksfall, men detta beror av okunnighet om verkliga förloppet. När en smärgel-skiva nu för tiden springer, så är det alltid vederbörande förmans fel, emedan både han och arbetarna veta, att det k^n förebyggas. Därtill fordras mycket enkla åtgärder. Först och främst blir risken mindre, om skivorna förfärdigas av den bättre och hårdare smärgeln. Men på vår verkstad köpas alltid dåliga och billiga smärgelskivor. Den andra försiktighetsåtgärden består däri, att skivan omgives med en huv av järn, som visserligen icke hindrar explosionen, men säkert hindrar arbetaren från att bli ihjälslagen. Utan tvivel skall min förman svara, att en sådan huv omöjliggör eller försvårar arbetet. Jag har därför medtagit vittnen av yrkesarbetare, som intyga, att detta är osanning.

Den tredje och fjärde av de möjliga försiktighetsåtgärderna äro de säkraste, emedan de absolut förhindra en explosion. Innan en smärgelskiva börjar användas, kan hon avprovas vid en hastighet, som är ett visst antal varv i sekunden större än den under arbetet vanliga. Då exploderar hon icke under några omständigheter, så länge hon behåller sin cirkelform. Men när skivan efter en längre tids bruk fått en ojämn periferi, är arbetaren i intet ögonblick säker. Att hon då förr eller senare måste explodera, vet varje fackman. Hon har då gjort sin tjänst och bör ersättas med en ny. Men härom vill arbetsgivaren i regeln icke höra talas, utan låter arbetaren så länge som möjligt slita på henne. Profiten i första, människors liv och lycka i andra rummet!

Detta i allmänhet, herr domare! Nu kunna samtliga mina vittnen, som ifall det behövs utgöres av hela arbetspersonalen,intyga, att alla dessa försiktighetsmått gång efter annan påyrkats av oss, emedan olycksfall av denna art en tid följt tätt i slag på varandra, men att verkmästaren envist vägrat att lyssna till våra föreställningar och att han några timmar före — mordet med rått skämt affärdat den, som på grund av skivans beskaffenhet med bestämdhet förutsade explosionen. På grund härav anse jag och mina kamrater vår förman som vår olycklige kamrats mördare.

Sedan vittnena hörts och även det andra målet utretts, dömdes Larsson att för ärekränkning mot förman böta 100 riksdaler och förmannen, såsom vållande till underlydandes död, att böta 50 riksdaler. Den mördade Petters hustru, som fordrat skadestånd, fick sina anspråk ogillade.Kinesisk och europeisk socialism

Doktor Anton Nyström har i andra delen av sin Allmänna Kulturhistoria lämnat oss ur Kinas historia en berättelse av det intressanta slag, som brukar avtryckas i den stora pressen och cirkulera ut till de obetydligaste landsortsblad. »Dagens Nyheter» fick först fatt på den, och från dess spalter gick den vidare ut i världen, klippt och omtryckt några tjogtals gånger, ständigt dragande uppmärksamheten till sig genom den utomordentligt pikanta titel, som ljushuvudet i »Dag. Nyh.» ursprungligen givit den:

Socialismen proberad i Kina för 700 år sedan

Anton Nyströms samhällsbevarande kulturhistoria berättar oss härom följande:

»] 9:de året (?) av den kristna tidräkningen förkunnade minister Wang-Mang, som blivit den egentlige härskaren, att jorden hädanefter skulle vara kejserlig egendom: »Ingen undensåte kan erhålla mer än en tsin — ungefär 6 hektar — och kan ej få befalla över mer än åtta manliga slavar. Jordköp är förbjudet, på det att var och en må kunna behålla det, som giver honom bröd. Alla överskott av jord, som finnas i händerna på en enda, återgå till kronan och utdelas till kommunerna i mån av behov».

Få år därefter hade dock de store och mäktige åter tagit sina egendomar i besittning; ännu en gång hade den forna egendomsgemenskapen blivit upphävd.Efter flera stridigheter, medförande inre revolutioner och tronskiften, försökte man i ii:te århundradet att tillämpa ett nytt kommunistiskt system, som alldeles liknade det, som Europas kommunister och socialdemokrater i vårtid rekommendera såsom idealet för framtidsstaten.* Med utomordentlig iver kämpade det socialistiska partiet för sina idéer, men bekämpades kraftigt av motståndarna; hela folket var delat i två stora partier, och man åsidosatte snart sagt allt i det dagliga livet, hantverk, åkerbruk m. m. för att deltaga i den sociala striden, och genom affischer, flygblad, smädeskrifter o. s. v., som i massa utdelades bland folket, sökte man inverka på opinionen.

Ledaren för det socialistiska partiet var Va n-G a n-Ts ch e, Kinas Karl Marx, som under flera kejsare förstod att hålla folket i rörelse och slutligen för sin sak vann kejsarSchen-Tschung, som gjorde honom till minister, trots det häftigaste motstånd av alla övriga ministrar. Han skildras naturligtvis olika av de olika partierna, men det synes otvivelaktigt att han varit en särdeles begåvad och studerad man, som med framstående talaretalang visste draga massorna med sig.

Det gällde för honom att genomföra en fullständig social revolution och för att lyckas häri företog han sig bl. a. det mödosamma arbetet att skriva vidlyftiga belysningar till de gamla klassiska arbetena samt en stor ordbok, vari han tolkade äldre författares mening och uttryck på ett för hans lära förmånligt sätt. Detta var nödvändigt för att kunna få en något så när fast opinion för sig i detta land, vars kultur vilar på sammanhanget i utvecklingen

och vördnad för förfäderna.

Sedan Van-Gan-Tsche lyckats vinna Schen-Tschung, fylldes snart domstolarna och styrelsekollegierna med socialister, och då tiden ansågs vara inne, genomförde den modige ledaren sitt system och kastade överända den gamla samhällsordningen.

* Spärrningen av förf.Men innan detta skedde, hade han att utstå mången strid med de ledande statsmännen, som inför kejsaren bekämpade hans idéer; bland dessa var den inflytelserikaste minister Ssema-Kuang, och denne gjorde sig nu till tolk för de idéerna gentemot Van-Gan-Tsches omstörtningsplaner. Utan tvivel uttalade han många sanningar gentemot den senares planer, men han slog över målet och förbisåg, att mycket var sant i revolutionärernas påståenden, ja, han höll t. o. m. på härskande fördomar gentemot nyare tidens vetenskapliga upplysning, varigenom Van-Gan-Tsche, som stod på dennes ståndpunkt måste vinna i opinionen, såsom så ofta varit fallet i likartade fall. Då Kina 1069 hemsöktes av jordbävningar, torka, missväxt och farsoter, och Granskarnas råd därför uppmanade kejsaren att eftersinna, om han ej begått någon handling, som kunnat ådraga honom himlens vrede, uppträdde den nye ministern emot denna sedvänja såsom vidskeplig, förklarade jordbävningar, torka m. m. vara företeelser, som berodde på oföränderliga naturlagar och ej stodo i sammanhang med människans handlingar eller någon vilja i himmelen. Ssema-Kuang invände då: »Regenterna äro i sanning att beklaga, då de i sin omgivning ha män, som våga driva dylika satser, ty de beröva dem fruktan för himmelen. Vilken sann bevekelsegrund skulle väl hålla dem i tygeln? Herrar över allting, skulle de göra allt ostraffat och överlämna sig åt alla slags utsvävningar» etc.

Kejsaren utfärdade samma år en av Van-Gan-Tsche uppsatt förordning, varigenom all personlig egendom avskaffades och staten blev den ende ägaren, vilken skulle fördela jordens produkter Jika mellan dem som arbetade. Rikedom och fattigdom blevo i lika mån upphävda, emedan arbete och föda skulle tillförsäkras åt alla, och ingen kunde bemäktiga sig jorden. Industrin ställdes under statens ledning, och kapitalisterna skulle inom 5 år ha överlämnat sina kapitaler och verkstäder till styrelsen.

Enligt Van-Gan-Tsche var det regeringens förnämsta pliktatt förskaffa folket bärgning samt del av produktionens överflöd, och enligt visa lagar skulle staten tillse, att den ena människan ej skulle till sin fördel rikta sig på den andras bekostnad. Därför skulle staten förfoga över alla tillgångar i landet och driva all handel, all industri, allt åkerbruk, på det arbetsklassen ej skulle uppätas av kapitalisterna. Myndigheterna skulle tillsättas för att fastställa priserna på livsmedel och handelsvaror samt årligen tilldela lantmannen åkerfält samt utsäde, emot att denne efter skörden återgällde förskottet i säd eller andra jämngoda varor; styrelsens ombud skulle ock avgöra vad som skulle odlas på de särskilda åkerfälten, på det den största möjliga avkastning vunnes. Härigenom skulle, såsom Van-Gan-Tsche och hans anhängare framhöllo, varken brist eller dyr tid inträffa, ty åkerbrukskollegiet i Peking kunde lätt, genom noggranna underrättelser om skördarna i rikets skillda provinser skicka överskott från en till en annan, som blivit lidande. Endast ockrare, som vid dåliga skördar uppköpte säd för att sälja den dyrt, gjorde härigenom förlust. Den vinst, som enskilda förut gjort sig, skulle tillfalla staten, som härigenom komme i besittning av oerhörda kapital, som skulle användas till nyttiga arbeten och till stor del ersätta skatterna.

Emot denna omstöpning uppsatte Ssema-Kuang en böneskrift till kejsaren, däri han gendriver Van-Gan-Tsches planer och bl. a. säger: »Man lånar folket dess utsäde, och tolket mottager det gärna. Men skall man då även göra det bvuk av säden, som därmed avses? Den, som det tror, känner ej människorna. Ögonblickets intresse är allt för mycket förhärskande; de flesta människor tänka blott på stundens behov, och endast få bekymra sig om framtiden. Man lånar dem säden, och de skola snart förbruka en del därav, sälja eller bortbyta den mot andra varor, vilka de tro sig nu behöva. Man lånar dem säd, och de bli därigenom lättjefulla. Men antagom, att detta ej inträffar, utan att lantmannen utsått den av staten förskottsvis anförtroddasäden och verkställt alla erforderliga arbeten. Han är van att betrakta denna skörd såsom lönen för svett och möda — och skall måhända under missväxtår överlämna den hel och hållen till staten för att återgällda förskottet. Han skall dock söka undandraga sig detta. De myndigheter, som ha denna del av förvaltningen sig anförtrodd, skola skicka sina tjänstemän till stället för att utkräva statens fordran; men vilka våldsamheter, stölder och rofferier skola ej därvid komma att

begås! Om de ofantliga omkostnader, som bli oskiljaktliga från en dylik anordning, vill jag alls icke tala, ty vem skall väl betala den massa personer, som kommer att erfordras för att förhjälpa staten till dess rätt? — — — Och Ssema-Kuang påpekar härvid särskilt, att bruket att utlämna säd i förskott länge varit tillämpat i hans hembygd, provinsen Chen-si, men att den visat det sämsta resultat, och att folket där knotar emot detta bruk, då det medfört elände.» Alla rikets högst uppsatte män följde denne ministers exempel och bestormade kejsaren med böner, att han skulle sätta sig emot Van-Gan-Tsches planer och i stället anklaga honom såsom det allmänna lugnets störare. Men denne hade fått kejsarens fullmakt att genomföra hela denna nya samhällsorganisation och skrattade i tysthet åt sina motståndares försök att störta honom.

Så otroligt det låter, blev nu den kommunistiska socialismen faktiskt genomförd i Kina såsom gällande system — ett bevis att kineserna äro djärvare i sin företagsamhet än vestern vanligen föreställer sia. Men det synes, som om resultaten av den sociala revolutionen ej motsvarade de förväntningar som Van-Gan-Tsche gjort sig, ty folket råkade i än större elände än förut under de 15 år den kommunistiska statsformen varade i Schen-Tschungs tid. Efter dennes död blev Van-Gan-Tsche störtad och Ssema-Kuang av den regerande kejsarinnan gjord till den minderårige kejsarens guvernör och förste minister; denne utplånade genast Van-Gan-Tsches styrelse. Kort efteråt avledo båda cheferna, och nu rasade ånyo partistriderna, tilldess 1 1 år senare socialisterna åter kommo till makten, sedan de förstått att vinna den unge kejsaren, som under tiden blivit myndig. Van-Gan-Tsches system blev åter genomfört, men föll redan efter tre års tid, då dess målsmän förlorade sina platser. Socialisterna höljdes med allmänhetens förbannelser och blevo sedan häftigt förföljda, till dess de äntligen 1 129 förjagades ur riket.

Det nya systemet motsvarade varken folkets eller de styrandes behov och önskningar, och hade för övrigt skapat en hel klass av inkvisitorer, som blevo de verkliga ägarna av jorden i stället för de förre.»

Så lyder den förkrossande berättelsen, som tydligen är ägnad att rycka marken undan fotterna för den moderna socialismen. Denna har således proberats i Kina för 700 år sedan och befunnits omöjlig. Samma kommunistiska system, »som Europas kommunister och socialdemokrater i vår tid rekommendera såsom idealet för framtidsstaten», blev genom en kejserlig ukas genomförd i Kina under elfte århundradet, men föll efter några år sönder till följd av sin inneboende oduglighet att tillfredsställa folkets behov. Härmed är socialismens fantastiska karaktär vorden ett faktum: den har emot sig icke blott förnuftet och vetenskapen, utan själva historien. Mindre än så borde vara i stånd att tysta munnen på dess apostlar.

Tillintetgjord av denna kinesiska historia beslöt jag taga närmare reda på vissa förhållanden i mandarinernas rike. Vad som därvid strax slog mig var den omständigheten, att jag ingenstädes i den redan ansenliga socialistiska litteraturen kunde upptäcka ett arbete om den sociala revolutionen i Kina år 1069. Detta överraskade mig så mycket mer, som eljest den socialistiska historieforskningen med förkärlek stannar vid varje mera betydelsefull omgestaltning av ett lands ekonomiska förhållanden, emedan det är just vid de tvära brytningarna och de plötsliga övergångarna som den »lugna» utvecklingens riktning, innebörd och villkor bäst låta iakttaga sig. Och ett all-deles särskilt intresse tycker jag borde ha drivit våra stora kritiker till en närmare undersökning av de orsaker, som föranledde socialismens störtande i Kina, sedan den en gång blivit genomförd. Men så vitt jag vet har Europas Karl Marx icke ansett Kinas Marx och dennas misslyckade socialreform värda ett särskilt studium. Det måste alltså vara något galet med uppgifterna i Nyströms kulturhistoria. Saken förklaras icke ens av antagandet, att framställningen starkt färglagts. Det måste vara något väsentligt skevt med hela berättelsen.

Gåtans lösning ligger i själva verket helt nära till hands; den innehålles i några upplysande ord om egendomsförhållandena i Kina omedelbart efter det anförda stället i d:r Nyströms eget arbete. Han lämnar själv strax före och efter sin sensationella skildring ifrån sig de historiska bevisen på det grundfalska i analogien mellan den vetenskapliga socialismen i Europa och Van-Gan-Tsches kejsarsocialism. Och redan helt ytliga studier rörande Kinas ekonomiska förhållanden och de historiska villkor, som föranledde den nämnda »socialreformen» samt bestämde dess natur och öde, leder den oväldigt dömande till det resultat, att den moderna socialismen aldrig varit proberad i \ina och följaktligen heller aldrig kunnat visa sin oduglighet som en ny samhällsordning i den borgerligas ställe.

Jag vill bevisa detta och på samma gång vederlägga några av de vanligaste misstagen beträffande den revolutionära socialismen samt även tillse, om hos densamma finnas egenskaper, som lova oss ett bättre och säkrare resultat av vår sociala revolution än det, som följde på försöket i Kina 1069.

Det är på förhand givet, att en social och politisk rörelse för 700 år tillbaka bland ett folk under asiatisk despotism, mandarinvälde och ännu outvecklade ekonomiska förhållanden endast av ytligheten eller partifördomen kan sammanställas med den socialistiska propagandan i Europas kapitalistiska samhällen. Framför allt har man rätt av en vetenskapsman med rang att fordra kännedomen och tillämpningen av den kultur-Axel Danielsson 16historiens grundlag, att varje period och varje samhällsform ha sina särskilda samhälliga rörelser härledda av de förhanden-varande förhållandena och villkoren, rörelser, som väl ofta erbjuda likheter i ett eller annat avseende med vad som tilldragit sig inom äldre samhällen men aldrig kunna sägas vara med dem »alldeles lika». Detta skulle förutsätta att utvecklingen ginge i cirkel och bet sig själv i stjärten liksom evighetens orm, vilket är orimligt. Lika visst som att den europeiska storborgerliga staten utgör en från det kinesiska riket himmelsvitt skilld samhällsorganisation, lika säkert är det alltså från början, att det mellan kinesisk och europeisk socialism ligger ett avstånd, som omfattar en av de viktigaste epokerna i civilisationens historia, och detta just den epok, som frambrakt den moderna socialismens livsvillkor.

Man hör ofta påstås, att socialismen icke är någonting nytt utan har funnits i alla tider och bland alla folk. Väl sant, om man med »socialism» förstår varje form av missnöje mot sociala orättvisor, varje uppresning mot tyranni och utplundring. Då voro slavupproren i den gamla världen socialistiska, då var den ursprungliga kristendomen socialistisk, likaså bondekrigen i början av nyare tiden och franska revolutionen 1789. Men använder man ordet i en så allmän mening, får man in i ett begrepp dess egen motsägning, ty i viss mån bilda den moderna socialismens grundprinciper motsatsen till kristendomens och den borgerliga revolutionens idéer. Vi måste därför yrka på en bestämd definitions fasthållande och en begränsning av ut-tycket socialism till ett gemensamt namn för de ekonomiska läror, som ligga till grund för den moderna arbetarrörelsen. Därigenom få vi strax landkänning efter ett redlöst kringirrande i Nyströms kulturhistoria, där ordet användes om de mest olikartade funderingar och tilldragelser.

1 den första av dessa skisser visades, att arbetarklassen med nödvändighet är socialismens bärare. Det följer då omedelbart, att någon socialism icke var möjlig, förr än denna klass upp-stod. Men arbetare har det ju funnits i alla tider? Ingalunda moderna lönarbetare. Det har visserligen alltid arbetats inom det mänskliga samhället, men det är de olika sätten varpå det arbetats under olika tider, som skilja de olika perioderna ifrån varandra. Karaktären hos arbetet växlar, och en viss karaktär hos arbetet har framkallat den socialistiska rörelsen.

Denna karaktär är kommunismen i arbetsprocessen. Om vi jämföra det nittonde århundradet med skråtiden, så skola vi finna den väsentliga skillnaden mellan dem vara den, att arbetet v senare fallet utfördes individuellt, av enskilda arbetare, beväpnade med verktyg, som blott voro avsedda att brukas av individer, vilka arbetade var och en för sig (även om de stodo på en gemensam verkstad), medan däremot i andra fallet arbetet alltmer organiseras och verktygen sammansättas till maskiner. Det kapitalistiska produktionssättet kännetecknas just därav, att det förintar det personliga arbetet, löser upp det i sina beståndsdelar och gör särskilda yrken av de särskilda operationerna. Detta kallas arbetsfördelning och medför de enskilda arbetarnas samlande i verkstäder och fabriker, där produkten icke längre framgår av ens arbete, utan av allas samfällda och planmässigt reglerade verksamhet.

Kapitalet slår verktyget ur yrkesarbetarens hand och släpar honom till fabriken. Verktyget självt förvandlas jämte människohanden till en arbetsmaskin, vid vilken arbetaren ställes som ett bihang för att sköta en roll, som ännu ej kan övertagas av ett maskineri. Men teknikens utveckling fortgår utan gräns. Maskineriet sväller ut och kompliceras alltmer för samma industrigren, och samtidigt underlägger sig maskinen allt flera yrken. Den mänskliga arbetskraften tränges från förrättning till förrättning och slutligen — ut på gatan.

Detta är i stora drag den ekonomiska utvecklingens gång. Vi urskilja däri tvänne olika tendenser. A ena sidan förvandlas arbetsprocessen från individuell till kommunistisk, i det en produkts frambringande sker genom

samfällt arbete av ettsystem av arbetare, som operera med ett system av maskiner. A andra sidan, och samtidigt med att arbetet sålunda erhåller gemensamhetskaraktären, stegras genom den tekniska vetenskapens framsteg arbetets produktivitet oupphörligt, så att antalet nödvändiga arbetare ständigt minskas i förhållande till produkternas mängd. Dessa bägge egenskaper hos våra dagars arbete är det, som framkallat socialismen och som alltjämt förökar antalet av dess anhängare.

Inför det faktum, att produktionen alltmer antager en sam-hällig d. ä. kommunistisk form, fordrar socialismen, att kommunismen även utsträckes till produkterna. Vad som i gemenskap frambringas, vad som endast k<*n frambringas genom gemensamt arbete, det bör även njutas i gemenskap. Men då detta är omöjligt, så länge de nödvändiga produktions- och arbetsmedlen utgöra privategendom, så kräver socialismen denna egendoms förvandling till gemensam egendom: commune bonum.

Men denna socialismens grundfordran är ingalunda godtycklig, utan stöder sig på givna historiska och ekonomiska förhållanden. Arbetaren säger icke: jag vill ha det så, emedan jag är den råa kraften, som tar vad jag icke får, utan han pekar på samhället sådant det historiskt utvecklat sig, uppvisar motsägelsen mellan den kommunistiska karaktären hos arbetet och den individuella (privata) äganderätten till arbetets produkt och förklarar sig vilja häva denna motsägelse genom kapitalistens undanskjutande och konfiskation av hans (?) egendom.

Detta är den moderna europeiska socialismen, vilken sålunda förutsätter: a) industrins övergång till storindustri; b) kapitalets accumulation (hopande) i allt större massor på allt färre händer.

Vända vi oss nu till Kina på i 100-talet och fråga d:r Nyström hur det stod till där i dessa avseenden, så svarar han med naiv ärlighet: »För närvarande (och naturligtvis då även i tionde seklet) är jorden ofantligt sönderstyckad, och det härskande ekonomiska systemet i Kina är den lilla egendomen. Mendet händer ofta, att jorden är odelad och gemensamt bearbetas under de äldstes styrelse tillhörande alla medlemmarna av en familj eller en by; spår av den ursprungliga* kommunismen finnes sålunda ännu.» »Åkerbruksredskapen äro emellertid ytterst enkla; sällan ses i Kina en plog, och begagnas en sådan, så ser man ibland lantmannens familj spänd för densamma.» »Liksom det lilla åkerbruket förhärskar i Kina, så utgöres ock den övriga industriella verksamheten mest av den s. k. lilla industrin — små verkstäder och hemslöjd — beroende på den obetydliga koncentreringen av kapitalen och frånvaron av stora maskiner.»

Dessa citat äro tillräckliga. Vi se att Kinas ekonomiska förhållanden än i dag utgöra raka motsatsen till det kapitalistiska samhället och sluta med säkerhet att i tionde seklet ingen enda av den moderna socialismens nödvändiga betingelser kunde finnas i detta land. Arbetssättet var småborgerligt och skråmässigt eller kommunistiskt i ursprunglig bemärkelse. Kinesen gick och petade med sin spade i marken och arbetade i allmänhet med enkla verktyg, vilka icke tilläto associationsprin-cipens tillämpning på arbetsprocessen. Han hade icke ens en plog.

Kapitalet i modern mening var okänt och egendomens koncentrering ringa. Ett sådant samhällstillstånd kunde ej vara moget för europeisk socialism. Ja, än mer, i ett sådant samhälle kunde ej ens det skarpaste huvud uttänka ett ekonomiskt system »alldeles liknande det som Europas socialdemokrater rekommendera». Om Van-Gan-Tsche gjort det, så skulle han först nödgats uppfinna ångmaskinen och den moderna maskintekniken i allmänhet, ångplogen och det rationella åkerbruket, för att nu inte tala om sådana obetydligheter som nutidens kemi, agrikulturvetenskap, fysik och mekanik, med ett ord »Kinas Karl Marx» hade varit nödsakad att konstruera fram

* Kursiveringen av förf.a priori hela det nittonde århundradets England — och det är väl mycket för en kines under medeltiden. Men rättvisan kräver att icke framställa gamle partivännen Van-Gan-Tsche i löjlighetens ljus, ty han är oskyldig. Det är Anton Nyströms kulturhistoria, som ter sig i sådan belysning, när man synar den närmare.

Den misslyckade »socialreformen» i Kina 1069 kan emellertid nöjaktigt förklaras på ett sätt, som för det första har den fördelen att vara fullt historiskt och i överensstämmelse med nyare forskningar över egendomens

utveckling, och för det andra bekräftar, icke beslår de socialistiska teorierna. Jordegendomen har ursprungligen bland kineserna som bland alla övriga folk varit gemensam, och än i dag finnes i Kina starka kvarlevor efter bykommunismen. På Van-Gan-Tsches tid måste denna kommunism så nyligen blivit upplöst, att den ännu levde kvar i folkets minne.

Kina befann sig då i privategendomens första utvecklingsskede och fick vidkännas alla dess missförhållanden och motsatser. Dessa missförhållanden ledde till en folkrörelse, vilken utan tvivel avsåg att återinföra på konstlad väg den naturliga egendomsgemenskapen. Sålunda en reaktionär rörelse. Säkerligen var Van-Gan-Tsche sina fiender överlägsen i begåvning och kunskaper, men detta utesluter icke, att han svärmade för ett föråldrat ekonomiskt system, liksom mången lärd man i våra dagar svärmar för den ursprungliga kristendomen. Så hava vi att uppfatta hans »socialism». Att denna måste gå sönder, faller då av sig själv. Ty dels var hela socialreformen ett godtyckligt ingripande i den ekonomiska utvecklingen och dels var detta ingripande reaktionärt. Kina stod den tiden på tröskeln till kapitalismen. En utopistisk rörelse växte upp, som ville pressa folk och institutioner tillbaka i den gamla kommunismen. Men det lät sig icke göra. Då ett samhälle sprängt sönder den ursprungliga egendomsgemenskapens för trånga skal, måste det gå igenom den kapitalistiska utvecklingens skärseld. Privat-egendomen har allestädes sin nödvändiga roll, och kapitalet måste först genomföra sin kooperativa organisation av arbetet, innan en socialistisk rörelse i modern mening kan uppstå, och innan den socialistiska tanken, som ligger slumrande hos arbetaren, kan förverkligas.Den ; helga julefrid”

Det finns ingen så usel och tarvlig tidningslapp inom Sverges landamären, som icke på julafton bjuder sina läsare på en bit om julefriden. Alla årets lögner kunna icke få en värdigare avslutning än genom att till sist tala vackert och förtröstansfullt om, hur julens ängel går från slott till koja och breder ut välsignelsens vingar över så väl fattig som rik. 1 synnerhet äro de gammalliberala bladen mästare i att servera julaftons-äckliga betraktelser. Vi minnas t. ex. vad Simon Broomé, typen för all liberal osmaklighet, skrev i fjol. Med en vers av får-fromhetens skald, Topelius, till motto, tolkade han dennes uttryck »världens vintertid» såsom egentligen syftande på det ekonomiska betrycket inom Malmö affärsvärld och nedkallande i högstämda ordalag julens frid över de stackars grossister och fabrikörer, som oskyldigt lida under den ekonomiska krisens tryck. För de fattigas vidkommande var han emellertid lugn, emedan han med trygghet kunde försäkra, att det fanns högst få kojor i Norden, där ej »människokärleken tänt en brasa och staplat upp en julhög». Så vackert ljög Simon i fjol, och sen dess har han nog gjort framsteg.

Vi tvivlare, för vilka julen är beröyad det himmelska ljuset, ha icke heller någon anledning att ljuga ner julefrid över postprenumeranter och lösnummerköpare. Vi veta, att denna julefrid ingenstädes i denna värld står att finna. De rika darra för sitt guld och de fattiga skälva av hunger. Och där fruktan fören katastrof, där det sjuka samvetet hos den plundrande klassen på julafton driver dess barmhärtighetssystrar ut bland nöden, där återbördas blott en hundratusendel av en sekelgammal skuld. Därmed har icke den lidande mänskligheten förlösts.

] dårar och dårars lovsjungare! 1 rikedomens besittare och de goda håvornas utdelare! Kommen i håg, att den store Pan är död och stormen är lös i samhällets djup. Den frid 1 tycken er förnimma i julnattens mörker är blott eder oförmåga att höra stridens gny. Och frågen J vad man har för sig därnere bland de missnöjde och lidande, så svaras det er, att man stökar till mänsklighetens stora julhögtid. När det stöket är förbi, komma julänglar och julfrid till vårt arma släkte.

Frid över eder som deltagen i detta julstök och striden för människobarnens lycka och välfärd.

Sverges dubbla förtyskning

Den 27 december 1888

Vårt folk tillhör den germaniska grenen av den indoeurope-iska racen och räknar således en naturlig frändskap till den mäktiga tyska nationen. Icke desto mindre har det ibland hänt, att våra sympatier gått i en helt annan

riktning än de tyska intressena, mången gång den rakt motsatta. Vi ha således en tid beskyllts för franska sympatier och understundom sett vår regering närma sig Frankrike såsom vårt lands naturlige bundsförvant. Men dessa våra styrandes sympatier gällde dock aldrig det verkligt stora hos den franska nationen, gällde aldrig det revolutionära Frankrike, utan endast den franska gloaren och de kejserliga örnarna. Franska sympatier i någon annan mening har vårt folk icke hyst, den stora massan därför, att hon icke ur någon annan synpunkt känt Frankrikes. När därför fiendskapen mellan Frankrike och Tyskland började förlora sin nationella karaktär och alltmer blev en fiendskap mellan republiken och monarkien, mellan demokratin och reaktionen, så kallnade instinktmässigt det svenska svärmeriet för Galliens stora folk och vår regering närmade sig steg för steg Bismarcks Tyskland utan att därför klandras av andra än de mest utpräglade oppositionstidningarna och den del av nationen, som står bakom dem. Ty i Sverge har aldrig, varken hos de styrande eller den liberala opinionen, funnits några verkliga sympatier för revolutionär handlingskraft, och när Frank-rike blev republikens stöd och värn mot det monarkiska Europa, var Sverges plats given i dess fienders läger.

1 början blott ett löst rykte, en svag vind från vår kungaborg, blev Sverges förtyskning, för att icke säga förpreussning, snart ett faktum, och under det år som nu snart gått till ända har Europa fått bevittna en svensk-dansk-tysk allians i det dubbla syftet att utåt bekämpa vestmakterna och inåt republi-kanism och socialism. 3 överensstämmelse med denna allians pågår nu vår förpreussning i stor skala. Vår polis omorganiseras enligt tyskt mönster till en militärisk korporation med pickelhuvor och järnhård disciplin samtidigt som den allt mer dresseras för det särskilda ändamålet att göra all församlingsfrihet illusorisk för arbetarklassen. Enahanda förändring sker med armén. Kungl. majestäts befallningshavande i alla grada-tioner erhålla strängare förhåll ni ngsregl er med avseende på folk-uppviglares behandling och »nya lagberedningen» är sysselsatt med att på det juridiska området gräva upp lik, varpå reaktionens hyena kan stilla sin aptit. Hand i hand med dessa fenomen på en begynnande faderlighet hos regeringen, isynnerhet sedan spanmålstullarna kommo till och hunnit stadga sig i folkmedvetandet, iakttaga vi denna patriarkaliska princip, vårt folks styrande, som nu icke längre går ut på »bauernfängeri» utan även lägger an på att fiska arbetare så gott det låter sig göra med sådant bete som försäkrings- och ålderdomsförsörj-ningsprojekt enligt Bismarckska förebilder.

Vad vi sålunda under året iakttagit i samhällets topp är ingalunda tillfälligheter utan helt enkelt förpreussningsverket satt i system. Att arbetet pågår med en viss försiktighet till en början är blott en borgen för, att det till slut skall lyckas och Sverge en dag så väl i inre som yttre hänseende vara en med samvetsgrannhet utförd kopia av det under järn- och blod-regementet suckande Tyskland.

Lyckligtvis finnes ingenstädes i världen en reaktion utan en kontrareaktion. Liksom i Tyskland har även i Sverge utveck-lingen sina poler och vad den reaktionära andan bygger upp, är den revolutionära andan lika verksam i att underminera. Ja, det är över huvud först den moderna preussiska reaktionen i vårt land, som bland vårt folk väckt en revolutionär rörelse till liv, sedan den vanmäktiga liberalismen varit nationens enda livsyttring under ett halvt århundrade. Därför finns det varma frihetsvänner, som hälsa reaktionen med en viss glädje. Allt vad som sker i ett land kan på längden endast tjäna framåtskridandet, om ej direkt, så indirekt. Reaktionen är nyttig just genom den kontrareaktion hon framkallar och Sverges för-tyskning blir en god sak genom det dubbla sätt, varpå den fullbordas.

Vi förtyskas nämligen ej blott uppifrån och nedåt. Detta är den dåliga tyskheten, som med yttre makt inympas på nationen. Men i oförsonlig fientlighet till denna går en förtyskning nedifrån uppåt. Den förra är den heliga alliansens reaktion, den senare är den germaniska socialismen, den på de moderna vetenskapernas grund anstormande arbetarrörelsen. Denna dubbla förtyskning kan naturligtvis ej försiggå utan kollision mellan de fientliga riktningarna. Kollisionen har redan ägt rum på flera punkter, och dess första offer sitta redan tillvaratagna inom fängelserna. Men detta hör till saken, och från begreppet Tyskland äro socialistförföljelser lika oskiljaktliga som pickel-huvor.

Må processen ha sitt normala förlopp! Må det reaktionära Preussen hålla sitt intåg och på den stora revolutionens årsdag marschera upp till parad i vidskepelsens och ämbetsmannaväldets stamort i norden! Sverges folk skall

förvisso icke förlora därpå i längden, ty kroppen åtföljes av sin skugga och det Bismarckska systemets skugga heter socialdemokrati. Ju ivrigare de reaktionära makterna arbeta på samhällets höjder, desto förr skall den svenska nationen ha tillgodogjort sig det tyska folkets största andliga bragd under detta århundrade: den moderna socialismen.Detta tillgodogörande skulle nog ägt rum utan konstlade medel, emedan det blott är en yttring av folkens pånyttfödelse, men det har mer än en gång i historien lyckats reaktionen att *förkorta* ett sakernas tillstånd, som hon i sin blindhet ville *föreviga.*

Samhällets sjukdom

Det är ej svårt att inse, att samhället på något sätt är sjukt. En var, som är försedd med två seende ögon kan iakttaga det ondas symptoner, och dessa äro i själva verket av så allmän och handgriplig art, att de icke förnekas av något parti, ehuru man ger dem olika vikt och betydelse och behandlar dem på olika sätt. Ja, själva den konservativa regeringen, som konfiskerar och åtalar allt vad hon hinner, erkänner därmed, att samhället är angripet av ett ont, som måste botas. Hon misstar sig blott om sjukdomens natur och följaktligen även om dess botemedel. Att tysta munnen på dem, som blotta det onda, är icke att befordra samhällets tillfrisknande.

Men den konservativa regeringen är ej ensam om att sväva i dessa villfarelser. Det finnes över huvud blott ett enda parti, som upptäckt det ondas rot och funnit vägen till räddning, medan alla de övriga famla i oklarhet eller med flit tillsluta ögonen för det verkliga förhållandet. Hur kommer sig detta? Äro då det socialdemokratiska partiets medlemmar så överlägsna andra politiska partier i skarpsinnighet och kännedom om samhället, att de ensamma mäktat komma sanningen på spåren? Nej, detta är väl ej den verkliga orsaken. Nog är socialismens vetenskapliga grundläggare, — Karl Marx, den störste bland alla nationalekonomer, och nog samlar socialdemokratin så småningom alla länders kraftigaste intelligens kring sina fanor. Men det vore orättvist förneka att även socialis-mens motståndare räkna många av århundradets största huvuden. Hur kunna vi då påstå att endast socialdemokratin funnit sanningen rörande samhällsfrågorna? Det kunna vi, emedan sanningen icke ensamt är resultat av skarpsinnighet och vetande utan framför allt förutsätter ärlighet, kärlek till sanningen och fördomsfrihet. Den som går till verket med dessa tre egenskaper och för övrigt är en människa med normalt förstånd, han skall långt säkrare upptäcka samhällssjukans natur än det största snille, som är bekajat med nämnda egenskapers motsatser. Det är därför, att de socialistiska kritikerna framför allt äro sanningsälskande och fördomsfria som de kommit på det klara med samhällets tillstånd och medlen till räddning, emedan det är av motsatta skäl, som våra fiender allt mera avlägsna sig från de rätta spåren.

Att vara sann och ej skygga undan för de konsekvenser i den sociala frågan är ej lika lätt som att kasta bort religiösa fördomar. Det är lättare för en kamel att gå genom ett nålsöga än för en rik att omfatta socialismens läror. Alla hans intressen och hela hans livs bekvämlighet resa upp sig som oöverstigliga hinder mot sådana åsikter, om de någon gång smyga sig in på honom. Med socialismen skulle han förlora allt vad han nu njuter av och tvingas själv frambringa alla sina njutningsmedel — icke är en sådan lära för rika och mäktiga. Liksom den äldsta kristendomen är socialismen ett fattigdomens evangelium, de egendomslösas hopp och tillförsikt. Skillnaden ligger däri, att kristendomen knyter den fattiges förhoppningar vid ett överjordiskt tusenårigt rike, medan den moderna socialismen är materialistisk och inskränker hela sin verksamhet till den säkraste av alla tillvarelseformer — nämligen denna.

Tidens sjukdom är icke av andligt slag, ehuru även andarna äro sjuka. Visserligen lida samhällena av gudlöshet och tvivel i alla möjliga riktningar, men ingen klok människa ser något sjukligt i det.]cke är det heller, såsom dygdemönstren mena, så fasligt illa'ställt med sedligheten bland dem, som icke sam-hället tvingar till osedlighet. Sådana finnes det hela klasser av människor, men de bli ej sedliga av sedligt predikande, ty osedligheten är blott ett namn på vissa av det ondas verkningar, är själv aldrig det onda, som skall angripas. Detta onda är allestädes av lekamligt- slag, ett yttre materiellt förhållande. Det är icke någon hemlighetsfull makt, som samhället ej kan bemästra, det är lika så handgripligt som dess verkningar. Det består i de fattiges förökande, medan rikedomen växer, i arbetarnas proletariserande, medan arbetets avkastning stiger, i människors förvildande, medan civilisationen gör jättesteg framåt.

Det onda är den växande nöden bland dem, utan vilka samhället icke skulle kunna existera en dag. De, som bilda det levande underlaget för all kultur och all rikedom sjunka allt längre ned i armod, medan deras arbetes produkter hopa sig allt högre. Den klass, som arbetar hotas med urartning och långsamt förtvinande och den som icke arbetar, endast njuter, hotas med andligt förfäande. Det är tvänne olika symptom, men sjukdomen är en.

Det betänkliga är, att de som hava makten och medlen i sina händer icke vilja veta av varken sjukdom eller botemedel. Vad de anse vara sjukligt och ont är det ondas blottande. Därför slå de till, när någon sonderar såren och råka i raseri när någon talar om död och undergång. Den, som lever gott, råkar i dåligt humör, när någon för hans tankar på döden — detta hemska, obehagliga ämne.

Men], som icke leven gott, I, för vilka livet är vedermöda och försakelse, 1 kunnen tänka på det bestående samhällets död utan rädsla, utan vemod, utan saknad — ja, med glädje. 1 kunnen ännu mer, 1 kunnen vara behjälpliga vid det nya samhällsskickets världshistoriska födsel. Genom att mångdubbla eder styrka genom organisation kunnen 1 påskynda det oundvikliga, förkorta den väg mänskligheten har att gå, göra den mindre kvalfull och besvärlig. Men kunna är tyvärr ofta ejdetsamma som att vilja. Viljan måste inläras proletärerna — det blir allas vår mission under det kommande året, det minnesrika, revolutionära 89, då bastiljen för hundra år sedan föll och det gamla Europa fick en jättestöt framåt. Denna stöt håller nu på att dö — Europa behöver en ny.

Axel Danielsson

'7Det gångna året

ter sig för oss och väl även för arbetarna i allmänhet, vid en blott flyktig återblick, som ett mödosamt genomkämpat år, det bittraste och hårdaste som den proletäriska rörelsen i Sverge hittills haft att genomgå. Under 88 har förföljelsen utan jämförelse varit häftigast, 88 har kostat oss de flesta offren bland banbrytarnas glesnade skara och 88 har grusat alla förhoppningar om en mildare form för klasskampen i vårt land. Många av våra egna bröder ha i det längsta fasthållit dylika förhoppningar — men 88 tog bort dem alla. 88 berövade det svenska proletariatet den sista skymten av förtroende till överklassmaktens hänsynsfullhet och humanitet. Nu härskar i palats som koja k^sshatet, bland arbetarna snart sagt dagligen närt av konfiskationer, åtal, domar och häktningar.

Det libera frihandelspartiet, som för närvarande ligger under, kastar under stora ord och åthävor skulden för allt detta på den bedrövliga valkomedi, vari gjutaren Larsson av huvudstads-opinionen tvangs att spela rollen av väduren, som slaktades. Från detta håll förklarades socialistförföljelsen såsom blott en yttring av en tillfällig reaktion. Alla attacker, som myndigheterna under året gjort mot arbetarnas viktigaste medborgerliga rättigheter, äro endast följder av spannmålstullarna och regeringstaburetternas besättande med tullvänner. När därför det protektionistiska partiet en gång är störtat, skall allt bli.gott öch väl igen och socialisterna fullkomligt ostört och ogenerat kunna bedriva sin propaganda.

Vi skola akta oss att sätta tro till en dylik framställning av situationen. Den »reaktion», som nu omsider börjar nå sin högsta maktutveckling även i Sverge, är ingalunda tillfällig, kan endast av mycket ytliga tidningsskrivare och deras läsare tillskrivas en ångköksföreståndares oguldna kommunalutskylder såsom verkande orsak. Hon är en lika så naturlig och nödvändig produkt av utvecklingen som socialismen själv. Hon är reaktionär just därigenom, att hon överallt framträder såsom de plundrande klassernas försök att kväva proletariatets revolutionära rörelse. Detta är hennes väsen, hennes verkliga anledning och orsak. Det har påvisats, att hon är av internationell natur. Ja, väl. Det är hon, emedan hennes direkta motsats och oförsonlige fiende, arbetarrörelsen är internationell. Men hon är tillika i varje land med kapitalistisk produktion, nationell, och uppenbarar sig såsom den härskande klassens undertryckningsförsök mot sina egna lönslavar.

Socialistförföljelsen i Sverge gjorde sina första ansatser under hr Themptanders liberala regering. Detta bör väl ihågkommas av dem, som icke mäkta inse reaktionens djupare orsaker. De liberala principerna bli i längden omöjliga för en regering under nuvarande samhällsordning, ty de klasser, vilkas intressen denna regering är satt att bevaka och befordra, tvinga henne att göra arbetarrörelsens bekämpande till sin förnämsta politik. Vi hysa således intet hopp till. en kommande liberal styrelse, ty denna skall endast kunna ernå makten genom

kompromisser åt höger och därigenom att den förbinder sig till att, om ock mera försiktigt fortsätta det utrotningskrig mot socialismen, som under det nu tilländalupna året förts på ett så »kraftfullt» sätt.

Ja, sättet har varit kraftfullt, om man med »kraft» menar den bekväma metoden att bevisa samhällets förträfflighet genom att låta polis och domstolar utföra bevisningen. Men huru liten verklig kraft detta innebär visar sig bäst av verkningarna. Vemhar vunnit på 1888 års klasskrig i Sverge? »Samhällsordningen», svara de blinde, »ty de farligaste bland agitatorerna sitta redan i fängsligt förvar eller bli inom kort omhändertagna». Denna föreställning vilar på det grundfalska antagandet, att agitatorerna äro farliga i sig själva, att faran ligger i den större eller mindre energi och talang de utveckla, då de »uppvigla folket». Man vore frestad att hysa medlidande med så barnsliga samhällsbevarare. Den verkliga faran är oåtkomlig för reaktionen, den består i de växande massorna bakom agitatorerna, i den andliga revolution, som försiggår bland folket såsom en naturlig följd av den ekonomiska revolution, genom vilken nationens flertal utplundrats, förtryckts och nedtrampats. Och dessa massor, de visa tyvärr ingen tendens att minskas genom deras vänners undanrödjande. De många och hårda domarna ha tvärtom under detta år förorsakat en tillväxt i arbetarpartiets styrka, varpå intet föregående år ger exempel. Här ha vi orsak och verkan i så direkt förhållande som det är tänkbart.

Över hela landet har arbetarrörelsens vågor under detta år gått allt högre. Det är icke blott i södra Sverge som myndigheternas »åtgärder» endast gjutit olja på elden, det finnes väl knappt en enda av våra stora och medelstora städer, som branden ej nått och antänt. Partiets framsteg ha kunnat skönjas i alla dess organ, och socialismen på landsbygden är icke längre en dröm utan ett faktum. Vi ha vunnit i styrka på alla punkter, ehuru vi för längre och kortare tid gjort förluster i enskilda partiledare. Därför förestår visserligen arbetarorganisationen en kris — men hur många kriser är ej arbetarrörelsen i stånd att genomgå utan att förslappas eller avstanna!

Taga vi en noggrannare överblick av åttioåttans händelser, skall det visa sig, tro vi, att den mest glänsande bragd socialismen utfört under detta år, är det sydsvenska och speciellt det skånska proletariatets hastiga väckelse, organisering och uppfostran. Alla dessa framsteg, som nu en tid tagit det borgerliga samhällets väktare så hårt i anspråk, ha huvudsakligenvunnits med ett enda år, alla dessa skördar av idéernas sådd ha blivit inbärgade under detta enda år! Vi behöva endast anmärka detta och i övrigt hänvisa till vår yttre organisation och vår inre styrka. Sedan återstår oss till sist blott att bringa alla de för saken arbetande vännerna och alla anhängare överhuvud till den socialistiska arbetarrörelsens idéer ett enkelt och ärligt tack för gott kamratskap och outtröttligt samarbete.

Må 1889 bli lika rikt på framgångar som det flydda året! Om så sker må det också gärna bli lika rikt på förföljelser!En förrådd republik

Knappt har här hemma den sista raketen slocknat och kopparslagarna upphört efter ett kungligt jubileum, vars bländande illumination inom de härskande klasserna och deras oskiljaktiga svans blottat en angripen nationalkaraktär och en politisk korruption av förvånande utsträckning, förrän det från världsstaden vid Seine kommer ett budskap, som är ägnat att i ännu högre grad än den svenska liberalismens ömkliga kryperi förbittra folkfrihetens vänner i vårt land. 1 Paris, revolutionens vagga, och det nittonde århundradets födelseort, har en ärelysten soldat, som sträcker sin hand efter kejsarkronan, med en förkrossande majoritet valts till stadens representant i deputeradekammaren. Den franska republiken är förrådd i republikens egen huvudstad, av denna samma befolkning, som gång på gång spolat bort troner med blod och för hundra år sedan utropade de eviga människorättigheterna inför en hotande koalition av alla Europas monarkier.

Av 526,000 röstberättigade ha 244,070 valt Boulanger, 162,520 röstat på den radikale kandidaten Jacques och 16,760 revolutionära socialister demonstrerat för blanquisten Boulé. Stänkrösternas antal var 10,358, och således ha 132,837 personer icke deltagit.

Vad betyder då detta val? Går den franska nationen baklänges? Skall ett tredje kejsardöme dränka Europa i blod? Skola fransmännen fira hundraårsminnet av sin stora revolution med ett fegt självmord på sin medborgerliga frihet?

Förklaringar ha redan givits. Våra tongivande liberala tidningar, som av lätt förstådda skäl hålla på den

konserverande republiken, ha skyndat sig att så mycket som möjligt lugna sinnena och inge nytt hopp. JVoch ist Polen nicht verloren! Den franska republiken står ännu, men darrande som Eiifeltornet, vilket reser sig mot skyn såsom en borgarrepublikens symbol. Paris, som bereder sig att fira republikens födelseår och inbjuder hela världen till sin fest — Paris är boulangistiskt.

Men denna plötsligt avslöjade hemlighet är förkrossande, icke för oss, utan för de liberala och radikala borgerliga partierna. Det är icke Paris arbetare, som förrått republiken utan Paris småborgare, den industriella och kommersiella medelklassen.

Av de röster, som tillföllo den radikale Jacques, kommo en mycket stor del från arbetare, som inför alternativet: republiken eller diktaturen räckte handen åt den förra, så usel och genomrutten den än är. Det må väl ihågkommas av den, som frågar sig var arbetarklassen är att söka bland dessa valsiffror, att det i Paris så betydande socialistiskt-possibilistiska partiet med de deputerade T\anc och Joffrin i spetsen gjort Jacques till sin kandidat, och att därför alla moderata socialister utan tvivel röstat på honom. Dessutom finnes i Paris ett anarkistiskt parti, som av princip icke deltar i valen och slutligen tillhöra med säkerhet de flesta stänkrösterna arbetarna. Att socialismen i Paris icke mäktat uppträda starkare vid detta val, som blott var ett fyllnadsval, beror dels på den konstiga situationen, som skillt moderate från radikale även bland arbetarna, och dels på den olycksaliga splittringen mellan en mängd socialistiska och anarkistiska grupper, vilken även under vanliga förhållanden är utmärkande för Paris och i synnerhet tillspetsat sig vid detta val. Det bör således kunna inses av en var att förräderiet icke rekryterat sig från proletariatets leder — där har Napoleon 111 :s efterapare inga sympatier. Och hur ringa de fruktade blan-quisternas antaffän må synas, så är det väl bekant för den, som känner till rösträttsförhållandena bland arbetarna även i en »fri» republik och en del ännu viktigare omständigheter, att dessa 16,700 revolutionärer vid ett utbrott av det jäsande missnöjet skola mångdubbla sig till en hel armé. Först i sådana ögonblick brukar proletariatet i Paris avslöja sin styrka.

Nej, det var icke arbetarna utan de mindre producenterna och köpmännen, som valde Boulanger. Ställda mellan revolutionen och diktaturen valde de den senare, emedan de hoppades, att han skall försvara och skydda deras egendom. Medvetna om den nuvarande regeringens vanmakt, se de sin räddning i en stark styrelse, som inskränker rösträtten, kränker pressfriheten och reser kejsartronen på republikens ruiner.

Boulanger valdes av alldeles samma orsaker, som här hemma nyss lät oss bevittna det ömkliga skådespelet av en hel »liberal» tidningspress, liggande i stoftet för sin kung, kejsar Wilhelms personlige vän och beskyddaren av reaktionära intressen. Med en feghet utan like i denna press' historia kröpo dess ledare uppför hovtrapporna och glömde under festruset fullständigt bort vad de voro och vad det var de förhärligade. All blygsel var borta och för att driva förräderiet till sin spets bar man fram sitt smicker i folkets namn. Denna feghet, som allestädes utmärker det liberala borgardömet och särskilt medelklassen, den och ingenting annat är orsaken till Boulangers val. Just detsamma folk, som för hundra år sedan grundade republiken, har i dagarna förrått henne. Den franska bourgeoisin har än en gång velat kasta sig i armarna på diktaturen, som kan återupprätta gloaren och nedmeja socialister.

Och icke har arbetarpartiet egentligen något skäl att sörja över vad som skett i Paris. Boulangers val är blott en ytterligare lärdom till de otaliga förut vunna om medelklassens oduglighet att bära upp de liberala idéerna i denna tid av allmän reaktion. Utan några högre ideal än säkerheten till person och egendom och utan några andra känslor än fruktan förfolkfrihetens konsekvenser, vänder sig småborgaren med förfäran från samma idéer, som han för hundra år sedan omfattade med fanatisk lidelse, och tryggar sig intill någon styrelseform eller någon enskild person, som är i stånd att hålla proletariatet i schack, betrygga fortvaron av bestående förhållanden.

Det banér, den liberale och radikale borgaren sålunda låter falla ur sina händer, skall arbetaren taga upp och i sinom tid bära till nya och mera avgörande segrar än de som vunnos 89, 30, 48 och 71.Lågt på gradskalan

står vårt arma folk, då den synpunkt man anlägger är måttet av kultur och framsteg. Den liberala och konservativa pressen må ljuga aldrig så högt och oförsynt om vår bildning, vår industri, vår »folkvalda kammare» och våra övriga företräden. Man kan dock tyvärr icke undanskaffa det sakförhållande, att Sverge med

hänsyn till de politiska institutionerna och det politiska medvetandet hos folkets massa är ett av de sämsta land i Europa.

När man hittills velat frammana bilden av allmänt stillastående, d. v. s. reaktion och efterblivenhet, av försoffning, prästvälde och förtryck, så har man nämnt Spanien och Ryssland. Men förhållandena äro numera så ändrade, att det skulle vara det löjligaste uttryck för nationell dumhet och högfärd, om vi fortfarande blickade över till dessa land som till vidskepelsens, okunnighetens och rättslöshetens hemvister. Vi behöva icke gå så långt för att möta dessa vidunder i all deras avskräckande skepnad.

1 T^yssland jäser på tusen punkter och i alla samhällslager en fruktbärande borgerlig revolution i nära förbund med en socialistisk rörelse av långt större betydelse än hos oss. De modernaste och djärvaste tankar cirkulera där i en lämplig beklädnad långt allmännare och livligare än bland vårt folk, och ett avgörande bevis på nationens andliga hälsa och livskraft är den omständigheten, att dessa idéer, under zarväldets yta, sprittsig även bland de högre och högsta samhällslager. Och om Spanien vore det sannerligen förmätet av en svensk att längre tala med ringaktning. Där har man att börja med kommit så pass långt, att juristerna tvingats skilja mellan vanliga och politiska brott, det fräter på gamla fördomar en så stark liberal uppfattning, att den allmänna rösträtten förheredes och står som den främsta frågan på dagordningen. Där benådar på sin födelsedag kung Alfonso, som ännu ej lämnat barnkammaren, alla för politiska förbrytelser fängslade, t. o. m. sådana, som deltagit i och lett verkliga uppror. Så starkt är där trycket från en frisinnad press och opinion, att den bigotta drottningen i sin minderårige sons namn funnit för gott att utfärda allmän amnesti. Men i det »fria» Sverge trycker ej den liberala pressen i den riktningen och regenten, om han ens äger grundlagsenlig rätt att ge amnesti utan särskild ansökan finner med sitt intresse och sina känslor mera överensstämmande att mitt under den härskande klassens krypande smicker låtsa som om det icke funnes någon berättigad folkopposition och inga orättmätiga domar att korrigera. Här i bondeväldets och kälkborgerlighetens stamort på jorden, finner man det rätt och naturligt, att fåtalet regerar och flertalet av folket är utestängt från politisk tillvaro, liksom lastdjuren saknande mänsklig rätt och medborgerliga rättigheter. Här vill man icke ens höra talas om en liten utsträckning av makten, icke ens en tillstymmelse till röst-rättsreform, och en fordran på allmän rösträtt skulle i båda kamrarna emottagas med hån och löje. Här äro vi långt, långt efter till och med Spanien i demokratiskt hänseende.

Och likväl vågar den stora liberala tidningen, t. ex. Dag. Nyh., pladdra om våra »i grund och botten frisinnade institutioner» såsom frasen lyder. Man gör lojal opposition mot en regering, som med kraft verkställer bestående lagar och skyddar bestående institutioner, men man framhärdar i sitt oförsynta påstående, att felet icke ligger i dessa lagar och i dessa institutioner. Finnes det fria institutioner i ett land, som harkyrkligt tvångsäktenskap, maktbesittande kyrkomöten, barbarisk tryckfrihetsförordning och en vallag, som sätter den jord- och penningbesittande minoriteten i stånd att husera med land och folk efter behag? Nej detta land står så lågt, lägre än de flesta andra land i Europa, och säkerligen allra lägst bland dem, som har en så lång politisk historia.

Man skulle kunna tycka, att detta faktum snart borde avslöja hela sin vanära för de härskande partierna och komma själva regeringen att blygas över vårt moderna barbari. Men det folk som väntar på sin regerings frivilliga eftergift — det får också vänta. De senaste politiska händelserna i Sverge ha tillräckligt tydligt visat, att man, långt ifrån att känna behovet av nationellt framryckande, med uppbjudan av all fysisk och andlig makt vill driva oss ännu längre tillbaka. Protektionismen var från början förbunden med en reaktionär strömning och blev därför, då den segrade, även en seger för det ideella baksträvandet. Detta har en gång för alla den föregående riksdagens förhandlingar fastslagit.

Och nu har en ny protektionistisk riksdag sammanträtt. Vad skall den göra? Allt för herrarna, intet för folket! 1 en tid, då fordran på valrättens förallmänligande stiger högt och hotande upp från de orepresenterade massornas läger, skjuter man lugnt frågan åsido och tar itu med det långt viktigare värvet att fullborda det nya tullsystemets byggnad och ytterligare rikta de förmögna klasserna.

Ännu återstår för våra godsägare ett rikt byte att göra på folkets bekostnad. 1 fjol beskattade man dess bröd, kött o. s. v., men man hann icke med att fördyra ett av de viktigaste livsmedlen, nämligen smöret. J år kommer turen

till det, och avsikten skall nås genom ett förbud mot import och tillverkning av konstgjort smör eller den s. k. margarinen. Därvid kommer man naturligtvis att som förevändning framhålla sin oegennyttiga önskan, att arbetaren skall äta så gott och hälsosamt smör som möjligt. Det lyckliga med detta slag av protektionism är,att man genom konstgrepp och fagert tal kan giva ett enskilt intresse utseende av ett allmänt. Så gjorde man med spannmålstullarna och så skall man göra med margarintullen. Men nu upplyser oss läkaren om att margarinen, då den är oförfalskad, är ett sunt och närande födoämne, som genom sitt billigare pris i förhållande till det vanliga smöret har stor framtida betydelse för arbetarklassen, vars lön sjunker i samma mån jordbruksalstren fördyras. Man kan därför emotse en tid då förbrukningen av margarin blir allmän bland småfolket. Men detta skulle ovillkorligen ha till följd, att priset på vanligt smör successivt föll och sålunda ha godsägarna till omedelbart intresse att förbjuda tillverkningen och införseln av margarin för att därigenom stegra priset på smöret. Att gå jordmagnaternas önskan i detta hänseende till mötes blir sannolikt ett av den nuvarande riksdagens »viktiga värv».

Kommer sedan exporttullen på järnmalm. En klick av mellersta Sverges gruvägare, vilka ha stora tidningar till sitt förfogande, ruva på planen att ruinera det engelska Gellivare-bolaget, som tänker exportera järnmalm i stor skala, och denna fromma önskan skall självklart riksdagen stå färdig att uppfylla. Följden blir att våra gruvarbetares löner falla ytterligare, då ju varje gruvpatron måste betala staten för att få utföra järnmalm och uppenbarligen härför kommer att göra sig skadeslös på arbetarens bekostnad.

Skamligt nog finnas bland denna riksdags hundratals motioner även några rösträttsmotioner. Bland andra har L. O. Smith i första kammaren yrkat rösträtt åt alla i kommunala angelägenheter röstberättigade, och dessutom har ett par 500-strecks-motioner väckts. Men vad tjänar det till att tala om sådant? Det är ju samma riksdag som i fjol, och den måtte väl ha hissat flagg så pass tydligt, att man bör veta var man har den i sådana frågor, som gälla det arbetande folkets intressen!Om fackföreningens ändamål

och de fordringar detta ändamål ställer på den enskilde arbetarens krafter

Den 5 februari 1889

Huruvida arbetaren har något intresse eller ej av att tillhöra sin fackförening är ett spörsmål, som i pressen och på de offentliga mötena otaliga gånger framkastats och lika ofta besvarats jakatide, ty i denna punkt förena sig både »radikala» och »liberala» bland arbetarna, både »socialister» och »ickesocialister». Själva den liberala stor- och småborgarpressen är med om fackföreningarnas nytta, ja nödvändighet, ehuru den ser snett på den klassmedvetna anda, som varje dylik förening tenderar att besjälas av, så snart hon trampat ut barnskorna och fått sina första illusioner gäckade, slagna i spillror av den obarmhärtiga verkligheten, som med både andligt och materiellt tvång driver arbetarmassorna under klasskampens röda banér.

Denna överensstämmelse mellan så vitt skillda partier rörande fackföreningsorganisationens ändamålsenlighet och förmåga att befordra arbetarsakens utveckling borde, redan den, vara nog för den reflekterande arbetaren att draga honom till hans yrkesbröders förening — och den är väl även så i regeln, ty man äger snart rätt att påstå, att varje arbetare, som lärt sig reflektera över sin ställning, tillhör någon klassmedveten arbetarförening, medan alla de, som ännu stå utanför — och dessa äro flertalet — äro sådana arbetare, som icke börjat göra jäm-förelse mellan vad de se och höra, icke börjat fundera över vad de äro och vad det är som håller dem i fattigdom och okunnighet, ja som kanske icke börjat inse, att de äro fattiga, både andligen och lekamligen — med ett ord sådana som alltså icke börjat tänka. Ty den människa, som icke handlar, tänker icke. Det är först tanken, som föder handlingen.

Att endast blint lyda sina första tillvarelseinstinkter är nämligen icke att handla. Djuret handlar icke när det av hungern drives att söka sin föda, och icke heller handlar i egentlig mening den arbetare, vars enda verksamhet består i att skaffa sin mage mat — så långt det är möjligt — och fortplanta sin art. 'Ja, icke ens den arbetare är en verkligt handlande människa, som visar sin överlägsenhet över djuret genom att äga religiösa drifter och använda sin lediga tid till att förinta sitt förnuft i ångest och bävan för helvetets kval. Kulturhistorien lär oss tydligt, att det religiösa behov, som uppslukar alla högre intressen, är utmärkande för människosläktets lägre utvecklingsgrader

och att det efterhand dör bort, försvinner som natten flyr vid solens annalkande, då släktet gradvis skaffar sig civilisation och vetande och därmed avlägsnar den okunnighet om naturen och dess företeelser, som är all religionens yttersta orsak och innersta väsen. Att i vår tid, som har ett så ofantligt förråd av samlat vetande i alla kunskapens grenar, en stor del av arbetarklassen ännu befinner sig på detta stadium, då människan tror sig vara hitkommen för att ligga på sina knän och sucka till en sträng hämnare uppe bland de gasformiga vattenångorna, det bevisar blott hur hänsynslöst försummad denna klass blivit av de högre. Att man ännu får se arbetare olycksfallsförsäkra sig mot eviga straff och ge prästen eller kolportören sin själ som försäkringspremie, det bevisar icke att religionen är oskiljaktig från alla civilisationsgrader, utan att okunnighet och försoffning hittills alltid rått i samhällets djup och strålarna från vetenskapens lampa endast förmått tränga ett litet stycke under ytan. Liksom den allmänna fattigdomenicke är något bevis på samhällets fattigdom, utan erfarenheten tvärtom visar att detta besitter ofantliga rikedomar, som äro orättvist fördelade, likaså bevisar slöheten och tanketrögheten bland arbetarna, icke att människan står vanmäktig inför dessa problem, som prästen förklarar olösliga, utan endast att vetandets skatter, liksom rikedomens, med flit undanhållits den del av mänskligheten, som av en annan del slagits i armodets förfärliga bojor och bestämts till en levnad utan glädje, ett arbete utan njutning.

Först när arbetaren, om ock dunkelt, börjar skönja denna sanning bakom de fjäll, som skymma den verkliga världen för hans blickar, och missnöjet med hans ställning, törsten efter vetande, längtan efter ett liv av ljus och överflöd, driva honom ut ur hans hål och piska honom att till varje pris söka en lösning på hans tillvaros gåta, ett svar på de tusentals frågor, som storma in på honom och riva om i hans klarnande hjärna, först då börjar han handla och utveckla sig till en sann människa.

Den fråga vi nu ha att besvara är denna: Varigenom skall arbetaren, som sålunda vaknar upp till eftertanke och finner sig lämnad i sticket av den härskande klassen, kunna hjälpa sig själv? Vilket är det medel han därvid har att använda? Var går den väg han har att följa och vilket är det mål han bör eftersträva?

Det är icke någon tillfällighet att arbetarnas opposition emot samhället börjar med en mer eller mindre blygsam begäran om högre lön, och att även där arbetarrörelsen är som högst utvecklad den i själva verket icke är något annat än en lönekamp, Medvetet eller omedvetet representant för sin tid, som gör sig renons på alla idealer och översinliga intressen, inser arbetaren, att de materiella behovens fulla tillfredsställande, är ett nödvändigt villkor för varje slag av högre utveckling och att denna så enkla och naturliga, men hittills för folkets massa undanskymda lag måste från arbetarnas sida föranleda en allmänklasskamp, så snart deras uppmärksamhet riktats på samhällets tillstånd och deras eget läge.

Att arbetarrörelsens första yttring allestädes är strejken och lönens storlek den första tvistepunkten mellan arbetaren och samhället, står därför i noga överensstämmelse med civilisationens nödvändiga gång. En trotsig arbetarskara, som med eller utan utsikt till framgång förklarar sin arbetsherre krig, emedan han icke vill gå in på att öka mängden av de livsförnödenheter de få i utbyte mot sitt arbete, är därför ett skådespel värt beundran och sympati hos alla dem, som älska lyftning och framåtskridande. Men den härskande klass, som står närmast över arbetaren, älskar ej något annat än sitt eget intresse och är ej i stånd att hysa andra än fientliga känslor mot varelser, vilka den betraktar som upproriska slavar. Sålunda blossar strejkkriget upp på tusen punkter, och för den, som opartiskt studerar denna företeelse, framlyser det klart, att dessa enstaka konflikter blott äro genombrott av en allmän princip och ha sin motsvarighet i en i själva samhällets konstruktion grundad klassmotsats.

Det fordras emellertid en lång erfarenhet, innan arbetaren får syn på detta förhållande. Sedan han tagit det första steget, arbetsinställelsen, och lidit sitt första nederlag i striden mot kapitalet, inser han, att de närmaste orsakerna till strejkens snöpliga utgång var oenigheten mellan de strejkande, ovanan att handla på egen hand, bristen på duglig ledning och okunnigheten om de enklaste formerna för ett samfällt uppträdande. Därtill kommer förräderiet, som i synnerhet i början florerar allmänt och spelar sin onda roll i varje sammanstötning mellan arbetare och arbetsgivare. Alla dessa omständigheter äro viktiga tilldragelser i arbetarens liv och därför även mäktiga impulser till tänkande och utveckling. Som deras omedelbara följd framgår arbetarorganisationens på en

gång grundsten och kärna: fackföreningen. Det är alltid till en början grupper av arbetare inom samma yrke som i en eller annan form börja en rörelse

Axel Danielsson i 8för att höja lönen och förbättra sin materiella ställning. Det är bland yrkeskamrater, som oenigheten och splittringen först visa sina ruinerande och demoraliserande verkningar, bland yrkeskamrater, som bristen på organisk sammanslutning och oförmågan till självstyrelse först kännes, och det är bland yrkeskamrater, som de förrädiske och okunnige först väcka förbittring och harm. Yrkesföreningen är därför en lika så naturlig produkt av de sociala förhållandena och arbetarens första erfarenheter, som vattnets samlande i sjöar och hav är en naturlig produkt av tyngdlagen och molekylärkraftens samfällda verkningar. Fackföreningen, betraktad som en hävstång till arbetsklassens utveckling, äger utan tvivel större betydelse för mänskligheten och framtiden än de mest epokgörande upptäckter och industriella uppfinningar. Hon är själv på samma gång en stor och härlig upptäckt, som gör epok inom nationalekonomien och en beundransvärd uppfinning, som besitter kraften att göra revolution inom en hel världs samhällsbildning. Åsyftande till en början endast att samla, organisera och utbilda arbetarna inom samma yrke och på samma gång plats för att gent emot kapitalistens godtycklighet ställa en makt, som bringar ordning, likformlighet och regelbundenhet i arbetarförhållandena, sväller hennes uppgift ut till en allt högre, i samma mån de ekonomiska förhållandena utvecklas och arbetarnas vyer vidgas. Hon är, liksom den enskilde arbetaren, stadd i oupphörligt framåtskridande, har sin barndom, sin ungdom och sin mannaålder, och den tankeomsättning, som äger rum bland hennes medlemmar, återspeglar lika troget de olika stadier, varpå arbetarrörelsen befinner sig, som intrycken i hjärnan återspeglar växlingarna i den yttre världen.

Karl Marx skulle icke med en sådan säkerhet lägga den vetenskapliga socialismens grundvalar och resa byggnaden till en sådan höjd, som han gjorde, om han icke haft det nödiga materialet, om icke hans sammanfattande och ordnande ande funnit ett rikt förråd av erfarenhetsrön, som samlats under ettsekel genom de engelska fackföreningarnas impulser. Dessa skatter lågo förvarade i Trades Unions protokoller och arbetarkommis-sioners och fabriksinspektörers berättelser, och ingenting kan bättre bevisa yrkesföreningens omätliga vikt än den omsorg, varmed Marx tillgodogjorde sig detta materiel, som den engelska fackföreningsrörelsen hopat i British Museums hyllor. Vatje engelsk arbetare, som stått som kämpande medlem av sin yrkes-förening, kan sägas ha varit medarbetare i detta storartade vetenskapliga verk, som mer än någon annan bok under detta århundrade gjort revolution i människornas tänke- och föreställningssätt. Att de engelska arbetarna för längesedan upphört att slå sönder maskiner och bränna fabriker, att de icke längre mörda sina arbetsgivare utan upptäckt sin rätta fiende, det kapitalistiska systemet, att de lärt sig allmänt se arbetslöners natur och motsatsen mellan kapital och arbete som en motsats mellan klasser,, att de under långa tider koncentrerade hela sin strävan på att framtvinga en normalarbetsdag och en fabrikslag och därigenom gjort mer till mänsklighetens fromma än sedan världens skapelse all filantropisk välgörenhet tillsammantagen

— allt detta är direkta följder av fackföreningens arbete.

Och häri ligger just fackföreningens ändamålsenlighet: att hon icke blott är den naturligaste och lämpligaste formen för arbetarnas första sammanslutning då begreppen äro trängre och intressena mera enskilda och tillfälliga, utan besitter så stor elasticitet och utvecklingsförmåga, att hon förmår upptaga hela klassens intressen och strävanden.

Som individ d. ä. som enskild arbetskraft, lösryckt från alla andra, blott sammanbunden med sin familj befinner sig arbetaren gentemot samhället i samma absoluta hjälplöshet som det nyfödda barnet. Men medan barnet har sin moders kärlek och vård, blir arbetaren av samhället, vars plikt det vore att i stort övertaga moderns roll, helt och hållet bortglömd, lämnad åt sig själv, beroende av sin arbetsgivares godtycke.] överensstämmelse med de »liberala» grundsatser, som merändels hysasav upplysta industriidkare, betraktas arbetaren som utrustad med obegränsad frihet. Han äger rätt att arbeta eller icke, att ingå på föreslagna villkor eller icke och får själv välja sin vistelseort, sin bostad och sin hustru. Äro de föreslagna villkoren omänskliga ända till ytterlighet, fryser och svälter han i sitt hybble, oaktat hårt arbete, och driver nöden honom att riva upp familjen, att låta hustrun och

minderåriga barn vandra till fabriken — vem lyssnar till hans klagomål? Vem bär skulden för hans lidanden? Icke samhället, ty det gav honom allt det kunde ge, i en obegränsad individuell frihet, i kraft av vilken han kunde välja mellan denna sorgliga tillvaro och icke-tillvaro eller döden. Han valde tillvaron — må han då finna sig i dess vedervärdigheter och icke skjuta skulden på samhället, som ej har det minsta att skaffa vare sig med honom eller hans familj, så snart det tillsett, att nöden och brottet icke äro påtvingade genom yttre våld utan »valda» med denna frihet, som dålig uppfostran, hunger och köld förläna en människa.

Vänder sig arbetaren i sin nöd till samhällets styrande, så får han detta svar. Kommer han stelfrusen och utmattad av försakelse med bön om arbete eller bröd, så ges honom en filosofisk förklaring över det i princip orätta i att ingripa i förhållandet mellan arbetare och arbetsgivare. Han får veta, att han lever i ett liberalt samhälle, där individens öde beror av fri tävlan och fritt avtal, och att det innebär en grov orättvisa mot flertalet, om enskilda arbetare understödjas i sin tävlan med alla andra samhällsmedlemmar. Är hans lön otillräcklig, så frågas honom varför han antog den, och man erinrar honom om, att han, om han så behagar, äger rätt att vägra kapitalisten sina armars tjänst, då han icke är nöjd med hans villkor. Och från denna det härskande liberala förnuftets domstol, finns ingen appell. Ingen förtörnad gud sänder blixten ur sina skyar att straffa det fräcka hånet mot nöden och hjälplösheten. Ingen makt i världen ställer sig vid arbetarens sida och ger eftertryck åt hans klagomål eller fordringar. Han står absolut ensam medsin hungrande mage — och sin obegränsade frihet. Det är ej svårt att inse den rätta arten av denna frihet. Den vid tjuder-pålen bundne springaren är också fri — ända till dess han går så långt, att han känner kedjan om foten. För den, som nöjer sig med att okritiskt antaga alla härskande dogmer, kan arbetaren synas som en fri och oavhängig varelse. Men vid minsta försök att begagna denna sin frihet känner han en black om foten, som hindrar alla hans rörelser och gör honom till en lydig slav under sin tillfällige herre. Denna black är hans egen mage, som varje dag kräver föda, och hans familj, vars tillvaro är beroende av honom, honom allena. Och sålunda är arbetaren ofta lika starkt fastkedjad vid sin herre — ehuru kedjan är osynlig — som någonsin en verklig slav vid sin ägare.

Det är med denna osynliga boja kring fot och arm som den frie arbetaren uppträder på arbetsmarknaden. Han ser sig med ängsliga blickar omkring efter en kapitalist, som han kan sälja sig åt, och när kapitalisten kommer, är det han som uppställer villkoren. Vore arbetaren ensam på arbetsmarknaden, så skulle rollerna omkastas, men arbetets marknad är fylld ända till överflöd av män och kvinnor, som alla vilja sälja sina armar och alla ha black om foten. Begär den ene en dräglig lön, så tränga sig oombedda hundra andra fram, som bjuda under, och sålunda gå arbetslönerna ned av sig själva, utan något åtgörande från kapitalisternas sida, ned till svältpunkten, där de förbliva. Och då tillgången på arbetskraft alltjämt ökas, och konkurrensen mellan arbetarna alltjämt tilltager, finner arbetaren, som träder ut i livet, inom alla yrken hungerlöner, vilka ständigt äro under inflytelser, som hota att ytterligare sänka dem. Hans »avtal» med arbetsgivaren består därför i att taga vad som bjudes honom och sedan tiga.

Ingen makt i världen, sade jag nyss, lättar arbetarens boja och ställer sig på hans sida i den ojämna striden mot kapitalet* Nej, ingen annan makt än den, som nödvändigheten frambesvärjer ur maktlösheten själv. Så hjälplös och svag den enskildearbetaren än är, besitter han dock en bråkdel av makt, och en var av hans kamrater äger en lika stor bråkdel. Men av många bråkdelar bliva en summa, om de slåss tillsammans, och av många arbetare blir en relativ makt, om de sins emellan träffa en överenskommelse och besluta sig för samfälld handling. Möter kapitalisten på marknaden, i stället för en oordnad och förvirrad massa, en dylik sammanslutning, som varken hot eller löften förmår splittra, då blir det han, som måste underkasta sig. Denna sanning måste omsider gå upp för lönarbetaren, var han än befinner sig och vilka än de yttre omständigheter äro, varunder han lever. Ty omständigheterna kunna växla med olika land och utvecklingsstadier, men en sak växlar aldrig: arbetarens hjälplösa beroende av kapitalet, så länge han icke beslutar sig för organisation och klasskamp. Hans läge som lönarbetare är densamma över hela den civiliserade världen, och ur detta läge framgår arbetarföreningen med tvingande nödvändighet. Där kapitalet ännu icke hejdas i sin utplundring av denna makt, där arbetarna ännu gå var och en för sig och i absolut vanmakt skaka sina fjättrar, där äro de efter sin tid och sakna insikter om sin verkliga ställning och sin kraft, om de sluta lederna och bjuda fienden motstånd.

Så finns det dock en makt, som trofast står vid arbetarens sida, så snart den en gång genom arbetarens eget initiativ är skapad. Att denna makt bär det obetydliga, ofta ringaktade namnet fackförening, gör den icke mindre fruktansvärd och kraftig att fylla sin stora uppgift. Vi, som leva i härden för en livskraftig arbetarrörelse, kunna dagligen se prov på dess styrka. Den gör inga under, tar inga jättesteg, bländar ej med löften och lockelser. Den arbetar tyst, långsamt men säkert och rastlöst som varje stor och verkligt omgestaltande idé. Och efter en tids förlopp häpna vi över dess verkningar. Den har rest upp proletären till en självmedveten man, som vågar talä, emedan han vet, att hans ord få resonans av den organisation, varihan är en lem, den har lättat och förlängt hans kedja och givit honom hopp och tillförsikt. Och icke mindre storartade verkningarna i intellektuellt och moraliskt avseende. Arbetaren har fått sin blick klarnad och ser hemligheterna i det samhälle, som plundrar och hånar honom. Han ser skruven, som håller ihop det hela och vet var han skall anlägga torpedon. Och sedan han erhållit denna insikt, förlänar honom också uppfostran i fackföreningen det mod, den uthållighet och beslutsamhet, utan vilka det stora, som skall ske, ej sker.

Fackföreningens ursprungliga och väsentliga ändamål är sålunda organisationen på arbetsmarknaden för att så långt som möjligt avskära den överflödiga tillgången på arbetskraft från arbetsgivaren. Till en början har denna organisation en rent lokal natur; föreningens verksamhet sträcker sig ej utom det industricentrum, där hon uppstått. Sambandet med föreningar inom samma yrke på andra platser är löst. Organisationen befinner sig på sitt första, ofullständiga stadium och får snart lära känna sin vanmakt.

Våra dagars utvecklade kommunikationsväsen sätter kapitalisten i stånd att trotsa varje slag av lokala hinder på marknaden. Han slungar icke blott vanliga varor från den ena världen till den andra, utan begagnar även transportmedlen för att forsla den levande arbetskraften från punkter, där den finns i överflöd, till punkter, där verktyg eller genom arbetarorganisationen framkallad brist råder. Inför denna oupphörliga växling av arbetare på skilda platser — denna aldrig avstannande cirkulation av den levande arbetskraften — står en isolerad fackförening kraftlös. Även om hon lyckats fullkomligt organisera yrket på platsen, har hon ingen utsikt att vinna i en eventuell kamp så vida det på andra platser finnes arbetare, tillhörande yrket, vilka icke äro organiserade. Ja, kapitalisten hindras icke ens av nationella gränser. Den engelske och danske fabrikanten värvar strejkbrytare i Sverge och i Kina har det amerikanska kapitalet en outsinlig källa till billig arbetskraft. Detta förhål-lande tvingar arbetaren till nationella organisationer. De spridda fackföreningarna nödgas yrkesvis knyta sig tillsammans för att kunna utdraga organisationens nät över hela landet, och lönekampen antager nu väldiga dimensioner. Huru mäktiga dylika arbetarförbund under vissa omständigheter kunna vara, visa oss exempel ur de engelska fackföreningarnas historia och senare händelser i Tyskland, där den fackliga organisationens motståndskraft haft att trotsa både ett politiskt och ekonomiskt tryck.

Fackförenings uppgift har sålunda den egenskapen att oupphörligt tänja ut sig. Redan den lokala organisationen blir nästan aldrig fullt färdig. Det finnes ständigt och på alla platser en arbetarstock, som endast med största svårighet kan förmås att sluta sig till organisationen. 1 regeln är det de bäst ställda och mest upplysta inom ett yrke, som bilda fackföreningens första kärna, medan de sämst avlönade hysa en märkvärdig motvilja för allt vad organisation heter. Ju större graden av arbetarens utplundring är, desto mera tyckes han förlika sig med sitt öde. Och denna omständighet är ingalunda onaturlig. Av gammalt har fattigdomen alstrat liknöjdhet och tvivel på egna krafter, och det skall mer än ett upprop från fackföreningen till för att sätta de djupast sjunkna proletärerna i rörelse.

Det händer ej så sällan, att man får höra mera politiskt framskridna arbetare uttala sitt tvivel om fackföreningsorgani-sationens kraft att förverkliga de mål hon satt sig före. Då detta tvivel övergår till insikten om otillräckligheten hos varje medel, att i det nuvarande samhället höja arbetarklassen till en bättre tillvaro, så är det sunt och leder till konsekvenser, vari alla länders arbetare förr eller senare skola mötas. Detta slags tvivel, ett tvivel framåt, visar sig icke i likgiltighet för fackföreningen och dess blygsamma strävanden. Tvärtom får man nästan alltid iakttaga, att de mest fjärrsynte arbetarna tillika äro de ivrigaste deltagarna i fackföreningsarbetet. De inse klart sanningen av det gamla ordspråket: »mjölk för späda barn ochkött för starka män». Arbetaren måste som andra människor gå i skola, innan han kan lära något, och fackföreningen är hans skola, en skola till politisk

och social väckelse, en skola till

socialism.

Men den uppfostran arbetaren här får är dock framför allt en självuppfostran. Han har inga andra lärare än sina kamrater och de ingen annan än han. Genom erfarenheter av alla slag, genom segrar och nederlag, måste fackföreningen arbeta sig fram, ständigt i kamp, aldrig slutande fred. Fred vore detsamma som de bestående förhållandenas fortvaro. Den vore bankrutten. Därför är lösen: kamp! Kamp icke minst mot bröders förräderi, okunnighet och slöhet. Och i denna kamp måste en var troget och ärligt kämpa sin andel. Hela fackföreningens styrka vilar ytterst på den enskildes plikttrogenhet, på den enskildes förkovran och framsteg. Ständig propaganda är hela arbetarrörelsens livsvillkor, dess oundgängliga näring och sporre. En propaganda av alla man på alla punkter — det är den oavvisliga fordran, utan vilken organisationens fullbordande icke sker inom en rimlig framtid.Socialism och idealism

Den 12 februari 1889

Den kanske allra förnämsta tvistepunkten mellan mig och herr Svensson gäller ingenting mindre än det gamla spörsmålet om idé och verklighet. 1 min kritik av herr Svenssons socialekonomiska åsikter gjorde jag detta till den inledande synpunkten, och — som det nu visat sig med rätta, ty min motståndare förfäktar i sitt svar öppet en min materialistiska uppfattning rakt motsatt riktning.

Ehuru herr Svensson strax innan han avslutar sin artikel får det infallet att ge en utilistisk fläkt åt hela sitt system genom att förklara det ha »äran att vara mest realistiskt» (i förhållande till socialismen såsom hyperidealistisk) är det dock ögonsken-ligt, att hans »ära» består däri, att han bär den småborgerliga idealismen i sitt huvud och betraktar samhället som en fullkomligt passiv koloss, vilken sättes i rörelse och behärskas av idéerna. För honom är civilisationens historia en historia om samhällenas gradvisa förändring efter vissa tankar och system, vilka han tyckes vara böjd att tillerkänna en slags självständig tillvaro, måhända i likhet med Platons urbilder eller den barnsliga hovfilosofen Boströms magiska idépersonligheter.

För att dela problemet i två halvor vill jag till en början ha »opartiskt och fördomsfritt läst historien» och antaga att orsaken till utveckling och framåtskridande är »idéen», rätt och slätt. När jag medgivit detta, ställer jag följande fråga påherr Svensson: vad är »idén» för slag och varifrån kommer den? Och om herr S. vill besvara denna fråga helt enkelt genom att säga, att idén härrör från människans »själ», så förklarar jag mig otillfredsställd. Jag vill veta huru idéen uppstår hos människan?

Numera är det väl knappast tänkbart, att en bildad man, rörande detta gamla spörsmål, vill citera Cartesius och förklara uppkomsten av vår kunskap på övernaturligt sätt. Cartesius antog tillvaron av medfödda idéer och uppställde även för dem han kallade förvärvade en teori, som påkallade ett osinnligt ingripande i människans förnimmande. Men engelsmannen John Locke tog ifrån oss de medfödda idéerna och förenklade betydligt vår tankeprocess. Sedan hans och \ants dagar har en naturlig och vetenskaplig lära om våra idéer och förnimmelser uppstått, vilken varken behöver det medfödda eller det övernaturliga till sin hjälp. Idéerna äro icke längre självständiga, mystiska väsen, utan reflexer i vårt medvetande av den yttre världen. Vi erhålla kunskap därigenom att vi ha yttre sinnen: syn, hörsel, lukt, smak och känsel, vilka på ett rent fysiskt sätt påverkas av det som existerar och försiggår omkring oss. Dessa våra förnimmelser jämföra vi med varandra och ordna till system. Vi äro därvid visserligen icke blott passiva, mottagande, utan även aktiva. Men vi äro städse mera passiva än aktiva. Till och med den allra vildaste fantasi rör sig med intryck af verkligheten och bestämmes av denna. Vi föra inga »idéer» med oss ur moderlivet, lika litet som vi sedermera få några »ovanifrån» eller »inifrån», utan det högsta vi kunna komma till är en sann föreställning om verkligheten. Men när man misshandlar sina intryck och förnimmelser och kombinerar dem så, att de råka i konflikt med verkligheten då har man tydligen ingen annan utväg än att tro på »idéer».] allmänhet vågar jag påstå att denna tro härrör av brist på idéer, främst av bristen på klar insikt om idéernas verkliga uppkomst.Mest förintande för den idealistiska historieuppfattningen är ett noggrant och ärligt studium av den s. k. sköna litteraturen eller poesin i vidsträckt bemärkelse. Om någonstädes de »heliga idéerna» skulle behärska verkligheten, så måste det vara hos skalderna

som bruka ge sin fantasi lösa tyglar och icke som forskarna hindras i sin flykt av natur- och tankelagar. Men vad lär oss litteraturhistorien? Vi erfara till vår överraskning, att den sköna litteraturen i stort sett med större eller mindre säkerhet, medvetet eller omedvetet, återspeglar det samhälliga livet på olika utvecklingsstadier. Inte ens skalderna ha några idéer oberoende av verkligheten. De äro tvärtom så fullkomligt barn av sin tid och skyldiga denna tid allt vad de ha, att man med största lätthet av ett skaldestyckes form och innehåll kan sluta sig till den period, varunder det blev författat. Ho-meros' lliad visar oss sålunda de grekiska folkstammarnas tillstånd i slutet av deras barbari och Zolas »Fällan» målar tavlor ur den moderna arbetarklassens liv i Paris under det andra kejsardömet. Om Homeros levat under detta kejsardöme, skulle han icke hava sjungit lliaden utan skrivit »Nana» och »Ger-minal».

Jag vet icke om herr Svensson gentemot dylika sakförhållanden vill hävda en idealistisk uppfattning. Snarare är det väl troligt att han, såsom en väsentligen praktisk natur, icke reflekterat över idealismens konsekvenser och ytligheten i den vulgära idealism, som är så vanlig, att den trots sin orimlighet, nästan besitter den allmänna opinionens sanningskriterium. Emellertid måste denna opinion, så snart ett resonemang uppstår, antingen giva med sig eller ta sin tillflykt till teologiska förutsättningar — den gamla utvägen för en var, som skyr konsekvenser.

Jag går nu över till den andra hälften av vårt problem. Vi ha sett, att idéerna ha en naturlig härkomst. 3 stället för att producera verkligheten (hos Hegel hela världsalltet och hos Axel Svensson åtminstone det mänskliga samhällets form) ärode produkter av verkligheten. Men verkligheten ter sig för oss som ett system av krafter och orsaker, och vi fråga oss därför: vilka bland dessa orsaker och krafter äro de ytterst bestämmande? Inskränka vi denna fråga till de rent samhälliga företeelserna får hon följande form: vad är det, som i samhällsutvecklingen är det avgörande momentet och ger karaktär åt de olika stadierna?

Socialismen svarar: det bestämmande momentet i historien är: det omedelbara livets produktion och reproduktion. Men denna är åter av två slag. A ena sidan frambringandet av livsmedel, av näringsmedel, kläder och boningar och de därtill erforderliga verktygen, å andra sidan frambringandet av människorna själva, släktets fortplantning (Fr. Engels). Produktionssättet vid livsmedlens frambringande och familjeformen, och det förra i första rummet, äro sålunda de djupast liggande faktorerna i historien och urkällorna till ett samhälles skaplynne. Hela den politiska, litterära och vetenskapliga utbyggnaden rör sig kring denna axel och mottager endast från denna varaktiga impulser till framsteg och utveckling. Detta är den materialistiska historieuppfattningen.

Nu kommer herr Svensson med sin historiska idealism och gör mot denna teori några populära invändningar, som utan tvivel ha övertygande kraft på de flesta människor, men icke desto mindre vila på falska grundsatser. »Icke var det t. ex. produktionsförhållandena», säger S., »som i medeltiden föranledde slaveriets och sedermera livegenskapens upphävande. Nej, det var den kristna idén om dessa inrättningars oriktighet!» Detta antager herr Svensson, men vet tydligen icke hur det tillgick vid slaveriets övergång i livegenskap och livegenskapens i lönarbete. Att tillskriva denna övergång den »kristna idén» är visserligen bekvämt och erbjuder den allmänna landsvägens säkerhet, men det är lika löst som teorien att jorden är platt som en pannkaka — också en »kristen idé» för resten. Liksom det icke var kristendomen som avskaffade slaveriet ochupphävde livegenskapen, så skall heller aldrig genom kristendomens inflytande det moderna lönslaveriet upphöra. Hurgrund-falsk denna så allmänt delade tro på kristendomens kulturhistoriska betydelse är, skall jag i det följande uppvisa.

★ ★

*

Det är ett ytterst intressant och viktigt ämne, hr Svensson avfärdar med en i oändlighet omtuggad fras, då han påstår, att kristendomen avskaffade slaveriet. För den som i likhet med Rousseau antager, att slaveriet uppkommit därigenom, att somliga människor av pur elakhet kastat sig över andra, med dem likställda, och slagit dem i bojor, kan det förefalla sannolikt, att det onda sedermera blev upphävt av »idén» om likställighet. Men det antika slaveriet var en för sin tid av de ekonomiska förhållandena nödvändiggjord samhällsinrättning. Uppkommen genom de gamla lantkommunernas upplösning och jordens förvandling till fullständig

privategendom samt koncentrering till väldiga besittningar eller latifundier, en process, som i Italien ägde rum före och under Caesarerna, hade den vid kristendomens uppträdande icke blott nått sin fulla utveckling, utan även börjat avskaffa sig själv. Vid denna tid fanns, liksom i vårt England, icke längre några fria bönder. All jord befann sig i händerna på aristokratin och bearbetades av slavar^ vilka dels bestodo av de gamla böndernas ättlingar, dels av krigsfångar, erövrade folkslag, som de härskande klasserna tvun-gos att bekriga och släpa till Italien, då de fria romarna enligt tidens åsikter och fördomar icke kunde utföra det grövre aT-betet i samhället — vartill deras antal dessutom icke skulle räckt till. Dessa slavar blevo med tiden en allt mäktigare klass i det gamla Rom. Ingen medelklass fanns längre kvar mellan dem och aristokratin. Den hade försvunnit av liknande orsaker, som hålla på att smälta ned vår medelklass. Det ligger därför i sakens natur, att slaveriet innebar sin egen förintelse.Rörande denna stora händelse kan jag citera en ansedd tysk författares ord: J^autsky, vilken om slaveriets »avskaffande» genom den »kristna idéen» i det nittonde århundradet, och efter att ha behandlat den äldsta kristendomens andel i slavinstitutionens försvinnande ur Italien, skriver: »Så småningom förbereddes en omkastning i tänkesätten, icke i följd av en »förädlad moral», utan av en förändring i det romerska proletariatets sammansättning. De friborne romarna och i synnerhet småbönderna blevo allt färre; däremot steg enormt antalet av frigivna slavar, vilka även ägde romersk medborgarrätt, så att dessa under kejsartiden utgjorde flertalet av Roms befolkning. Delvis var det fåfänga, som föranledde frigivningarna — den som frigav många slavar, fick rykte som rik man. Delvis var det politiska motiv. Den frigivne förblev i en viss oavhängighet av sin forne herre, men erhöll politiska rättigheter; frigivandet av slavar var alltså ett medel att erhålla politiskt inflytande eller förstora det man förut ägde. Men mycket mera betydande än dessa två orsaker synes mig en tredje: den transmarinska — sicilianska, afrikanska och spanska spanmåls-konkurrensen gjorde det stora åkerbruket i Italien allt mindre givande, så att detta alltmera trädde tillbaka för vin- och olje-odlingen och i synnerhet för boskapsskötseln. Därigenom blevo, på liknande sätt som vi i våra dagar kunna iakttaga i England, ett stort antal arbetskrafter, slavar, överflödiga. Dessa överflödiga kunde man antingen förflytta från familia rustica till familia aubana d. v. s. förvandla från lantarbetare till lakejer i städerna — och i själva verket växte mot slutet av republiken och början av kejsartiden betjänttrossen ansenligt — eller också frigav man dem och blev kvitt en tung börda. J alla händelser var det ekonomiska och politiska orsaker, icke en omvälvning i de moraliska åsikterna, som åstadkommo de talrika frigivningarna, men väl verkade dessa talrika frigivningar en omvälvning i de moraliska åskådningarna (se här en sanning, som står på fotterna och inte på huvudet herr Svensson!). Detromerska proletariatet rekryterade sig icke längre från bönder utan från slavar. Den romerska demokratin d. v. s. just detta proletariat stod i fientlighet till den slavhandlande aristokratin. Under dessa omständigheter är det intet under, om det bland den romerska demokratin började uppstå en medkänsla för slavarna på en tid, då slavägarnes excesser mot sin mänskliga arbetsboskap hade uppnått sin högsta grad».

Men kristendomen har icke blott icke avskaffat slaveriet, utan gillat och upptagit det med lika god smak som hedendomen. Möjligt, ja sannolikt är, att med den kristna rörelsen, vilken till en början endast omfattade köpmans- och hantverks-proletariatet i Greklands och Mindre Asiens städer, ursprungligen verkligt demokratiska strömningar förenade sig. Dessa strömningar voro emellertid en allmän företeelse inom den sönderfallande antika världen och framsprungen ur de ekonomiska förhållandena med samma nödvändighet, som våra dagars socialism framgår av den ekonomiska utvecklingen. 1 någon annan bemärkelse finnes ingen »ursprunglig» kristendom. Så snart vi se denna världsåskådning antaga bestämda former och i dogmer fixera sina läror, är den ingenting annat än en efter de nya förhållandena avpassad och modificerad »hedendom», ja, i många fall en förfallen och urartad »hedendom», och vi ha ingen anledning antaga, att den någon gång varit annat. Den innehöll för visso inga av framåtskridandets stora »idéer», vilka mänskligheten icke fått genom en gudomlig uppenbarelse, utan förvärvat sig med framåtskridandet självt. Då den av gräsliga brott besudlade kejsar Konstantin (han hade bland annat strypt sin brorson och mördat sin gemål) med de kristnes tillhjälp blev den romerska världens härskare, och kristendomen sålunda statsreligion, se vi den »kristna idén» begagnas som politisk princip i det på slaveri och all slags skändlighet vilande byzantinska väldet. Icke nog med, att det gamla slaveriet åter uppmuntrades och all demokrati dog ut, vid de kristna hoven och i de förnämas hus uppstod en ny klass av slavar,d. s. k. enuckerna, vilka spelade en stor roll i den »rena lärans» historia, och med giftbägaren,

rännsnaran eller dolken avgjorde mer än ett kyrkomötes beslut. Kristendomens vanmakt att civilisera dessa tiders seder framgår tydligt till och med av kyrkofädernas skrifter, såsom J. W. Draper uppvisar. »Cy-prianus klagar över snikenheten, högmodet, lyxen och världsligheten hos de kristna, prästerna och bekännarna ej undantagna. Klemens av Alexandria utfar bittert mot lasterna i ett rikt och yppigt kristet samhälle — lysande dräkter, guld- och silverkärl, glänsande gästabud, förgyllda bärstolar och vagnar och enskilda badinrättningar. Fruntimren höllo indiska fåglar, me-diska påfåglar, apor och maltesiska hundar, i stället för att hjälpa änkor och #faderlösa; karlarna hade en mängd slavar.» Hr Svensson invänder måhända, att den »kristna idéen» ännu icke hunnit verka i det gamla samhället. Nåväl, så hade den haft tid att »verka» under de 800 år, som från Kristi födelse föregingo Karl den »stores» bedrifter. Denne kraftfulle representant för kristendomen »kristnade» som bekant Europa genom dop en masse; när han kuvat ett folkslag, drev han det ut i närmaste flod eller sjö för att vattenösas. Men om honom heter det att han »antog träldomen som en politisk nödvändighet», och det var, enligt en av den »kristna idéens» egna förhärligare, träldomen och kriget, som under hans livstid gjorde de små jordägarnas ställning nästan omöjlig att upprätthålla och banade väg för denna hastiga upplösning av hans rike, som inträffade strax efter hans död». Och prästerna själva — vilken ställning intogo de till slaveriet? En mycket karaktäristisk. De italienske härtigarna, vilka ständigt legat i delo med kyrkan, anklagade så sent som på Karl den stores tid biskop Hadrianus för att hava sålt sina egna fria underlydande som slavar, till sarace-nerna, och vid en undersökning i saken visade det sig, att anklagelsen var sann. Och detta var intet enstaka fall. »Vid denna tid», säger Draper, »pågick en mycket livlig slavhandel med saracenerna genom judarna till vilka såväl präster som baroner Jlxel Danielsson 19sålde sina trälars barn». På detta sätt var det kristendomen avskaffade slaveriet. Och livegenskapen? Ja, att börja med uppkom denna institution bland de germaniska folken långt efter sedan de blivit kristnade. Och den avskaffades ingalunda under medeltiden, såsom hr Svensson antager. Om utrymmet och tiden medgåve det, skulle jag med lika stor noggrannhet kunna visa att även livegenskapen successivt undergrävdes av en ekonomisk process, nämligen borgarståndets uppkomst och utveckling. Det var ju franska revolutionen som först fullständigt sopade bort denna institution, och vem har panna att kalla denna tilldragelse »kristen»?

En anmärkning återstår mig ännu, innan jag avslutar detta ämne med en sammanfattning av den historiska materialismens ståndpunkt till framåtskridandet. »Under påvedömet», skriver hr Svensson, »pekade utvecklingen mot fullständig tillintet-görelse av alla andra åsikter än kyrkans; nu gå vi mot alldeles oinskränkt åsiktsfrihet». Vilka »vi» är det som gå på denna väg? Tenderar icke vår kyrkas arbete också mot tillintetgörelse av all kättersk agitation, liksom det medeltida påvedömets? Men icke är kyrkans reaktionära anslag den stora utvecklingen och har aldrig varit det. »Vi», som gå mot tanke- och åsiktsfrihet, voro även verksamma i samma riktning under medeltiden. »Vi» hette då Arnold av Brescia (avrättad), Pierre Abe-lard (ihjälpinad), Giordano Bruno (bränd) o. s. v. »Vi» voro då som nu inbegripna i kamp mot den klerikala och politiska reaktionen, och det var »vi» och det är »vi», som representera mänsklighetens utveckling. Denna utveckling förklarar det nittonde århundradets vetenskapliga socialister vara bestämd av den grad, vari den materiella produktionen är fulländad och ändamålsenlig. Från det samhälliga livet få vi våra idéer om vidare framsteg, och dessa idéer bevisa sin sanning därigenom att de överensstämma med den ekonomiska utvecklingens gång och innebörd. Alla andra idéer, vilka icke ha sin rot i den tid, då de förkunnas, bliva för civilisationen värdelösa. Att ställasig häjdande i vägen och ropa: »utvecklingen har orätt och jag har rätt!» — det är att vara fantastisk och paradoxal och själv avkunna dödsdomen över sina »idéer». Att tro på en civiliserande kraft hos den s. k. »kristna idéen», det är att ha läst historien både partiskt och fördomsfullt. Det är att förväxla den »kristna idéen» med kristnade idéer, ty kristendomen har aldrig generat sig för att till slut döpa och välsigna idéer* vars första förkunnare hon stekt, lemlästat, strypt eller låtit försmäkta i fängelsehålor. Det är genom att på detta sätt låta bedraga sig vid studiet av historien, som man blir kristen idealist.Socialism och progressiv beskattning

Den 16 februari 1889

1 sin bok »Penningväldet» föreslår Axel Svensson, som vi erinra oss, att bota sjukdomarna i det bestående samhället genom att upphäva arvsrätten till produktionsmedlen d. v. s. kapitalet i egentlig mening. Detta skall tillgå så att en stark progressiv skatt lägges på all ärvd förmögenhet, som kan rubriceras under beteckningen

kapital, men för övrigt besittnings- och användningsrätten till kapitalet bibehålles oförändrad eller som hr Svensson själv uttrycker det: »arvsrättens form kvarstå». Vad hr S. sålunda rekommenderar såsom ett universalmedel, en jättereform, som ensam är i stånd att pånyttföda samhället och avlägsna nöd och fattigdom, brott och last, består i själva verket endast i en konsekvent tillämpning av det demokratiska skattesystemet, enligt vilket skatten bör stiga med skatteförmågan. Det låter fasligt omstörtande och upprivande att vilja avskaffa arvsrätten, men såsom hr Svensson hyvlat till detta mera rafflande än förnuftiga förslag, är det så beskedligt, att samhället »dagen efter revolutionen» skulle vara precis likadant som nu, även om våra kapitalister och jordägare komme att sätta upp sura anleten.

Icke desto mindre väntar sig hr Svensson nära nog allt av denna reform. Att börja med skulle den naturligtvis komma socialismen att försvinna som en sönderbristande såpbubbla och därefter så småningom framtrolla ett nytt samhälle, om vars förträfflighet hr Svensson söker ge oss en konkret föreställ-ning genom att låta varje arbetare bli kapitalist och vårt land i hela sin utsträckning fyllas av självbesutne (utan hypotek naturligtvis), som var och en hade sin torva — en bild, som; förr i världen gjort stor effekt bland de obesutne, innan socialismen kom och krossade det liberala idealet.

Jag har förut underkastat hr Svenssons arvsskatt en kritik, vars udd riktade sig mot dess reaktionära eller bakåtgående syftning. Med anledning av denna kritik gör nu hr Svensson ett par invändningar, som jag vill bemöta. 1 sitt genmäle vidhåller han visserligen sina åsikter, men försvarar dem skäligen matt, då hans enda allvarsamma invändning vilar på den tron, att en arvsskatt med så djupa verkningar, som de hr S. i sin bok skildrar, icke skulle uppriva vår storindustri. Med all respekt för de kunskaper min motståndare besitter, kan jag dock icke underlåta att finna hans studier i ekonomi ofullständiga, då han icke kommit till insikt om, att det just är det privata kapitalets stora roll i utvecklingen att genom en fortsatt arbetsfördelning och produktionsmedlens koncentrering ha skapat det nittonde århundradets storindustri. För hr Svensson är »kapital» och »produktionsmedel» tydligen skilda begrepp, även då han talar om det nuvarande och det dessförrinnan existerande samhället. Men detta är falskt. Från det härskande produktionssättets synpunkt — och denna är hr Svenssons — kan man endast genom en tankeabstraktion hålla dessa begrepp skilda; i verkligheten äro de detsamma, och ha så varit alltsedan privatkapitalets uppkomst. Blott undantagsvis och såsom fenomen ha frivilliga associationer mellan småkapitalister ägt rum och lyckats. Det allmänna villkoret för storindustrins uppkomst har varit kapitalets ackumulation eller hopande — ett uttryck, som återfinnes hos alla de stora nationalekonomerna och uppenbarligen innebär orimligheten av en koncentrering av produktionsmedlen samtidigt med en spridning av förmögenheten. Hur lätt det än går att i tanken föreställa sig detta, strider det icke blott mot utveckling och erfarenhet, utan mot kapitalets natur.Men vad »kapital» är, synes hr Svensson icke vara på det klara med, ty han påstår, att det i medeltiden redan fanns hopat »kapital». Detta bestrider jag, såvida icke hr S. med kapital menar förmögenhet över huvud. Men detta är ej den vanliga betydelsen av ordet. Kapitalet är från sin första uppkomst olösligt förbundet med lönarbetet, genom vars exploatering det förökar sig. Utan lönarbete intet kapital. Därför fanns ej heller kapitalet under medeltiden. En feodalherre, som ägde aldrig så många vasaller, kunde ej med ett öre föröka en given summa mynt på annat sätt än genom att ockra och en skråmästare kunde icke flå miljoner av sina gesäller. Kapitalets tid var ännu ej kommen. Den kom först sedan en del av befolkningen lösdrivits från jorden och sålunda dess huvudbetingelse: ett utblottat proletariat var för handen.

Jag gör nu till slut en sammanfattning av mina betänkligheter mot hr Svenssons samhällsideal. Historiskt har kapitalets koncentrering gått hand i hand med storindustrins utveckling och förhållit sig till denna som orsak och verkan. Att maskinerna skulle ha skapat storindustrin, det är lika absurt som att storindustrin skulle ha skapat sig själv. Varför blev det då ingen storindustri av greken Herons ångmaskin, som arbetade före Kristus, eller av Archimedes snillrika mekaniska uppfinningar? Helt enkelt därför, att kapitalet den tiden icke uppträtt. Hittills har alltid jämn egendomsfördelning motsvarat ringa utvecklad industri och omvänt. Nu vill hr Svensson kommendera historien: helt om marsch! och med samma produktionssätts bibehållande tvinga kapitalet att åter sprida sig i den tron, att detta icke skall hindra storindustrin att utveckla sig. Men häri bedrager sig hr S. Det är

allt utvecklingen som har rätt och dess fiende orätt. Blott socialismen är i stånd att häva motsägelsen mellan industriellt framåtskridande och tillväxande fattigdom.

1 min kritik här ovan har jag snällt och beskedligt antagit, att verkningarna av Svenssons arvskatt skulle bli så djupgåendesom han själv påstått, och blott utdragit konsekvenserna av hans premisser. Men det är högst tvivelaktigt, minst sagt, att en progressiv skatt skulle verkligen förmå att hejda den pågående ekonomiska utvecklingen. För mig ter det sig som en omöjlighet, och jag skall i det följande ägna några ord åt frågan ur denna synpunkt.

* *

*

Den borgerliga nationalekonomin är en vetenskap, som med rätta åtnjuter en tvetydig ryktbarhet bland den tänkande delen av underklassen. På intet annat område av den mänskliga forskningen erbjudas klassintressena och fördomarna ett så vidsträckt spelrum, intet material för mänskligt arbete av något slag kan bearbetas på så mångfaldigt olika sätt som de sakförhållanden, varmed en ekonomisk författare rör sig. Detta har haft till följd, att de fattige för närvarande ha att välja mellan lika många sinsemellan oense förslag till fattigdomens avhjälpande, som den bävande människosjälen har att välja mellan kombinationer av de religiösa föreställningarna. Vore dessa förslag eller botemedel lika ofelbara som de utgiva sig för att vara ärligt framställda, skulle det sannerligen icke vara någon olycka att höra till de fattiga.

Denna mångfald av ekonomiska system utesluter dock icke möjligheten av en för varje särskild period härskande ekonomi. Det är väl bekant, att trots motsägelserna mellan de borgerliga ekonomerna, de allesamman förena sig om vissa dogmer, som tillsammans bilda kassens ekonomi, och vilka ingalunda godtyckligt framträtt, utan ha en vetenskaplig utvecklingshistoria, t. ex. kedjan Smith, Malthus, Ricardo och Mill. Men den inom denna nationalekonomi allhärskande hr Kapital är en synnerligen fördomsfri tyrann, som kan tillåta de mest betänkliga utsvävningar icke blott från förnuft och sans utan från både moral och religion —på ett villkor: att icke rubba fundamentaldogmen,en dogm, som då den ställes naken inför Vår Herre heter utplundringsprivilegium, men som vanligen uppträder i fina kläder och kallar sig omväxlande »privat företagsamhet», »fri tävlan», »personligt initiativ» o. s. v. Den långa kedja en samhälls-(d. v. s. kapital) bevarande författare har att löpa med utan att riskera komma utom råmärkena för ära och redlighet, ger oss förklaringen på motsägande, ja varandra fullkomligt förintande »system», som icke ha något annat gemensamt än nämnda fundamentaldogm.

Ehuru denna inledning till en artikel om progressiv beskattning kan förefalla något sökt, syntes den mig dock lämplig, emedan jag har för avsikt att låta tvänna ekonomer av nyss antydda skola slå ihjäl både varandra och den progressiva beskattningen, n. b. som socialt kurmedel. Detta är ett lika enkelt som lyckligt och arbetsbesparande sätt att behandla våra motståndare.

Jag sitter med två vidlyftiga arbeten framför mig. Det ena är »Penningväldet» av Jlxel Svensson, det andra »Fattigdomen och framåtskridandet» av Tienry George. Båda två äro mycket radikala, båda burna av varm övertygelse, båda skrivna till massornas lycksaliggörande, båda två slutande med förmögenhetsbeskattning såsom salighetsmedel. En jämförelse dem emellan skall därför låta oss uppskatta värdet av borgerlig nationalekonomi över huvud och värdet av den progressiva beskattningen såsom socialreform i synnerhet.

Båda dessa författare underkasta först de bestående samhällsförhållandena en grundlig och långdragen kritik för att utforska grundorsaken till fattigdomen. Henry George finner den i den privata äganderätten till jorden, Axel Svensson i arvsrätten. Redan detta är överraskande, att två radikala och delvis fördomsfria personer genom ungefär samma metod komma till så kostligt olika resultat. Sedan skiljas naturligtvis deras vägar ytterligare, till dess den slutligen råkas i en fordran på starka skatter, den ena på jord, bara på jord, och den andra på arv, bara på arv.Skillnaden mellan dessa båda författares tänkesätt är sålunda påfallande. Man kan häri tydligen se ett exempel på, att pro-duktionsmediet spelar en lika stor roll vid bildandet av nationalekonomiska åsikter som det omgivande mediet i allmänhet vid människokaraktärens bildande. George är uppväxt i det industriellt utvecklade

Amerika och har därigenom sin blick öppnad både för utvecklingens välsignelser och skador. Han inser, att varje slag av industri måste övergå till storproduktion, och att detta — under vissa förutsättningar — skall göra mänskligheten mera civiliserad, rik och lycklig. Så klart förstår han all mänlig-heten och oundvikligheten av denna utvecklingens tendens, att han med skärpa betecknar förslaget om en jämnare fördelning av jorden som en opraktisk, förlustbringande och reaktionär åtgärd. Men hr Svensson har mottagit sina nationalekonomiska intryck från ett land, där hantverket och det lilla jordbruket för kort tid sedan ännu såg ut att vara den väsentligaste produktionsformen; måhända har han till på köpet under större delen av sitt liv levat i en småstad. Hans bok går därför ut på att rädda den mindre industrin och småbondeklassen. Han betraktar de genombrott av den stora produktionsmetod, vilka han iakttagit i sitt land, såsom jämförelsevis betydelselösa och för en ekonom tämligen likgiltiga saker. 1 annat fall skulle han icke föreslå ett botemedel i det tydligt uttalade syftet att åstadkomma en jämnare fördelning av jorden och produktionsmedlen.

»Att i Förenta staterna», heter det hos Henry George, »liksom i Storbritannien existerar en stark tendens till koncentration av jordegendomen på landet, visar sig ganska tydligt. Liksom i England och Irland små arrendegårdar sammanslås till större, så är även i Nya England enligt statistiska byrån i Massachusetts berättelser, egendomarnas storlek i tillväxt. Denna tendens är i unionens nyare stater till och med ännu tydligare märkbar. Ännu för några år sedan skulle, under det i Unionens nordligare delar härskande hushållningssystemet, en egendom om 320 acres, överallt varit ansedd som en stor egendom, an-tagligtvis så stor som en man är i stånd att med fördel bruka. Nu gives det i Kalifornien lantegendomar (ej betesmarker) om fem, tio, tjugo, fyratio, femtio och sextio tusen acres, och normalfarmen i Dakota omfattar 100,000 acres. Orsaken är klar. Den ligger i användningen av maskiner för jordbruket och i den allmänna tendensen att producera i stort. Samma tendens, som sätter fabrikerna med deras här av arbetare i stället för de många handvävarna, begynner göra sig gällande även vid jordbruket.

Tillvaron av denna tendens bevisar tvänne ting: för det första att alla åtgärder, som tillåta eller underlätta en större delning av jorden, måste bliva resultallösa; och för det andra, att alla åtgärder, vilka skulle avse att frambringa densamma, skulle hava till följd ett hämmande av produktionen. Om jorden på stora egendomar kan brukas billigare än på små, så skall inskränkningen till små jordbesittningar minska förmögenhetsproduk-tionen i dess helhet; och så framt sådana inskränkningar verkligen beslutas och träda i verkställighet, skall följden av den varda en minskning i arbetets och kapitalets produktivitet.

Bemödandet att genom dylika bestämmelser åstadkomma en rättvisare egendomsfördelning, är därför förknippat med den olägenheten, att det minskar det belopp, som kommer till fördelning. Utvägen liknar den, som apan i fabeln använde, då hon, när hon skulle dela osten mellan kattorna, utjämnade deras lotter därigenom, att hon avbet en bit av det största stycket.»

Jordegendomens tendens till förstoring på andras bekostnad, erkänner även hr Svensson, men han betraktar det i olikhet med George, som ett ont, vilket skall motverkas och hävas. Det är därför som han föreslår progressiv arvskatt på så väl kapital som jord.

Men härmed äro icke motsägelserna slut. Det mest intressanta är att jämföra verkningarna av George’ jordskatt och Svenssons progressiva arvsskatt, sådana de skildras hos respek-tive författare. Då bägge utgöra en skatt, som stiger med egendomens storlek, kunde man vänta sig att deras nationalekonomiska följder skulle bli enahanda. Men aldrig har väl en och samma sak gjorts till orsak åt så motsatta verkningar.

Medelst en med jordräntan stigande skatt på jordvärdet* skall enligt George’ beräkningar sätten för jordens tillgodogörande förbättras genom en fortsatt koncentrering av jordegendomarna, för så vitt man hos honom kan tala om egendom, då staten faktiskt komme att äga all jord. Den amerikanske ekonomen ser i det stora jordbruket intet ont, han vill med sin ordskatt befordra, ej förhindra tendensen till koncentrering, och han är livligt övertygad om, att hans beskattningsförslag skall medföra en sådan verkan.

Hr Svensson väntar sig något helt annat av sin progressiva skatt på jordarv. Denna skall i hans tanke tvärtom lösa upp de stora jordegendomarna, öka antalet småbönder och således förinta tendensen till koncentrering. Och hans

övertygelse härom synes icke vara mindre stark än George om motsatsen. Han eller George har sålunda gjort upp fullkomligt falska kalkyler.

Mot denna bevisföring kan Svensson göra den invändningen, att det är en väsentlig skillnad på jordskatt och arvsskatt, då den senare kan göras progressiv med hänsyn till egendomens storlek, men den förra endast med hänsyn till jordens värde eller jordräntan. Men jag upprepar mitt påstående, att även den radikalt möjliga (d. v. s. genomförbara) arvsskatten icke skulle komma att drabba de större jordägarna så tungt som jordränteskatten, vilken komme att tvinga dem att antingen lämna från sig jorden eller sköta den med den största omsorg och efter de mest arbetssparande metoder. Jag vågar därför

* Att George' jordskatt skulle bli progressiv i vanlig mening påstår jag icke, men jag påstår att en skatt, som kommer att bestå av hela jordräntan skulle vara vida kännbarare än en, såsom hr Svensson uttrycker sig, i »någon mån progressiv arvsskatt».tryggt göra den slutsatsen, att eftersom de bägge författarna häri kommit till diametralt motsatta resultat, den ene av dem måste ha orätt.

Vem denne ene är, som med sina nationalekonomiska spekulationer byggt ett luftslott, vars overklighet och orimlighet bör bli ett varnande exempel för alla, som ha benägenhet att ringakta utvecklingens fingervisning i den sociala frågan, kan ej vara svårt att bestämma. Det är uppenbarligen hr Svensson. Ty då denne författare icke vill gå utanför det kapitalistiska samhället med sitt reformkrav, blir den progressiva beskattningen tvärtom en sporre till ytterligare kapitalhopande. Hr S. förbiser alldeles, att kapitalets och jordens ägare bilda den härskande klassen i samhället, och så länge detta samhälle äger bestånd är det självklart, att även om opinionen för arvsskatt bleve aldrig så stark, denna skatt aldrig frivilligt skulle kunna genomföras så pass verksamt, att den sprängde de privata egendomarna. Detta kunde endast ske med våld — men vem skulle utföra det våldet? Icke arbetarmassorna åtminstone, ty det socialistiska inflytandet på dem, redan nu starkare än alla andra, skall alltid hindra denna revolutionära rörelsekraft att tagas i anspråk av reaktionära planer, även om syftet skulle vara så vackert som medelklassens återkonstruering. Det är därför hr Svenssons framtidsstat som är utopisk — icke socialismens.

Det samma gäller om arvsskatt på industrikapital. Den skulle på sin höjd kunna bli så verksam, att den från det ögonblick den antogs försvårade eller hindrade kapitalets vidare hopande. Men vad vore därmed vunnit? Ett evinnerligt status quo möjligen, men det vore ingen vinst utan den största olycka som kunde hända mänskligheten.

Jag avslutar härmed min tvist med hr Svensson, i det jag erinrar honom om att själva det socialdemokratiska programmet innehåller fordran på starka progressiv- och arvsskatter. Häri har jag ytterligare ett stöd för mitt påstående, att hr S. gjort berg av mullvadshögar, då han drömt om verkningarnaav sin arvsskatt! Vari grundfelet i hans system består, har han själv erkänt — i elt underskattande av styrkan hos utvecklingens tendens, en styrka,, som trotsar allt vad reform heter, och som flera gånger givit prov på sin kraft vid stora världsväldens upplösning och grusande.Dyra minnen och läkta sår

Den 23 mars 1889

Härliga dagar dessa förlängda, soliga marsdagar, då våren gjuter ut sin första värmeflod, som sakta stiger uppåt polen med vårtecken, vårlöften och — vårminnen tätt i spåren! Var lugn, det blir ingen vanlig vårvisa. Jag vill blott friska upp några av proletariatets stora marsminnen och med lätt hand vidröra de hjältemodiga försök, som arbetarvärlden i Europa^ bragt till det yttersta, under revolutionära perioder gjort för att avkasta den värld, som i maklig ro vilar över dem, förtryckande och plundrande.

Mitten av detta århundrade betecknas av en revolutionär flod, som från Paris brusade fram över nästan hela Europa. 1 februari 48 föll »julimonarkin» för en resning av Frankrikes arbetare, och den andra franska republiken upprättades. Det övertag arbetarna då ett ögonblick fingo, blev snart med list berövat dem, och det visade sig inom kort, att proletariatet, då det fördrev ett reaktionärt hov, endast kravsat kastanjerna ur elden åt borgarklassen, som från denna tid var Europas classe dominante, översta och härskande klass, utan att längre

behöva oroas av de tarvliga kvarlevor av makt, som adeln i vissa land fick behålla. Vid februarirepubliken knöto visserligen Paris' arbetare ett ögonblick sina förhoppningar, men sedan bourgeoisins på-passliga representanter, en Thiers, en Lamartine, m. fl. listat till sig makten, sveko de bedrägligt sina löften, och deras tack till arbetarklassen blev junislaktningen samma år, varigenom för några år, socialismen i Frankrike dränktes i blod.Ungefär samma skådespel upprepades under senare hälften av mars månad i Tyskland och Österrike. Med arbetarnas hjälp gjordes både i Berlin och Wien borgerliga revolutioner, som gåvo en varaktig knäck åt feodalismen och reaktionen och för alltid befästade borgarklassens övervikt i dessa land. Men arbetarna fingo intet — inte ens vanlig soldatsold. Men Metternick var dock förjagad och med honom »den heliga alliansen» fallen, och Bismarck såg sig icke i stånd att bygga upp sitt »eniga» Tyskland utan den allmänna rösträtten som underlag. Om man så vill, kan man betrakta denna som ett resultat av 1848 års revolutionära resning i Tyskland.

Därefter var det jämförelsevis lugnt i Europa ända till det fransk-tyska krigets utbrott. Denna skändliga förbrytelse mot civilisation kunde självklart icke ske utan vidräkning från deras sida, som fingo mottaga det förfärliga slaget. Då det under Paris belägring allt tydligare visade sig, att den borgerligt-republikanska regeringen av fruktan för de beväpnade Parisarbetarna skulle spela förrädare mot Frankrike och då slutligen förräderiet ägde rum inför hela landets ögon, i det regeringen med Tyskland slöt en neslig fred för att få fria händer mot proletariatet, reste sig Frankrikes huvudstad, trots den hotande närheten av tvänne arméer och inskrev i historien Pariserkommunens korta men ärofulla tillvaro.

Att Paris var i sin goda rätt, då det förklarade Thiers, den bekante förrädaren från 48, och hans reaktionära lantjunkare-församling i Versailles krig, framgår klart av det sakförhållandet, att det var Paris, som efter Sedan störtat kejsardömet och upprättat den republik, i vars namn Thiers och hans kreatur uppträtt som underhandlare med Bismarck. Paris revolterade blott mot republikens förrädare.

Vad Pariserkommunen innebar, vet varje arbetare. Det var första gången i historien som den moderna arbetarklassen innehade den offentliga makten och kunde taga initiativ till den sociala republikens förverkligande. Men dess tid var tyvärrallt för kort och dess slut alltför våldsamt för några varaktiga resultat av dess verksamhet. Att denna verksamhet dock gick i den rätta riktningen och inom kort skulle ha omskapat samhället från grunden, det kunna vi sluta av sådana åtgärder som störtandet av Vendomekolonnen, ett minnesmärke av Napoleons barbariska krig och ediktet om de övergivna fabrikernas expropriation (mot skadeersättning) samt socialistisk organisation av arbetet i desamma. Detta jämte åtskilliga reformer inom administrationen var allt man hann uträtta. Tiden upptogs av försvaret mot den dubbla fienden, som icke skulle giva sig någon ro, förrän Paris var underkuvat. Den förlägenhet, vari hrThiers befunnit sig efter folk, som voro villiga att göra tjänst som bödelsdrängar, hävdes genom fredsslutet, då den i Metz inneslutna armén under Bazaine blev ledig och kunde föras mot Paris. Stadens portar öppnades till slut genom förräderi (i slutet av maj) och nu började en mördande kamp, som varade en hel vecka och varunder arbetarna blott steg för steg veko för övermakten, givande prov på ett hjältemod och en tapperhet, som j alla tider skall bestråla deras och kommunens minne. De sista kämparna drevos mot stadsmuren, där de utan förbarmande nedskötos. Så slutade »den blodiga majveckan 1871». Och så slutade Pariskommunen.

Så har hittills alla arbetarklassens revolutionära försök slutat, och det är för oss efterblivande icke svårt att säga varför. Med själva huvuduppgiften: proletariatets befrielse, ha därför de fallna offren för klassamhällets hämnd lämnat oss i arv även de gjorda misstagens rättande och bristernas avhjälpande. Huru detta skall ske, predikas just nu över hela den civiliserade världen, så vida man ännu får tala om civilisation på jorden. Ty sedan Pariskommunens fall har proletärernas evangelium gått ut till alla land och folk, och en annan gång, en annan vår, då arbetarklassen rusar fram ur sina hålor för att göra vår även i det mänskliga samhället, skall icke Paris vara den enda platsen där den underjordiska elden flammar upp.En avrivning

av det slaget, som på ett mera grundligt sätt än sill och selter-vatten förmår friska upp en medfaren tidningsredaktör, tog sig Simon Broomé* i torsdags och befinner sig nu antagligen bättre, om man undantager den förklarliga känsla av lätt oro, vari han naturligtvis svävar, innan han i tidningen »Arbetet» får se följderna av

att riva av den skylande yttcrskorpan på ett så gränslöst lättsinnigt sätt.

Den socialistiska propagandan förfelar aldrig i längden sin verkan. Till och med på de mest förhärdade kapitalistiska reptiler syns det till slut, att socialismen marscherar framåt, och det med respektabla steg. Det är ännu ej två år sedan provnumret av »Arbetet» kom ut i Malmö under föga lovande omständigheter. Den gången tog sig Simon Broomé liksom nu en av-rivare vilket vi självklart icke begära, att han skall minnas. Arg och fräsande över att ha upptäckt ett skarpt och vaksamt öga, som skulle komma att följa hans krumbukter och med obarmhärtig ironi, hån, smädelse och all slags nedrighet analysera hans nationalekonomiska slarvsylta, rev han av sig ett par ettriga spalter, vars innehåll det naturligtvis icke kan komma ifråga att vi skola be honom söka erinra sig. Men vi komma ihåg det och vilja nu uppmana honom att öppna 87 års årgång av Sk. Aftonbladet, där hr Broomé i början av augusti skrev

* Redaktör för Skånska Aftonbladet i Malmö. Jlxel Danielssonoch sa’, att socialismen inte hade den allra minsta jordmån i Sverge och gav oss det vänliga rådet att så fort som möjligt resa vår väg, ty här skulle socialismen aldrig få någon mark att slå rot i. Vi stannade emellertid kvar och tänkte: om ett år eller så skriver inte Simon om det där. Ack nej, i denna växlingens tid får man bevittna underliga ting, och den tid som därefter förflutit har haft ett hälsosamt inflytande på mer än en virrig hjärna. Nu skriver Simon i följande stil:

>Huru arbetarrörelsen urspårat och arbetarfrågan förryckts genom socialismens ingripande, därpå ha vi både dagliga och sorgliga bevis. Man har för sent fått ögonen upp för arbetarnas berättigade krav, och de hysa nu ett så blint förtroende för dessa socialistagitatorer, vilka av puerilitet, fanatism,, samvetslöshet (!) eller de förolyckade existensernas hat mot samhället, arbeta på genomförandet av den sociala revolutionen, att på övertygelsens väg ingenting kan mot dessa herrars fraser uträttas.»

Det är väsentligt annan ton den musikaliske Simon här tagit upp. Betänk blott: ingenting kan på övertygelsens väg numera uträttas, icke ens Simon Broomés ledare förmå således någonting mot dessa »fraser» — och ändå skriver han. Ja, ändå rör han sig. Det är för märkvärdigt, trots den dyrköpta erfarenheten om sin vanmakt att influera på arbetarna (vilka för ett och ett halvt år sedan voro alldeles för upplysta att befatta sig med socialismen!) är icke hr Broomé i stånd till att hålla sig, utan gör i alla fall ett sista försök, innan han helt och hållet lämnar samhällets värn i Tiänderna på hr Aschan och inskränker sig till att ägga myndigheterna till ingrepp — ty där man inte kan övertyga måste man tilltyga. Vad säger nu den om religion och samhälle förtvivlande Simon Broomé, där han i demosthenisk patos sitter uppskruvad på sin redaktörsstol och för sista gången framdundrar sina bestraffningar mot det fördärvade och avfallna Athén?

Ja, vad han säger! Vad skall en person, som tydligen blivit alldeles konfys av den upptäckta outrotligheten hos socialismen,, kunna säga? En liten stackars idé har dock en tid legat ochgrott i Simons ofruktbara hjärna och nu föder han fram den sådan den är. Han tar hämnd på smädelserna från Almbacken och Lilla Kvarngatan* genom att i »sunda förnuftets och den natur-liga logikens ljus» d. v. s. genom Simon Broomés dimmiga ögon betrakta agitationen för »Arbetet», och han ser i denna agitation en yttring av vår skuggrädsla. Ty när vi uppmana arbetarna att inte längre rikta Simon och hans bolag med sina 5-öringar, så visa vi därmed, att vi äro rädda för den övertygande kraften i hans forensiska vältalighet. Som man ser, har Simon ännu en smula förtroende kvar för sig själv. Komme

bara arbetarna åt att läsa hans artiklar så......men nu stå

ju dessa socialistapostlar i vägen och hindra dem att köpa lös-nummer av Sk. Aftonbladet! Ack, hr Broomé, det fanns en gyllene tid då ni var ensam om arbetarna här på platsen, (i Malmö), då ännu varken socialistisk agitation eller socialistisk press besvärade er. Varför begagnade ni inte den tiden? Glöm inte, att ni är läst och befunnen värdelös. Det är därför man icke längre köper och läser er där nere — i jordmånen, som icke fanns!

Av den »naturliga logikens ljus» tycks hr Broomé ännu icke ha mottagit en enda stråle. 1 början av sin artikel gör han det smärtsamma medgivandet, att han, Simon Broomé, icke längre på »övertygelsens väg» förmår inverka på massorna. Strax inunder säger han om agitationen kontra Aftonbladet: »klokt nog har man således

övergivit hoppet at£ på övertygelsens väg vinna terräng». Alltså icke heller »socialistapostlarna» kunna på »övertygelsens väg» åstadkomma något med arbetarna. Och på ena raden talas om socialismens vunna terräng, på den andra om terräng, som den icke skall kunna vinna, åtminstone icke med övertygelse! Simons hjärna är en puttrande gryta, där vår herre obarmhärtigt rör omkring utan att lämna den flytande massan tid att stanna. Men just därför är denna gryta så lämplig att

* Möteslokaler i Malmö.koka gamla trasor i, gamla, för länge sedan avlagda paltor, som en gång dugde till mat och kläder åt arbetarna, men nu ratas av alla till och med efter grundliga omkokningar. Dock, för att Simon ej skall behöva banna oss för skuggrädsla, kunna vi gärna räcka fram en bit av hans anrättning:

»Allt vad som bor i arbetarens sinne av avund mot bättre lottade, agg mot samfundet samt allt annat, som bringar honom att se mörkt på livet och stänga sig inne i trots och tvivel, skall övervinnas, innan han får klart för sig att hans plats här i livet är i det bestående samhället, och att han inom detta genom flit och skicklighet, genom uthållighet och sparsamhet, genom nykterhet och gudsfruktan kan uppnå en relativ lycka, vilken icke har mindre värde än den som faller på andra samhällsklassers lott, fast det är trängre i arbetarens stuga än i rikedomens salar. Inga samfundsförhållanden kunna heller bjuda på rikedom åt alla.»

Tlit och skicklighet, uthållighet och sparsamhet, nykterhet och gudsfruktan — ett vackert program! Tänk om Simon skulle straffas med att blott en vecka efterleva de grundsatser han rekommenderar åt arbetaren! En flitig, skicklig> uthållig, sparsam, nykter och gudfruktig Simon Broomé — han borde avstå från allt skriveri och verka praktiskt genom föredömets makt.Några ord om strejker

Den 2 april 1889

Gentemot kapitalets utpressning eller förtryck eller mot båda i förening, har arbetaren, som vill taga repressalier, blott ett medel: arbetsinställelsen, och han är fullkomligt berättigad att när som helst tillgripa det.

Ja väl, vad strejkens moraliska berättigande angår, så kan man icke tänka sig en fordran från arbetarens sida, som skulle kunna kallas oberättigad. Arbetaren är ju den ende verklige producenten, och även om han gjorde anspråk på att få vältra sig i lyx och överflöd som hans herre, så vore han fullt befogad att för detta syfte utan hänsyn till kapitalets intresse använda de medel, som stå honom till buds. Och ginge han så långt, att han, såsom socialismen faktiskt gör, fordrade kapitalistens expropriation och sociala försvinnande, så kunde icke heller däremot framställas något allmängiltigt skäl. Detta är vår teoretiska ståndpunkt till frågan om strejkers s. k. berättigande.

Men strejken har en annan sida, som kommer till betraktande så snart man i stället för den teoretiska och moraliska synpunkten anlägger en praktisk och ekonomisk• Då får frågan följande form: Böra arbetarorganisationerna i en trakt taga allmänhetens offervillighet i anspråk vid alla strejker utan åtskillnad? Eller ock denna: Ar det alltid klokt av arbetaren att medelst strejk söka tilltvinga sig förbättrade villkor?

Dessa frågor äro för ögonblicket viktiga spörsmål i vårt land och böra noga begrundas av varje arbetare. Arbetsinställelserhöra snart till ordningen för dagen och sluka stora summor, som tagas direkt av andra arbetares svältlöner. Inom arbetarklassen utbildas en med varje dag allt starkare opinion, som i händelse av strejk snart sagt på förhand står till den strejkande arbetarkårens förfogande, och som jämte den ekonomiska hjälpen lämnar mäktigt moraliskt understöd genom den fruktansvärda dom hon avkunnar över varje förrädare. Arbetarnas organisering och den klassmedvetna opinionens utbildande är därför omständigheter, som förstora utsikterna för en strejk och följaktligen minska arbetarnas tvekan att, i händelse av behov, anlita denna förtvivlade utväg. Huruvida de även faktiskt öka antalet strejker, är en annan fråga, som vi för ögonblicket icke våga oss på att besvara och som vi även saklöst kunna lämna å sido.

Vad vi härmed utan omsvep vilja ha sagt är följande: Då organisationens framsteg obestridligt göra omständigheterna gynnsammare för strejker i allmänhet, så k<*n detta förhållande ha till följd, att det farliga vapnet i vissa fall missbrukas. Att förneka möjligheten härav, skulle vara oresonlighet, och det är därför vår plikt att ta upp frågan till behandling.

En äkta liberal politiker tvekar vanligtvis icke att erkänna strejkens berättigande från arbetarnas sida, ja än mer, att formligt rekommendera arbetarklassen detta medel såsom det enda, varav han har att vänta sig någon vinst i kampen mot kapitalistklassen. Vi säga »äkta liberal» och tänka därmed närmast på strejkkrigets klassiska land: England, ty hos oss är begreppet »liberal» ett väsentligt annat, uppblandat med spetsborgerlig feghet och inskränkthet till den grad, att man sällan eller aldrig får se en »liberal» tidning våga försvara arbetsinställelsen. Och dock är hon liberalismens rena konsekvens och naturliga »arbetarprogram» och såsom sådant en motsats till socialismen. Den gamla engelska fackföreningsrörelsen, vars ledande principer voro organisation och strejk> vilade nämligen ytterst på teorin om kapitalets och arbetets likställdhet. Hon erkände klass-skillnaden, men klasskillnaden mellan likställda klasser, icke emellan en härskande- och en behärskad. Därav kom det sig, att hon icke ville rubba samhällets ekonomiska grundvalar, utan ansåg det vara tillfyllest med etj organiserat strejkkrig från arbetarnas sida. Hon var därför liberal i sin politik, stundom torrysk, men aldrig revolutionär.

Denna arbetarrörelse lärde strejkens absoluta vinst för arbetaren och föregav sig genom en blott yrkesmässig kamp mot fabrikanterna kunna höja arbetaren upp till en ställning, som skulle försona honom med det härskande produktionssättet. Men i stället blev fattigdomen allt större och allmännare, och den socialistiska kritiken visade slutligen arbetaren, att den sociala revolutionens väg var den enda, som ledde ut ur hans förnedring. Med klassmotsatsens konstaterande är den liberala strejkteorin reducerad till en absurditet. Om det är sant, att arbetarklassen är en undertryckt klass, huru skall det då kunna vara möjligt för denna klass att höja sig på den härskande klassens bekostnad, och det tillika medelst ett stridssätt, som förutsätter likställdhet? Nej, så länge en härskande klass existerar över och emot proletariatet, är det orimligt, att detta senare genom något medel skulle kunna förbättra sin ställning som klass betraktat. Dess stora mål måste därför vara en social omgestaltning, som befriar samhället från dess härskande och plundrande klass.

Socialismen uppviglar därför icke till strejk, utan är snarare i princip fientlig till varje rörelse från arbetarnas sida, som icke direkt befordrar de revolutionära strävandena. Vad arbetarna genom arbetsinställelserna vinna på en punkt, det förlora de på en annan. Det kan allvarsamt betvivlas, om i något enda land arbetarrörelsen ännu det allra ringaste förmått höja genomsnittslönen. Men även här kommer det teoretiska och praktiska delvis i strid med varandra och det förra måste lämna rum för hänsyn av det senare slaget. Erfarenheten lär oss, att fackföreningen är nödvändig och även om den är vanmäktig istort, förmår den mycket i smått. Och även om den icke mäktar pressa upp arbetslönen, så kan den för vissa tider hindra vinstbegäret att pressa ned den. Det medel den har att begagna för denna sin uppgift heter organisation, vilken i sin verksammaste form kallas arbetsinställelse. Och åter en gång är sålunda dennas berättigande uppvisad.

Ja, även då strejken, såsom ofta är fallet, slutar med ett förkrossande nederlag för arbetaren, är den nyttig, ty då slungar den de besegrade strejkande direkt i socialismens armar. Därtill kommer den härvidlag avgörande omständigheten, att strejken mången gång är ett nödvändigt ont, som tvingar arbetaren till eftertanke, där den blotta agitationen visat sig fruktlös. Och det kan i allmänhet utan överdrift sägas, att den moraliska vinsten av de täta arbetsinställelserna på nya platser, är mångdubbelt värdefullare än den ekonomiska, som ofta vid en rationell beräkning reducerar sig till förlust.

Härmed hava vi nu sett den viktiga frågan runt om, så att säga, och skola vi i det följande rycka den in på livet.

Arbetets genomsnittslön i det kapitalistiska samhället bestämmes icke godtyckligt av den enskilde kapitalisten, icke heller, såsom de flesta tro, av konkurrensen mellan arbetarna. Båda dessa omständigheter utöva inflytande på arbetslönens storlek och kunna i särskilda fall höja eller sänka den. Men själva genomsnittslönen d. v. s. arbetskraftens värde i medeltal bestämmes av arbetsklassens ställning som undertryckt och behärskad klass. Genom en lång följd av händelser blevo arbetaren och produktionsmedlen åtskilda. En tertius interveniens d. ä. en mellankommande tredje, som vi kalla kapitalist, trängde sig emellan producenten och hans verktyg och blev genom sin äganderätt till det senare den förres herre. Den verklige producenten blev slav och nödgad att som sådan uppträda på arbetsmarknaden. Där betalas icke värdet av hans arbete, utan blott värdet av hans arbetskraft d. v. s. värdet av de allra nödvändigaste livsmedlen. En arbetare frambringar t. ex. under enarbetsdag en produkt

av 4 kronors värde. Men han kan under samma tid nödtorfteligen existera på 2 kronor och får därför icke heller mera i lön. Om arbetets värde betalades, skulle han ha 4 kronor, men de 2 kronor han faktiskt erhåller utgöra blott hans arbetskrafts marknadsvärde. Och den lag, som på detta sätt bestämmer arbetets lön till värdet av arbetarens föda, verkar oberoende av både arbetarorganisationer och kapitalistringar. Den kallas också lönens järnlag och själva lönen existensminimum eller — hungerlön.

Fasthåller man detta allmänna sakförhållande, skall en säker utgångspunkt för bedömmande av arbetarorganisationens möjliga inflytande på lönens storlek vara lätt funnen. En organisation, om än aldrig så stark, mellan arbetarna kan i följd av själva lönens natur aldrig få henne att bli arbetets fulla värde. Ty detta innebure död av svält för kapitalistklassen och dess icke

— arbetande svans. På sin höjd är organisationen 1 stånd att bevara arbetslönens karaktär av verkligt existensminimum, av en anständig hungerlön. Till denna uppgift har den därför att inskränka sina bemödanden, och för övrigt rikta arbetarnas uppmärksamhet på nödvändigheten av en social omgestaltning.

Härmed är särskilt arbetsinställelsens både makt och vanmakt given. Som hävstång för arbetsklassens sociala frigörelse duger den ej. Tror sig arbetaren genom systematiskt iscensatta strejker kunna tvinga upp sin lön över det allmänna existensminimums nivå, så misstager han sig, och han skall dyrt få plikta for sitt misstag. Vad en strejk under lyckliga omständigheter förmår, är endast en obetydlig ruskning av dörren till arbetarens fördel, och där icke de lyckliga omständigheterna äro för handen förfelar den även denna. Detta kommer sig därav, att strejken är en kamp mellan en starkare och en svagare. Arbetarskaran som strejkar är i regeln svagare än fabrikanten. Hon kan genom att klokt välja tiden och taga den allmänna opinionen till sin hjälp tvinga fabrikanten till smärre eftergifter. Men den senare förblir dock alltid herre, och när arbetar-organisationen hotar att bli alltför mäktig, uppstår som dennes naturlige fiende en organisation mellan kapitalisterna.

Då vi sålunda å ena sidan vilja betona otillräckligheten av ett sådant kampmedel som arbetsinställelsen och å andra sidan även erkänna dess relativa makt, så sker det förra icke på grund av »förekommen anledning», utan blott för att söka hindra arbetaren att bilda sig alltför optimistiska föreställningar om kraften hos ett vapen, som det fordras mycken vana och duglighet att föra och som även med den bästa hantering är minst sagt ett farligt vapen. Det vore icke hälsosamt för arbetarpartiet, om våra massors offervillighet toges allt för hårt i anspråk av partiella strejker, vilka i stort sett icke föra arbetarfrågan närmare sin lösning, även om de lyckas. Ett hårdnackat strejkkrig är en åderlåtning av arbetarklassen, och åderlåtning utmattar och försvagar. Och, där strejken slutar med underkastelse och förödmjukelse, oaktat den uppslukat stora summor, varmed mycket kunnat uträttas för den politiska propagandan, där lämnar den efter sig i arbetarens sinne det slags bitterhet, som lätt förenas med tvivel och misstro till egna krafter. »Vår seger är eder seger» heter det i de strejkandes vädjan till sina kamrater cch detta är i viss mån sant, men det kan med ännu större sanning sägas, att »vårt nederlag är edert nederlag».

Därför krävės det i synnerhet av arbetarorganisationernas styrelser varsamhet och försiktighet vid bedömmandet av en arbetsinställelses rådlighet. Äro omständigheterna sådana, att det med visshet låter sig avgöras, att arbetarna skola lida nederlag, då må de hellre avråda än giva sitt bifall. På dem vilar härvidlag det största ansvaret, ty i samma ögonblick det från deras sida vädjas till allmänheten om understöd, är strejken av dem auktoriserad, och arbetarna böra då med fullt förtroende lämna sitt bidrag. 1 annat fall icke. Till slut är det vid varje strejk de egentliga ledarnas plikt, att ständigt hålla allmänheten i säker underrättelse om strejkens ställning och utveckling, så länge den varar. Detta villkor bör så mycket starkare betonas,som man rätt ofta får iakttaga, att det försummas eller åtminstone icke med full samvetsgrannhet uppfylles. Det är dock av den allra största vikt, ty massornas sympati för en strejk beror helt naturligt av deras kännedom om dess gång och de strejkandes utsikter.

Dessa sanningens ord tro vi vara på sin plats just nu, när det vaknande medvetandet om styrka börjar borttaga arbetarens benägenhet för att hellre finna sig i den värsta behandling än våga ett slag. Jngen av våra läsare må missförstå dem så, att vi skulle hava särskild anledning att komma fram med dem. Om någon sådan anledning funnes, så skulle det vara den, att illvilliga och okunniga tidningar öppet beskylla den klassmedvetna arbetarrörelsen för att uppvigla arbetarna till strejker. Huru grundfalsk en sådan uppgift är, kan envar finna av

detta uttalande. Det mål vi giva arbetaren att eftersträva är vida högre. Men i förberedelserna till arbetet på dess uppnående är strejken ofta ett gott och verksamt medel. Ja, det finnes strejker, mot vilka det under inga omständigheter kan bli tal att ens i klokhetens namn göra några invändningar. Det är sådana, som framtvingas genom ingrepp i arbetarnas organisations- och åsiktsfrihet. När arbetsgivaren betraktar sig som patriark och vill upphäva arbetarens andliga oberoende — då är det hela arbetarklassens livsintresse, som står på spel och måste till varje pris skyddas.Sista avlöningen

Skiss

Den 13 april 1889

Stockholm på malmarna vakna tidigt. Redan klockan sex börjar den levande strömmen röra sig nedför Götgatan, tränga ihop sig på slussbroarna och sedan förgrena sig i gator och gränder för att åter hopträngd, efter att ha avlämnat och mottagit element, passera Norrbro och Wasabron och rinna bort i de sista förgreningarna på Norrmalm. Denna ström, som alltid bibehåller sin självständighet i mot- och sidoströmmar, växlar utseende, hastighet och styrka med olika tider. Först rinner han så småningom upp från de avlägsna delarna av Katarina och Maria och flyter fram med regelbunden tröghet som en slätt-flod. Hans sammansättning är enformig. På trottoaren murare, timmermän, hantverkare och fabriksarbetare.] gatan bryggare-, bagare- och arbetsåkdon. Denna ström kommer plötsligt på slaget och rinner bort på en timme. Därefter blir han brokigare och hastigare. Klockan åtta hoppar han ned från Götgatsbacken som en bergsström och bryter sig i skum vid Sörmlandstorg och Slussbron. Nu har även hans sammansättning undergått förändring. Det är icke en klass längre utan en massa. Det är icke liv längre utan feber, icke arbete utan kamp. Individerna se ut att vara av en annan natur, en annan race än de förra. De ha icke blott en ändpunkt på sin väg utan ett mål, de drivas icke framåt utan dragas. De ila förbi varandra som om det vore eldsvåda eller kapplöpning och ha en uppövad färdig-het i att slingra sig fram utan att törna emot varandra. Mellan nio och tio inträder strömmaximum, feberkrisen. Vid middagstiden är det jämn upp- och nedström.

Men mitt upp i strömmen ser man understundom en individ eller par, som bli efter. 1 stället för att draga honom med bryter sig strömmen omkring honom som vattnet kring ett brokar. Han här sina ögon på trottoarstenen eller skyggt irrande från individ till individ och skjuter rygg liksom han var rädd att bli omkullränd. Men det riskerar han icke, ty man viker försiktigt förbi honom av samma instinktmässiga känsla, som en anfallskolonn om möjligt icke trampa sönder de fallna kamraterna. Dessa enstaka figurer, som treva sig fram längs husraderna och egentligen icke tillhöra strömmen, äro de undergångna arterna, de redlösa vraken på detta vredgade, skummande hav, som kallas kamp för tillvaron. Man ser dem en tid driva omkring på vägarna, kämpande mot Darwins lag, som verkar obarmhärtigt som tyngdlagen. De äro dömda att sjunka till botten och förbruka onödigtvis mänsklig kraft på att söka hålla sig uppe.

Kakelugnsmakare Olsson höll sig ännu med i den tidiga ar-betarströmmen, ehuru knäna började skälva och flammorna på kinderna blevo allt hetare. Han bodde i Södra Stadsträdgårds-gatan och hade för tillfället sitt bygge uppe på norr.

Men det var nu förbi med honom. Han hade magrat ytterligare ett halvt pund sista året och kunde inte längre arbeta mer än hälften så intensivt som förr. Hyn blev mässingsgul med ärglika fläckar under ögonen och kring näsroten. När han hostade lät det som ett ihåligt rytande. Mellan varannan sten han satte in måste han vila sig, knäna och händerna skälvde som om han haft frossa, och då nordanvinden gjorde en il-ning genom bygget, trängde tjutande in i vartenda hål och anföll den förfrusne kakelugnsmakaren från alla sidor, kände han ryggen dra ihop sig som bränt läder, och han måste lägga ifrån sig sleven och hammaren, medan han skälvdeMästaren iakttog med bekymmer hur det blev allt sämre med Olsson. Han lät honom nu av nåd arbeta för lön, sedan han icke längre kunde deltaga i ackordets hetsjakt. Men ehuru det gjort honom mycket ont, hade han redan efter hand måst reducera hans avlöning med hälften, emedan kamraterna kno-tade över, att han skulle ha lika mycket som de, fast han endast satte in hälften så många kakel i timman. Därjämte var inte Olsson riktigt som han skulle vara, inte fullt så hövlig, som det anstod en fattig arbetare vid gravens rand med sjuklig hustru och många barn.

Han skulle icke varit så bitter mot mäster och i synnerhet icke erinrat om den väl villige vingårdsherren i bibeln, när mäster drog av hälften av lönen, så kunde det ha hänt, att mästers hjärta icke blivit så hårt. Olsson borde ha vetat, att inte allt som står i bibeln passar in på våra dagar.

— Olsson! sade mäster på lördagskvällen.

— Ja, mäster, är det något nu igen? svarade Olsson med ett hostanfall.

Medan Olsson hostade ut, fick mäster tid att fundera pår hur han skulle börja.

— Det är väl snart slut med krafterna nu, Olsson?

— Ja, nu finns det inte mer något att ta.

— Vem har tagit?

— Mäster!

— Jaså, det är tacken för att jag behållit Olsson, se'n han icke längre var arbetsför. Kanske Olsson inte har reda på, att jag gjort förluster på honom.

— Hur stora? frågade Olsson med brinnande ögon och gick mäster några steg närmare.

Men mäster gick lika många steg tillbaka av fruktan för de heta blickarna och Kochs baciller.

— Seså, Olsson, jag skall inte nämna den saken mer. Låt oss skiljas som vänner! Olsson kan icke stå på bygget tills han faller ner och dör. Jag skall ta in nya och friska krafter och Olsson behöver vila sig. Hedrande betyg och vitsord om gottuppförande skall Olsson få av mig, och på det betyget blir det inte svått att erhålla hjälp till hustrun och barnen.

Mäster skrev betyget och räknade sedan upp den magra avlöningen samt lade slutligen till en femma, i det han med rörd stämma sade:

— Farväl, Olsson! Vi ska alla samma väg!

— Men vi färdas på olika sätt, mäster. Jag reser i Katarina fattigvagn, och mäster kommer efter i Jakobs stora, förgyllda, invände Olsson ovänligt.

— Det kunna vi inte hjälpa, Olsson. För resten ha alla människor sitt kors. Och guds rådslag skola vi vörda.

— Tror mäster på gud?

— Ja, än Olsson då?

— Jag tror endast att jag skall dö endera dagen, och att jag levat för andra hela mitt liv. Adjö, mäster, kanske vi råkas i himmelen!

Olsson släpade sig långsamt hemåt. Då han strök förbi en krog, varifrån han hörde ett inbjudande larm av röster, kände han plötsligt behov efter en sup. Det var längesedan han drack någonting nu, emedan allt gick åt till hustru, barn och medi-kamenter, men i dag ville han ha ett par stora supar och höra det smärtstillande sorlet av kamrater och olycksbroder. Han satte sig for sig själv vid ett bord och tänkte på, att det var den sista likviden han bar i fickan. Hur skulle det nu bli?

Han hade således utan vidare blivit avskedad, emedan han var orkeslös! Det var ju naturligt, men han hade icke varit beredd på det. Därför kändes det som ett rapp av mästers käpp. Varför slog han icke igen? Emedan han icke orkade. Men varför fanns det ingen annan till hands att slå i hans ställe? Det skulle då ha varit kamraterna, de avundsamme vingårds-männen!

Olssons haka sjönk ned mot bröstet, och blicken såg dyster och feberglänsande i golvet. Han sökte lösa sin tillvaros problem, men alltsammans blev bara frågor. Han hade från vaggan tilLnu levat ett ändamålslöst liv, så vitt det icke skulle kallas ändamål att slitas upp för andras vinningslystnad. Vad hade han varit, vad var han och vad skulle det bliva av honom? Han hade varit en träl, han var en avdankad träl och —vad skulle nästa stadium

kallas? Redan som pojke kom han i lära. Varför hade han valt detta mördande hantverk, som nu i det närmaste tagit livet av honom? Han hade icke valt alls. Fadern var kakelugnsmakare och hade dött i kakelugnsmakaresjukan, modern var dotter till en kakelugnsmakare, — varför skulle då icke han också bli kakelugnsmakare? Det var ju ett hederligt yrke, som befriade sina utövare från en bekymmersam ålderdom.

Han hade det onda nedärvt genom flera generationer i rätt nedstigande led. Farfadern hade dött vid 45 år, fadern vid 40, han själv var nu 35. Det tog fem år på generationen. Var skulle detta sluta? Vad hade han skänkt sina barn för ett liv?

Han insåg, att han måste berätta sin histora för någon, som sedan kunde tala om den, så att världen hörde det, han ville icke ta den med sig i graven. Men vem ville höra på? Var det något för tidningarna, att han levat ett vanligt arbetarliv? Att han börjat vid 1 3 års ålder med bacillerna redan i verksamhet, att bröstet var söndersargat av kakelskärvorna redan vid 25 år, att han så långt tillbaka han kunde minnas burit på en förtärande eld, som bränt ned hans livskraft till en slö djurisk energi i kapitalets tjänst, en kamp för maten och hyran. Att han stått uppe på byggen i 20 år i isande köld och lackande värme och murat upp kakelugnar, som värmt andra, andras hustrur och andras barn. Att, sedan han var utplundrad, hans kropp knäckt, sönderbruten, förgiftad, man körde av honom utan att ens ge honom begravningshjälp. Månne folk tyckte, att en sådan historia hade något intresse, hade den det ens för hans egna kamrater? De ville helst vara i fred för obehag- ' liga påminnelser, och det ville väl människor i allmänhet.

Innan Olsson gick från krogen gjorde han en resumé över sfti ställning, vilken befanns vara följande. Han hade antagligenicke mer kvar av lungorna än som gick åt på ett halvt år. 1 fickan bar han den sista avlöningen samt ett betyg, som vitsordade hans flit, nykterhet, ordentlighet och gudsfruktan samt förklarade honom icke arbetsför. Här funnos således två utvägar: sjukhuset och allmänna barmhärtigheten. Men lade han sig på sjukhuset, skulle hans hustru och barn svälta ihjäl eller komma på fattigvården, vilket var värre. Han hade således icke heller nu något val. Han måste vara i rörelse tills han stöp. Hur det sedan skulle gå med hans familj, tordes han icke tänka på.

Nu kände han, att spriten blandat in sig i blodet och en del av livskraften återvänt. Han steg därför upp och gick uppför Götgatsbacken till sitt hem för att sova efter den sista arbetsdagen och sedan rusta sig till döds.

Axel DanielssonNär molnen skocka sig

Den ii maj 1889

Det förträffliga statsmannahuvudet Axel Oxenstjerna fann sig som bekant en gång föranlåten att utropa: »Underbart tned hur litet förstånd världen regerasb) Ack, gamle kansler! Du skulle ha levat ett par hundra år längre och litet till, skulle du fått se, att en värld kunde regeras utan något förstånd alls. Hade du anledning att beklaga dig över statsmännens bristande förnuft på din tid — vad skulle du då icke säga, om det vore dig förunnat att stiga upp ur din sarkofag och läsa statsrättsliga motiveringar till moderna socialistlagar.

»Underbart med hur litet förstånd världen regeras!» Underbart i sanning för den som tror att det är det lilla förståndet på ministertaburetten, som håller världen samman. Men föga underbart för den, som vet, hur litet inflytande lyckligtvis detta förstånd har på världens gång. Hjärnan under den plymasche-rade ministerhatten må vara aldrig så viss på, att det är hon, som håller folkets öde i sin hand och styr det dit hon vill, makten må bära sitt svärd aldrig så stolt i övertygelse om, att det är han som bestämmer varthän? och hur långt?, den boklärde lagtillverkaren må med aldrig så stor förmätenhet drista sig att skriva regler för samhället och människoanden — båda två ha sina eviga rörelselagar inom sig själva och gå sin bana framåt så säkert och oemotståndligt, att det blir fråga om, huruvida det i själva verket lyckats alla världens och historiens retrograda viljor att ens en minut försena dem. Ty mäktar än reaktionengenom en kraftansträngning minska farten det ena ögonblicket, så skola de i nästa ögonblick taga igen den förlorade tiden genom en fördubblad fart, och den stackars reaktionen må se till, om hon icke blir krossad i deras väg. Så gick det alltid hittills. Och det är samma mänskliga samhälle och samma män-niskoande ännu, och ingenting har hänt, som berättigar oss att antaga, att de skola lyda andra lagar än de

tills dato följt. Den som har en rätt levande övertygelse om denna regeringarnas vanmakt att hejda, förändra eller moderera en samfälld rörelse av samhället och människoanden — han darrar icke inför utsikten till en stackars socialistlag. Nej, ingalunda,] män av diplomatvärjan! Han stoppar helt kallblodigt händerna i fickorna, ställer sig på långt avstånd med ett ironiskt leende på läpparna och väntar lugnt, lugnt, lugnt att den lilla teateråskan skall börja mullra. Ty hon må komma att blixtra och dundra aldrig så vilt — det är dock bara en teateråska, som upphör, när föreställningen är slut och ridån går ned.Människans rättigheter

Den 18 maj 1889

Den franska revolutionen trodde sig ha för evigt grundat frihetens, jämlikhetens och broderskapets rike, då hon lät det nya Frankrikes konstitution föregås av en förklaring av människans rättigheter. Dessa hämtade hon ur det adertonde århundradets demokratiska filosofi. Jean Jaques Rousseau och andra revolutionära skriftställare under detta tidevarv hade kullkastat traditionen och auktoriteten i historien och uppställt en samhällsvetenskap, som nedrev allt dittills hävdvunnet och i dess ställe satte en det sunda människoförnuftets lära, som var uppbyggd på några enkla satser, vilka fingo namnet »människans rättigheter». Denna skola av tänkare, vilken företrädesvis var borgarståndets, uppfattade samhället som ett fördrag eller kontrakt mellan dess individer, och sedan det gamla kontraktet genom revolutionen hade upphävts, trodde man sig för alltid trygga folket mot förtryck och utpressning genom att i spetsen för det nya samhällsfördraget ställa »de eviga människorättig-heterna».

Det genomgående felet hos denna skola av filosofer, som än i dag, ehuru betydligt vansläktad och urartad, fortlever under namn av liberalism, var teorin om samhället såsom en frivillig överenskommelse. 1 sin iver att nedslå de traditionella fördomarna gjorde sig skolans store mästare Rousseau skyldig till det stora misstaget att bortkasta all hänsyn till den historiska utvecklingen. Därför har ock denna utveckling grymt hämnatspå hans teori. Samhället är icke något frivilligt kontrakt, icke ens ett påtvunget, utan en organism, stadd i ständig utveckling och genomgående sina nödvändiga faser. En vetenskaplig och rationell samhällsreformator utforskar lagarna för denna utveckling och härleder därur sina reformförslag, griper dem ej godtyckligt ur sitt rättsmedvetandes djup för att lika godtyckligt passa in dem i samhället. Den som gör det senare blir snart gäckad, ty samhället frågar i sin marsch genom historien icke det ringaste efter eviga människorättigheter. Det pekar tvärtom ständigt med sitt finger orubbligt framåt längs en bestämd bana vid vars slut människans rättigheter återfinnes som mål i stället för utgångspunkt-

Den franska nationalförsamlingen uppställde »människans rättigheter»? Hundra år ha sedan förflutit. Var finnes nu »människans rättigheter»? Ah, de finnas i gott behåll kvar där de voro för hundra år sedan — på papperet.

Längre kommo de aldrig, ty samhället stannar ej för att lyssna till förklaringar, även om de äro aldrig så högljudda och hänförande. Det franska samhället hade vid den stora revolutionens början slutat en av sina faser. Teodalismen låg då i dödsryckningarna och behövde blott en stöt av sansculottens pik för att draga sin sista suck — ty dess tid var ute. På dess grav blomstrade snart mitt under revolutionens skräckbilder ett nytt samhälle, som dock icke var de eviga människorättig-heternas utan det gamla i nytt utvecklingsskede. Sugande sin första styrka ur själva revolutionen reste ikapitalet sitt huvud och blev den borgerliga ordningens moderinstitution, det allt uppbärande skelettet, som skulle komma att ge form och innehåll åt ett helt århundrades utveckling. Borgarklassen gjorde sin stora entré i historien, steg genom det kapitalistiska produktionssättet upp till social makt och — människans rättigheter gingo åt fanders.

En av dessa rättigheter bar namnet egendomsrätt. Dennes okränkbarhetsdogm var kardinalpunkten i borgarklassens förklaring av människans rättigheter. Redan i revolutionens börjanskyndade man sig att vidtaga sådana åtgärder, som skulle förhindra folket att förblanda privilegierna med eganderälten. De förra avskaffades allesammans på en enda natt (den 4 augusti). Den senare förklarades okränkbar. För den härskande klassen i det samhälle, som nu var i görningen behövdes inga särskilda privilegier. 'Egendomen själv skulle nu bli ett privilegium, dyrbarare och verksammare än alla gamla.

Huru blev det i själva verket med egendomsrättens okränk-barhet under det nittonde århundradet? Redan Brissot, giron-disten, uttalade i dunkla ordalag den moderna arbetarrörelsens svar på denna fråga, då han i lagstiftande

församlingen 1792 gjorde åtskillnad mellan den naturliga och den aktuella egendomen och kallade den senare stöld. Därmed menade den store girondisten egendomens kapitalform, vilken tvärtemot de franska revolutionsmännens mening skulle bliva egendomen par préfe-rance, det förvärvsprivilegium borgarklassen alltid menar då hon deklamerar om egendomsrättens okränkbarhet. Och egendomen i den betydelsen har förvisso under århundradet hållits i okränkbar hälgd genom kapitaliststatens arméer, genom lagstiftningen och hela samhällsförfattningens anda och väsen. Icke medborgarens och människans rättigheter, icke den naturliga egendomens okränkbarhet utan kapitalets rättigheter ha gått i arv till oss såsom den väsentliga frukten av 1789 års revolution i Frankrike.

Men huru har den naturliga egendomen under detta sekel skyddats? Intet svar på denna fråga kan vara mera förkrossande än ett hänvisande till den nakna verkligheten: arbetarklassens stegrade utplundring. Samhällets rikedomar ha efter hand samlats hos ett mindretal, flertalet är utarmat och utarmas dagligen allt mera. Massornas naturliga egendom har avhänts dem och avhändes dem dagligen i ytterligare grad. Den aktuella egendomen, som Brissot kallade stöld, är den enda bestående egendomsformen, den enda egendom, som åtnjuter lagens och samhällets skydd, den enda egendom som existerar.Folkets massa är och blir allt mera ett egendomslöst prole^-tariat. Den enda egendom arbetaren besitter exproprierar kapitalisten dagligen under bajonettens och battongens skydd. Av obetalt arbete äro de massor av rikedomar bildade, som under dessa hundra år samlat sig i borgarklassens händer och som oupphörligt växa medan massornas proletarisering även växer. Den naturliga egendomen existerar icke. Den har kränkts, våldförts och upphävts just av det samhälle, som älskar att i spetsen för sin konstitution uppställa egendomens okränkbarhet — en fras, som får sin rätta klang då den höres ur rikemans mun vid glasens klang på en storborgerlig åminnelsefest över den stora revolutionen.

Med denna samhällslögn förbinda sig andra av henne framsprungna. Läs »människans rättigheter» och du skall, om du är ärlig, efter var och en nödgas medgiva att den blivit en ihålig fras, ett falskt uttryck, som icke motsvaras av någon verklighet.

Av allt detta skall med nödvändighet framgå en ny revolution, vilken icke skall nöja sig med att upprätta människans rättigheter på papperet. Med långt större klarhet, insikt och medvetenhet om sitt mål än den borgerliga revolutionen i Frankrike skall denna nya sociala omgestaltning med klokt användande av alla vunna resuhat och allt gott och ändamålsenligt i samhällets utveckling återställa den naturliga egendomen och den naturliga jämlikheten genom att organisera den nya tingens ordning, icke på grundvalen av tomma och tvetydiga pappers-förklaringar utan i enlighet med den stora grundsatsen om arbetets rätt.Den personliga friheten i ett socialistiskt samhälle

Den 25 maj 1889

Ingen anklagelse mot socialismen är vanligare än den, att vår eftersträvade samhällsordning icke skulle hava något rum för den individuella friheten. Och ingen är heller mera grund-falsk och lättare tillbakavisad.

Hur den uppkommit kan man lätt förstå. Utan tvivel finns det bland våra motståndare mången ärligt tänkande, som ryggat tillbaka för våra agitatorers tal om staten som ägaren till produktions- och transportmedlen och staten som organisatör av arbetet. Man förflyttar sig i tankarne in i ett framtidssamhälle, där alla borgerliga förhållanden voro upplösta, men det borgerliga statsmaskineriet funnes kvar och lade sin tryckande hand på allt och alla. Det är då icke svårt att inse hur man därvid närmast kommer att tänka på preussiska kaserner och byråkratiska ämbetsverk, på en ändlös rad av nedrökta fabriksbyggnader och strax bredvid jättestora baracker, där »socialiststatens» tråkiga medborgare logerade och förde ett liv i dödande enformighet, tvungna att lystra till »statens» dekret och dess ämbetsmäns föreskrifter.

Och sorgligt skulle det bli på vår gröna jord, om det ginge därhän. Men vem har sagt, att vi ämna inrätta samhället som en barack? Visserligen använda vi ordet stat — i brist på bättre — för att uttrycka den ekonomiska enheten och harmonin i ett kommunistiskt samhälle. Visserligen är det en avsocialismens viktigaste sidor, att den riktar sin kritik mot den nu rådande vansinniga anarkin inom produktionen, vilken har så mycken överflödig kraftförbrukning till följd under den »goda» tiden och så mycken nöd bland arbetarna och

medelklassen under den »onda», vilken sätter storkapitalet i stånd att utan hänsyn till de tusentals människor, som äro i beroende av dess förnuftiga användande, endast fullfölja sin egen fördel. Visserligen eftersträvar socialismen ett tillstånd, som är rakt motsatt detta, genom införande av plan, där det nu endast härskar villervalla, system, där det nu endast är oordning, överensstämmelse och trygghet, där det nu är intressefientlighet och ekonomisk osäkerhet. Men innebär detta någon fara för den individuella friheten? När fordrade friheten som sitt livsvillkor absolut tygellöshet i fullföljande av privata fördelar? När blev plan, enhet och harmoni detsamma som despotism?

När en man som Herslow, vilken dock icke saknar varken kunskap eller förstånd, under socialistdebatten lugnar bönderna med sin »avsky» för socialismen och icke kan förete något annat skäl för denna känsla än den personliga frihetens oförenlighet med ett socialistiskt samhällsskick, då måste detta bero därpå, att hr Herslows beläsenhet icke sträcker sig till några av de snillrikaste arbeten människoanden frambragt. Att han icke desto mindre utan tvekan avkunnar sin fruktansvärda dom över en lära, som han icke känner, har åter sin grund i den på detta håll vidtagna seden att icke vara så noga i sina uttryck om socialismen, vilken ju huvudsakligen omfattas av arbetarna. Och arbetarna få försöka trösta sig över den liberala fakrikantfilosofins hat till deras stora mål — man har sina randiga orsaker att icke tycka mycket om det. Och tröstegrunder ligga nära till hands. Genom hela världslitteraturen går det från äldsta tider en jämn underström, som pekar säkert mot det kommunistiska samhället?

Vad ha vi då att förstå med individuell frihet? Herr Herslowskall genast svara oss, att därmed menar man den ostörda rättigheten för en handfull personer, som på något sätt kommit i besittning av pängar, att förena sig till ett bolag, låta bygga en fabrik och exploatera mänsklig arbetskraft. Rättigheten för dessa personer att göra intet — åtminstone intet nyttigt — men ändå ha det ojämförligt bättre än andra, som göra allt. Detta är den individuella fabrikantfriheten, för vilken man på goda skäl blir så orolig, så snart det är fråga om socialismen.

För mycket länge sedan — långt innan vi fingo både kristendom och fabriker — levde en man vid namn Platon, även han en stor talare, ehuru numera överglänst av sådana lysande ora-torcr som herr Herslow. Han var illa ansedd under största delen av sitt liv och blev till och med såld som slav — så djupt »avskydde» den tidens härskande partier hans idéer, vilka voro fullständigt kommunistiska. Denne Platon, forntidens störste tänkare, utkastade i sin bok om staten en plan till samhällsordning, som socialismens motståndare i våra dagar borde taga kännedom om, ty den innehåller många förträffliga saker bland annat även en definition av den personliga friheten sådan en av mänsklighetens visaste män tänkt den. Friheten, lärde Platon, bör ej bestå i rätten att sälja, utplundra och förtrycka sin nästa, utan i rätten för varje individ att under samhällets skydd få utveckla sina anlag —- sina goda och för samhället ändamålsenliga anlag nämligen, ty om jag t. ex. har anlag för lättja och dagdriveri, så bör detta anlag icke utvecklas utan utrotas. Och Platons nyssnämnda arbete om staten var ingenting annat än en tillämpning av denna stora grundsats, som alltjämt sedan inför filosoferna gällt som frihetens sanna väsen.

Att hr Herslow skänker sin djupa »avsky» åt en samhällsordning, som har samma tanke till sin kärna, är visserligen mycket ledsamt för våra . store tänkare, både de döde och ännu Jevande, men det bör inte skrämma oss. Vi tro dock mera pågamle Platon och hans många efterföljare än på andra kammarens liberala frasmakare.

Frihet! Du gudaborna, prometheusartade känsla, som sväller i proletärens bröst! Du höga ideal för ett kämpande människosläkte, eftersträvat under årtusenden, ännu ej på långt när upphunnet! 1 ditt namn förföljer man dina varmaste tillbed-jare — en fiffig taktik! 1 ditt namn smider tyranniet sina vapen, i ditt namn rustar sig reaktionen, i ditt namn ropa hycklare på munkorgar och undantagslagar!

Må de smida och rusta sig, må de ropa! Kunna vi icke göra annat, go’ vänner, så låt oss skratta, det är ännu icke i lag förbjudet!Den onaturliga modern

Den i juni 1889

1 tidningarna har nyligen stått en notis om ett spädbarn, som hittats i en ångbåtssalong, där modern lagt det och

sedan försvunnit. Om henne visste man strax ingenting, men slutligen blev det upptäckt, att hon var tjänstflicka, ogift och utan skydd, samt att barnets fader rest till Amerika, lämnande henne åt sitt öde. Tidningarna berätta saken under den vanliga rubriken: Den onaturliga modern.

Det är nu ingen konst att sitta i en bekväm redaktionslokal efter en stadig frukost eller middag och med en god cigarr mellan läpparna göra en notis om »den onaturliga modern». Större konst hade det varit eller rättare sagt, mera mod hade det fordrats att förse notisen med den korrekta rubriken: Det onaturliga samhället.

Men vilken sansad storborgartidning skulle våga att på ett så oförskämt sätr angripa helårsprenumeranternas finkänsliga nerver och störande inverka på annonsörernas ömtåliga magar? Nej, utan feghet och humbug kan ingen tidning gå. Låt oss därför i vårt medvetna hyckleri peka finger åt den onaturliga modern och tiga stilla med samhällets skuld. Rår för resten samhället för, att en lättsinnig slyna låter förföra sig och sedan går och sätter ut sitt barn? Hon kunde åtminstone tagit äktenskapslöfte av förföraren, så hade barnet varit lagligt! Nu gjorde det sitt inträde i världen i strid mot både lag, moral och anständighet!Det är visserligen icke naturligt, att en moder framföder sitt barn i hemlighet och sedan överlämnar det åt den först-kommandes barmhärtighet. Men denna moder? Har icke hon återigen över både sig och sitt barn en moder, som är tusen gånger onaturligare och grymmare än hon, en moder, som har till grundsats att lämna flertalet av sina barn åt slumpen och ovissheten? Ar icke det borgerliga samhällei självt den hjärtlösaste och brottsligaste bland mödrar? Sätter det kanske icke ut de flesta av sina barn att gå till mötes ett liv i smälek och brist, emedan det blott behåller några utvalda vid sina överfyllda spenar?

Men har då samhället en moders plikter mot sina individer? Bör icke individen lämnas åt sig själv att »fritt» följa sina böjelser och pröva sina krafter? Skall det icke vara kamp för tillvaron, och är icke varje människa ensam ansvarig för sina medvetna handlingar?

Hundratals fall sådana som det nyssnämnda bevisa, att denna samhällsteori är falsk, grym och ohållbar. Under det vi skrida framåt med vår civilisation, stupa bröder och systrar runt omkring oss, förbannande sitt öde, vari vi alla ha skuld, ty i ett »ordnat» samhälle bestämmes individens liv vida mer av dettas lagar än av individens fria vilja, och ju sämre rustad individen är för kampen, det vill säga ju fullständigare samhället försummat hans uppfostran, desto ohjälpligare är han slav under de förhållanden, vari han fötts och uppfostrats. Det torde icke behövas mycken skarpsinnighet, endast en smula hjärta och ärlighet, för att inse hur liten skuld en utstött tjänstflicka har i de brott hon kan komma att begå såsom följder av sitt »fall» och hur stor den skuld är, som drabbar det kalla, endast straffande, aldrig försonande och upprättande samhället.

Så dömer också numera den omutliga vetenskapen i det stora målet mellan samhälle och individ. Hon är icke längre varken ny eller okänd denna teori om samhällets moderskall och ansvarighet för sina individers öde. Hon har haft representanter i storatänkare så långt tillbaka som mänsklig hjärna arbetat för vårt släktes lycka. Men i våra dagars storborgarpress är hon obekant. Där skall allt ses ur inskränkthetens synpunkt, där skall rikt folks fåfänga och dumhet smekas, och samhällets skuldbörda i varje liten notis vältras över på den krossade individen. Denna press fyller med glans sin post som kyrkans och prästerskapets arvtagare och efterträdare.

Litteraturen har dock icke alltid varit så allmänt prostituerad som i slutet på den kapitalistiska aeran. Vi fira i år hundraårsminnet av en stor tilldragelse, som icke blott givit jubileums-ämnen åt herrar storborgare och salongsliberaler, utan ock efterlämnat månget värdefullt minne och humbugsfria försök att inrätta samhället i överensstämmelse med folkets rättskrav och vetenskapens utslag. Den franska revolutionen av 1789 var visserligen endast borgarklassens revolt mot feodalismen med massornas olönade bistånd, men hon efterföljdes av en annan revolution 1793, som för ett ögonblick lade makten i folkets händer och byggde den demokratiska republiken på det oinskränkta massväldet. Denna period av revolutionen är litet känd av folk i allmänhet, mest under namnet »skräckväldet», och på allt sätt vanställd av de borgerliga historieskrivarna. Men hon var icke desto mindre det mest lysande tidevarvet under den franska revolutionen och har åt en eftervärld lämnat i arv de vackraste bevis på att massornas välde och endast det är den enda jordmån, varur de äkta och verksamma sociala reformerna kunna uppspira. Under 1793 års republik var det som man sökte förverkliga det moderna

samhällsidealet, det allmänna broderskapet, och betraktade stat och kommun icke som en härskande klass' organ utan som institutioner för den allmänna välfärdens befrämjande.

Redan den Lagstiftande församlingen hade år 1792 antagit en lag till förmån för de oäkta barnen, på förslag av en ung, skön kvinna, som inställt sig för dess skrank och i »naturens namn» fordrat statens skydd för dessa olyckliga, vilkas lottföre revolutionen var ännu sämre än nu. Men Nationalkonventet gick ännu längre och beslöt på förslag av kommunisten Lepel-letier de Saint-Fargeau (vilken sedermera mördades emedan han röstat för Ludvig XVJrs avrättning) att organisera en obligatorisk nationaluppfostran, lika för alla och avseende icke blott att bibringa barnen en med vetenskapens resultat överensstämmande undervisning utan att helt utbilda dem till nyttiga medborgare.

De uppfattade samhället som en moder för sina individer med en naturlig moders ansvar och plikter. De kände icke till denna omänskliga grymma teori, som med utsökt hjärtlöshet låter den enskilde klämmas till döds i existenskampens trängsel och som utan försköning brände in brottets märke på en olycklig kvinna, som det onaturligaste av samhällen tvingat till onaturlighet mot sitt barn. De voro ädla och storsinta dessa män, som bourgeosin kallat »skräckmännen», och ha givit oss efterkommande föredömen, som äro värdiga att följa och som arbetarklassen också skall följa, när händelsernas långa kedja en gång slutat i en ny republik av större varaktighet än den av 1793.Compelle intrare!

H err Herslow i Sydsvenska Dagbladet har åter fått ett anfall av sin gamla frihetslusta med anledning av Malmö sko-arbetarefackförenings åtgärd att tvinga en härvarande mästare avskeda en strejkbrytare. På samma gång fick tidningen ett tillfälle att indirekt svara på vår korta artikel härförleden om socialismens förhållande till den individuella friheten.

Att en fackförening begagnar sin makt, där intet annat hjälper, för att tvinga en tredskande yrkeskamrat att biträda organisationen — se där vad som är så upprörande för våra liberaler! Tvinga folk att ingå i en fackförening! Compelle intrare. — Den som första gången uttalat denna formel var icke ordförande i Malmö skoarbetarefackförening, herr Herslow, utan biskop i Hippo och hette Augustinus, berömd kyrkofader och uppfinnare av arvsynden, nådevalet m. m.

Utan organisation hade den av gudi uppenbarade kristendomen varit lika vanmäktig i sitt försök att erövra världen som de möderne lönearbetarna i ett yrke utan sammanslutning äro vanmäktiga i sin kamp mot kapitalet. Även en förföljd ursprunglig kristendom hade sina förrädare, sina »skruvbräc-kare», som inte ville följa med till sammanträdena i katakomberna eller som lejonens rytande förmådde till avfall eller som slutligen, sedan kyrkan segrat och de förföljda blivit förföljare, icke godvilligt ville lösa medlemskort i den himmelska »guds stad» m. a. o. vägrade lämna kyrkan skatt. 1 fråga om dessaljumma fiskar var det den helige Augustinus uttalade sitt olycksbådande compelle intrare — tvinga dem att inträda!

Nå väl, hr Herslow, vad tänker ni, uppriktigt sagt, om Augustinus? Som en laglydig medborgare och troende kristen är det eder skyldighet att hysa vördnad för detta lysande helgon, denna »urkristendomens» störste filosof, vars arbeten utgöra den historiska grundvalen för Luthers reformation och följaktligen för 1593 års kyrkomötesbeslut och följaktligen även för § 3 mom. 2 och 3 Tryckfrihetsförordningen. Ni måste därför betrakta hans formler som av gud inspirerade eviga grundsanningar och hans praktiska vinkar om bästa sättet att stärka en organisation såsom den högsta mänskliga vishet. 3 annat fall brännmärkes ni härmed som kättare, och gör er dessutom skyldig till en betänklig inkonsekvens. En kristlig tidningsman, som offentligt gillar reaktionens compelle intrare — i fängelserna, han kan endast i egenskap av hycklare ta munnen så full över att en yrkesförening straffat en strejkbrytare, som öppet och med avsikt velat skada yrkets intressen och ensam motsatt sig beslut, som fattats av stadens övriga skoarbetare.

Compelle intrare! Tyst, herrar liberaler, tyst i synnerhet ni som icke gjort en min av ogillande, då personer straffats för religionsbrott! Vi åberopa kyrkofäderna, vi åberopa oss på den store biskopen av Hippo, han som gav oss arvssynden och därigenom kyrkan ett ovederläggligt skäl att genom döpelse-akten med våld tvinga den åtta dagar gamla människoanden in i sitt sköte. Varen tysta och beskedliga, 1 frihetsglödande folkrepresentanter,

som med så mycken förbittring angripa förtrycket, så snart den förtryckte är — en strejkbrytare.

Märk dock vilken himmelsvid skillnad mellan kyrkans compelle intrare och fackföreningens. Den förras mål är individens andliga och lekamliga slaveri, den senare rör icke vid individens andliga självbestämningsrätt, bjuder endast att arbetaren i yrkesfrågor skall rätta sig efter flertalets beslut och under

Axel Danielsson 22krig mot en gemensam fiende icke förråda sina kamrater. Det »tyranni» fackföreningen under strejker utövar mot strejkbrytare är flertalets tyranni mot några tredskande individer, de upplysta och solidariska arbetarnas tyranni mot några rötägg inom yrket.

Då ni, herrar samhällsbevarande strejkbrytarevänner, försvara reaktionens kraftyttringar, så göra ni det ur formellt juridisk synpunkt, där er fräckhet icke är tillräckligt utsökt för att tilllåta er göra det i sak• Ni erinra om lagens faktiska innebörd och medborgarens plikt att underkasta sig dess bud. Nå väl, försöken en gång att anlägga samma synpunkt i fråga om fackföreningens rätt att tukta en strejkbrytare! Det man i dagligt tal förstår med lag är ingen lag, ty det är ej uttrycket för flertalets vilja, åtminstone har flertalets vilja vid dess stadfästande icke blivit inhämtad. Men en fackförenings stadgar äro lag, verklig lag, tillkommen på fullt demokratisk väg med möjlighet för varje medlem av facket att utöva inflytande vid dess antagande.

Och för arbetaren, som icke deltager i det borgerliga lagstiftningsarbetet, ehuru han måste finna sig i dess resultat, för honom äro föreningens statuter en långt heligare lag än stadsfiskalens paragrafer. Han är därför, juridiskt sett, långt mer i sin rätt då han av minoriteten inom ett yrke fordrar de av majoriteten antagna statuternas efterlevnad, än myndigheterna äro, då de av majoriteten i samhället kräva lydnad under minoritetens lagar. Försöken att vederlägga denna tankegång, varom icke så skriv er den till minnes!

Detta beträffande hr Herslows artikel. För övrigt ha alla möjliga tidningar meddelat notisen om den avskedade strejkbrytaren under rubriken »Socialistisk terrorism». »Vårt Land» skrev rent ut: »Socialistiskt tyranni». Gemena prästlogik! Om det är tyranni att skoarbetarna i en stad näpsa en förrädisk kamrat — vad skall det då kallas, när prästerskapet, stött på polismakten, slår andarna i fjättrar och tvingar nationen tilltystnad inför de främmande vålnaderna ur medeltidens natt? Tror man sig verkligen kunna så cyniskt våldföra sig på mänsklighetskänsla och sunt förnuft utan att kretsen av de troende och tålande för varje gång minskas?

* *

*

Det särskilda fall, somr^denna gång föranlett hr Herslow att i frihetens namn rikta ett hugg mot vår fackföreningsorgani-sation, har dock en annan sida, som visserligen han icke observerat eller lagt någon vikt på, men som vi frivilligt vilja framdraga, ehuru den ställer skoarbetarfackföreningens åtgärd i ett mindre fördelaktigt ljus. Strejkbrytaren, som tredskades ända tills man beslöt yrka på hans avskedande, lär då ha förklarat sig ångerfull och anhållit om inträde i fackföreningen. Så berättade »Arbetet». Detta tillvägagående ämna vi däremot icke försvara. Det må kunna förklaras i detta speciella fall, men som regel är det förkastligt. Undertecknad är också långt ifrån att gilla den hånfulla tonen mot honom (Lindgren) just i »Arbetet» — något som jag tillskriver den övriga redaktionens obetänksamhet. »Gånge det så varje strejkbrytare!» hette det till rubrik över den notis, som meddelade, att strejkbrytaren hos fackföreningen anhållit om förlåtelse, men ändå nekats inträde. Gånge det sällan så en strejkbrytare, som efteråt inser sin dumhet och ber om tillgift, att han då bortstötes, sedan han genom fackföreningens mellankomst blivit avskedad från sitt arbete. Det är en alldeles onödig grymhet, och hade icke den ifrågavarande arbetaren varit så gott som bärgad, skulle hans behandling åtföljts av en ljungande protest från denna tidnings redaktion.

Lika bestämt som vi försvara fackföreningens rätt att vidtaga lämpliga åtgärder mot förrädare och skruvbräckare, lika energiskt ämna vi fordra förbarmande med de okunniga och enfaldiga när striden är över och arbetarna stå som segrare.Detta senare händer ej ofta, men då det händer, måste arbetarna visa sig olika sina fiender däri, att de ta syndarna till nåder och i stället för att straffa, genom mänsklighetskänsla och grundsatstrohet draga till sig dem, som annars av trots skulle förbliva främmande för sin egen sak.En bränd kättare och hans skymfade minne

Den 15 juni 1889

Vid alla martyrers aska! Publicistmötet skickade ett sympatitelegram till Giordano Brunos staty. När vi läste notisen därom, kände vi blodet komma i svallning av en onämnbar känsla. Vi spatserade fram och tillbaka i vår trånga cell, varifrån vi ha så vidsträckta utsikter, och kunde inte bemästra vår rörelse. Sverges tidningsskrivare enhälligt beslutande att fira minnet av den störste bland kättare! Saken låter oerhörd. Om det ändå varit blott en vanlig dussinkättare, som bara hädat hostian eller förnekat fetioque eller jordens pannkakeform. Men Giordano Bruno, den store panteisten, som förnekade allt t. o. m. den ursprungliga kristendomen! Det måste bero på något missförstånd.

Nej, vid alla världens galler, notisen bekräftade sig! På förslag av en Jönköpingsredaktör telegraferade verkligen publicistmötet i Göteborg till Roma, där man gjorde en stor man rättvisa 289 år efter hans död. Och ingen reservation anmäldes. Man må försöka bli herre över sin förvåning. Således: gamle Hedlund, Oresundspostens, Sk. Aftonbladets, Sydsvenska Dagbladets och Morgonbladets ombud, alla voro eniga om denna vågade handling. Hur kunde man tilltro sig ett sådant hyckleri?

Allting har sin förklaring. Giordano Brunos staty restes icke av ett ärligt folk, som handlade på fulla allvaret, utan avCrispis Italien, av frasliberalismen, som all t efter omständigheterna kråmar sig i frygisk mössa eller axlar sig i helgonets svetteduk. Och denne kättare, vem bryr sig om vad han lärde, vad han dog för? Det har förflutit 300 år sedan hans aska kringströddes för vinden — 300 år, det är en tillräckligt lugnande tidrymd. Om liberalismen lever 300 år till, skall hon resa Karl Marx' staty. Jo, därtill behövs icke ens liberalism. Sutto kanhända icke våra reaktionära zeloter, som i vardagslag förfölja det fria ordet lika tappert som munkarna för 300 år sedan, och instämde i publicistmötets beslut? Giordano Bruno — vad visste man om honom? Han var en kättare, nåväl, men han brändes ju för 300 år sedan!

Hur vill man då förklara, att samma män, som demonstrera mot Giordano Brunos kättarbål, stillatigande eller öppet gillande se på hur folk infor deras ögon drivas in genom fängelseportarna för brott av samma art som den italienske filosofens. Ar det skillnaden mellan bålet och cellen, som är så stor? Ah nej, svarar oss silverlockige Hedlund, allt beror på sättet.] våra dagar får man vara kättare hur mycket man vill, man får säga vad man vill, blott man gör det på ett sådant sätt, att våra humana myndigheter icke känna sig sårade. Vilket »sätt» använde nu Giordano Bruno?

Det olyckliga för vårt skrymtande publicistmöte är, att Giordano Bruno just var en av detta äkta slaget kättare, som om deras förtjänster äro aldrig så stora icke finna nåd inför de tongivande gammalliberala tidningsgubbarna, emedan de utmana fienderna genom en hänsynslös form. Den italienske astronomen och filosofen var stor som vetenskapsman, men han var större som agitator. Under hans tid pågick den häftigaste brottningen mellan ortodoxien och den moderna vetenskap, som den av arabernas civilisation befruktade europeiska anden omsider framfött, och vars förnämsta säte då var Giordano Brunos fädernesland. Den våldsammaste stöt, som religionen någonsin fått mottaga, hade då nyss utdelats av astronomin. Copernicushade störtat det ptolemeiska och mosaiska världssystemet och reducerat vår jord från alltets medelpunkt till ett litet rullande klot i en oändlig rymd, där det fanns miljarder liknande klot men, så vitt man kunde finna, ingen sjudelad himmel. Den revolution en sådan vetenskaplig erövring måste framkalla i människornas tankar och tro, är nu knappast möjlig att fatta. Solen var icke längi*e en aln bred utan mångfaldiga gånger större än jorden och gick varken upp eller ned utan tvang i stället jorden att kretsa kring sig — något som stred mot den dubbla auktoriteten av Guds uppenbarade ord och sinnenas iakttagelser. Det oerhörda i denna upptäckt tvang Copernicus att iakttaga stor försiktighet och framställa dessa nu av var man kända sanningar som blott en hypotes, för vars djärvhet han nästan ursäktade sig i ett mästerligt förord till sitt arbete, där den skräck kyrkan injagat hos vetenskapsmännen finnes tydligt avmålad. Denna mystiska form och tvetydighet i uttryck, som både Copernicus och Keppler av fruktan för bålet nödgades iakttaga, hade till följd, att det copernicanska systemet länge blev en hemlighet bland de lärde. Det var då Giordano Bruno uppträdde. Han blev den nya astronomins store agitator, som ropade ut till folkets massa vad forskarna funnit, och dessutom förstod att på grundvalen av de vetenskapliga rönen bygga en allmän

världsåskådning, vilken kommer den moderna materialismen så nära, att Bruno kan kallas denna läras fader. Då han överallt där han drog fram — och Giordano Bruno drog vida omkring med sina idéer — stötte på munkarna och prästerna som vetenskapens svurne fiender, beslöt han sig att utan försköning angripa kyrkan och dess lära med alla vapen. En svårare vedersakare hade denna mörkrets makt dittills aldrig haft, ty Bruno liknade Voltaire däri, att han grep till det obarmhärtiga löjet d. v. s. hädelsen, där intet annat hjälpte. Och säkert är, att om S. A. Hedlund levat på hans tid och haft en liberal tidning till sitt förfogande, så skulle han dömt honom skyldig på grund av det »råa ochhänsynslösa» sätt som han fann nödigt använda. Tänk blott, denne dominikanermunk sade redan i sextonde århundradet att han »överallt vart han kommit funnit skepticism under en yttre polityr av skrymteri (hu Hedlund) och vad han bekämpade var icke människornas tro utan deras föregivna tro». Vad skall man säga om en sådan oresonlig kättare? Han förtjänade sitt bål, och när publicistmötet i Göteborg skickade sympatitelegram till Crispi, som reser hans staty, så blev hans minne skymfat, så blodigt som en reaktionär hop kan skymfa en kättare, vars aska under 300 år virvlat om med vinden på en planet, där Giordano Brunos fiender ännu härska.

Låt oss säga sanningen rent ut: Det folk, som i pingst helgade Giordano Brunos minne var samma slags folk, som år 1600 brände honom. Bevis! Beviset är den omständigheten, att detta folk försvarar sin egen tids kättardomar. Ty bålet och cellen — det är samma sak på 300 års avstånd från sig själv. Vad bålet var 1600, det är cellen 1889. Munkarna, som år 1600 stodo kring Giordano Brunos kättarebål och hånade den store mannen, agitatorn och forskaren — de finnas än i dag och komma understundom tillsammans på publicistmöte. Tonsuren har blivit månsken — det är hela skillnaden.Jönsson

Skiss

Den 15 juni 1889

Jag observerade honom första gången på ett arbetarmöte, då han yttrade sig i rösträttsfrågan och bemötte den liberale rösträttskandidatens oförsiktiga fråga till ytterlighetspartiet, bestående huvudsakligen av grovarbetare, »om herrarne ansåge att idioter även skulle ha rösträtt?» med att plötsligt skjuta upp ur åhörarekretsen kring talarestolen, sträcka ut sin magra hals och klippa med ögonlocken, i det han replikerade:

-— Ja den ena idioten såväl som den andra, herr redaktör! Och med hänsyn till det beståendes trygghet vill jag bara säga, var inte rädd för konsekvensen, ty idioter skola rösta på idioter!

Därpå satte han sig lika plötsligt igen. Ordföranden gav honom en läxa för parlamentariskt oskick och gjorde en erinran därom, vilket nödvändigt villkor for de oförytterliga människorättigheternas utsträckning det vore, att de rättslöse iakttoge ett värdigt och hovsamt uppträdande. Men publiken applåderade ursinnigt och den liberale kandidaten måste kompromissa för att slippa undan outvisslad.

Det ögonblick jag sett mannens konstiga huvud var nog för att väcka mitt intresse. De anförda orden voro allt vad han sade, men det förekom mig, som de innehållit mera sanning än alla de långa föredragen tillsammans, och de hade uttalats med en sarkastig överlägsenhet, som skrek alltför mycket mothans ytterst tarvliga klädsel och kuvade, nästan ödmjuka hållning för att icke ge omedelbar anledning till frågan:

— Vad var det för en man?

Arbetaren, som stod bredvid mig, svarade:

— Jo, det var Jönsson!

Jag förstod, att det var en märkvärdighet, eftersom det ansågs nog att upplysa om, att det var Jönsson. När mötet avslutats, ‘ sökte jag upp honom i trängseln. Jag fann honom inuti en cirkel av mötesdeltagare, som bildats omkring honom. Han bjöd ut broschyrer, som han hade i en läderkappsäck, och tycktes göra lysande affärer. Då kretsen minskats litet, gick jag fram till honom och köpte en broschyr.

Vid första anblicken såg han allt annat än intelligent ut. Han hade ett frånstötande, orakat ansikte och en mun, som satt på sned och ytterligare vanställdes av ständiga snusflöden från mungiporna. Underläppen stod ut som på

en orangutang, och allt emellanåt tog han ett tag med tungan för att packa tillsammans snusdegen, som låg mellan läpparna och tandköttet. På moralisten, som bortser från det estetiska, skulle han icke heller gjort något angenämt intryck, ty han lät aldrig folk se sig i ögonen. Detta kom sig dock icke av någon ondskefull natur utan av den omständigheten, att hans ena öga blivit inslaget i ett slagsmål och det andra vindade.

Jag försökte komma i språk med honom, men han intog en reserverad misstänksam hållning och sköt en skarp blick förbi mig ur sitt oinslagna öga. Först när han fick veta, att det var jag, som skulle bli redaktör för den nya arbetartidningen, blev han meddelsam och öppnade sitt otillgängliga ansikte till ett fult men ärligt leende. Jag gav honom min adress och bad honom besöka mig morgonen därpå.

Han kom punktligt. Jag satt vid skrivbordet och hörde bullret med ett par träskor, som lämnades i förstun. Därpå gled han ljudlöst in, barfotad.— Har inte Jönsson några strumpor? frågade jag med en blick på hans smutsiga fötter, ty det var mitt i kalla hösten.

— Nej, vad skulle jag med sådana att göra?

Det lät avvisande, och jag släppte genast denna tråd till ett samtal.

— Har Jönsson något för sig, jag menar något regelbundet arbete?

— Jag, nej! Och jag lär aldrig få heller, åtminstone inte här i stan. Har inte herrn hört talas om mig däruppe i Stockholm?

— Nej, sade jag.

Han blev en smula förvånad, liksom besviken. Synbarligen gjorde han räkning på att vara allmänt känd. Det var alltså en svag sida hos honom, som jag lade på minnet.

— På vad sätt skulle jag ha hört talas om Jönsson?

— Åh ja, man skrev en hel hop saker om mig i tidningarna j vintras. Det var under rörelsen bland de arbetslösa, jag . . .

— Jaså, uppmuntrade jag honom att fortsätta.

— Ja, herrn har nog hört talas om mig, när herrn får veta vem jag är. Om herrn då vill, skall jag berätta . . .

Jag pekade på en stol och han satte sig mitt emot mig. Det ena benet lade han över det andra och gungade med sin nakna fot fram och tillbaka i olika takt under det han talade. Hans enögda blick tangerade hela tiden oavbrutet mitt ena öra.

— Mitt namn är Jönsson, började han. Redan mitt yttre tror jag skall antyda grovarbetaren. Jag blev också född till grovarbetare och har varit grovarbetare hela mitt liv, till dess jag kastade mig i politiken.

— Har Jönsson kastat sig in i politiken?

— Ja, och sen dess är jag arbetslös, på bättre svenska och i böckerna nere på rådstun kallad kringstrykare eller lösdrivare.

Ett år, i vintras var arbetslösheten bland grovarbetarne här i staden ovanligt stor. Dels hade under sommaren en massa lantarbetare dragits hit in av den stora byggnadssvindeln ochdels nedlades på hösten en mängd arbeten, som annars brukade fortvara även under vintern . . .

Här avbröt han sig för att öppna dörren och spotta ut i trappan.

— Det står en spottlåda där, Jönsson!

— Jaså.1. Nu förstår herrn, att när byggnadsarbetet tog slut för bonddrängarna, så reste de inte tillbaka ut på bygden, där hungern hotade dem ännu bistrare, utan stannade kvar i staden, där det redan utom dem var så många för många. Trängseln blev därför så stor, att flere hundra trängdes ut på gatan och flere tusen ur sitt arbete. Jag själv hade den tiden sysselsättning och ganska bra ställt och borde inte ha lagt mig i saken på det sätt jag gjorde,

men jag kunde inte låta bli. Jag visste att det fanns mera elände, än människorna hade reda på, och jag fick lust att dra fram det. Hustrun min grät och bad mig vara lugn, men jag kunde inte. Jag hade upptäckt ett hål i samhället, som man stoppat igen med trasor, och jag trodde inte det var så fasligt att blotta det. Jag ville inte göra revolution, bara dra ut trasorna och sondera såret.

— Ni är en kunnig och märkvärdig karl, Jönsson, anmärkte

jag-

— Jag är endast — sit venia verbo — lösdrivare, herr redaktör!

— Kan Jönsson latin också?

— Lite! Men nu fortsätter jag. — Under det jag om söndagarna gick omkring i husen på värnarna, fick jag en inblick i arbetarnas värld, som jag förut endast känt till inom min egen och grannarnas familjer. Ja, herrn kan nog inte fatta, att flere tusen arbetare gå sysslolösa större delen av vintern. Detta är den svårtroddaste av alla sanningar, som jag upptäckt. Det beror därpå, att arbetslösheten inte syns, den gömmer sig undan. Vet herrn varför? Emedan det anses, för ett brott, ett ont, som man begått. Arbetaren, som inte kan förtjäna bröd åt sin familj, döljer sig hemma rädd för fördomar och vikerundan, när han möter en poliskonstapel. Så dumma äro arbetarna. Om inte nöden hade ont samvete, skulle våra gator inte vara så tomma och fredliga som de äro under de kalla vinterdagarna.

Slutligen hade jag min plan klar. Jag höll först några möten utan polisens vetskap och sökte samla en del av de arbetslösa. Det lilla jag visste om samhället, försökte jäg lära dem. Jag sade dem, att det inte var deras fel, att de inte hade arbete, utan samhällets, och att samhället borde försörja dem. Då frågade de mig, varför icke samhället gjorde det, och jag svarade, att det antagligen var därför, att man inte hade reda på dem, att man inte trodde det fanns någon arbetslöshet. Då förstodo de mig, och vi beslöto att på något sätt locka fram de arbetslöse för att visa dem.

Det märkvärdiga hände, att stadens myndigheter inte lade något hinder i vägen utan tvärt om uppmuntrade mig. Likaså tidningarna. Jag fick affischer tryckta gratis och drätselkammaren upplät stadens stora torg till samlingsplats. Så skulle vi mötas en lördags förmiddag. Kvällen förut blev jag kallad till samtal med stadsfiskalen, som intresserade sig varmt för saken och lovade göra allt vad han kunde för de arbetslösa. Till en början skulle listor för frivilliga bidrag spridas bland stadens förmögna klasser, därnäst en konsert givas till förmån för de arbetslösa, och sedermera möjligen även en basar anordnas. Han hade talat med flera högt uppsatta herrar och damer, som med mycket deltagande omfattade det oförvållade armodets lott, ehuru de hittills icke kunnat göra något i större utsträckning. Men de voro villiga att taga verksamma steg till nödens avhjälpande, så snart någon bland arbetarna själva kom dem till mötes.

På lördagsförmiddagen kommo vi. Först hundra, så två, tre och fyra hundra. Vi blevo tusen, två tusen, ja, herre, vi blevo till slut tre tusen män, som icke haft arbete sedan första snön föll. Myndigheterna stodo i början och gapade, detta var ettunderverk för dem, dessa figurer hade de aldrig sett. De promenerande herrarna och damerna i pälsverk stannade på trottoaren och betraktade oss nyfiket, men kallt, som om vi varit av en främmande ras och exponerade till beskådan. Men ju mer man beskådade oss, desto obehagligare fann man vår åsyn. Poliskammaren sammanträdde. Man kunde icke uthärda anblicken av flere tusen par armar, som sträcktes ut efter bröd, inte med hopknäppta händer utan med knutna nävar. Och ännu förhatligare blev tavlan, sedan jag från en droska hållit ett tal, förklarat arbetslösheten vara ett samhällsont och talat om de arbetslöses rätt. Då blevo vi bortkörda.

— H ur kunde välviljan så där plötsligt förvandlas i raseri?

— Helt enkelt därför, att vi voro så många. Det hade aldrig varit meningen, att vi skulle utgöra mer än ett par hundra stycken, som kunde födas av konserter och basarer, och hade vi icke varit fler, skulle vi gjort nytta, emedan man just gick och var ängslig över att icke kunna hitta på någon lämplig förevändning för stora stadshusbasaren detta år, sedan barnsjukhuset och dövstumskolan och idiothemmet och soppkok-ningsanstalten voro färdiga. Men nu vågade vi vara lika många tusen, och dem kunde inga basaröverskott mätta! Och så talade

vi om rättigheter, då vi endast skulle varit stumma föremål för offentlig välgörenhet.

Verkan av demonstrationen blev tvåfaldig. För min del fick jag avsked från mitt arbete, förklarades misshaglig och farlig och ställdes under bevakning av bylingar. För de arbetslöses räkning förstärkte man ordningspolisen . . .

— Ursäkta, herrn! avbröt han här och vände sig bort för att ta in färskt snus.

— Sedan sökte jag naturligtvis nytt arbete. När jag då märkte, att alla dörrar stängts för mig, att alla, som hade mer än till maten för dagen, betraktade mig som anföraren för ett rövarband, vilken ville plundra dem, då beslöt jag göra buller av mig. Jag föresatte mig att åtminstone icke svälta ihjäl medhustru och barn i tysthet. Jag gav ut en liten broschyr, vari jag bevisade, att det var kommunens plikt att antingen underhålla mig eller bereda mig arbetsförtjänst. Jag gjorde saken till personlig. Broschyren spreds bland stadens alla arbetare och väckte ett misshagligt uppseende. Men man kunde inte komma undan mina förföljelser, utan måste till slut lova skaffa mig arbete.

Jag förstod, att man endast ville tysta munnen på mig. Det arbete jag fick var stenknackning ute på slätten, där nya stadsdelen planeras. Tillsammans med ett hundratal andra arbetslösa placerades jag därute i nordanvinden utan skydd, utan ett skjul att krypa in i under måltiderna. Jag höll ut några veckor, men sedan kastade jag bort släggan och gav ut en ny broschyr. Den handlade om stenknackning för 50 öre om dagen såsom medel att avhjälpa arbetslösheten. Även den fick strykande avgång. Men nu var jag färdig. Jag fick formligt avsked från allt arbete i kommunens tjänst och ålades att försörja min familj vid äventyr av arbetshuset i kraft av kungl. majestäts nådiga fattigvårdsförordning och lösdrivarstadgan.

— Nu har herrn hört min historia. Sedan dess har jag svultit mig fram och även lyckats hålla mina barn vid liv dels genom att sälja broschyrer, dels genom tillfälligt arbete, som välvilliga människor givit mig. Min hustru har också haft litet inkomster för skurning och städning, så att vi tills dato icke behövt anlita fattigvården. Därför befinner jag mig ännu på fri fot. Så snart vi bett fattigvården eller någon enskild om en kaka bröd, hade jag försvunnit i arbetshuset. Detta visste vi alla. Vi ha därför kämpat en dubbel kamp: mot hungern och polisen.

— Men är det möjligt, invände jag, då han slutat, att man utan vidare kan spärra in en frisk karl, som icke brutit mot den borgerliga lagen, och som sökt arbete utan att få? Det kan jag inte tro!

— Inte! Jo, herrn kan vara övertygad om, att i sammaögonblick min hustru ber vår barmhärtighetsinstitution om hjälp, sätter man in mig i arbetets bastilj.

— Arbetets bastilj! upprepade jag.

— Ja, och dit kommer jag med all säkerhet en dag.

— Det skall vi försöka hindra, Jönsson.

— Jag tror inte det kan hindras, vet herrn. När planet lutar måste man rulla. Så föreskriver tyngdlagen.

Jönsson sade sedan farväl och satte på sig trätofflorna. Jag kan ännu i dag, när jag vill, höra honom bullersamt slamra i väg utför trapporna och sedan klappa gatan framåt i sävlig takt, höra träskorna slå hårt mot den dåliga stenläggningen, tills ljuden så småningom mattas och plötsligt upphöra då han viker om hörnet och försvinner — en skepnad bland tusen likartade men ändå originell.Folket och jorden

Rörelsen för jordens nationalisering vinner med varje dag styrka bland Europas och Amerikas folk. Denna viktiga sida av socialismen kan vida lättare än dess övriga fordringar skaffa sig den allmänna opinionens gehör, emedan de som ha direkt intresse av privatäganderätten äro så få i förhållande till dem vilkas intresse — om ock sinsemellan motsatta — sammanfalla med jordens förvandling till samhällelig egendom. Icke blott den industriella arbetarklassen, utan borgarklassen i vidsträckt mening kommer sålunda så småningom till insikt om jordräntans sociala natur och rättmätigheten af dess konfiskering till samhällets fromma. Härav förklaras det, varför amerikanen Henry George’s teorier vinna allt större utbredning bland Europas bourgeoisi, särskilt

Englands, under det att mannens förbiseende av arbetarfrågan och hans kapitalistiska strävanden för övrigt beröva honom de organiserade massornas stöd i hans hemland.

Socialisternas fria blick låta dem emellertid .inse hela den utomordentliga betydelsen av den propaganda som George och Wallace bedriva bland medelklassen. Ty så inskränkt den meningen än må synas, att ensamt jordens nationalisering skulle vara tillräcklig för fattigdomens avlägsnande ur samhällena, så är det dock å andra sidan klart, att socialiseringen av den privata jordegendomen skall bli en triumf för socialismen och bana väg för dess alimänn? genomförande. Och även om vårt mål skulle dela sig i två hälfter, mellan vilka det

Axel Danielsson • 23komme att ligga några årtiondens mellanrum, så skulle detta rättfärdigas av de mera otvetydiga sociala företeelserna på vår landsbygd och den mera framskjutna ställning jordfrågan erhållit. Dock tro vi icke på en dylik sönderdelning av socialismen. Jordfrågan skall nog icke bli »löst» förr än samtidigt med den allmänna sociala frågan.

Här i Sverge är den s. k. jordfrågan ganska litet diskuterad och har icke på långt när skaffat sig den plats bland de sociala »problemen», som hon borde intaga. Ty ingenting kan vara falskare än det antagandet, att våra förhållanden i detta avseende skulle vara mindre olycksbådande, vi kunna med skäl säga mindre förfärande än t. ex. Tysklands, Frankrikes och Förenta Staternas. Den upplösningsprocess, vilken avslutats i England med bondeklassens totala försvinnande, och som rastlöst pågår i nära nog alla Europas land, är ingalunda med hänsyn till landets beskaffenhet kommen mindre långt i Sverge än annorstädes. Visserligen har vår bondeklass ännu i behåll en betydande både politisk och social makt. Men det kommer i samhällsspörsmålet mindre an på hur det ser ut i dag än hur det skall se ut i morgon.

Att vår lantbefolkning är stadd i stark upplösning, är lika faktiskt, som att denna upplösning alldeles särskilt pågår inom den del av landet, där åkerbruket med någon rimlighet kan kallas huvudnäringen. Denna del är som vi veta södra och mellersta Sverge eller med ett annat namn Götaland. Från dessa trakter har man sålunda att vänta sig den starkaste emigrationen — upplösningsprocessens synbara symptom.

Varje sjukdom har sitt normala förlopp, som blir abnormalt, om sjukligheten är större eller mindre än vanligt eller på grund av de yttre inflytelserna utvecklar sig annorlunda än vanligt. Och undersöker man våra s. k. normala folkmängdsförhållan-den, skall man lätt finna, att det är fråga om en normal utveckling av den sociala sjukligheten. Det vanliga förhållandet består däri, att städernas folkmängd ökas betydligt snabbare än landsbygdens.Men häri ligger redan sjukdomen, ty envar måste kunna inse vad följden till slut skall bli därav, att stadsbefolkningen tilltager i starkare proportion än lantbefolkningen.

Huru ställa sig nu i detta avseende förhållandena i Sverge? Statistiken ger oss ett överraskande svar. Den konstaterar icke blott, att våra städers befolkning tillväxer snabbare än landsbygdens, d. v. s. att den senares folkmängd relativt avtager* utan den upplyser oss om, att lantbefolkningen inom Götaland och Värmland absolut avtager, d. v. s. minskas. Vad säga våra samhällsbevarare härom? Det oroande fenomenet är icke nytt, det har iakttagits under många år, och den nyligen utkomna officiella befolkningsstatistiken för 1887 visar, att lantbefolkningens avtagande i nämnda del av landet under detta år utgjorde 14,629 personer — en siffra, vars betydelse icke ligger i dess storlek utan i dess algebraiska tecken,

För 1887 var också den starkt stigande emigrantsiffran större än under något föregående år eller 50,986 personer (den högsta siffra som hittills förekommit är 50,178 för 1882). Och detta trots den ingalunda oviktiga omständigheten, att oaktat våra vulgärradikales lockande skildringar av Amerika en mera sann föreställning om detta lands förhållanden börjat sprida sig bland vår allmoge.

Men emigrationen från vår landsbygd är icke ens tillnärmelsevis beräknad med siffran för emigrationen ut ur landet. Lantbefolkningens decimering (upplösning) försiggår i en trefaldig emigration:

1) emigrationen ur landet,

2) emigrationen till de närmaste städerna,

3) emigrationen ur det ena landskapet till det andra.

På dessa trenne vägar beger sig det svenska folket bort från en jord, varav det icke kan vinna sin näring, emedan den bästa delen af denna jord icke längre tillhör folket. Låtom oss lägga märke till, att det är i den bördigaste delen av landet som befolkningen avtager! De först odlade och såsom åkerbrukandevärdefullaste landskapen i Sverge — Skåne, Östergötland och Västergötland ägas snart uteslutande av godsägarklassen, som i samma mån emigrationen försvagar småbönderna, politiskt stärkes av storbönder, stadda i samma för vår tid så betecknande förvandling från bonde till bourgeoisi. Därför må man icke inbilla sig, att emigrationen som sådan oroar vår överklass. En ruinerad bonde är ett stycke jord till för de andra. Och om varenda småbondes lösen blev: — såsom den också så småningom blir — sälja och res! så skulle detta endast göra våra godsägare så mycket mera belåtna. Ty detta folk förstår i regeln endast att njuta frukterna av det närvarande, icke att beräkna dess följder.

Men vi kunna beräkna dem. Det är ej svårt att beräkna följderna av en kronisk folkförminskning ur hjärtat av ett land. Blott en del av denna ruinerade och bortdrivna allmoge, kan lämna sitt land. Det stora flertalet söker städerna eller dragas längre upp i landet till järn- och trävaruindustrin, som redan sugit i sig en så stor proportion av den gamla lantbefolkningen. Varje vår kunna vi iakttaga denna dubbla strömning in till städerna och uppåt landet, stundom hela arméer, som vid en järnvägs- eller bruksanläggning uppbådas för att kanske snart åter lösgöras och börja vandra på nytt. Så förvandlas vårt folk från en fast lantbefolkning till ett rörligt industriproletariat, som samlar sig i de stora centra eller är stadd på vandring, icke ägande en fotsbredd av sin forna jord, icke ägande något utom sina armar. Vad är väl detta annat än en av kapitalet åstadkomman mobilisering av landets befolkning h den stundande revolutionens tjänst.

Ty det oundvikliga måste en dag komma — en social omgestaltning, som återger folket dess jord genom att upphäva dess karaktär av privategendom.Något om kapplöpningar

Den 6 juli 1889

Med svetten lackande i strömmar utför länderna, med utspärrade, skälvande näsborrar och av sporrarna uppftäckta sidor störta hästarna fram mot målet, deras herrars mål, under det en gapande folkmassa i andlös spänning avvaktar utgången. De granna påfåglarna i de lysande ekipagen sträcka ut sina dumma huvuden och ådagalägga ett intresse som om hela deras ytliga påfågelsliv vore koncentrerat i detta viktiga ögonblick, detta sublima nöje, då det skall avgöras vilken av de välfödda kavaljererna eller jockeyerna, som rusa fram där på slätten, skall erövra damernas pris.

Nu lyckas en av hästarna komma ett huvud framför de andra. Vilda eder och ett nytt, fruktansvärt tag med sporrarna. Köttet fläckes upp djupare, två paralella linjer av blod markera loppet, det knakar i bröstkorgarna, som om de vore färdiga att sprängas, och skänklarna ånga av svett.

Men varken påfåglarna i ekipagen eller ryttarna äro tillfredsställda ännu. Sporrarna klämmas djupare in, varje språng måste göras längre. Det brakar i alla leder, men ännu kan farten ökas. Efter detta lopp skola hästarna vara förstörda för hela livet, sönderbråkade i sina leder, brutna och försträckta

— än sen? Det blir ju deras herrars förlust! Hästarna ha uppnått sitt levnads mål, sin bestämmelse, när detta dödssprång är slut. Det är för dessa minuters kval de under många år tränats och misshandlats. Skulle de nu aldrig kunna göramer än denna enda löpning, så blir det herrarna som få kännas vid risken och — vinna priset. Hästarnes andel i denna lysande fest är såren och smärtan.

Vid denna tid på året läsa vi om kapplöpningar varenda vecka. De höra till säsongen liksom badresor och turistfärder. De långa referaten i tidningarna över dessa djuriska folknöjen utgöra den förnämsta sommarlektyren för hela den unga och levnadsglada delen av de övre tiotusen och deras lakejer och kammarpigor. Vad vore den »döda säsongen» utan kapplöpningar? Att det inte rägnar under sommaren, att den svåra torkan hotar med allmän brist, det gör ingenting, ty sådant kan hjälpas genom tullar, margarinförbud o. s. v., men vem eller vad skulle ersätta vår hästavel och våra eleganta påfåglar en förlorad kapplöpning? En enfaldig proletär kan knappast tänka sig, vilken fruktansvärd kalamitet det varit, om ett oväder omintetgjort kappritten vid Limhamn* eller en storm

hindrat »erövringen av Oresundspokalen».

En enfaldig proletär förstår tvärtom icke bättre än att uppfatta det hela som ovärdigt djurplågeri, och då han läser den långa listan på pristagare, är han nog ociviliserad, att i stället för beundran för de lyckliga »ägarna», känna det djupaste medlidande med hästarna. Ty proletären har ej blivit delaktig i vår tids höga kapplöpningscivilisation och sportbildning. Han är på sin höjd själv blott en stackars ledbruten och flämtande kapplöpningshäst, som jagas framåt på den ändlösa rännarba-nan av hungerpiskan och kittlas till dödande språng av barnens kvidande och hustruns jämmer — sporrar, som skära djupare sår än jockeyens järntaggar.

För dem som i framtiden skriva detta århundrades historia skall kapplöpningen stå som en symbolisk handling ur en tid, då hela samhället icke var något annat än ett oöverskådligt kapplöpningsfält med målet osynligt i fjärran, då de nyttiga

Köping invid Malmömänniskorna voro en vild, oordnad hjord och de onyttiga och skadliga denna hjords grymma pådrivare, som med lyftad piska jagade framåt mot avgrunden.

överallt i livet går det till på samma sätt som vid de stora löpningarna på fältet, där de svagare varelserna måste springa tills de störta för de starkares nöje. 1 det dagliga livet är arbetaren kapplöpningshästen och kapitalisten jockeyen, som svänger ridspö’t och sätter in sporrarna. För varje löpning vinner ryttaren en gyllene skatt i pris, men den som burit honom, vinner intet. — Och denna ordning, som delar människorna i ryttare och hästar, säges vara föreskriven av naturen själv. Utan piska och sporrar skulle dessa rastlöst arbetande massor icke arbeta, utan denna rasande kamp om pris skulle civilisation icke finnas, utan att tillvaron vore en kapplöpning skulle den sakna allt behag — så lära oss de, som sitta till häst och hantera piska och sporrar.

De predika den »enskilda företagsamheten», den obegränsade förvärvsrätten, rättigheten för den grymme och samvetslöse att låta sina medmänniskor löpa i kapp till hans nytta och nöje. Deras moral är ett system av hädelser mot mänskligheten. De frånkänna människan av naturen alla högre drifter, all samhällsplikt, alla impulser till civilisation, all känsla av solidaritet. Utan piska skulle hon vara lat, utan sporrarna skulle hon ej röra sig ur fläcken, utan den vinningslystnes »företagsamhet» skulle ingenting bli gjort, utan egendomslustans ty-gellöshet skulle inga rikedomar frambringas. Arbetarslav, du är ett djur, liksom jag, men jag är det starkare — klatsch!

Denna moral är den härskande, den tongivande, den dagligen realiserade. 1 kraft af den ha de arbetande massorna jagats upp i en jäktande tävlingskamp, en dödsritt, vari de individ efter individ slitas upp, varur de individ efter individ kastas ut som ledbrutna kapplöpningshästar och vari de individ efter individ tvingas in, så snart de fått emottaga den nödvändiga träneringen. Ingen kan draga sig undan denna förfärligalöpning, hungerpiskan driver alla därtill: föräldrar, man, hustru, barn. Och därinne finnes ej ett ögonblicks vila! Människan kopplas vid en maskin, som av en annan människa matas med bränsle. Ingen rast, ofta icke ens måltider. Äta och arbeta förvandlar konkurrenskampen’ till en enda akt, liksom maskinen förtär sitt kol på samma gång den meddelar sin kraft. Arbetet är en enda oavbruten dödsdans mellan vaggan och graven, en virvel, som oemotståndligt drager in sina offer och ej släpper dem förr än de äro förtorkade skelett.

Vi se denna löpning dagligen inför våra ögon. Fäder, som rusa oss förbi med dödens bekymmer i sin blick, barn som störta fram för att fylla tomma luckor, mödrar, som ryckas bort från sitt hem och sina små. Överallt viner hungerpiskan kring våra öron. Så fort någon stannat för en minut — klatsch. Så snart någon dignar ned — klatsch klatsch! Och strax bredvid i de rika kvarteren går en annan människoklass, en annan ras, helt makligt utan bekymmer, utan brådska, men ändå välfödd, välklädd, svällande av livslust. Bland dem viner ingen hungerpiska, dem kittlar inga andra sporrar än vinningslystnaden och njutningsbegäret.

Dröjer mannen blott en minut för länge hos de sina, vågar han vila en minut efter det signalen till löpning är given — klatsch! Sätter sig den utmattade modern en stund vid sitt sjuka barns läger för att ur sina förtorkade spenar pressa fram några droppar av sin livskraft i dess mun — klatsch! Fabrikspipan ljuder. Löpningen börjar på nytt.

Detta är livet. Det är ett slags liv, som ett förvänt samhälle beskärt den arbetande proletären, ett liv av oupphörlig

kapplöpning utan rast eller halt. Och därför är det upprörande skådespelet därute på det brännande fältet, med flämtande, rådbråkade hästar och segerstrålande ryttare, som mottaga sitt pris av lysande damer, blott en symbol av den nuvarande mänskliga »ordningen», en förträfflig symbol, somkaraktäriserar vår tid lika mycket som den prålande välgörenheten och den hycklande filantropin.

Men av den blodstänkta rännarbanan, där huvuden krossas och lemmar stympas, hålla framtidens vägbrytare på att göra en fruktbar åker, där människorna skola arbeta utan hungerpiska och göra framsteg utan förtryckares sporrar, och där de djuriska lustarna skola vara tyglade under den omsider segrande samhällelighets- och solidaritetskänslan.En murvelbragd

Den som träder ut ur detta samhälles ram för att övertaga en post i arbetarrörelsen, antingen förhållandena pressa honom eller han tar ut det vågade steget frivilligt, skall ofel-barligen bli föremål för hela den icke-socialistiska pressens instinktiva förföljelse eller i bästa fall en hårdnackad tystnad, som alltid till en början verkar isande på det varma hjärtat. Och är det en skolad och prövad man med farligt kunskapsförråd, en överlöpare från den härskande till den behärskade klassen, så fördubblas hatet, och förföljelsen vilar icke en dag. Och tredubbelt osläckligt blir murvlarnes dvärghat, om denne överlöpare råkar vara en förstucken proletär, som ödet låtit genomgå överklassens dressyranstalter utan att vid procedurens slut ha blivit ett bräkande får. Detta händer så ytterst sällan, och när det hänt, betraktas det som en förfärlig olycka och all den inskränkta förbittring, som det lilla förmår rymma till det stora, öses ut över förrädarens huvud.

Så har det gått med undertecknad. Ingen av arbetarklassens förkämpar i detta land har väl i så hög grad som jag blivit hedrad med gallsprängande ovilja från mina yrkeskamraters, de värda tidningsskrivarnas sida. Jag nämner det som ett faktum, varöver jag varken är stolt eller nedslagen. Jag ser i den tysta och försåtliga så väl som i den öppna förföljelsen mot min person ett säkert bevis på uppfyllda plikter. Jag föraktar tidningspressen, den liberala som den konserva-tiva, har fullständigt brutit med varenda fraktion av detta samhälles stöttor och blinkar icke längre för något hugg av dem, vilkas vanmakt min stämma bidragit att reducera till ett intet, när det gäller att öva inflytelse på de politiskt skolade massorna. Där jag står är jag utom räckhåll för deras stenar. (Ty att hjälpa myndigheterna bura in mig på så eller så lång tid, räknar jag icke för hämnd; därmed skadar man mig icke.)

Dock skulle det ännu finnas en möjlighet att träffa den osårbare, icke i hälen utan på ett ömmare ställe. Därtill fordrades visserligen ett utomordentligt mått av oförsynthet och låghet, men vår herre var icke njugg, när han tillmätte dessa egenskaper åt de skånska publicisterna.

En och annan gång har namnet Elma Sundqvist skymtat fram för denna tidnings läsare, och dess bärarinna är nu icke längre obekant för partiet. Hon har under min fängelsetid tagit mera verksam del i rörelsen här nere och varit oss alla till mera nytta än som synts. Utan henne som medierska mellan mig och den yttre världen vet jag icke hur det skulle gått.

Vad hon uträttat och offrat för vår sak har hon väl i främsta rummet gjort som min fästmö- Även den modigaste och mest klartänkta kvinna lämnar icke gärna en trygg position i samhället och offrar nära nog allt för en sådan sak som vår utan att stå i ett personligt förhållande till någon av dess förkämpar. Nu var hennes öde sedan lång tid oupplösligt fjättrat vid mitt och därför nödgades hon bryta med alla och gå ifrån allt för att komma hit och medla mellan en fånge och livet.

En så sällspord handling av en kvinna ur de »belåtnes» klass måste förr eller senare erhålla sin lön. Och Elma Sundqvist har nu omsider fått sin — en redlig lön för ett redligt arbete.

Ty varje man i blus och varje kvinna vid hans sida måste känna lika djupt som jag det sällsynt redliga däri att ickeha tvekat ge sitt goda namn och rykte till pris åt smädel-serna i en samvetslös press. Det var på förhand givet, att så snart Elma Sundqvist uppträdde offentligt på ett arbetarmöte, hennes namn en gång för alla skulle märkas så grundligt och i sin fläcklösa renhet höljas så svart, att alla väl uppfostrade damer måste fasa och den djärva för all framtid lysas i bann, så långt en eländig tidningslapp når. Därtill var det nog, att hon är min fästmö.

Ah, dessa murvlar vi se smyga omkring och fullgöra sina kontrakt, de förstå sitt yrkes finesser! De ha skarpt

väderkorn och låta icke ett så ypperligt tillfälle gå sig ur händerna. De äro kända för sin ridderlighet och artighet mot damerna, men »damerna» böra då helst bo i Holmensgade eller motsvarande ställen i Malmö. Mot kvinnan ha de icke den ringaste hänsyn.

Tidningen »Arbetets» läsare ha sett det tal Elma Sundqvist höll på Rörsjömötet i söndags (14 juli, Bastiljdagen). Det är varken »brandrött» eller »anarkistiskt» såsom tidningarna utskrikit. De citater man haft den oblygheten att frambära äro lögnaktiga, vrängda och färglagda, men nödvändiga för att kunna ge relief åt den rubrik, som nu står att läsa i nästan alla tidningar man öppnar — »En svensk Louise Michel». Ja, det namnet behöver hon icke skämmas för, ty Louise Michel är en ädel och storsin-nad kvinna, beundrad och avhållen av hela Paris' arbetarklass.

Jag vill endast tillägga att även en tidning som Dag. Nyheter icke ansett sig för god att avtrycka lögnen ur malmö-pressen samt att den över all beskrivning råe »Smålandsposten» brukar ett uttryck som »avdankad malmöskolmästare i kjolar» — om en kvinna, som frivilligt och till sorg för vänner och anhöriga lämnat sin plats. Simon Broomé, såsom substitut för herrar Corréus och Bruzewits samt oxhandlaren från Värnamo ta alltid första priset i dylika delikata affärer.

Att jag egnat så pass mycket utrymme åt denna sak, behöver ingen ursäkt. Kvinnan i vår rörelse har mera behov änmannen av det offentliga erkännandets skydd mot de smädel-ser, för vilka hon utan förbarmande och hänsyn blir utsatt, och det i desto högre grad, ju fullständigare hon ger sig åt den sak hon lärt att älska. Dessutom kan en var förstå, att detta lumpna nedklubbande var en handske åt mig, som har att glädjas åt den vidsträcktaste impopularitet inom den svenska pressen.Man sträcker på sig

När man av naturen är Jiten till växten och ingen gymnastikkonst förmår lägga en tum till den bestämda längden, så känns detta alltid förargligt, men först när det börjar samlas folk och man kommer bakom en massa av ryggar, som skymmer utsikten, blir undermåligheten odräglig. Man försöker då det gamla prövade medlet att resa sig på tå och sträcka hals. Därmed lyckas man dock endast bedraga sig själv. En och annan kan visserligen genom att dra nytta av folkträngsefn komma upp på andras axlar, men de flesta undermålingar, som måste stå på tå och vrida halsen ur led, tröttna snart på den ställningen och intaga sin naturliga längd, varvid dennas obetydlighet blir ännu mera i ögonen fallande.

Så förhåller sig till oss växtkraftiga socialdemokrater de liberala och radikala folkledarna, fredsvännerna, nykterhets-apostlarna och frikyrkopredikanterna. De äro allesamman av naturen så rasande småväxta, men det syns icke så mycket, förr än socialdemokraterna tränga sig fram och ställa sig vid sidan av dem. Då ser folket skillnaden, och liberalerna se den nog också, ehuru det kostar för mycket på att erkänna den. 1 stället reser man sig beslutsamt på tå och sträcker ut halsen så långt kotorna kunna skiljas från varandra, beredd att om möjligt kliva upp på de närståendes axlar. Därifrån skulle man kunna mäta sig även med de längsta socialdemokrater.

Det är nu två år sedan en viss person kom hit ner till Skåne och två år sedan en viss tidning började sitt betydelse-fulla verk. Endast två år ha förflutit sedan socialismens stämma för andra gången höjdes här nere, och under det ena av dessa år har hon delvis varit kvävd bakom cellens järndörr. Och ändå är här så förändrat — en hel revolution har försiggått. Allt vad arbetarklassen i våra städer har av praktisk vakenhet och mognad är samlat inom socialdemokratiska organisationer, som ständigt svälla ut på bredden och djupet. Endast de liberales glödande avund kan bortresonera detta handgripliga faktum, så handgripligt, att det redan hunnit lämna spår efter sig i vår lagstiftning, som annars så trögt påverkas av tidens strömningar. Socialdemokratin är i detta ögonblick här i Skåne lika utpräglat som i huvudstaden det enda verkligt levande och handlande folkpartiet.

Men detta är mer än våra småväxta liberale kunna förmås att erkänna. För dem är* nu de tomma slagordens och den fruktlösa tåsträckningens tid kommen. De se socialismen allt avgjordare vrida sceptern ur deras hand och vem kan undra om de därvid grina illa. Det är alltför mänskligt att vilja blåsa upp sig när man är liten.

Liberalismen i Skåne gällde ännu för två år sedan att ha mycket starka rötter bland folket, ja, t. o. m. en Herslow kastade skuggan av ett inflytande. Här fanns en F. T. Borg, en Bulow, en Per Nymansson, en Axel Svensson. Nu

äro de alla så fullkomligt avskurna från arbetarklassen, att de endast genom att ta den medvetna osanningen till hjälp kunna tala i arbetarklassens namn. Vi ha ryckt upp den liberala plantan med rötterna och lämnat henne att torka i solen.

Men nu börjar dödskampen, vilken alltid är häftig och i synnerhet måste bli svår, när en så skuldbelastad syndare som liberalismen skall skiljas hädan. Dess skuld består i vad den icke har gjort. Därför se vi dem också nu, slagna av medvetandet härom, bereda sig till kraftansträngningar. Herr Borg skyndar sig att föreslå ett svenskt rösträttsförbund, strax svarar herr Svensson i Ystad med ett allmänt demokratiskt för-bund, herr Bixlow »tecknar ett större belopp» till assosiatio-nen i Lund och Per Nymansson skriver flitigare än någonsin om kristlig kärlek, nykterhet, gudsfruktan och — radikalism. Det hela är ett enda förvirrat surr, varav dock arbetarna icke höra så mycket, emedan det icke förnimmes långt utom »demokraternas» egna kretsar.

Om detta munväder vore ärligt menat, skulle vi icke ha ett ont ord att säga om de liberales färska iver. Men målet är för dem alla intet annat än socialismens bekämpande. Och därmed sticker man i sin gränslösa dumhet ingalunda understolen. Knappt har F. T. Borg i de varmaste ordalag uppmanat till ett allmänt rösträttsförbund, förr än han formligen avråder från deltagande i en demonstration just för allmän rösträtt som Helsingborgs fackföreningar anordna. Och skälet? Jo det eländiga svepskälet angives, att uppropet saknade förtroende-givande underskrifter — Helsingborgs arbetarorganisationer inge nämligen herr Borg intet förtroende. Herr Biilows so-cialistglävs är oss välbekant. 1 Ystad har Axel Svensson allt fullständigare blottat sig som en motståndare av samma snitt. Denne man blev förr, innan han visade sig omöjlig av utveckling och förstenad i spetsborgerliga meningar, av oss mycket hänsynsfullt behandlad och ingen har ägnat hans bok »Penningväldet» så mycken uppmärksamhet som redaktören av »Arbetet». Den kritik, varmed vi belyst honom och hans verk, har emellertid drivit honom över till reaktionen. Där står han nu bland de andra vulgärpolitikerna och arbetar mot oss med händer och fötter, mycket lovande som samhälls-stötta. Han söker försvara sitt handlingssätt och bedraga sig själv och andra därmed, att socialismen är en falsk lära. Men även om så vore, skulle mannen av omutlig heder icke låna sig till verktyg åt klassintresset därför att han tvivlar på den teoretiska riktigheten av en folkrörelses strävan. För den ärlige demokraten ter sig socialismen under alla omständigheter som en väldig frihetsrörelse bland proletariatets massor, ochhan går aktningsfullt åt sidan om han ej kan gå med. Men våra »demokrater» kasta sig i raseri mot de framträngande och vilja driva dem tillbaka. Stackare! Ännu aldrig har en världshistorisk rörelse kunnat drivas tillbaka. Äro då herrarna så ohjälpligt fåkunniga, att ni icke inse detta?

Såväl i »Arbetet» som i »Ystads Allehanda» har herr Svensson i en serie artiklar »vederlagt» socialismen. Våra läsare ha sett huru det lyckats. Vi ha icke ens ansett det löna mödan att bemöta honom andra gången, emedan det endast skulle bli ett upprepande av vad vi redan sagt. Men gömt är icke glömt; det kommer inom kort en slutuppgörelse såväl med honom som med andra. Herr Svensson yttrar sig alltid med kälkborgarens säkerhet och påstår en massa saker, som han icke vet. Sålunda beskyllde han i »Arbetet» socialisterna för att, om det vore möjligt, vilja driva munkorgspolitik mot andra partier, liksom de liberale mot oss. Om han nu haft den allra ringaste kunskap om vissa förhållanden inom det socialistiska partiet i Europa, skulle han vetat, att de verkliga socialisterna nyligen skilj t sig från en grupp i Frankrike, vilken går med opportunisterna i undantagsåtgärder mot boulangisterna. Så samvetsgranna äro socialisterna att de t. o. m. motsätta sig maktåtgärder mot så farliga fiender till arbetarrörelsen.

På samma sätt är det med alla herr Svenssons påståenden. Han skryter med att ha läst så ofantligt mycket och utvecklar stor styrka i citater och utdrag. Men han är i själva verket ovetande. Att proppa i sig en massa vulgär litteratur gör icke en människa vetenskapligt bildad. Det kommer icke an på hur mycket man har läst utan vad man har läst och hur man läst. Och man har läst illa, då man lägger dumheter i munnen på Marx eller avfärdar allmängiltiga nationalekonomiska principer på det kostnadsfria sättet att kalla dem »kolossala misstag». Detta är Svenssons taktik. Därför får man också hålla till godo med att bli avspisad i denna ton.

Hans senaste bragd är en revelj till alla Sverges liberaler,

Axel Danielsson 24en budkavle, som nu vandrar genom pressen, om socialismens falskhet och aUa liberalers

plikt att skrämma upp varandra och på allvar bekämpa denna falska lära. Intet förbund med socialisterna längre! Det vore att ge dem ett anbefallningsbrev till arbetarklassen (man häpne!). Liberalismen måste börja offensiven, den har varit för spak hittills. Endast den förmår att undertrycka socialismen. Bismarck har försökt, Napoleon den tredje likaså, men de voro stympare. Axel Svensson, Per Nymans-son och Isidor Kjellberg skola göra't! Liberalismen har gjort fiasko i Tyskland, Frankrike, Danmark, allestädes: socialismen segrar i två världar — i Sverge skall den med glans övervinnas av den mäktiga liberalismen, så snart denna fått blåst upp sig tillräckligt. »Nordens kronor tre de gamla, låter du väl bli ändå!» dundrade Tegnér till Napoleon. Och då blev Napoleon så rädd, och rymde till Sankt Helena, där han vart »dö». Så skall det också gå med socialismen och arbetarrörelsen, bara de liberale få sitt förbund färdigt.

Till dess ha vi ännu en liten respit.Äganderätten till Bastiljdagen

Den 23 juli 1889

»Smålandsposten» och »Aftonbladet» göra socialisterna på allvar denna stridig och förmena, att endast bakströvande små-landspettrar och petiga salongsradikaler haft moralisk och historisk rätt att demonstrera den 14 juli. »Ty», säger herr Beckman, »denna fest är och förblir till minnet av de liberala idéernas genombrott i samhällslivet». Sigurd, som äger ett minimum av historisk kunskap, flyktigt upphämtad ur »Smålandsposten», skriver i följande ton:

»Nej, herrar socialister, i söndags gingen] vilse, i söndags haden 1 intet på scenen att skaffa. Men blir det om ett par år bland Europas anarkister fråga om firandet av kommunens tjugoåriga, skam- och skuldbelastade minne, då är det er tur, då böra edra röda fanor vecklas ut, där hören 1 hemma, med den jubelfesten räknen] släkt, ty till vad under pariserkommunens skräckdagar sattes i handling, dit syftar ytterst edert verk».

På samma gång det humbugsliberala »Aftonbladet» med sant nöje instämmer häri, erinrar det om festen den 5 maj till minnet av franska nationalförsamlingens öppnande 1789, och yttrar med tanke på 6-kronors-banketten och herr Beckmans granna skåltal för börsjobbarnas och — för att citera deputeraden Andrieux — stortjuvarnas republik: »Härav hade visserligen det frisinnade partiet den fördel, att det för en gång framstod, såsom det är, nämligen helt och hållet skiltFrån den lilla skaran av socialdemokrater, vilkas talare annars pläga tränga sig in och prata på alla möjliga möten.»

Ja, för en gång »framstod» verkligen den 5 maj det »frisinnade partiet såsom skilt från den lilla skaran av socialister. Men vad var det som utgjorde skiljoväggen? Det var supépoletterna å 6 kronor — och på detta sätt framstår det stora frisinnade partiet dagligen såsom skilt från socialisterna. Endast en ljuslockig jesusbild, som på kjortelvägen kommit ^ig upp här i världen, kan öppet skryta med att ha hållit socialisterna borta från en dylik publik.

Men hur förhåller det sig med bastiljdagen? Och hur förhåller sig denna till pariskommunens resning?

Noble salongshjältar, var det ni d. v. s. edra förfäder, eller var det ett hungrande folk, som förstörde Bastiljen? Det var Paris' proletariat. Det var förstädernas arbetare — och medelklass, anförd av sina förkämpar, Camille Desmoulins, den flammande revolutionären, Marat, folkets vän, de egendoms-löses illa kände man, en vaktmästare Maillard, en bryggare Santerre, en hjulmakare Tournay o. s. v. Ingenstädes bland denna stormande massa skulle det varit möjligt att upptäcka motsvarigheter till en folkilsken landsortskrönikör eller en bankettätande och skåltalande salongsdocka. Det hade icke varit gott för dylikt folk att vara med den dagen. Och om de varit med så skulle nog historien vetat av det, ty deras huvud hade ^säkerligen rest sig högt över den vilda, rasande mängden — -så högt som längden av ett piskskaft. Vi frukta detta på fullt allvar, icke därför att vi äro vänner av dylik folkrättsskipning, utån emedan vi känna det folk, som var i rörelse under -bastiljdagen.

Och varför är kommunupproret skam- och skuldbelastat, men i>astiljdagen en stor minnesdag? Jo, naturligtvis därför att det förra gällde arbetarklassens frigörelse, medan den senare endast blev till borgarklassens nytta. Annars utmärkte sig den .rörelse, som tog fart den 14 juli, för vida större grymhet frånfolkets sida än den som började den 18 mars 1871. När bastiljen gav sig, lovade kapten Elie på en officers hedersord, att icke ett hår

skulle krökas på någons huvud. Emellertid blev en stor del av besättningen dödad och kommendanten de Launaus huvud bars i triumf på en pik. Vid ankomsten till Hotel de Ville bemäktigade sig den segrande massan handelskårens president Tlesselles, som lovades ransakning, men dessförinnan nedsköts i ett gathörn. Under den närmaste tiden därefter blevo byråkraten Toulon och hans svåger Berthier, generalinspektör över förvaltningen, utan rannsakning och dom hängda i lyktarmen — andra offer att förtiga.

Vi se sålunda, att bastiljdagen icke var ett upptåg av handsk-prydda frasliberaler. Det handlande folket var här mycket vildare och hämndgirigare än pariskommunens män. Om denna tilldragelse har man inga sådana saker som de ovannämnda att berätta. Skändligheterna förövades den gången uteslutande av »civilisationens räddare», det band av slödder, som Thiers organiserade och förde till Paris. Två generaler blevo visserligen mördade den 18 mars, men, såsom det nu är fullt bevisat, av sina egna soldater. Pariskommunen var en öppen, ärlig kamp, som från arbetarnas sida fördes med den största mänsklighetshänsyn och urskiljning.

Men när Sigurd Hedenstjerna får tag på historien, blir Bastiljdagen en festlig tillställning helt enkelt och kommunen ett skurkstreck. Och den noble liberalen, Ernst Beckman, tvekar visst icke, att ta den annars omöjlige beskällaren i Växiö till hjälp vid ett dumt anfall på socialdemokraterna.

Ty att anfallet var dumt på samma gång det är i hög grad lumpet framgår därav, att de liberale icke gjort en min av att begagna sig av sin äganderätt till Bastiljdagen. Det är huvudsakligen socialisterna som firat den. Hade icke de varit, så skulle Bastiljens stormning icke blivit på ett värdigt sätt högtidlighållen i vårt land.Räntans fall

Vi ha nyss i geschäftspressen läst några löjliga artiklar om socialismen och räntefoten. Naturligtvis är det givit på förhand, att dylik spaltfyllnad ur nationalekonomisk synpunkt är alldeles oefterrättlig, och vi kunde saklöst låta dumheten passera. Men i denna punkt som i så många andra, representerar den liberala pressen, vad den stora massan tänker, innan hon fått ljus i samhällsspörsmålet och vi vilja därför egna några ord åt detta ämne.

Varför sjunker räntan? Betyder det samhällenas demokratisering, såsom man sagt? Betyder det att egendomen börjar utjämnas?

Att räntefoten sjunker är ingenting nytt. Den har en lång tid befunnit sig i ett ständigt fallande, och det är i allmänhet utmärkande för det borgerliga samhället, att räntan blir lägre ju längre den industriella utvecklingen når d. v. s. ju större kapitalhopningen blir.

Det kapitalistiska samhallet rör sig som vi veta i cykler, i kretser av »goda» och »dåliga» tider, vilket har sin orsak i själva produktionssystemet. Arbetaren får i lön vanligtvis blott hälften av det han frambringar. Det andra fördelas mellan kapitalisten och jordägaren. Men samtidigt utgöra lönarbetarna av alla slag det stora flertalet i samhället, och det är följaktligen de, som skola förbruka huvudmassan av de producerade varorna. Därifrån hindrar dem emellertid deras bristpå köpkraft. Dc kunna endast förbruka en del av det de frambringa. Och med all sin goda vilja förmår kapitalisten icke förstöra hela den andra delen. Därav följer med nödvändighet en stockning, varunder produktionen förlamas. Stockningen fortfar och blir allt allmännare. Då sjunker naturligtvis räntan, ty räntans storlek beror av produktionens livlighet. Slutligen inträder krisen såsom räddningen. 1 krisen förstöres de hopade varorna, antingen genom krig eller annan spoliering, och sedan börjar den »goda» tiden, vilken snart åter övergår i en »dålig».

På detta sätt går det från kris till kris. För varje ny cykel blir stockningen allmännare och krisen våldsammare. Hur grundlig en kris varit, lämnar den nämligen alltid det onda i förökat mått i arv åt nästa kretslopp, och därför ter sig den kapitalistiska produktionens historia, om man betraktar den i stort, som en enda stockning, vilken måste sluta med hela samhällssystemets undergång.

Detta är den väsentliga orsaken till räntefotens höjningar och fall. Att den faller just nu betyder helt enkelt att stockningen på världsmarknaden ökas. Det betyder icke att penningen demokratiseras, utan att samhället revolutioneras, att det förestår en kris, — denna må bli övergående eller icke.

Om räntefotens sjunkande innebär en utjämning av förmögenheten, skulle arbetslönerna stiga. Men detta är icke förhållandet. 1 bästa fall förbliva de på samma nivå, men i allmänhet sjunka de både relativt och absolut. 1 Dag.

Nyheter fanns häromdagen ett meddelande, om att arbetarnas villkor i Tyskland snarare försämras än förbättras. Och där experimenterar man ändock med statssocialism! Saken är den att låg räntefot ständigt åtföljas av låga arbetslöner (se Henry George s Fattigdom och framsteg!) och denna ekonomiska lag visar tillräckligt, att räntans fall icke betyder samhällets nyfödelse utan dess förestående slut. Måhända få vi snart ett förstörande krig. Det skall hjälpa en tid, räntan skall då åter stiga. Men såkommer den olycksaliga freden igen med fördubblad stockning och ännu snabbare räntefall.

Det var bland andra herr Asps Dagblad som skildrar de välgörande verkningarna av räntans fall. Herr Asp borde dock veta vad den saken betyder. Tack vare den tidningskonkurrens han öppnat här i Malmö, minskas betydligt genomsnittsavkastningen av kapital, använt i tidningsproduktionen. Det är på detta sätt räntan sjunker. Men vem förtjänar på denna smutskonkurrens? Icke allmänheten, ty den får sin andliga kost försämrad. Icke litteratörerna, ty dels använder Asp själv inga litteratörer, och dels snoppar han bort förtjänsten för andra tidningars medarbetare. Och sättarna få endast vad de måste ha, kanske icke ens det. Således: varuförsämring, lönenedsättning och allmän tidningsstockning. Vem förtjänar då? Endast herr Asp, som under det svindeln varar, har sitt levebröd?

Detta är en bild i smått av hur det går till då räntan sjunker. Och man skall själv vara svindelproducent, som lånar upp pengar för att slå ihjäl konkurrenter, för att kunna glädja sig åt en sådan process och däri se en ljusning för den stora massan.Socialismen och räntefoten

Den 29 augusti 1889

1 förra artikeln uppdrogo vi i korta drag den allmänna ekonomiska utvecklingens gång. Gentemot det grundfalska påståendet från pseudoliberalt håll, att räntefotens succesiva fall betyder »kapitalets demokratisering» d. v. s. spridning, visade vi, att den tvärtom åtföljes av förmögenhetens koncentrering. Att en så över alla gränser naiv mening som den, att låg ränta orsakar rikedomens utjämning, kan med god smak upptagas i vår »folkpress» och där cirkulera som prima vara, bevisar tillräckligt hur det står till med hjärnorna och kunskaps-förrådet hos en del gottköpspublicister. Från detta samma håll har nu ett par ytterligare artiklar varit synliga, vari det förebråtts mig dels att vara en »spekulativ svärmare», dels att ha gjort »lögnaktiga utfall». Jag skall låta mig angeläget vara, att besvara bägge dessa beskyllningar.

Till en början några ord om socialisternas metod. Herr Leon. W. Ljunglund, som redigerar »Skånska Dagbladet», gjorde härom dagen effekt genom att svänga sig med orden »induktiv» och »deduktiv». En stor del av våra läsare — och säkerligen en ännu större del av herr Leon. W. Ljunglunds

— är utan tvivel mindre hemmastadd med dessa uttryck. En forskare kan, då han undersöker ett område av människans kunskapssfär, gå tillväga på tvänne skenbart motsatta sätt. Han kan med den yttersta sorgfällighet samla erfarenhetsrön och från dem uppstiga till allmänna lagar eller kan han från allmänna lagar stiga ned till erfarenheten och det enskilda. 1verkligheten är det alltid enligt den förra metoden som människan från början vinner kännedom om tingens lagar. Men sedan inom någon vetenskapsgren ett tillräckligt erfarenhets-förråd är samlat, framträder vanligen en stor tänkare, som mer eller mindre omedelbart upptäcker den stora lagen, som reglerar fenomenen, och denne vetenskapsman säges då tänka deduktivt. Han uppställer den allmänna principen och härleder därur det enskilda. Men en var kan lätt inse, att ingen forskning är uteslutande deduktiv och ingen uteslutande in-duktiv. Den ena eller andra metoden kan vara övervägande hos olika vetenskapsmän, men för övrigt gå bägge metoderna alltid in i och upp i varandra, så att något absolut särskiljande ej är möjligt. T. o. m. en så deduktiv vetenskap som logiken (läran om tankelagarna) blev från början bearbetad in-duktivt, ty det berättas att dess egentlige grundläggare, Jlri-stoteles, endast genom att med stor möda studera de store athenske talarnas slutledningar lyckades uppställa reglerna för det riktiga tänkandet.

Nu kommer herr Leon. W. Ljunglund och förebrår \arl Marx att han gått deduktivt tillväga i »Das Kapital», ett arbete varom herr L. för övrigt måste sväva i den fullkomligaste okunnighet. Denna förebråelse är icke ny, ty herr Leon. W. Ljunglund har upptagit den ur vulgära pamfletter mot socialismen. Men dessa våra vedersakare glömma en viktig omständighet, nämligen den att själva den borgerliga ekonomins grundläggare Jldam Smith,

vilkens arbete blev kapitalistklassens ekonomiska bibel i kampen mot godsägarna, använt samma deduktiva metod som Marx, ehuru ensidigare och utan att så fullkomligt som Marx pröva sina slutsatsers riktighet på erfarenheten. Både Smith och Marx utgå från en och samma allmänna princip: arbetet som värdekällan. Att Marx därvid kommer till ett himmelsvitt annat resultat än Smith beror således icke på den metod han använt. Den deduktiva metoden är egen för de store vetenskapsmännen med siareblick,och utan deduktionen skulle mänskligheten icke vara långt kommen.

Nu till den egentliga saken. Herr Leon. W. Ljunglund förebrår mig alltså, att min åsikt om räntefotens fall härrör från en tom teori, erhållen ur »obevisade premisser». Den första av mina premisser var: arbetet är enda värdekällan, den andra: arbetarens lön motsvarar blott en del av det värde han frambringar. Härav fick jag fram som slutsats den långsamma stockningen, ty då de verkliga producenterna icke kunna förbruka allt det de frambringa, följer med nödvändighet en s. k. överproduktion. Denna stockning åter sänker kapitalräntan, vars storlek beror av bland annat produktionens livlighet

Denna bevisning kallade herr L. »svag argumentation», ehuru jag även hänvisade till det allmänna sakförhållandet, att låg räntefot åtföljes av låga arbetslöner och icke omvänt. Om räntefotens fall betyder »kapitalets demokratisering», då måste vi jämsides med räntans fall kunna iakttaga en utjämning av förmögenheten. Att uppvisa detta, skulle vara »stark argumentation». Men det underlåter herr Leon. W. Ljunglund, och inskränker sig till att försäkra, att av »sådana fakta» ett »överväldigande antal» skulle kunna samlas genom ett »omsorgsfullt induktivt förfarande».

För att nu en gång visa herr L. och hans själsfränder vår verkliga styrka i bevisföringen, vilja vi göra vad herr L. underlät — företaga en »omsorgsfull induktion». Betrakta till en början nedanstående tabell, som schematiskt utvisar diskontoräntans fall sedan i 85] vid de fyra förnämsta av Europas banker.

År Engelska banken Franska banken Tyska riksbanken Wiens plats

*851-6r> 4.12 °/o 4.16% 4.39% 4.74%

j 86 j—65 4.90 » 4.83 » 4.47 » 5.11 »

1866 - 70 3.62 » 3.07 » 4.67 » 4.54 »

187]—75 3.75 » 486 » 4.50 » 5.16 »

1876-80 2.87 » 2.65 » 4.17 » 4.34 »

1881—84 3.53 » 3.43 »> 4.25 » 4.08 »

1885 2.50 » 3.OO » 4.12 » 4.OO »

1886 3.00 » 3.00)> 3.33 » 4.00 »Sedan 1851 har således diskontoräntan befunnit sig i fallande med periodvisa avbrott, som vi sedan skola förklara. Hade vi tillräckligt material till vårt förfogande skulle vi kunna visa, att ännu större räntesatser än de högsta här upptagna förekommit under äldre tider. Det är ett känt sakförhållande, att den kapitalistiska produktionen möjliggjordes just genom den forna, ofta ytterst höga ockerräntans förvandling i måttfull handelsränta. Först då jordvärdet sjunkit tillräckligt lågt och guldmassor inströmmat från den nya världen till Europa, varigenom penningräntan sjönk, kunde den moderna industrin utveckla sig.

Den första lärdom vi härav ha att hämta är den, att räntefotens fall, långt ifrån att som det oriktigt uppgives i Sk. Dagbladet vara ett fenomen i våra dagar, kännetecknar hela den kapitalistiska utvecklingen. Räntefotens storlek sammanhänger nämligen med kapitalprofiten eller kapitalistens vinst av produktionen. Men kapitalvinsten för samma konstanta kapital reduceras genom konkurrensen till ett minimum. Den enskilde kapitalisten nödgas att jämt förstora sin kapitalmassa. Förmår han det icke, går han under. Därför se vi allestädes storindustrin segra över hantverket och den lilla industrin. Men storindustrin betyder kapitalets d. v. s. förmögenhetens koncentrering. En småningom sjunkande räntefot skall således motsvaras av en småningom försiggående uppsamling av kapitalet på allt färre händer. Och nu ha vi helt simpelt att besvara följande fråga : Visar den

officiella statistiken för de år den anförda tabellen omfattar en spridning eller en koncentrering av rikedomen?

Vi veta alla, att tidrymden från 1850 tills nu utmärkts av en oavbrutet fortgående kapitalkoncentrering. Att förneka detta är att utesluta sig själv ur diskussionen. Men då icke desto-mindre ekonomer av hr Leon. W. Ljunglunds kaliber icke tyckas riktigt vilja medgiva det, så skola vi anföra några siffror.

Från 1815 till 1825 föll, enligt vad Marx' konstaterar, ingen privatförmögenhet i England över j miljon pund sterling un-der arvsskatt, från 1825 till 1855 däremot 8 och från 1855 till 1859 d. v. s. på 4V2 år 4. Således, först då räntan började sitt fall, uppstå jätteförmögenheterna. Huru många miljonärer det för närvarande finnas i England, kunna vi icke uppgiva, men det är säkert, att de äro talrikare än någonsin förut. Enligt vad »Economist» 1886 sökte beräkna tillväxte från 1875 — 1885 engelska kapitalet med 1,500 miljoner pund vid en

räntesats som i genomsnitt var den lägsta som dittills förekommit. Och vart togo dessa 1,500 miljoner pund vägen? De stannade inom kapitalistklassen, ty arbetarens ställning är densamma som förut, och i England är som vi veta, medelklassen enligt våra begrepp försvunnen.

Från Irland äro vi i stånd att meddela fakta, som lika otvetydigt bevisa, att under det räntefoten fallit småfolkets ställning försämrats. Från 1851—61 minskades antalet arrendato-rer av mindre än 100 acres jord från 31,583 till 26,567*. Och denna process avstannade icke, då räntefoten sjönk ännu lägre. Statistiken ger följande resultat för perioden 1864— 1886:

Arrendenas storlek Arrendatorernas Tillväxt Minskning antal 1 864 1886 Intill 1 acre 48,653 47.8S3 _ 800 Över j --- 5 acres .... 82,037 6l ,187 --- 20,850 » 5 --- J5 » .... 1 76,368 1 57,696 --- 18,672 » 1 5 --- 30 » .... 1 36,578 J34,8l5 --- 1,763 m 30 --- 5° » .... 71,961 73,929 1,968 --- » 50 --- 100 » .... 54.247 56,294 2,047 --- » 100 --- 200 » .... \ 22,690 | » 200 --- 500 » .... f 3',9*7 8,328 \ 65, --- » 500 » ... J 1 ,560 I Summa 601,771 564»352 --- 37.419 Antalet småarrenden intill 30 acres har avtagit med 42,085, medan arrendena över 30 acres tilltagit med 4,666. Detta

* Vi se lätt, att statistiken i Irland på Marx tid icke omfattade hela landet.betyder, att de små arrendatorerna ersatts med kapitalister, som bearbeta jorden med större kapital och efter bättre metoder. Egendomen koncentrerar sig således under det räntan sjunker.

Under den tid vår diskontotabell omfattar har i hela Europa hantverket angripits i sina grundvalar av storindustrin. För att blott taga ett enda exempel bland dem, som ligga oss till hands, har från 1878 till 1882 antalet hantverkare i kantonen Thurgan i Schweiz minskats med fulla 56 proc., som uppslukats av storkapitalet. Och denna process har varit vida häftigare i andra länder.

En enda blick på tabellen visar oss, att diskontoräntan hållit sig lägst i England och högst i Tyskland och Österrike. Erinra vi oss nu, att kapitalkoncentreringen är störst i England, där bonde- och hantverksklasserna äro så gott som totalt utrotade och minst i Österrike, där ännu finnas starka rester av en jämnare kapitalfördelning, så finna vi att den lägsta räntan motsvarar den största kapitalhopningen och den största mass-utarmningen, medan högsta räntan utmärker ett tillstånd, där småproducenterna ännu ha en viss betydelse.

Förhållandet mellan räntefot och arbetslön är som vi förut sagt, ett direkt: båda falla samtidigt. 1 nyare länder där räntan är hög äro även lönerna höga. 1 gamla tvärtom. Och då räntan i nyare länder sjunker, sjunka även lönerna. När den vanliga daglönen i Kalifornien utgjorde 5 dollars, var, enligt Henry George, den vanliga bankräntefoten 24 proc., nu då den vanliga daglönen utgör 2—2V2 dollars, håller sig diskontot vanligen vid io—12 proc.

★ ★

*

1 det föregående uppvisade vi att räntans fall dels icke var någon nyhet utan ett utmärkande drag för hela samhällsutvecklingen, dels att det ända tills innevarande ögonblick icke betytt »kapitalets demokratisering» utan kapitalets aristokrati-sering d. v. s. dess hopande på allt färre händer. Vi visade,att detta icke blott var socialismens allmänna teori utan ett historiskt sakförhållande av sådan omfattning, att det skall en förvånande

okunnighet till för att neka det.

Till de exempel vi framdrogo ha vi nu blott att foga några ord om förhållandena i Sverge. Hos oss har så väl hypo-teks- som diskonto- och sparbanksräntan hållit sig jämförelsevis hög och stadig. Men dess tendens är som överallt annorstädes att falla, och denna tendens motsvaras även här av en tendens hos förmögenheten att koncentrera sig. Beviset härför kan tvivlaren finna i vår offentliga statistik. En annan gång skola vi även för Sverige anföra siffror, men nu kan det vara nog att hänvisa till några omständigheter, som kunna kontrolleras av vem som vill. Vi veta, att emigrationen tilltager, att bondeklassens skuldsättning växer, att hantverket avtager (se »Statistisk Tidskrift»!), att storproduktionen tilltager och att nom vår viktigaste industri, järnindustrin, de stora producenternas antal minskas. Om våra jordbruksförhållanden gäller det, att jordvärdet faktiskt samlar sig hos hypoteksbankernas långivare. Det kan nog hända, att en egendom vid bondens konkurs splittras, men därvid gå vanligen delarna till andra egendomar, som alltså växa. Regeln är väl, att hypoteksban-ken nödgas taga jorden, och när detta förhållande blivit allmännare skola kapitalisterna börja driva jordbruket i tillräckligt stor skala för att det skall löna sig. Utvecklingen är den samma i alla land, där en del av jorden ännu är styckad mellan småbönder. Av stort intresse var det att höra de enstämmiga klagomål som höjdes på jordsocialisternas kongress i Paris denna sommar över den tilltagande utarmningen bland bönderna. Ttenry George berättade om Amerika, att jorden där märkbart koncentrerade sig. M. Tombeau, representanten för Frankrike, yttrade, att den mindre jordbrukarens ställning i i detta land snarare är sämre än bättre mot vad den var före 1789 års revolution. De övriga franska ombuden instämde. Representanten för Danmark konstaterade, att hypoteksskul-den i detta lilla land från 1871 —1885 st€8 mcc* ,^° m^j°ner (dollar står det i referatet, men det är kanske ett fel). Samma visa sjöngs av de övriga ombuden. 1 Sverge uppgick skuldsättningen 1886 till 914,329,380 kronor. Och likväl har den allmänna räntefoten i alla dessa länder sjunkit!

Härmed må det väl vara tillräckligt ådagalagt vilket kolossalt misstag det är att tro på den låga räntans förmögenhets-upplösande verkan. Hittills har räntans fall betytt raka motsatsen, och så lär det väl även komma att bli för framtiden. Det är herr Ljunglund och icke jag, som kolporterat ut en falsk teori, som verkligheten vederlägger!

Sens moralen för herr Leon. W. Ljunglund är denna, att han bör akta sig för att öppna diskussion med undertecknad. Och särskilt bör han akta sig att skrävla om ett »omsorgsfullt induktivt förfarande». Han, pseudoidealisten, åberopa induktionen! När man går induktivt till väga, slutar man för visso icke som — hädelsevittne.

Hans gymnasistmeningar om orsakerna till krigen m. m. spar jag till här näst eller till en annan gång. Åt arbetarna här i staden vill jag med anledning av denna diskussion säga ett allvarsamt giv akt! Jag har roat mig med att ta upp en av de villomeningar, som av Sk- T>agbl. spridas ibland er, och visat, att den är lika falsk till sitt innehåll som fientlig mot arbetarrörelsen till sitt syfte. Med de övriga åsikterna hos detta organ förhåller det sig på samma sätt. De utlöpa alla i denna gamla refräng: arbetarna ha det rätt bra och bättre få de, om de hålla sig till den smutsbilliga litteraturen.

På arbetarna beror det vilken av de konkurrerande tidningarna här på platsen till slut skall bli den dominerande även inom arbetarvärlden. Välja de billighetsbladet och låta upp-lysningsbäraren falla — då äro de sannerligen icke värda den möda man gjort och gör sig för att rikta deras håg på deras egen sak.Den allmänna strejken

Den 5 september 1889

framträder i våra dagar alJt bestämdare såsom den naturliga formen för kampen om den förestående omvälvningen i samhällsförhållandena. Strejken var från början det första tecknet till det moderna proletariatets historiska framträdande. Något annat vapen än den effektiva organisationen äger arbetaren icke och någon annan väg till en högre existens står honom icke öppen. Och vad som ursprungligen erbjöd sig som den oupplyste lönslavens omedelbara nödvärn mot den enskilde utplundraren, visade sig sedermera endast ha varit kärnan till klasskriget mellan kapitalist- och arbetarklass. Under hela århundradet har detta krig rasat, och strejken har ständigt varit dess regelbundna form. Stundom har proletären även tagit geväret i hand, såsom i Frankrike, men

de politiska revolutioner han på detta sätt verkställt förändrade icke hans ställning, och då han slutligen en gång lyckades bli herre i ett av de stora industricentra, visade det sig, att hans lidandes kalk ännu på länge ej var tömd och att hans styrka ännu var för svag mot det borgerliga samhällets motståndskraft. Men strejkkriget flammade fortfarande, det åtföljde som en skugga den kapitalistiska produktionen på dess väg ut till de avlägsnaste folk och fick för varje år en allvarsammare karaktär. Det har flammat i EngJand, det har flammat i Tyskland, det har

Axel Danielssnn 2 5flammat i Belgien, det flammar hos oss. Att arbetarna oftare blivit slagna än segrat har icke dämpat det. Tvärtom. Nederlagen ha förorsakat organisationens utgrening och förstorat stridens dimensioner. Strejken får alltmera en social karaktär, d. v. s. • den ter sig allt tydligare som ett krig klass mot klass. Av denna natur voro kolgruvarbetarstrejkerna i Belgien och West-falen, av samma natur är dockarbetarstrejken i London. Dylika företeelser i vårt samhälle visa oss icke blott att en social revolution skall tima, utan att den redan är i verksamhet. Ty vad är detta, att hundratusentals utsvultna arbetare i den sämsta tänkbara samhällsställning hålla enigt ut i en kamp för ett bättre liv, vad är det annat än det sociala kriget?

Vilken fruktansvärd kraft proletären besitter, då han står organiserad som klass, lär oss strejken i London så tydligt, att det icke behöver påpekas. Jättestaden hotas med hungersnöd blott därför att hamnarbetarnas händer vila. Denna strejk, så oskyldig den till en början såg ut, innebär större fara för Londons härskande klasser än om en tredubbelt talrikare armé, utrustad med alla nutidens förstörelseredskap hölle världsstaden innesluten. Om kampen bleve tillräckligt allvarsam och denna strejk drog ut på tiden blott några veckor utöver en viss gräns, skulle London få känna en verklig belägrings verkningar, en så mycket farligare belägring som den belägrande armén befunne sig i hjärtat av London själv.

Och här gäller det blott en penny! Blott för några örens skull en sådan beundransvärd kamp! Hur skall det då komma att se ut i England den dag dess arbetarklass, kanske av en obetydlig anledning som nu, ryckes in i en strejk, vilken breder ut sig från yrke till yrke över hela landet och slutar med att fordra påbörjandet av samhällets omdaning! En sådan dag skall komma. En sådan strejk som denna låter oss tämligen tydligt se, att innan proletariatet kan hoppas på förverkligandet av sina stora mål, det först måste stå färdigt att, om så blir nödigt, sätta i gång den allmänna strejken.Så reducerar sig den sociala frågan till en enkel fråga om arbetarnas organisation och det sociala kriget ytterst till fackföreningens kamp för solidaritetskänslans utbredande genom arbetarklassens alla lager. Och ändå gå här arbetare och fråga sig själva och andra vad de skola i fackföreningen att göra.Brandsyn

Sedan man suttit över ett år i cell, är det icke underligt, att man ibland får ett anfall av obetvinglig olust vid tidnings-mannagörat. Åtminstone förvånar jag mig icke själv över det. Och om mina läsare förvåna sig över någonting, så hoppas jag, att det åtminstone icke är över min lättja. Lat kan en människa med mitt lynne egentligen icke bli i fängelse. Men hon kan bli led vid det dagliga bråket, kasta pennan i väggen och börja vandra mellan gallret och dörren.

Så har jag gjort nu i några dagar. Jag har inga intryck! Och de sömniga tidningarna ge mig inga. Vad skall man så göra? Tat; jag ned en bok, får jag samvetskval över den tid jag stjäl från tidningen. Alltså vandrar jag, fram och åter, från fönstret till dörren, och väntar på att något skall hända. Men vad skulle kunna hända här?

Låt se, finns det något att skriva om? Är det ingen reformerande och parlamentarisk socialdemokrat, som har givit ut en broschyr eller skrivit en artikel, som man kunde titta på? Nej, för ögonblicket upptäcker jag ingenting. Aug. Palm fick sitta emellan senast. Han och jag ha förut haft nappatag i jordfrågan; på det området kommo vi icke riktigt sams. Palm och Martin i Göteborg vilja låna ut penningar åt bönderna mot billig ränta, men det vill jag inte höra talas om, ty bönderna sitta redan i 900 miljoners skuld. Låt dem göra konkurs, så ta vi jorden för »massans» räkning!Efter fyra och en halv månader är jag alltså fri! Det skall bli konstigt, tycker jag, att gå lös — så länge det räcker. Jag väntar mig ganska mycket av livet efter den här skugg-tillvaron. Främst sätter jag ovillkorligen cigarren och pipan, dessa mina gamla vänner, som jag inte sett en skymt av sedan den 1 augusti 1888. Märkvärdigt nog har jag icke haft det ringaste obehag av att undvara dem. Jag var inte alltför överkultiverad, efter som jag inte är fullkomligt död efter ett års munkliv. Människan är i alla fall ett underligt

djur.

Det här var en dålig brandsyn, tycker jag nu själv. Men varför skall icke även jag få sitta och prata bort en stund. Jag är i regeln ingen vän av ändamålslöst kåseri, men i dag gick det otäckt trögt att få ihop någonting.

Hälsning! Fröjd och frid vare med eder!

★ *

★

Den 19 september 1889

Vad kostar en kardinalshatt? frågar Vårt Land. En sådan fråga skulle V. L. akta sig för att framkasta, ty den hör så nära ihop med en annan: vad kostar en biskopsmössa? V. L. räknar ut, att en romersk kardinalshatt stiger till den nätta summan av 52,500 francs. D. v. s. så mycket kostar den köparen, och om icke det värda kardinalsämnet själv har pengar, så får hans stift betala grannlåten, berättar V. L. utan fruktan för analogin. Hur är det med en svensk biskopsmössa? Den kostar visserligen den lycklige icke så mycket i penningar — några halvsulor bara, uppnötta i hovtrapporna. Men vad kostar den stiftet? Vårt Land skulle akta sig för att börja kalkylera med prästmännens huvudbonader, även då det gäller den hatade katolicismen. Ty folket, som överallt betalar fåfängligheterna, senterar knappast längre biskopshättans dogmatiska företräde framför kardinalshatten. Av med dem båda! säger folket.

* ★Har ni hört talas om »myrorna»? Först i dag har jag kommit över deras upprop, som förtjänar ett närmare betraktande. »Myrorna» kallar sig en förening av mer eller mindre sysslolösa fruar av den finfinaste överklassen, och som detta påhitt just nu är på modet, ser man filialer av Stockholmsföreningen dyka upp här och där i våra landsortsstäder. Framför mig har jag Kristianstadsupplagan av cirkuläret. De ädla damernas mål är att »vinna en liten penning att därmed kunna bistå den fattige sjuke och söka lindra den tysta nöden».

»Vi bedja därför varmt och ödmjukt», heter det vidare i uppropet, »att de som godkänna denna vår framställning ville tillvarataga och till någon av oss undertecknade godhetsfullt hemsända vad som kan finnas av alla slags gammalt papper, även små bitar, gamla böcker, papplådor, obrukbara tyglappar av alla slag, även de minsta, gamla jnattor eller bitar därav m. m. s.t gamla gummigaloscher, korkar, konservburkar och lådor av bleck samt gammalt järn och metallbitar.»

Åh, herre gud! När jag först såg en anspelning på »myrornas» verksamhet, trodde jag det var fråga om ett dåligt socialistskämt. Men här ha vi nu dokumentet, undertecknat av Kristianstads tongivande damer, vilka således etablerat sig som lumpsamlerskor! O, du kristliga ödmjukhet! Jag har lust att yttra några ord om dig.

Här ha vi fattiga och rika i samhället. De fattiga lida nöd, de rika ha överflöd — lida kanske av det. Så bjuder Jesus de rika att lindra nöden, och Jesus vill man så gärna lyda. Och ingenting är ju lättare: man tar av sitt överflöd och delar ut bland de elända. Ahnej, visst icke — vad vore det för nöje? Nej, man skriver ett upprop i tidningen, det kostar ingenting, och ber den barmhärtiga allmänheten samla in lump. På detta sätt kommer man kostnadsfritt in i himmelen.

En enda liten anmärkning, 1 ädla fruar! Tro ni icke, att proletariatet kan tillvaratagа sina lumpor utan edra handsk-prydda händer som mellanhänder? Och tro ni icke, att den fattige utan ert upprop måste hopsamla sina trasor, »även de minsta bitar»? Eller är det fråga om en industriell anläggning, där någon företagsam ande bakom ryggen på myrorna ämnar göra amerikanskt läder, medvurst eller något sådant av de förråd ni samla ihop? Gissningen är fri.

★ ★

★

Jag satt härom dagen och tänkte över min ekonomiska ställning. Den är just inte lysande, men det går bättre ihop för mig än det gjort någonsin förut. Vad kan orsaken vara? undrade jag. Visserligen får du varken röka eller supa

här uppe; men du äter ju som vanligt och sliter ju både halvsulor och byxor. Varifrån kommer då denna förbättring i dina finanser? Jo, det är hyran, hyran, hyran! Jag har sluppit betala hyran på fjorton månader. Härliga privilegium för en socialist-redaktör!

t?Borg

Han reser sig i sina gråa lockar,;han äskar ljud, harklar sig och tillkännager för en lyssnande värld att han vill yttra sig i en stor fråga. Och han höjer sin stämma, den liberalt ilskna, och om en liten stund ha Helsingborgs arbetare förnummit dessa djupa visdomsord från en gammal vördnadsvärd ledare, som lett dem åt fanders, ut i det tomma intet, där han lämnar dem med en dum fras för att själv återvända, lugnad, tryggad, stolt och glad över sin ärofulla bedrift, till den egna bekväma härden, hopplockad ur enfaldiga lösnummerköpares och ännu enfaldigare annonsörers fickor.

»Normalarbetsdag» har nu i flera år varit en käpphäst, varpå socialdemokrater och andra sociala sekterister trott sig skola kunna rida in i det »tusenåriga riket», där bäckar av mjölk och honung flyta blott man gitter att därav upphämta erforderliga förråd. Dessa kortsynta samhällsförbättrare begripa ej, att den normala och självmyndiga mannen och kvinnan hava och böra hava rättighet att arbeta så många timmar om dagen de vilja och skyldighet att arbeta så många timmar de kunna, blott detta arbete ej är skadligt för deras hälsa och välbefinnande i övrigt. Att lagen borde ingripa i denna frihet är ett nonsens, som endast osunda hjärnor kunnat utkläcka. Däremot borde det ligga i sakens natur, att arbetet begränsades inom en tid, som gagnade lika mycket arbetsgivaren som arbetstagaren, och dithän går det allt mer, ehuru det i allmänhetär omöjligt att i ett tag förkorta arbetstiden från den nuvarande till 8 timmar. Annat är det med omyndiga kvinnor och barn: för dem torde arbetstidens inskränkning till 8 timmar nog i allmänhet vara behövlig, åtminstone för barnen, vilket ock den nyare lagstiftningen syftar åt.»

Herr Borg är nu en mycket gammal man. Och han blir naturligtvis äldre för varje dag. Detta är ju i sig själv intet ont, det onda ligger däri, att han icke själv vill, om ej formellt erkänna, så åtminstone ana sin skröplighet. En sådan aning skulle göra honom ödmjukare inför den unga tiden, och denna tid skulle då slippa att gång på gång taga i hans lockar och säga med isande allvar: »Herr Borg, de äro vita!» och lägga fingret på hans panna och säga med människovänligt vemod: »Herr Borg,, det börjar skrumpna därinnanför! Läs professor Tigerstedts bok om hjärnan, lär dig att hon till följd av en evigt orubblig naturlag avtager mot livets slut, och var försiktig, F. T. Borg, när du talar om ungdomens och mandomens osunda hjärnor. Borg, denna ungdom kan skratta!»

Vi ha förut med skoningslös hand vidrört det i själva verket djupt sorgliga förhållandet, att de ålderdomssvaga hjärnorna skola sitta och tänka för de yngre, och till på köpet sitta och i sin förunderliga blindhet utan blygsel kalla de yngre hjärnorna osunda. Skrattar man därvid åt åldringen, så tar han fram katekesen och läser upp fjärde budet. Och spetsborgarnas gamla opinion ger honom alltid sitt skydd. Den gamle mannen, som drar löje över sina gråa hår, får ostört sitta och säga de barnsligaste, de grönfärskaste dumheter, men om någon har mod att säga honom den obevekliga sanningen, så blir denne ansedd för vettlös, vanartig och rå. Och ändå ligger det i sakens natur, att ungdomen alltid har rätt och gubbdomen alltid orätt — annars vore det »nonsens» med framåtskridandets lag, för att använda ett av herr Borgs älsklingsord.

Behöva vi väl påpeka kretinismen i detta fasthängande vid en bankruttmässig gammalliberal teori om manchesterfrihetenvid en tidpunkt, då överallt i världen, så långt en fabrikspipa röker, de faktiska resultaten av denna manchesterfrihet ropa högt till himlen om förändring, och, då himlen icke svarar, besvärja de alla världens progressiva makter att komma den i konkurrensens frihet till kropp och själ hotade, arbetande delen av mänskligheten till hjälp? Den förkortade arbetsdagen har blivit tidens mäst trängande behov, och nödvändigheten av dess införande genom samhällets mellankommande varje förnuftig människas övertygelse. Herr Borgs »åsikt», att de av hungerpiskan framdrivna arbetarmassorna skola ha frihet att arbeta så länge de »vilja», bör stämplas till sin fulla halt: icke som en snedvriden teori utan som ett kallt och medvetet själviskt fabrikantintresse. Envar inser att arbetarnas vilja härvidlag är att arbeta så litet som möjligt för sin usla lön, och då han skenbart frivilligt underkastar sig 12 timmars slaviskt fabriksliv, detta i själva verket är tvångsarbete. Blott

en fullt vansinnig skulle finna behag i ett sådant liv, om icke fruktan för hungern följde honom som en skugga. Och blott F. T. Borg kan förutsätta, att mänskligheten består av idel vansinniga.

Och ändå vill gamle Borg ha förkortad arbetsdag! Han är naturligtvis tvungen att åtminstone säga det. Det ligger i »sakens natur», påstår han. Vilken saks natur? 1 den här manchesterfrihetens? 1 dess natur har det alltid legat att förlänga arbetsdagen ända till gränsen för den rent djuriska tillvaron, och arbetsdagens förkortning skall därför alltid bli ett våld på dess »natur». Att å ena sidan med darrande ilska angripa rörelsen för lagstadgad normalarbetsdag, och å andra sidan vrida sina vitnande hornhinnor mot himlen i fromt hyckleri om arbetstidens begränsning genom »sakens natur» — det är att endast mycket dåligt maskera sina fabrikantvänligt arbelar-fientliga önskningar och strävanden.Vad är kapital?

De vanligaste uttrycken i språket äro ofta de mest svävande <och obestämda. En sådan term som kapital skulle man kunna ty’cka vara mycket lätt att bestämma såväl till betydelse som omfång, men det har visat sig, att knappt något ord givit anledning till så många tydningar och definitioner. Att finna rätta orsaken till denna tvetydighet är naturligtvis det samma som att finna den rätta definitionen på termen. Men härtill fordras som förutsättning att vara fri från borgerliga och kälkborgerliga fördomar, och det är just vad de flesta ekonomer och särskilt artikelförfattare i tidningarna icke äro.

Gamle Hedlund i Göteborgs Handelstidning kan inom nationalekonomin sägas representera den allmänna opinionen inom kapitalistklassen, både med hänsyn till dess ytlighet och egoism. Vi vilja därför taga fasta på den bestämning av kapital, som denne artikelmakare gång på gång trattar i sina läsare och som bildar kvintessensen av den storborgerliga visheten på detta område. Herr Hedlund skrev nyligen en uppsats om dockarbetarstrejken i London, och »humanitär», som han är eller vill vara, kunde han icke förneka strejkens berättigande eller dess goda sida. »Å den andra sidan hava däremot arbetarna fått lära, huru mycket de äro beroende av detta 'kapital’, som de uti sin fåvitskhet fördöma. Ty kapitalet är ingenting annat än alla de redskap — frukten av årtusendens arbete — som de behöva för sin gärning. Jordbrukarenkan icke undvara redskapen för jordens brukning, för skördens inbärgning och förvandling till hälsogivande näringsmedel. Ännu mindre kan fabrikanten undvara sina maskiner, skeppsredaren sina fartyg o. s. v., och ju längre civilisationen framgår, desto dyrbarare bliva alla dessa.»

Denna uppfattning av saken ger vid tillämpning på verkligheten följande för bourgeoisin fördelaktiga resultat, som herr Hedlund också i samma andedrag åker fram med:

»Det lyckligare tillstånd, än vad samtiden erbjuder, varefter mänskligheten strävar, kan således endast vinnas genom ett rätt avvägt förhållande mellan kapitalet och arbetet. Det ena kan icke undvara det andra, och när så är, bör man å båda sidorna inse sitt inbördes beroende och icke orda alltför mycket om det oberoende, som ingenstädes står att finna, om icke i urtillståndet. Regeln är, såsom sagt, att vi alla behöva varandras hjälp, och därav följa förpliktelser, vilkas ekonomiska nytta sammanhänger med deras moraliska betydelse. Icke förgäves har det blivit nedlagt såsom ett sedligt budord, att vi böra bistå och hjälpa varandra i onda och goda dagar. Självisketen, som försmår eller föraktar detta budord, drager även,, ekonomiskt sett, skada över sig själv, och detta i högre mån desto mera invecklade våra samhällsförhållanden bliva.»

Har man en gång gått in på den nyssnämnda definitionen på kapital, så lär det icke vara möjligt att slippa ifrån dess konsekvenser, vilka betyda, att liksom kapital är nödvändigt för produktionen, så är en kapitalistklass nödvändig för samhället, ergo blir socialismen en såpbubbla, och varje tänkbar förändring i samhällstillstånden måste gå ut på »avvägning» av förhållandet mellan kapital och arbete. Man begriper lätt vilken ofantlig praktisk nytta en sådan begreppsbestämning måste innebära för bourgeoisin, om vilkens vara eller icke vara det gäller, och det är därför svårt att klandra gamle Hedlund för hans idisslande av ekvationen: kapital verktyg.Men lyckligtvis för mänskligheten sammanfaller sällan den praktiska nyttan för överklassen med den teoretiska sanningen. Och hur teoretisk en sanning än må vara, så måste den förr eller senare komma till heders framför fåtalets nytta. Det är medvetandet härom, som tvingar bourgeoisins litterära heroer att så långt som möjligt giva klassintresset sanningens sken.

»Kapitalet är ingenting annat än alla de redskap ni behöva för er gärning», säger S. A. Hedlund till arbetarna. Nu skulle även den mest obildade arbetare kunna upptäcka spetsfundigheten i denna bestämning och invända, att i så fall kommer spörsmålet icke att gälla arbete och kapital, utan arbetare och kapitalist. Ty om kapitalet-verktyget är nödvändigt för arbetet, så är därför icke kapitalisten nödvändig för arbetaren. Sofismen räddar således icke bourgeoisin från den farliga slutsatsen, och då finns det ju intet skäl att hålla på den skeva definitionen. Saken är förlorad i alla fall, varför vi kunna hoppas att få gamle Hedlund till att gå med på en allvarsam undersökning av vad kapital är och vad det icke är.

Dumma arbetare! Ni säga att ni vilja avskaffa kapitalet. Det är det samma som att ni vilja avskaffa spaden. Men huru vilja ni sedan gräva ett dike utan spade?

Vi erinra oss från amerikanska slavkriget, att sydstaternas slavbaroner drevo följande logik: Slaveriet är en nödvändighet. Utan negrer kunna vi icke bearbeta våra sockerplantager, och utan socker mår människosläktet illa. Ergo är slaveriet nödvändigt.

Det visade sig emellertid, att så icke var förhållandet. Slaveriet avskaffades, och mänskligheten har mera socker än någonsin. Vad kunde detta bero på? Vi skola överraska S. A. Hedlund med att tala om det. Slavägarnas olycksprofetior strandade på den teoretiska sanningen att ekvationen: neger slav, var falsk• Det visade sig att negern kunde arbeta utan att vara slav, att hans ställning som slav icke hörde till hans naturliga egenskaper utan kunde avskaffas utan att hanupphörde vara nyttig för samhället på samma sätt som? förut.

Likheten neger slav är precis lika sann som likheten kapital verktyg. Gamle Hedlunds resonnemang om kapitalets nödvändighet för arbetet stöder sig på precis samma falska begreppsförblandning som slavägarnas påstående att slaveriet var nödvändigt för samhället. 1 bägge fallen blir ett tillfälligt socialt förhållande utsträckt till karaktär av naturlig egenskap, oskiljaktig från föremålet.

Det är av stor vikt, att massorna en gång lära sig inse det grundfalska i en sådan tankegång som S. A. Hedlunds. Kapital är varken verktyg eller något annat handgripligt föremål, varken det eller det tinget, ja, icke ens penningen är kapitalet,, utan kapital är ett historiskt förhållande, ett socialt tillstånd, m. a. o. klassmotsatsen mellan bourgeoisi och proletariat. 1 kraft av denna klassmotsats ha penningar, verktyg, råämne och arbetsprodukter karaktären av kapital, men icke en dag längre än detta sociala tillstånd varar, och när det upphör skall verk-tyget göra arbetet samma tjänst som förut, spaden underlätta dikningsgrävandet i lika hög grad som förut, alldeles som niggern kunde odla sockerplantor lika bra efter det han mistat sin karaktär som slav.

Henry George har i sin bok »Framåtskridande och fattigdom» plockat hop ur nationalekonomernas arbeten en massa sinsemellan motsägande definitioner på kapital. Icke två av dessa definitioner överensstämma. Den bestämning, som kommer sanningen närmast, lyder så, att kapital är den del av ens förmögenhet, varav man »väntar sig en vinst». 1 denna definition ligger nämligen ett erkännande av, att i vilken form kapitalet än uppträder, så blir det kapital först därigenom att det erhåller ett tillskott i värde eller, såsom vi socialister kalla det, ett överskottsvärde. Men därmed är det klart, att en sann kunskap om vad kapital är endast kan erhållas genom ett historiskt studium av produktionsprocessen.Utan att här gå djupare in på detta ämne, vilja vi i korthet erinra, att överskottsvärdets källa är själva arbetsprocessen. Där blir kapitalet formerat till sitt värde genom arbetskraftens tillgodogörande utöver det värde som arbetslönen representerar. Men då bildandet av detta överskottsvärde just är det väsentliga kännemärket på allt vad kapital heter, så ha vi i själva verket att med kapital förstå varje bytesvärde överhuvud eller som Henry George uttrycker det: den i utbyte stadda förmögenheten. Dock blir icke heller denna definition verkligt sann och levande förr än man kommit till insikten om, att överskottsvärdets bildande i arbetsprocessen förutsätter arbetarens uppträdande som arbetsvara, avskuren genom en långsam historisk utveckling från produktionsmedlen och nödgad att för lön ställa sig till kapitalistens förfogande såsom ingrediens i arbetsprocessen.

Varje förmögenhet stadd i utbyte, d. v. s. iklädd värdegestalten, är kapital. Varje tillbehör till arbetsprocessen, varje form, vari sedan arbetsprodukten uppträder på marknaden, ända tills den kommer i förbrukarens händer, är kapital. Råämnet, jorden, fabriken, maskinerna, arbetskraften, arbetsprodukten som vara, teknikern, som leder

arbetsprocessen, allt som står i kapitalets tjänst är kapital. Gamle Hedlund själv är kapital, emedan han fullgör den för kapitalet nödvändiga funktionen att genom skenbart sanna lärdomar avvänja arbetarna från rebelliska instinkter. Allt som är statt i utbyte är kapital. Mannen, som säljer sina armar på marknaden, kvinnan, som säljer sin kärlek i gränden vid gaslyktans sken, kreaturet, som säljer sitt samvete, ingenjören, som säljer sina kunskaper och sin tekniska färdighet, döda och levande föremål, jord, luft, vatten, eld, djur och människor — allt detta är kapital. Svårigheten ligger tydligen i att säga något, som icke är kapital eller som icke kan bli kapital. Jag är t. ex. icke kapital, ty jag sitter här och säger sanningar för folk — och därav kan kapitalistklassen uppenbarligen icke »vänta sig någon vinst».Ett skövlat land och ett plundrat folk

Ur ett norrländskt flygblad: Solidaritet

1889

Man kan kalla den norrländska sågverksindustrin en av Sverges huvudnäringar, om man med »näringar» menar våra härskande klassers olika sätt att tillägna sig rikedomar. Men närt folket och landet har denna industri lika litet som någon annan. Den har i stället under loppet av ett århundrade med rasande glupskhet skövlat vårt land och i dubbel mening plundrat vårt folk, först på dess skogar och sedan, då en del av folket lösryckts från alla samband med jord och mark, på dess arbetskraft. Oerhörda enskilda förmögenheter ha under denna tidrymd uppsamlats, en stockrik, härsklysten och övermodig bruksadel har uppstått och i furstlig lyx eller på annat sätt omsatt det guld, vari våra skogar förvandlats, men de som verkställt denna förvandling, det arbetande folket, är lika fattiga som de varit, ja vida fattigare, ty deras forna frihet har efter hand utbytts mot bruksslavens skenfrihet, vilken knappast är större än den forntida slavens.

Det lever ännu kvar i folktraditionen en hågkomst av den tid, då största delen av våra skogar ännu ej upphört att vara gemensam egendom i socknarnas, häradernas eller byarnas besittning. Förflytta vi oss ännu längre tillbaka i tiden, finna vi nästan all skogbevuxen mark vara allmänning. Medan åkerjorden, som också ursprungligen varit gemensam, redan i Sverges sagoålder blev privategendom, behöll skogen ända ini nya tiden sin karaktär av folkbesittning, som hörde större eller mindre menigheter till. Då dessa menigheter och deras demokratiska författningar söndersplittras genom uppkomsten av en överklass och dess statsmakt, är det även skogen blir enskild egendom, ett byte för de slugaste och djärvaste bland den nya herremansklassen.

Den äldste baggbölaren eller skogsavverkaren var den gamle länsherren, som synes ha haft obegränsad rätt att svedja och åverka på sitt län, och som fick undantagsförmån, när staten sedermera måste upprepade gånger inskrida för att hindra skogsallmänningarnas ödeläggande. Dessa förbud mot svedjande å allmänning ge vid handen, att det var dessa skogar, som först blevo föremål för den enskilda rovlystnaden, och lagarna skulle naturligtvis icke ha tillkommit, om ej en lång tids rofferi föregått. Ar 1647 utfärdades förbud mot sågtimmers fällande på allmänningar, med undantag för Värmland, vars skogar an-sågos outtömliga, såsom de tyvärr icke visat sig vara. Förbudet upprepades under frihe tiden 1734 och 1739 och utsträcktes till förbud mot anläggande av sågverk, vilka nu börjat byggas, på allmanningskog. Sedermera förnyades och tillökades dessa lagar och 1790 inrättades en jägarkår, som skulle hava uppseende över kronoskogarna och allmänningarna. Det är naturligt, att detta ständiga förnyande av en enkel lag endast bevisar omöjligheten att hindra skogsrofferiet.

Under Sverges storhetstid baggbölade holländska kapitalister i Östersjöprovinserna i mycket stor skala. När dessa besittningar förlorades till Ryssland, kastade man sig över Svealands och Norrlands skogar. På 1600-talet var den moderna avverkningen redan i gång, och det kan vara av intresse att höra, att sågverksindustrin redan 1668 blev ringad, i det ett band spekulanter upprättade ett sågverksbolag i Uddevalla, till vilket alla tvungos att sälja sitt timmer, bland annat därigenom att andra sågverk förstördes och flottlederna till Norge tilltäppts.

Vägen till allmänningskogarna var visserligen numera för-Axel Danielsson 26svårad för geschäftsmännen, såvida de icke avverkade gratis. Men 1689 fastställdes en låg avverkningsavgift för den, som ville begagna allmänningarna. Det var dock i regeln vida bättre affär att »köpa» böndernas enskilda skogar. Dessa köp ha ända till de senaste tider liknat den byteshandel, som europeiska handlande bedriva med vildar, vilka för glaspärlor och bom-ullsdukar släppa ifrån sig de dyrbaraste naturprodukter. Bonden begrep icke vad värde det låg i hans

skog, och fick han blott rätt att fortfarande ta sitt bränsle, sålde han ofta hela sin besittning för tobak och dylikt, och när man sedan nödgades betala honom i reda pengar, så fick man dock fortfarande hans skog för rövarpris. Detta är en viktig omständighet till förklaring av den snabbhet, varmed bruksadeln hopat sina rikedomar.

★ ★

★

Men skogsskövlingen är blott en sida av saken. Efter att ha plundrat bönderna och menigheterna på timmer, plundrade bruksherrarna deras efterkommande, den lösgjorda lantbefolkningen, vid sina verk. 1 mitten av innevarande århundrade bli dessa verk i tekniskt hänseende så fullkomnade, att intet land i detta avseende tävlar med Sverge.

Och även inom sågverksindustrin gäller den fria konkurrensens allmänna lag, att kapitalet hopar sig på allt färre ägare i samma mån som det växer, med andra ord att stordriften undantränger de små verken. Detta förhållande framgår av följande fakta, som jag hämtar ur en avhandling av presidenten Hans Torsell om Norrland. Trävaruexporten har efter den stora spekulationens början på 1850-talet ända till trettiodubb-lats mot vad den var före 1842. För året 1864 utgjorde den t. ex. 34 miljoner kubikfot, medan den år 1868 stiger till 64 miljoner kubikfot. Under tiden har sågverkens antal icke ökats, vilket betyder, att de forna småsågarna undanträngts av de nya fyr-, åtta- och sextonramiga. 1 samma grad industrin svällerut och utvecklar sig till modern storindustri, som tar i sin tjänst både ångan och elektriciteten, se vi sålunda, att själva förmögenheten vandrar uppåt till en särskild bruksaristokrati, ett tusenarmat vidunder, som suger till sig landets must och arbetarens märg.

Ja — arbetaren! Vad fick han, då avkastningen av sågverksindustrin 1869 hade stigit till 33 !/a miljoner kronor från 18 miljoner 1864, och då den sedermera åter en gång fördubblades? Svaret på denna fråga är det elände, vari han left och ännu lever. Tillfälliga höjningar och sänkningar av arbetslönen är al) den känning han haft av sågverksindustrins uppsving. Under det han skapade dessa oerhörda rikedomar, fick han själv intet utöver det som var oundgängligen nödvändigt för hans livsuppehälle. Han är den dag i dag är lika utarmad och blottad som någonsin. Och verkens tekniska fulländning har icke med en sekund avkortat hans arbetstid, vilken nu som alltid är så lång, att den slukar hela hans tillvaro, hela hans person, utan att lämna övrig en frist varken för hans kropps fulla utvilande eller för högre behovs tillfredsställande. Hans arbete räcker nu som alltid det halva dygnet, den fulla dagen eller den fulla natten, och alla förbättringar i tekniken stegra endast intensiteten i hans kraftförbrukning, under det arbetslönen själv sedan en lång tid ständigt dalar. Och när en gång den oundvikliga följden av landets skövling inställer sig, när den stora k^sen kommer även för trävaruindustrin, då skola brukspatronerna veta att vältra hela dess förstörande verkan, allt dess ohyggliga elände över på honom, lönslaven, som fick intet med av de goda tidernas härlighet.

* *

¥

Men innan denna kris står för dörren, ges det ännu ett andrum, som det norrländska sågverksproletariatet måste använda till en snabb organisation av sina leder. Det bör vara varje tänkande arbetare klart, att någon förbättring i hansställning aldrig inträder förr är han själv reser sig och fordrar något tillbaka av det, som under årtionden avrackats honom. Väl är det sant, att oerhörda svårigheter ligga i vägen för bruksslavarnas fria sammanslutning, men de kunna och böra övervinnas, och trots den avstängning från all gemenskap med den socialistiska arbetarrörelsen, vari patronerna lyckats hålla dem, saknas det icke vittnesbörd om, att även till detta arbetarlager den nya tidens ljus börjat utskicka strålar, som väckt liv och tanke. Denna lilla gnista, som här och där glimrar, måste näras och blåsas upp till en brand, varur det nya skall utgå. Och det nya, som oaktat allt motstånd skall komma, kan ej vara mer än ett: den socialistiska samhällsordningen, liksom vägen, som leder dit, endast är en: det allmänna svenska sågverksarbetar förbundet med socialistiskt tänkesätt i lederna och socialismen som öppet mål.

¥ *

*

Socialismen är den historiska och vetenskapliga följdsatsen ur det härskande produktionssättet. Då själva arbetsprocessen numera är en samhällig handling, som endast möjliggöres genom en invecklad kombination av detaljarbeten, då sålunda arbetsprodukten icke härrör av en eller tvås utan av tusendes samfällda arbete, så är det en yttring av våld eller rov, när enskilda tillvälla sig arbetets avkastning, och dubbelt orättvisare blir detta tillvällande, när det, som nu är fallet, förövas av en icke arbetande klass från den arbetande. Och eftersom det möjliggöres endast därigenom, att produktionsmedlen, d. v. s. råämnet och verken, oaktat sin samhälliga natur, befinna sig i enskildas ägo, så kan plundringssystemet aldrig upphöra förr än dessa produktionsmedel, skogarna och bruken, bli återerövrade av folket från bruksaristokratin och förvandlade till samhällig egendom, vars avkastning stannar hos dem som arbeta. Detta är i korthet socialismen, och det är detta, som måste bli även det norrländska sågverksproletariatets mål.Men trävaruindustrins lönslavar behöva förena sig även för mycket lättare och närmare uppgifter. Den mest trängande angelägenheten för ögonblicket är utan tvivel en väsentlig av-kortning av deras orimligt långa arbetstid. Utan en sådan avkortning skulle bruksarbetarnas intellektuella pånyttfödelse och indragande i den moderna arbetarrörelsen dröja årtionden ännu. Men lyckas det dem genom en samfälld kraftyttring inskränka sin arbetstid, så skall den då erhållna ledigheten bli den mäktigaste hävstången för deras lyftning och framåtskridande. Nu arbeta de tolv timmar. Dygnet är delat i blott tvänne skift, som avlösa varandra morgon och afton, och detta är den verkliga orsaken till slöheten ibland dem. En rörelse måste därför antändas från Angermanälven ned till Bergslagen och Värmland för arbetsskiftets avkortning med de nuvarande löneförhållandenas bibehållande eller förbättring. Dygnet i tre skift! *

★ ★

★

Den hejdlösa skogsskövlingen i vårt land har nu börjat väcka bruksaristokratins egna farhågor. Icke medlidande med eländet bland de utplundrade arbetarna utan fruktan för skogarnas slut eller försämring har tvingat henne till eftertanke. Vi läste nyligen i tidningarna om ett klagande jägmästarmöte, som påyrkade en radikal skogslagstiftning för att sätta en gräns för den förödelse, vars framskridna stadium utvisas av sågtim-rets minskade dimensioner — ett verkligt tidens tecken. Redan höjas röster ur de rikas egna leder för statens övertagande av skogarna, och Aug. Strindberg uttalar blott en allmän opinion,

* Jag syftar här närmast på de verk, som drivas både dag och natt, men även om endast dagarbete skulle bli vanligt, bör arbetstiden icke vara längre än åtta timmar. Åtta timmars arbete utan raster är sannerligen det högsta man kan fordra av en människa och då det för närvarande arbetas tolv timmar utan raster, så kan detta endast betecknas som omänskligt djuriskt. Må därför sågverksproletariatet höja den röda fanan och på denna att börja med inrista med eldbokstäver sin fordran på åtta-timmarsskift!då han skriver i »Svenska folket»: »Skogshushållningen fortfar att vänta på en lagstiftning, som vågar sätta i fråga den enskildes äganderätt och som icke hyser några betänkligheter, då det gäller landets blivande beboelighet för kommande släkten. En ohäjdad skogsskövling har nämligen visat sig inverka fördärvligt icke allenast på den omliggande åkerjorden, vilken blir frostlänt, utan även på betet och till och med på fisket. Inrättandet av ett skogsinstitut (sedan 1828) och en skogsstyrelse (sedan 1859) äro tills vidare de enda åtgärder man kunnat vidtaga.» Dessa åtgärder äro dock viktiga nog såsom en fortsättning av en redan gammal lagstiftning, vilken med all säkerhet kommer att snart nog i bourgeoisins eget intresse göra först skogarna till statsegendom och sedan, så snart en allmän kris gått över landet, hela trävaruindustrin till en statsaffär med den nuvarande bruksadeln förvandlad till en ämbetsmannaklass. En sådan utveckling är nödvändiggjord, och arbetarna böra icke motverka utan understödja den, emedan den befordrar socialismen i rent tekniskt hänseende och även skall i någon mån förbättra deras ställning, men deras mål är något därutöver, nämligen själva klassväldets tillintetgörande, såväl i dess nuvarande anarkistiska som i dess kommande statssocialistiska form. Den moderna arbetarrörelsen får ej sluta förr än arbetarna själva, organiserade, skolade och upplysta, tagit alla samhälliga förrättningar och allt arbete omedelbart i sina händer. Bryggan över till detta samhällstillstånd heter icke skogslagsstiftning och statsproduktion utan ett

allmänt sågver^sarbetarförbund.

* *

*

Nödvändigheten av en sådan klassmedveten organisation mellan arbetarna skall icke minskas därav, att den planlösa skogsavverkningen förr eller senare tvingar bourgeoisin att påyrka statens mellankomst eller att verkens ständigt växande storlek, i förening med den på längden fördärvbringande huvud-lösheten i tillverkningen förr eller senare skall framkalla starka rop på trävaruindustrins överflyttning under statens ledning. Denna riktning hos våra samhällens ekonomiska utveckling är gemensam för alla storindustrins branscher. Vi minnas huru gruvarbetarstrejken i Westfalen hos själva Bismarck föranledde tanken på de stora kolgruvornas inlösen av staten och bearbetning för dess räkning. Och huru livligt än våra brukspatroner för närvarande skulle motsätta sig ett förslag att lägga skogarna och sågverken i statens händer, så kommer dock utan allt tvivel den tid, då de bliva nödsakade att ändra mening. Men just därför är det av vikt, att arbetarna på förhand göra sig klart, vad statsegendom och statstillverkning utan vidare betyda. De betyda endast bruksadelns förvandling till en rik och mäktig byråkrati och arbetarnas omvandling till lönslavar i statens tjänst utan någon genomgripande förändring i deras sociala ställning. Staten är nämligen den härskande klassens eget organ, en produkt av dess klassintressen, och blir aldrig i evighet något annat, förr än en internationel social omvälvning gjort slut på klassväldet. Den moderna staten eller kronan var allt ifrån sin uppkomst den naturliga fienden till den gamla självstyrelsen och det på gemensam besittning av allmännin-garna grundade folkskapet. Dess egentlige skapare i Sverge, Gustav Vasa, visade bönderna detta, då han helt simpelt slog allmänningskogar i mycket stor skala in under kronan. Sedermera var det på statens maktspråk, som allmänningarna 1689 stympades mellan häraderna, varmed deras karaktär av folkbesittning gick helt och hållet förlorad. 1 statens tjänstemän sågo menigheterna från början fiender, vilket bland otaligt annat bevisas av de ständiga klagomålen från allmogens sida över jägarkåren och andra skogsstyrelser. Så skola också för framtiden staten och den egendomslösa massan bilda två motsatser, som icke kunna försonas. När en gång statsmakten, d. v. s. bruksaristokratins gemensamma makt, träder emot arbetarna i stället för den enskilde patronen, så blir det fördem ett livsintresse att ha sin gemensamma makt i ryggen för att bilda en folkets stående motvikt mot överklassens stats-organisation. Och denna framtida folkmakt, hävstången för den stundande förändringen i samhällenas inre, måste ha sitt rotfäste just i arbetarnas fackföreningar. På dem uteslutande skall framtiden bygga sitt stora verk.Nedskuren

En studenthistoria. -- Ur »Basarriset» 1889

Sommaren 83 låg jag »över» i Upsala. Jag hade ingenstans att ta vägen och stannade därför kvar i den öde universitets-hålan. Där gick jag i den svala Flusterparken och rökte cigarr, ensam och kassalös, föraktad av glädjeflickorna för min överrocks skull och hatad av kälkborgarna för min hånfulla uppsyns skull. Det var denna sommar jag gjorde bekantskap med Petter Mosenius.

H an brukade sitta på en soffa långt borta under träden, ensam som jag, med en bok i hand. Jag kände mig dragen till honom, ty han hade stora klarblå ögon och ett intelligent, svårmodigt ansikte. Ett tu tre voro vi bekanta och när vi slogo ihop våra kassor, räckte det till en halv punsch med is.

»Vad är du?»

»Teolog. (Usch!) Och du?»

»Naturvetenskapsman. (Usch!)»

Det var olja och vatten. Men det oaktat blevo vi genast goda vänner. Jag lärde mig hålla av detta prästfrö. Han hade en så hög och vit panna, var så full av tvivel, hat och oro, att jag sympatiserade med honom och han med mig. Och ännu läste han ju endast för prästen. Han var fattig, ensam och övergiven som jag själv.

Hela sommaren hade vi sällskap, läste och sovo hos varandra och sutto ibland hela nätterna i Flusterparken och eggade upp varandra med vårt svårmod. Petter var mycketbeläst i modern litteratur, mycket mer än jag, och

skrev själv i hemlighet vers, som han läste upp för mig under tysthetslöfte. Hans mönster voro Tegnér och Byron.

»Bliv präst!» sade han ofta.

»Hur fan skulle jag kunna bli präst?»

»Det är så lätt. Och när du väl fått dig ett pastorat, så sätter du dig och skrattar åt hela världen. Ha vi kanske något att kämpa för? Giv mig något — ett mål, en fana!»

Nej, det hade vi verkligen inte. Ingenting annat än vår egen framtid, och den kunde ju bli lysande på prästbanan.

Han skulle ta en examen på hösten och läste mycket flitigt. Men när vi kommo i slutet av augusti, och studenterna började anlända flockvis, och de bekanta dumma ansiktena åter började synas på gatorna, då blev Petter Mosenius svårmod odrägligt. Nu var också hans ekonomi förtvivlad. Han hade ingenting annat än skulder och väntade dagligen att bli vräkt ur sin bostad.

En dag föll livsledan Över honom så starkt, att han skar ned spjällsnöret och gjorde en snara. Han hängde sig därpå i en stor spik på väggen och sparkade just undan stolen han stigit upp på, när det knackade på dörren. Han hörde det mycket tydligt där han hängde och erinrade sig att han icke tagit ur nyckeln. Nu hade han bara en önskan, att den inträdande icke skulle stiga på, åtminstone icke förr än det var slut. Men dörren gick upp.

Det var värden, som kom in och krävde hyran. Han tog upp fällkniven och skar med ett enda snitt ned Petter, som föll livs levande till golvet. Sedan han fått ett par minuter att hämta sig gav värden luft åt sin förbittring:

»Skäms herrn inte att hänga sig ifrån alla skulder och bedraga folk! Det kan aldrig bli något annat än bedrägeri. Jag förbjuder herrn att göra om det där. Betala först och häng sig sedan!»

När Petter Mosenius berättade mig denna historia, hadehan ännu en eldröd strimma kring halsen. Vi sutto vid Flustret för oss själva i en berså. Han var så djupt sorgsen, men tilllika förfärligt hat full.

»Nu kommer jag att leva i hela mitt liv», sade han, »ty detta var otäckt, jag gör aldrig om det mer. Vilket förbannat samhälle, som skär ned den hängde individen och skriker hjärtlöst i hans öra: 'Betala först och häng dig sedan T Betala först! Giv allt vad du har, det bästa du kan hämta upp ur dig, giv bort allt, skrapa dig ren och torka till en mumie i sorg och tvivel — sedan får du hänga dig! — Bliv präst!» rådde han mig och drack, drack såsom han aldrig gjort förr.

»Varför just präst?»

»Därför att livet är vanvett och prästkragen metoden i detta vanvett.»

Vid det här laget har väl Petter Mosenius ett pastorat.GENOM GALLRET.

Skisser på vers och prosa

Tillägnade "Elma Sundkvist. Utgavs från fängelset i december 1889

Innehåll: Generationerna.— Omaka.— Hädisk munk- — J^orsr och profit. — Vårvisa. — Jlrmeny som ville bli huvud. — Liberalismen och frälsningsarmen.

Generationerna

En liten stuga ligger ensam uppe på stranden mellan björkar och barrträd. Himmelen är klar, horisonten i nordost purprad. Mellan träden, som glesna nedåt älven, utsikt över bruken. Torsens monotona dån genomskäres av cirkelsågarnas skrik och ramarnas skärande. Längre bortifrån höras stångjärnsham-rarnas slag med doft ljud.

Tar och son uppträda.

Sonen

H an sover, morfar, ska vi väcka honom?

'Fadern:

Nej, låt de gamla sova, vi ha kommit fram för tidigt. Solen är ej ännu uppe.

Jag vilar här. Halvmilen käns i benen.

(Brer ut sin rock och lägger sig på gräsmattan.)

Sonen

Ja, sov du, far, jag tänder en cigarr och njuter under tiden av att sepå tavlan här, den gamla kära tavlan, som jag ännu blir rörd av att beskåda, fast jag är gamla karlen, utan spår till vad man vanligen plär kalla känsla. —

En härlig natt, så lugn och mild och varm!

Allt slumrar, spar hop kraft till dagens liv. Vartenda kryp och kräk har gått till sömn i lydnad under lagen om reproduktionen, om stoftets död och stoftets självförnyelse.

Det tycks som älven själv har domnat av, och fallets brus hörs dovare än annars, och träden stå som tranarna och sova och bära slappt sin duvna lövdräkt uppe..

Ett stilla sjudande och då och då ett prassel är allt som hörs — naturen kokar upp sin saft, som under dagens lopp skall cirkulera.

Men i ditt verk finns fel, herr skapare!

En blunder i din styrelse, försyn!

Säg, varför sträcker du ej ut din trollstav mot dårarna där borta, som ej sova, men i sitt vanvett göra natt till dag och störa med sitt larm den djupa vilan?

Det ser så hemskt och vilt och spökligt ut med dessa människor i arbete, i själlös verksamhet och dåsigt liv, när allting annat ligger sänkt i sömn.

Man kunde tro det vore blott en syn, och skepnaderna där, som vanka kring, en koloni av osaliga andar, som undergå sin eviga bestraffning.

Och ändock är det verklighet! Jag själv har känt den, levat detta döda liv, jag själv har lidit detta grymma straff för synder, som ej ännu ha begåtts,åtminstone av dem, som straffas, ej. —

Jag mins, se'n jag var blott ett barn, hur skönt det var att komma upp en lördagsmorgon efter arbetet till morfars gamla stuga här på branten och se på lyckligt avstånd föremålet för mitt brådmogna, stumma hat och samtidigt min varmblodiga kärlek, min dyrkan och min enda lidelse.

Mitt hat det gällde dig, du gränslöst snikna, omättliga bruksaristokrati, som sitter där och suger samvetslöst ur piskat mänskokött din näring.

Jag känner dig och hatar dig ännu, vad kan jag göra för att skada dig?

Och du, som tidigt tog min själ så helt,

vad kan jag göra för att hjälpa dig.

till hämnd en dag på dina fiender,

du kötr, som rör dig där i stilla natten,

halvt medvetslöst och helt förutan hopp,

förutan tanke på ett högre liv,

okunnig om den värld du lever i,

en livlös tråd i händelsernas väv,

ett hårdnat murbruk i vår samhällsbyggnad,

den känslolösa massan uti degeln,

där guldet kokas!

Tcidern:

Ja, så var det förr, men nu är det helt annorlunda, Mårten.

Du vet, att nya herrar . . .

Sonen:

. nya hundar.Fadern (springer upp):

Vad menar du med det? Är det på mig du syftar med det där, så vill jag be dig att förr'n du spottar på din egen far, först ge mig tid förklara en hop saker, som skett se'n du var hemma sist.

Att jag ej sade nej, när unga herr patron, som lön för tjugoårigt slaveri i faderns tjänst, och skicklighet och nit och tanke, törs jag säga, framför andra, bjöd mig den förmansplats jag nu bekläder

— var det ett brott? Så ser det likväl ut. Alltse'n jag lade av min arbetströja och icke längre går så böjd som förr och har en skjorta, som är ren och stärkt, och byxor utan hål och trasor bak, så blir jag nästan ansedd som en skurk, som en förrädare, en såld till fan, och gamla vänner och kamrater sky mitt sällskap som jag hade spetälska.

Vad har jag gjort? Vad är mitt svåra brott?

Du, Mårten, borde sist av alla strö med av>ikt salt i såren, ty för dig, för din skull var det, som jag tog emot en post, som skulle ge mig icke blott en större kaka, men jämväl ovilja och hat och misstro och förbannelse från dem jag fordom tillhört och ännu ej har förrått, ej heller vill förråda, fast man lär viska så . . .

Sonen (avbryter):

Var det för min skull?Tadern (bittert skrattande):

Kanske det överraskar dig att höra?

Du är ej mycket minnesgod . . .

Sonen :

Åh jo,

jag mins och erkänner min stora skuld till dig och mor, men när jag hör dig säga, att du för min skull lånte dig till verktyg åt honom, åt patronens stora plan, att det är mig, du tänkt på, när du trätt i stället för en ann', som kördes bort, emedan han ej dugde till ett värv, som jag kan ana . . .

Tadern;

Nu igen det där!

Vad tror du då? Hör, Mårten, på din far,

som aldrig haft ett annat levnadsmål

än kunna hjälpa dig till bättre lott

och mindre tunga än din far och mor i

och dina förfäder. Det var min tanke,

alltse'n det blev mig klart, du ägde kraft

av annat slag än armens, att du skulle

högt upp om oss och dra oss med ett stycke.

Du vet, hur mycket det har kostat mig,

den simple arbetarn, så illa lönad själv,

att hålla dig i skolan utan hjälp

av någon. Alla människor ha skrattat

åt slavens själuppoffrande fåfänga

att snålas för att köpa sonen fri.

Men jag höll ut. Jag ville ha dig upp.

Jag visste att du hade kallelsen

och harmades så bittert, när jag såg,

hur folk, som hade råd och borde käntsom plikt att hjälpa till med odlingslån för att i hävd ta sådan fruktbarhet, blott med förakt betraktade vår kamp.

Nåväl, du svalt dig fram och blev student och sedan ljusnade det till en smula.

Du rett dig sedan dess på egen hand och skall kanhända lyckligt slå dig genom. Men nu har kommit till en annan sak: ett streck i räkningen för mig och alla, som fäst förhoppningar vid din talang.

Du stormar på så ytterst hänsynslöst och sjunger ut vad andra mänskor gömma i djupet av sin själ. Hur tror du väl, att det skall gå för dig att komma fram världen med ett sådant hetsigt lynne?

Du kan ha vilka åsikter du vill,

men spar dem, göm dem, ligg på dem en tid

och låt dem mogna tills du blivit karl

och fått en tryggad ställning i din rygg!

Ty annars gör du dig ju omöjlig, och av din framtid bliver ingenting.

Jag tror mig veta, att du redan är med misstro ansedd här* och var bland folk, som du må se tillbaka med förakt, men av vars orlov dock ditt liv beror.

Så till exempel brukspatronen själv, en mycket liberal och upplyst man, som i det stora hela torde ha de samma åsikter som du om livet,

, (Mårten skrattar.)

han kunde dock ej annat än bli uppbragt, när han fick tag i de där böckerna, du skrivit hop och spritt bland folket här.

Ja, du må skratta, men för mig och andra

_ Axel Danielssonser detta farligt och betänkligt ut.

Jag tror, att du går svårigheter mot, långt värre än dem vi förut besegrat.

En aning säger mig, att det skall gå dig mycket illa, Mårten, innan du till slut fått mark inunder fotterna.

Just därför är jag glad att ha en plats som sätter mig i stånd att hjälpa dig, när det behövs...

(En främling med ränsel på ryggen uppträder. Han är barfota och bär' stövlarna på en käpp.)

. .. men vad är du för en?

Den okände;

En luffare.

Fadern:

Som tänkte göra inbrott?

Sonen:

Tyst, far, det där är icke någon tjuv!

Luffaren;

Och även om jag vore, mina herrar, så har jag ändå rätt gå vägen fram.

Antastlig blir man först uppå bar gärning.

Fadern:

Juridiskt riktigt. Vill du ha en sup?

Luffaren:

Nej, tack, men vill ni göra mig en tjänst, så säg mig rätta vägen ner till bruket!

Jag ser att jag gått vilse genom skogen.

Fadern:

Du har att följa älven här rakt fram, så ser du bron, det är ej konstigare.Men du tycks vara sugen, luffare.

En sup skall göra gott, sitt ner och vila!

Du är bland vänner, även jag har luffat och burit påk och ränsel i min dar, fast det är längese'n jag stannade, och skavsåren på hälarna ha läkts.

Sonen;

Se ej så snett och misstänksamt på mig!

Jag har som ni ej någon kondition och söker fruktlöst få, — en luffare, så god som någon ann' i samhällsvimlet.

För övrigt studiosus. Och min far är sågmästare här vid ett av bruken.

"Luffaren ;

Förlåt, då anar mig, att det är ni, som tänkt och skrivit dessa stora tankar?

(Drager upp en broschyr.)

Tadern:

Jaså, för djävulen, tag hit den där!

Sonen:

Var icke barnslig, far! Ar det din mening att köpa upp vartenda exemplar?

Det skulle kosta brukspatronen pengar!

Och är dessutom omöjligt; min bok är redan spridd i tusental bland folket.

Tadern;

O Mårten, huru lönar du din far?

Då har ni alltså hela ligan färdig.

Vad frukt förväntar du av sådan sådd?Sonen :

Av draktänder bli drakar, säger sagan.

Ja, vore det så väl! Jag fruktar missväxt.

Luffaren:

Har ingen fara. Sent omsider är

vårt folk ej längre detta hälleberg,

som tyranniets piskslag sköljt så rent,

från var atom av jord för tankens växt,

och mot vars kala, känslolösa barm

förnuftet studsade. Nej, tidens vårflod

utförde dock så småningom sitt värv

att lösa upp den hårdnade graniten

till fruktbar mylla, varm och närande

för varje stor idé, som modigt sås

av orädd man med glad och fast förtröstan.

Sonen :

Jag tror dig gärna, bror. Se här min hand! Och hör min ed: jag svär, att som jag sått, så vill jag även vara med om skörden, så snart den mognat för vår skarpa lie.

(Luffaren går.)

Fadern:

Se nu går solen upp! — Det var ju sant, jag har en hälsning till dig ifrån Anna, hon väntar dig där hemma. Mor och hon ha säkert redan stigit upp att pyssla och göra allt i ordning till vår ankomst.

Hon bad mig särskilt hälsa dig förut,

att hon är din som förr och längtar efter dig,

men att . . .

Mårten:

Men att?Tadern:

Men hon är bekymrad, ja, full av ångest för hur det skall bli.

Hon ogillar som jag och mor din framfart och fruktar, att din ljusa framtid skall förmörkas genom din dumdristighet.

Hon vågar knappast längre hoppas. Fadern, du känner honom, gammal prästmanstyp, som skyr och avskyr allt i den där stilen, han bearbetar henne nu beständigt att giva upp allt hopp om dig, hans skräck. Och andra hjälpa till. Det är så synd om flickan, tycker jag. Hon älskar dig och du ju henne. Blott ett enda steg åt vänster till, och du har mistat henne, din barndomsvän.

Mårten ;

Hon skulle svika mig!

Tadern:

1 sådant fall är kvinnan svag.

Morfar (kommer ut ur stugan):

God morgon, Mårten!

Mårten:

Morfar! Du är uppe! Du stiger nu som alltid upp med soln!

Morfar:

Så har den gamla generationen

för varje dag måst göra för den unga.

Vad fick den dock till slut för sitt besvär?

Mårten:

Du vill ha lön, som far, i reda mynt?Nej, Mårten, icke så, kom i min famn!

Du känner mig och vet vad lön jag hälst vill se framburen av de ungas släkt.

Nu ha de unga svikit, men de yngsta kanske ej ännu fått sitt blod förskämt.

Kom, låt mig känna på ditt hjärtas slag, om de ha samma takt som fordomdags, då du sprang yr och lekte kring min stuga, och ögat brann av hat till allt förtryck, och lät mig läsa i din klara blick den glada vissheten, att gamle morfar levt upp på nytt i tredje ledets blod.

Säg, Mårten, är du ännu morfars gosse, med morfars unga hjärta i ditt bröst?

Ar du ännu din ungdomskärlek trogen till dem, som kräla där i ändlös natt?

Har lärdomen ej släckt ditt varma hat, den harm du sög med modersmjölken, och som vi alla hoppades en dag få höra tolkad genom dig i ord, i klara tankar, som ej vi förmådde, i väldigt, flammande, förbittrat tal, som kunde samla tusendena hop och göra en, en enda jätte av oss alla och egga an oss till en ordnad kamp?

Min käre son, jag är så glad att se dig.

Jag fruktade att även du till slut

till fienden gått över — som din far . . .

Tadern :

Som jag! När gick jag över?Nu

jag läser tydligt på din klara panna, att du är vår ännu och skall så bli.

Förlåt min misstänksamhet! Jag har alltid i djupet av mitt hjärta fruktat boken.

Det är kanhända orätt, men jag vet,

att vanlig lärdom är ett dödligt gift,

ett gift, med djävulsk konst tillhopablandat,

som mördar varje tanke, som ej går

i gamla nötta spår längs allfarvägen,

besticker varje ädel handlingsdrift

och söver in de stora känslorna.

Så hädiskt tänker jag om lärdomen.

Var bok, som rör i ett anständigt ämne, och säljes och får läsas öppet, är vår ovän, som står oss emot.

'Fadern:

Barbar!

Mårten:

Det var barbarerna, som gjorde slut på Rom och straffade dess brott mot folken!

Morfar:

Tig du, förrädare, vår skam och nesa, oäkta son av far din, ovärdig att vara fader till din egen son!

Vad vill du här? Är det ej nog med sorg att du, som tog min dotter, själv har svikit? Är det din plan att även stjäla från mig min egen dotters son, mitt eget blod, och göra brottet dubbelt avskyvärt?

Fadern:

Det är min son!Nej, fadersrätten din, den rätt du hade, har du själv förverkat.

Tadern:

Det är dock jag, och icke du, som gjort min son till vad han är. Säg, var det du, som svalt för att få hop terminsavgiften, som klädde av dig in på bara kroppen för att betala böckerna han slukat?

Morfar:

Det var ej jag. Men skryt ej här om offer! Jag har se’n länge genomskådat dig.

Du kallar offer och försakelse, vad som i grund och botten var affär, en simpel, låg, gemen affär, vari din sons geni blott varit en kalkyl.

Vad ville du? Kanske hans väl och lycka? Var det för hans skull, som du snålades och levde snuskigt, likt en girigbuk, till dess du fick din ställning som profoss och genast började att slå på stort?

Ah, nej! Det hela var ett utslag blott utav den själviskhet, som fyller dig.

Din son var blott ett omedvetet redskap, en hävstång som du ville använda att själv bli lyftad upp och få bekvämt och komma ut ur klassen, som du tillhör. Med detta syftemål för ögonen har du försakat, ja, som ockraren försakar det han lägger hop i skatt. Emellertid slog din beräkning fel, och det var rätt åt dig. Du finner nu,att du emot din vilja varit själv en mellanhand uti ett högre spel, vars lagar ingen av oss fattar klart, men som dock ytterst har till ändamål ej individens utan släktets lycka.

] detta spel var du en futtig lanka, som satt så till, att när hon slängdes upp hon drog ett ess ur leken. Gå din väg!

Vad ont du hittills gjort förlåter jag för min sons skull.

Tadern:

Ja, jag skall genast gå.

Det vore vanvett byta ord med dig, ditt gamla tjurhuvud, din gallblåsa, som ännu är så full av hämnd och hat,, och ännu aldrig hyst en mänsklig känsla.

Kom, Mårten! Eller stannar du? Jaså.

Då kommer du väl efter snart? Jag måste gå ned, ty nu är skiftombyte strax.

Adjö, min gosse, dröj ej alltför länge!

(Går, men vänder sig om och tillägger)1-

Du vet att mor och Anna redan vänta och blicka otåligt hitåt mot bron, emellan det de springa upp och ned och le åt sina överraskningar.

Vår trädgårdstäppa är så ängsligt krattad och förstukvisten festligt pyntad upp, och när du kommit upp för stora backen, du ser en äreport av löv och blommor.

(Går.)

Morfar;

Jo, här har mycket ändrat sig, min gosse på de två år vi icke sett varann’.Den gamle brukspatronen dog av slag — ett alltför skonsamt slut uppå ett liv av brott och skändligheter emot folket

— och efterträddes av sin son. Du minns vad du har ärft på mödernet att hämnas, hur hela denna släkt av brukspatroner, så långt tillbaka traditionen går, bestulit först de forne självbesutne på skog och mark och plundrat se’n vid bruken deras efterkommande.

1 femti år har denna plundring fortgått, som började med rov och svikligt köp av bondens skogar, fält och bygd och stöld av byarnas allmänningar.

En annan gång skall du få handlingar, varav en hel historia kan skrivas om rofferi från folk och menighet.

Du ser framför dig här en härlig trakt, på vattenkraft och skog och malmfält rik, ja, rik ännu, fast den är utsugen.

Du vet, att allt hör bruken till så när som några eländiga jordlappar, där avkomlingar efter bönder bo i större fattigdom än brukets folk.

Och ändå är det knappast hundra år, se’n alla dessa rikedomar voro i själva menigheternas besittning, där de befunnit sig från hedenhös.

Din moder stammar ifrån forna bönder, som ägt sin part i dessa bygder, och vilkas ättling sitter här på nåd, utfattig efter krångel och processer, som alltid slutade så bruket vann. —

Den unge brukspatronen tyckes inseatt kedjan av så många släktleds brott en dag skall sluta med en hämndeakt från offrens sida. Till sin karaktär är han en motsats till sin far och farfar, avhyvlad deras råhet och gemenhet, modärniserad, bildad och beläst.

Han ryter ej åt folket, piskar ingen

och lyfter artigt hatten, när man hälsar.

Han har i utlandet fått se och höra

vad det kan bli av alltför grov utplundring,

och därför vill han mildra formerna

och linda slavägarens piska mjuk.

Men det är samma släkt. Hans enda mål är hög profit, den högsta möjliga, och hans humanitet och nyheter få rätta värdet, när det visat sig, hur mycket de förökat brukets vinst.

Ur den politiska ekonomin

har han förskaffat sig en ny princip

att skinna folket mera produktivt.

Han svälter det ej såsom förr i världen, ack nej, han göder det. Du minns kanske de gamla dagsverkskamparna vid bruken, som voro bara skinn och ben : symboler av gamla och föråldrade systemet.

De äro nu så väl uppstilade

att deras skänklar slå dem omkring benen.

Och herr patron är praktisk darwinist,

frihandlare och liberal av fan

och passar in båd’ människa och djur

i samma rationella driftsmetod.

Han tvang sin hela arbetspersonal att ingå i en konsumtionsförening och skaffa sig rabatt på fläsk och ärter,som nu fås mycket billigt ifrån sta’n, så var och en kan äta tills han spyr.

Vad gör det, att de forna småkrämarna till sista man ruinerats av metoden?

De stodo blott i vägen för patron.

Han har nu nära nog fulJständigt tillämpat sin kalkonkultur: att göda båd’ folk och fä till uthålliga lastdjur, att låta arbetarna äta skarpt för att de skola driva hårdare.

Tolv timmars skift och mycket fläsk och ärter

— se där hans nationalekonomi!

Emellertid, årtiondens förtryck har äntligen begynt att bära frukt.

Inunder fotterna på herr patron en hemlig undervattensström rört upp det djup, där hittills härskat dödens lugn. Det är ej svårt att förutsäga storm, en häftig brottning mellan svag och stark, en kamp för arbetsskiftets avkortning.

För längese’n utbrottet skulle skett, om icke brukspatron i rättan tid förstått att ta sin sak så djävulskt väl, när han ur folkets leder valde ut den kanske mest begåvade — din far — och gjorde honom till sin trogne dräng, som genom list och lock red stormen av och hittills lyckats splittra missnöjet...

Men vad betyder det? Se där på stranden en väldig samling folk! Ah, det går löst!

Det synes som om nu vid skiftombytet man djärfts till slut att resa upprorsfanan. Jag tror att någon talar — det är två, patron och far din säkert — o, min son!Du måste skyndsamt ned och gripa in!

Se här, man kommer för att kalla dig!

(En arbetare, åtföljd av några kamrater, stiger upp från stranden.)

Jlrbetaren:

Här står han! Ja, han är den samme. Mårten! Jag har en hälsning till dig ifrån dem, du ser där nere samlade till strid.

De kalla dig!

Mårten:

Vad är det då som hänt?

Jlrbetaren ;

Jo, alla verk vid bruken här ha stoppats i dag på morgonen vid skiftombytet, helt plötsligt, utan förberedelse, ja, nästan utan att vi ville det.

Och likväl ha vi länge gått och väntat på detta som på en naturlig sak, som måste komma lika säkert som det stundar oväder när horisonten vid solens nedgång svartnar utav moln, och luften är så kvalmig att den trycker, och dova rullningar, som tyckas komma från jordens inre, båda åskans närhet.

Här har det jäst i många herrans år ibland ett folk, som varit slött och dumt, men dock känt tyranniets bittra nesa och närt en oklar längtan efter hämnd och självuppresning ur förnedringen.

Det var ett under att det nå’nsin skedde, vad här i dag på morgonen har timat, att slavens sömn ej räckte evigt, då livet hans var just en ständig sömndryck,beräknad på att hålla honom domnad och slö som öket i ett gammalt tröskverk^ då arbetet blir blott en ändlös Girkel.

Så var vårt liv en gång i evig häxkrets från sängen till vår post och därifrån direkt i sängen åter för att sova.

Det var ej tid till annat, var ej tid

att odla någonting, som heter själ,

att fylla andra tarv än blotta magens,

att känna eller tänka något annat

än törst och hunger liksom andra däggdjur.

Ty verken skulle gå båd" dag och natt,

och när det ena skiftet låg och sov,

så slet det andra upp sig under tiden,

och folket möttes blott vid avlösningen,

men annars aldrig, om ej möjligtvis

på konventikeln någon lördagskväll.

Familjens helga band var blott ett matlag, en ständig eld, där grytan puttrade, en säng, som veckan ut stod obäddad, där varje tid på dygnet någon sov, på natten far, på dagen son och dotter, ty alla måste med i häxdansen.

Jag har en son, som jag blott ser en gång,, en enda gång om dagen, när vi mötas vid skiftombytet och med tunga steg och slöa blickar gå varann' förbi: jag känner honom icke, han ej mig.

Jag har en dotter, även henne råkar jag endast då hon stiger upp ur sängen, och då hon river kläderna igen.

Och sådan är familjen för oss alla.

Men nu är undret äntligen fullbordat, vi vågat resa oss mot skändligheten,vi ha satt allt på spel, vårt bröd, vårt liv för att få tröskverksmarschen avbruten och dygnet delat uti henne skift.

Med detta stridsrop ha vi stoppat verken och skickat herr patron vår krigsförklaring. Kom, Mårten, det är dig vi alla korat till vår anförare.

Mårten:

Skall jag just nu . . .?

Arbetaren:

Just nu vi vänta dig.

Mårten:

Ja visst, jag skall . . . men låt mig träffa först min mor och fästmö. Det blir väl lugnt i dag åtminstone?

Arbetaren:

Nej, Mårten, du förstår mig inte rätt.

Just nu i detta ögonblick behöva vi din stämma mot en farlig fiende.

Mårten:

Du menar?

Arbetaren:

Brukspatronen och — din far.

Mårten

sätter sig på en sten och blickar över till andra stranden)

Ack, varför just i denna enda stund, då tvänne hjärtan slå emot varann' och tvänne par av armar sträckas ut att sammanprässa tvänne skilda bröst, som äntligt voro nära smälta hop,när detta svarta vidunder steg upp och skilde dem så långt som aldrig förr. »Ett enda litet steg åt venster till, och du har mistat henne, barndomsvännen.» Men varför skall jag taga detta steg i detta ögonblick och stöta bort den kära famn, som öppnar sig mot min, en mors

och älskad kvinnas dubbla famn? »Vår trädgårdstäppa är så ängsligt krattad och förstukvisten festligt pyntad upp, och när jag kommit uppför stora backen, jag ser en äreport av löv och blommor.»

1 denna backe stå de strejkande och vänta för att hjärtlöst hindra mig att gå igenom hennes äreport.

Ja, jag skall tala mot min egen far och föra fram er stora, sköna sak, i morgon, när som hälst, men icke nu.

Morfar:

Men nu, just nu, står heta slaget där!

1 morgon! säger du. Då är det slut på striden med ett nederlag kanske, om du i dag ej kommer dem till hjälp, som nu satt liv och död uppå ett kast. Bemanna dig! Giv fan i löv och blommor! Jag vet en bättre prydnad för din panna: det höga kallets törnekrans!

Arbetaren:

Patron

har talat nyss med hal och giftig tunga och efter honom lismade din far.

De gjort oss stumma, men ej övertygat en enda bland oss. De bevisade,att vår förening var ett brott emot och ej en hävstång för vår egen frihet.

Patron var för en mindre arbetstid och hade tänkt att själv förkorta skiftet, men alla skulle ha sin frihet full, och gent emot vår förenings tyranni, så kände han som plikt att värna om den individuella handlingsrätten.

På detta kunde vi ej giva svar.

Vi kräva större frihet, och man ropar det strider emot frihetens princip!

Vi stodo slagna och förstummade, och mången vankelmodig tvekade.

Då var det som om plötsligt genom massan gått en elektrisk ström, när någon skrek, att Mårten, allas vän och hopp, var nära.

1 samma ögonblick försvann all tvekan, och far din drog sig undan darrande.

Vi trodde alla, att ett bud till dig var nog att kasta dig i talarstolen och riva sönder i ett enda ryck patrons eländiga spetsfundigheter.

Säg, Mårten, vill du nu, att jag går bort med det besked, att du har hört vårt bud, men icke kommer?

Mårten:

Nej, gå icke från mig! Jag vill, jag skall... ett enda steg åt venster . nu måste jag då alltså taga det!

Men varför unnar ni mig inte först för sista gången kyssa hennes läppar, för sista gången se i hennes blick?

Jlxel DanielssonKanhända, om vi finge talas vid,

förr’n stormen bryter lös . . . nu springer hon . .

Morfar:

Låt henne springa!

Mårten:

. . . som en uppskrämd hind till skogen för att gömma sig och darra.

Morfar:

Hur grymt man dock kan bli besviken!

Är detta Mårten, som jag tryckte nyss intill mitt bröst såsom min äkta son och som jag trodde skulle ränna an med eldigt mod vid första stridssignal?

Nej, det är blott en ömklig kärlekspilt, som när man räcker honom törnekransen ber gråtande om en av löv och blommor.

Ja, far din hade rätt, du var hans son!

Nu går jag in och stänger till min dörr, vars tröskel du ej mera slipper över, se'n jag har lärt förakta dig.

Mårten (stiger upp):

Jag går.

Morfar:

Vart går du då? Igenom äreporten av löv och blommor?

Mårten:

Nej, jag går att vrida kring pannan höga kallets törnekrans och tolka edert lidande och hat i ord, i tankar, som ej ni förmådde, i väldigt, flammande, förbittrat tal, som våra tusenden skall samla hop och göra en enda jätte av oss alla.Omaka

De voro så omaka, sade man, och däri hade man nog rätt.

Kunde det vara kärlek, som låg till grund för detta äktenskap mellan den unge blodfulle, starke och livsglade mannen och denna redan gamla kvinna, som dessutom var ful när man såg på henne närmare och anlade den synpunkten? Kunde det fötts sympati av den skärande motsatsen mellan hans hälsa och kraft och hennes sjuklighet? Eller hade något materiellt intresse kopplat ihop dem? Hon såg ut att ha släpat, försakat och snålats i hela sitt liv — måhända hade hon haft en sparbanksbok, innan hon fick den rödkindade och gladlynte gesällen.

Det var pinsamt blott att se henne vid ett möte i trapporna. 1 det starkt avfallna och gulnade ansiktet hade en så djupt rotad, gnagajide smärta avtryckts, att man kände sig gripen och beklämd. Inför dessa onaturligt skarpa ögon, som ständigt brunno, och detta insjunkna bröst, som arbetade så tungt, ville man vända sig om och gå bort; man blev rov för en oro, som om man känt samvetskval över delaktighet i ett brott. Och när man andra eller tredje gången såg henne, hade man velat stanna och tilltala henne med sin vänligaste röst och göra henne en fråga, en fråga efter ursprunget till den bärkraft, som härdade ut under trycket av denna smärta, så mycket pinsammare att tänka på för den friske, som den blott var den individuella andelen i ett stort, allmänt lidande, som burits och bäres av tusental lika stumma, sega och rastlöst strävande som denna förtorkade västsömmerska.Varje morgon kom hon ut på Peder Skramsgade, där de bodde, för att hämta kaffebröd och grädde hos bagaren och välja ut sig grönsaker ur kärran, som höll utanför porten. Sedan gick hon stånkande upp igen de åtta halvtrapporna utan ledstänger, måste vila sig ibland, och nådde äntligen upp till deras lägenhet under den brännande brandbotten.

Under tiden hade mannen stigit upp, fått på sig byxorna och tänt pipan samt öppnat fönstret utåt gatan, för att få den förskämda luften i deras sovrum utbytt mot den friska, med fisklukt mättade vinden från hamnen och sundet. Det var för denna vinds skull de bodde så högt över rännstenarnas ångor. När den om morgonen kom svepande över taken och drog in genom deras fönster, kändes det i lungorna som om de förstörda cellerna ville nybilda sig, den sög ut dåsigheten, tröttheten och mättnaden ur porerna och gav mer aptit på några timmar än hela dagens nervösa flit vid maskinen. Den sjuka försäkrade alltid, att denna fuktiga luft, som tvättats ren i dunsterna från havet, underlättade arbetet i hennes bröst och tog bort den värsta tryckningen; det stred visserligen mot all läkareteori, men dessa människor misstänkte med proletärens sjuklighet varje läkare och frågade ingen till råds. Hennes sjukdom hade smält ihop med hela deras tillvaro och blivit ett av deras förnämsta intressen, själva livet eller åtminstone dess enda veikliga innehåll. De hade aldrig ett ögonblick tänkt sig hennes tillfrisknande.

—- Gå bort och tvätta dig, din lurv! sade Maja och for med sina fingrar genom hans tjocka, oljiga hår. Det var en stor, tovig peruk, som alltid stod i vädret och som det var Majas fröjd att gräva i. Hon själv hade blott några tunna, vitnade testar.

— Nej, låt mig sitta så här en stund, Maja, åtminstone röka ur pipan. Det är det enda nöje man har, att få gå omkring otvättad och oklädd ett stycke in på förmiddagen. Detvar sant, i dag blir det möte i klubben! Nej, då ha vi icke råd att dåsa bort någon tid . . .

Han var tvättad och klädd i en handvändning. De drucko kaffe och gnabbades och läste avisen. Om man icke vetat att de voro gifta, kunde man trott att det var mor och son.

Deras sätt att läsa avisen var egendomligt. Det var hon som läste, under det han drack och uppmärksamt hörde på. Ännu egendomligare var det, att hon blott flyktigt ögnade genom notisavdelningen, varefter hon satte på sig sina glasögon och tog till med ledarna, interfolierande med kritik och belysning, ty Maja hade märkvärdiga vyer, som gingo vida utöver de radikala bladskribenternas. För sin man var hon icke blott hjälpmadamen, som lagade hans mat och bidrog till veckoinkomsten, utan hon tänkte och talade för honom, som om han varit ett barn, ett vetgirigt och självmedvetet men ändå ödmjukt barn.

Efter frukosten satte de sig vid maskinerna och sydde i kapp, bägge ansträngande sig att tjäna in på förhand de par timmar, som mötet i klubben skulle kosta.

— Inte så häfiigt, Maja! Du hinner nog ändå.

Men Maja hade sitt bestämda antal västar att leverera hos mästaren på lördag och gav sig icke tid att tänka på sina lungor. Understundom stannade dock bägge sina hjul, han stoppade sin pipa och hon kryade upp sig med ett spetsglas konjak. Vad då än samtalet föll på, var det alltid hon, som hade mest att säga. Under dessa stunder var det Maja utvecklade för sin man dessa idéer, som gjorde henne så populär i klubben, iklädda denna bittra, snäva form, som lät deras rikhet framträda så skarpt, liksom trånga kläder på en yppig kropp. Maja var sarkastisk och stickande, och ögonen sköto blickar som sylar, men under den kalla skärpan brann det av liv och värme.

När kvällen kom, stego de upp, klädde sig och gingo till klubben, arm i arm, i förtroligt samspråk, långsamt för Majasskull. 1 den lilla halvmörka salen sutto redan meningsvännerna samlade vid ölsejdlar och tekoppar. Det sorlade från tjogtals individuella dispyter, och ibland skar ett enstaka utbrott eller en replik igenom sorlet och följdes av en kort tystnad, varefter ljudvågorna åter kommo i jämnhöjd. När Maja och hennes man inträdde, skreks god afton ifrån alla bord, och ett visst buller med därpå följande lugn angav Majas anseende bland klubbmedlemmarna.

Det skulle hållas föredrag, men varken tribun eller föredragshållare sågs till. Man gav sig emellertid ro, och Maja slog sig ned med sin man vid ett av borden längs bakre väggen, varifrån hon hade ansiktena emot sig. Sedan hon hämtat sig från promenaden och druckit en kopp te, som jagade upp högröda flammor på kinderna, reste hon sig och klingade med skeden i den tomma koppen.

Sorlet mojnade genast och gick så småningom över i högtidlig tystnad, under det Maja talade i början andfådd, men mot slutet högre och jämnare, med en röst som skar, smekte, kylde och värmde på en gång.

Maja talade om kvinnan.

»Det är ett utslitet ämne», sade hon, »och på sista tiden har det dessutom råkat i en särskild misskredit. Vi leva i en reaktion mot kvinnofrågan, säger man. Jag har aldrig kunnat förstå varken framstegen eller reaktionen i denna fråga. Jag hyste ingen sympati för den förbittrade rörelsen bland damerna mot herrarna, och jag blir ej nedslagen av att höra denna rörelse befinna sig i reaktion. Det är ej om damen utan om kvinnan jag tänker tala.

Från damens synpunkt blir den s. k. kvinnofrågan alltid en maktfråga, en kamp om rättigheter mot andra rättigheter. Men det verkliga spörsmålet är av annan natur. Det gäller icke rättigheter, utan bröd. Det är en lönefråga.

Det gäller mer än så. Kvinnofrågan är i grunden intet annat än människosläktets stora fråga, och intresserar man sig fördenna, visar man blott sin inskränkthet genom att rycka på axlarna åt kvinnofrågan. Jag vet också att man brukar fatta spörsmålet ur den nedlåtande kärlekens och det överlägsna beskyddets synpunkt. Men detta är lika falskt. Det bör man låta bli att göra. Kvinnan kan numera endast i romanen kallas den svagare. 1 livet hotar hon

att bli den starkare, ty livet är en arbetsmarknad, och där segrar svagheten, skröpligheten och försakelsen. Kvinnan är starkare emedan hon kan hopdraga sina behov mera än mannen och låta svältpunkten sjunka ett stycke under mannens. Hon behöver icke mannens ridderliga beskydd, ty hon är honom överlägsen och slår honom när hon vill med sin svaghet. Det är han som behöver henne, då han öppnar sin kamp mot samhället.

Ingenting är skändligare än lönemoralen: att lönen skall följa självförsakelsen och sparsamheten i deras förmåga att sammantränga människans behov, utplåna kulturbehoven och avnöta de naturliga. Ingenting kan vara skändligare än denna löne-moral, som gör kvinnan till den starkare genom hennes elände, hennes andliga sammandragningskraft och asketiska styrka. Den kvinnliga naturens förkrympning måste bli hela människonaturens, alldenstund kvinnan är modern. Varenda inskränkning, som kvinnan lyckas göra i sin tillvaro, blir en löpande skuldsedel genom generationerna. Därför får kvinnofrågan icke längre vara en specialfråga, utan måste bli den stora humana frågan, allas fråga, den sociala frågan.

Låt oss en gång bestämma kvinnans verkliga ställning. Kvin^-nan uppträder som två alldeles skilda sociala typer. Hon är antingen ogift eller gift. 1 förra fallet står hon som mannens direkta konkurrent, som hotar honom på närmare eller fjarmare avstånd. Det enda sättet att slå denna konkurrent är att taga henne i säng och befrukta henne, d. v. s. tvinga henne att bli moder. Men därmed är det ingalunda slut på kvinnofrågan. Tvärtom, nu framträder denna i tillspetsad form. Som bihang till mannen upphör kvinnan att betraktas som individinför lönemoralen. Hon är en del av familjen, och familjen är blott en konsumtionsförening, som skall ekonomisera lönen och göra priset på arbetskraften billigare. Gift fortsätter hon samma roll som ogift, blott i större grad och mera verksamt.

Kvinnan gör samma arbete som potatisen. Kvinnan och potatisen ha varit kapitalets förnämsta hävstänger — jag menar nu icke blott det, att den senare säges göra den förra liderlig och fördubbla hennes fruktsamhet. Mannens lön beräknas på ett visst kvantum potatis, och kvinnans kristliga försakelse har brakt det därhän, att detta kvantum potatis icke ökas, när mannen tar en kvinna ur fabriken och låter henne dela sin säng. För kvinnan återstår då endast potatisskalen. Där slutar hennes roll, ty längre kan hon icke spela med, men den slutar icke häller förr än där.

Ja, mina vänner, detta är den sociala frågan, att mannens lön även är familjens lön. Lönemoralen undergräver vår kultur genom att begagna kvinnan som medel att förinta hennes egen lön och reducera mannens till ett potatisminimum. Ty den gifta kvinnans värdelösa värde blir genom konkurrensen det gränsvärde, dit även den ogifta kvinnans marknadsvärde pekar och småningom sjunker. Flickans avlöning utgår som biinkomst åt mannens fri Ila. Det hjälper icke, att hon förklarar sig icke vara någons fr illa, att hon således varken mottager pengar eller naturprestationer för lämnad kärlek. Den verkliga synpunkten för lönemoralen blir alltid den, att hon bör ha en man, vars potatisskal hon får äta.

Det är i lönemoralen vi ha att söka orsaken till vårt släktes vansläktande. Då kvinnan, av vilkens blod vi alla leva under de första nio månaderna av vår tillvaro och vilkens safter vi suga ännu ett år därefter, är hänvisad till lämningarna efter den manliga arbetskraftens förnyelseprocess, till potatisskalen och brödkanterna, så måste vi enligt lagarna för kraftens kretslopp i naturen komma till världen i försvagat skick, såsom ofullgångna foster, andliga eller kroppsliga undermålin-gar. A andra sidan veta vi, att organer och förmågor nedsättas även av brist på övning, så att mänskligheten ingalunda är hjälpt därmed, att lönemoralen avskiljer en särskild klass av kvinnor, ett olympiskt harem, där njutningen är den enda mödan. För dess fortlevnad och tillväxt fordras ett visst kvantum kraft, som ständigt hålles bunden i förnyelseprocessen, i mannens säd och kvinnans ägg. Men om en del av denna kraft genom lönemoralens tryck lösgöres och avledes, så måste släktet försvagas efter en glidande skala. Vi böra därför komma överens om att lägga bort allt överflödigt resonnerande och taga korn på lönemoralen och avliva den, innan vi göra något annat, ty den är vilddjuret, varulven, som slukar oss och med oss våra efterkommande.

Vi måste skaffa våra mödrar safter och blod, om vi vilja se våra barn kraftiga och välskapade. Dålig avkomma förutsätter dålig moder. Och vad som gör våra mödrar så eländiga och degenererade är lönemoralens

avskyvärdaste produkt: den osunda, torftiga och unkna familjen. Hela vår kamp måste ytterst gå ut på att förinta denna familj, denna konsumtionsförening, denna produktionsverkstad för arbetskraften. Riklig och närande föda, bekväma och angenäma bostäder och behaglig omgivning, goda och sköna intryck, en tillvaro, som alstrar personlighetsmedvetande och en hög mänsklig karaktär hos den havande och digivande kvinnan, samt frihet att njuta allt detta som mannens jämnbördiga — det är så jag fattar kvinnofrågan.»

Maja satte sig under en applådåska, som brakade i flera minuter. Hennes man stampade och klappade sig röd, och uppeggade flera gånger de bortdöende hyllningarna, till dess Maja måste stöta honom i sidan och be honom hålla sig stilla. Han såg strålande lycklig ut.

Och ingen av alla dessa nya människor, som nu betraktade dem, kunde tycka, att de voro så omaka: den starke mannen, som fröjdade sig över en kvinna, vilken var varken hans älskar-inna eller hans moder och ändå, där hon stod på randen av graven, betydde allt för honom: livet och framtiden. Och ingen, som sett dem när de gingo hem på kvällen och vetat vilka de voro, skulle ha förvånat sig över att den unge gesällen tog sin gamla hustru i sina armar och bar henne uppför de branta trapporna, lätt och spänstigt, som om hon varit hans ungdomliga brud, vilken han första gången förde i den äktenskapliga sängen.Hädisk munk

Tankfull munk

hade smält för mången giftig foliant, hade lekt för litet uti klostergården, hade sett för mycket ruttet uti orden och kom slutligen med cheferna på kant.

Credo vore likväl bäst!

Nej, fy skam — absurdum est!

Sådan munk har ingen framtidsbana.

Skarpsynt munk

genomskådade ett heligt sakrament, gjorde tydlig transsubstantiationen genom den där djärva deklarationen på matsmältningsteoretiskt fundament.

Det var nu att skökan trampa uppå liktorn; rostig krampa lyfta av från dörren till förnuftets bur.

Vandrarmunk

varsnar ljus i tjocka skogens mörka hult, ifrån mossbelupna tornet, där han sitter, himlaspanarn, och av skräck för kyrkan spritter, bortom kristna världens vilda Jesuskult.

Lägger vetandet i hög, ensam ser, hur fräckt man ljög, när man lärde folken sina dogmer.Eldig munk

tycker sanningen ur forskarns slutna kJo, rövar bort med våld den funna, rika skatten, stacklagd vetenskap, så ängsligt gömd i natten, strör den ut att skingra världens svarta tro. Mänskans bostad jorden är en stelnad droppe vorden i oändlighetens öppna eterhav.

Tiggarmunk

drar kring världen, finner överallt blott sorg, djurisk råhet, roffad lycka ifrån folken, helig dumhet, smutsigt hat till sanningstolken, gråt i kojan, svineri i riddarns borg.

Då i hjärnans vindlar välver och i vredgad stämma skälver nya tanken om en hämnd i blod.

Tarlig munk

undgår icke ugglans blick och våldets arm. Lögnen, som för vetenskapsmystik ej flydde, darrar, när en munk dess hieroglyfer tydde och med aronstaven slog på klippans barm. Fängselporten öppnades, kassematten bommades, munkens stämma hördes aldrig mera.

Hädisk munk

nöter hårt på cellens golv för smädelse emot våldets majestät och vantrons kyrka, helga ting, som han ej ville

ödmjukt dyrka, utan skallade med hjärtvarm hädelse.Därför sitter han där inne, mörk och hatfull i sitt sinne, utan ånger eller lust till bot.

Hoppfull munk

står och spejar genom fönstrets galJernät, väntar snart få se församlad på piazzan, uti hundratusental av armar, massan, som skall storma fram och göra marken slät här där munken går och vankar, full av stora bittra tankar, sträckt och klämd av kyrkans kreatur.

Bruten munk

ser en dag piazzan smyckad som till fest.

Massan; högtidsklädd och nyfiken sig samlar, svarta bröder skrida, klosterklockan skramlar, konsistorium på läktare och bisp till häst.

Cellens dörr slåss upp på gavel, gråa munkars avgrundsavel störta in med patern i sin spets.

Avtärd munk

ropar darrande på rösten: »Ar jag fri?»

Och han svarar, patern, medan kopplet stimmar:

»Ja, min son, var nöjd och glad, om några timmar skall din kättarsjäl till slut befriad bli; stiga renad upp från bålet hän till obekanta målet, som du ej har upptäckt i din tub.»

* *

*Jiädisk munk

brändes högtidligt vid massans fröjderop. Askan ströddes hämndsjukt ut av fanatismen. Men tre sekler efteråt kom liberalismen och skrek samman uppå torget välkänd hop, för att resa en staty, rutten påvemakt förty,* åt den store tiggarmunkens minne.

'Bränder munk

festligt avtäckt uppå porfyrsockel står, v ståtar i en gyllne bronsskrud på piazzan, runt omkring i tusental av huvu’n massan, någon smul förändrad se’n tre hundra år: bränner längre ej å båle den som tvivlar på hin håle, men fördrar dock bättre den som tror.

Bronsklädd munk

ser med hemlig undran från sin sockel ned, hör hur Romas liberala fabrikanter,

Crispis militär och pressens sykofanter skrika till hans lov ur höga hattars led. Frågar i sitt stilla sinne, om det finnes ej där inne i modärna cellen någon kättare.

Hädisk munk

ger på festtalarens granna månsken akt; kan ej hindra bronshjärtat att sakta rysa, när han minns, att han sett annat månsken ly som tonsur en gång på bålets djävulsvakt.Och han hör på hurraropen, att det är den samma hopen, som med lystnad brände honom upp.

\ä Harfest av officiella kårer är nu slut.

Massan, högtidsklädd och högtidsstämd sig skingrar, som en mättad boa genom gatan slingrar, och herr Crispis garden rycka skyndsamt ut ifrån hädarens staty, rutten påvemakt förty,

— för att dagens hungerupplopp dämpa.Kors och profit

Den unge guldtörstige ingenjören hade nyss lämnat tekniska högskolan med lysande betyg och motsvarande kunskaper. Ung, samvetslös, njutningslysten och försedd med hela sin tids praktiska vetande, kastade han sig framfusigt in i affärs- och umgängesvärlden för att skaffa sig tillfälle att kapitalisera sitt geni och sin överfyllda

hjärna. Han hade inga vänner och inga anförvanter utom föräldrarna, som voro så pass bergade, att de kunnat hjälpa honom genom skolan, men icke längre; därför tog han nu ingen vidare notis om dem och glömde snart alldeles bort dem. Sitt namn Tors förändrade han till Torce. Han ville stå alldeles ensam, bröt alla moraliska förbindelser, slet ur hjärtat ungdomskärleken till en fattig flicka och kuvade alla sina drifter, både onda och goda, under begäret efter penningar.

] detta begärs pariastjänst ställde han sina talanger och kunskaper och, så långt han kunde, sina umgängesvänner. Han knöt en mängd nya förbindelser, satt i familjekretsar, deltog med spartanskt tålamod i föreningslivet, kurtiserade och hycklade vänskap, allt med ett enda syftemål. Alla hans bekantskaper existerade för honom endast som kapitalistiska möjligheter. Han betraktade världen uteslutande som ett arbetsfält, sin grå hjärnsubstans som kapitalet och människorna som produktiva föremål, ur vilka han ville draga profit.

Men innan detta profitdragande kunde börja i någon större skala, måste han skaffa sig ett rörelsekapital. Han lät däröralla stora planer ligga och vila och fungerade tills vidare endast som ett slags magnetnål, vilken angav guldgångar med stor känslighet.

Innan sommaren var slut fick han efter en ihärdig jakt upp en åder, som strax visade cn riklig guldhalt. Han tog upp den, började genast bearbeta den, fann den värd en kraftyttring och gick därpå utan en dags betänkande till verket med en hänsynslös energi.

En het juliförmiddag kom han upp på ateliern till sin vän målaren, den enda människa han umgicks med utan att vänta någon fördel av. De voro gamla skolkamrater, som icke tappat bort varandra i livet. Det var således ett vänskapsförhållande, men slaget var tämligen djuriskt. Ingenjören behövde någon att ta emot sin skepticism, sitt förakt för allt idealiserande, sitt hån och gäckeri med varje strävan som gick över det materiella, och därtill fann han målaren lämplig, ty denne var fattig och energisk som han själv, men slösaktig, vek och godmodig.

— Ska’ du inte ut på landet i den här värmen, Nisse? frågade Force hånfullt, då han steg in på ateliern och fann sin vän dåsande på soffan.

-— Jo, äro blåbären mogna snart? Jag blir tvungen att ge mig i väg, ty här svälter jag ihjäl. Men varför har du en så långaväga min på dig?

— Emedan jag är stadd på resa. Hämta öl, så skall jag berätta dig om en guldgruva. Se här är pengar!

Nisse hämtade öl, kritpipor och tobak, och sedan berättade Force varför han var resklädd och varför hans koffert stod i en trilla nere på gatan.

— Medan du legat här på soffan och sovit och väntat på lyckan, har jag varit uppe klockan sex varje morgon och jagat efter henne överallt, där jag slapp fram. Jag har sprungit omkull kamrater, sparkat in dörrar, trängt in i arbetsrum, kontor, salonger och sängkammare. Och till slut tog jag fast

Axel Danielsson 29min man, sedan jag hållit tag i dussintals, som sluntit ur mina händer. Betraktade du den där något korpulente herrn, som jag hade i sällskap, då du mötte mig häromdagen utanför T. F.?

— Vem var det?

— Det var min man! Han äger omkring en halv miljon, och det är till en början nog.

— Tänker du stjäla av honom?

— Tvärtom, jag ämnar som sann människovän hjälpa honom göra halvmiljonen fruktbärande. Nu är den så gott som död och splittrad i en massa banker och enskilda händer. Karlen tycks i det närmaste vara ett original, ett knipslugt penninggeni av den gamla sorten, som icke förstår sig på moderna affärsmetoder. Sina pengar förtjänade han under den barbariska tiden, då det fanns romantik i världen och hederligt folk att lura, men inga järnvägar och ingen maskinindustri. Han har antagligen odlat någon specialitet, men sedan denna undanträngts av fabriksartiklar dragit sig i säkerhet, lagt ned en del av sin förmögenhet i en lantegendom, placerat en annan del i banker och använt en tredje del som ockerkapital. Nu skall det gjutas liv i hans döda skatt och pengarna ut i stora

cirkulationen för att yngla. Till en början har jag lyckats intressera honom för de nya strumpstickningsmaskinerna. Jag reser nu ut till hans lantegendom för att sätta upp en strumpfabrik. Vill du följa med?

—- För att sticka strumpor?

— För att göra vad du vill! Jag har genom hans fru, som jag inte känner ännu, utverkat gästfrihet för dig under sommarmånaderna.

— Herre Gud, vilken ädel själ du är, Force!

— Packa då genast in dina paltor!

— Men jag har ingen färg och ingen duk!

— Det skaffa vi i förbifarten. Raska på!

Packningen försiggick på en kvart. Därefter satte sig de båda vännerna upp i rentieren Rumpfs vardagstrilla, åkte utgenom tullen och voro om ett par timmar framme vid egendomen.

Nisses beundran för Force steg så småningom under vägen, i samma mån det hela förverkligade sig, ty han hade i början icke trott på en så oerhörd händelse i deras liv. Landskapet fann han härligt, fullt med lockande motiv. Luften var lätt och frisk med lövskogsdoft och lukt av nyslaget hö. Han andades med djupa drag, hostade för att rensa lungorna och hängav sig slutligen åt den saliga tanken att få ligga på landet och måla, att få stiga upp och lägga sig utan att behöva tänka på franska bröd och vatten och låsa in sig för värden, utan att behöva göra de tröstlösa vandringarna upp och ned genom gatorna, ut och in i schweitzerierna för att leta efter någon som kunde vigga till tobak och färg. Han hade drömt om artistisk storhet ganska snart, men icke ännu på ett par år om en mätt mage och arbete utan bekymmer för dagen. Force däremot, som aldrig svultit en dag, tog saken kallt och naturligt och betraktade den icke märkvärdigare än lösningen av ett invecklat tekniskt problem.

När de kommo fram och trillan stannade framför det vita tvåvåningshuset, som icke gav någon idéförbindelse med en halv miljon, tog rentier Rumpf i egen person emot dem och förde dem till deras rum, där de genast började borsta, tvätta, kamma och spegla sig till middagen, under det de ställde undrande frågor till varandra rörande familjens storlek, sammansättning, vanor och övriga förhållanden. Vid tretiden ringde en klocka, och strax därefter underrättade en jungfru att middagen var serverad.

De blevo införda i en matsal, där det såg ganska enkelt ut. Ingenjören förvissade sig med en hastig blick på bordet om att sex personer skulle äta middag, fyra utom dem och tre utom herr Rumpf. Men i matsalen fanns ännu ingen mer än de. Familjen satt ute på verandan, varifrån skygga kvinnoröster trängde in genom den öppna glasdörren.Slutligen kom rentieren in med tre bleka fruntimmer och presenterade:

— Min hustru, min dotter Maria och min dotter Augustine — ingenjör Force och artisten . . .

— Nisse Frank, ifyllde ingenjören, då Nisse själv teg.

Sällskapet satte sig. Fru Rumpf ordnade platserna, och herr

Rumpf öppnade konversationen, som helt naturligt började med resan, värmen och dammet, fortsatte med årsväxten och de dåliga tiderna och stannade några minuter vid penningbristen och affärskrisen, där ingenjören sökte hålla dem kvar. Men värden gav den då plötsligt en stöt över till den religiöst* filosofiska frågan om människans liv här på jorden såsom en förskola till evigheten.

Denna vändning överrumplade Force. Vart fan ville gubben komma? Till himmelen eller helvetet? Fanns det religion i huset? Och om så var, vilket slag?

På den punkten avstannade emellertid middagskonversatio-nen. Rentieren steg upp, och de övriga följde exemplet. Nisse högg tag i sin stol för att sätta den på sin plats, men avbröt djupt förlägen mitt i rörelsen, ty hela bordslaget hade knäppt ihop händerna. Det lästes bordsbön i huset.

Kaffet dracks på verandan. Medan herr Rumpf inlät sig i samtal med sin fru, närmade sig Force fröken Augustine, och Nisse måste då närma sig fröken Maria. Den senare var redan över de tjugofem, gulblek och halvvissnad, from som ett lamm och full av oskuld. Hon hade ingenting märkvärdigt annat än en änglalik godhet, som rörde den beskedlige Nisse och ingav honom sympati.

Augustine var endast nitton år, tämligen täck och ännu frisk, men skygg och mera sluten än systern. Hon ägde något i den osäkra blicken, någon besynnerlig, onaturlig motsättning mellan de friska läpparna och minen omkring dem, som sade Force att det icke stod riktigt till med henne. Det var en gåta attlösa, från hans synpunkt ett problem, och han började strax analysera.

Efter kaffet skildes man åt. Gästerna lämnades åt sig själva för att vila ut efter resan. De gingo på sitt rum, kastade sig med välbehag i var sitt hörn av soffan och tände cigarrer.

— Was scheint dir? frågade Force.

— Hm, konstigt! Det käns som att ha ätit middag i kyrkan. Bordsbön trodde jag inte lästes nu för tiden.

— Asch, du har inte ätit som folk på tio år. Bordsbönen var ingenting märkvärdigt. Men flickorna, du? Och gubbens religion?

Force ställde sig framför spegeln och kammade sig.

— Ar jag ful? frågade han med uppriktig ovisshet.

— Å nej, inte värst. Ditt yttre är bättre än du själv. Hur så, ämnar du kurtisera?

— Det var också en fråga, när det gäller en kvarts miljon.

— Ar flickan ledig?

— Sannolikt.

* *

*

De första dagarna använde Force för att göra några nödvändiga förstudier, innan han tog itu med ritningen till strumpfabriken. Dessa studier lämnade honom följande resultat:

Rentier Rumpf var en elegant klädd man på mer än sextio år, men ännu kraftig och ungdomlig, tack vare ett exempla-riskt privatliv, som han dock icke fört av sanitära utan av religiösa skäl, det vill säga icke av omtanke om kroppen utan av fruktan för själen. Denna fruktan var hos honom så starkt utbildad, att den höll alla andra känslor i schack. Om den var medfödd eller förvärvad, visste ingen av hans omgivning med säkerhet, och blotta gissningar skulle varit ogrannlaga i ett sådant ämne. En och annan bland den lägre befolkningen på egendomen, som levde utan religion, satte den i förbindelse med samlandet av halvmiljonen, men hans närmare under-lydande visste berätta, att han var en i allo rättskaffens man, som höll tio guds bud strängt i helgd.

Var han fått halvmiljonen från var lika obekant, man visste blott, att han i sin ungdom drivit en specialitet, som upphörde att löna sig ungefär vid den tidpunkten, då de fem hundra tusen voro samlade. Sedan dess hade ett fjärdedels sekel förflutit, varunder han innehaft egendomen och från sitt kontor däruppe i övra våningen spejat ut på gården och landsvägen under de mellanstunder, då han icke var fördjupad i huvudboken eller bibeln. Mot sina underlydande var han patriarka-lisk, och nästan faderlig mot dem, som han lyckats göra till proselyter, ty det var icke blott som väggprydnad han hade Gal. 6: 10 uppsatt på sitt kontor: »Medan vi nu tid hava, låt oss göra gott mot var man, men allra mest mot dem som våra medbröder äro i trone». Därför hade också antalet troende på godset och i trakten omkring ständigt växt, och över själva landskapet låg en atmosfär av bigotteri och ärlig fromhet i oskiljaktig blandning.

Inom handelsvärlden hade herr Rumpf kurs som en fordom genialisk spekulant, vilken dragit sig från alla affärer för att njuta av naturens och halvmiljonens behag. Allt vad man för övrigt visste om honom inskränkte sig till det

faktum, att han var mycket gudfruktig och endast undantagsvis lånte ut pengar till enskilda peisoner samt då alltid mot mycket hög ränta, för principens skull, för att så småningom vänja folk av med att betrakta honom som annat än privatman, vilken så litet som möjligt vill ha med penningtransaktioner att göra. Denna fasta grundsats hade under de tjugofem åren bevarat honom från varje lättsinnigt svindleri och dessutom ej så obetydligt ökat hans förmögenhet.

Så mycket fick Force veta om herr Rumpf själv. Men det var bara en sida av saken: den andra sidan var fruntimmerna.

Han forskade och gjorde en ny resumé.

När herr Rumpf kom hit ut och tog egendomen i besitt-ning hade han även med sig sin hustru, en späd och svärmisk kvinna, som han fått på halvmiljonen av en förmyndare. Hon födde honom i hast ett par barn och därpå ett till, men i den tredje barnsängen höll hon på att stryka med. När hon omsider tillfrisknat tog läkaren och skilde hennes sängkammare från mannens och gjorde i detta avseende stränga föreskrifter för framtiden. 1 följd av dessa föreskrifter blev nu rentieren ganska hårt ansatt av djävulen, som viskade varjehanda frestelser i hans öra. För att bringa honom till tystnad måste han lägga bort det stimulerande kaffet, fördubbla ransonerna ur de heliga böckerna och förlänga sina eftermiddagspromenader, som han företog i vattentäta stövlar och moraliskt syfte. Och genom att inrätta sig fullkomligt asketiskt, lyckades han så småningom förstumma den farlige frestaren, ehuru ännu tidtals hans röst lät kraftigt höra sig, isynnerhet under vissa yttre inflytelser, såsom då han av en händelse från sitt fönster fick syn på en kjol, som fladdrade till, och han icke hann fort nog rulla ned gardinen.

Denna nödfallsasketik blev för rentieren ännu bittrare därigenom, att hans fru icke syntes vara i behov av samma klosterliv, han förde. Hon förnam djävulens röst endast helt svagt och hade därför ännu icke behövt lyssna till herrans kallelse. Hon sysselsatte sig med blommor, fågelsång, poesi och pianoklink och gjorde icke sina promenader i skymningen, utan hälst på förmiddagen i blanka solskenet längs strandvägen. Allt varnande och postilläsande hade varit förgäves spillda på detta världsliga hjärta, som icke kände någon törst efrer frälsning och icke behövde gymnastik för att skaka av sig onda frestelser. Herr Rumpf hyste dock ännu säkert hopp att någon plötslig yttre händelse skulle kasta henne med våld i Jesu armar.

Om makan Rumpf sålunda var mindre lycklig, hade däremot fadern numera så mycket större anledning till glädje, ty båda hans döttrar hade kommit till rätta, d. v. s. till herran. Att det så skullegå till slut var endast en tidsfråga i följd av deras uppfostran, som var grundad på asketik, Norborgs postilla och fruktan för världen. Särskilt hade fadern dragit försorg om, att inga slags ungherrar, icke ens unga drängar, funnos på egendomen, och att alla i trakten omkring höllo sig på avstånd. Blott ett par gånger kom frestaren i dylik skepnad hans döttrar in på livet. Den ena gången var det fortifikationslöjtnanter, som voro ute och rekognoserade och måste släppas in i parken, emedan den skulle upptagas på generalstabens karta; den andra gången var det några kavallerister, som redo förbi och ville ha vatten. Bägge gångerna stängde herr Rumpf in sina döttrar på deras rum och tog själv emot förförarna. På detta sätt hade han tills dato lyckats bevara deras oskuld och avvärja varje angrepp på sin kassa.

Men ro i den helige ande fingo de likväl icke förrän yttre händelser tillstötte. Fru Rumpf genomdrev en höst sin önskan att bo i Stockholm, och hela familjen flyttade in. Men innan jul hade en herre vid artilleriet slagit ned på fröken Maria. Med knapp nöd hann rentieren i sista minuten rädda henne. H ön forslades halvt medvetslös ut till landet, där hon insjuknade i feber. Fadern bekymrade sig dock mindre om kroppen än om själen. Han skaffade sig noga reda på löjtnantens privatliv och gav henne in det som laxermedel mot hennes kärlek, naturligtvis jämte valda ställen ur böckerna. Det verkade. När Maria var återställd hade hon frid med gud och denna gulaktiga hy, som hon sedan fått behålla såsom ett insegel på delaktigheten i rättfärdiggörelsen.

Återstod Augustine. Hon var svårare, emedan hon var yngre och friskare och stod för mycket under moderns inflytelse. Men fadern uppsände dagligen böner från sitt kontor. Han bad, att hon skulle komma i någon fara, som skadade hennes kropp, men räddade hennes själ. Och omsider blev han bön-hörd. Det inträffade en underbar tilldragelse, vars gudomliga ursprung var alldeles påtaglig. Flickorna badade en dag utei öppna sjön på ett

långgrund, som ett stycke från stranden slutade med ett tvärdjup. Dit ut vadade Augustine och slant ned, och då hon icke kunde simma, hann så mycket vatten komma in i lungorna, innan systern fick upp henne, att hon blev sanslös och måste borstas till liv. Den bekymrade fadern var till hands, och när han med en spegel förvissat sig om att själen återvänt, hämtade han böckerna, körde ut alla andra ur rummet och satte sig vid sin dotters huvudgärd. Han frågade henne allvarligt, vart hon trodde hennes själ hade kommit, om den icke genom guds långmodighet fått vända tillbaka, och då den darrande flickan icke kunde svara, svarade han själv: »till helvetet naturligtvis!» Det blev därpå syndabekännelse, omvändelse, bättring och helgelse i rykande fart, och innan kvällen var rentieren så glad som om diskontoräntan i riksbanken stigit med en hel procent.

Med dessa anteckningar måste Force tills vidare nöja sig. De voro också tillräckliga. Han fattade nu situationen och karaktärerna så klart, att han kunde uppställa ett par enkla grundsatser, efter vilka han beslöt sig att handla.

★ ★

★

Gästerna hade så småningom hunnit packa upp, besett trakten och blivit bekanta med fruntimmerna. Nisse tog sitt skrin och satte upp sitt staffli inne i ekskogen för att ta en interiör, och Force stiftade fast papperet på ritbrädet. Hela förmiddagen arbetades ihärdigt, till middagen var man trött och på eftermiddagen levdes lantliv. Ingeniören hade prackat både gumman och fröken Maria på Nisse och skötte själv Augustine, som deltog i alla nöjen med en min som om hon jämt stått på vakt mot djävulen. Den djävul, som nu tjusade henne, var dock listigare än den andre i de heliga böckerna. Han låtsade till en början som om han icke kände till hennes underbara räddning och omvändelse, och hon syndade medatt skämmas tala om det. Han undvek alla svordomar och allt missbruk av guds namn samt i allmänhet all diskussion om annat än jordiska saker av fullt neutral natur, såsom allt vad till lantlivet hörde, musik, målning och ämnet för dagen: fabrikation av strumpor med maskin. Men som samtalet ute hos rentierens alltid hade till tendens att glida in på det underbara och övernaturliga, fick han dagligen öva upp sig i konsten att leda det utan att väcka misstankar om avsiktlighet. Vid varje middagsbord utkämpades mellan honom och rentieren en hård strid med slutna visir om konversationens föremål och gång, och Force hade nu vunnit en sådan färdighet, att han alltid lirkade sig ifrån det farliga ämnet, så länge herr Rumpf icke öppet bekände kort, vilket han ansåg mindre klokt, medan strumpfabriken ännu satt på ingenjörens ritbräde.

Det ingick i Forces plan att hålla Augustine i ständig rörelse. Alla stillasittande förströelser inomhus blevo därför strukna Han tog henne ut i fria luften, promenerade med henne, gungade henne, rodde henne, körde henne och låg i det gröna med henne. De kommunistiska nöjena bestodo av krocket, skogs-turer, metning, slåtterkurtis o. s. v. Ett sådant liv hade aldrig förts här ute. Rentieren såg en del av det hela från sitt fönster, men hyste inga farhågor, ty flickorna hade nu trons pansar, som skyddade henne mot ingenjörens smattrande och bländande vältalighet, vilken till på köpet rörde sig om adia-fora. Frukten fick således ostört mogna under Forces vårdande händer. När han då väntat så länge, att han kunde vara alldeles säker, tog han Augustine ner i båten, styrde bakom holmen, drog in årorna och flyttade sig till henne i aktern, medan båten gled in i vassen.

Hennes hand låg på knät, liksom ditlagd för att fatta. Han tog den sakta och kramade den och öppnade sedan sin hand för att låta den ryckas tillbaka. Men den låg beskedligt kvar, och Force kände endast några nervösa ryckningar i hennes fingrar. Han behövde därför icke göra frågor utantog henne djärft i sina starka armar, plumsade i land och förförde henne.

★ *

★

Dagen därpå strax före middagen, sedan Nisse kommit från skogen och stod och tvättade av sig färgen, och ingenjören låg på soffan och väntade att klockan skulle ringa, tassade rentierens filtskor i trapporna och styrde mot dörren till deras rum. Han öppnade den sakta, stack in sitt lokattshuvud och sade halvhögt:

— Vill herrarna gå ut i salen och ta var sin smörgås och komma upp på kontoret!

Så tassade han upp igen. Herrarna störtade ut i matsalen, bredde sig en smörgås och smögo uppför trapporna. De funno rentiern i dörren till sitt kassaskåp. Han tog fram tre glas och ställde på pulpeten och därefter en flaska.

— Brännvin! ropade båda på en gång.

— Tst! Jag har i hela mitt liv tagit mig en eller par middagssupar. Att jag gör det i hemlighet är inte hyckleri, utan beror därpå, att jag inte med mitt exempel vill locka andra mindre viljestarka. Skål! Jag super med lugnt samvete, ty aposteln har sagt, att det som går in i människan icke är synd,, utan det som går ut av henne, såsom mord, hor, skörl . . . Ska vi inte komma varandra närmare, får jag lov?

Man lade bort titlarna, därefter togs halvan och tersen och till slut ingefära att ta bort brännvinslukten med. När de sedan kommo ned till middagsbordet, voro de alla tre tämligen uppeldade av brännvinet, men de oskyldiga fruntimmerna märkte ingenting.

Augustine var i dag blek och hålögd med stirrande blick, som om hon till var och en ställt frågan: vad har hänt? 1 synnerhet såg hon stelt på ingenjören, som satt mitt emot henne och såg bra ut med de röda flammorna på kinderna. Han var småleende och mer uppmärksam än vanligt mot henne,.men hade något av en triumfators min och behandlade henne så nedlåtande, att till och med fru Rumpf lät en förvånad blick vandra från den ena till den andra.

1 dag hade ingenjören beslutat att låta krutfjärdingen springa; han hade länge nog gått och hatat sig själv för sitt hyckleri. Han fruktade icke längre någon eventualitet, ty den snikne rentieren behövde hans huvud för sin strumpfabrik och efter roddturen i går hans hand for sin dotter. Nu skulle han låta dem höra vad en praktisk ingenjör tänker om kristendomen och kristen tro. Därför gjorde har intet motstånd, när herr Rumpf vid middagsbordet närmade sig det eviga redan då jungfrun närmade sig med steken, utan beredde sig att möta honom. Han öppnade plötsligt sitt visir och detsamma gjorde rentieren. De rände emot varandra med en lidelse, som om de hela tiden väntat på detta ögonblick. Det blev den vildaste kamp mellan bibelcitater och fakta, föreställningar och hädelser. Force demaskerade sig i en handvändning som den gudlösaste begabbare och sade rent ut, att han icke ens tolererade religionen, utan skulle göra allt vad han kunde för att utrota den vart han kom, emedan den lade band på affärsfriheten, gjorde människorna buttra och osällskapliga och bjöd kärlek där det skulle vara kamp för tillvaron.

Det gick ett sorl av fasa kring bordet, och själva Nisse hajade till ibland. Alla fruntimmerna ojade sig högt. Gustine, som älskade denne hädiske ingenjör, blev vit som ett lakan, och rentieren bad en tyst bön om hjälp ovanifrån. Han samlade ihop all andans kraft han hade för att i ett förkrossande tal besvärja den onde ande, som besatt ingenjören. Men när han då skulle börja blev det bara liknelsen om senapskornet, som lades i jorden och växte till ett världsträd, varmed herren menat kristendomen. Och hade icke liknelsen gått i uppfyllelse, kanske? Hade icke Kristi evangelium snart erövrat hela världen, och trängde det inte fram till de vildaste folk-slag.Ingenjören reste upp sitt skarpkantade huvud från sopp-tallriken.

— Historien om senapskornet är lögn, farbror. Sex hundra år efter Kristus lade Muhammed ett nytt senapskorn i jorden, och dess träd blev lika stort som det kristna. Vidare ha vi buddismen, som äger många fler anhängare än kristendomen — och dessutom till de kristna prästernas ledsnad betecknar ett högre utvecklingsstadium, så att allt missionerande är resultatlöst. Senapsträdet har börjat förtorka långt innan dess grenar omfattade världen. Det skjuter visserligen ännu ut svaga skott bland barbariska folk, men vad hjälper det, när roten och stammen ruttna sönder? Nej, låt oss göra en någorlunda rimlig liknelse. Föreställ er jorden som en jättestor strumpfabrik. Däri ligger ingenting överdrivet, ty fabriksväsendet går redan längre än kristendomen. Hur ginge det då med denna strumpfabrik, om de kristnas grundsatser skulle genomföras där? För att en fabrik skall kunna drivas fordras, som farbror vet, arbetsfördelning, men arbetsfördelningen förutsätter icke kärlek utan makt. 1 den kristna gemenskapen äro människorna bröder och systrar, på fabriken bliva de klassificerade i olika grader av herravälde och slaveri. De sämsta människorna draga och smörja maskinerna och nöja sig med en obetydlig lön, andra mata maskinerna med garn för en litet större lön, åter andra övervaka arbetet och slutligen en eller par (Forse ville

även själv vara med), som med sina kapital och huvuden leda det hela och naturligtvis därför böra ha lejonparten av fabrikens avkastning. Utån denna rangordning bleve det inga strumpor av, ty kapitalisten och teknikern fordra vissa villkor, innan de ställa sig till tjänst. Men så vill kristendomen ha det, den lägger sin kalla kärlekshand över en var, som har stora tankar och vill öka mänsklighetens rikedomar, den duger därför icke som affärsreligion, och någon annan religion behöva vi absolut inte. Varifrån skulle fabrikanten få den erforderliga lydnaden och respekten bland sinaarbetare, om han icke satte sig över religionsskrupler och lade synpunkten högre?

Rentieren kände sig ett ögonblick bakbunden, men fick snart åter upp en ända. Han bestred för sin del på det bestämdaste denna kristendomens oförenlighet med världslig verksamhet i allmänhet och kunde särskilt icke godkänna ingenjörens liknelse.

— Med jämlikhet förstod Jesus den andliga eller rättare sagt eviga. 1 himmelen skola kanske alla människor bli fullkomligt likställda, ehuru dock jag för min del tror på en rangordning även där och kan som stöd åberopa flera ställen ur den heliga skrift. Men här i denna syndens värld behöves visst överhet och underordnade, och Jesus själv har ju sagt, att fattiga och rika alltid skola finnas på jorden, varmed han naturligtvis också uttalat sitt gillande av rikedomens samlande. Och långt ifrån att undergräva den för en fabriksrörelse nödvändiga lydnaden och förnöjsamheten hos arbetarna, lärde Jesus dem tvärtom ödmjukhet och bestraffade olydnad, emedan all överhet som är, hon är skickad av gudi.

— Till exempel den blivande föreståndaren för farbrors strumpfabrik! avbröt Force med ett grin.

— Ja, herren kan också verka genom det onda, anmärkte rentieren allvarligt.

— Men, fortfor han i en ton, som förklarade diskussionen slut, jag tror icke att du till din natur är ondskefull och fientlig mot gud, utan det är en annan, som verkar genom dig.

— Vem då?

— Djävulen.

Force gav till ett gapskratt, i det han liksom de andra knäppte ihop händerna och Jäste bordsbön.

Vid kaffet viskade fru Rumpf bekymmersamt till sin man:

— Vad tänker du nu om den där karlen? Vill du behålla honom kvar, sedan han så cyniskt demaskerat sig?

Korset och profiten kämpade en kort strid hos rentieren.Om fabriken vore i gång ändå! Men ännu existerade den endast i denne djävuls huvud. Därför segrade profiten.

— Var inte orolig för den unge mannen, sade han lugnande. Personligen är han en hederlig karl, därom har jag förvissat mig, och därjämte en skicklig fackman. Det kan därför omöjligen vara av sig själv, som han utfar i dylika hädelser, utan jag är övertygad om, att han endast blivit plötsligt besatt av en ond ande.

— Jag menar icke precis hans åsikter, invände fru Rumpf, ty dem är jag inte rädd för. Jag tror till exempel att herr Frank har likadana, men honom håller jag nästan av. Men det är råheten och hjärtlösheten hos din ingenjör, som gör ett så pinsamt intryck på mig. Jag är rädd för Gustine...

— Ah prat! for han ut och gick upp på kontoret, där Force och han skulle ha den första överläggningen om fabriken, ty ritningen var nu i det närmaste färdig.

De satte sig i soffan vid en flaska punsch med ritningen framför sig, och ingenjören började explicera och göra utkast, medan rentieren halvt drömmande hörde på och bakom rökmolnen från cigarrerna redan såg fabriken färdig och stora lass av strumpor köra framåt vägen mot Stockholm. Samma röst, som nyss skorrat så smärtsamt i hans öra och rivit upp hans ömmaste känslor, smekte honom nu som en kör av änglar. Hans blick hängde fast vid passaren, som beskrev fabrikens konturer på papperet och följde maskinernas komplicerade linjer. Denne passare rörde sig med en berusande säkerhet och smidighet. Ingen misstanke om överdrift eller svindel i dessa kombinationer! Allt var matematiskt visst och baserat på enkla fakta, och handen, som förde passaren med ett så gudomligt behag, syntes herr Rumpf som guds eget finger till jordisk lycksalighet.

Han fyllde glasen och frågade förtroligt med sänkt röst:

— Hur stor kan den nu bli ungefär?

— Fabriken?— Nej, profiten?

— Ah, vänta, vi ha inte kommit så långt ännu. Jag måste först utveckla några allmänna teorier för farbror. Innan maskinindustrien lägger under sig en affärsgren, drar man ut profiten direkt ur arbetarens muskler, det känner farbror till. Man tvingar arbetaren att frambringa en viss mängd värde utöver det som hans arbetslön representerar, vanligen en gång till så mycket.* På detta sätt blir naturligtvis profiten så mycket större, ju flera arbetare som användas.

— Men att smida profit av levande kött har i längden sina olägenheter, fortfor ingenjören med ett fint leende kring de smala läpparna. Arbetarna bli sjuka och orkeslösa, och fabrikanten måste bidraga till sjukvård, begravningshjälp och andra onera. Dessutom finns det någonting, som heter allmän opinion, som går omkring och rör i andras angelägenheter. Till sist kommer den omständigheten, att arbetaren har vissa naturliga ovanor, såsom att sova, äta, o. s. v., vilka naturligtvis inkräkta på hans arbetstid, som affärsmässigt sett borde utgöra tjugofyra timmar om dygnet. Allt detta sammanlagt gör, att profiten sällan kan skruvas upp till mer än hundra procent.

Herr Rumpf sneglade på ingenjören, som efter en klunk ur sitt glas fortsatte:

— Men människosnillet, som sedan några hundra år står i kapitalets tjänst, lyckades kringgå dessa olägenheter. När ar-t betarnas anspråk blevo alltför oförskämda, betalade de engelska fabrikanterna stora summor åt sina teknologer, som i hast uppfunno sätt att göra kapitalet nästan fullkomligt oberoende av arbetarnas tyranni. Sålunda uppkom maskinen. När den levande handen icke ville foga sig i lydr.ad under kapitalet, utan var förmäten nog att lyfta sig från arbetet för att slå sin herre, så blev hon helt enkelt entledigad av döda händer. Maskinens underbara hemlighet ligger just däri, att den ersätter människohanden genom en mekanism, en hand av stål, en hand utan mage, som vill ha mat, utån nerver, som kännastryk, utan känslor, som revoltera mot förtryck. Sådana händer behövde kapitalet, och vetenskapen uppfyllde dess önskan. Därmed var Adams gud slagen ur brädet, människohanden är icke längre den snillrikaste kompositionen. Maskinen överträffar henne icke blott så, att han nöjer sig med bomolja, medan handen fordrar mat, utan även så, att han kan förses med hur många händer som hälst, medan människan blott har två. Erkänner farbror dessa två företräden, ehuru de äro hädelser mot gud?

Herr Rumpf svarade med en nick, att han erkände.

— Nå väl! Vill man göra profiten stor, måste man därför inskränka antalet händer. Detta sker genom att föröka och förbättra maskineriet. Se här! De gamla strumpsticknings-maskinerna 'representerade endast ett par människohänder, jag har konstruerat om dem till mångarmade polyper. Därigenom är arbetets produktivitet tiodubblad, så att en av våra arbetare gör tio par strumpor, medan våra konkurrenters endast ett.

Rentieren betraktade halvrusig sin genialiske verkmästare.

— Vi behöva således en tiondedel av de arbetare vi först tänkte oss?

— Arbetare! Farbror inbillar sig kanske, att vi skola engagera stora och friska karlar, som äta upp vår profit! Åh nej, låt oss hushålla med guds gåvor! Jag har även förbättrat maskinerna på det sättet, att den dummaste och svagaste människa kan sköta dem lika bra som den starkaste och skickligaste. Finns det fattighus i närheten?

— Ja, på andra sidan stranden, mitt emot.

— Skönt! Därifrån skola vi ta vår arbetskraft. 1 ett fattighus finns det alltid en massa käringar, gör ingenting hur gamla de äro, maskinerna skola tvinga dem att vara flinka som sjuttonåringar. Vi gå till fattigvårdsstyrelsen och låna upp ett antal gummor mot villkor att halvera med kommunen om deras underhåll. Va?

— Ja, men min käre Force . . . sade herr Rumpf och bävade.

Jlxel Danielsson 3°— Skulle det strida mot bibeln?

— Ja, nästan.

— Vilket evangelium?

— Nej, Apostlagärningarna.

— De äro oäkta! Vet inte farbror det häller?

— Vem har sagt, att de äro oäkta?

— Farrar.

— Har han det?

Force överbevisade med ringa svårighet rentieren om, att Apostlagärningarna voro apokryfiska, och sedan fanns intet hinder i vägen för realiserandet av hans driftmetod. Rentieren tog till slut hål på en ny flaska punsch och upprepade sin fråga med darrande röst:

— Nå, hur stor kan den bli?

Ingenjören höll upp sitt glas och betraktade det mot dagsljuset, i det han med ett bloss ur cigarren svarade:

— Omkring 200 procent!

— Det var fan! sade herr Rumpf och såg så glatt förbluffad ut, att hans ingenjör icke kunde undertrycka det vanliga gapskrattet, som trängde fram genom hela huset och även nådde Gustine, där hon satt på sitt rum och grät över sitt-fall — ur herrans nåd.Vårvisa

Till slut bet dock solen på drivornas bädd, och snöstormen började mojna, och jorden, helt hastigt sin likskrud avklädd, låg naken och smutsig och blöttes i tvätten, och väntade, ännu så duven och sur, på dröjande värmen och vårtoaletten.

Och in genom fönstret i smädarens bur en klarare dager begynte att sila.

Och väckt ur sin dvala av strålarnas stygn, han reser sitt oklippta huvud, ej lyftat från boken se’n hundratals dygn, och tittar förvånad på ängen och vallen och finner, att undret har äntligen skett, att vintern nu börjat att sjunga på trallen, och vårsolen kommit och re’n bränner hett och sveder bland papperens huller och buller.

Han kliver i fönstret, och där får han se,

att sundet har mistat sitt isband,

och flakarna segla i stor defilé

och driva mot söder att småningom smälta.Och soln buktar högre sin båge i skyn och tvingar vart frökorn i mullen att mälta och skiner på fången med gulnade hyn och sänder en strimma av hopp i hans mörker.

Och åter han dyker i böckerna ned, och åter i fönstret han tittar.

Det tycks nu som ut över landskapet gled en ljusgrön reflex från bengaliska eldar, som plötsligen bakom kulisserna tänts.

Det isfria havet sydvästvinden däldar, och höstgula ängen av plogen har vänts och ligger så gråsvart och ryker i solen.

Och väderkvarnsvingarna flänga och sno, så mjöllassen båga i rader, och draga hop guldstrån till ägarens bo, som har monopol på herran guds väder.

Och ut komma ankornas varsamma tåg och omständligt ned ibland vasskogen träder att taga ett vårbad på vallgravens våg och hålla sin första manöver på linje.

Och hönsflocken kacklar, och fängelsets katt på kycklingar lurar i backen, och borta vid grinden i ny sommarhatt

står trofasta flickan, som delar hans smärta, och vinkar med näsduken upp till hans cell och kommer att kvickna hans tillfrusna hjärta. Han har ingen näsduk, men tar med ett gnäll av rocken och viftar med sina skjortärmar.Och fram bakom vallen i smutsgrå buldan ses komma tre ljuvliga sällar: knivskäraren Måns, som är skräcken i stan, och Lasse hästtjuven och Låsbräckarpelle, uppkallade efter sin specialitet.

Med ögonen på dem i rymningstillfälle, konstapeln på vallen har gett dem dekret att sätta med fart direktörens kartoffler.

Men Låsbräckarpelle ser nyfiken upp till cellen med vita gardiner

och undrar vad fan han har gjort för en kupp, som står där vid gallret och otåligt rycker.

Och slagen med instinktlig vördnad han för till mössan sin hand, när han följdriktigt tycker och viskar till brödren: »minst bankdirektör!» och alla banditerna hälsa kamratligt.

Då råkar gudshadarens kinder i brand, t

han rodnande drar sig från gallret och känner av upprorisk stolthet ett grand, trots rotslagna ultraanarkiska tankar.

Men snart får han pulsen slå lydigare, och stillare hjärtat mot bröstkorgen bankar, och nästa sekund åt banditerna tre är framme och nickar förtroligt — den fjärde.Armen, som ville bli huvud

Det var svårt att få Allan vaken på måndagsmorgonen. Han Siade legat och läst halva natten, till dess lampan druckit upp all fotogén, och sedan somnat med boken i hand. Nu ringde stora bruksklockan till arbete, och han måste upp och ut. Modern skakade liv i honom, gav honom kaffe och fick honom i väg. Motviljan för arbetet kändes i dag som bly i fotterna. Han gick tungt och slappt nedför backen till brädgården och var knappt vaken, när han kom fram.

Allans arbete bestod i att från klockan sex på morgonen till åtta på kvällen med korta frukost- och middagsraster stå ute på brädgården och hjälpa till vid sorteringen av bräder. Han hade sin plats i toppändan av brädhögen, klamparen i rotändan. Varje bräde skulle vändas och samtidigt läggas upp på skotet, och sedan hade Allan att med ett stycke rödkrita rita av, var det skulle kapas, medan klamparen skrev prima, secunda, tertia eller quarta. Daglönen var 60 öre.

Nu kom klamparen och ryckte Allan ned från brädstapeln, där han satt sig att sova. Det var en lång, mager karl med sitt yrke karakteriserat i kroppens proportioner: förlängda armar med utsvängda armbågar, ryggen i båge, benen skeva och krokiga. Han var en duktig och ihärdig arbetare, men icke av naturen, ty han hade varit lat och utsvävande i sin ungdom, utan emedan han hade hustru och sju barn. Han skrek därför ständigt på Allan och svor över varje sekund som gick förlorad. Och när han arbetade skedde det med enintensitet, som om han pådrivits av en piska. Och hungerpiskan är ju också en piska.

Allan var ännu späd, men hade blivit senig av arbetet. Han hade ärft sin mors nerver och sin fars muskler, sin mors feberaktiga, lättupprörda lynne och sin fars kraftfulla själviskhet. Från modern hade han även sitt bleka ansikte och den egendomliga, nedåt avsmalnande huvudformen. Vad han för övrigt ärft av fadern var den groende otillfredsställelsen med sin lott, ett djupt rotat kroniskt missnöje, som hittills endast tagit form av akut leda vid brädsorteringen och klamparen.

1 brännande sol och regn och bitande köld mötte han klamparen varje morgon klockan sex och slapp ej ur hans våld förr än klockan ringde till kvällsvard. Då fick han räta upp sin bågnade rygg och gå uppför backen. Med en stickande värk i knävecken och veklivet kom han hem och satte Sig vid ena ändan av bordet, mitt emot sin far, som kom från verkstaden. Armarna hängde stela utmed sidorna, som om de varit förfrusna, blicken var trött, utan liv och glans, och sinnet nedpressat till absolut liknöjdhet. Både det och kroppen ägde nog ännu kvar sin elasticitet och återställdes i normalt skick av maten och vilan. Men spänstigheten var ej en outtömlig kraftkälla, utan sinade litet för varje dag.

★

Det blev så småningom en naturlig sak, att Allan skulle in till staden och gå i elementarskolan. Det var en familjetanke, som mognade av sig själv, utan att man sysselsatte sig så mycket med den. Alian själv var den minst meddelsamme, han Jäste och väntade, och fadern gjorde planer till medlens anskaffande.

Gubben Nord hade en äldre bror, som påstods v^ra förmögen. Denne hade under ett besök låtit undfalla sig några ord, varav hans släktingar drogo den slutsatsen, att han skulle kosta på Allan skolgång. Vid denna planka hade familjen Nord klängt sig fast. Man var så säker på saken, att Nord i detlängsta uppsköt med att skriva till sin bror. Först några månader innan skolan skulle börja lät man honom veta, vad man hoppades av honom. Brevet var åtföljt av en särskild skrivelse från Allan, ett slags stilprov, varpå han använt en oändlig tid.

Efter ett par veckor kom svaret. Det innehöll den upplysningen, att farbrodern råkat i stor förvåning, då han erfor, att hans bror ansåg honom vara förmögen. Så förhöll det sig tyvärr icke. Han var bara bergad, hade inte ett öre till överlopps, så att han varken nu eller framdeles kunde hjälpa Allan fram på den lärda banan.

— Den snål vargen! bröt Nord ut, sedan han läst brevet för sin hustru. Men madam Nord sade ingenting, utan vände sig som vanligt mot spiseln och grät.

När Allan kom hem på kvällen blev han varsamt underrättad om farbroderns svar. Modern hade fruktat, att han skulle ta det alltför illa vid sig, men det tycktes icke göra något annat intryck på honom än att han blev mycket blek och icke kunde äta någon kvällsvard. Han tog tidigt godnatt och gick upp på sitt rum, där han kastade sig påklädd i soffan utan att tända ljus.

H an tänkte icke så mycket på det faktum, att hans stora förhoppningar nu hade ramlat. Det var något annat, som slog ned i hans hjärna. Han hade nyss läst en besynnerlig bok om människans ursprung och utveckling. Var det sant vad som stod i den, skulle Adam och Eva aldrig ha funnits, utan människorna endast vara civiliserade apor? Men icke nog med det. Människorna skulle också, om de lade sig vinning, kunna bli apor igen, och det på betydligt kortare tid än som åtgått att bli människor. Man behövde till exempel endast se på klam-paren. Hans krokiga ben med knän, som icke kunde rätas ut, långa armar, smala panna, stora käkar och ludna händer voro obestridligen vackra anläggningar tillbaka till urformen. Och om hans son även fick bli klampare och arten sålunda bibehålla sig, skulle det icke dröja många generationer förrän den förlorade länken vore rekonstruerad i levande kött och ben.Ungefär så där tänkte Allan. Han tänkte även på sin egen klampareframtid och kände en rysning, som drog ihop skulderbladen och gick ända ned i benen. Skulle han också börja nedstigandet till klampareapan?

Nej, lyckligtvis inte! Det fanns i den där boken även omtalat, att vissa arter duka under i kampen mot ogynnsamma omständigheter och dö ut. Han hade själv sett, att rosorna^ som han sökt plantera i trädgårdstäppans sandjord, tynat bort som lungsiktiga och endast burit små bleka, förtorkade blommor. Denna barmhärtiga lag om artens undergång skulle rädda honom från degeneration. Naturens hårda hjärta är dock mjukare än människornas. Det prässar de olyckliga, som kommit i orätt miljö, intill sig och kväver dem av nåd till döds, medan människorna hälst vilja långsamt pina sina offer utan att döda dem.

Fadern gav dock ännu icke allt hopp förlorat. Han hade en reservplan, som han nu beslöt sig för att försöka. Den var mera motbjudande och kostade förödmjukelse, men det kunde icke hjälpas — det gällde sonens framtid.

En söndags förmiddag tog han på sig sina svarta nattvards-kläder och bad Allan följa med. De skulle gå till brukspatron, som bodde på andra sidan viken i det stora vita palatset uppe på strandhöjden. Han skulle nog intressera sig för Allan.

Patron satt ute på verandan, tillbakalutad i en fåtölj med tummarna i västhålen. Då Nord bad att få tala vid honom i en viktig angelägenhet, rätade han upp sig och uppmuntrade sin underordnade med ett vänligt leende.

Nord angav en fullständig berättelse om Allans håg för studier, om hans goda huvud och passion för böcker, om familjens stora tanke, om farbroderns hårda hjärta och föräldrarnas sorg över att icke kunna göra något för sin son. Refererade för övrigt till skolläraren, som vid sista examen hade sagt: »Den pojken skulle påkostas!» och framförde till slut sitt ärende.— Jaså, sade patron, nu förstår jag. Det vore meningen att Allan skulle studera?

— Ja, herr patron.

Patronen steg upp och gick några slag över verandan, fortfarande med tummarna i västhålen. Så knäppte han med fingrarna, visslade en drill och stannade mitt framför Nord, tog upp en cigatr, snoppade och tände och svarade till slut:

— Känner du icke till det gamla ordspråket, Nord? Det var någonstans en stor målare, inte plankstrykare, utan en konstnär, förstår du — i Paris var det för resten — som liksom andra människor var kund hos en skomakare. Denne hade en son, liksom du, och han greps av lust att slippa sylen, liksom du Allan från brädgården. 1 stället ville han bli konstnär, och en gång medan målaren var borta, tog han en pensel och började kludda på en tavla. Målaren kom i det samma in och ropade till skomakarpojken: »Bliv vid din läst, skomakare!» Har du inte hört det ordspråket?

— Jo, herr patron...

Patron skrattade.

— Och du, Allan, har väl läst fabeln om lemmarna, som inte ville göra kroppen tjänst. De voro missnöjda med sin ställning och ansågo sig icke behöva förse magen med föda. Nå, du vet hur det gick med kroppen. Men på samma sätt är det med samhället. Det behöver både armar och huvud. Armarna, det är ni, huvudet, det är våra lärde, våra ingenjörer och vetenskapsmän, magen, det är vi!

H an kastade huvudet bakåt och skrattade med full hals åt sin kvickhet.

— Ja, vi utgöra magen! Det är nu en gång så, och därmed få armarna vara nöjda! Jag vill åtminstone icke uppmuntra deras missnöje.

Så svarade patronen. Far och son hälsade hövligt och avlägsnade sig genom parken. Liksom av en gemensam instinkt gingo de hem till tidningskommissionären vid bruket, en illaberyktad individ, som stod i ropet både som gudsförnekare och socialist.

Den lille magre, livlige mannen tog emot dem hjärtligt och bjöd fadern på konjak och cigarrer. När Nord hade berättat historien till slut, flög han upp från stolen och skrek:

— Sa’ den fan så: »magen — det är vi!»?

— Precis de orden.

Kommissionären fattade Allans hand och höll den i sin, medan han talade.

— Hör du, min gosse, jag var från början emot din skolgång och är glad över att det ej blir något av med den. Patron har rätt i sin indelning av samhället, fast han är en åsna för resten. Om han förstått »magens» intresse riktigt, skulle han låtit dig studera och gjort dig till en del av huvudet, som leder armarnas arbete och försvarar »magen» mot angrepp. Nu körde han dig i stället på porten! Ar du inte nöjd, Allan? Eller skulle du verkligen ha lust att bli huvud åt en sådan mage?

— Nej, sade Allan med eftertryck, det hade jag aldrig blivit!

— Antingen det eller också ingenting alls. Se vad det blev av sonen till bondfolket därute i socknen! De satte sin gård i skuld och skickade sonen i skolan. Nu bär han glasögon med guldbågar och kallas professor. Men vad gör han? Står i en kateder och föreläser för ett halft dussin åhörare i något utdött asiatiskt språk! Han är varken lem, mage eller huvud, ingenting — en tom titel.

Kommissionären fyllde i glasen på nytt.

— Skål! Vår patron har gjort en god gärning i dag. Han . har hindrat en duktig lem från att bli ett dåligt eller oskadligt huvud. Och efter som du nu icke fick bli huvud, Allan, utan måste vara arm, så bliv i stället en arm, som slår, en Jem, som sparkar!Liberalismen och frälsningsarmen

Den lysande antika civilisationen låg i barnsäng, befruktad genom korsning med sin oäkta avföda: den romerska vildheten, ståtlig slyngel att i hordom famna för sådan gammal sköka, redan trött av flitig kärleksmöda. Havande hon låg, kulturen, i sin värk för att giva liv åt ett bekant missfoster, i vars våld nu hela mänskligheten skulle hamna: tankens och förnuftets och filosofins bärsärk.

Det sved. Och romarvärlden våndades i all sin skräck och

ångest,

och livet började i sina gamla former syra och lösas upp och ruttna ned i sina djupaste grundvalar, och under kvalmig atmosfär kröp mänskoanden på de fyra, med tendens att gräva sig i mullen ner.

Ren Olympen av sin gudahop har utrymts, re'n oraklets skygga stämma icke längre talar, och den klassiskt råa kraften finnes icke mer.

Kolossen Rom, som i sin varulsvåmm har slukat hela världen,, har nu, då intet återstår, begynt sig själv förtära.

Han ligger ringlad där på Ptolemaei karta som en drake och dåsar efter stora folkkalaset, mätt på slaktarära.Hungrig dock ännu, med rasande aptit han av sina egna lemmar gnager köttet, tömmer, slapp av njutning, ut sin egen märg och lake, snart begraven under spillrorna av sin fallit.

Samhället går i sär i sina fogar, lösligt sammanhållna av klibbigt mänskoblod, som under sekler torkat gradvis.

Det är väl slut på slavars trots och uppror se'n de sista dämpats och blodshämdtörstigt Rom sin egen ätt i galgar upphängt radvis. Århundradenas slakt dock kostat romerskt mod, så förtvivlat mycken smärtsam åderlåtning, att det knappt resterar, efter allt som klAtts och kämpats, till en blygsam vegetering av dess fria blod.

På utpinad Campagna blöder slaven under riddarns piska. Italiens jord är tom på allt så när som nakna trälar.

Kring världsstadens palatser ryta, sammanpackade, dess fria, ett sjunket folk, som vilt och hungrande vid Caesars fötter krälar. Svultet icke endast efter spel och bröd, utan efter profetior av mirakler, se'n de gamla präster slutat trolla och att sia av det skäl, att tron på dem för längesen var död.

Kan någonting förhindra världens fästen från att söndersprängas? Kan någon giva motgift åt den sjuka romarvåmmen? Måhända tidens fina liberalism? Ty redan nu finns sådan, en liberal filosofi, som långt för vanligt folk är kommen: känner noga allt och övar sed och dygd, och slutledningsvis fått syn på människovärdet. Dagligdags den uppträder på Forum till beskådan, omsorgsfullt invecklad i den vida togans skygd.Välan då, filosofer, upp till kamp för mänskans återlosning av egen kraft, så slipper Jesus uppå korset spikas, och långsamt uppsamlad kulturskatt kan åt framtiden bevaras och gamla säckarna med nya vinets jäsningskraft förlikas! Skaken uti tidens friska nordandrag skolbänksdammet ur de långa, nötta mantlar!

Låten mörk och grumlig folksjäl av ert ljus uppklaras, så att utan blodröd gryning natt kan varda dag!

Så mana fåfängt tidens mistlursröster ur det vilda kaos.

När ha väl filosofer uti mantlar givit akt på tiden?

De hålla sig försiktigt undan, krypa bakom Caesars stolrygg och låtsa som den icke angick dem, den heta själastriden. Bära under togans skynke blott förakt till den nakna pöbelhopens tro och tvivel, till messiashungerns och den vilolösa idén, sorlande från Mons Janunculus' bannlysta trakt.

Då kommer han i uppslitna sandaler, utan mantel, andfådd, på korset släpande, med lemmar självande av späkning, och blodig ångestsvett i bleka pannan — frälsningsgeneralen, omvändaren, som skall ge kranka världen pulver in till kräkning, och till slut bli segrare i gamla Rom.

Hjälper icke att en stram stoicism gör miner!

Paulus, gen'ralen, förutsäger världsfinalen, lovar slaven sällhet och förkunnar skökan dom.

3å satans litet ha ni gjort, ni onyttiga filosofer, som uppå metafysisk väg fått syn på mänskovärdet och talat om er

upptäckt så att ingen enda själ har hört den! Så litet ha ni gjort för att i tid ta bort Damoklessvärdet,hämnden över edra visa huvu’n hängt, att när frälsningsropet nu fanatiskt sjuder, upp ur unkna katakomberna som jäst i vörten, nödgas ni be Caesar att få allt i blodhav dränkt.

Vad gör du, Marcus Aurelius, förnämt lib’rale Caesar, du stora trumf, en cessionant filosofi nu spelar, du, purpurmantlad vishet, som klassikerna så högt beskrutit? Begagnar du din makt att skänka mänskosläktet vad som felar? Vrider du väl piskan ur slavherrens hand?

Ger du roffad jord och mark tillbaks åt folket?

Straffar du med eld och svärd vad riddarna förbrutit? Bryter du förtryckets boja och drakoniskt lagbuds band?

Han gjorde intet annat än bar upp sin granna kejsartoga med stoisk högfärd, där han skred på blodig världsarena. Han skulle nog skänkt slaven frihet, om ej slaven haft en herre,, och skulle stävjat folkets plundring, om han torts för plundrarna. Velat gärna råa massan lysa opp men blev hindrad av sin pietet för lögnen; höll det gamla onda bi av fruktan för ett värre och lät rådlös världen rusa framåt i sitt lopp.

Och tiden led, och födselvärkarna re’n löste av varandra, och stunden nalkades, då skökan skulle hydran avla.

O, filosofer, fram med edra fosterdrivande mixturer!

Det blir för sent att vänta till dess vidundret börjat kravla; men ett missfall vore ännu räddningen, dock — det finns ej räddning, ty att driva foster hörde ju till filosofernas förbjudna kurer, stridde emot fina skökmoralen då som än.Och romarvåmmen sprack. Och ruttna innanmäten våldsamt

sköljde

från jorden bort antika slavkulturens härligheter.

Och upp ur katakomberna de stego, frälsningshärens makter, och dränkte i sin massa Rom och hämnades dess skändligheter. D enna massa släkte ut förnuftets ljus, höljde världen in i niflhemsk köld och mörker, kvävde i sitt famntag tanken, slog dess glesa vakter och drack anden under bordet i det kristna rus.F ACSJMn

' D-«..on ,„, s t

>

/7 vfy^iUtZ

/ r ' ' & o

/ Ju^^L *«*' ^

/7* M tuJ5tf£e 4*,' ts&*3—~ a

S?tM '7/^/ ^t^rve^/^L fotc*

Py^ytsfec^. y**Z, /&L<zc^ t^r

^/u^r/A -v <£***»-

Z&Z,~f <>~ °S “*f

TZZ-ZJS:^^*-

%'r^2"

^ r y»

ä- ^wss^r ~tc<t- . ' "** «<^

>

tr

^/7 (^T“’ ^

/S“~ ‘ts.

&&"* <L& ~ oz</ O-^PjQi

^^/rK*iZ&Y {Z^r f'^>r*6-42^CéUCt^<L. O^CC^U

^risi4/Ujtsj

C-yjgt [^c£ot*^*~tz*k_f f ^^~

^it««A. <^i«^»Wf- itfprf-smr (/'&->

^Jfe ^ %-rn ^ ~

‘t/jft^/O f? - £ * v// iV ,:tSrf-TV?^f^-‘‘ , d^o^e-v.

^ 'o//L* \^iA , (< /v, l/^a.,'t^-{*~*f t-,-< t^' 'K^/

Az^CCcZi ^ ^^6CJS>._

&./f- u^zt> $^, ^ 2^ ^ "

^c^vf~ '&£$* ^C6ct<^cr isi ’idc-e,it~ /^'*° f-

<5^d clCjCa,

»

/tcc /&** C*^c/o^J?& //+-—ö

c. ^

^ ‘*^<^-*-< ^W y^*^’ ;<*L-r &~^L...JlJaLUcÄ- frTLsh f?' <*/ Az.

(+/ J-%-1 Uswl+L* Us(4sh^Vl/y* AsU*tA* ^

//L<^ fcy n^iXU^f

uX^*fa. # £**- ^ fjpnA-s z~S

<1s*2/l£. hws^x ns^j^ Jr*-* 1

j djt-fU^ tönl£s^&- y*CLJ^

Vk^/tAy <^< <*/ a^uzzz*

^{>iS~*^yu--{ ^CtJ^ i^C^^^LstC .* tfl f ^>7r~h *y\rTU4sc4£q

(w~ Jr^A^lA^yn^C

(iJ IaW t cJ&p-efåf^-

t/Vfr "

$/&*>(* ia

JeÅj^ b^'*^yUiAt*< !

(ItjtJ) (yr^A^ P* U^fXA^^y^c*-'*^Om socialisterna

(Ur en tillfällighetspublikation »Morgonstjärnan» 1889)

— Vad är det då dessa människor egentligen ha i sinnet mot samhället? De vilja förstöra det bestående, ta ifrån folket religion, moral och egendom, det veta vi, men huru vilja de gå till väga och vad tänka de ge folket i stället? Tro de verkligen på fullt allvar, att det någonsin skall bli möjligt att bygga ett samhälle, som icke har en religion till skydd för det hela, en strafflag, som skyddar moralen, och en civillag, som skyddar egendomen.

Ja, socialisterna hysa verkligen denna kätterska tro, och, vad värre är, de utbreda den på tusen vägar bland sina medborgare. De äro i verksamhet över snart hela världen, i den gamla som den nya, på varje punkt av jordklotet, där det finnes moderna samhällsförhållanden. Med den fastaste tro på sin sak, men fria från frälsningssoldatens fanatism, arbeta de fram sina idéer i tusentals tidningar, på hundratusentals folkmöten, genom miljoner anhängare. Det hjälper icke att förneka dem, det är knappast värt ens i vårt land, som dock hittills utmärkt sig genom sin tröghet, när det gällt att komma med det övriga Europa. Socialisterna till tvinga sig allestädes uppmärksamheten, deras idéer syra igenom samhällena uppifrån och nedåt, nedifrån och uppåt, genom de mest olikartade kanaler. Och redan i detta ögonblick äro de, om man räknar ihop dem alla och dessutom tänker på den särskilda styrka deras organisation förlänar dem, en fruktansvärd makt, sominte för ro skull bekämpas av alla det beståendes tappra upp-rätthållare från borgmästare Åkerman ända upp till furst Bismarck.

Men tänka vi å andra sidan på det mål, vars förverkligande de eftersträva, nämligen en fullständig ombildning av samhället, så måste det medgivas att de här i Sverge ännu äro mycket svaga, ty för socialismens genomförande fordras en jättemakt. Det blir således två frågor att besvara. Varför äro socialisterna så starka som de äro, och varför äro de icke ännu starkare?

Socialisterna ha sin styrka däri, att de bära en fullt vetenskaplig världsåskådning ned till folkets massa, och när man besinnar den vantro och fördomsfullhet, som ännu i en så ohygglig grad härska bland denna massa, så måste det vara den tänkande klart, att den nyss nämnda orsaken till deras styrka å ena sidan ävensom orsaken till deras svaghet å den andra. De ha erövrat för sina idéer den mest upplysta och längst komna delen av det arbetande folket, men det breda lagret därinunder är ännu likgiltigt, orörligt eller motsträvigt och återstår att genom spridning av en sann upplysning och ett modigt väckelsearbete så småningom indraga i de redan ordnade leden.

Ni ser således att socialisterna förkunna vetenskapens resultat, men huru kan detta vara möjligt, då vi ju sett att de socialistiska agitatorerna för det mesta äro skräddare eller skomakare och andra arbetare, vilka aldrig gått i storskola, aldrig tagit någon examen och bland verkligt fint folk föraktas för sin brist på bildning. Dessutom bliva de ju då och då intagna i våra straffanstalter. Icke kan man väl tro att samhället skulle så behandla folk, som hade vetenskap och sanning på sin sida? Vi läsa ju tvärtom ofta i överklasstidningar om skåltal till vetenskapens ära, om statyer över stora vetenskapsmän och storartade anslag till vetenskapliga bildningsanstalter. De rika och mäktiga äro ju frikostiga befordrare av vetenskap och bildning?

Det ser så ut, men det är icke så. Överklassen uppmuntraroch beskyddar nog vetenskaplig forskning, men endast för så vitt den icke innebär någon fara för dess intressen. Däremot aktar den sig visligen för att låta folket bli delaktigt av en verklig bildning. Om en fabrikant eller en godsägare händelsevis skulle få det infallet att bli fullt klok och skaffa sig riktiga åsikter om naturen och livet, det vore icke farligt, det står honom fritt, och medel stå till hans förfogande. Om han också skulle lära sig förakta prästläran, så gjorde det ingenting, ty såsom bildad man skulle han i alla fall ha det vettet att hyckla inför sina underlydande. Men om arbetaren komme åt vissa farliga sanningar, så innebure det ett direkt hot mot det bestående. Man har nämligen klart för sig att detta bestående vilar just på massans råa okunnighet, hennes vidskepelse och fanatism. Det är därför en borgmästare blir rädd när en skomakare uttalar en sanning. Han tar då på sig mössan med de gula ränderna, drar ut sin sabel och uttalar den gamla trollformeln mot överklassens fiender: »1 lagens namn!»] lagens namn — bliv vid din läst, skomakare!

Men med maktspråk går det icke an att nedtysta dessa skräddare och skomakare, av det enkla skäl att de förkunna sanningen, sådan hon upptäckts av forskaren, omklädd i populär och begriplig form, på ett sådant språk, som förstås av det ännu dåligt upplysta folket. Detta folk borde allvarsammare än hittills betänka, att om det icke lyssnar till sina självständigt tänkande likar, så får det gå där i mörkret utan att kunna giva några klara former åt sin längtan efter ett bättre tillstånd.

* *

*

Vad säger då vetenskapen om samhället? Hon konstaterar först själva sakförhållandet att samhället vilar på våld, väld och orättfärdighet. Man tycker att detta borde kunna inses och medgivas av en var seende och hörande. Men det är ejfallet. Nog torde det inses av alla, men icke alla medgiva det. Och där fakta ej kunna förnekas, räddar man sitt klassintresse genom att bortförklara dem. Samhället är sådant det är, säger man med salig dumboms vishet. Somliga säga vidare att försynen gjort det till vad det är, och då blir det naturligtvis hädelse mot gud att vilja förändra det. Andra säga att samhället är sådant människonaturen gjort det, att det är naturligt, och då blir det våld mot naturen att ändra det. Bägge dessa uppfattningar äro särdeles bekväma för överklassen.

Att försynen icke har sin hand med i spelet, när ett fåtal plundrar och förtrycker flertalet, kunna vi vara tämligen övertygade, ty en sådan försyn finner ej nåd inför människoförnuftet, endast prästens och hans hjordars slaviska tro kan nöja sig med ett dylikt gudsbegrepp. Att samhället är »naturligt» kunna vi icke förneka, ty övernaturligt är det icke. Men därför att en sak är naturlig behöver icke människan vara nöjd med den. Att farsoter härja, att djuriska människor slakta varandra under fred som i krig, är också naturligt, men det hindrar icke att vetenskapen och mänsklighetskänslan arbeta på det ondas inskränkning och avskaffande. Samhället är utan tvivel en naturlig produkt, men just därför kan det förändras genom en kraftyttring från deras sida, som ha en förändring till önskemål.

Den vetenskapliga undersökningen av samhällsförhållandena och deras utveckling ger nu vid handen, att samhället visserligen på naturlig väg blivit vad det är, emedan det under råhetens och barbariets tider var naturligt, att det brutala våldet skulle härska. På detta våld vila ytterst alla våra institutioner, våldet är lagens yttersta grund, såsom rådman Qviding i Malmö lärde — ty han visste det, han. Vi leva genom överklassens våldsmakt i ett samhällstillstånd, som är så beskaffat, att när arbetaren gör en ansträngning med sina muskler, så går frukten av denna ansträngning till en annan, som icke arbetar. Vi leva i ett samhälle, där, för att tala medHenry George, den rike dagdrivaren i sitt bekväma ekipage besitter en trollformel, medelst vilken han från den fattiga gumman, som plockar nässlor, kan undanstjäla varannan eller var tredje nässla. Denna trollformel, som fråntager arbetaren i alla yrken hälften av vinsten, har olika namn: ränta, profit och jordränta, men det är ett och samma system. Det är klassväldet, representerat av »lag» och »rätt». Ni har ju sett bägge bakom mynningarna på kanonerna vid »högkvarteret». »Legibus et armis», heter det. Lagar och vapen — glöm aldrig detta kristligt äkta förbund.

] motsats till denna överklassens devis ha de ryska nihi-listerna, som kämpa för folkets förlossning under zarens järnspira, på sina fanor satt orden: jord och frihet! Ty bägge dessa nödvändiga betingelser för ett sunt samfundsliv saknas i våra samhällen. Både jorden och friheten är folket fråntagna. 1 stället har det »lagar — och vapen».

Dessa lagar måste upphävas, emedan de icke längre äro ett fritt samhälles naturliga utvecklingslagar. De måste avskaffas, emedan de endast äro överklassens maktspråk till underklassen och endast tjäna till underklassens dagliga kuvande. Och dessa vapen måste brytas, emedan de icke äro bildningens, förnuftets och vetenskapens vapen, utan våldets, den råa styrkans och barbariets.

Se där i korthet vad socialisterna vilja!Brandsyn

Nu tänder även jag mitt juleljus, min sprakande brandfackla och går ut att syna världen utanför mitt galler.

Hur är det ställt? Har ingen ändring skett?

Bor samma bleka nöd i kojan än

och bränner samma harm i männers bröst

och stöna kvalen än i julenatten?

Och ljuger man ännu om mänskofrid

och tror man än som fromma lamm på lögnen?

Och våldet, pöser det ännu som, förr

och vilar hästfoten på sammetspall

och äter glupskt igenom hela matsedeln

och kastar lämningarna ned bland folket?

Kan man ännu vid midnattstid få se den dumma tiggarhopen stå och skälva av köld och hunger under fönsterraden, som lockar med sitt ljus och sorl från orgien de tomma magar till en rättvis plundring?

Går inskränktheten än och vräker sig och trampar cyniskt på förnuftets nacke med stöd av lag, som av lagvrängare satts hop och antagits av andra kammarns bönder?

Står allt det där såsom det nu har stått i långa evigheter?

Svaret är mitt galler.Välan, nu praktiserar jag mig ut,

med risk att smittas av den ryska snuvan.

Jag svänger blosset över skånska slätten och ser vid skenet ifrån gnistorna att allt är likt sig såsom det var, när jag klev in och Lagerberg klev ut.

Ännu är denna sköna, feta jord i händerna på tjocka rövarsläkten och folket bor i kulor invid marken, som fordom trälande i slö förtvivlan, med trotsets eld i barmen — än ej tänd.

O, att jag kunde tända den med min!

Jag lyssnar, hör ett dämpat gny av jämmer, ackompanjerat utav skratt ur slotten: den gamla vanliga musiken alltså.

O, dumma folk, varför ej spela upp en annan melodi, en mer harmonisk för örat av den nya konstruktionen, som retas blott av det, som smekt det gamla! Du gruvligt enformiga skånska bygd, så rysligt fet och dock så satans fattig, att dina egna barn ha knappast brödet, och ännu knappare ha allt det andra!

När skall väl denna trälars legion ha kraft att slita sönder navelsträngen, som fjättrar dem så hårt vid andras jord, ha mod att krypa fram ur kulorna och samla sig vid skogens bryn?

Förstå mig rätt, jag menar ej till vanligt rösträttsmöte.

★ *

*

Men jag vill syna även längre upp i detta land, som har så många slags klimater,och många slag av slaveri och våld men bara en katkes och gudalära.

Jag rusar genom Getapulien där folket svälter på den gamla torvan, och se’n det svultit nog gör auktion och drager med en svordom ut ur landet. Jag klättrar upp till Bergslagen och kryper uppför de kala bergens rygg, som fordomdags Prometeus, när han stal åt mänskan elden ifrån Zeus, den idioten. Här lyser jag med blosset ned i dalen och ser den gamla ömkeliga syn: en ann’ Prometeus ligger nesligt fjättrad med kapitalets gam vid sargad lever.

Hör jättens nödskri: cirkelsågens ljud, som skär så ångestfullt igenom bergen!

Hör på det djupt beklämda hjärtats slag, när ånghammaren dunkar emot städet!

H ör jättebarmens tunga andetag, i väldiga maskiners pustande!

O, jätte, res dig upp! Ryck endast till, och om ej bojan brister, remnar berget, där list och våld ha smitt den fast!

Men nej, du vågar icke vara stark, och såsom svar på eldigt upprorsbud jag hörer dina snarkningar . . .

★ ★

*

Det julas. Det ljusnar nu till ottan, och jag ser en orm så svart sig ringla framåt vägen och uppför kullen till den gamla kyrkan, där prästen väntar på sin hjord i skjortan, i mässhaken, så kallas den — att sluta fromtdet gamla år såsom han börjat det med läsningen i helig ödmjukhet av mänsklighetens fattigdomsbevis, det dyrbart gamla dokumentet:

»Jag fattig, syndig människa»...

★ ★

★ »

Det vore kanske mer att syna, att ge sig in till Malmö till exempel och se vad genomruttet där kan finnas och lyssna på träbottnatramp . . .

Men jag är trött,

jag släcker facklan i vallgraven och klättrar upp i gamla sjuttitrean.Brandsyn

Intet förmår koka upp vårt blod såsom den judiske bokförläggarens och de liberala brackrecensenternas skändliga fri-brytarregemente inom litteraturen. Vi skulle bli protektionister ögonblickligen om icke herrar protektionister på det området vore lika usla som den frihandlande bourgeoisin. Man översätter utländska författares arbeten och svälter de inhemska. Detta av två viktiga skäl: dels kostar detta system mindre i honorar till författarna, oftast ingenting alls, och dels kväver man en för bourgeoisin farlig inhemsk litteratur, vilken naturligtvis besitter större aktiv kraft än en översatt. Man är alls icke rädd för att ge ut socialistiska böcker — bara författaren är utländing. Lasalle, Bebel, Bellamy m. fl. finnas på svenska, utgivna av bourgeoisförläggare. Men vår egen socialistiska litteratur förföljes, ihjältiges och undertryckes. Ty en översatt revolutionär bok är pikant, men en svensk dito är farlig, obehaglig, en fiende in på livet. Och därför kommer en dylik aldrig bourgeoisin tillhanda.

★ *

*

Jag har i minne ett besök av Atterdag Vermelin och mig hos en bokförläggande klunsbroder i Stockholm. Vi erbjödo honom en översättning av ett bland socialismens bästa alster, men han kände troligen igen oss eller anade vilka vi voro, ty han frågade i sin dumhet:— Ät* det socialism? Jaså. Så’nt där förlägger jag inte.

Denne klunsbroder hade dock givit ut Max Nordaus ytterst

samhällsvådliga arbeten och Ingersolls hädelser och Strindbergs personangripande »Nya riket». Och nu har han till och med givit ut »sant där», nämligen Bellamys »En Återblick». Mannen kallar sig för resten Looström & C:o.

] går fick jag ett brev från min förläggare, att denne klunsbroder Looström är en av de två bokhandlare i Stockholm, som icke velat ta emot »Genom Gallret» till försäljning, utan vräkt ur sig till budet: »Låt mig for Guds skull slippa sant där!» Personer, som sedan kommit in i hans bod på Norrbro och bett att få köpa min bok, har han snäst av.

3 hela världens språk finns inte mer än ett fullt passande namn på en dylik persedel, nämligen vårt svenska bracka. Han ger ut i syfte att förtjäna pengar ett full blodigt socialistiskt verk, som är skrivet i Amerika, men han vill inte ens mottaga till försäljning ett skönlitterärt, visst icke speciellt socialistiskt svenskt arbete. Och en sådan herre sitter i publicistklubben!

Om denne klunsbroder läste de böcker han själv förlägger borde han blygas. Han kan slå upp Bellamys bok och läsa där den skakande skildringen av Julian Wests besök i drömmen hos vårt århundrades människor, sedan han sett det tjugonde seklets sol. Han kunde spegla sig i dessa urbota fåniga, men dock så typiska Bostonbrackor, som

på all den unge mannens vältalighet och alla hans vädjanden och föreställningar endast svarade:

— »Vräk ut karlen!»

Men förläggaren till detta arbete skriker rått, när man lämnar in i hans bokhandel ett svenskt arbete av samma anda som det amerikanska:

— Vräk ut boken!

Jag har berättat denna historia, dels emedan den försatte mig i ett raseri, som jag ville avleda, dels emedan den är så ytterst betecknande för vår ruttna bourgeoismoral (och för-stånd sedan!) och förklarar, varför en författare i detta eländiga land antingen måste svälta ihjäl eller bönfalla hos en förläggare om att få sälja sig.

Hur nödvändigt är det icke att en ny människoras växer upp, med högre och renare litterär smak än den, som matas av individer lik den nyss skildrade.LITTERÄRA PLANER

Många och stora voro de planer på litterära arbeten, som under dessa långa månader i fängelset sysselsatte Axel Danielsson. Tiden till att fullborda dem var emellertid icke lång nog,-och det rastlösa agitationsarbete, som efter frigivningen vidtog, var ingalunda ägnat att giva nödig arbetsro därtill.

Ett facsimil av ett par blad ur A. D:s anteckningsbok från denna tid kan därför vara av intresse att bevara åt eftervärlden, likaså ett par sidor av hans allmanacka från de första månaderna av fängelsetiden, såsom givande en liten inblick i den tankevärld vari han levde.

V'.*/*s

Jlxel Danielsson52

S^Lårr- .v

t- *0

:<n

fn

,NA

'.ir

||g

n

f§:

itt

c<3

&

CT*

JQ

»O

©

jw|

rH

Jl so

Ci

*

t> U' tS

. ° CO

o*s> <3

^§rH CT>

° CO ^~N

o ^ a 1 ®J cr» . »7+

* **-* « **“* ti **”* 4“* o^oi

lfj o ft. •*) (M CO

^ g CO ^

£.t^rHC^«*P$COc6cO

§§*

A/*

jÖMk ä#'g

'KrA O CO

o ^

to C* jo i

K

«*> ja

B

44«4U!tit

v&

iCTJ x ,; rj

j t y^. 4 h g 5-å-sS

» • . W O Ött*'®' ^ <f

V I*'

S

t- 1 rH i J. <«> » ö rA rH # *nv, S £> o _» rf> <S w ' ö- , *S.^2 J il*

é

-5^2 ^

§ ~S O Oä O» Ö O r-4

gg- rM r-f rH

Jo WllfcSS

.

^ S ^ § »o ^ ' t: • S‘*

jö te h- 6? *> $* Ä . * b»£o}t>1-1> i>

jg ^<7)0000 t-*-

i«4ää?iÄ.

JO-C^T.CONH Ä- *•. O . . rH

^ ^ ^ *C «jS'

(?) O ifj f1» 'j! H

M^^5<Nr©r«0

/ c^y q#

10» 1 ’

r- ob O ht o* cm cm co

~ . <*W WV

i>l> t

*x *£ ^ ao

£±U'*r *?>

^ ^ ^ ^

. Cf*

J€V

H

r/2

P

O

P

<1

CO

CO

CO

«

O

ö

«

*b

o * »c CO £xO £ h uO

O

I OÄ

O

CO .5

a BC8

• g SS

cJ rH

rH 't

(N O

t- T"!

s s

qj w-» -i-/ _

> Q ©et

00 0>d>H

^ Cft IM lO

-. CSI CO

«

4^N

CO

H CO

w ^ w

co co ^

^ c6g^« co c> o

^SrHu-l-OO gg. HWfiO^WOCi « o ^ 2 ^

lisss fs ¥¥%%*** i* -c-e^^

£. i »fr®2

5 er?

2 *• a 0 •*-*

s»

n

&L*>

Ö ^

g ^ co

Ä10-

ö^w:^

Ö ^ « S^öo

H CT iO Ifl lO rH CO 05 O 6 H

3 t£ tH'Q O rH

n lO Ä ^ ^ 6=1 <> l> 1^ l>

C» rH »— ^ '“i ^ r~i 'r~t

S JuS CQ Oi
B^ HHH rH

« *1 ^ « 5 >2 ^

^ÄfSr

4^ %> iaf

Hf §åt

z®Mé£

|'v*ijii^ 4

& W«3 pag-js 2 3?plgH 5 5 S-Ö .«ttl Ct fi £<<§

^ *♦ é v-

° !

tS rH

c->

t§

a

«1

s

co

*o

»Q»

J3t- {3 00 öi» CC A- ^ <M CO C0 ?0

• CT5

fS cs

JSrH|>»cO
\

ii §Lf f

äS^I

1*5*300®!

'*r ^ v' • »

^ ''

Ä> elCOCOCOCO--o g H H H

R^iHrtHr)

Ä-ä^cc-to

OS

ICO »Ot-*yci

ö

ö

»ö

rO

CD

O*

! <3t srs »*

, rHyTaf' |> . *»• •=<

S h >-•» ♦ ^ «* ^ *fS-:

w4 cd a «*-*

**-* # JO f3

«*- 5©\

«t«

rH

I

•^h&t

^ 3.

-Sf

j°!'l (vJ » J-J «.»> v

Sif

rle

’-|<S, 8

'bOJSO ct*=#‘ -t^ö

- ^ . (M lft O* CO .a? q, 00 <u t; CO Tj< H CO rH

o O r-i CO ^ kC «*5 J>» ^CM i

« I ¥ |/ ‘ ,

t; m * *< % *f

1"B- = a»g'f|,||

°Ä*JS

ssf®&

*“ V'

©

£ !>• CD CO O (M) H tH W

«^^^i^o6ooc^ötH

•SSr

•a

M

„«%«*¥¥.!*¥

£»*£#5*»

*

--e " Äll .

SKM8 « Qi>i:fff||f

a*

^iwQ-feiic^

“S

«•> I %'

C£-CO ... ♦ g8** fiu o Ä u ^

E5S* Jjac® Q ..r*

*0 iftiOxO

> +:&cöt>ty 30 $- »n *& Sfe »o

sa ocoi>ov -

0c»oi-* c?: o -

£^©*0* Cf» CO

x>t;N o->r~o* JSj

^ CD CD CD CD

i§w$

SX *S "d* CO ©I CD

'£*- ** rff *«$< vO io

o;

<N

Of

£*• &

«. *~* »M~~

ts xx

*G tf

8

£

1

?£*

Cl

I

.5

SS „©* ,11 B «

fe- . s s w OI t-l tö * CD OO •CO to 0 jd ^ . <Ä SI» ö S5 %® c+ Ö9- 0 ^ co O >0 l^: CD Ct CO vC cO • . 5

CO

I

O:

S

co ir^ CD

« CT* CO OO'CO : ^ CO CO ©* ©] ^fclCDCDCDCD

O *-« ©4' CO£T* t> t>

W» O.

CS-tS*

ts

<3 -

«»

/--N

S

H fe’

* c#5 i»*' r~’

£p i« . ^

g st ^ »

<: ^ . ö«e\

CD <3i l> - «0 CO 130 * t-4 CO

CO: co >3^ CÄ ö rH ^*JL

rH rH

|UJ»t

«

o

cö

iw;

55^ SC CO CO CD 0 : §öcococo^< i kd id »rf

t *” -C$$^W

Q 3

Ä-2 -x^,g. “IS-

mrg.il.

ö 0 -ät’”4

i§» H#9^;

. %2 ^ # >h « #^cb

^ > : i -n $-* /O < Afcr i,

w.y _ t w-2 ^

jg 2 iagjj ^ S o.S 2'2,?

ir, .v£> w f> $Z O r»4 :^0 <S^.

X

6Qwyi'0.^‘ <d

0cs <73 w co uO

jö £j:o •^KCTi rK ^ # iO ^ ^ bro CD CD CD.

.£*. r* CO tD O ^ r-^ rH qM C'l

S ^4 vrf «rf«rftrf

pk cf rH CO iO l>4 _ f* * X >! i .'i ~ ’ / \4 1 . j \ 4 4 X • . 'M „i ;f:r: i* $ m 1 >-> ' ^ k-' ;* '~ :f" 'A ^ , | • ^ *: ?4 w

PQ

O

H

«

O

SO

o

rH

<*X>'

Of

o n ^ * CO

«* "o*

t

O o .*3>

^~S VO

tji. to

8 ^

« s .

flri 8? Wft

fm 1>

O o

CM .

♦»-* 33

Ö^CN

O ,: -"ti

CO H CO 00 ri ^ «*f4 ©* rH »M, «0

C h* i> 00 C5 O t-*

«

JO

s

W -O m

•C Ä 5 3 *•» *» *7?

!„• *<g <ä> cj

|1 st

”£ l*—- O rfJ o C3

JS> rf rH

W »ä o iC »r>

Jésss^

W ^ r-* ^ g^C5* HHHrt

!%%**« r u *«

* tt -*-j»

Q~

~ »/* ***

$ * . • <§ > .5" P 0J(g

gS-sgg. g. ££$&£$

JV< 8*«<? x *5'H

1#*^ %. * '

*.; ; *V ;

? Äix 2 5"

I Sf&^lj&ges»

Lo

• & ^

5

CD * C*

jO

K

:0

£>

fCN cTvZi rH 00 iTi H *“VrH rH

S> yk *D »Ä iö iO

a»

O ^

«*•©. *

£

fä r<£0 »© £** u«

„sfeSÉÉ aWSSSS

gérJSSS?JO

Ö

SS

•«

<»

©

Of

^ CO w

^2 t rH CO TlJ vO

8S o* co »c ?ö

>- *......

-A

$*» +>

e *I ^0*0 00 00 0 0 o *5" .£*- 00

!?tt*3*¥¥

JT ** ^ '* 1%

B‘Mft*

N*‘'

lå&tsp»

xmx#x.% $$%£

JOt tS iH H rM

H to ic io »q ’

e> JU) rH *<-4 rH T-i fri W T-l rH rH rH

lO

53 fö co K l>

(7\ »-lO I» O rH CM GM O i CO

" +2 CO 03 CM *H - ginocwLO

a-c^^H »o Ä- . ^ MO iQ 53 ^ CD CD CO C0

/C\ «' I> Cft fH' CO

&'r"1

'sSL ' %f\ vv

•# s ,

JF * ii»iui,,.J. ,n>ni,.iii Ml

i

t

IL

.H

o »

/&£** : Do* Ai*& -jt * £*• **• & 9*16.4"S

(| Cå^^A., S h^yjrSl T ^m, £/*%*>'*&$«/* * ► 15 •;

/^**j Uc+y*. Å%4ék. U/Vt ;** ?. 1*4 Js^ tpyf ~ I Äf*** ; Ä^5fv o .

't a n ^

J f i ^ y,t

^ i ifci t

., : ? >?-s? < v-

?v, ti N> :

-'5 t<4^ -Iv5 f *j »" t

l f 4 i x " J

*öfW,,

""V

£± CD.

<*?

O C ~"

<3 ?*• n -J e-.U kO ö :£ ^ cw**-»

SJ gg; c c5" B fe»re rt @

,q >n ^ ^ n o o

,(<u CO H '

'§> i6 CD CO ö O

? &S--

.J, «?©

, 1-1

iÄ SvJ

vV-

«- ;jO gO®«ft > ; «*5 rH . . io;

; '

~~I~~

~~ci i .~~

~~fe K »C iQ iO ,. * gUriHriH rH rlHH~~

~~i' - 1 4~~

~~Äl~~

~~« o or; ^~~

~~feö> gE^~~

~~o<*~~

~~JO .♦ CO • CO M H~~

~~»o 5 c» co >§ g rH M ifc TH 0*4 cö~~

~~»* ^ CO CO CO TJi~~

~~m a O rH.co.w?5 ‘ HrtH'~~

~~— 7 WWtHH~~

~~>f JSC*»** >**~~

~~;2 «iQir^»q»iO'~~

~~‘jfe* rH rH r-5. rH -t?iL* rlHHH~~

~~£* jr; -<«000*CD~~

~~A- r i rH ,3Nf Q* "~~

~~C33~~

~~v?v a«H S0*C1>~~

~~ue~~

~~«n <*~~

~~Å,';.~~SWWH*

U-*

O

^ co co ”S ^ »c 'S* ^ »Q

IW

-v Iv

ib

‘C** lA c* «>

^<J5

Oö 2^ .

i gså^<

§»B‘“

§3 t^b© ct

CO 'Cl t** CO CO. o tO

j^_ r-4 \0 ^ xfl

J3 o ^ ^ t> co *

03*

S'\^

o

sö ' -4-***-*

ii ås

** #S^§>c§ fir»64«^coco«o

*£> $3 nO.uOtOO

5*yt*s.l

Sä *: p co

^.H gJOOH pTS C75 HtvlO H CO

O !>.«

fl >y 4*1 & *» *

BOT ’&\. "* \

» *. . sf 5^ W%

°å Mit

• • * v\\V • kj^MQ^ye»

.ÄJSÖOI^HW «. « HH:

^^OOQDOOQO

of^sss

>o c* <£> OI O « « »f5 iO t**

pt^-cdcococo ..

s-^ssSg;

jyåwss:

tfy 0-fr»<3>T-<SO

W^i-i r-4 <8$, SS*

K,..

*

< v K ♦ x

NIJI

J- A^ %» .»i *1*

mm>....., * :

iO

16

CCP

OJ

i'

O rl/5 N fe Ö

*sr «> .o

jå p cO CO £3

j£ * C"ä C* fH ©5

£ s>q. . . .

!»tS }JH O* C^l CM C3* rH HrHH

£§£'*¥ y

g %.3#^'

Q &* ? / . 'V

so *>•**>

TC v j W - «

53 ' S , ,

*0 jö1 ^y-»- JSf i ä 3

cSr 45 '*3 «ts'C# ä

c J6Ä C?

P *** ^<3,^* -K'

**• "

vd C1HC u®r -i" ".'V -1';---------

j 01*-] v>/Fj-

OOhiÄiHlCfl

^ tH «* ©5Axel Danielssons frigivning ägde rum den förste februari 1890 kl. 8 på morgonen. Fången mottogs vid utträdet ur fängelset av en människomassa, som var omöjlig att räkna. Några dånande leverop yar det enda, som störde tystnaden. 1 häpenheten över att så plötsligt befinna sig ansikte mot ansikte med livet i dess livligaste form glömde fången rakt bort att säga något. Han kunde endast med en stum hälsning svara på leveropen.

Tåget gick sedan Västergatan och Adelgatan framåt. Komna till Arbetets tryckeri stannade tåget och Danielsson tackade med några ord för den vackra morgonhälsning, som bringats honom. Därefter skingrade sig större delen av den ståtliga eskorten, men en del följde dock ända till Norregatan.

På förfrågan huru han mådde svarades:

»Förträffligt! Jag är obruten till kropp och själ, och eftersom jag är obruten är jag okuvad, och eftersom jag är okuvad kommer jag att fortsätta den kamp, som förde mig i kvalets och eländets boning, fortsätta och fullfölja

under alla skiften vår tredubbla kamp mot dumheten, makten och penningen.»

Sitt tack till Sverges arbetare för den trofasthet och uthållighet de Yisat under den svåra prövotiden uttalar Axel Danielsson i nästkommande nummer % av tidningen Arbetet sålunda:

Partivänner!

Min första plikt efter befrielsen ur cellen är att på det varmaste tacka för de otaliga bevis på sympatier jag mottagit under hela den långa tid, som lördagen den 1 februari 1890 äntligen tog slut. Det är inte så svårt i våra dagar att bli slagen av de onda makterna, när de goda finnas till hands och räcka sina sårläkande medel. Ett och ett halvt års fängelse, som under andra förhållanden skulle varit nog för att bryta min kraft, har genom arbetarnas minnesgodhet och outtröttlighet i att skicka mig sina hälsningar och på mångfaldigt sätt visa sin vänfasta trohet förvandlats till en period av studier och utveckling, varur jag utgjr med oförsvagad styrka till kropp och själ.

Mig har detta straff således icke skadat. Har det skadat saken? Jag gör denna fråga i fullt medvetande om, att enviss grad av försiktighet skulle kunnat bespara mig och partiet några av dessa kritiska aderton månader. Och då vi nu nödgas erkänna, att vår sak i detta ögonblick ej står fullt så stark som den skulle kunnat stå, om jag fått slippa ut litet tidigare och då partiets brist på oberoende agitatorer gjort min tvungna tillbakadragenhet mera kännbar än annars behöft vara fallet, då jag vet vilka offer det kostat arbetarna att hålla vår tidning uppe under en period, när allt sammansvor sig emot oss, då kan jag icke underlåta att vid detta tillfälle uttala min beundran för det verk, som i all tysthet utförts av särskilt Malmö arbetarkorporationer, då de trots allt buro upp vårt organ och hindrade det att falla. Och på samma gång vill jag lova att göra allt vad på mig ankommer för att hindra en ny kris att bryta ut över våra huvuden. Nu skola vi hushålla med våra krafter och rycka framåt i täta, slutna kolonner med mera lugn och säkerhet än förut.

Så är det nu alltså gjort! Ett nödvändigt prov är genomgånget, av mig och av eder, och vi ha goda skäl att vara tillfredsställda. Det var ett förtvivlat slag, som gavs åt vår unga rörelse för två år sedan. Det var inte ett slag, men ett hugg, ett svinhugg — och därför gick det tillbaka.

Och därför kunna vi nu hurra av fullaste hjärta. Cellen n:r 73 är ett minne, en dröm. Våra idéer leva, våra organisationer leva, vår tidning lever! Försöken nu att krossa dem, mina herrar!

Leve vår stora, sköna, hatade sak!;* fl i:Publicistisk verksamhet

Den i februari 1890—30 december 1899Brandsyn

ckligen utsluppen ur fängelset hör jag till min förfäran, att det väntar mig en vida svårare prövning. När det inte blev något resultat av att sätta mig in i fängelset, lär man börjat fundera på att sätta in mig i — stadsfullmäktige. Och visst vore det förståndigare. 1 fängelset är det bara en och annan, som blivit knäckt, men herrar stadsfullmäktige ha tills dato lyckats knäcka och fördärva alla, som det godtrogna folket valt in i denna krets av gentlemän. Jag är riktigt rädd. Gör man mig till stadsfullmäktig finns det större utsikt att få mig förstörd.

★ ★

★

Efter en veckas flanering i Malmö har jag nu så småningom hunnit vänja mig vid friheten, de myllrande människorna och den stora öppna himmelen. Den plötsliga övergången gör en i början nästan konfys, och arbeta är besvärligt. Men man vänjer sig vid allt, och snart förefaller det som en saga, att man suttit inspärrad ett och ett halvt år. Likväl blir det svårt att glömma gallerstängerna. De äro som fascinerade på näthinnan, och jag ser dem ibland framför mig så tydligt.

* * ♦

Axel Danielsson

33Det gamla liberala partiet är i Sverge som i andra land en drunknande, som måste söka rädda sig själv, emedan ingen vill räcka honom hjälp. Länge nog har den hos oss en tid bortåt resignerat sig under sitt öde, att se

arbetarorganisationerna dessertera från sina fanor, och icke utan en viss konstlad heroism sökt trösta sig över förlusten. Det var det dumma översitteriets tid. Men så kom bondångern. Varför hade väl dessa filosofie kandidater och doktorer och redaktörer och andra upplysta medborgare låtit undantränga sig av socialistiska agitatorer, vilka ofta saknade universitetsbildnin-gens och litteratöryrkets rutin? Skulle icke den förlorade marken till någon del kunna återtagas?

De stockholmsliberale ryckte på axlarna. Varför ligga och bråka med socialisterna? Så snart vi våga oss på ett offentligt möte sticker man en resolution om vår ynklighet i våra näsor. Bäst då att hålla sig i den högre kompromisspolitikens förmak och salonger och låta socialisterna ha Liljans i fred.

Men en del landsortsradikaler kunde icke nöja sig med denna flata politik. De förstodo i sin enfald icke vad socialismen är och hur den kunde vara farlig för liberalismen. De bildade rösträttsföreningar i landsorten, uteslöto socialisterna och med dem allt förnuft och vunno sålunda en egen liten armé, som de fingo kommendera själva. Men deras planer stodo till huvudstaden, och de arrangerade en rösträttskon-ferens. Vad som skedde på den veta vi. De socialistilskne rösträttsvännerna stängde in sig och lyckades därigenom bli representanter för rösträttsrörelsen. Men trots all försiktighet kom fienden med, och efteråt blevo de i arbetarpressen avslöjade och deras ledareskap protesterat. Allt detta resulterade i socialistglävs utefter hela den liberala linjen.Den i2 april 1890 Till slut bet dock solen på drivornas bädd, och snöstormen började mojna, och jorden, helt hastigt sin likskrud avklädd, låg naken och smutsig och blöttes i tvätten, och väntade, ännu så duven och sur, på dröjande värmen och vårtoaletten.

Och in genom fönstret i smädarens bur en klarare dager begynte att sila.

Så där »sjöng» jag i fjor vid den här tiden på verser, som klandrats av familjen Asp och dess latinhögfärdige, religions-snobbande och hädelsebevittnande redaktörstupp, som ännu icke lärt sig begripa det nya metersystemet.

Men i år har jag ingen tid att sjunga. Och hade jag tid, skulle jag inte ha lust. Och skulle jag sjunga någonting, skulle det bli en elegisk hymn till cellen nummer 73, en saknadens suck, en vansinnig längtan efter smädarens gallrade bur, där vårsolen sticker på och vallen står ljusgrön mot fönstret och svalorna skrika under takgesimsen och skvätta ned fönsterblecket. Och där den flitige munken, som skymfat treenigheten, trotsar ensamheten, emedan han har så stort sällskap. Av de ädlaste, oegennyttigaste och intelligentaste varelser som finnas

— tankarna.

★ ★

★

Vi ha nu vår igen. Kanalen och rännstenarna börja lukta under inflytande av den livgivande solen, som ger liv åt bakterier. 1 arbetarkvarterens gränder komma skrynkliga gummor framstapplande för att stå i solen en stund och skrämma de lekande ungarna med sin pergamentsgula hud på de köttlösa kotorna. Sommararbetet börjar, myrorna vakna. Timmermän, murare och målare gå ut ur sina kyffen, där vinterns arbetslöshet hållit dem fjättrade i fattigdom och tråkighet. Ja, arbetet börjar — och strejkerna, de konvulsiviska ryckningarna under plundrarens kniv.Ack, denna ljuvliga vår, denna höga himmel, som lyft sig för att lämna rum åt fabriksröken och göra det lättare att andas nere i gränden, dessa ljusa, varma dagar, då allt som dött under vintern i människobröstet vaknar igen — så vida människan vaknar.

★ ★

*

Men det är många människor, som nu somna i knoppningstiden, hundratals sönderhostade bröst, som nu slockna, när de skulle flamma upp till nytt liv. Våren är lungsotens tid. Här ligger en man och drar de sista andetagen, omgiven av en gråtande barnskock och en förtvivlad hustru, som också skulle gråta, om det blott funnes några tårar kvar. Här kämpar med döden en ung kvinna, som måste hållas, emedan livslusten driver henne upp. Hon ropar förgäves. Herr Kochs baciller ha snart slutat sin spis och allt är uppätet. Då flämtar lamplågan till för att

slockna, och i samma ögonblick hon slocknar är det som om arbetarkvarteret ristades av en begraven, vidunderlig jättes suck.

* *

*

Men det är ändå vår. Miljontjuvarna börja tänka på sina villor, oeh deras damer göra vårtoalett; hamnen fylles med båtar, buller, stoj och feber; socialdemokratiska föreningen prenumererar på Håkanstorpsparken och fackföreningarna skicka ut budkavle till i - majdemonstrationen; Skånska Dagbladets dragkärra skallrar på gatorna, familjen Asp gråter över våren, som sätter proletären i stånd att ge 5 öre åt Arbetet i stället för 2 öre åt den ädla familjen; och Simon Broomé reser till Köpenhamn.

★ *

*

Men jag sitter ibland i min ensamhet och längtar tyst efter n:r 73, där det i alla fall var bättre än ute i detta liv, där människorna gå omkring halvdöda och bara bacillerna leva riktigt glatt.Karolina Åkesson

Det är en smärtsam nyhet vi i dag bära fram till våra läsare.

En av de allra trognaste i våra främsta leder har fallit, så gott som på sin post, och lämnat efter sig ett tomrum, som blir svårt att utfylla. Alla Malmöbor, som räkna sig till våra skaror, kände \arolina Åkesson. Hon var med bland de första, som slöto sig kring undertecknad, då han landade i Malmö, och hon höll trofast ut ända till sitt sista andetag, som en kämpe för den sak vi alla älska.

Jag minnes från mina första föredrag i Malmö en äldre kvinna, klädd i grå kappa, undanskymd och tillbakadragen, med ett ansikte, som ovillkorligen intresserade. Hon kom regelbundet till varje möte. Jag lade märke till henne därför att hon var den enda kvinnan. Och när jag såg på henne närmare, kände jag mig tilldragen av det allvarliga och forskande uttrycket i hennes skarpa, markerade drag. Vi lärde snart känna varandra, och alltjämt, i glada som dystra stunder, var hon med och blev sedan själen bland de kvinnor, som efter hand ställde sig under vår fana. Hon stod i rättegångssalen, när jag smädade Lagerbergs domare och när jag hädade gud i Lilla Kvarngatan*, var hon med och kände »allmän förargelse». Den 31 juli 1888 fick jag en bukett av henne, då jag på kvällen promenerade ut till fängelset, där hon stod

* Möteslokal i Malmö innan Folkets hus fanns till.5.8

den främste bland de väntande, och då jag nyss trädde ut i världen igen, återfann jag henne oförändrad som socialdemokrat och kvinna.

Hennes liv var bittrare än någon annans. Sedan flera år kämpade hon ensam sin existenskamp både för sig och sina barn. Hon vann sitt usla bröd som städerska, helt simpelt som tjänande »syster» åt överklassen. Och trots allt det förödmjukande i denna ställning bar hon sitt huvud högt, med en stolthet, som ofta gjorde henne otillgänglig för dem som ej kände henne. Hon bar inom sig proletärens hat, men också känslan av det värdiga och upphöjda i hans sak. Därför var hon också uppskattad och avhållen av alla, som stodo den revolutionära socialismen nära.

1 fru Åkessons dödsruna nödgas vi tyvärr infläta en särskild blomma åt Skånska Aftonbladet och dess Simon*. Hon hade sin utkomst bland annat av att varje morgon snygga upp den liberala tidningens redaktion. Men i somras blev hon avskedad, emedan hon började bli känd som socialist. Detta kunde hon sannolikt närmast tacka Simon Broomé för. Ett konstigt tidningsbolag, tycka vi, som fordrar såsom specialité principlöshet hos sin redaktion, men avskedar sin städerska för vissa åsikter. Vi kunna ock lugnt försäkra världen, att i detta fall städerskan både som människa och tänkare stod ett trappsteg högre än de murvlar hon torkade dammet åt.

Förföljelsen träffade henne sedan ännu hårdare. Hon mi-stade den ena biten efter den andra av det knappa och sura brödet. När hon slutligen, utarbetad, utvakad och utsläpad, lades på dödsbädden för att efter en veckas häftig smärta utandas sin sista flämtande andedräkt, så fick hon även då mottaga ett brutalt slag av det samhälle hon

hatade och ville se kastat över ända. Det skulle utan tvivel verka förbittrande på den döende att just då hennes lidande nalkades sitt slut höra berättas hur ett annat inleddes, vari hennes egen dotter

* Redaktören för nämnda tidning, Simon Broomé.skulle bli hjältinna. Måndagen i förra veckan blev hennes måg, vår gode och förträfflige Vilhelm Åhlund, åter avskedad för sina åsikters och sin verksamhets skull och kastad på gatan med hustru och barn. Detta sorgebud var samhällets sista hälsning till Karolina Åkesson. Må vi ärva hennes djupa hat och uppoffrande plikttrohet och brinnande tro på vår sak!

Jag vill tillägga, att hon på sitt plågoläger aldrig ett ögonblick sviktade. Icke ett ord om behov efter religionens usla tröst. Hon pinades blott av en enda tanke: att prästen skulle* få något att göra med hennes lik. Låt oss alla dö som hon!

Om söndag, då hon begraves, skola Malmö socialdemokrater bringa henne sin hyllning. 1 dag säger den tidning hon från första numret egnade sitt varma intresse och som hon gjort så mycket för, till den fallna kämpen ett tack för trofast strid. Ty fru Åkesson stod icke endast på vakt utan hon kämpade.

Må hennes minne länge leva bland oss och bli en manande förebild, en eggande sporre i den kamp vi ännu länge ha att bestå, innan verkat är fullbordat.

Som ovan nämnts skulle begravningen äga rum på söndagen, men av okänd anledning blev den framflyttad till onsdagen den 19 febr. Cirkulär härom hade på morgonen kringsänts på fabriker och verkstäder och ryktet om en begravning vid fackelsken spriddes så snabbt man och man emellan, att ingen annonsering kunnat samla en större människomassa än den, som kl. halv 8 stod sammanpackad på Norregatan för att följa Karolina Åkesson till hennes sista vilorum.

Vid graven höll Axel Danielsson följande

Tal.

Medborgare!

Vi stå samlade i sorg kring enförtidigt öppnad grav, som snart skall gömma en av de trognaste kämparna i våra leder. Döden kom denna gång, som den så ofta kommer till proletariatet, som en lömsk inbrottstjuv och rövade bort den dukti-gaste bland kvinnor. Det är endast ett par veckor sedan vår vän stod upprätt och kraftig ibland oss, trotsande sitt grymma öde som proletär och verkande framtidens verk. Och nu ligger hon nedklämd i den trånga kistan, och hennes starka själ är död och lever blott i vårt minne.

Alla som gått med under våra fanor kände Karolina Åkesson. Bland dem var hon städse främst, när det gällde en uppoffring av kraft eller av sista skärven för att bära våra läror ut till det arbetande folket. Därav kommer det sig, att den grova tjänstekvinnan, då hon nu gör sin sista färd genom den stilla kvällen, åtföljes av en eskort så ståtlig, att en kung skulle lägga upp allt sitt guld för att få den.

Ur denna grav stiger upp en anklagelse av fruktansvärd tyngd. Hon, som vilar där nere, var en av deras klass, som äro vigda åt lidandet och vilkas liv från vaggan till graven är en oavbruten gång på smärtans glödgade järntaggar. De födas i elände, växa upp i brist, leva i armod och dö av trötthet eller hunger. Vår döda vän var en bland dem, som under vanliga förhållanden gå sin bana fram, tysta och obemärkta, som ingen frågar efter, ehuru de tjäna alla och på vilka vi kunna tillämpa skaldens ord:

Vad namn jag i världen fått av präst har ingen sig fästat vid.

Men fähund har man mig kallat mest

i hela min levnads tid.

Dessa tillhörde hon, de förtrampade miljonerna, vilkas munnar varit stumma i århundraden, men nu äntligen öppnats till en klagande fråga, som genombävar all världen, lik den som en gång hördes från de dömda dantonisterna på guillotinen:

»Äro vi då spädgrisar, som piskas till döds för den kungliga taffeln för att vårt kött må bli välsmakande?

Äro vi då barn, som stekas på denna världs glödande Molocksarmar och kittlas med ljusstrålar för att gudarna skola fröjda sig åt våra skratt?Är då etern med sina många gyllne ljus ett fat med guld-karpar, framsatt på de saliga gudarnas bord, och skola gudarna evigt fröjda sig åt dödskampens färgspel?»

Stig då upp, du hemska anklagelse! Tag vålnadens gestalt och gå att anfäkta proletariatets plågoandar. Sätt dig som en gast vid deras sida under orgiern, stör deras frid om dagen och deras sömn om natten och hämnas kvalen i samhällets djup!

Men vi, medborgare, som tillhöra samma falang, där den döda var med, vi kunna utan fruktan närma oss graven och se döden i ansiktet. Döden är dock proletariatets verklige vän och befriare. Och en dag skola vi samlas kring en annan grav, en jättelik grav, som skall uppsluka det samhälle den döda hatade så djupt.

Sov i ro, Karolina Åkesson! Tag mot vår sista hälsning och vår tack för allt vad du gjort! Sov i ro! Din ande skall alltid leva ibland oss.Den breda och den smala vägen

Den ig april 1890

Även jag har en gång varit en liten snäll söndagsskolgosse med hemmavävda byxor utan fläckar på knäna och slätkammat hår och tillgjort fromma miner. Olyckligtvis har jag numera i minne från den tiden endast den vackra lärarinnan och ett premium, som hon gav mig för min ovanliga förmåga att metamorfosera min unga själ till ett nystan, varpå hon kunde lagra en oändlighet med bibelspråk och rörande tendensberättelser, som sedan vid examen blevo upprullade. Premiet, jag en gång fick, var en stor, mycket starkt kolorerad tavla, föreställande människolivet i dess bägge vägar, den breda och den smala. Längs nedtill på tavlan, där vägarna skilde sig åt, startade mänskligheten, en del genom den trånga och den andra delen genom den vida porten. Vad det var, som förmådde den ena människan att ta vägen genom den breda och en annan genom den smala porten — det stod inte utsatt på den vackra tavlan, och när jag frågade far, så bad han mig hålla käften.

Ovanför de bägge portarna fick människolivet ett högst olika utseende. På den breda vägen, där den stora massan gick, hade man ytterst glatt, dansade, sjöng, åt och drack. Hela vägen var besållad med njutningsanstalter, där man tycktes få allt gratis. Men där vägen slutade var en brinnande svavelsjö, där de vandrande själarna knuffade varandra ned, och så levande syntes mig allt för mitt livliga sinne, då jag sattoch såg på min tavla, att jag hörde hur det skvatt och fräste, när lågorna slogo tillsammans över den syndiga själen.

På den andra sidan av tavlan, längs den smala stigen, knogade de avmagrade och dåligt klädda dygderna på sina kors uppför branta bergbackar, där det icke fanns så mycket som en vattenkiosk att läska sig vid. Men vid toppen av den brantaste backen låg himmelens port och där stod Sancte Per och tog med förekommande artighet korset av dygderna alldeles som man blir befriad från sin överrock, då man kommer in på snygga ställen.

Denna symboliska framställning har jag sedermera alltjämt återfunnit i livet som den auktoriserade kristendomens innersta kärna. Porten till njutningens breda väg bevakas av den svartklädde prästen, som till det framstörtande proletariatet ropar: »Håll till höger! Denna väg bär åt fanders!» Och sålunda har det kommit sig att flertalet människor av fruktan för svavelsjön går och svälter på den smala vägen och låter ett fåtal förfoga över den breda vägens njutningar.

Men nere vid vägskillnaden, där mänskligheten startar, har det kommit ut ett rykte, att slutet på fröjdernas maka-damiserade väg icke skall vara någon brinnande sjö, utan att bägge vägarna löpa tillsammans och ända vid samma mål, som heter död. Att vederlägga rykten är alltid svårt, och att veder-lägga ett rykte, som bär omkring den enkla sanningen, är omöjligt. Kristendomen, representerad av svartrocken, kommer därför här i förlägenhet.

Men jag har hört en svartrock, som räddade sig ur denna förlägenhet på ett behändigt sätt. Det var en gång i cellen, när jag satt och spisade frukost under gudstjänsten. Jag hörde blott dessa ord: »Bland alla de ställen dit djävulen leder människan, är även fattighuset och fängelset».

Där jag satt, tänkte jag på min gamla tavla. Denne präst, som predikade om det borttappade fåret och själv var

någonting just i den stilen, hade dock insett, att den uråldrigakristligt sociala teorin måste förändras en smula för att vara praktiskt duglig. 1 våra dagar bryr man sig mindre om att fråga efter slutet på livet än att veta orsakerna till sin belägenhet i livet. Och då säger prästen: det är djävulen, som drar människan in på fattighuset och fängelset.

Jag tänkte på min tavla. Fångpredikanten hade låtit himmel och helvete byta plats — det var den enkla förändringen. Den modernaste kristna teorin ser nu ut så:

Syndens breda väg — den går i den smala gränden, eländets och fattigdomens tillhåll, genom det usla kyffet, där proletären är hoprängd med sin familj i gränslös nöd, och därifrån går den vidare till fattighuset och fängelset. Observera, mina herrar, detta är syndens breda väg.

Dygdens smala stig — den sammanfaller med den stora, rikt belysta boulevarden, som är så smal, att ett par tre ekipager knappast kunna vända i bredd. Där går försakelsens klippväg uppför mattbelagda marmortrappor in i strålande festvåningar, där vräka sig dygderna på sammetssofifor och ejderdunsbäddar. Där finnas dygdens änglar — bourgeoisins yppiga, vällustdruckna damer, som locka till rikedomens kyskhet och försakelse.

Jag tänker ännu på min gamla tavla och på denna kristendom, som kan vara yllevante eller glacéhandske efter behov och behag, och som massan ännu lyssnar till liksom den vore något annat än ett kolossalt bedrägeri.Strindberg och kvinnorna

Den 20 maj 1890

Plikten ålägger oss att säga något i den ledsamma kvinnofrågan. Vi ha nu läst Strindbergs uppsats i »Tryckt och otryckt», om kvinnans underlägsenhet under mannen, därefter en av kvinnohand härrörande artikel i Socialdemokraten, där Strindberg blir kringklappad, och slutligen ha vi nu slukat fru Tzlna Tenows »öppna brev till August Strindberg».

Nu skulle även vi yttra oss, ty folk går och väntar att få se vad Arbetet tänker om Strindberg och hans mindre vänliga förhållande till damerna.

Vi tänka till en början att Aug. Strindberg har rätt, när han antager kvinnan vara fysiskt och intellektuellt underlägsen mannen. Är det detta, som retar damerna så obeskrivligt, lär det bli svårt att spela försonarens rol. Vi ha den meningen, att kvinnans underlägsenhet är ett kollorarium (följdsats) av begreppet familj. Tvångsäktenskapet har tryckt kvinnan mot marken, och då detta tvångsäktenskap tryckt henne under årtusenden, är det ganska naturligt, att hon blivit efter mannen

i fysisk och intellektuell utveckling.

Om kvinnan även i moraliskt hänseende är mannen underlägsen, beror helt och hållet på vad man menar med »moral». Naturalisten Strindberg överraskar i den nämnda avhandlingen med att definiera brottslighet såsom »oförmåga att tillbakahålla de samhällsfientliga drifterna». Och då menar han, att kvinnorna ha större anlag för brottslighet än männen, vilket skullebevisas, men ej blivit, varken av Strindberg eller av någon annan.

Säkerligen har kvinnan svårare att behärska sina rent kvinnliga drifter än mannen att behärska sina. Men man skall vara minst en Personne eller en Billing för att kalla henne »omoralisk» av den orsaken. Tvärtom, däri ligger hennes moral.

Strindberg har absolut orätt i denna punkt. Långt ifrån att utmärkas av »oförmåga att behärska sina samhällsfientliga drifter», är det kvinnans betänkligaste egenskap att med hela sin person hänga fast vid allt som kommer under rubriken »samhälle». Trots tvångsäktenskapets förstörande inverkan just på henne och därför att hennes intellektuella underlägsenhet hindrar henne att se så långt, har familjen — klassamhällets moderinstitution — i henne en fanatisk, blind, oresonlig försvarare. Familjens sorgligaste verk består just däri, att den gjort kvinnan till familjekvinna. Det skulle kapitalistisk storindustri och socialistisk samhällskritik till för att övertyga enstaka exemplar av hennes släkte om att familjen är en låg, barbarisk och fördärvlig social inrättning, som mänskligheten har till förutbestämmelse att lämna bakom sig.

Men även antaget att kvinnan vore underlägsen i såväl fysiskt som intellektuellt och moraliskt avseende, är det falskt att draga slutsatsen om »det berättigade i hennes underordnade ställning». Ty efter den logiken skulle tyranniet — genom Strindberg — fått ett vetenskapligt stöd. Då skulle det även vara berättigat, att den ene mannen, så snart han är den andre underlägsen, behärskas av denne. Här ha vi ingenting annat än den gamla manchesterteorin, darwinismen tillämpad på ett område, där den icke har någon tillämpning, om den ej modifieras. Det är ett fel hos Strindbergs hjärna, att han icke kommit ifrån — eller rättare sagt: kommit tillbaka till — den spetsborgerliga tankeförbindelsen mellan underlägsenheten och rättvisan i social nedtryckthet. Medborgarskapet och den sociala friheten i ett förnuftigt samhälle får ej grundas pånågot annat än den normala människodomen — och ännu har inte Strindberg bevisat att kvinnan ej är människa. Vi finna således, att det är flera än kvinnorna, som bruka »sätta saker och händelser i falska kausalsammanhang».

Uppriktigt sagt överraskas en verkligt manlig hjärna av likheten mellan Strindbergs sätt att resonnera och den av honom skildrade kvinnotypens. Man läse blott i samma bok (»Tryckt och otryckt») det platta försöket att håna ned så väl franska revolutionen som våra dagars frihetssträvanden. Herr S. förebrår kvinnan som allmänt fel »att sluta från ett enskilt fall till upphävandet av regeln eller det vanliga fallet», men vad gör August Strindberg själv, när han bondgrinar åt arbetarrörelsen och talet om arbetarens dåliga ställning, därför att en viss glasblåsare i Belgien kunnat förtjäna 20,000 francs om året och en viss diamantslipare i Paris 9,000 francs o. s. v. Detta är, om något, äkta fruntimmerslogik, och i den stilen har Strindberg alltjämt, antingen han varit med eller mot, skrivit i samhällsfrågorna.

Matematiskt uttrycker Strindberg sin uppfattning av kvinnofrågan därmed, »att mannen utvecklas med en hastighet av 100, medan kvinnan blott rör sig med farten 60. A (mannen) och B (kvinnan) utgå nu från en punkt C. A med en hastighet av 100, B med en hastighet av 60. När skall B hinna A? Svar: Aldrig.»

Det är sofisteriet på sin spets. Det är historien om den snabbfotade Akilles, som aldrig han upp sköldpaddan — med den skillnaden att den grekiska sofismen var betydligt mera genialisk. Om det nu också vore sant, att kvinnans nuvarande utvecklingsförmåga blott är 6/io av mannens, så Vore det falskt att därav draga den slutsatsen att förhållandet mellan könen för all framtid skall förbli detsamma. Låt kvinnan komma ut ur familjen, låt både man och kvinna bli socialt frigjorda, så få vi se hur pass långt den ene hinner före den andra. Den hastighet, med vilken en art eller en individ utvecklas, beroricke uteslutande på någon immanent kraft utan måhända huvudsakligen på de yttre omständigheterna, den sociala omgivningen

— det borde vara överflödigt att säga darwinisten och spen-cerianen Strindberg. Och det är så mycket farligare att »bevisa» på detta sätt som det ju funnits en period i nästan alla folks historia, då kvinnan innehade den sociala övervikten (matriarkatet), och kanske rent av var mannen överlägsen. Men August Strindberg utmärker sig även här för vad han förebrår kvinnan — »att sätta saken på sin spets eller oförmågan att se mellantoner, övergångar».

Såväl den ovannämnda artikelserien i Socialdemokraten som fru Tenows »Öppna brev» äro väl riktade mothugg från familjekvinnan, den redliga, frisinnade, tänkande familjekvinnan, och därför skola de måhända för den stora publiken betyda mer som gensaga mot Strindbergs halvtokigheter än vår mindre detaljerade och mindre populära kritik.Massans makt

Man vet icke vad massan är, förrän man sett en gatukravall. Och det man kallar jäsning, har man ingen aning om, innan man hört jäsningen mumla och sjuda omkring en brutal polismakt, som slår åt alla håll, arresterar och skriker och det oaktat ej förmår tysta detta dova, ödesdigra knot, vilket i ett enda ögonblick kan förvandla sig i vilt rytande.

Massan, pöbeln, dräggen, man må kalla det vad som helst, så är det ett underbart väsen, finkänsligare, ömtåligare, modigare, med säkrare instinkter än den fullkomligaste individ. Och dessa, som gå i spetsen under hästhovarna och batton-gerna och riva upp gatstenarna, dessa så kallade busar, som ingenting ha att förlora och icke värdera sitt liv en vitten, emedan det är så fattigt och eländigt — må vi befria oss från gamla fördomar och ta hatten av för dem! De synas icke under vanliga förhållanden, utan komma fram i jäsningstider och bilda revolutionens ursinnigt tappra förtrupp. Och äro de så dåliga som spetsborgaren gärna tror? Vi, som tryckt deras

händer i mörka bakgator och sett dem i de svarta ögonen, kunna ej tro på deras onda natur. De äro tillgängliga för alla mänskliga känslor och kunna mer än skolade socialister gripas av entusiasm för ett högt mål. Möta de en inbrytande polisstyrka med stenar och förbannelser, så ser det styggt ut, men det är icke ett utbrott av deras råhet, utan av deras berättigade hat till ett samhälle, som de ej känna annat än av dess våld-

Jlxel Danielsson 34samma tryck mot deras skuldror. Dessa oorganiserade, okända, ovänliga kunna dock behärskas av ett ord, en lösen, fullkomligare än de organiserade. För en Marat, som bodde i källarvalv och svalt för att slippa sälja sig, gingo de i döden. Och de äro alldeles lika i Malmö som i Paris.Kungsfesten*

Klockan slår tolv på natten. Den stora dagen är inne, då monarken för sextio år sedan lät sig födas. Av tacksamhet för denna konungsliga handling skall nu den lyckliga nationen landet runt kasta sig i utsvävningar: äta subskriberade middagar, lyssna med tålamod till dumma skåltal, dansa, illuminera, ljuga, hyckla och skicka telegram. Till kungen förstås. Ty honom tillkommer äran av vad som skedde den 21 januari 1826. Kungaämnen spela vid sådana tillfällen en aktiv roll. De bliva icke födda, utan föda sig och se därför tillbaka på sin födelse som sin första regeringshandling.

1 staden Brackbo, som ännu icke har några socialister, utan en hygglig arbetarförening med blå sidenfana, har det fina folket dansande och supande avvaktat den historiska timmen. Konungens befallningshavande, de självskrivna ledarna av det hela, ge nu ett tecken, att det högtidliga ögonblicket är inne, och kungsbalen avbrytes. Kurtisen och hånglet upphöra och man skockar sig flåsande kring stadens ende talare, som erinrar om dagens betydelse och ger luft åt allas undersåtliga känslor. Till sist föreslår han, att denna stad skall utmärka sig genom att skicka det första telegrammet till den sovande konungen. (Stort jubel.) Det lyder:

»Stormäktigaste, allernådigaste konung! Eders Majestät!

Angelägna om att vara de första av Eders Majestäts trogna undersåtar, som på denna dag hälsa sin konung, har ett större

* Skriven under fängelsetiden, beslagtagen och sedermera återfunnen.antal invånare i Brackbo i sus och dus genomvakat natten och sända nu livliga önskningar om lycka och välgång för Eders Majestät. Herren, den Högste, skydde vår älskade konung!

Undersåtar i Brackbo.»

Stormande hänförelse bland fruntimitierna och konungens befallningshavande. Men stämningen störes av en yngre mansperson, som begär ordet och anhåller om att, med hänsyn till tidsandans allmänna riktning, »Herren den Högste» måtte strykas och »älskade» framför »konung» ersättas med ett lämpligare utttyck. Allmän avsky! En lovande kanslist griper tillfället till en snabb befordran och höjer sin vackra stämma, som skälver av harm:

»Mina damer och herrar!

Må vi icke glömma att detta är ett mycket högtidligt ögonblick! Just därför må vi inlägga i telegrammet en erinran om Herren, som ytterst, om ock genom konungen styr landets och folkets öden, ty i vardagslag komma vi icke ihåg honom. Och vi ha ingen fosterlandskärlek, om vi förgäta denna vår plikt, ty tron på en gud, som regerar världen, kan ej skiljas från en konung, som regerar landet. Må vi icke heller blygas att lägga i dagen vår kärlek till konungen! Kommen ihåg att fransmännen kallade den mest fördärvade av sina monarker, en sybarit, som ruttnade levande, för »Ludvig den Älskade». Skulle då icke vi kunna använda detta ord om vår kung, som är ett mönster för sina undersåtar?»

Det bifall som nu följde, undergrävde fullständigt oppositionsmannens sociala ställning och öppnade en lysande bana för den lycklige kanslisten. Telegrammet avsändes med både »Herren den Högste» och »Älskade konung», och balen fortsattes i en stämning, som endast kan förstås av den, som begriper vad det innebar för Brackbo att ha avsänt det första jubileumstelegrammet.1 »Träboddnatramp»* firade man även minnet av drottning Josefinas förlossning den 21 januari. I denna stad, där socialisterna väsnats mer än på andra ställen, hade man en dubbel anledning att värdigt begå den stora högtiden. Konungen skulle se och höra, att stadens regerande familjer icke

blivit det minsta skrämda av oljudet bland packet utan kunde dansa och frossa och dricka lika sorglöst och övermodigt som förut.

Och icke nog med det, utan socialisterna själva skulle vara med och bidraga till festen. Detta beslöts av magistrat och stadsfullmäktige och sättet bestod däri, att man satte kostnaderna för illuminationen på arbetarnas debetsedlar. Därigenom blev tillställningen en »folkfest».

Dylika förströelser ha av gammalt beståtts det arbetande folket. Roms proletärer skreko på »bröd och skådespel» och fingo båda delarna, emedan man då ännu ej ägde kanoner och bakladdningsgevär. Men i våra dagar delas icke ut bröd, och skådespelen inskränka sig till illumination och flaggning och upplysta festvåningar, i vars fönster en herre i frack och bena i nacken eller en dam med urringad klädning upplyser den gapande massan om, att det bröd han skulle ha förvandlats till hemgift åt fabrikantens dotter, vilken därigenom blir i stånd att köpa sig en man, som konvenerar.

Dock tänkte man ju även på folkets hunger i Träboddnatramp, ty annars hade kungen icke kunnat erhålla följande telegram:

»Eders Majestät!

De tacksamma känslor denna stads borgmästare och råd jämte stadsfullmäktige och Simon Broomé djupt i sina hjärtan bevarat alltsedan den minnesvärd^ dagen, då Eders Majestät täcktes på stadens bekostnad äta en frukostmiddag i Kungsparken, komma i dag, då Eders Majestät blickar tillbaka på sin 60 års välsignelserika tillvaro, att på tvänne sätt ge sig uttryck, i det arbetarna hugnas med att från Stora torget åse

* Malmö.Amaranterbalen och stadens fattighjon erhålla extra bespisning. Utan tvivel skall det göra Eders Majestäts konungsliga hjärta gott att höra, att de fattiga ibland oss till vår konungs ära i dag förplägas med oxkött, risgröt och öl jämte erinran om den vördnad de äro skyldiga den störste bland konungar. Med en innerlig bön till Gud, konungarnas konung, att han måtte bevara oss alla från de hotande anslagen mot samhälle och egendom, önska vi etc.. ..

De styrande och ställande i Träboddnatramp.»

★ ★

★

Ja, sålunda festade och telegraferade man över allt, där det fanns dansande bourgeoisiungdom, gapande arbetare och fattighushjon att bespisa, över allt, där det fanns en klass, som kände att rojalismen är ett materiellt intresse, för vilket det lönar sig att även hyckla rojalistiska känslor, över allt, där det fanns lögn, inskränkthet och jakt efter titlar och ordnar, d. v. s. över allt. Och över allt har den härskande klassen ropat leve för den högste befälhavaren över sin armé och högste vårdaren av sina intressen, och mångenstädes ha bland dessa leverop blandat sig andra från fattighusens invånare, som tackat gud för att de en gång fått äta sig mätta och önskat kungen många sådana födelsedagar.

★ *

★

Det märkvärdigaste i hela jubilerandet var den omständigheten, att det gav överklassen anledning att en gång erinra sig sina fattiga. Baler och festmiddagar å ena sidan — fattigbespisning å den andra, det var i allmänhet programmet. För den kommande historieforskaren skall därför en dylik kunga-fest ha ett stort intresse. Han skall förstå varför detta samhälle gick i kras, då han läser tidningarnas referat ochledaren Han skall begripa, att det var en naturlig sak, att den härskande klassen omsider störtades, som endast på sin konungs jubileumsdagar erinrade sig att fattigdom och nöd voro herrar i samhällets djup.Herr Battong och slinkan Justitia

Den 30 juli 1890

Inledning: När vårt lands högsta dömande myndighet i fjor firade sitt hundraåriga jubileum, yttrade vår

oundviklige kunglige festtalare i ett boströmianskt pratastrunto, att rättens idé är evig och oföränderlig, emedan den utgår från den Allvise och Allrättrådige själv. Kungen medgav visserligen, att den jordiska rättvisan ibland kan vara svag och felande, men hon vore dock, menade han, ett uttryck för den gudomliga rätten och därför värd vår djupa vördnad och, om det behöves, militärens och polisens kraftiga handräckning.

Så har alltid överklassen vetat att bakom en var av sina våldsinstitutioner ställa en gud eller i värsta fall en gudomlig idé. Vad särskilt rättens idé beträffar, så är den mycket enkel: Sätt ett antal lymlar kring ett bord, dukat i svart, lägg en bibel mellan dem och kalla dem bugande »herrar domare» — där han 1 rättens verkliga idé.

Vår rätt är framför allt polisrätten. För att förklara dess uppkomst behöva vi emellertid icke Boströmianismen utan blott en liten lättbegriplig fabel. När vår herre en gång i tiden hade skapat djuren, hände det att på tillvarons första glädje följde allmän trötthet. Men det vakande lejonet störde med sitt rytande sömnen. Då bleve djuren förbittrade och skickade åsnan bort att tystna lejonet,och för att utrusta henne med vederbörligt respekt, gömde man de långa öronen under en poliskask.

Marat i ett föredrag.

Vår beryktade Malmöjustis har under den sista tiden burit sig åt så, som om den ville giva en serie gratisillustrationer till den socialistiska agitatorns kätterska teori om lagens och rättens natur. För att efter denna rad av våldsdomar tro på rättens gudomliga ursprung fordras ett pannläder. som icke genomgått någon mänsklig utvecklings garvningsprocess. Rått,, brutalt våld, grym hämndgirighet och obarmhärtiga domar på ena partens lösa angivelser — det är andan och sanningen i efterspelen till uppträdet den 3 juni.*

Herr Battong och slinkan Justitia ha alltid levat med varandra i ett förargelseväckande konkubinat, men deras senaste orgier i Malmö torde i cynism övergå alla deras föregående utsvävningar, så långt den nu levande generationen kan minnas. Den 3 juni söp sig herr Battong full och ställde till slagsmål. Denna historia kunde omöjligen avlöpa för honom med mindre än några skråmor till gengäld för alla hugg och slag den vilde sällen utdelade bland fredliga folkskaror. Hur litet det var — ett krossat revben, en nedspottad rock, några blå och gula fläckar samt våldsam hjärtklappning i stadsfiska-lens väl låsta privatboning — det var dock mer än den bråkige herr Battongs slagskämpeära kunde fördraga. Hämnd! blev herr Battongs dagliga lösen efter den 4 juni, då han slapp stryk genom »Arbetets» mellankomst. Och han har icke blott hämnats för skråmorna den 3 juni, utan med sin kända busaktiga ridderlighet även kräft ut hämnd för den grundliga kringklappning han skulle ha fått dagen därpå, därest icke redaktionen av »Arbetet» hållit sin välvilliga hand över hans

rygg-

Herr Battong vet, att han kan komma hur långt som helst

* Gatukravallerna i Malmö under byggnadssnickarstrejken 1890.med fröken Justitia, men den ärbara allmänheten visste icke, att den lösaktiga damens moral var så slapp, som den visat sig under fortsättningen på polisrevolterna. Redan har hon till sin ursinniga gunstlings blidkande med frikostig hand ådömt * 10 års straffarbete och flera hundra kronors böter över inalles ^tt tjog på måfå huggna slagtoffer, som släpats till domarbordet. Och ännu har helt säkert icke den rasande Malmörättens Tinnerholm funderat på att stilla sitt blodiga svärd. Flera offer bida, och herr Battong är omättlig som varulven i sagan.

Den flammande protest, som massmötet i Majorsgatan blev mot det lössläppta godtycket, skulle alltså åtföljas av nya domar och nya häktningar. Man nöjde sig icke förrän man fick fatt i medlemmar av den synliga organisationen. Då det icke var möjligt för herr Aschan att göra kravallerna till en planlagd revolution och arbetarrörelsens främste män naturligtvis till »anförare», värda 10 års straffarbete, så har han åtminstone velat kläda några stycken av oss i straffångens van-ärande dräkt. Det råder intet tvivel om, att man tillärnar ett par års straffarbete även åt de häktade fackföreningsmedlemmarna, och då polisens spårhundar alltjämt äro i verksamhet, ar det fara värt att ännu flera bli antastade. Ingen kan längre känna sig säker i en stad, där polismakten tyckes vara angripen av verklig rabbies. 1 synnerhet måste rötmånaden under dylika omständigheter vara farlig.

Om vi skulle peka på något särskilt godtyckligt i hela denna serie av godtyckligheter, som värdigt anslutit sig till en tygellös poliskårs utsvävningar, så vore det rådsturättens beslut att kvarhålla i häktet Ahlkvist och Lundell, de bägge medlemmarna i järnarbetarnas fackförening. Det förekom under hela ran-sakningen icke en skymt av bevis emot dem, så vitt icke själva närvaron på platsen skall gälla som bevis för deltagande i upproret. Man tyckes vilja driva det därhän. Men varför icke då häkta hela Malmö i klump? Om t. ex. Ahlkvist skall -dömas efter upprorslagen, varför icke då behandla redaktörenav »Arbetet», som ett par gånger under kvällen och ofta såg honom gå och komma som tusentals andra? Vad har han gjort? Han har tydligen icke gjort något annat än tagit emot ett slag av en rå polis. Att han icke hörde till dem, som skipade rättvisa på stället genom att slå igen, bevisas bäst därav, att han kom fram till oss och frågade hur han skulle bära sig åt för att få laga upprättelse. Och denne man, styrelseledamot i en fackförening och ledamot av arbetarpartiets valkommitté, sitter i fängelset, avbidande en dom på två års straffarbete!

Om måttet ej rågats förr, så sker det, när domen över honom och hans kamrat faller. Vi vilja i dag nöja oss med att fästa herr Battongs uppmärksamhet på den saken.Brandsyn

Härom dagen blev jag bestulen på fem kronor, en ganska stor summa för en s. k. socialistredaktör. Tjuven var en centralpolis, som emellertid endast fungerade som ombud för magistraten. Med andra ord: Jag hade ådömts fem kronors böter därför att jag icke i fjor höst vid mönstringen till landstormen kunde öppna celldörren, slå ihjäl vakten och gå upp i rådstun. Man kan betrakta denna böteshistoria som en småsak, men på mig verkar den ohyggligt uppretande. Jag skulle vilja se magistraten hängd, vid gud, inte för de från mig stulna fem kronorna, utan därför att man här i borgmästarbrackornas land är så genomlöjlig i sin inskränkta formalism. Samme man, herr Olof Ahlström, som själv sitter och dömer mig till fängelse, undertecknar sedan en dom på fem kronors böter, därför att jag inte kan komma ut ur fängelset och beväringsmönstra. När papperet stacks mig i handen, upplystes jag visserligen om, att ifall jag hade lust att göra en besvärsskrift till magistraten, så fanns det utsikter för att slippa böta. Men dels är jag trött på besvärsskrifter, dels är jag lat under sommaren och dels glömde jag bort både borgmästaren och hans fem kronor. Ar det inte vanvett, att jag skall behöva skriva till borgmästaren och tala om för honom att jag inte kan komma och mönstra av det skäl, att borgmästaren stoppat in mig i en cell!] den händelse jag skulle bli häktad endera dagen ber jag om min hälsning till alla Sverges socialister. Man skall inte göra sig för säker i denna polisraseriets tid. Allra minst jag, som i dessa dagar firat mitt häktningsjubileum (den 31 juli) och alltså redan varit fri ett helt halvår. Jag vet också, att polisen har sina funderingar. När jag kom hem i tisdags fick jag tag på ändan till en polisintrig, som jag håller på att nysta upp. En konstapel är bekant med en flicka, som känner en käring, som vet om mig så mycket, att jag begagnade vit stråhatt i upproret. Denna käring har sagt till flickan, att jag uppmanat pojkarna hurra för polisen (en egendomlig förbrytelse) och flickan har en kamrat, som hjälpt henne berätta om den viktiga upptäckten för poliskonstapeln. Denne springer till nästet i rådhuset och slår alarm. Vi ha honom fast! Vi ha bevis för att han deltagit i upproret och våldfört sig på person och egendom! Hur många supar man tog i glädjen vet jag icke.

Det gällde blott att få flickorna till att svära. Men det gick inte lika lätt som med herr Westergren. Fyra gånger lär man haft dem i förhör men utan att få yeta mer än att ingen av flickorna kände mig. De hade bara hört en käring o. s. v. Ursinnig över detta klena resultat hotade då herr Battong att låta häkta flickorna för deltagande i upproret, därest de inte ville bekänna. Så berätta ett par av Malmösocialisternas detektiver.

★ ★

*

Det var synd, herr Aschan, om historien härmed skulle vara slut! Tänk om jag kunde häktas! Herr fiskalen har försökt göra alla antastade människor till »anförare» för juniinsurrek-tionen i vår fredliga stad. Mafi har jagat som galningar efter denne ännu oupptäckte anförare. Var är han, herr Battong? Han sitter ju här och brandsynar i all gemytlighet, och ingen rör honom. Betänk dock att det gäller icke mindre än 10 års straffarbete åt honom och Nordstjärnepladaskan åt herr Aschan! Tuss! Tuss!En jakthistoria

Humoresk

Den 12 augusti 1890

När kandidat X. för några år sedan konditionerade i en familj ute på landet, hände det att enformigheten i början av augusti plötsligt avbröts av fyra på varandra följande rapporter, avgivna av hans städerska kl. 8 på morgonen, när hon kom in med hans skor.

Den första lydde så här:

— Herrn! Ar herrn vaken? Rättarn har sett rävspår i allén. Frun är mycket orolig för sina höns.

Det lämnade kandidaten tämligen oberörd. Han var sömnig och tänkte att om mickel ville äta upp alla höns som fanns på egendomen, så slapp han, kandidaten, äta ägg alla morgnar och kvällar.

Nästa morgon kom den andra rapporten:

— Herrn, nu har räven varit inne i hönshuset och tagit en höna, och frun är mycket ledsen.

Herr kandidaten kände nu tydligt att hans jägarblod började koka, oaktat han var utledsen vid allt vad ägg och höns hette.

Morgonen därpå kom den tredje rapporten:

— Herre gud, herrn! 1 natt har räven tagit en av ungtupparna, och just den där spanske, som frun var så förtjust i. Frun är så ledsen att hon gråter.

Denna gång vaknade kandidaten med ens, hoppade ur sängen, klädde sig och gick in till frun, som verkligen satt ochsörjde sin ungtupp. Han försökte trösta henne så gott han kunde.

— Om det ändå inte varit den spanske, snyftade hon.

— Fru von Y., sade kandidaten och lade handen på hjärtat, jag svär en dyr ed att hämnas de stackars kräken och utrota alla rävar, som finnas i trakten.

Hon log åter och lovade honom en butelj rödvin, om han kunde lägga en död räv för hennes fötter.

Sedan satt kandidaten halva dagen i gungstolen på sitt rum och tänkte ut en plan. Han var, som sagt, informator i familjen, och mitt emot honom låg en korpulent landskapsmålare, som var kusin i samma familj och vistades på landet för att göra studier, ehuru ingen människa ännu sett honom göra några.

Honom försökte kandidaten att intressera för saken, ehuru han på förhand visste, att det skulle bli det svåraste av allt, emedan landskapsmålaren var en trög och flegmatisk natur, som brydde sig hin om hela världen, endast han fick ligga i fred på kandidatens skinnsoffa och röka hans tobak och dricka öl dagen i ända.

— Mickel kan utan minsta fara för sitt skinn äta upp hela hönsgården, sade han liknöjt, ty härute finns inte ett korn krut. .. och, tilläde han, sedan han slumrat en stund, posito, om det funnes krut, så är ju affären ändå lika omöjlig, eftersom det icke finns någon bössa.

— Jag har en revolver med åtta skott i, sadé kandidaten. Räcker det?

Landskapsmålaren slog upp ögonen och gav honom en föraktfull blick från sidan och lät honom förstå att han nu vore fullkomligt övertygad om att han, kandidaten, aldrig sett en räv, eftersom han trodde, att den kunde skjutas med revolver. Men kandidaten hade sin plan och lät icke avskräcka sig av hans hån, helst som han hade varit med om att jaga räv förr en gång, påstod han.Efter supén utvecklade han denna plan för sin vän. 1 början lyssnade målaren med misstrogenhet, men blev snart intresserad, och när kandidaten slutat, sprang han upp, tog honom i famnen och tackade honom med djup rörelse för att han äntligen lyckats hitta på någonting, som lovade bli roligt.

De beslöto att redan samma natt sätta sin plan i verket. Jngen skulle få veta ett kny därom, ty de ville icke utsätta sig för damernas speglosor i fall de skulle misslyckas.

Kandidaten stoppade på sig revolvern och försåg sig med en tom korg och en repända, och hans vän tog piporna

och tobaken jämte två halvor öl, som han lyckats stjäla ur källaren. Sedan hoppade de försiktigt ut genom fönstret och bröto sig in i hönshuset.

Där funnos nu av ungtupparna endast två kvar. Kandidaten kastade sig genast över den ene och lyckades efter mycket skrik och oväsen i hönsfamiljen att klämma ned honom i korgen.

Nu drogo de i väg till skogs.

Det var en halvmörk, varm och lugn sommarnatt. 1 träsket, som de bägge jägarna först måste passera, krälade grodor och paddor, och långt uppe i skogen hördes koltrasten spela sin aftonhymn. Mycket stämningsfullt för två unga poetiska naturer. Landskapsmålaren blev till och med andäktig och gick tyst vid sidan av sin vän kandidaten.

När de kommit fram till platsen, som kandidaten på förhand utsett, ställde de ifrån sig korgen och togo fram tuppen och snöret. Målaren band ena ändan av snöret vid en gärdes-gård, och kandidaten den andra vid tuppens ben. Sedan ställde de det förvånade kräket upp mot gärdesgården och drogo sig litet avsides.

Kandidatens plan var nu den att tuppen skulle sitta däruppe på gärdesgården och tjäna till lockbete för räven, medan de båda jägarna lågo på lur i en videbuske strax intill. Kandidaten var nog omtänksam att för säkerhets skull hålla fingretpå trycket, färdig att ögonblickligen »giva eld», ty de trodde båda att räven skulle visa sig genast. På det sättet hade han löst problemet att jaga räv med revolver.

Men räven dröjde en stund och tuppen tycktes somna där han satt. De båda vännerna korkade då upp ölet, drucko och rökte medan de väntade. Målaren blev till sist en smula otålig och var nog oförsiktig att börja kittla kandidaten med sin överdådiga artisthumor.

— Tyst! förmanade han allvarligt, när han hörde ekot av kandidatens skratt runt kring bergen.

— Tyst själv! sade kandidaten.

Plötsligt tystnade verkligen landskapsmålaren. Kandidaten lutade sig då ned och såg honom an: han hade somnat.

Gott, tänkte kandidaten, nu vilar hela ansvaret på mig. Och så lade han omkull sig på magen med revolvern i hand och blicken fästad på tuppen . . . Efter en kort stund föll även han i djup slummer.

Morgonen därpå i vanlig tid väckte städerskan herr kandidaten och avgav den fjärde rapporten:

— Kan herrn tänka sig, i natt har räven tagit en ungtupp till. Frun är alldeles förtvivlad och frågar om inte herrn tänker skjuta räven snart?

— Jo... snart, svarade kandidaten.

När städerskan gått ut, ruskade han liv i målaren, som låg i sängen bredvid och sov djupare än vanligt.

— Du, landskapsmålare! Vi ha begått en stor oförsiktighet, vi läto tuppens ben, som mickel bet av, sitta kvar i snöret som hänger på gärdesgården.

— För fan, då måste du gå och ta bort snöret, sade landskapsmålaren, annars kan rättarn upptäcka alltsammans. Jag känner den karlen. Han är lika listig som räven, vilken i går natt överlistade oss.

— Må hin ta alla rävar, mumlade kandidaten och somnade om igen.

Axel Danielsson 35Sporten ur socialistisk synpunkt

D«:n 23 september 1890

Ute på Rörsjöslätten, där Malmö industriproletariat förr brukade samlas i tusental för att demonstrera mot det närvarande och ur de eldiga talen hämta näring åt hoppet om kommande bättre sociala tillstånd, reser sig ett högt träplank i fyrkant, där en helt annan publik förehar helt andra saker. Man ser där dagligen till det yttre normala människor jaga omkring på ett tvåhjuligt fortskaffningsmedel, som man numera allmänt möter i gator och gränder. Det är Malmö velocipedklubb, som här tränar sina vador till de stora velocipedlöpningarna, vilka just nu

utgöra det populäraste nöjet för det tanklösa Malmö. När vi i söndags eftermiddag passerade förbi Rörsjön, sågo vi hela detta Malmö komma ut från avplankningen efter att ha mättat sina tomma själar med den njutning, som inställer sig vid åsynen av ett sällskap dammiga och flåsande velocipedryttare. Under det massan av åskådare av kapplöpningen bredde ut sig över gator och boulevarder, gingo vi för oss själva och tänkte några stygga tankar om både publiken och skådespelet, och det kan måhända roa våra läsare att höra vår mening även i detta modärna ämne.

Vi skola akta oss för att tvista med vår sportälskande bourgeoisi om den smak, som utmärker en samhällsklass, vilken ägnar så mycken tid och så mycket allvar åt dylika nöjen, oaktat det skulle ha sitt särskilda intresse att draga jämförande paraleller mellan velocipedens period och t. ex. gladiators-sportens eller tjurfäktningens. Utan när vi här egna uppmärk-samhet åt sådant som velocipedåkning och velocipedbeskåd-ning, skola vi som vanligt envisas med att se saken ur social synpunkt.

En av våra anglosaxiskt omuppfostrade vänner gav oss nyligen en vink om den politiska betydelse, som sporten håller på att få i England och annorstädes. Särskilt Londons bourgeoisi, som snart icke kan lita varken på sin militär eller polis, måste bereda sig att själv ta upp kampen på gatan med arbetarklassen, om hon icke på förhand vill ge striden förlorad. Av alla världens folk finnes också intet, som tränar sina muskler mer än Englands middle-class, och i alla bourgeoistidningar upptager sporting chat en god del av utrymmet. Utan tvivel är denna sportens politiska rol omedveten hos de flesta sportsmän, men oviktig är den därför icke, även om det varken förhindrar eller försenar revolutionen, att en del av herrar bourgeois på yttersta dagen möter med svällande vador och skänklar — ty mot arbetarhären förmå de icke stort.

Dock — slutet på det hela blir fysisk kamp, och detta måste i synnerhet stå klart för den yngre arbetargenerationen. Vi vilja icke rekommendera velocipedåkning, ty därmed skulle arbetaren göra sig löjlig. Proletären tränas bäst i organisationens skola. Musklerna får han utbildade i sitt arbete. Och det enda sättet att stärka honom i fysiskt hänseende är till-lämpningen av arbetarrörelsens motto: \ortare dag och högre lön. Det må bli arbetarnas sport, och den sporten skall betyda mer för honom och revolutionen än artificiell muskelträning för bourgeoisin.

Sportens närmaste förklaringsgrund är arbetslösheten inom borgarklassen. Att grosshandlare X., som icke skapar för ett öres värde, slutligen faller på den idén att skaffa sig en tvåhjuling och bli sportsman, är icke underligt. Han måste göra något för att hämma fettbildningen och slippa undan magkatarren. Visserligen vore det i anatomiskt avseende mycket ändamålsenligare, om han i stället avlöst sin gårdskarl i ved-sågningen eller avskedade sin betjänt och borstade skorna själv eller utförde någon annan funktion av unskilled labour, han skulle då utbilda sin kropp mera harmoniskt och må vida bättre än av ridning på en bicykel. Men då arbetet inom denna klass vanärar individen liksom hos de gamle romarna, måste sporten tillgripas. Sporten är ett surrogat för arbetet och bedrives därför av de samhällsklasser, som icke arbeta.

Därför skall den sociala revolutionen beteckna slutet även på sportens tidevarv, denna dekadansperiod för mänskligheten. När varje individ, för att kunna leva, måste egna sig åt någon produktiv verksamhetsgren, så skall behovet av rodd och löpning för hälsovårdens skull försvinna, och när genom arbetet hela samhället uppfostrats till högre och renare smak skall den trånghövdade atleten upphöra att vara föremål för beundran och kappåkning på velociped icke längre finna åskådare. Och då det samhälliga arbetet samtidigt befrias från den tyngd av förbannelse, som nu vilar över varje industrigren, då utplundringen försvinner och den fysiskt fördärvade karaktären hos arbetet undanrödjes genom rationell organisation och bekvämare metoder, så skall mänskligheten växa upp till ett starkt och härdat släkte utan att nödgas tillgripa artificiella medel, vilka väl kunna forcera utbildningen av vador och lårmuskler, men låta hjärnan förbenas av overksamhet.Brandsyn

En dag av en tidningsredaktörs liv är understundom en liten sammanhängande passionshistoria, vars ideliga upprepande förkortar hans livslängd under andra människors. Detta borde vara en anledning för prenumerantstocken att skänka honom sitt innerliga deltagande, men alla prenumerantstockar äro sig lika i det avseendet, att de i redaktören se någonting, som skall marteras ihjäl. Livslängden skulle säkerligen bli något

större inom nämnda yrke, om prenumerantstocken uttryckte sitt missnöje med att helt enkelt sjunka, utan bråk och resonemang. Men det händer aldrig. Vanligen är den ganska stabil och tar livet av redaktören på ett helt annat sätt.

Varje morgon finner han på sitt skrivbord en hög med brev, på vars kuvert det ofta läses: »privat!» Ty med redaktören korresponderar en fruktansvärd massa människor, vilka tänka som så, att en person som skriver så mycket bör tycka om att skriva ännu mer. Det är t. ex. en utsocknesprenumerant, som vill besvära redaktören med att skriva stadgar för en diskussionsförening i Lerarp. Det är en annan gång en ursinnig postprenumerant, som ger redaktören det ovett, som enligt lag, rim och reson tillkommer postmästaren på platsen. En annan gång åter får redaktören en inbjudan att komma dit och dit, emedan brevskrivaren och några andra skulle tycka om att se och höra honom tala. Svar pr omgående dit och dit, Slutligen varenda dag en mängd förbittrade, som klaga överatt redaktören, som skriver så mycket och har så lätt för att skriva, icke kunnat svara dem.

Dessa människor förstå icke, att redaktören skriver brev lika ogärna som han i normalt tillstånd tar in frangulabark eller ricinolja. När han skrivit om all mordbrand, tjuvnad, försnillning, alla falska konkurser, romaneska kärlekshistorier, äktenskapsskillnader och slagsmål, alla kravaller, strejker, kungar, diplomater, socialism och revolutioner samt alla nyupptäckta planeter och månar och gjort sig lustig över allt lustigt och harmats över allt simpelt och dumt och skrivit tråkigt om allt tråkigt — då har han icke så mycket fosforhaltigt fett kvar i hjärncellerna, att han kan svara Mats Persson varför tidningspojken i går ej lade tidningen på sin plats under mattan, oaktat redaktören verkligen fått veta, att fru Persson mottagit tidningen av pojken, men glömt den i sin kjortelsäck.

Sedan tio långa brev och femton pappersdrakar blivit ge-nomblängda börjar redigeringen av dagens nummer. Har då någon högt uppsatt ämbetsman förskingrat statens medel eller kungen dabbat ner sig eller familjen Asp gjort något fuffens eller Simon Broomé skrivit en ledande artikel, så mår redaktören relativt bra och skriver under livlig inspiration. Men så börja avbrotten. En arg kvinna stryker förbi det öppna fönstret, stannar och glor på honom och kastar utan ett ord in tio prenumerationskvitton — hon har antagligen stött sig över den ståndpunkt redaktionen intog till den engelska regeringens jordinlösningsbill och lyckats förmå nio andra prenumeranter att avfalla. Knappt har redaktören åter kommit i tagen förrän svarvarmästare Dressler stiger in på byrån och ber om ett enskilt samtal. Redaktören stänger dörren omsorgsfullt i hopp om några gräsliga avslöjanden från det liberala lägret, som mäster tillhör, och denne lägger förtroligt handen på redaktörens axel och frågar viskande om han tror att Malmö-valet verkligen blir upphävt.

En stund därefter kommer en medelålders kujonerad manoch ber blygt att få återlämna prenumerationskvittot. På fråga om orsaken spörjer han:

— Vem är Tolstoy?

— Det är en stor rysk författare.

— Han! Ack, herr redaktör, skämta icke med en stackars man. Min hustru ligger där hemma i kramp efter läsningen av det där utdraget ur hans bok om att kärleken omöjligt kan räcka hela livet. »En dum, en djävla karl!» säger hustru min. Var bor herr Tolstoy?

— På sitt gods i Ryssland.

— Det var lycka för honom, herr redaktör.

Och mannen går pustande sin väg.

Se’n är det lugnt en stund, men blott en liten stund. Missnöjda prenumeranter, rasande insändare, annons- och notisjägare springa omkull varandra. Barnmorskan Megära ber om enskilt samtal och berättar i harmfull ton, att hon fördrivit fostret på fabrikör X* dotter utan att få avtalat honorarium samt frågar om jag vill intaga en skrivelse. Jag nekar och fru Megära spottar och går.

Plötsligt slites dörren upp med en häftighet, som kommer redaktören att hoppa. Ett äldre anmärkningsvärt, men

vådligt storväxt fruntimmer rusar in, går med snabba steg fram till redaktörens bord, lägger ena handen på tidningspackan och sticker den andra i sidan samt frågar med behärskad passion:

— Kan jag få tala med herr Zola?

Redaktören förstår ögonblickligen, att det är fråga om följe-ången, ett nytt anfall av indignation över våra usla, dumma och osedliga medarbetares förakt för kommunens hävdvunna moral, men som han saknar mod att ta emot vad som väntar honom, om han säger att Zola inte står att träffa, faller han blixtsnabbt in:

— Herr Zola gick nyss ner på tryckeriet.

Frun sätter i väg med gruvlig fart och redaktören, som äntligen slutredigerat dagens nummer, låser skyndsamt byrån och gör sig osynlig.;Min adel;;

Den 25 oktober 1890 Telegrafen har nyss spritt bestörtning bland svenska folket medelst följande rader:

»Stockholm den 24. Adligt stånd och värdighet har i dag förlänats grosshandlaren OlofWijk.»

Den som följt med de olika stegen i hans majestäts popu-laritetsfall på senaste tiden och känner något om dess orsaker, blir varken förbittrad eller ledsen eller glad vid underrättelsen om denna upphöjelse, utan han frågar sig tämligen likgiltigt: Hur står det egentligen till med kungen? Finns det icke längre där uppe under den monarkiska kronan någon svag hänsyn till det styrda folkets smak och önskningar eller någon liten aversion för den just nu så mäktiga liberala pressens vanvör-diga ironi, för att inte tala om arbetartidningarnas grövre och manhaftigare begabbelser? Ar det meningen att hålla statsskeppet rakt ner mot de vitfräsande bränningarna och låta det krossas i spillror mot klippor och skär?

Aldrig har en mänsklig ätt genomlupit en sådan dekadans som den bernadotteska. Farfadern spräckte som revolutions-man den franska adelns vapensköldar och sonsonen sitter hundra år därefter och lagar ihop nya, trotsande den tidsanda, som kastade upp familjen ur dess tarvliga obemärkthet. Men visserligen är det en påfallande skillnad mellan den gamla adeln med de spräckta sköldarna och de rostiga harnesken och den nya Göteborgsadeln. Den som förr i världen ville bli riddersman måste först slå ihjäl ett ovanligt stortantal medmänniskor eller upptäcka syret i luften eller klassificera växtvärlden eller göra något annat stordåd. Då var det en Erik Dahlberg, en Linné, en Scheele, som upphöjdes. Den nyaste adeln, Oscar 11 :s ädlaste, kommer från Göteborg och heter Dickson, Wijk o. s. v. Dessa riddersmän ha intet annat gjort än stulit skog eller grosshandlat på annat sätt, de ha pengar, och däri består i våra dagar det sanna adelskapet. Det är som Buckle säger: Efter den borgerliga revolutionen frågade man, för att bedöma en persons värde, icke vem som var hans far, utan hur mycket han ägde — lika gott på vad sätt han fått det. »Friherre» Dickson har baggbölat, Olof Wijk har spekulerat sig till adelsvärdigheten, de äro rika och kunna frikostigt betala sitt namn i riddarhuset. Och den regerande kungen vill utmärka sig genom en ny smakriktning vid dubb-ningen av riddare, en hittills oerhörd, men fullt tidsenlig smak för grosshandlarbrackan, baggbölaren och den fjäskande uppkomlingen. Han vill ha en särskild plats i vår historia, och han skall få den redan medan han lever.

Ty alldeles säkert skall denna gång nästan hela pressen mer eller mindre tydligt ge uttryck åt samma tanke: adelsvärdig-hetens ytterligare humbugisering genom att introducera det Göteborgska penningslöddret på vårt riddarhus. Man skall tycka att detta hus är tillräckligt illa beryktat och förlöjligat förut, och man skall så långt tryckfrihetsförordningen medger dra på smilbandet åt borgmästar Ahlströms »store» konung, härskaren som gör oss till föremål för Europas skrattande uppmärksamhet.;Ur djurens liv”

Skiss

Ur basartidningen »Jack Uppsprättaren» 1890

För att förvissa mig om att allt ont, som sades om Mårten Dragare, var sant, gjorde jag ett besök i hans hem. Han bodde i en dålig lägenhet i fattigkvarteret, mitt över en rökstuga, som hjälpte orenligheten från ungar och mat att göra luften skämd. Möblerna voro eländiga, knappast värda träet i dem. När jag kom in i rummet stucko huvuden upp ur trasorna runt omkring mig. Hustrun satt och tråcklade på några paltor och såg avtärd ut. Hon började

gråta, när jag frågade henne, om Mårten försummade dem. Något annat svar gav hon icke.

— Hur många barn har ni?

— Sju och. . . Hon drog på och'et; jag märkte nu, att hon var havande.

— Vad skola vi göra vid honom? frågade jag.

— Vet inte, svarade hon sakta,

— Kan han inte fås att bättra sig?

— Det tror jag inte, inte numera. Därpå tilläde hon, medan hon ivrigt sydde: Det vore mycket bättre om han satt på arbetshuset. Då fick jag mer i underhåll av fattigvården än jag nu får av hans lön.

Sådan var nu hennes logik. Den hade hittills ständigt blivit vederlagd av medlidande med mannen och de fattiges naturliga avsky för arbetshuset. Men nu hade nöden tvingat henneatt draga ut den sista konsekvensen. Hon önskade sin man på arbetshuset, och denna tanke närdes och fick styrka av medvetandet om att hon vilken stund som helst kunde skicka honom dit. Vilken värld av bittert lidande, av korsande tankar och stridiga känslor måste icke ligga mellan deras första kärlek, deras bröllopsdag och denna hustruns yttersta konsekvens!

Därmed var Mårten helt enkelt förlorad, ty om icke hans husbonde avskedade honom skulle hans hustru slutligen gå till fattigvården och begära hjälp. Han kunde icke räddas.

En dag kom han rusig in till mig och berättade, att han mistat sin plats. Han var icke upprörd, knappast ledsen, ehuru han visste vad detta avsked betydde. Han tog några steg på golvet och vände sitt öga som om han letat efter en stol. Då jag teg anmärkte han torrt:

— Jag är avskedad för fylleri. Och nu har jag kommit hit för att säga farväl. Ar herrn också missnöjd med mig?

— Ja, naturligtvis, svarade jag.

— Ja, naturligtvis, men är herrn också lika diitn som de andra? Får jag sätta mig, medan jag säger adjö? Det blir litet utförligt.

Han föll baklänges, men lyckades i fallet träffa på en stol, där han blev sittande.

— Har herrn någon gång gjort sig den frågan, varför jag började stormsupa och svina ner mig just när det såg som ljusast ut för mig? Ja, naturligtvis har herrn det, ty herrn är filosofiskt anlagd liksom jag, men jag tror icke herrn lyckats lösa problemet Mårten Dragare.

Han såg nu helt nykter ut, och jag lät honom fortsätta utan att avbryta.

— Jag har hört, att herrn varit hemma och tagit min miljö i betraktande; såg den inte inbjudande ut? Tror inte herrn, att jag är en mycket trogen produkt av mina yttre förhållanden? Jag tror, att herrn skulle varit ett lika stort svin som jag, om herrn ådömts att under några år vistas i ett unketrum bland sju ungar och en idiotisk käring, som inte förstår något annat än narra en laga barn, bland trasor, som äro rörliga av loppor och vägglöss, i en atmosfär, som stinker barnlukt och smuts. Vad tror herrn själv?

— Jag medger... men Jönssons hem har väl inte alltid sett ut på det sättet?

— Nej, det har herrn rätt i. Förr i världen hade jag ganska snyggt och tyckte inte att min hustru var så svår, men då var jag också själv ordentlig. Fråga bara mina kamrater från den tiden, så skall herrn få veta, att jag endast undantagsvis var full. Eländet började inte förr än jag kastat mig i politiken.

Det sista sade han med kläm, i halvt förebrående ton, i det han slog sin hand på mitt ben.

— Alltsedan den dagen har jag liksom känt marken glida undan mina fötter, när jag ville ta ett steg. Då började det gå utför, först sakta, sedan fortare. Politiken var för mig .. . ja, vad heter nu den där punkten, där jordens dragningskraft slutar och månens tar vid? . .. Nå, det gör detsamma, politiken heter emellertid vändpunkten i mitt liv, och således är jag ett offer, inte en usling. Den andra stöten nedåt fick jag av herrn.

— Av mig?

— Jo, när herrn skaffade mig platsen, som jag nyss mistat. Då började egentligen förfallet. Jag fick ledighet att läsa böcker och tidningar, och dessa förstörde mig. De väckte törst efter ett bättre och behagligare liv, men när jag kom hem i min håla och fann hur djupt jag sjunkit ned, började jag inse, att det var fåfängt... Herrn, ge mig en konjak!

— Nej, i dag är det tomt, Mårten.

— Jag förstår. Farväl då! Men ge mig åtminstone en femtioöring! Jag vill vara plakat, när bylingarna hugga mig.

Han fick det han begärde, tackade och gick utan några sentimentaliteter, ehuru han visste lika bra som jag, att vi aldrig skulle se varandra mera.

Samma dag blev han sent på kvällen utkastad från en krogoch omhändertagen av polisen. Morgonen därpå vaknade han i arbetshuset.] arbetarkretsar talade man om honom en tid, men snart glömdes hela historien bort. Ingen saknade honom, allra minst hans hustru. Jag tror icke det var någon mer än jag, som emellanåt ägnade honom en tanke. Men även jag höll på att förlora honom ur minnet, då jag ett halvt år därefter fick läsa följande notis i stadens stora frihandelstidning:

»Kr djurens liv. Bland kronoarbetskarlarna vid Tjurkö har ett formligt myteri varit nära att utbryta, skrives till oss från en av befälet. Då det härom dagen började falla ett lätt regn sedan manskapet intagit sin middag, satte de sig till motstånd och ville icke gå ut i stenbrotten. Man lovade dem då att slippa arbeta ute, om de ville hämta sina verktyg, men även detta vägrade de. Förnyade befallningar hjälpte dock till slut.

På kvällen blev strejkens upphovsman arresterad och insatt i cell. Det är en vidrig företeelse, som mera liknar ett djur än en människa. Hans enda öga skelar och ansiktet påminner om en apas. Att det är han, som varit den egentlige upphovsmannen, ligger utom allt tvivel, och han får därför ensam vidkännas befälets repressalier. Då han häktades var det nära att hans kamrater gripit till våld, men underrättelsen om att personalen försetts med skarpladdade gevär och revolvrar visade sig ha en underbart lugnande inverkan på de upproriska.

Det må tilläggas, att kronoarbetskarlarna i allmänhet ha mindre anledning till missnöje än de privata arbetarna. De få god och kraftig föda, som de icke desto mindre ofta rata, så att leverantören måste sälja varorna till privata personer. De äro även väl avlönade och få snygga kläder.

Beklagligtvis för disciplinen härute får numera ej daggen användas, som förr injagade en så hälsosam skräck hos manskapet. En dag för några år sedan, då kronoarbetskarlarna voro sysselsatta i stenbrotten, började det småregna (det små-regnar alltid ute vid Tjurkö, när det regnar). En av dem till-kännagav då genom utropet »ries!» — ett uttryck ur deras hemliga språk — att de ville upphöra med arbetet. Detta inrapporterades till direktören, och karlen, som ropat, dömdes till prygel. Han fick tjugofem par och mådde därav för framtiden gott. Men sedan hjärtnupenheten avskaffat detta praktiska bestraffningssätt står befälet ofta vanmäktigt gent emot sina djuriska underlydande. J förevarande fall torde dock dispens beviljas från förbudet, så att anstiftaren av det senaste myteriet får göra en lärorik bekantskap med den annars tyvärr bortlagda daggen.»

Notisen nämnde icke delikventens namn, men jag kände på mig, att det var Mårten.En brottslig folkrepresentation

Den 12 mars 1891

Två riksdagsfrågor, som berörde det arbetande folkets intressen på det allra närmaste, ha nu fått sin s. k. lösning. Den ena, tullfrågan, gällde priset på arbetarens dagliga bröd, den andra, representationsfrågan, sammanhängde med hans uppgift som en högre kulturs bärare.

] detta ögonblick måste varje frisinnat sinne fyllas med sjudande harm, när underrättelsen om riksdagens beslut att inskränka städernas representationsrätt sprides över landet, strax efter det ryktet om tullarnas sannolika bibehållande vid sin nuvarande höjd väckte de fattigas hat. Ovanpå dessa bägge nyheter från riksdagen förmår

det i sig själv tillräckligt uppretande tilltaget av första kammaren, att avslå lagutskottets förslag om utträde ur statskyrkan för vem som vill, endast framkalla ett stilla förakt.

Tullarnas ostörda fortbestånd är en förbrytelse mot massan av folket, och i denna förbrytelse ha de s. k. frihandlarna, med eller utan radikal färgläggning, sin dryga andel genom den fega undfallenhet för protektionisternas styrka, som bestämde tonen i deras matta repliker mot godsägarnas oför-blommerade hänsynslöshet. Tulldebatten lät oss se den svenska liberalismen i hela dess ömklighet. Förgäves skall man bland alla dessa munviga debattörer kunna peka ut en, om vilken det går an att säga: denne är dock med alla sina fördomar en man. De voro alla harar. 1 stället för att tala ut vad massan tänker, att tullarna är en öppen stöld från heladet breda samhällslager, som arbetarklassen bildar, behandlade man jordmagnaterna som vilseförda nationalekonomer, som svävade i en sorglig, men ärlig villfarelse om det för fosterlandet gagnande och välsignelsebringande. Det motbjudande i detta hyckleri minskas visst icke därav, att herrar liberaler även sade dumheter. T. o. m. en Ivar Månsson i Trää måste ha hångrinat åt den elegante, men i alla fall ofta klumpige partihövdingen Herslow, när denne i storkapitalistisk extas upplyser bondehären om, att den röda fanan icke kunde höjas i Sverge förr än partiet fick devisen »svälttullar». En sådan devis har icke den röda fanan i något land, herr Herslow, och allra minst i vårt, där arbetarrörelsen snarare utmärkes av en allt för stor likgiltighet för vad som göres och underlåtes i riksdagen.

] går kväll voterade andra kammaren över grundlagsförslaget om begränsning av städernas representationsrätt, och det reaktionära hatet till städerna vann med 18 rösters majoritet. Under förutsättning att regeringen sanktionerar riksdagens beslut, ha vi alltså i stället för utvidgad rösträtt fått ett förändrat representationssätt, som ytterligare stärker de reaktionära makterna och försenar den allmänna rösträttens införande.

Detta ha vi kallat en förbrytelse. Det är en förbrytelse icke blott ur mänsklig och medborgerlig och således även moralisk synpunkt, utan det är en politisk förbrytelse av värsta slag, att just nu, när hela Europa bereder sig att giva efter för rösträttskravet, när sådana land som Spanien redan öppnat slussarna för folkopinionen, och Belgien i vilket ögonblick som helst av den hotande revolutionen tvingas att följa exemplet, pröva det svenska folkets tålamod till det yttersta genom ett brutalt grepp i kulturhärdarnas rättigheter till godsäga rbarbariets fördel och befästande. En sådan framfart av den härskande minoriteten måste påskynda den oundvikliga revolten. Ar det det man vill?Brandsyn

Tullsystemet står! Inte en sten har rubbats i den härliga byggnaden. Själva potatistullen, det protektionistiska vansinnets högsta potens, höll provet. 1 14 gemensamma voteringar visade bönderna sin bergfasta säkerhet i röstningen. Nu har riksdagen gjort sitt värv. Återstår blott den lilla formaliteten att avslå Mankells rösträttsmotion.

* *

¥

I samma ögonblick riksdagen således gör sig förtjänt av att flyttas ut i Norrström, rycka anarkisterna i Stockholm upp under tonerna av sin hänförande marseljäs:

Var och en gör som han vill, killi villivilli villi vippombom, ty riksda’n finnes mer ej till, killi villi vippombom.

»‘Under röd flagg» är namnet på herr Hinke Bergegrens nya organ, vars första nummer tillsänts oss. Utstyrseln är elegant, innehållet tarvligt, tonen närgångenhet, utsikterna skrala. Naturligtvis skälles »Socialdemokraten» ut, och när den gentlemannen Hinke icke kommer åt Branting för någon småaktighet å la dansk hovedbestyrelse, är han ovettig för att »Socialdemokraten» — har notiser om hans möten. Detta talas om under rubriken »Nästan lika över allt» och i sammanhang med klander mot danska Soc.-Dem:s underlåtenhet att referera

Jlxel Danielsson 36ett möte med de arbetslöse i Köpenhamn, där de revolutionäre voro anförare. Alltså: i Stockholm -refereras »obehagliga» möten, i Köpenhamn icke — »nästan lika över allt», säger Hinke Bergegren. Nu vilja vi blott fråga: Ar herr Hinke en slyngel eller är han en så plakat dummerjöns eller är han en sällsynt blandning av båda?

Detta är andra gången herr Bergegren är själen i ett tidningsföretag, som har till öppet syfte att undergräva »Socialdemokraten». Första gången, då han inspirerade Nya samhället, hade han att göra med redaktören av »Arbetet», som den tiden redigerade vårt partiorgan i Stockholm. Nu gräver han under sin gamle vän Branting och är i sina skriverier plattare och menlösare än någonsin. Det är verkligen synd om anarkismen, som fått dylika representanter i vårt land.

Den 20 mars 1891

Om gräsligheter

Dagbladet upplyste nyligen i en notis av det vanliga pålitliga slaget, att kråkorna skola vara ätbara i mars månad och försvara en plats vid ett gott bord. Med denna värdefulla underrättelse ville herr Leon. W. Ljunglund, som på ett mycket fint och dräpande sätt bevisat oss vara ovärdiga att ta hand om de arbetslöses bekymmer, lösa problemet att mätta alla hungriga munnar i Malmö utan revolution eller utdelning av matpoletter. Man stjäl en bössa, krypskyttar på godsägarens marker och skaffar sig kråkor i massa. Det man ej orkar äta upp, saltas ner för framtida behov.

Från det svältande Småland berättas nu, att en stackars sate där uppe gjort ett experiment med det resultat, att han efter kråkmåltiden »avhåller sig från all fastare föda, önskar vederbörande tidningsutgivare 8 dagars fängelse vid vatten och bröd samt den befängda kråkätareidéns uppfinnare 10 års straffarbete och förlust av medborgerligt förtroende för alltid».

★ *

*Om »kråkorna i mars» således äro föga hälsosamma även för ett hungrande strejkbrytarämne i Getapulien, synas ankorna i mars vara rent av livsfarliga. En ovanligt fet tidningsanka har nyligen tagit livet av en människa. Herr Ljunglund har själv i en »psykologisk undersökning», som han blygsamt kallade en kria, bevisat och sedan fått bekräftat, att en viss madame Wienskey, svenska till börden, vilken på en resa mellan Malmö och Stockholm hoppat av snälltåget, drivits till självmord av en tidningsnotis, där det sades om hennes man, att han förskingrat och förut varit straffad för brott samt att hon endast varit hans älskarinna. Detta var lögn, men den arma människan hade icke lärt sig att förakta nyhetspresscn bättre än att hon trodde en tidningsnotis kunna beröva henne heder och ära.

] betraktande av Dagbladets stora spridning är det väl sannolikt, att det var ett exemplar av Aspingarnas organ hon fått fatt på. Följaktligen har herr Ljunglund gjort sig skyldig dels till mordförsök med kräka och dels till ett konstaterat mord med anka.

Den 25 april 1891

Herr Ljunglund har med en för herrarna Asp oroväckande fart utvecklat sig i radikal riktning på sista tiden. Nu angriper han t. o. m. det liberala partiet och söker förringa betydelsen av Hedins och Herslows ovett på regerfngen för den spanska handelstraktatens och överbibliotekarieutnämningens skull. Bara ord! ropar Ljunglund i jakobinsk vrede. Jag vill se handling! Vad menar då den unge mannen? Kanske har han ett tu tre sprungit förbi t. o. m. oss och ställer sitt vådliga organ till anarkisternas förfogande? Det vore storartat.

En synbar förbättring har tydligen inträtt i hans spiralvridna uppfattning av universum, ty när Carl v. Bergen stod i Betel och präkade, kom han att sitta vid sidan av »Arbetets» redaktör och göra dennes bekantskap. Han blev till och medså förtrolig, att han bad få låna cn kniv för att vässa sin trubbiga penna. Men vi skakade på huvudet åt hans obegripliga naivitet och lånte inte ut kniven. Emellertid såg han mycket förtjust ut. Bara det, att vi inte svarade: vet hut! gjorde på hans skuldbelastade sinne ett så djupt intryck, att han gick hem och skrev ett par rader av erkännande åt materialismen.

Så litet behövs för att korrumpera en tidningsskrivare. Se noga efter Leonard, herr Asp, så att han inte en gång till råkar ut för vårt fördärvliga inflytande! »Dagbladet» förlorar 10,000 dårar för varje millimeter svängning åt vänster.Strejken som politiskt kampmedel

Den 14 april 1891

En av »Socialdemokratens» medarbetare skrev nyligen en en artikel, vari han förordade allmän strejk av Sverges arbetare med syfte att framtvinga den allmänna rösträtten, sedan allt hopp om dess införande genom kamrarnas frivilliga beslut svikits. Vi skulle då giva de härskande klasserna vissa års frist och under tiden förbereda oss på och rusta oss till generalstrejken.

Denna tanke har sedermera öppet uttalats av järn- och metallarbetarförbundet i Stockholm, där man föreslog fyra nådeår för rösträttsfienderna i riksdagen och sedan allmän strejk samt beslöt anmäla frågan till diskussion på partikongressen i Norrköping.

Ungefär samtidigt fattade den stora gruvarbetarkongressen i Paris med överväldigande majoritet beslut om allmän strejk av Europas kolgruvarbetare för genomförande av åtta-timmars-dagen. Och den kongress av ombud för Belgiens gruvarbetare, som strax efteråt ägde rum, har efter en stormig debatt, varunder det mera nervösa temperamentet kämpade för ögonblicklig generalstrejk, enhälligt beslutat att avvakta regeringens och kammarens slutliga åtgärder beträffande den föreslagna författningsrevisionen samt därpå proklamera den allmänna arbetsinställelsen, därest rösträttsfrågan ej bliver parlamentariskt löst på ett tillfredsställande sätt.

Vi se alltså att tanken på allmän strejk i en eller annanform redan behärskar väldiga massor av organiserade arbetare. De otåligaste ha länge ropat ut detta hittills obeprövade medel såsom den snabbaste processen med det bestående samhället. För dem är det icke blott ett politiskt kampmedel utan revolutionen själv, patentnyckeln till den nya samhällsordningens slutna dörr. De rena anarkisternas ställning till frågan är på förhand given. De försmå all politisk agitation och verksamhet för att i stället förbereda den stora strejken och efter dennas naturligtvis lyckliga genomförande börja ordna sig i grupper och starta in i den gyllene anarkin.

Men vi böra akta oss för att tro alltför blint på den allmänna strejken. Den absolut allmänna strejken är för ögonblicket icke tänkbar i något enda land. Vi må betänka, att organisationen ännu omfattar huvudsakligen blott de arbetare, som sysselsättas i produktionen av existensmedeln, medan distributionen behärskas fullkomligt av^ bourgeoisin. Och vid en allmän strejk är det just det senare slaget av arbetare, som kommer att spela den avgörande rollen. Det blir en svältkamp mellan två klasser, av vilka den ena förfogar över maten och tjänarna, medan den andra har ingenting.

Även om man skulle kunna tänka sig, att den internationella arbetarorganisationen i en ej för avlägsen framtid bleve så fullständig, att hela proletariatet på en gång inställde arbetet, så vore det ändå inte så enkelt som anarkisterna tro att störta det borgerliga samhället. Ty den härskande klassen har sin polis, varmed den kan besätta förrådshusen, och dessutom militären, som det torde bli svårt om ej omöjligt att helt och hållet draga över. Utan k^mp är den allmänna strejken ogenomförbar. Går det så långt, att en någorlunda fredlig avveckling blir omöjlig, så måste proletariatet bereda sig att stiga ut på gatan och med våld sätta sig i besittning av varulagren och produktionsmedlen. Det vore ingen nöd, om arbetaren blott hade att lämna fabriken och gå hem och vänta med armarna i kors på bourgeoisins sociala kapitulation.Men den allmänna strejken kan organiseras så, att den redan nu blir ett ypperligt politiskt kampmedel. En för samhällets bestånd nödvändig industrigren kan stoppas och blockeras och de strejkande underhållas av landets eller Europas övriga arbetare. Denna form av allmän strejk är en skruv i samhällets hjärta och, rätt använd, i stånd att, om ej helt och hållet bryta bourgeoisins makt, dock framtvinga sådana arbetarrefor-mer som allmän rösträtt, 8-timmarsdag och internationell skyddslagstiftning. Men tvivelaktigt är, om ens på denna väg något verkligt resultat kan uppnås, utan allmänna revolutionära resningar — med andra ord utan blodiga offer från den kämpande underklassens sida.Anarki eller socialism

Föredrag, hållet vid ett av Kungsholms arbetarklubb anordnat möte den 25 maj 1891

Det unga svenska socialdemokratiska arbetarpartiet genomgår för närvarande en slags barnsjukdom, som yttrar sig i hög feber och vilda åthävor. Under inflytande av denna mera besvärliga än farliga sjukdom utstöta de därav angripna en hop osammanhängande ord, som kallas anarkism eller den politiska mässlingen. Sådan var

situationen när partikongressen sammanträdde i Norrköping och en var visste att där skulle slaget stå.

Socialdemokratin hämtar, som 1 alla veten, sin ideela styrka ur den vetenskapliga kritiken av det kapitalistiska samhällets uppkomst, utveckling och förfall. Hur skulle det väl utan denna vetenskapliga ryggrad vara möjligt för Tysklands socialdemokrater att efter 25-årig kamp verkligen lyckas störta världens mäktigaste man, järnkanslären? Detta ensamt kan förklara att våra tyska partivänner lyckats trotsa och slutligen störta Bismarck.

Namnet på vårt parti — socialdemokrati — är ett sammansatt ord. Med demokrati mena vi varje medborgares fulla politiska frihet och borgerliga likställighet. Dessa grundsatser sprängde sig väg redan för 100 år sedan. Revolutionen 1789 sökte realisera dess första punkter på vårt program: friheten, och tre gånger sedan dess har det franska proletariatet i öppen revolution sökt fullfölja och befästa detta verk. Det är väl uppenbart att fast den samtidigt pågående ekonomiska utveck-lingen har gjort den så vunna friheten blott skenbar måste arbetarklassen dock bygga på denna faktiskt givna grund. Fast icke innefattande all frihet är den politiska friheten i sig själv ingalunda något ont eller ens någon likgiltig sak, såsom anarkisterna vilja inbilla oss. En var, som praktiskt agiterat för våra idéer, vet vad det vill säga, om man kan eller icke kan^ härvid röra sig fritt. Socialdemokratin är förvisso ett ekono-miskt parti, men därjämte även ett politiskt.

Vi känna alla socialismens teoretiska läror. De gå kortast uttryckt ut på följande: Inom det kapitalistiska samhället gräver den fria konkurrensen och maskinteknikens utveckling kapitalets egen grav genom att samla hop det på allt färre händer*, samtidigt med att arbetets produktivitet mångfaldigas och massarmodet ändå växer. Allt detta pekar obetvingligt hän på ett samhällstillstånd, där produktionsmedlen icke längre ägas av enskilda, utan av samhället. Vissa tider, särskilt vid kriserna, iakttaga vi verkningarna av den rådande anarkin och föras därför till att yrka i denna anarkis ställe på plan och enhet i produktionen.

Vad är nu däremot anarkisternas mening? Icke utan svårighet lyckades det oss att få anarkisterna på kongressen att bekänna kort. Man vet nämligen att i samma ögonblick man öppet bekänner sig vara anarkist, så är den socialistiska kritiken så förkrossande, att arbetarmassorna ej kunna tveka ett ögonblick om vilken fana de skola följa. Herr Hinke Bergegren sökte därför också slingra sig undan med att han icke själv kallat sig anarkist, utan fått det namnet satt på sig av Hj. Branting. Vi fingo honom dock att medgiva att han stode närmare anarkismen än socialdemokratin. En så orimlig ståndpunkt borde dock säga nog för att varje partivän skall veta var han har herr Bergegren. Låt oss emellertid se till vad den kommunistiska anarkismen är och om partiet bör som hittills tolerera densamma inom sig eller såsom kongressen gjorde draga upp en skarp gränslinje mellan dem och oss.De flesta av den Bergegrenska propagandan smittade säga: efter socialdemokratin kommer anarkismen; därför må vi tolerera den. Hur tänka sig då anarkisterna ställningen dagen efter revolutionen? Just här böra vi klämma efter dem — fast det kan vara svårt att följa med för sådana, vilka icke hunnit införliva sig med den socialistiska tankegången — ty på denna punkt framgår klart att anarkism och socialism icke äro två olika sidor av samma sak, utan två olika världsåskådningar, vilka här mötas som fiender.

Anarkismen har stirrat sig blind på första punkten i vår devis: frihet, och offrar härför en väsentlig sida av socialismen. När revolutionen ägt rum, arbetarklassen övertagit den politiska makten, sker detta för alla anarkister icke i syfte att låta samhället övertaga arbetet och genomföra en systematisk och enhetlig produktion, utan de lämna alla dessa saker åt de fria grupperna att efter behag söka reda sig med. Den organisation av arbetet, den enhet vi sträva efter för att tillgodogöra oss alla storproduktionens resurser, den vilja de icke veta av.

Låt oss tänka oss ett anarkistiskt samhälle. Gruppen A gör kläder och byter bort dem till gruppen B, som gör bröd, o. s. v. Väl att märka, detta är den förnuftigaste formen av anarkism, men sedan finns det olika grader av anarkistiskt vanvett, som mer eller mindre hålla sig till individen i stället för gruppen. Nåväl, vad har då skett i och med den anarkistiska anordningen? Jo, vi ha kvar bytet mellan grupperna; vi ha kvar privategendomen, ty vad annat äro dessa resultater av gruppernas verksamhet än detsamma som nu aktiebolagens dividender? Och vi ha vidare kvar anarkin inom produktionen. Man ser hur litet radikalt anarkismen i själva verket bryter med det borgerliga samhället; vi socialister veta ju, att just bytes-pxoczsszn är karaktäristisk för privategendomens samhälle och att privategendomen uppstått med bytet vid gränsen av den ursprungliga kommunismens

period.Anarkisten furst Krapotkin har kritiserat de kollektivistiska förslagen till lönesystem med arbetspenningar, och häri har han haft rätt. Så länge ett bytesmedel finns är ännu icke det onda uppryckt med roten. Men det är att märka att Marx själv gisslat denna teori om arbetspenningar. Saken är den att, när motståndarna upptaga och vilja draga konsekvenser ur Marx’ värdeteori, glömma de vanligen att vad Marx bevisat är att just i detta samhälle är arbetstiden värdemätaren; men han har ingalunda föreslagit den härtill för ett socialistiskt samhälle. Krapotkin vänder sig även mot formeln: »åt en var efter hans förnuftsenliga behov», och det är sant att det är omöjligt att avgöra vad som är vars och ens förnuftsenliga behov. Men socialisterna ha själva löst distributionsproblemet genom Bellamys s. k. kreditkort, en rikligt tilltagen anvisning, som tillfaller varje samhällsmedlem, emedan samhället på honom ställer arbetsplikt. När socialisterna upptagit, som redan Marx och Engels gjort, denna princip, så ha anarkisterna ej längre rätt att förebrå dem för föråldrade meningar i denna punkt.

Låt oss se litet närmare på det anarkistiska frihetsidealet. Det väsentliga intryck man får är gitt många av dessa herrar, i följd av något personligt obehag av den socialdemokratiska disciplinen, hissat anarkistisk flagg och förebrå oss socialister att vilja inskränka friheten. Ja, samma visa sjunger den liberala fabrikanten — och han har rätt på sitt sätt. Att var och en skall göra vad han vill är en anti-socialistisk sats. Samhället är en organism, där varje molekyl har och måste ha sitt givna svängrum, men överskrides det, så störes det hela. Det måste finnas i varje förnuftigt samhälle en viss begränsning av den personliga friheten; och i det socialistiska samhället kan denna begränsning endast ha till syfte allas väl.

Följden av en anarkismens seger skulle bliva omöjliggörandet av den socialistiska planmässighet och ordning i arbetet, varav vi vänta arbetstidens gradvisa förkortning ned mot 7, 6,5, kanske ännu färre timmar. Vad annat än storindustrins seger på hela linjen är den ekonomiska rättsgrunden för 8-timmars-dagen, som gör att denna fordran kommit främst på arbetarklassens internationella program? Och skulle man efter det socialistiska samhällets genomförande slå sönder produktionen,, så bleve följden att arbetstiden växte ut till 12, 13 timmar igen och vi komme tillbaka, som det står i den tyska resolutionen, »till det lilla hantverkets dvärgmåttstock», och då — farväl med det socialismens manlighet si de al, som vi alla eftersträva! För att tvärtom kunna vinna detta måste vi uppoffra något av den individuella självbestämningsrätten. Därför hade Liebknecht så rätt när han en gång framhöll anarkismens överensstämmelse med liberalismens ideal. Fabrikanten, det är anarkisten, »frihets»-mannen i handling!

Jag hoppas härmed ha övertygat åtskilliga tveksamma om att socialdemokrati och anarkism äro varandras teoretiska motsatser. Jag kommer nu till frågan om deras olika taktik-

Liebknecht framhöll på Halle-kongressen, att principer och taktik äro två skilida saker; de förra stå fasta, de senare rätta sig efter situationen. Här i Sverge tyckas däremot åtskilliga tro att vi begått ett brott emot våra principer, därför att vi på ett par ställen drivits till taktiken att samverka med borgerliga radikaler.

1 taktikfrågan bröto sig mot varandra på kongressen två olika meningar. Den anarkistiska taktikens försvarare resonne-rade så här: det har visat sig att parlamentarismen är humbug och den allmänna rösträtten ej löser den sociala frågan; bort därför från deltagande i val! De äkta anarkisterna yrkade naturligtvis på att, även om vi hade allmän rösträtt, vi icke skulle deltaga i valen.

Kan denna ståndpunkt socialdemokratiskt försvaras? Tänk på 1789! Ni veta huru då på en enda natt, den 4 augusti, klubbslag efter klubbslag fejades bort sekelgamla orättvisor och privilegier. Om då icke ett parlament funnits att utföra'denna det franska folkets vilja, så hade följden måst bli antingen fullständig anarki eller hade man tvungits att skaffa sig en nationalförsamling, som gjort det. Parlamentarismen är sålunda i sig själv ingen humbug; att den mer eller mindre blir det i klassamhället, där en klass övar all slags påtryckning på den andra, det är icke parlamentarismens eller den allmänna rösträttens fel. 1 samhället som i matematiken kan man ej direkt handskas med de stora talen; miljonerna kunna ej samlas för att gemensamt avgöra sina angelägenheter, utan det behövs alltid representanter. På samma gång kan det aldrig nog kraftigt betonas att det aldrig är parlamenten som genomdriva reformer, utan detta göres av trycket underifrån. Men antag att revolutionen vore gjord, det gamla samhället grusat, som anarkisterna älska att säga, och Sverges 5 miljoner ropa på bröd, tror man då icke det vore

nödigt att ha vissa parlamentariska institutioner, som ögonblickligen kunde ta itu med arbetets ordnande efter socialismens principer? Och så länge vi stå på det beståendes grund, vilket är månne fördelaktigare för oss: att stå utanför alla maktcentra eller att inifrån verka söndersprängande? Det vore vanvettigt av oss att kasta bort ett sådant medel till våra mål.

Frågan om våldet i arbetarrörelsens tjänst var även på tal på kongressen. Å ena sidan yrkades det på att man genast skulle diskutera vad slags våld som skulle tillgripas, på den andra stod man däremot kvar på socialdemokratins gamla ståndpunkt att det nog är möjligt, ja sannolikt, att revolutionen kommer att våldsamt bryta sig väg, men att på-förhands-diskussioner om dess detaljer äro alldeles lönlösa. Här fingo vi då anarkisterna fram, så att de ur denna synpunkt ej längre äro farliga, utan narrar. Ett så barnsligt, naivt uppträdande som Hinke Bergegrens förslag att kongressen skulle godkänna dolken som vapen bör bemötas med löjet och satirens vapen, icke på allvar. Kongressen gav mig också rätt när jag anmärkte att lika gerna som att besluta att sticka kapitalisterna i magenmed dolkar, lika gerna kunna vi besluta genast göra revolution* beväpnade med åsnakindbågar.

Vi borde även till sist se något på anarkismens moral*

Den kritik vi härmed anlägga göres dock naturligtvis icke från den kälkborgerliga moralens ståndpunkt, vilken vi alla förakta, utan ur den socialistiska. Man har från anarkistiskt håll begärt att våra partitidningar skulle förklara stölden berättigad, när sociala orsaker drevo till den. Antag om att kongressen beslutat så. En agitator hade kommit ut i landet och sagt: detta samhälle är orättfärdigt, ty en klass besjäl den andra. Detta moraliska vapen, denna vädjan till rättvisan har fört mångtusen anhängare till socialdemokratin. Nåväl, fabrikanten kommer emot agitatorn och säger: ja jag erkänner att det är på stöld jag lever, men jag har ej lärt något produktivt arbete, samhället har gjort mig till vad jag är, jag stjäl, men av sociala orsaker, och det erkänna ni ju är berättigat, eller hur? Vad skulle vår agitator svara?

Och så en annan sak; kom ihåg vad Paris’ proleteriat skrev på husväggarna, när det med vapen i hand reste sig emot monarkien: död åt tjuvarna! Så är det alltid när en arbetarklass går ut på gatan att störta något murknat: instiktligt känner den att här duger ej att besudla den höga revolutionen med alla slags brott. Vi vilja ej befläcka våra fanor med sådant, som visserligen kan avfärdas som barnsligheter, men dock vittnar om ett uppfattningssätt, som gör att vi skulle mista tusentals, som ej förstå ett parti, vilket på sin fana skriver stöldens moraliska berättigande på samma gång det går att angripa samhället därför att en klass där bestjäl en annan.

Låt mig till sist säga några ord om intrycket från kongressen.

De första dagarna såg det onekligen ganska mörkt ut. Jag för min del visste icke vad som farit i stockholmarna, vilka bland sina ombud valt folk, dels oklara, dels rent av mer eller mindre instämmande i en del av den Bergegrenska ståndpunkten. Men hur debatten pågick så lugnade de sig, ochmed den förkrossande majoriteten av 38 röster antogs det bestämda uttalandet mot den anarkistiska taktiken. Kongressen tog sålunda ett sådant slut att i detta ögonblick vårt parti står idealt och materiellt starkare än någonsin. De socialdemokratiska principerna ha visat sig vara alltför fast rotade och den socialdemokratiska upplysningen har trängt alltför långt in för att kunna rubbas av en vettvillig agitator, vilkens avsikter äro minst sagt tvetydiga. Vårt parti har med kraft avvisat försöken att låta draga sig från den väg, på vilken den internationella socialdemokratin i alla länder marscherar mot målet.

Det var emellertid bedrövligt att höra en del folk, som tydligen icke hade något annat program än att de ville »skälla ut» partiets förtroendemän; dock tänker jag att efter kongressen skola dessa personer icke någonstädes kunna spela en roll, om de ej vilja gå tillbaka under den socialdemokratiska disciplinen. E11 av dem vräkte sig med ett ord, som klingar mycket vackert: nu är ja g radikalare än du, sade han. »Radikal», vad vill det säga bland socialdemokrater inbördes? Är icke både målet och taktiken densamma för oss alla? Låt oss höra upp med att ordna oss i en dylik skala, radikal, radikalare, radikalast. Vi kunna dock icke bli annat än socialdemokrater, som alltid söka hålla oss i höjd med utvecklingen, sådan den internationellt och nationellt på socialdemokratins kongresser fortgår.

Vi behöva ej inom arbetarpartiet upprepa den första franska revolutionens blodiga tragedi. 1 kännen den, denna blodiga väg från maj 1789, folkrättigheternas erövring, till Thermidor, juli 1794, då den sista av de stora revolutionsheroerna, Robespierre, gick till guillotinen. Där hade man i stort denna »kapplöpning åt venstra flygeln», varom Vårt Land mycket riktigt talat; först brötos privilegierna och den konstitutionella byggnaden timrades upp, så nackades kungen — och dit var det nog rätt — så skickades Danton, den väldige, till schavotten, och sist följde Robespierre själv de andra. Revolutionen varsom det blivit sagt, en Saturnus, som åt sina egna barn; och det var då kanske oundvikligt, ty vad som gjordes var blott borgarklassens revolution, men proletariatet, som var med och gjorde den, trängde alltjämt på och fann sig aldrig tillfredsställd. Men arbetarpartiet är blott ett, och detta blodiga drama, diktat av ett oupplyst folk, behöver därför förvisso icke upprepas. Förvisso kunna även inom vårt parti olika meningar bryta sig, men utåt finns det för alla socialdemokrater blott en enda stridslinje.Brandsyn

— Parlamentarismen — det måtte vara något förfärligt dåligt! utbrast härom dagen fru Pettersson, när hon läste i Dagbladet, att Danielsson på kongressen »förrått Sverges arbetare åt parlamentarismen».

Ja, fru Pettersson, det ligger en hel värld av skändligheter i detta oskyldiga ord. Men fru Pettersson är icke den enda, vars dunkla föreställning om parlamentarismen går i riktning åt »nedrighet och förräderi». Det går så lätt att ingiva de minst kunniga bland arbetarna de vidunderligaste begrepp om ett främmande ords betydelse. På kongressen upplyste t. ex. under stor munterhet ett av ombuden, att herr Hinke Bergegren en gång höll ett föredrag om några noter, som Branting skrivit till ett av hans tal, och att en del av Stockholms arbetare sedan den dagen anse »noter» vara det värsta fanstyg på jorden. Vi grälade också på kongressen två timmar bara om ett par »noter» i »Socialdemokraten».

Fru Petterssons fasa för parlamentarismen är ungefär lika löjlig. Vad skall jag välja för ett exempel? Antag, att i strid mot kongressens beslut kvinnorna organiserade sig i ett särskilt politiskt parti — såsom Kvinnliga arbetarförbundet i Malmö vill ha det — och erövrade den politiska makten. Det uppstår oenighet rörande ett viktigt lagförslag. Somliga vilja att varje äkta man skall vara hemma senast kl. 9 e. m., medan andra vilja ge honom en timme mer. Det uppstår en förfärlig debatt över hela landet, på alla mötesplatser, i alla Jlxel Danielsson 37telefoner och telegrafer, och brevbärarna sucka under bördan? av adresser och inlägg. Då föreslår någon, som fruktar världens undergång, att fruarna över hela landet skola utse några av sina mest vältaliga förkämpar, skicka dem till Stockholm och stänga in dem där i ett rum mec(bänkar, bord och ordförandeklubba. Vore det inte ganska förnuftigt? Jag tror, att fru Pettersson skall svara ja på denna samvetsfråga, och då äro vi sams. Ty det förhatliga ordet parlamentarism betyder i sig själv icke något värre än så. Det finns knappt en enda arbetarförening, som icke håller på parlamentarisk ordning. Själva Kvinnliga arbetarförbundet har ju ordförande och styrelse och skickar ombud till arbetarriksdagen — ett antiparla-mentariskt ombud — och förbundet är alltså parlamentariskt.

Låt oss därför upphöra med att prata dravel och förirra folks naturliga begrepp om en sak, som är oundviklig så länge vi leva i samhällen.

* *

*

1 klassamhället blir emellertid parlamentarismen oftast, liksom så mycket annat, den renaste humbug, och det är ett faktum, som de enkla apparaterna i herrar »anarkisters» huvudskålar förarbeta till en revolutionär dogm om all parlamentarisms uselhet. En socialist ler lika mycket åt d:r Carl Herslows med allvarsam min skrivna halleluja-artikel om det rysligt myckna den senaste riksdagen hann uträtta som åt Hinke Bergegrens dolk- och giftballader. När vi höra centerns ledare prisa riksdagen för den »betydande arbetsprodukt» den lämnat efter sig i form av nya högar av värdelös svensk författningssamling, så ha vi att göra med en parlamentarism, som tål vid en drastisk kritik, vilken för rasten herr Herslow själv verkställer, då han erinrar om, att den nya sjölagen med sina 332 paragrafer på mindre än en timme antogs i första kammaren. En sådan lagstiftning borttager allt det

underbara från ljusstrålens och den elektriska gnistans hastighet.Det sociala kriget

måste självklart växla gestalt allt eftersom förhållandena på olika områden utveckla sig och de fientliga klassernas erfarenheter, insikter och resurser stiga. Liksom kriget mellan nationerna blivit en ytterst invecklad process, där man tagit alla det nittonde seklets tekniska framsteg till hjälp, är en eventuellt våldsam social revolution icke tänkbar utan en utbildad strategisk disciplin hos revolutionens officerare och underofficerare och utan att arbetarna i någon mån äro beväpnade med de nyaste vapnen. För 100 eller 50 år sedan kunde en revolution ske lätt nog. Det inträffade en dag att missnöjet exploderade till följd av något övergrepp från makten, någon förolämpning mot folket eller någon ekonomisk kris. En och annan djärv folkledare ger då signal till vapenbutikernas plundring, varpå massan, oordnad, dåligt beväpnad, oförberedd på strid men lågande av entusiasm drar sig tillbaka från de öppna platserna och skyddar sig mot artilleriet och kavalleriet genom att uppkasta barrikader. 1789 behövde man icke ens barrikader, emedan gardena knappast kunde göra motstånd, an-stuckna som de voro av revolutionens idéer. Man slogs med det första bästa vapen man fick fatt på — dock aktade man sig för att komma med bara en dolk eller en flaska vitriol — och efter som det var hela folket som slogs med ett fallfärdigt kungadöme, kunde folket ej annat än segra. 1830 och 1848 äro barrikadens ärorika år. Då kämpades i Paris, Wienoch Berlin efter samma plan: barrikadsystemet, och i alla tre huvudstäderna visade sig systemet gott. Men icke långt efter Februarirevolutionen fick proletariatet i Paris göra en blodig erfarenhet om hur vanmäktigt folket redan då började bliva emot en väl disciplinerad och beväpnad armé, som kan föras mot barrikaderna i en storstad och spy ut sitt bly och järn över de dåligt skyddade kämparna där bakom. Nar borgarrepubliken i juni 1848 lät sin soldatesk rycka in i Paris för att med våld förinta den tidens socialdemokrati, hade den visserligen ett förtvivlat arbete, som kostade ofantliga ansträngningar, men arbetarnas nederlag var dock ett förkrossande bevis på det gamla barrikadsystemets oduglighet. Lika litet lyckades det tyskarna att genom organisation av friskaror i Sydtyskland och Rhenprovinsen hålla stången mot den preussiska armén. Reaktionen segrade till slut i alla land genom sin fastare sammanhållning och sin överlägsna beväpning.

Kommunupproret i Paris 1871 visar oss ett proletariat, som gör angreppet på bourgeoisistaten efter alla den militära konstens regler och därför till en början behåller segern. Men även då tillintetgjordes slutligen revolutionen, sedan det barri-kadfyllda Paris åter intagits, och orsakerna voro de samma som förut: Paris' isolering och omöjligheten för dess arbetarbefolkning att hålla ut mot en hel armé.

Var det före 1871 omöjligt att göra revolution i några storstäder med utsikt att kunna försvara en ny tingens ordning mot det gamla klassamhällets stridskrafter, så är det ännu omöjligare efteråt. Ty under dessa tjugo år har krigskonstens teknik utvecklats i oerhörd grad och givit bourgeoisin i händerna vapen, emot vilka allt barrikadbyggande är hopplöst, såvida icke den revolutionära resningen får en helt annan karaktär och kraft än 1830, 48 och 71. Ma^c-singeväret, kulsprutan, melinitgranaten och nu sist det rök- och knallfria krutet har revolutionerat revolutionen själv bka väl som kriget mellan nationerna.För att giva de svenska arbetarna en föreställning om vad en våldsam revolution numera betyder, vilja vi anföra en point ur en i Göteborgs Handelstidning intagen uppsats om de nya vapnens verkningar. Det är en militär, som talar ur militärisk synpunkt, men vem som helst kan tillämpa hans hans ord på insurgentarméns ställning under en revolution:

En finsk militär, som varit med på allvar, gav för någon tid sedan en livlig skildring av det allmänna intrycket på soldaterna, som det nya krutet skulle komma att utöva. Han hänvisade till den stora roll för soldatens ställning och känslor, vilken hitintills spelats av å ena sidan de väldiga rökmassorna och å andra sidan det öronbedövande larmet av kanonskott och gevärssalvor. 1 detta larm bortdogo de sårade människornas och hästarnas skrik, vilka verka så skakande och hjärtskärande, men å andra sidan livade och hetsade soldaten till ett slags feber, under vilken modet höll sig uppe och undvek många bland de nedslående intrycken, vilka nu skola komina till att verka. Dessutom kunde man, då t. ex. en avgörande infanteristrid utkämpades, av ljudets riktning erfara, om en kanoneld härledde sig från fienders eller vänners framryckande batterier. Knall och rök tjänade på samma gång såsom appell, varningssignal och till upplivande av modet; och vad särskilt röken beträffar, så vet man ju, att den tjänade såsom en välkommen betäckning både för den angripande och den försvarande.

Det rökfria krutet skall komma att ändra allt detta. Någon rökvägg till skydd får man ej, och dessutom skall man ej förmå upptäcka, varifrån de kulor komma, som bringa kamraterna att stupa, ty varken hör man knallen eller ser röken. Vi kunna ej höra, om kamrater komma till vår hjälp eller om fienden kringgår oss. Det enda vi höra och se är krigets alla fasor.

Allt detta gäller nu soldaten. Men även för officeren uppstå helt andra förhållanden. Han får visserligen den fördelen att kunna fritt överskåda operationsfältet, men det kommer att medföra långt större svårigheter att föra truppen ordnad i elden. Redan nu ha de snabbskjutande och lång-räckande gevären nödvändiggjort den spridda fäktningen. 1 den gamla goda tiden kunde officeren ha sin trupp någorlunda samlad kring sig och, som man brukar säga, ha truppen i sin hand; soldaten behövde ej så sträng disciplin eller övning till självständigt tänkande. Nu måste soldaten äga en snabb, självständig uppfattning av den situation, vilken framkallat kommandosignalen, och officeren måste kunna lita på, att soldaten genast begriper och lyder utan ytterligare uppmuntran. Allt detta skärpes än mera genom det rökfria krutet. De demoraliserande faktorerna göra sig långt starkare gällande, panik uppkommer lättare, och alldeles avsett härifrån måste soldatenförstå att självmant söka betäckning under marschen och framryckandet, utan att dock försumma att hålla tillsammans med sin trupp. Den officer, vilken ej har utomordentligt väl övade soldater under sitt kommando, får en ytterst svår uppgift.

Begagnandet av terrängen blir naturligtvis ännu mera avgörande än hittills. Vi ha redan nämnt, vilken verkan det måste göra, då en avdelning ligger dold vid ett skogsbryn och därifrån sänder ett kulregn över den framåtryckande fienden, utan att denna kan se eller höra, varifrån kulregnet kommer, men endast ser, att kamraterna stupa. Härtill kommer, att det nu gäller magasingevär och kulsprutor. Även om man har angreppsobjektivet klart för sig, blir angreppet likväl mycket svårt, då den angripne är ordentligt betäckt. En engelsk författare skriver härom: »Det är ej endast en storm av projektiler, som piskar rakt i ansiktet på de framstormande hjältarna, nej, det är en hastigt ilande vall av metall, mot vilken de gå sin undergång till mötes. Ty försvarets infanteri tömmer magasinerna som mot centern på en skjutskiva. De tömda magasinerna ersättas av fyllda. De snabbskjutande kanonerna utspy i strålar strömmar av kartescher. Kulsprutorna pumpa ej kulor, nej verkliga kulkedjor med en lugn, djävulsk hastighet. Ej en enda man har hunnit eller kan hinna fram till den lilla jordvallen, bakom vilken försvararen håller sin ställning. Angreppet har misslyckats ej till följd av bristande mod, metodisk ansträngning eller punktligt uppfyllande av mottagna instruktioner, utan helt enkelt emedan försvaret — framtidskrigets försvar — blivit starkare än angreppet.»

Den otåligaste revolutionär måste inför denna kallblodiga och helt säkert icke överdrivna skildring av de modärna staternas fruktansvärda mordredskap medgiva, att talet om dynamit, småmord, dolk, gift o. s. v. berättigade oss till det hånfulla förslaget att göra revolution med åsnakindbågar. En och annan dynamitbomb betyder härvidlag intet, och det bör stämplas som ett brott att gå omkring och inbilla arbetarna, att de kunna göra revolution snart sagt när som helst mot ett samhälle, som mejar ned sina fiender snabbare än den gamle liemannen själv. Skall den sociala revolutionen nödvändigtvis ske på våldsam väg, så måste den gamla revolutionära taktiken helt och hållet förkastas, och massorna förbereda sig till den oundvikliga katastrofen genom en långvarig träning och en organisatorisk verksamhet i mångfaldigt större skala änhittills. Vi skola i det följande se på vilka villkor och under vilka yttre omständigheter en öppen folkresning kan ha några utsikter att förmå kasta över ända den borgerliga statens institutioner.

Till vår skildring av det borgerliga samhällets stridskrafter och det upproriska proletariatets chancer vid en revolt, vilja vi lägga några betraktelser över den internationella marinens betydelse i det sociala kriget. Det börjar bliva en älsklings-tanke hos ett stort antal socialdemokrater, att "England med sin högt utvecklade industri, sin ytterligt koncentrerade jordegendom, sina utomordentligt starka fackföreningar och sitt förfärliga massarmod står närmare revolutionen än något annat land. Det skulle heller icke vara omöjligt för Englands arbetare att redan nu besegra sin svaga lantmilitär, vars disciplin är tämligen slapp. Men vi tro, att de ledande männen för de britiska organisationerna akta sig visligen för ett dylikt försök, innan atmosfären är mera mättad än nu av socialismen och innan ett revolutionerat England kan hoppas på hjälp från kontinenten eller Amerika. Man bör nämligen betänka, vilken fruktansvärd roll Englands flotta, den mäktigaste i världen, skulle spela i tillfälle av revolution i öriket.

Det första bour-geoisin gjorde vore väl att med sin sjömakt blockera varje hamn och våldsamt avbryta allt produktutbyte med den övriga världen. Men detta betydde ögonblicklig hungersnöd för Storbritanniens arbetare. Detta land förmår icke tillnärmelsevis föda sin oproportionerligt stora industribefolkning utan behöver dagligen importera spannmål och slaktdjur, och i en blockerad nyskapad social republik skulle därför invånarna dö som flugor, därest icke bourgeoisins flotta på något sätt kunde förstöras. Det tar emellertid en rundlig tid att anskaffa en ny torpedmarin, bortsett från svårigheten att komma över hemligheten i de nyaste torpedbåtarnas konstruktion. Den lilla med elektricitet framdrivna undervattensbåten, som uppfunnits av fransmannen Goubet, är ensam i stånd att på någratimmar förstöra den största möjliga utlöpande flotta. Marinen är följaktligen en andra, kanske betänkligare faktor vid en revolution än lantarméerna.

Vi måste dock antaga att revolutionen kläcker fram genier på alla områden liksom det skedde 1792 och på sina våldsamma böljor kastar upp dem till ledningen. Torpedon är fruktansvärdare för en blockerande flotta än för en stad som försvarar sin hamn. Allt beror därför — vi tala alltjämt under förutsättning att en våldsam revolution blir nödvändig — på den snabbhet varmed en revolutionsregering i Europa kan skapa sig en modern krigsmakt.

Vi ha med dessa anmärkningar icke velat nedstämma modet hos våra partivänner, endast vederlägga den lyckligtvis sällsynta meningen, propagerad av några lättsinniga agitatorer med anarkistisk färgskiftning, att en revolution är den lättaste sak i världen blott icke de förrädiska »ledarna» hölle det kamp-lystna folket tillbaka. Det bör stå klart för alla, som äro mäktiga av en kallblodig eftertanke, att en någorlunda fredlig uppgörelse med överklassen ligger i hela mänsklighetens intresse, och att det är socialdemokratins plikt mot de hundra tusentals liv, som stå på spel vid ett öppet borgarkrig, att göra allt för undvikande av en blodig katastrof. En annan sak är, att vi alla ha våra goda skäl till tvivel på möjligheten av en fredlig revolution. Vi böra bereda oss på alla eventualiteter och framför allt betänka, att om en folkresning skall kunna lyckas måste den 1 :o vara internationell, 2:0 ske samtidigt på alla platser i ett land, 3:0 understödjas av folkets jt er t al. Endast genom att förlama borgardömets stridskrafter kan proletariatet hoppas besegra dem.

Det gäller alltså för oss icke att smälta bomber eller smida dolkar, utan att bedriva agitationen med alla de medel, som den allmänna rättskänslan gillar. Det bestående samhället, som icke krossas av angreppet från några storstäders arbetarklass,måste falla sönder på sina inre motsägelser, när socialismens idéer hunnit genomtränga lönarbetarklassens hela lager, från ingenjören, som uppfinner sprängämnen och leder industrin* ned till servisen vid kulsprutan, som kan sända tusen medborgare ur livet med några handrörelser.Det nya socialdemokratiska programmet

Den 28 juli 1891

Det var hög tid att den tyska socialdemokratin omsider beslöt sig för en omredigering av partiprogrammet, ty detta program har skaffat våra agitatorer såväl i Tyskland som i Skandinavien mycket obehag. Som ett obestridligt sakförhållande kan det till en början vara lämpligt konstatera, att det gamla Gotha-programmet aldrig varit den svenska socialdemokratins, oaktat socialdemokratiska föreningen i Stockholm låtit trycka och sprida det. Sådant det förelåg färdigt, när agitationen här hemma begyntes, var det ett historiskt aktstycke, som krävde mycken insikt och politisk erfarenhet av den som ville röra vid dess av hundra tusentals tyska arbetare en gång hyllade satser.

Gotha-programmet fick som bekant sitt namn av kongressen i Gotha 1875, ^en stora försoningen mellan lassalleanerna

och marxisterna ägde rum. Programmet blev därför med nödvändighet ett kompromissprogram, fullt av tvetydigheter, men ingalunda förlorade den tyska socialdemokratin praktiskt på, att den gången i den hetaste propagandans dagar den teoretiska korrektheten uppoffrades för det stora praktiska behovet att bilägga den förargliga schismen mellan lassalleanerna och eisenacharna och därigenom sammansmälta socialdemokratins bägge fronter till en enda,

Efter hand som rörelsen växte ut till en nationalrörelse i ordets bästa mening och partiet konsoliderades, blevo

emel-lertid programmets brister allt mera i ögonen fallande, och massan av partimedlemmar fordrade en grundlig revision. Denna hade kritiken i partipressen för länge sedan utfört, när Halle-kongressen i fjor uppdrog åt vederbörande att fortast möjligt framlägga ett förslag till nytt program.

Karl Marx själv hade aldrig gillat kompromissen i Gotha. Sträng kommunist som han var kunde han naturligtvis endast med missnöje se arbetarrörelsen i teoretiskt hänseende, så vitt programmet skulle vara dess sanna uttryck, sjunka lågt under den vetenskapliga nivå, som det kommunistiska manifestet från 1847, var den tidens socialdemokratiska program, representerade. Man har därför av hans hand en skoningslös och drastisk kritik av Gothaprogrammet, verkställd omedelbart efter dess offentliggörande och tillställd privatim hans vänner och anhängare. Detta märkliga marx'ska dokument blev först helt nyligen genom Fr. Engels' försorg tryckt i »Die Neue Zeit» och har utan tvivel påskyndat det nya tyska% programmets framläggande. 1 Sverge tog sig Hinke Bergegren för med att översätta och utgiva det i broschyrform, troligen i avsikt att exploatera Marx i kvasianarkistiskt syfte, vilket måtte ha lyckats honom ganska väl i en del socialistiskt obildade arbetares ögon. Herr Bergegren begriper naturligtvis inte Marx och vill inte begripa, att den socialistiska rörelsen i Sverge byggts upp direkt på det kommunistiska manifestets och Internationalens grund men aldrig varit inne i någon lassalleansk övergångsperiod. När han därför utgav Marx' kritik såsom ett hugg även mot socialdemokratin i Sverge, var han som vanligt mycket dum och ännu mera fräck.

Den Marx'ska kritiken av Gothaprogrammet vände sig först mot den bekanta populära satsen, att »Arbetet är källan till all rikedom och all koltur». Detta är, såsom av vårt partis förkämpar vid flera tillfällen med skärpa blivit framhållit, nationalekonomiskt oriktigt, om man med rikedom menar bruksvärden, ty vid dessas frambringande är arbetet blott den ena »källan»,naturen den andra och helt säkert den rikare. 1 det nya programförslaget har hela punkten strukits och det med rätta.] stället börjar det med en kort, men mästerligt väl koncentrerad framställning av den historiska utveckling, som undergräver det borgerligt kapitalistiska samhällets grundvalar och skapar betingelserna för det socialistiska samhället. Och om något är äkta marxistiskt, så måste det vara detta framhållande av den historiska synpunkten.

En annan brist i det lassalleska programmet var resonne-manget om »arbetslönens järnlag». Marx beskyllde Lassalle för att aldrig ha rätt förstått vad arbetslönen är, och det ser ut som om han haft rätt. Lassalle tog sin teori från den borgerlige engelske ekonomen Ricardo, som var en anhängare av Malthus, vars befolkningslära han införlivade med sitt system. »Arbetslönens järnlag» består alltså enligt Ricardo och Lassalle däri, att lönen är ett existensminimum, som sjunker med befolkningens tillväxt på grund av konkurrensen mellan arbetarna. Erfarenheten har ådagalagt, att detta icke håller streck. Arbetslönen bestämmes icke av tillgång och efterfrågan, utan är arbetskraftens pris, och detta pris bestämmes av arbetskraftens produktionsomkostnader, d. v. s. av arbetarnas standard of life, hans dagliga genomsnittsbehov. »Das eiserne Lohngesetz» (lönens järnlag), som spelat en så stor roll i den socialdemokratiska agitationen, är av dessa grunder struken från programmet och lagd till de övriga föråldrade meningarna.

Det samma blev de lassalleska produktionsföreningarnas öde. Tysklands store agitator, som sökte förbindelser bland junkrarne mot den världserövrande bourgeoisin, trodde på möjligheten av en fredlig övergång till det socialistiska samhället medels kooperativa produktionsföreningar, vars rörelsekapital staten skulle förskottera arbetarna. Härav blev emellertid intet, och ingen tror nu mera på möjligheten av att nå fram till det nya samhället på den vägen — genom statsunderstödd konkurrens med de staten behärskande privatkapitalisterna. Följaktligen ärdet nya programmet revolutionärt socialistiskt, medan det gamla var socialreformatoriskt — raka motsatsen till vad ignoranta liberala tidningar i dessa dagar skrivit både i Tyskland och Sverge.

Den borgerliga pressen har på sista tiden blivit så rasande välvillig och tjänstaktig mot socialdemokratin. Det går knappt en dag utan att en ledande liberal tidning får ett uppenbart kärkommet tillfälle att säga oss artigheter. Vi börja känna oss rent förbryllade av all denna vänlighet från folk, som för några år sedan visade oss tänderna, innan de lärt känna, att vi också kunde bita och bita mycket hårdare. Huru skola vi kunna avbörda oss vår tacksamhetsskuld?

På ett alldeles särskilt frappant sätt har det nya sinnelaget mot socialdemokraterna givit sig tillkänna vid det tyska programmets utsläppande. Man telegraferade ögonblickligen från Berlin till hela den europeiska pressen en omsorgsfullt gjord sammanfattning, vars kvintessens var denna glada suck, som i dagarna har undsluppit hela det storborgerliga Europa: »ack, de snälla socialdemokraterna!» Personer, som icke känna till den stora insiktslösheten och flackheten hos dessa skrivmaskiner, måste förvåna sig över att ett radikaliserat program ger anledning till spaltlånga artiklar om socialdemakratins »modifiering», och att man kan helt och hållet hoppa förbi programmets socialrevolutionära del för att med all önskvärd — och lite mer! — sympati räkna upp partiets ögonblicksfordringar på det borgerliga samhället. Socialdemokratin är en makt och när det icke längre lönar sig att skrämma folket bort från dess fanor genom att låta varje socialdemokratiskt ord lukta av blod och mordbrand, så öppnar man sin stora famn och presenterar oss sedan för den darrande bourgeoisin som det fredligaste parti i världen, utan att ens bry sig om att höra våra protester.

Vi behandlade förut första delen av programmet och funno, att denna utgjorde varken mer eller mindre än ett uttryckför den revolutionära socialismen i motsats till den borgerliga demokratin och statssocialismen. »Vorwärts», vårt tyska broderorgan, som liksom vi med skämt tillbakavisar den fala pressens kurtis, skriver i samma anda: »Denna första del är programmets huvuddel, för så vitt som den med full skärpa uttrycker partiets åsikter om det borgerliga samhället och nödvändigheten av dess undergång. Här har det fullständigt brutits med alla halvheter och oklarheter, som det gamla programmet innehöll. Det framlägger den socialistiska världsåskådningen, så långt denna kan uttryckas i några satser, och angiver det mål, mot vilket hela kulturvärldens arbetarklass styr hän. Upphävandet av det borgerliga samhällets existensvillkor och grundandet av ett socialistiskt samhälle på gemensamt ägande av samhällets livskällor och allas lika rättigheter och lika plikter, utan hänsyn till kön och härstamning».

Beträffande programmets andra del, så ha vi först att med nöje anteckna, att hela raden av demokratiska fordringar och fordran på legalt arbetarskydd ställes på den nuvarande staten. Gotha-programmet var behäftat med det felet, att alla dessa politiska rättskrav: allmän rösträtt, församlingsrätt, referendum, folkbeväpning, o. s. v., framställdes som grundvalen för folkstaten över huvud. Häremot gjorde Marx den barska anmärkningen, att detta endast är »den gamla världsbekanta demokratiska litanian». Han vredgades över, att en socialdemokratisk kongress icke fordrade den demokratiska republiken redan såsom det kapitalistiska borgardömets statsform. Nu har man rättat detta fel.

Hinke Bergegren, som alltid är sig lik, trodde, när han läste Karl Marx’ anmärkning mot Gotha-programmet, att den store organisatören och vetenskapsmannen i likhet med den lille Bergegren var en principiell föraktare av den allmänna rösträtten, normalarbetsdagen och alla övriga arbetarrörelsens nutidsmål. Men så dum var inte Marx. Hans mål var en stark revolutionär regering, sedan proletariatet bemäktigat sigden politiska makten efter att först ha politiskt uppfostrats och fysiskt stärkts genom en sträng arbetarskyddslagstiftning. Bakunins gamle dödsfiende och bekämpare skall man icke söka utmynta för anarkismens räkning.

En närmare blick på nutidsprogrammet övertygar oss om, att även detta blivit förtydligat och skärpt Vi har först den stora nyheten rösträtt åt kvinnan, som på kongressen i Gotha 1875 icke kunde genomdrivas. Majoriteten förklarade sig däremot. Nu, säger »Vorwärts», anses detta självklart av hela partiet och man diskuterar icke ens därom.

Lika viktigt är ett annat framsteg. Gothaprogrammet innehöll helt lakoniskt en fordran på »normalarbetsdag», utan fastställande av dagens längd. Nu är fordran en normalarbetsdag på högst 8 timmar. Likaledes har man fixerat åldersgränsen för arbetande barn till 14 år o. s. v. Hela vägen skärpning av fordringarna, strängare precision i uttrycket och större klarhet i tanken — det är i korthet vad som utmärker det nya programmet och skiljer det från det gamla.Brandsyn

Min vän Stenborg* är den ende, som verkligen löst konti-nentaltrafikfrågan. Då han härom dagen gjorde mig detta skrytsamma meddelande, skakade jag misstroget på huvudet. Men "han vidhöll med allvarsam min sitt orimliga påstående och tvang mig höra på en lång historia vid ett glas bier å Tunneln.

Denna historia är märkvärdig nog och lyder i sammandrag.

— Jag har ägnat mycken uppmärksamhet åt frågan om en -direkt trafikled emellan Tyskland och Skåne och byggde en tid stora förhoppningar på en viss lösning av problemet. Jag var övertygad om, att inte Ystad utan Trelleborg skulle bli den lyckliga staden, och därför hade jag mina tankar riktade på stadsfiskalsämbetet i den hålan samt satte krafter i rörelse för att få vederbörande att inse nödvändigheten av att stadsfiskalen i Trelleborg fick titeln polismästare. Det krävde helt simpelt den svenska nationens ära.

Men så småningom började min tro på Trelleborg vackla. Jag insåg, att man inte kan göra upp några beräkningar på •ett antagande i kontinentalfrågan, ty alla de galenskaper som talats och skrivits komma naturligtvis att resultera i en gene-ralgalenskap vid det slutliga avgörandet. Det är t. ex. omöjligt att få bestämt besked på vilken hamn som är den bästa. En lotskapten förklarar ena dagen, att Trelleborgs hamn är den bästa och att Ystads hamn är under all kritik usel. Den

* Bekant från D:s haktning.andra dagen intyga fyrtio sjömän, att Ystad är världens bästa hamn och att Trelleborgs är bara en pöl, dit knappt en vanlig skutskeppare utan risk för livet kan löpa in. Vad Malmö beträffar, så är den ypperlig eller dålig, allt efter som den utlåtande är Malmöbo eller icke. Du kan väl inse, min bror, att under sådana osäkra förhållanden min passion för polismästareämbetet i Trelleborg så småningom skulle svalna. När jag så till slut fick veta av en gammal sjöman, att Trelleborgs hamn är full av tång, varav kontinentaltrafiken icke skulle må bra, så fattade jag mitt beslut. . .

— Ja, nu är den gordiska knuten avhuggen, säger Österling hos Äsp, stack jag in.

— Hm! Han är ingen Alexander, hugger icke av några gordiska knutar, hugger bara i sten, men jag har huggit av min gordiska knut. Den första april upphör jag att bevara samhället mot socialistiska agitatorer och ryta under uppror. Den första april blir jag människa . . .

— Du menar krögare. Ar den historien verkligen sann? Vilket jubel i Israel!

— Det är klappat och klart. Persson under Kramer är död och jag ärver hans rättighet. Den första april . ..

— Det blir svårt att få folk att tro på den historien.

— Må di tro va fan di vill. Men du blir min stamkund?

— Den förste, som stiger in till dig, min gamle vän, den förste april och tar en morgonkrök, blir jag.

— Nå gott. Och nu en sak i förtroende. Trots min skräckinjagande uppsyn, när jag stillar uppror, tror jag dock i själ och hjärta, att det en vacker dag blir revolution, och då vill jag be dig ha mig i åtanke.

— Vad vill du bli, Stenborg?

— Jag vill bli . .. min ärelystnad är inte så stor . . . jag vill bli revolutionens källarmästare.

— Gott. Jag skall rekommendera dig hos Välfärdsutskottet.

Vi skakade därpå händer, och jag vandrade hemåt tänkande

Axel Danielsson 38med sorg på den förste april, ty en trevligare, gemytligare och sällskapligare polisspion och samhällsväktare få säkerligen Malmö socialdemokrater aldrig. Blir han lika bra källarmästare så kommer han inte att svälta ihjäl.

Men var det inte en originell lösning av den skånska kontinentalfrågan?Främlingen

Ett besök i det nya samhället

Den 18 december 1891

1 den ljusa vårmorgonen böjde oceanångaren in mot Röde Prick, medförande passagerare och gods från Kongo. Passagerarna voro nästan alla hemvändande emigranter. De stodo samlade på däck i grupper, samtalande med dämpad röst, som om de icke ville störa varandras stämningar och tankeförbindelser. De representerade alla

åldrar och tycktes vara mycket olika till karaktär och meningar, men nu var en enda känsla gemensam för dem alla: den djupa förundran över anblicken av Malmö. De härstammade synbarligen alla från denna trakt av landet, men ingen av dem hade sett sitt fosterland eller sina utvandrade fäders land sedan de stora händelserna i början av 1900-talet, då socialdemokraterna fingo makten i det sönderfallande borgerliga samhället. De voro nu komna från civilisationens utkanter för att se det nya riket och de nya generationerna.

Ångaren gled in i den stora hamnen genom en skog av master och ångbåtsskorstenar. Ett stigande sorl av förvåning hördes bland passagerarna. Där låg Malmö, men det var dock icke Malmö. Det var icke ett spår kvar av den rökiga, svarta fabriksstaden från det nittonde seklets slut utan liknade snarare en sagolik tempelstad, sönderskuren av hundratals breda avenyer och boulevarder. Ingen rök syntes till, inga sotflingor flögo omkring i luften, men av det dova buller, som hördesända ut på redden, kunde man sluta till att man ändå befann sig i ett av den svenska industrins centra.

Längst framme i foren av fartyget stod en ensam gammal man av högrest gestalt, med snövitt hår och ett skarpt markerat ansikte, vari lästes om en ovanlig energi, tagen i anspråk för sökandet efter lyckan i ett främmande land. Han såg på staden med en helt annan blick än de andra. Han tycktes bli sorgsen åt denna sagolika förvandling.

Båten lade till och passagerarna mottogos av Samfärdselbyråns livliga funktionärer, lätt igenkänliga på sina vita mössor. Den gamle begav sig på egen hand upp i staden med en säkerhet, som tydde på att han var gammal Malmöbo. Alen han hittade ej långt. Rådhuset, Stortorget, Yllefabriken jämte några andra byggnader funnos kvar, men för övrigt var allt nytt, gatorna, husen, människorna. Han gick på måfå omkring i vimlet, tills han blev yr, trött och hungrig. Där förr i världen landshövdingens residens legat lästes över porten till ett monumentalt hus: »Restaurant Lassalle». Där steg han in.

En manlig uppassare skyndade genast fram och anvisade honom plats. Han åt en bastant måltid, drack en flaska gott vin, tände en cigarr och tog upp ett guldmynt, som han bad uppassaren söka växla. Denne såg förvånad på den åldrige främlingen.

— Har ni intet kort?

— Kort? Nej. Vad för slags kort?

— Min herre, här i landet är penningen avlyst som bytesmedel. Ni måste vända er till vederbörande och skaffa er medborgerlig kredit, ty på ert guld kan ni icke leva en dag, även om ni äger miljoner.

Den gamle mannen insåg att han måste följa rådet. Han blev hänvisad till Främlingsbyrån, där han uppgav sig vara doktor Jansson, som för fyrtio år sedan varit bosatt som privatläkare i staden. Men ingen av byråns funktionärer kunde erinra sig honom. Han anmodades om möjligt söka reda pånågon anförvant eller bekant och räknade upp en hel del gamla släktingar och vänner. Men de voro alla döda.

— Hade ni inga barn eller syskonbarn, när ni lämnade Sverge?

— Nej, svarade doktorn med en suck.

— Kvinnorna bliva äldst. Kanhända erinrar ni er någon väninna?

Doktor Jansson erinrade sig i synnerhet en och uppgav namnet Ingeborg Svahn.

— Så heter verkligen föreståndarinnan på kommunens allmänna barnhus.

— Det kan svårligen vara hon, ty den Ingeborg Svahn jag menar var endast fabriksarbeterska på min tid.

— Åh, det är inte något hinder. Tvärtom. Eder väninna var ogift, lång till växten och i sin ungdom mycket vacker — slår det in?

Doktorn nickade. Han fördes till ett väldigt hus, upptagande nästan ett helt kvarter, uppför breda granittrappor, genom höga, luftiga gallerier ut i en park, som doftade av blommor och nyutsprucket löv. På andra sidan av denna park, vilken omslöts av barnhusbyggnaden, bodde föreståndarskan.

När doktor Jansson ringde, kände han sitt hjärta klappa. En ung flicka med skönt ansikte öppnade, och efter henne k om en grånad, högväxt kvinna med fårad panna och skarpa ögon, som forskade djupt i doktorns drag.

— Det är du! Det är jag! utropade Jansson och blev stående i dörren.

— Du! Åh, du kommer nu. Det är väl sent. Vår son är fyrtio år. Så länge har jag väntat dig.

— Jag visste icke, att vi hade en son.

De betraktade varandra länge utan att säga ett ord. Denna kvinna hade givit honom sin kropp och själ, och han hade rest utan att fråga efter henne. Han hade så småningom heltoch hållet glömt bort henne, och under tiden uppfostrade hon deras son.

— Nå, det tjänar ingenting till att du nu gör dig förebråelser, sade den ädelmodiga Ingeborg Svahn. Jag har sörjt dig som död och förlåtit dig för längesedan. Vill du tala med din son?

Hon gick fram till talapparaten och ringde.

— H an har för närvarande sitt arbete vid Domnarvets verkstäder. Om en liten stund skall du få höra hans röst.

Doktor Jansson kunde i häpenheten knappt säga ett ord. Sonen var likaledes för mycket överraskad för att kunna yttra något. Modern måste förmedla bekantskapen mellan de bägge männen, och snart samtalade de allvarligt och lugnt om den glädje de kände över att ha funnit varandra.

— Du är ännu vacker och frisk, min far, sade sonen till slut, men det syns på ditt ansikte, att du har kämpat i det gamla samhället.

— Huru, du kan se mig?

Ingeborg tryckte leende på en knapp i talapparaten, varvid en plåt gled ut, varå sonens bild stod uppfångad. Denna uppfinning gjorde doktorn häpen. Han hade aldrig hört talas om den.

Man slöt samtalet med en överenskommelse om att sonen skulle komma ner till Malmö morgonen därpå, vilket var möjligt tack vare de snabbgående kurirtågen. Mötet mellan far och son blev hjärtligare än modern vågat hoppas. Doktorn föreföll så bortkommen och hjälplös i denna nya värld, att hans son icke ett ögonblick tänkte på förebråelser för den fyrtioåriga glömska, som modern fick i lön för sin kärlek.

Den unge mekaniske arbetaren, Karl Svahn, var en stark, energisk, kunskapsrik och erfaren man. Han hade med sig sin hustru, en 18-årig son och en dotter. Det som först slog doktor Jansson med förvåning var familjens eleganta yttre. De voro alla klädda enkelt och smakfullt men synnerligen dyrbart. De motsvarade icke på minsta sätt den föreställning omen arbetarfamilj, som han hade från sin ungdom. Deras bildningsgrad var lika överraskande. Icke blott Karl Svahn själv utan även hans hustru hade ett förråd av vetande, som skulle varit ovanligt till och med för en väluppfostrad borgardotter förr i världen, och detta tilldrog sig i synnerhet doktorns uppmärksamhet, enär han visste hur mycket en arbetarhustru för ett par årtionden sedan fick inhämta i Sverge.

— Lär mig förstå detta, sade han vid middagsbordet — de spisade alla tillsammans på restaurant Lassalle. Er mor var för fyrtio år sedan en fattig fabriksflicka, som icke tycktes ha någon annan bestämmelse än att i förtid dödas av ett osunt och illa avlönat arbete, en av dessa arma unga kvinnor, som man förförde utan att göra sig något samvete. Jag glömde snart den korta kärlekshistorien med Ingeborg Svahn och tänkte aldrig på att hon åter skulle komma i min väg.

Och nu sitter jag här i Malmö och nödgas låta bjuda mig på middag av min gamla älskarinna, emedan mina rikedomar icke förslå till en enda måltid i det samhälle, där hon är ett ädelt föredöme för sina medborgarinnor. Bredvid mig sitter hennes »oäkte» son, vår son, och hans familj. Jag finner er alla vara bildade, ansedda människor, medan jag själv är ingenting. Säg mig, befinner sig hela underklassen i Sverge på samma nivå som ni eller äro ni några lyckliga undantag från regeln?

Karl Svahn tog skrattande ordet:

— Vi ha varken över- eller underklass numera i Sverge. Du gästar nu ett socialistiskt samhälle, min far. Här finnas icke längre fattiga och rika, bildade och obildade. Vad som förr var en källa till njutning för ett fåtal, kapitalet, det äger hela nationen i gemenskap. Vi äro förmögna alla, emedan samhället är förmöget. Vi äro bildade alla, i större eller mindre grad, emedan vetandets skatter äro tillgängliga för alla. Det finns icke längre en särskild överklass-skola och en särskild underklass-skola. Du beundrade nyss det väldiga templetute i Rörsjön. Det bär i gyllene bokstäver den enkla inskriptionen: Jlllmän skola. Förr stod på samma plats en dressyranstalt för bourgeoisins söner med mottot: »Herrans fruktan är vishetens begynnelse». Vi ha avskaffat detta dualistiska undervisningsväsende. Det måste försvinna, när klasserna för-svunno. Vi ha en allmän bottenskola, icke blott öppen för alla, utan obligatorisk för alla,. Där få vi den bildning du beundrar. Från vårt åttonde till vårt adertonde år är vår tid endast upptagen av studier och övningar. Fattigdomen rycker ej oss som våra förfäder ur lärarnas händer vid tolv, tretton års ålder. Bildningen är ett tvång för oss alla, och när vi vid aderton års ålder utträda ur medborgarskolan för att inträda i samhällets tjänst, veta vi mer än studenterna förr i världen visste. Och vi ha lärt oss i stället för kyrkan betrakta skolan som det heliga templet.

Du skall dessutom hos alla våra yngre medborgare finna en praktisk blick och en erfarenhet som blott rikemans barn, vilka hade råd att resa, förut kunde skaffa sig. Denna karaktär av världsborgare få vi redan under skolåren, tack vare systemet att låta barnen under lärarnas ledning företaga utflykter inom- eller utomlands, vilket ger mer i utbyte än n> på de gamla skollovskoloniernas tid kunde ana.

De högre studierna bedrivas av de därtill bäst utrustade vid universiteten, som vi ha kvar. Men det är lätt för oss alla att alltjämt utvidga våra kunskaper, ty arbetstiden är kort och tillfällen att inhämta högre vetande ges på de offentliga föreläsningarna och biblioteken.

— Men hur var det dock möjligt och hur gick det till att få bukt med den gamla klass-staten, som var så väl befäst särskilt mot er socialdemokrater? Jag tillhörde själv för 45 år sedan det socialdemokratiska partiet, och jag antar att min ärade son hört de äldre någon gång tala om mitt arbete här i Sverge. Men jag var en av dem som tröttnade. Allt gick så ohyggligt långsamt. Folket föreföll dumt, okunnigt, för-domsfullt och misstroget mot alla, som på något sätt voro överlägsna. Det bedrevs från vissa håll rent av en okunnighetens kultus, som stötte bort all andlig aristokrati. Jag var själv född i ett arbetarhem, men förlorade efter hand den rätta tron, och slutligen blev jag individualist igen. Men jag' hade tröttnat på hela er civilisation. Den äcklade mig med sitt hyckleri, sin ihålighet, sin brutala motsättning mellan njutande och lidande och sin fega dådlöshet inför den stora ideala frågan om samhällets reorganisation.] denna värld' trodde jag mig icke hava något att uträtta, och därför gick jag till en ny för att brottas med en motsträvig men fruktsam natur.

Av allt som bidrog att krossa illusionerna för en socialdemokrat på min tid voro de parlamentariska missräkningarna* farligast, emedan de bibrakte mången den tron, att ingenting annat var att göra än att dra sig tillbaka i sitt hat och invänta en förfärlig krasch, som komma skulle. Arbetarna krävde rösträtt, men fingo ingen. Det var svårare för det arbetande folket i Sverge med sin svaga militarism att tillkämpa sig politiska rättigheter än det varit för proletariatet i de stora militärstaterna, emedan socialismen hade skrämt många röst-rättsvänner över i det konservativa lägret. 1 riksdagen gick under tjugo års tid partiernas hela verksamhet ut på att uppskjuta rösträttsreformen. Bönderna hade sin grundskatteavskriv-ning och sina tullar, köpmännen sina handelstraktater, regeringen jonglerade med ålderdoms- och olycksfallsförsäkring. De liberala fraktionerna bortkompromissade rösträtten mot: materiella fördelar. Den politiska temperaturen sjönk allt mer,, de försiktige väntade, de modige ansågo sin egen nation knappt värd en droppe blod, till och med de ursinnigaste lugnade sig, och när jag reste var vårt folk nära nog absolut paralyserat av den liberala kompromissen.

Men nu kommer jag igen som en gammal gubbe och ser den underbara framtidssagan vara en verklighet. Det har gått så tyst,.jorden har icke bävat, men rättvisa är ändå skipad och tyrannerna nedtrampade. Hur var det möjligt?

— Gången var mycket naturlig, blott en smula forcerad, emedan tiden var revolutionär. Jag kan mycket väl förstå, att mången tröttnade på det resultatlösa förarbetet, men nationens förlamning var blott en tillfällig följd av den kraftförlust, som uppstått av kampen mellan demokrater och socialdemokrater. Arbetarna fingo omsider

rösträtt, i två repriser, och andra kammarens sammansättning undergick genast en radikal förändring, i det storbondeelementet försvagades, det halvliberala kapitalistpartiet upprevs och en mer eller mindre revolutionär vänster organiserade sig. Så kommo dessa välvningar i Europa, vilka fortplantade sig hit som en nervaffektion. På fem års tid blevo tre fjärdedelar av nationen övertygade om socialismens historiska nödvändighet. Ty det gamla borgerliga samhället var både ekonomiskt och moraliskt bankrutt, alldeles som Marx förutsagt.

Stämningen i landet blev med varje dag hetare. Man fordrade av riksdagen ett djärvt beslut, som med ens kunde göra slut på den förhalande statssocialismen, vilken varit regeringens politik i flera årtionden. Under sådana förhållanden gick folket i val hösten 19**. De utföllo så, att två tredjedelar av den nya andra kammaren voro anhängare av en socialdemokratisk reorganisation. Det konservativa rika folket hade under flera år koncentrerat sitt försvar till första kammaren, vilken de fortfarande hade i sitt våld. Men nu inträffade, att andra kammaren, pressad av en fruktansvärt ansvällande folkrörelse, konstituerade sig som suverän nationalförsamling och tvang den vacklande regeringen att framlägga ett förslag till grundlagsändring, enligt vilken första kammaren helt och hållet upphörde och all lagstiftningsmakt lades i händerna på en allmän riksförsamling. Förslaget antogs, och den forna andra kammaren började arbeta på egen hand, oberörd av den förstas protester i grundlagens namn.] detta ögonblick fingo vi en statsminister med stor politisk begåvning och hänsynslös kraft. Kungen, en kroppsligt och andligt svag Bernadotte, måste ta honom, emedan kammaren under vilt larm fordrade det. Det var revolutionen på taburetten. Den nye ministern förstod att i hast samla alla socialdemokratins anfallskrafter. Men hans ställning syntes det oaktat förtvivlad. Den upplösta första kammaren skingrade sig åt alla håll och började organisera ett fruktansvärt försvar. Flerstädes i landet vägrade myndigheterna lydnad under den nya regeringen, utan att statsministern ännu vågade röra dem. De värvade regementena voro i händerna på regeringens oförsonliga fiender. Gardena i Stockholm hade genom korruption och utgallring bland det lägre befälet till stor del förblivit reaktionen trogna. Man kunde åtminstone icke lita på dem, och det högre befälet skulle icke ha tvekat att begagna dem till den hatade ministärens störtande. Sådan var situationen i Sverge, när statsministern, omgiven av öppna fiender och falska vänner, stödd på majoriteten i en formelt olaglig riksförsamling, framlade den stora socialistiska propositionen . . .

— Nu avbryter jag er, sade Ingeborg Svahn. Låt oss flytta hem till mitt, jag måste göra min rond. Där kunnen 1 fortsätta ert samtal.

Familjen samlades efter en kort promenad åter i Ingeborg Svahns eleganta bostad, och doktorn fortsatte med sina frågor.

—-Jag tror mig kunna förstå, att den svåraste uppgiften för en socialistisk kampregering måste ha varit det första avgörande steget. Det skulle intressera mig ofantligt att veta något närmare om innehållet i den omnämnda propositionen.

— Jag skall i korthet skildra den s. k. övergångsperioden, började Karl Svahn. Propositionen inleddes av en utförlig historisk översikt, vari nödvändigheten av en socialistisk omdaning av produktionsförhållandena bevisades med ovederlägg-lig logik. Därpå följde en väl genomtänkt reorganisationsplan, vars princip var den, att staten genast skulle underlägga sigde stora huvudnäringarna, men låta produktionen på smådriftens stadium fortfarande bedrivas individuellt. Alltså fordrade regeringen att staten genast skulle expropriera, mot en viss gottgörelse, ägarna till alla skogar, gruvor och bergverk samt alla större jordegendomsområden, som lämpade sig för spannmålsproduktion i stort; därjämte alla näringar, som då bedrevos efter storindustriell måttstock eller som utbildad manufaktur, såsom t. ex. träförädlings- och järnindustrin, klädesfabrikationen, tobaksindustrin, tändsticksindustrin o. s. v.; slutligen alla transportmedel. Den del av det nationella arbetet, som sålunda skulle komma att bedrivas kooperativt, var så betydande, att regeringen icke fruktade någon reaktion. A andra sidan hade propositionens försiktighet i fråga om jordegendomen till följd, att de mindre jordägarna i riksförsamlingen, vilka undantogos från expropriationslagen, gingo med socialdemokraterna vid den slutliga omröstningen. Till sist hemställde statsministern till alla verkliga fosterlandsvänner att antaga regeringens förslag såsom den enda tänkbara fredliga övergången till en samhällsordning, som den ekonomiska utvecklingen påbjöd och som inom

kort måste ha sitt genombrott, med godo eller ondo.

Men individualismens och kapitalets makter rustade sig till motstånd. Upphetsningen var oerhörd å ömse sidor. Huvudstadens invånare befunno sig i permanent ursinne, sedan ett icke ogrundat rykte kom ut, att reaktionens ledare skulle svara på riksförsamlingens beslut — ty majoriteten för regeringens förslag var given — med en militärrevolt. Då visade sig emellertid regeringen fullt vuxen den vanskliga situationen och utvecklade under de närmaste dagarna före omröstningen en beundransvärd kraft och kallblodighet. Snabbt och hänsynslöst uppbådades några pålitliga avdelningar av landstormen, vilka jämte nödigt artilleri förlädes till Stockholm för att, som det hette i ordern, skydda nationens lagstiftande representanter från möjliga försök att med våld inverka på derasbeslut eller hindra dessas verkställande. Denna åtgärd slog de reaktionäre med skräck. Debatten om propositionen började under motståndarnas absoluta förlamning, och när det minnesvärde ögonblicket var inne, då underrättelsen om socialdemokraternas seger från riksdagshuset brusade som en störtflod genom Stockholms gator, drunknade protesterna i hela befolkningens jubel.

— Nå, hur gick det sedan?

— Dagen därpå, den på så många olika sätt drömda »dagen efter revolutionen», var en allmän festdag över hela landet. Blott här och där stördes ordningen, men regeringen ingrep då med en kraft, som gjorde alla planer till en kontrarevolution omöjliga. Det epokgörande riksdagsbeslutet började genast verkställas. De gamla ämbetsverken reorganiserades och nya inrättades efter regeringens förslag. Det var en sådan fart i allt som gjordes, att hela nationen rycktes med. Det var revolutionär hänförelse men utan blodsutgjutelse. När en energisk regering under en sådan period är besjälad av sina stora ärorika uppgifter och genom sin omutliga rättskaffenhet förstår att vinna folkets förtroende, så meddelar hon genom sina handlingar åt varje lem av den sociala organismen sin egen energi, arbetslust och övertygelsestyrka. Så skedde det hos oss, och därför blev den svåra övergången så pass smärtfri och hastig.

— Men hur bar man sig åt med hantverket och det lilla jordbruket?

— Man lät dem konkurrera med staten tills de tröttnade. Industrin blev snart helt och hållet socialistiskt organiserad, men småbönderna höllo sig uppe länge på vissa ställen. Detta betydde emellertid föga i ekonomiskt avseende för vårt samhälle, alldenstund dessa bönders jordbitar knappast kunnat bearbetas i stort med någon fördel. Staten tog genast distrikten Skåne-Halland, Ostgöta- och Västgötaslätterna, Vänerns, Hjälmarens och Mälarens bäcken samt Uplandsslätten jämte debästa styckena av de norra provinserna. Det småbondestånd,, som bodde bortom gränserna för detta socialistiska jordbruk, fick äga sin jord mot en lämplig skatt, avpassad efter jordens beskaffenhet. J själva verket slapp staten därigenom ifrån mycket besvär och vann, som jag nyss nämnde, dessa bönder för revolutionen.

— Men jag förstår icke, hur en privatproducerande klass kunde bestå en vecka i ett samhälle, där något bank- och penningväsen icke fanns.

— Jag har icke sagt, att penningen avskaffades. Det var en fördom hos er tids socialister, att de icke kunde tänka sig en övergångsperiod, under vilken den av socialdemokraterna behärskade staten koncentrerade i sina händer produktionen med hjälp av just samma institutioner som nyss varit kapitalets maktkällor. Vi sprängde ingalunda bankerna i luften eller smälte ned guldmynten till nattkärl, som man gjorde i Thomas Morus' Utopi. Men vi stängde alla privata banker, växelkontor, agenturer och affärer av liknande slag och koncentrerade all kredit hos staten, som genom sin riksbank förmedlade distributionen av förnödenheterna. Penningen fanns således kvar en tid, men hade ingen annan betydelse än såsom ett värdetecken och blev snart överflödig.

Tack vare denna ekonomiska politik vanns ögonblickligenen förbättring i de forna proletärernas ställning. En järnarbetare, som före revolutionen blott hade 18 kronor i veckan,, kom nästan omedelbart upp till 30 kronor, och denna plötsliga stegring av lönerna gjordes likformig inom alla yrken.

De goda följderna läto ej länge vänta på sig. Antalet brott sjönk hastigt, och hela arbetarklassens sociala fysionomi förändrades, i det den gamla klasstypen försvann. 1 många städer blevo fängelserna om några år

tomma och inredda till spannmålsmagasin. Arbetslösheten, detta förfärliga lyte på edert samhälle, var naturligtvis från första stunden upphävd, och därmed förvandlades vårt fattigvårdsväsen till en human för-sörjningsanstalt för ålderstigna, sjukliga och invalider. Slutligen upphörde emigrationen, ty fattigdomen drev icke längre folket ur landet, och värnplikten hade blivit ett nöje, sedan mili-tarismen efterträtts av demokratisk folkbeväpning.

Doktor Jansson började nu så småningom förstå denna väldiga process. Den syntes honom på avstånd som en dramatisk handling av miljoner viljor, och han anklagade sig bittert därför att han icke varit med utan bortslösat sin tid på jakten efter det värdelösa guldet.

Familjen begav sig i skymningen ut i parken, där vin serverades. Vid vridningen på en liten apparat i förstugan blev parken plötsligt praktfullt elektriskt illuminerad, varåt de unga gladde sig högljutt. Men Ingeborg Svahn och doktor Jansson sökte upp den mörkaste bersån för att få tala med varandra utan vittnen.

Doktorn grep sin gamla älskarinnas hand och bekände sin djupa ånger samt bad henne söka förlåta honom hans lättsinne. Hon log vemodigt och yttrade:

— Jag vet att du ångrar dig, ty du var ingen dålig människa, blott en mindre stark karaktär. Nu har du hårdnat, och därför gläder det mig, att ditt hjärta ännu är mjukt. Låt oss söka glömma bort vad som varit. Min kamp var i början hård, men den sammanföll så nära med den stora nationella striden för vår frigörelse, att jag för länge sedan upphört att räkna dig med i kedjan av orsaker, som gjorde min ungdomstid så bekymmersam och stridig. Vi kunna räcka varandra händerna och glädjas åt samvaron på ålderdomen, ty du ämnar väl icke på nytt lämna mig?

— Det är min högsta önskan att stanna här, men jag fruktar, att det här icke finns någon plats för mig. Jag är cn främling, och mitt enda stöd är min gamla älskarinna.

— Nå, duger icke hon? Kvinnans ställning är en annan hos-oss än den var hos våra fäder. Du har nu hört din son skildra samhället från ekonomisk och politisk sida. Kanske skulle detroa dig att ur en kvinnas mun få ett omdöme om den nya tingens ordning?

— Ja, berätta! Hur löste ni kvinnofrågan?

— Att »lösa kvinnofrågan» bestod i en mycket enkel handling av rättvisa mot kvinnan. Hon tillerkändes samma politiska och medborgerliga rättigheter som mannen, lika rösträtt inom kommunen och staten, rätt till arbete, frihet i val av yrke, och därmed hade det upphört att finnas någon kvinnofråga.

— Men hur gick det med äktenskapet?

— Det gick så, att vi behöllo civiläktenskapet, men aktade oss att göra det obligatoriskt, ty det faller då och då en man och en kvinna in att leva tillsammans utan någon vigsel alls, och det böra de ha frihet till.

— Nå, men »sedligheten»! Om en kvinna, som ej är gift, .blir med barn?

— Så går det precis som det för det mesta gick till i det gamla samhället: hon föder sitt barn. Men det händer aldrig att halva staden talar om saken som en skandal, och därför händer det heller aldrig, att modern kväver sitt foster eller själv dricker tändstickslösning. Och några rättsliga tvister om Jaderskapet förekomma icke, utan fadern är alltid given, emedan samhället uppfostrar barnen.

— Det stötte vår ungdomstids kvinnor mycket — att lämna barnen till det allmänna barnhuset.

— Men våra kvinnor stöter det icke. Högst sällan begagnar sig någon av den självskrivna rätten att uppfostra barnet privat. Man har vant sig att betrakta barnuppfostringen som en kommunal angelägenhet, och resultatet har blivit det bästa. Mödrarna finna det numera naturligare att ha sina barn i skickliga händers vård än i hemmet, och systemet hindrar icke modern att fullgöra sina naturliga plikter mot barnet. Se blott på min fosterdotter! Hon är en barnhusplanta, uppväxt under mina ögon, och när hennes mor dog blev hon min dotter, som jag älskar lika högt som en mor kan älska sitt eget barn.Moderskänslan hos oss är vida mer omfattande och innehållsrikare än på er tid, och detta är den allmänna uppfostrans verk i modershjärtat.

När du lär närmare känna våra unga kvinnor, skall du förvåna dig över deras kyskhet och moral och fråga dig hur den kan stå tillsammans med våra »osedliga» begrepp om kärlek och äktenskap. Men den absoluta könsliga friheten har visat sig vara en vida bättre atmosfär för en sund moral än de gamla sedebudens retande tvång. Det är ganska sällsynt att en man byter om kvinna eller tvärtom, och detta beror därpå att könen från barndomen umgås fritt med varandra i kolonierna och på skolresorna, varigenom tillfälle till naturligt könsurval gives. Detta är det allra viktigaste villkoret för den sociala moralen.

Det började bli sent. De unga och de gamla paren kommo fram ur parkens irrgångar, det elektriska ljuset släcktes och sällskapet drog sig inomhus till supé, varefter man kom överens om att morgonen därpå göra en utfärd till Bergslagen.

Till tåget köptes icke biljetter, men Karl Svahn måste gå in till stationsföreståndaren och anhålla för sin fars räkning om en frisedel att uppvisa för konduktören. De övriga hade sina små reseböcker, erinrande om forna dagars rundrese-biljetter.

Tåget sköt genast stark fart och uppnådde inom kort en utomordentlig hastighet. Detta gav doktor Jansson anledning att fråga, om icke järnvägsolyckor forekommo ofta även i den nya staten. Man svarade honom, att järnvägsolyckor voro högst sällsynta, dels emedan alla viktigare trafikleder voro dubbel-spåriga och dels emedan funktionärernas arbetstid var så kort, att dessa fall av ödesdigra pliktförsummelser på grund av trötthet hos den tjänstgörande aldrig inträffade. Principen för persontrafiken var icke i främsta rummet högsta möjliga snabbhet utan högsta möjliga trygghet. Men ändå färdades man vida hastigare i Sverge nu än för fyrtio år sedan.

JJxet Dajiielssoti 39Doktor Jansson såg ut på den bördiga skånska slätten, som fullständigt förändrat fysionomi. De gamla fula små rucklen, van arrendatorerna och småbönderna förr i världen bodde, dessa eländiga människobostäder, som i så hög grad vanställde landskapet, voro helt och hållet försvunna. 1 stället såg man här och där väldiga byggnadskomplex omgivna av unga park-anläggningar. Sädesfälten och den väl underhållna jorden vittnade för övrigt om en högt utvecklad agrikultur.

— Huru han 1 löst den kinkiga jordbruksfrågan? sporde doktor Jansson.

— Genom att bruka jorden kooperativt och intensivt, där det lönar sig och icke bruka henne till sädesodling, där det icke lönar sig, d. v. s. där det skulle kräva mer arbete att locka en hektoliter spannmål ur den svenska jorden än att producera den i ett annat land och transportera den hit. Vi ha tre stora jorddistrikt, som förse två tredjedelar av befolkningen med spannmål. Det förnämsta är docl>Skåne med södra Halland. Jorden är här avdelad i falangstärer med egen jurisdiktion och egen kommunalförvaltning. Falangstärerna äro därför ett mellanting mellan härad och socken, fast de för övrigt alls icke motsvara dessa begrepp. 1 den bostadskomplex du ser där borta bo omkring två tusen personer, vilka driva jordbruket i en falangstär. Denna siffra är medeltalet för alla våra falangstärer. Trädgårdsskötseln bedrives på samma sätt, men i särskilda falangstärer, helst i närheten av städerna, emedan där är större tillgång på de nödiga gödningsmedlen. Hos oss lägger man mycket an på hortikulturen, som också förser vårt bord med några av de viktigaste födoämnena.

— Men den sämre jorden mellan stenarna i Småland och Norrland ?

— Dit ha vi förlagt en stor del av vår boskapsavel. Det skulle icke löna mödan att lägga i hävd de ofruktbaraste trakterna av landet, såsom de liberale reformatorerna föreslogo. Vi ha lärt oss att ringakta den nationalekonomi, som utmyn-nåde i det plebejiska ropet: »billig jord åt folket!» Vi skaffade oss tvärtom tillträde till den bästa och dyrbaraste jorden.

Doktor Jansson satt länge tyst. Till slut yttrade han:

— Ännu har jag en fråga att göra. Hur gick det mzd friheten i ert samhälle? Det var för oss agitatorer i nittonde seklet den svåraste stötestenen. Man svarade oss alltid, att socialismen var i och för sig mycket bra, men tyvärr ogenomförbar, emedan den första betingelsen för socialt liv vore den individuella friheten, som icke skulle kunna bevaras i en socialistisk stat. Särskilt skulle friheten i val av yrke nödvändigtvis upphöra, då staten, för att kunna leda produktionen, måste bestämma, hur många skräddare, skomakare o. s. v. som behövdes. Människans

självbestämningsrätt måste alltså försvinna och staten bliva en allom bjudande suverän. Gingo dessa borgerliga profetior i uppfyllelse?

— Vi ha absolut ingen stat i denna mening. Vi ha visserligen en offentlig makt, representerad av folkbeväpningen, men till vad ändamål skulle »staten» begagna denna för att inskränka medborgarnas frihet, och huru skulle detta vara möjligt? Staten är för övrigt ingenting annat än en samling funktionärer, som väljas på vissa år. I ett samhälle, där inga klasser bekriga varandra, behövs ingen regering efter det gamla begreppet. Och hur skulle hon kunna tålas, när hon icke längre har någon uppgift?

— Och dock, anmärkte doktorn leende, hur mången spetsborgare lät ej narra sig att frukta socialdemokratin av den gamla fabeln om skomakarens besvärligheter i framtidsstaten. Man frågade agitatorn, icke hur vi ville inpassa lokomotivföraren eller postbiträdet eller telefonarbetaren eller fabriksarbetaren i allmänhet i den socialistiska staten, ty dessa arbetsgrenar voro redan lagda under statens ledning och sköttes förträffligt eller kunde i vilket ögonblick som helst bliva socialiserade, utan man frågade alltid: vad vill ni göra av skomakaren och skräddaren, hur vill ni förvandla deras pro-duktionsmedel till statsegendom? Att administrera hantverket och småindustrin socialistiskt föreföll omöjligt, och det var alltid lätt för motståndaren att parodiera framtidsstaten genom en skildring av hantverkarnas ställning. Man tänkte sig staten som en magasinförvaltning, vilken utlämnade på bok till skomakaren pryl, sylar, pligg, becktråd, hammare och läder. Efter att sålunda ha blivit utrustad med nödiga produktionsmedel, går skomakaren hem och gör ett par stövlar och kommer tillbaka till staten, som ställer stövlarna i magasinet och ger i utbyte poletter till statsångköket, statskrogen o. s. v. Så föreställde man sig på min tid den mångomskrivna »socialiststaten».

— Ja, även detta strängt reglementerade och kasernartade liv skulle för skomakaren ha varit vida behagligare än det han förut levde. Det hade varit en jämförelsevis lugn och glad tillvaro, fri från obevekliga garvarräkningar, skattlappar och trögbetalande kunder. Men så inrättade vi oss emellertid icke. Det var städse den moderna socialismens nationalekonomiska grundtanke att icke nationalisera en näringsgren förr än den utvecklats till storindustri. Vi ge våra gamla motståndare rätt däri, att det skulle varit hart när omöjligt att administrera tekniskt och ekonomiskt en armé av hantverkare, som arbetade oberoende av varandra. När t. ex. skoindustrin förstatligades, hade den gamle »mäster Pligg» försvunnit ur världen eller försvann just då, och yrket var ej längre hantverk utan maskinindustri. 1 stället för de hundra små krypin till verkstäder vi hade förut, lät kommunen inrätta en eller två, där, vid en enorm stegring av arbetets produktivitet, en nödig mängd skor att tillfredsställa behovet förfärdigades. Så skedde även inom de andra hantverken, och du kan själv övertyga dig om hur förträffligt även skräddaren och skomakaren passa in i »socialiststaten».

— Beträffande valfriheten i fråga om levnadsyrke, fortsatte Karl Svahn, så existerar den i vida högre grad hos oss än fallet var hos er. Absolut valfrihet är nu icke möjlig i någotmänskligt samhälle, det må vara stort eller litet, där den högsta möjliga arbetsfördelning är ledande ekonomisk grundsats. Det kunde se ut som om en dylik oinskränkt valfrihet var för handen under privatkapitalets tider, men hur förhöll det sig? Om det t. ex. skulle ha fallit ett ovanligt stort antal arbetare in att bliva skräddare, emedan detta yrke var mest lönande, så skulle först arbetslönerna inom skrädderiet ha sjunkit våldsamt på grund av den rikliga tillgången på arbetskraft och därnäst inträtt ett fenomen, som ni kallade arbetslöshet. Här var tydligen utan någon socialistisk stat antalet skrädderiarbetare på förhand bestämt, och de som voro överflödiga måste antingen gå till ett annat yrke eller svälta. Så bestämde inom alla yrken konkurrensen och det effektiva behovet antalet arbetare. Nu bestämmes detta av en omsorgsfullt skött statistik. Det är samma makt, ena gången verkande blint, andra gången under offentlig kontroll. Inom de gränser, som jag nyss uppdrog, ha vi valfrihet liksom ni, men en valfrihet som är utsträckt till alla grenar av mänsklig verksamhet, ty inga ekonomiska omöjligheter hindra någon yngling att bli vetenskapsman, ingenjör eller konstnär, om han besitter de nödiga anlagen. Inser du nu icke, min far, att den individuella friheten icke blott är bevarad utan vida bättre garanterad i vårt samhälle än i ert?

Doktor Jansson nickade jakande. Man var nu framme. Trakten var en härlig floddal, uppfylld av underbara industriella anläggningar, vartill drivkraften hämtats och överförts från den framstörtande Dalälven. Sällskapet

steg ur vid Karl Svahns bostad, ett mindre i villastil uppfört hus, vars elegans och bekvämlighet föranledde doktorn att göra jämförelser mellan det nya och det gamla samhällets arbetarbostäder.

Här förflöto några lyckliga dagar för den melankoliske doktor Jansson. Alla uppbjödo sitt yttersta för att göra hans tillvaro i det nya Sverge, så full av trevnad som möjligt. Men han syntes ändock otillfredsställd och grubblande.En kväll yttrade han med bedrövad uppsyn:

— Jag får snart tänka på att resa min väg från detta sagoland. Jag är rik, men här skulle jag svälta ihjäl på mina guldhögar. Något yrke kan jag icke, som vetenskapsman eller läkare är jag för gammal, vad skall jag leva av? Tiggeri är ju icke tillåtet.

— Jag vet en utväg, sade den gamla Ingeborg Svahn med mycket allvar. Det är en lag' hos oss, att ingen får leva på en annans kredit på samhället. Men under så ovanliga omständigheter måste en hustrus man vara undantagen från regeln. Som min man kan du få en plats i det nya samhället, och jag bjuder dig nu det gamla hjärta du en gång ägde men försmådde, och denna hand, som en gång var så svag och betydde för dig så litet.

Under sällskapets jubel föllo de båda gamla i varandras armar, varpå man drack deras skål i gnistrande vin.

Därute sken den gamla månen från en klar vårhimmel ned på de lyckliga människopar, som vandrade på gångstigarna i den nordiska lövskogen. 1 doktor Janssons bröst rörde sig de varmaste känslor. Hela hans liv drog förbi honom som en ring av älvor, och han tryckte den gamla barnhusförestånder-skan intill sig och ropade högt:

— Så blev då den fantastiska framtidssaga, varpå mänskligheten diktat i århundraden, en gång verklighet!Socialdemokrati och liberalism

Den 30 mars 1892

Somliga liberaler äro så fanatiska, att de knappast tåla höra •eller se namnet socialism, och det finnes även socialister, som icke unna liberaler någon plats på jordklotet.

Sant är också att dessa bägge partier äro varandra principiellt så motsatta, att de aldrig kunna sammanjämkas. Men förhållandet dem emellan behöver visst icke vara ett förhållande mellan moderation och radikalism, såsom det allmänna föreställningssättet gärna vill ha det. Ingenting är vanligare än att om någon känd socialdemokrat, som börjat ledsna vid för mycket drastiska uttryck, säga: »Ack, vad han har blivit ^liberal’!» När ett dylikt omdöme fälles vet man genast att opinionen aldrig lärt känna den verkliga skillnaden mellan liberalism och socialism, utan uppfattat denna såsom en skillnad i frasens radikalism eller på sin höjd såsom ett mindre eller mer i kravet på politiska reformer. Denna mening är lika falsk som den är allmän. Den delas av liberala arbetsgivare lika väl som av »revolutionära» socialister, som inbilla sig att socialdemokratin blir »liberal» därför att den börjar akta sig för att skrika sig hes.

Det låter mycket väl tänka sig en politisk situation, då socialdemokraterna representera moderationen och lugnet, medan liberalismen och radikalismen väsnas fruktansvärt och injaga spetsborgarna ängslan för samhällets fullständiga undergång. Lidelsefullare rabulister än de franska radikalerna t. ex.finnas icke i hela världen, medan tyska socialdemokratin utmärker sig för ett orubbligt lugn och en parlamentarisk sans som intet annat parti.

Vad är det då för skillnad mellan de bägge partierna?

De olika fraktionerna av liberaler från en radikal Mankell-grupp upp till en tillfällig liberal kombination i första kammaren ha alla ett gemensamt konservativt syfte. De vådligaste reformförslag, som från detta håll utgått, arvsskatt, rösträtt, expropriation av jordagods, arbetarskydd och normalarbetsdag, ha framkommit för att stoppa igen remnor eller förekomma nya skador i det bestående borgerliga samhällets byggnad. Trots all fiendskap och alla verkliga olikheter mellan dessa politiska grupper ha de ett gemensamt program, som vid tillfälle förenar dem mot socialdemokraterna, och detta program heter: privataffär, banker, arbetsmarknad, pengar, ränta, jordegendom o. s. v., med andra ord: bibehållande av det kapitalistiska samhällets produktions- och distributionssystem. Liberalismen är den frisinnade borgarklassens och borgarståndets naturliga parti.

Socialdemokratin är arbetarklassens program, och med arbetarklassen förena sig under samma fana allt flera ledande intelligenser, som se tillräckligt långt för att veta vilket parti som är framtidspartiet.

Socialdemokrati, det är: politisk och yrkesmässig organisation av arbetarklassen, kamp under sträng disciplin mot kapitalet, utbredning av ekonomiska kunskaper bland massan, parlamentarisk verksamhet av kritisk och agitatorisk art, reformarbete efter vissa bestämda metoder, varigenom en social revolution förberedes och underlättas.

Liberalismen är konserverande, socialdemokratin revolutionär. Men de ha bägge sitt berättigande. Den förra är den upplysta borgerlighetens parti, den senare arbetarintelligensens. De ha ofta tillfälle att mötas och sida vid sida krossa någon kvarleva av obskurantism och styrelsetyranni, men de ärofiender. Det ena skall uppsluka det andra. Dock kunna de, medan den ekonomiska rörelseprocessen fortgår, kalla varandra liberaler och socialdemokrater, utan att begagna partinamnen som skällsord. Det är lika naturligt, att en grosshandlare är liberal som att en industriarbetare är socialdemokrat.

/Från värn och mark

Framför mig ligger Rörsjöslätten grön och vidsträckt, jämn som en kartong. 1 fonden ser jag fyra snurrande väderkvarnar och ett torn, men i tornet finnes ingen längtande borgfröken utån Malmö unkna vattenledningsvatten. 1 mitten står en kyrka, som ser ut som om den vore utklippt i papp och uppklistrad på kartongen. Detta är den vackraste vyn i Malmö.

På denna slätt kan man stirra sig halvtokig. Den är tröttande i sin trädlöshet, skugglöshet, livlöshet. En och annan handelsgosse, som tränar sig på velociped ute på bicykelbanan, retar blott ögat, men gör ej sinnet gladare. Det är den ledsammaste slätt i Skåne.

Men i morgon skall den stela slätten bli mjuk och livlig. Där skall synas 20,000 hälgdagsklädda människor, en mosaikmålning av hattar och ansikten i alla färger, där skall ett 30-tal röda, blå och vita fanor bryta sina färger mot varandra och solen, hängande slappt på sina stänger i stiltjen eller utspända av en svepande rörsjöstorm. Och uppe på en tribun står en talare, vars stämma drunknar bort i fjärran, förgäves letande en vägg eller en backsluttning för att ge eko. Men den ger ändå eko, ty de 20,000 höra och förstå, och när han slutat sitt tal, vaja fanorna som rågstrån för storm, hattarna flyga av och ett brusande, mångtusenstämmigt leverop för trollformeln på fanorna rullar in genom stadens tomma gator och slå emot fönstren till de solida högborgarnas hus, där de besvärandeJjuden framkalla några grimaser och några andefattiga anmärkningar.

De som sitta där inne i kvalmet och ogärna gå ut den första maj äro de styrande i Malmö. De som stå där ute på slätten äro de styrda, och de som packat sig närmast tribunen och höja leveropen äro de rent ostyriga. Dessa tre sorters folk ha vi i Malmö.

Men snart ligger slätten där lika stel igen. De styrande styra som vanligt, och de styrda ha inte lust att opponera sig mer än två gånger om året.

Den första maj är dock en skön dag. Då firar arbetet sin blomsterfest i glada ringar genom skog och mark, men då håller också gudinnan med frygisk mössa och dolk i gördeln revy med sina trupper. Då glömmes så lätt söckendagens enformigt pinsamma slit, och då varslas om den livsglädje, som en gång skall återuppväckas från de döde.

★ ★

*

Men nu får jag inte sitta här uppe längre och stirra på Rörsjöslätten, ty den ger inga fler intryck. Gatan ger heller ingenting, den är så tyst och fattig, ty i dag har man brått om inne på verkstäderna att stöka undan till majfesten. Men nere på restaurationen i de gamla klostersalarna, där Corfitz Ulfeld suttit fången och mångahanda synder begåtts, där diskuteras väldeliga vid det runda bordet om alla livets frågor, ty där nere sitter det filosoferande och kannstöpande Malmö, denna fredliga blandning av socialdemokrater, utilister, spetsborgare och en och annan

lundensisk aristokrat, som blandar sig utan sammanblandning. Jag hör genast att gud fader är på dagordningen samtidigt med olycksfallsförsäkringsfrågan. En agent för diverse försäkringsbolag berättar, att två plåt-slagare några dagar efter varandra trillat ner från tak och slagit ihjäl sig, bägge två en dag efter att deras olycksfallsförsäk-ringar förfallit, vilket blev en vinst för bolaget på 20,000 kronor och för agenten på 2,000 kronor i gratifikation.

— Där ser man att det finns en försyn, mina herrar! konkluderade agenten. Han lät plåtslagarna trilla ner i gatan några timmar efter det försäkringarna förfallit, han håller sannerligen sin hand över oss arma olycksfallsförsäkringsagenter.

Därmed var spörsmålet om försynen avgjort och sällskapet kände sig gripet av den stora tanken om fem fingrar utsträckta i skyn.

★ ★

★

Jag råkade i dispyt om socialismen med en av dessa trevliga, envisa, omöjliga och hederliga småborgare, som tycka om mig, därför att jag är en gladlynt och hygglig man. Men i dag var jag arg i demonstrationen och skar i den borgerliga själen som en kniv. Dock utan resultat, ty mannen såg lika gemytlig och ostukad ut ändå. Ingenting bet på honom, ingenting kunde övertyga honom. Då drack jag ur mitt glas, steg upp, föraktade toleransens levnadsregel och sade vresigt:

— Herrn är sämre än en skäkta, ty om man dräper en, så'n, så smäller hon åtminstone!Socialismen och nationalinkomsten

Den 9 juni 1892

Våra motståndare äro vanligen å våra egna vägnar mycket benägna att hysa farhågor för möjligheten av socialdemokratins förverkligande. Man fruktar dels att det skall bli för många barn, dels såsom professor Fahlbeck, att det skall bli för få och slutligen inga alls, man förutspår det socialistiska samhällets fall på människornas själviskhet, och man uppmuntrar det privata intresset såsom de bestående förhållandenas bästa sammanhållningsband. Man avskräcker folk från våra idéer med det ideliga upprepandet av historien om »socialiststaten», där icke ett spår av individuell frihet skall finnas, och av fruktan att icke kunna skrämma tillräckligt många därmed upprullar man ett tillstånd av absolut laglöshet och anarki såsom socialdemokratins yttersta konsekvens. Efter att på detta sätt fullständigt ha förkrossat oss, säger man med deltagande min och röst: »Det är också en lycka, gott folk, att socialismen är omöjlig, ty samhället har icke råd att bli socialistiskt; nationalinkomsten skulle icke räcka till att bereda välstånd åt alla».

Detta sista argument slungar prof. Fahlbeck i sin bok »Stånd och k^assery> fram såsom ett dråpslag mot hela vår rörelse. Och medgivas måste också, att den form han ger åt denna gamla invändning, åtminstone förtjänar en grundlig utredning. Man har numera börjat övergiva myten om Rotschild, som gav arbetaren hans andel av sin förmögenhet, för att i stället betrakta problemet ur den riktiga synpunkten: såsom en delningicke av nationalförmögenheten utan av national inkomsten. Blott den grövsta dumhet och okunnighet tror ännu att socialisterna vilja »dela» vad som finns och sedan leva i sus och dus tills allt är slut. Man vet åtminstone i regeln så mycket, att med socialismen menas ett samfällt nationalarbete och en fördelning efter jämlikhetens princip av arbetsprodukten.

Prof. Fahlbeck söker sålunda beräkna den nuvarande nationalinkomsten och genom enkel division med befolkningssiffran utröna hur mycket som skulle komma på var och ens lott. För Sverges vidkommande uppger han nationalinkomsten till omkring 900 miljoner kronor, vilket, om det delas lika, gör 190 kronor pr huvud och 900—1,000 kronor pr hushåll på 5 personer. Detta, menar han, skulle icke bli särdeles fett* även om en sådan årsinkomst överstiger vad flertalet arbetarfamiljer nu ha. Och därför är det bäst att låta det vara som det är. Hellre riktigt bra för ett fåtal och riktigt dåligt för flertalet än knappt för alla — den äkta bourgeoisilogiken.

Vi äro villiga erkänna, att man icke skulle kunna slåss med någon synnerlig entusiasm för ett nytt samhälle, som endast kunde giva 900 å 1,000 kronors årsinkomst åt varje familj,, oaktat ett sådant tillstånd, det vilja vi skarpt framhålla, vore rättvisare än det nuvarande. Men vi äro större optimister i detta fall än professor Fahlbeck. Han medger själv, att undersökningen rörande Sverges verkliga nationalinkomst ännu icke är avslutad, vilket vi hålla för troligt, att den aldrig blir under den nuvande privatkapitalistiska regimen. Man kan under nuvarande förhållanden icke beräkna totalinkomsten av det nationella arbetet på annat sätt än genom den till grund för den direkta beskattningen liggande upptaxeringen av den enskildes inkomst av kapital eller arbete. Det är således taxeringsnämndernas uppgifter som här bilda materialet, och hur pass vetenskaplig säkerhet man på denna väg, ännu åtminstone, kan uppnå, torde vai~a lätt insett. Hur otillförlitlig herr Fahl-becks siffra på nationalinkomsten i själva verket måste vara*framgår redan därav, att enligt hans egen uppgift Sachsens nationalinkomst skulle giva 406 mark pr huvud eller vara dubbelt så stor som Sverges i förhållande till befolkningen, vilket är orimligt. Varför skulle två armar i Sachsen frambringa så mycket mer än två armar i Sverge?

Detta är vår första anmäfkning. Men det går över huvud icke an att direkt ur den nuvarande nationalinkomsten beräkna den enskildes årsinkomst i ett socialdemokratiskt samhälle. Det finns åtskilliga viktiga omständigheter, som här måste tagas med i räkningen och som högst väsentligt inverka på dennas slutresultat.

Vi skola i korthet redogöra för några av dessa omständigheter.

j. Stordriftens inflytande.

En ändamålsenligt beväpnad hand arbetar mera produktivt än en obeväpnad, och med mera fulländade arbetsmaskiner frambringar samme arbetare på samma tid större produktmängd än med mindre fulländade. Detta kan uttryckas så, att nationalinkomsten växer i samma mån storindustrin uttänjes till flera arbetsgrenar. Att de »rika» länderna äro »rikare» än vårt beror framför allt därpå, att de ha mera utvecklad storindustri, även om sådana faktorer som jordens fruktbarhet,, klimatets beskaffenhet, läget m. m. här spela en mycket stor roll. Och för att taga det nyss anförda exemplet: om Sachsens nationalinkomst, beräknad pr huvud, är väsentligt större än Sverges, så kan detta endast förklaras av Sachsens överlägsna industri.

Vid övergången till det socialistiska samhället skall storindustrin hastigt tillämpas på områden, där den berömda privata företagsamhetens tröghet hittills hindrat dess genombrott-Staten och kommunerna kunna i detta avseende göra ofantligt mer än det största privatkapital. Det är naturligt att härigenom.arbetets produktivitet kommer att förökas och därmed nationalinkomsten i väsentlig mån att stegras.

2. Det improduktiva arbetets begränsning.

Ett arbete är produktivt, när det frambringar livsförnödenheter: mat, kläder, bostad. En produktiv arbetare lämnar, under det han förbrukar livsförnödenheter, samhället ersättning och därutöver ett plus av nyproducerade förnödenheter. Nu stiga med kuituren människans behov, så att många fler artiklar än mat, kläder och bostad komma under rubriken förnödenheter. Men det finns dock faktiskt en överflödig lyxproduktion, och det arbete som denna tar i anspråk är improduktivt.

Improduktivt är alltså arbetet, när det icke i nyttiga förnödenheter lämnar någon ersättning i stället för de förbrukade. Varje arbetare förbrukar under sitt arbete existensmedel, men den produktive arbetaren frambringar nya. Det gör däremot icke lyxarbetaren i egentlig mening. Både han och den som utan att arbeta alls konsumerar den producerade lyxen måste underhållas av den produktive arbetaren.

En av de falskaste men tillika vanligaste meningarne om lyxproduktionen vill däri se ett relativt gott, i det en mängd arbetare vinna en lönande sysselsättning. Detta är nog sant, men det kommer på produktionens debetsida. Ju flera arbetare söm sysselsättas med lyxproduktionen desto flera ha de produktive arbetarna att underhålla, och desto mindre blir nationalinkomsten. Begränsa lyxproduktionen till en normal standard of comfort och nationalinkomsten skall stiga betydligt.

3. Den improduktiva klassens försvinnande.

Det finns många människor i detta samhälle, som icke arbeta alls eller fuUkomligt onyttigt. Till det förra slaget höra kupongklippare, rentierer, godsägare o. s. v., med ett ordsådana som leva av sin förmögenhet, och de äro ej så få, på samma gång som de äro mest dyrfödda. Till det senare slaget hör bl. a. militären. Dessa skola försvinna i ett socialdemokratiskt samhälle och på grund därav nationalinkomsten växa per huvud, vare sig de börja arbeta produktivt eller draga sin färd.

Ännu många andra omständigheter givas som skola föröka produktmassan i ett kooperativt samhälle, och bland dessa är varuspillningens upphörande den viktigaste. Nu gå massor av värden förlorade under de periodiskt återkommande kriserna, men dylikt blir otänkbart i det nya samhället. Vi kunna därför utan bekymmer invänta den sociala dagbräckningen. Om också icke naturens resurser och arbetets krafter räcka till för £tt allas liv i överdådig lyx, skall dock en var kunna garanteras välstånd och komfort efter förnuftiga anspråk.

Jlxel Danielsson

40Tal för ”Folkets Hus”

Den 5 juli 1892

Mina herrar och damer!

Det står att läsa i en gammal bok: »om herren icke bygger huset så arbeta de fåfängt som därpå bygga». Den herre, varom det här är fråga, kan vara en väldig makt, när han vill, men alltför ofta uppträder han som en svag, förlamad, ibland absolut kraftlös varelse, som ingenting förmår. Jag menar det arbetande folket, det är den herre som här skall bygga huset, och om han icke vill, arbeta de fåfängt som därpå bygga.

Jag vill med dessa ord elda er till fortsatta uppoffringar för Tolkets Hus, vars grundläggning vi i dag högtidlighålla. Det som redan gjorts är, som vi hört, icke nog.

Om en vilde droge genom vårt samhälle och finge höra talas om ^tt folket i denna stad med mycken möda och under stora svårigheter är i färd med att bygga sig ett eget hus, skulle han med en förlåtlig häpnad fråga om icke folket förut äger det mesta av de många husraderna. Har ej denna myllrande skara av män och kvinnor, som morgon, middag och kväll göra gatorna svarta, liksom av en folkvandring, egna bostäder? Skola de först nu bygga sig ett hus, ett enda »folkets hus»?

Ja, det förhåller sig beklagligtvis så, att varken arbetarnas yrkesföreningar eller det politiska parti, som renast uttrycker folkets önskningar och intressen för närvarande, ha ett säkert tak över huvudet i socialdemokratins förnämsta fäste nedanom huvudstaden. Den enskilde arbetaren kan nog komma och gå var han vill, om han iakttager vissa former, men den klass-medvetna representationen för arbetet, rösten som ropar och viljan, som beslutar, har ingen tillflykt, varifrån den ej när som helst kan drivas ut. Folket måste därför nu skaffa sig'egen mark och bygga sig ett församlingshus, där den fria tanken kan finna en fristad, propagandan för framtiden bedrivas ostörd av myndigheter och privatintressen och arbetarna reda sig ett stort, gemensamt hem.

Men det är ännu ej byggt. Må det blott icke gå med Folkets Hus som det gick i den gamla legend vi alla läst i den nyss citerade boken. Det var ett folk, som tröttnat på att leva i stoftet och ville bygga sig ett torn, som skulle räcka upp i himmelen, men Jehovah vredgades, han ville icke ha sällskap med människorna och omintetgjorde företaget genom att utså förbistringen bland de byggande. Akta er för förbistringens draksådd! Det finns onda makter, som vilja fördärva arbetarrörelsens Babelstorn på samma sätt, och dessutom uppstår lätt av sig själv förbistring i lederna på grund av att så mycket ännu är dunkelt och oklart i hjärnorna. Må icke blott Tolkets Hus utan allt det vi andra bygga nå sin fullbordan i sämja och broderlighet!

Det Malmö arbetare nu föreha sig är en tyst men grundlig vederläggning av den gamla frasen, att socialdemokraterna endast vilja riva men icke bygga upp något nytt. De bygga ju allt vad de hinna. De bygga det nya redan innan de rivit det gamla. Och Folkets Hus är icke den enda byggnad de arbeta på. Socialdemokratins politiska mål är att erövra den lagstiftande makten i stat och kommun. Under kampen för rådhusets erövring är Tolkets Hus den bästa barrikad Malmö arbetare kunna bygga. Med den som både bröstvärn och ryggstöd skola

de kunna upptaga striden med kraft.

Måtte Folkets Hus bli en ständigt flammande härd, där upplysningens låga underhålles av skickliga och flitiga händer, på det hon må bli en ledstjärna icke blott för det släkte som går utan även för det som kommer!Brandsyn

Det var en ganska verkningsfull scen, när konungens talman, d:r Carl Herslow, tätt under tronen och strax efter det barska trontalet, vari ej ett enda ord fanns nämnt om den allmänna rösträtten, framsade sin berömda försäkran, att den andra kammaren skulle stå enig i fordran på fullständig medborgarrätt åt varje värnpliktig. Men effekten har redan gått över, och konungens talman var i lördags åter sin tjänst trogen, enär han vägrade remissproposition på herr John Olssons rösträttsmotion. Enligt grundlagen få vid urtima riksdag endast sådana frågor komma på tal, som stå i oskiljaktigt samband med det ärende, för vars skull riksdagen sammankallats. Men vem skall avgöra, huruvida i varje särskilt fall ett sådant samband förefinnes eller icke? Ar det talmannen? På denna fråga svarar man vanligen interpellanten med ett högdraget hänvisande till grundlagen, vilken här kan tolkas på många olika sätt. Säkert är, att talmannen handlat efter en på förhand uppgjord plan, då han vägrade upptaga John Olssons rösträttsmotion. Det gällde att så fullständigt avkoppla rösträttsfrågan från värnpliktsfrågan, att icke ens tillåta den förra komma under omröstning.

Den invändningen, att grundlagen uttryckligen förbjuder grundlagsfrågors upptagande vid en urtima riksdag besvarades med vanlig träffsäkerhet av herr Hedin, men utan resultat. Herslow kände sin plikt och klubban föll tungt i bordet, sedan majoriteten fogat sig i den kunglige talmannens vilja.Det var naturligtvis icke herr Olssons mening, att den urtima riksdagen skulle besluta allmän rösträtt. Hans motion innebar endast, att riksdagen skulle förklara militärfrågan stå med rösträttsfrågan i så nödvändigt samband, att den förra icke skulle kunna lösas utan en föregående eller samtidig lösning av den senare. Och det strider visst icke emot syndabocken grundlagen att göra en sådan hemställan till en urtima riksdag. Det stred blott mot den plan, som regeringens verktyg gjort upp.

Man bör nu ganska lätt kunna tänka sig vad som föregått herr Herslows »manliga och oförskräckta» uppträdande i rikssalen. Det är var och en tillåtet att gissa hur han behagar, men jag gissar på följande sätt, och man måtte väl för hin ha rätt att gissa.

Kungens talman får ett ögonblick tillfälle att till majestätet och dess statsminister rikta några rent privata ord.

— Ers majestät, täckes höra mig! Jag ämnar hålla ett röst-rättstal på rikssalen.

Majestätet hoppar till som om han satt sig på en knappnål.

— Ar du galen? Riksdagens öppnande måtte väl inte vara något valmöte heller. Du skulle våga att inför min tron yttra ett ord om den fördömda rösträtten?

— Ers majestät må tillåta mig att härtill anhålla om nådig tillåtelse. Jag är, som ers majestät kanhända täckes erinra sig, en gammal motståndare till de 90 dagarna. 1 kontraktet oss emellan angående den här klubban, för vars återfående jag underdånigast tackar, ingår visserligen, att jag skall klubba ner mina gamla partivänner, om de uppträda mot ers majestäts arméförslag, men jag har uldrig, och allra minst innan jag ännu fått den där portföljen, lovat upphöra vara en varm anhängare av det bekanta Herslowska kommunalstrecket.

Det vore fan! sade majestätet. Hur mycket skall det till för att täppa munnen på dig. Carl August Andersson behöver man endast gratulera för hans senaste anförande i öl-frågan och Dieden är alldeles nöjd med mjöltullen och Skytte har aldrig öppnat sin mun.

— Ers majestät! Jag tänker nu mindre på mig själv, det bedyrar jag, än på det system, som jag snart helt och hållet skall tilihöra. När nu ers majestät Jäst upp sitt trontal, så komma alla socialister och radikaler, och sådana ha vi massvis i Malmö, att skrika sig hesa, därför att ingenting nämnes om rösträtten. Tyvärr var jag inte med i ministären, när trontalet skrevs, ty annars hade jag yrkat på en rösträttsvändning, om ej för annat så för välljudets skull. Vilken effekt, om ers majestät med sin »sonora stämma» avgivit ett löfte om rösträtt på obestämd tid.

— Nej, nej, jag har fått uppbära tillräckligt med smädelser för det andra löftet, som jag aldrig tänkt infria.

— Nå väl, ers majestät, just därför kan frågan bäst lösas därigenom att jag, eder trogne talman, hasplar upp rösträttsfraserna. Det förbinder till ingenting, men det ger ett gott intryck, och oppositionen mot mig i Malmö skall bli stum. Man skall säga: »Det var ett värdigt svar på tal och ett manligt och oförskräckt uppträdande, och herr Herslow är ännu oppositionsman, och kung Oscar omger sig ändå med hederligt folk». Ho, ho!

— Du är en fiffig karl, Herslow. Ja, låt gå! Men hur skall jag, där jag sitter på tronen, se ut, när du talar om den otäcka rösträtten?

— Ers majestät bör se ut som ett levande frågetecken eller låtsas vara lindrigt förtörnad.

— Då väljer jag lindrigt förtörnad. Det gör sig bättre. Fast nog vore det bäst att för syns skull låta sparka ut dig.

— Nej, så långt våga vi ej driva komedin. Tänk på att satan själv är här i Stockholm för att titta på oss.

— Ah ja, den där . . .

— Och dessutom skulle inte Carl August kunna följa med i ett så högt spel.

— Gott, det blir som du vill. Adjö med dig, bror lille!Nyårsgubbar

En dramatisk brandsyn

Den 31 december 1892

Jesus av JVazareth

(kommer ut på rådhusets burspråk vid midnatt, kastar blicken över torget, sätter sin gloria till rätta och säger med utsträckta armar):

Frid över denna stad!

Satan (i trappan):

Min själ tror jag inte det var själva Messias jag hörde. Se här kommer han. Ett angenämt möte!

Jesus (med värdighet):

Föga angenämt i mitt tycke.

Satan;

Åh jo, varför skulle inte vi två, som till ömsesidig fördel låna av varandra kontrastens belysning, kunna finna intresse i ett litet samtal på nyårsnatten? Uppriktigt sagt, Messias, så satan jag är, piggar ditt sällskap upp mig. Men se här komma två gamla bekanta. Skönt! (Judas Jscarioth och skomakarmästare Ahasverus från Jerusalem komma gående uppför trappan.) Gott nytt år, gamla gossar!

Jesus ;

Herrarna torde ursäkta, att jag är förhindrad att räcka er handen.Satan:

Jag tycker ni kunde ta och försona er. Herrarna ha länge nog gått och blängt på varandra. Varken Judas eller mäster Ahasverus ha begått något så förskräckligt brott.

Jesus (lyfter sina blå ögon mot himlen):

Inte!

Satan;

Nej, hör på en gång! Vi ha först den här Judas med pungen, den störste syndabock, som vandrat på jorden. Vad han gjorde den där natten, då han sålde dig, min käre Messias, för 30 silverpenningar — en löjligt liten summa, det medger jag gerna — skedde ju helt och hållet med ditt goda minne och var för resten alldeles nödvändigt för att klara den vanskliga situation, vari sällskapet råkat. Inte sant, Judas?

Judas:

Jo, ers majestät.

Satan:

Kalla mig inte majestät! Det är bara idioter, som äro majestät nu för tiden. Kalla mig i stället stadsfiskal! Och berätta nu sanningsenligt i din mästares närvaro varför du förrådde honom.

Judas:

Herr stadsfiskal! Jag tackar för ert deltagande och vill gerna efterkomma er önskan.

Vi kommo som bekant till Jerusalem på kvällen för Jesu häktande och togo in på ett värdshus i utkanten av staden. Det är inte sant, att vi av en vän till Jesus blevo bjudna på vad vi åto och drucko. Värdshusvärden var nog en av våra vänner, men betala fingo vi, det kan jag intyga.

Trötta som vi voro efter långa strapatser, åto och drucko vi mycket, och Jesus föregick oss med gott exempel. Särskiltvinräkningen gick till många silverpenningar. Så kom det kne-piga i saken: betalningen.

— Judas, upp med pungen! skrek Simon Petrus, som alltid blev skränig och viktig, när vi druckit litet.

Ja, det var ju klart, att jag skulle betala, ty jag hade ju nöjet att vara kassör. Men det var minsann ingen lätt sak att sköta finanserna för ett sällskap, som hade till princip att inte göra någonting. Vi voro så övertygade om att Jesus inom kort skulle bli kung i Jerusalem, att vi icke skaffade oss något jobb. Och våra s. k. vänner voro fattiga Magdalenor och andra problematiska existenser. När jag därför skulle betala vid detta tillfälle, märkte jag till min förskräckelse att vi kommit på balans. Vad var nu att göra?

Jag frågade Jesus, men han stötte bort mig med ovilja, upptagen som han var av sina galna messiasidéer. Då fick jag till slut den ödesdigra idén att söka lura någon av fariséerna, vilka jag visste voro ute och letade efter oss. Resten känna ni ju alla. Jag stampade Jesus till översteprästen för 30 dalrar, övertygad om att Jesus skulle kunna befria sig. Hade jag icke på detta sätt lyckats skaffa värden pengar, hade vi allesamman blivit häktade för lösdriveri, vilket varit mera genant för en blivande kung av Juda.

För resten skulle ju enligt skrifterna en av oss förråda honom, och de andra lärjungarna hade gått och knuffat på mig såsom den lämpligaste att uppfylla denna mission, vilken för återlösningen var lika nödvändig som korsfästelsen.

Och för denna handling skall jag nu i evighet irra omkring, hatad och föraktad av alla människor. Det är bittert.

Satan (grinande):

Vad säger du nu, skomakare?

Jlhasverus:

Ack, mitt brott är nog förfärligt, men även för mig finns det förmildrande omständigheter. Jag var en liten strävsamhantverkare i Jerusalem, tillhörde min fackförening och hade brakt det så vitt att jag kunnat köpa in en liten stuga, där jag satt på trappan, när Jesus gick förbi med sitt kors. Jag hade hört mycket talas om denne man och aldrig tyckt om hans frälsningsrörelse, vilken gjort mycken skada för hantverkarnas organisation. När han nu på vägen till Golgatha stannade framför min trappa och begärde ett glas vatten eller vad det var, frågade jag honom vem han var, varpå han sade sitt namn.

— Vilket yrke har ni Järt? frågade jag vidare.

— Min faders, svarade han, och han var timmerman.

— Tillhör ni er fackförening? sporde jag slutligen.

När han då svarade nej, bad jag honom gå. Det var avskyvärt, jag medger det, men så handlade vi på den tiden mot tredskande yrkesarbetare.

Satan ;

Nå, Messias, täck nu de här bägge gossarna handen till försoning. De behöva vila, och du är ju barmhärtigheten själv.

Jesus:

Nej, det kan jag inte för mina principer. Och min faders vilja, som bor i himmelen, förbjuder mig att vara allt för nådig. Adjö, nu går jag upp på ett berg och far till himmelen!

(Försvinner.)

Satan:

Nej, för er finns ingen förlåtelse, lika litet som för era motsvarigheter i den tid som nu är. Men det där ämnet behandlade min vän Marat utförligt på julottan i Majorsgatan. Han ger väl ut sina betraktelser i broschyrform, och då skall jag köpa ett helt parti. Kom nu med mig ner i Gehenna, så bjuder jag på glögg!Brandsyn

Tre gamla gubbar med krökta ryggar och krummiga stavar inträdde i dag vid middagstiden på Arbetets redaktion och frågade efter redaktören, som naturligtvis var borta. Endast jag satt där och blängde argt på en vägg, medan jag författade den här Brandsynen.

— Redaktören! utbrast jag förbittrad. Han har fortfarande den gamla ovanan att äta middag vid middagstiden. Sök honom på Tunneln!

— Men stjärnan stannade precis mitt här ovanför.

— Stjärnan . . . här ovanför! Vad för slag? Hans stjärnor stanna alltid precis mitt här utanför. Vad är ni för slags folk?

— Vi äro de tre vise männen från Österlandet.

— Ah, sade jag, blek av förvåning, och tilläde saktare, under det jag brandsynade dem: Åh fan!

— Och ni påstå, fortfor jag, att er gamla fördömda stjärna denna gång stannat över den ovärdige redaktören för tidningen Arbetet?

— Ja, herre, svarade de och böjde sig över sina krummiga stavar. Han är den utkorade, ty efter det senaste avslöjandet i Arbetet om kassabalansen på värdshuset vid Oljeberget har den gamle Messias måst avgå.

— Panama! Panama!

— Ja, herre, och gud fader sade till oss: »Statt upp och följ stjärnan!» Men vem skulle kunnat tro, att hon gick så långt i norr? Vi äro alldeles genomfrusna.— Nå, sitt ner, här finns glögg. Bolaget bjuder nämligen i dag sina arbetare på trettondagsgille. Laban!

— Laban? Finns han här?

— Laban är vår tryckeripojke, och han kommer strax med ett glas varm glögg åt er, gamla stjärnkikare. Nu ska' vi höra, om redaktören åtar sig uppdraget.

Jag gick till telefonen och kom strax i förbindelse med honom.

— Redaktör! Här äro de tre vise männen från Österlandet med uppdrag från vår herre att säga dig att du blivit utkorad till Messias i stället för den avgångne.

— Skicka de tre vise männen hit ner! Jag sitter just nu vid mitt pepparrotskött, och sedan är jag bjuden på kaffe och punsch av ett par åttondelsbönder.

— Omöjligt. De tre vise männens stjärna sitter här ovanför. Hon har visst börjat se dåligt på gamla dagar, eftersom hon inte upptäckt dig på Tunneln. Kom genast hit!

— Nej, då avstår jag hellre.

Och den lättsinnige krabaten ringde av?

Bekymrad vände jag mig till de tre vise männen och sade:

— Hejdukar! Jag misstänker starkt att den utkorade denna gång är en ovärdig, ty han sa’ nej till hela härligheten.

— Det var synd, ty han är ju så populär!

— Inte nu mera. Det var förr i världen, innan han blev tillintetgjord av Spartacus, harangerad av Lennstrand och avskydd av Emilie Rathou.

— A propos Lennstrand, duger inte han till Messias?

— Jo bevars, vill ni ha omigen den gamla historien om en konung på en åsninna och ett skriande folk, som breder ut sina kläder på vägen, så var’s go’! Men för resten duger han inte, ty han har nu offentligt förklarat, att han på sista tiden slagit sig på politik. Se, man skall vara lika genialisk som Petter Waldenström för att kunna slå sig fram på bara religion nu för tiden. Nej, då har jag på förslag en annan, som ärmycket mer populär än både Lennstrand och redaktören på Tunneln. Har ni inte hört talas om Rudolf Asp?*

— Nej, sade de. Och inte ens gud fader själv, som annars skapat all fänad, var efter sin art.

— Då har han glömt bort ett av sina mästerverk. Rudolf Asp behärskar redan genom sitt underbara blad hela Skåne, oaktat han själv är en mycket stilla och beskedlig man. »Enfald och tro» är hans valspråk, och han lämpar sig därför synnerligen väl till religionsstiftare. Smacka därför på er stjärna och låt henne stanna ovanför det gula rucklet på Östergatan.**

De gjorde som jag dem sagt hade och sedan fick jag i ro avsluta min Brandsyn.

* Ägare till Skånska Dagbladet i Malmö.

** Ovannämnda tidnings redaktion.På konungens födelsedag

Den 21 januari 1893

Kung Oscar fyller i dag år — på samma dag som en annan fint bildad och mycket populär konung, Ludvig XVI, för hundra år sedan blev avrättad på Place de la J^évolution i Paris.

Vi skulle gerna på något sätt vilja gratulera kung Oscar, och vi ha sammanställt bägge dessa märkliga i historien, icke för att hota eller insinuera eller ens varna, ty i Sverge drömmer folket endast om 7oo-kronors rösträttsstreck, utan emedan vi trodde det skulle roa majestätet att helt teoretiskt lära känna våra tankar om kungamord.

Folken ha alltid betraktat det som ett synnerligen stort nöje att få dräpa sina kungar. Och kuraget har varit mycket större 1 den gamla goda tiden än nu. Våra förfäder, de gamla svearna, slogo ihjäl utan process och dom flera av sina konungar, och lagman Thorgnys bekanta tal till Olof Skötkonung vid Mora stenar anses ännu av de revolutionära, som en rättslig urkund av högt värde.

Denne märkvärdige lagman Thorgny har ingen motsvarighet i nuvarande riksdag. Han var rå i sitt tal, snar till vrede och hade handen på svärdfästet när han höll sitt anförande till kungen.

Vid det tillfälle, varom det här är fråga, stod den norska frågan på tingets dagordning. Folket var unionsvänligt och ville leva i fred med sina grannar och visste intet bättre sätt att visa sin broderskänsla än att gifta bort sin kungs dotter tillden norske kungen. Men Olof Skötkonung envisades. Han tänkte väl på någon tysk prins i stället och var gramse på den mera omtyckte norske kungen. Då var det Thorgny steg upp och sade: »Om du icke strax förmäler din dotter med kung Olof, skola vi överfalla och dräpa dig». På detta enkla sätt löste man den tiden norska frågor.

Någon rösträttsfråga fanns då icke, men hade det funnits någon skulle hon säkerligen fått samma behändiga och praktiska lösning. Vilka erbarmliga stympare äro icke vi ättlingar till dessa sjörövare och bönder för tusen år sedan!

Beträffande dråpet på Ludvig XVI skedde det mera omständligt, så att det t. o. m. juridiskt var oklanderligt. Han avrättades efter den gamla franska lagen, vilken stadgade dödsstraff för landsförräderi. De sparsamt

förekommande rojalister, som ännu betrakta denna handling av ett helt folk som en avskyvärd våldsbragd, glömma eller låtsas glömma, att Ludvig stod i brottslig förbindelse med Österrike och emigranterna, som voro under vapen mot Frankrike. Hans dom var därför fullt rättvis.

Om i ett land, vilket som helst, den politiska situationen av sig föder en revolution, och den regerande kungen eller någon annan maktinnehavare kallar främmande krigsfolk till hjälp, så är han saker till döden. Ty pluraliteten har då självklar rätt att tillämpa på förrädarna samma lagar, som nu straffa med livets förlust landsförrädarna. Det var denna ovedersägliga folkrättsliga grundsats som 1793 tillämpades på Ludvig Capet och som vi nu på den hundrade årsdagen av hans avrättning ville framdraga och citera för den händelse att historien någon gång skulle komma att anklaga oss för något liknande. Vi ville formulera vårt försvar på förhand.

JTal vid invigningen av Folkets Hus i Malmö

Den 2 april 1893

Den gamle trädgårdsmästaren, som med sin dotter bodde långt ute vid tullen i den lilla vitmålade stugan, hade i flera år med växande oro iakttagit, hur den svarta massan av tak-ryggar, skorstenar och rökhuvor närmade sig allt mer hans lilla täppa. Det var i hans ögon ett odjur, ett namnlöst vidunder, som sakta kröp honom in på livet för att sluka honom eller krossa honom. Han kände redan dess heta andedräkt av eld och förruttnelse, sprit och nikotin, kärlek och karbol. Det låg pest i den förr så rena lantluften, och de kringflygande sotflingorna slogo allt tätare ned på hans vita blommor.

Skulle detta vidunder aldrig hejdas av någon övermakt, av stelkramp i sitt inre, av naturhinder, av vattnet eller klippan, eller åtminstone av vaknat medlidande med de idyller det förstörde i sin väg, av respekt för solen, som det förmörkade, luften, som det förskämde, grönskan, som det svärtade, de röda kinderna, som det blekte, livet, som det kvävde? Det var den stora staden, som hatade natur och idyll. Den diktade själv sin natur. Den diktade sorgespel och lustspel, romaner och operetter, men idyller ville den ej veta av. Och den förfogade över krafter, som voro starkare än naturen och bröto ner varje hinder. Den sög vattnet i sig, fyllde igen bråddjupen och jämnade klippan med marken och bredde ohäjdat ut sig som ett frätande sår på den friska landsbygden.Trädgårdsmästaren satte i ångest ett högt plank kring sin täppa och väntade där innanför på vidundret liksom strutsen väntar sin fiende med huvudet i en buske.

Ibland föreföll det honom som om den svarta massan, som närmade sig, vore en anryckande armé, vars rörelser leddes planmässigt, liksom av en enda vilja. För det mesta rörde den sig försiktigt framåt med jämn front, och de höga fabriksskorstenarna, dess fruktansvärda artilleri, hade alltid en stark betäckning av takryggar och rökhuvor. Men plötsligt gjordes ett utfall mot någon avlägsen punkt, som var strategiskt viktig. Det var tomtspekulanten, som ville forcera frammarschen. Några hus uppfördes i en klunga, där han klädd i en pds en kall vårmorgon pekade med sin silverbeslagna käpp. Och inom kort rycktes hela den stora staden med.

Trädgårdsmästarens drömmande dotter gick ofta upp på kullen till sin gamle vän väderkvarnen, som stod där orörlig med hängande vingar, redan såld till tomtspekulanten och väntade på yxan och kofoten. Den blonda jungfrun drömde om denna vidunderliga stad, som snart skulle uppsluka henne och hennes far och förstöra deras trädgårdstäppa och riva väderkvarnen i bitar för att på blommornas och poesins grav resa en fabrik eller en krog eller en kyrka. Vad hade fadern menat, när han pekat på staden och sagt: »Där kommer han, som skall plocka alla mina blommor, och där finns någon, som också skall plocka dig»? Detta senare förstod ej den lilla pannan under den lingula luggen, men den vaknande kvinnan ruvade på orden och förargade sig över att icke fadern ville uttala sig tydligare.

En dag såg trädgårdsmästaren genom en springa i sitt plank några främmande figurer röra sig inne på grannens potatisland och hörde rasslet av en lantmätarekedja. Det var tomtjobbarna, som voro ute och styckade jorden i tomter. Det var vidundret själv, representerat av dessa eleganta herrar med kalla blickar och skarpa profiler som rövarhövdingar eller yrkesspelare. Jlxel Danielsson 41Här skulle en revolution försiggå, och dynamitarderna kommo först, svarta skuggiga karlar med hammare och borrar, stubin-tråd och dynamit. De borrade sig under

sång och oväsen in i klipporna, laddade och brände av, och det gamla urberget gick i flisor, det första bombardementet mot trädgårdsmästarens plank, som fick en svårare bréche. När denna kanonad skakat väderkvarnen några veckor och rivit upp hela trakten, försvunno de svarta karlarna, och en morgon marscherade murarena upp i blå blusar och vita byxor, åtföljda av råa kvinnor med väderbitna ansikten och blickar, som skrämde själva hundarna från bygget. De drucko öl ur flaskor, släckte kalk och rörde ihop murbruk. Den blonda undrande jungfrun såg dem från sitt fönster trampa ned rabatterna i trädgården och översålla blommorna med ett lager av kalk, så att det liknade hösten, när rimfrosten sätter sig. Trädgårdsmästaren måste nu retirera, men han retirerade icke längre än tvärs över den nyplanerade gatan, där han slog upp ett skjul och började sälja öl, medvurst, fläsk, bröd, smör och grisfötter. Sina blommor lät han murarna och hantlangerskorna plocka upp. Dottern fann tills vidare ett säkert skydd bakom disken i hans hökarbod.

Dottern fann detta folk vara mycket rått. Hon fick lära sig nya ord, vars tillvaro hon blott anat. De slungades henne i ansiktet med utsökt, naturlig fräckhet av de skrålande tegelbärarna. Kvinnorna ingåvo henne fasa men på samma gång ett visst inresse, ty de hade en skriven historia, sade hennes far. Och då hon frågade honom var den historien stod skriven svarade han kort: »Hos polisen!» De visste nog allt och hade smakat allt, innan de hunnit hit till utkanten och murbruks-baljorna: överflöd, armod, dygd, last, brott.

Hon såg dessa människor äta fläsk och medvurst och dricka öl och icke hava sin förströelse i något annat. De åto som rovdjur, med en omättlig aptit. Men hon förstod ej, att det väldiga stenhuset, som hastigt växte upp på andra sidan gatan,endast var fläsk och medvurst i en annan form jämte lerjord, och att dessa människor hade rättighet att vara råa, emedan de annars skulle varit odugliga till sin uppgift. Det var grova krafter i en grov materia. En finare materia skulle icke kunnat bära uppe den kraft som här behövdes.

Det fick hon snart se. En dag kom det fram till disken en yngling med smal midja och alldeles vit hud. Han hade som de andra blårandig blus och vita byxor, men kläderna voro rena och stövlarna blankade. På huvudet hade han en bred-skyggig halmhatt, under vars brätten ett fint svart hår föll ned. Han såg bra ut, föreföll litet skygg och betraktade henne utan att grina eller säga mustigheter. Han sade ingenting, drack och åt och gick. Det var en studerad karl, som kommit på avvägar, sade de andra murarna.

Hon såg honom genom fönstret arbeta uppe på murareställningen. Där kunde hon sitta och se på honom halva dagen. Han måste tydligen spänna senorna till det yttersta för att följa med de andra. Ofta reste han sig från sin krokiga ställning och tog med handen bakpå ryggen, och då kände hon själv smärtor på samma ställe. Blek var han från början och blekare vart han ju mera den brännande vårsolen stack på och ju mera solbrända arbetskamraterna blevo. Han hade trots sin ungdom en vekhet och spänstighet i muskler och nerver, som förvånade de yrkesvane murarna, emedan de icke visste, att det kom från hans överlägsna hjärna. Men hjärnans makt över kroppen var begränsad. Värken i veka livet spred sig ut i armar och ben, och knävecken började skälva. Ännu kunde han bekämpa svindeln och balansera överkroppen på de sviktande benen. Men han kunde ej hålla arbetsveckan ut. En förmiddag, när solen stack från en naken himmel, släppte han mursleven, vacklade och föll ihop som en fällkniv och skulle ha trillat ned för landgången, om icke den gamle skäggige muraren fått fatt i honom.

Flickan stod i ett språng på gården cch sade med en arm-rörelse, som betydde, att hon gjorde anspråic på äganderätten till den medvetslösa kroppen:

— Bär in honom till oss!

De buro in honom och han nedbäddades i trädgårdsmästarens egen säng mellan snövita lakan, medan en läkare eftersändes från staden. När denne kom, hade patienten vaknat och stirrade med brinnande ögon, vit i ansiktet som lakanet, ut i rummet, där flickan gick och plockade bland lösörena utan att våga se på honom. Läkaren undersökte honom och gjorde honom några frågor, som icke blevo besvarade, varpå han ryckte på axlarna och kastade en blick ut i boden.

— Det är bäst jag skriver receptet på svenska, så slipper ni springa till apoteket, sade han till flickan.

Han steg upp, tog hatten och gick efter ett torrt »adjö», och på den lapp flickan höll i handen, när hon såg honom försvinna bortåt staden, läste hon med gränslös förvåning:

»Smörgås, medvurst och porter.»

Men murarna fortsatte ostörda sitt arbete, och gatan blev allt mörkare av stenväggarnas skugga. Snart kom turen till väderkvarnen, som angreps av grundläggarna med vandaliskt raseri liksom de känt en särskild njutning, när all den poesi, som efter hand samlats i detta gamla ruckel, rykte omkring i tjocka moln och blandades med röken i luften och smutsen på gatan. Så blev ett helt kvarter grundlagt, och den stora staden var där med dryckenskap, slagsmål, prostitution och trasor.

Och kärleken mellan trädgårdsmästarens blonda jungfru och studenten, som försökte bli murare, blev allt intimare. När hösten kom gick han ner i staden med en packe modern litteratur under armen, och när han kom tillbaka bar han fina kläder och klocka och hyrde det första rummet i det hus som han murat på, och satt där hela vintern i fukt och köld och skrev ännu mer modern litteratur. Och när våren åter kom, kunde trädgårdsmästaren icke känna igen den gamla solen,och det stank från rännstenarna i den nya stadsdelen, och en poliskonstapel patrullerade misstänksam utanför hökarboden* där olaga ölutskänkning bedrevs, och den blonda, drömmande jungfrun hade blivit en blygt rodnande moder, som försvann i djupet och mörkret som en fallande stjärna.

* ★

★

Men vad drömmande jungfrur drömt ljuvast och krossade män känt bittrast och starka andar tänkt högst, det levde kvar i storstadens luft som några droppar läkande balsam i det sjuka såret. Och dessa droppar skulle vara nog att bota samhällskroppens krankhet. Så lärde de lärde och trodde de unge.

Och där hjärtan klappade i takt av samma längtan efter sol och ljus och blommande ängar och röda kinder, och tanken sträckte förhoppningsfullt ut sina armar mot den annalkande våren i stad och land, där bildas ett Folkets parti och byggdes ett Folkets Hus, och i Folkets Hus flyttade mänsklighetens genier in.

★ ★

★

Medborgare!

Det är nu fullkomnat, det verk, som redan är känt över hela landet under namnet Tolkets Hus. Och som långt efter den nuvarande generationens försvinnande skall fortleva som ett ärorikt monument över våra dagars arbetarrörelse, i vars utveckling och framdrivande vi se den enda farbara vägen till det av oss alla eftersträvade nya samhällsskicket.

Tanken på ett eget Folkets Hus är icke framsprungen ur något socialistiskt separatistbegär. Socialdemokratin vill städse stå i den allra innerligaste beröring med folkets massa, och det finns åtskilliga sociala och politiska behov som denna massa har gemensam med socialdemokratin, långt innan hon insett nödvändigheten av att ansluta sig till detta parti. Bland dessa behov måste vi understundom ställa högst och främst vår fordranpå full och oinskränkt rätt till kritik av bestående förhållanden och gängse meningar. Särskilt ha vi vid mångfaldiga tillfällen gjort erfarenheter om det talade ordets makt att genomtränga hjärnor och hjärtan. Ordet fritt, är därför lösen för varje demokrat och socialdemokrat, och yttranderätten, den heliga, okränkbara, var med bland de oförytterliga människorättig-heter, som det franska folket för hundra år sedan proklamerade för Europas nationer.

, Men yttranderätten, ehuru i lagen medgiven, är beroende av tid och rum, liksom allt annat i denna världen, och rummets betydelse ha vi på ett mycket smärtsamt sätt lärt känna. Vi ha därför byggt oss ett eget hus, där vi ostörda kunna samlas till möte och överlägga om våra gemensamma angelägenheter samt upplåta en säker tillflyktsort för förföljda tankar.

Det är ett stolt verk, som härmed nått sin fullbordan, ett stort verk, utfört av de små. Inga myndigheter och inga

enskilda kapitalister ha sitt finger med, och måtte den tid aldrig komma då denna arbetarrörelsens fasta borg i södra Sverge blir intagen av arbetets och ljusets fiender!

Just nu går genom Sverges land en mäktig rörelse, som framför allt behöver samlingslokaler. Nyss sjöng nationens flertal en folksång, som gick till kungen fram, om också på annan ton än den gamla kungavisan, och den sången måste sjungas om igen, och i det fortsatta arbetet på den allmänna rösträttens erövrande skall denna högtidssal i Folkets Hus komma att spela en viktig roll.

Mina herrar och damer! Jag ber er nu, då vi höja det första levet i Folkets Hus, att ni alla må resa er från edra platser. Vi ägna detta leve allas vår gemensamma sak och vårt gemensamma mål. Ett fyrfaldigt leve för Folkets Hus och socialdemokratin!Folkriksdagsveckan i 893

Intryck och studier

April 1893

Vi resa till Folkriksdagen utan några överdrivna förhoppningar, men i den tron, att vi stå inför en betydelsefull händelse, som, hur den än må utfalla, skall lämna efter sig djupa märken i vårt folks historia.

Folket har nu handlat. Det återstår att se, vad vi representanter kunna göra.

De kunna ej stifta lag, endast frambära till tronen och riksdagens talmän sina kommittenters önskningar. Men mycket kan dock bero av det sätt varpå de handla och den anda, som kommer att prägla folkriksdagens överläggningar och beslut.

Med en lättförklarlig bävan avvaktar den stora liberala pressen experimentets utfallande, och folkriksdagens majoritet är ej mer än liberal efter svenska begrepp. Man fruktar i det frisinnade lägret, att det icke skall lyckas de mera manliga elementen inom vår första nationalförsamling att avstyra beslut och åtgärder, som man på förhand kallat dumheter, och har varnat oss ideligen att icke begå några »dumheter».

Denna varning är säkerligen överflödig och kan vara förrädisk nog. Det kan betyda, att man helst önskade folkriksdagens fallit genom en överdriven moderation, men den kan också härröra av en ärlig fruktan, att de rättslöses representanter skola göra sig skyldiga till förlöpningar och onödiga utmaningar, som möjligen komma att besvaras av de lagstif-tande kamrarna med ännu mer hårdnackat motstånd, om också just detta motstånd skulle leda till en radikalare lösning av tvistefrågan mellan fattig och rik, än den allmänna rösträtten innebär. Givetvis kan man vara ärlig demokrat, men ändå tycka, att en våldsam revolution är något ohyggligt, som om möjligt bör undvikas, och socialdemokratins repiesentanter från södra Sverge skola säkerligen vara med om att avstävja alla slags ytterligheter av det skälet, att det icke lönar sig offra för mycket blolt för den allmänna rösträtten. Skall revolutionens våg gå över detta land, så må den sopa bort något mer än den nuvarande riksdagsordningen. Men därtill är ögonblicket ännu knappast inne.

Vi få ej tro att alla, som nu bjuda försiktighet, äro fiender till den sak, varom det här är fråga. Säkerligen skulle majoriteten inom första kammaren icke ogerna se folkriksdagens medlemmar i krakel med myndigheterna och rösträttsfrågan för tillfället lösas med röksvagt krut och granater. Vi ha själva hört en gammal landtingsman i Skåne, som är god vän till en greve i första kammaren, försäkra, att man där väntar med nöje på en dylik Vintervention de la force, en våldets triumf, utfallande till reaktionens fördel. Och vi skola därför i form och sätt vara så moderata som möjligt, även om vi av denna orsak nödgas bryta med egna partivänner. Vi skola framför allt motsätta oss varje försök att giva folkriksdagens förhandlingar en särskild partiprägel, och vi ha därför varit de första, som tillropat den alltför nitiska distriktsstyrelsen i Stockholm: »bort med tassarna!» Folkriksdagen skall vara sin egen suverän, sin egen värd och sin egen ledare, även om den första gången blir anti-socialistisk.

Men blir trots all nödig försynthet situationen ändå revolutionär, tvingar oss vår ställning som arbetarklassens företrädare att stå eller springa, så ha vi bakom oss en historia, som lämnar svar nog åt dem som behaga fråga. Och det samma gäller om en dryg kontingent av folkriksdagens representanter.Tolkriksdagens fysionomi

Vi ha sett andra kammaren, och vi ha sett en tysk socialist-kongress, och vi ha sagt, att den förra är oskönare och

dess intelligensnivå lägre än den senares. Folkriksdagen syntes oss vid den första mönstringen komma närmare den senare än den förra.

Men den var dock till hela sin fysionomi en projisering av vår deputeradekammare, om ock på den allmänna rösträttens plan. Där uppstodo ganska snart de gamla bekanta partiskiftningarna mellan intelligensradikalismen, uppburen väsentligast av tidningsmännen, och ett lantmannaparti, vars obenägenhet för snabba rörelser endast så småningom och efter utmaningarna från statsmakterna smälte bort i den allmänna harmen.

En klyvning av folkriksdagen i socialister och antisocialister hindrades strax i början genom de förras tillbakadragenhet och framför allt genom det mera drägliga förhållandet mellan skåne-socialisterna och de liberala ledarna. Stockholmsbänken skötte sig emellertid på det hela taget så som man hade rätt att vänta av förståndiga partivänner, och vad Hjalmar Branting beträffar var det helt naturligt, att han genom sin personlighet och sin intelligens snart skulle vinna majoritetens förtroende, trots sammanskärningarna med John Olsson.

Denne man är ingen motståndare att förakta, och på stockholmsbänken var ingen mer än Branting själv vuxen att ta upp striden med honom. Hans styrka ligger i hans vakenhet och påpasslighet och den puritanska eller nästan asketiska karaktär, som utmärker både hans person och hans framställningssätt. Han är för övrigt obestridligen en ärlig demokrat, vilket icke hindrar att han gent emot sina personliga ovänner bland socialdemokraterna kan tillåta sig ganska besynnerliga puts.

Vid utskottsvalen allierade sig de mera radikala demokraterna med socialisterna för att få ett par av dessa in i varje utskott. På de »vita» listorna fanns som bekant intet annatsocialdemokratiskt namn än undertecknads, och jag hade därför det nöjet att tala och rösta mot min egen kandidatur till utskottsmedlem. Men jag åkte ju in ändå, och jag beslöt att söka förvandla detta nederlag för mina närmaste meningsfränder till något helt annat.

Detta var mitt intryck av folkriksdagens första plenum. 1 det följande skall jag i en lång rad presentera porträtten av de nya och gamla vänner, som stridde skuldra vid skuldra under sammanträdena och under pauserna i utskottsarbetet flitigt begagnade sig av det sällsynta tillfället att titta in i varandras själar.

Porträttgalleri

Medan folkriksdagen under tisdagen är ajournerad och utskotten arbeta under högtryck i E. W:s festvåning, passa vi på att göra en rond och stifta bekantskap med de märkligaste personerna vid detta riksmöte. Jag är visserligen strängt upptagen som referent i första utskottet, men jag kan skjuta protokollet över till vice referenten, den fete och jovialiske skolläraren Omberg från Jämtland, och följa med läsaren omkring samt uppenbara allt ont och gott jag vet om de ryktbarheter här äro samlade.

1 mitt eget utskott sitter redaktören för »Nordsvenska Dagbladet», P. Jlrnoldson, som ordförande, ledande förhandlingarna med mycken humor, men knagglig parlamentarism. Han är nu en medelålders man, men fortfarande smärt och ungdomlig. Hans föga praktiska naturel kommer genast fram, då förhandlingarna börja. Han har icke tagit reda på vad utskottsmedlemmarna heta, utan då de begära ordet, skriver han på talarlistan: »Kala hjässan», »Runda anletet», »Mustaschen till höger», »Blå bandet» o. s. v., vilket han sedan visar för referenten, som smittas av hans munterhet.

Detta utskott är mycket enigt, ehuru det består av ensocialist, en inspektor, en redaktör, en^disponent, en landstingsman, en lokomotivförare, två hemmansägare och en kommissionär. Endast landstingsman Andersson från Älvsborgs län vållar ibland besvär. Det är nämligen en 500-kronors-karl, och när adressen till statsministern skall antagas vill han reservera sig. Hans närmaste man lägger då sin ram på hans axel och skakar gubben under förklaring, att det icke passar med reservationer i ett folkriksdagsutskott, och hela utskottet ger honom en allvarlig blick, varpå han återtar sin reservation och adressen blir enhälligt antagen.

Den magre mannen borta vid väggen med den skärande stämman och de energiska dragen är disponenten Hallén, som låg och slogs med Saxon i »Norrlänningen» och sedan skandaliserades i en följetong i »Socialdemokraten».

På suppleanternas plats sitter en egendomlig man, som från huvud till fötter är vitgrå, iförd en åtsittande

jägerkostym. Det är godsägaren Abel Winberg från Skaraborg. Han väckte en smula grin bland referenterna, men vid närmare bekantskap finns det ej ett spår till löjlighet hos honom. Han är en bildad och intelligent man och trots sin samhällsställning en av folkriksdagens radikalaste medlemmar. När vi sent en kväll sutto inne på restauranten och Yngve Svartengren företog en inskramling till reseomkostnaderna för Aug. Palm, som ännu icke lyckats indriva sin »räkning på Norrbotten», såg jag herr Winberg lämna ett större bidrag. Det var en i allo sympatisk person.

Bland suppleanter i mitt utskott fanns också den efter folkriksdagen omtalade målaren A. Holm från Huskvarna. Men han gjorde så litet väsen av sig, att ingen ens lade märke till honom. Sedan har han som bekant hållit ett slags folkriksdag för sig själv uppe i Stockholm och lämnat en ny adress till konungen, som var betydligt artigare mot honom än vår nio-mannadeputation. Denna bedrift skall säkerligen göra folkriksdagsbänken het under honom, om han även nästa gångblir vald genom sin protektor Thams maktanspråk och vågar sätta sin fot i folkriksdagen.

Vi begiva oss nu in \ andra utskottet, efter att ha gjort en flyktig blick in i sekretariatet, där Waldemar Biilow från Lund svettas med protokollet, och vice referenterna Strömberg från Göteborg och Stärner i »Bergslagsbladet» ordna manuskriptet och korrekturet till vårt riksdagstryck. 1 andra utskottet sitter skollärare Sundblad från Stockholms län som ordförande. Där ha vi gamle redaktör Ljunggren från Kristianstad, som är mycket arg på socialister och därför icke har det minsta inflytande vid folkriksdagen, där toleransen och enigheten snart äro herrar. En duktig karl är däremot faktor Österberg från Eskilstuna, vilken dock ej förmår hindra, att detta utskott fattar åtskilliga beslut, som folkriksdagens majoritet fann sig föranlåten att ändra i radikal riktning.

Hit beger sig genast med nervös iver \nut Wicksell och jämte honom den gråskäggige sakföraren lilrich Björkman från Motala, vilken kommit till folkriksdagen med huvudet fullt av originella förslag, vilka han framlägger med en stämma, som den dundrande Jupiter skulle avundats honom. Den första motionen utskottet behandlar är just hans om »export till främmande land av arbetskraft» såsom ett medel att framtvinga allmän rösträtt. Det nyktra bondförståndet håller på att segra i ett beslut att lämna motionen utan minsta avseende, men då dundrar Jupiter, och efter honom lägger Wicksell ut en historisk och statistisk snara, som utskottet går i, och man yrkar avslag på motionen — men rekommenderar tanken såsom ett framtidsprojekt.

Så naiv kan denne förträfflige Wicksell vara. Vad som för andra synes halvt vanvettigt, om icke helt, det tar han upp till diskussion och går långa tider omkring och ruvar på. Omvänt rider han ibland spärr mot sina närmaste meningsfränder i de enklaste och obetydligaste frågor. Han är en underlig blandning av skarpsinne och oredighet, energi ochbortkommenhet, klarhet och dunkel. Under folkriksdagens första plenum sprang han ständigt omkring och gjorde gubben Mankcll alldeles yr i huvudet med sina »hör! hör!» och sin oombedda hjälpsamhet vid de trassliga voteringarna. Till slut blev kapten Julius alldeles utom sig, höjde hotande den väldiga klubban och sade »tyst!» så det sjöng i salen. Knut Wicksell lade då sitt melankoliska huvud på sned och började en stilla promenad längre ned i salen. Så småningom lugnade han sig och vann i samma mån folkriksdagens öra.

Tredje utskottet skulle utarbeta planen for nästa folkriksdag och nu bege vi oss dit.

Ordförande är David Bergström och referent Yngve Svar-tengren. Innan vi kommit fram till utskottsrummet, har Ulrich Björkman redan kommit dit, och vi höra på långt håll hans monotona basstämma, när han gör sitt inlägg i en fråga.

Det är nu många år sedan jag på ett litet kafé i Stockholm för första gången sammanträffade med David Bergström, ty i Upsala skuro våra vägar aldrig varandra. Han var då endast känd som verdandist, och jag hade nyss blivit utskriken som en av de vildaste agitatorerna i Stockholm. Mötet var flyktigt, men vi anade nog bägge, att vi skulle komma att mötas flera gånger i livet.

Bergström är icke socialist, åtminstone icke av något parti, ehuru han säkerligen inser nödvändigheten av en socialistisk-demokratisk politik gentemot det växande rikedomsväldet. Han har varit nog förståndig att begränsa

sin uppgift och koncentrera all den energi, varöver han förfogar, på ett enda stort närbeläget mål. Och därför blev han rösträttsrörelsens organisatör i Sverge, utan vilken folkriksdagen icke skulle ha blivit vad den blev.

Han ser ut som han är: en djärv man med otrolig arbetsförmåga, rörlig och slagfärdig, ytterst sällan tveksam om vad han bör säga. Den blivande statsmannen röjes redan i en viss benägenhet att »insvepa sig i dunkel», såsom en av hans vänneruttryckte sig, när han lämnade niomannadeputationen till kungen med det märkvärdiga svaret i portföljen för att köra hem och avlägga fracken. Såsom oumbärlig satt han varje folkriksdags-plenum ut bredvid ordföranden, färdig att gripa in, sammanfatta, ordna och driva sin vilja fram. Mycket karaktäristiskt för hans person var ett tal som han höll mot förslaget att omedelbart omvandla rösträttsföreningarna till vensterföreningar. Han använde då den oratoriska figuren »Jag vill... jag vill inte... jag vill... jag vill inte..» och gick naturligtvis ur striden med segern, icke despotens seger utan den lågande rösträttsvännens.

Det genomärliga och jovialiska anletet bredvid honom \ utskottet tillhör Yngve Svartengren, redaktören för llpsala Nya Tidning, ett av våra yngsta men bäst ansedda demokratiska organ. Jag hade icke föreställt mig honom som en grovt byggd, fetlagd herre i guldbågade glasögon, men det gick ofantligt fort att anpassa mina gamla sympatier för den offentlige mannen efter den privates egenskaper. Han är icke någon stor oratör eller bryr sig i allt fall icke om att vara det, men det han yttrar är praktiskt, träffande, ja dräpande. Annars kan han nog mellan skål och vägg vara både eldig och hetsig. Den rika fond av humor, som finnes hos honom, gör hans sällskap eftersökt. Man vet att man inte får tråkigt, när Yngve den svarte är med.

På nachspielet efter kollationen för folkriksdagen sutto vi samlade några stycken kring ett bord, och där hade vi Aug. Palm och Svartengren ibland oss. Den föne hade nyss överräckt mig ett exemplar av sin »Stormklocka», vari han scha-votterat mig, uppsatt min dödsdom och förklarat mig riktigt död. Nu var Palm försonligare och undrade icke på, att man kunde bli »korrumperad» av ett hyggligt sällskap samt förklarade till och med att om folkriksdagen varade längre skulle han själv bli korrumperad. Yngve Svartengren inföll då torrt och gemytligt: »Jag undrar ändå, om inte Palm är bättre somkorrumperad än som icke-korrumperad. Ty Palm skall komma ihåg, att man också kan bli korrumperad av massorna, om man blint följer dem i allt.»

1 tredje utskottet väckte också två andra ledamöter uppseende: 7sidor J^jellberg och musikdirektör Lundgren från Var-berg, den senare en fint utseende man, som sällan yttrade sig, men ändå var en av folkriksdagens prydnader.

Isidor Kjellberg höll första dagen på att alldeles förstöra sina aktier även bland meningsvännerna genom ett utmanande strafftal mot stockholmsbänken. Denne gamle demokrats karaktär är sammansatt av skärande motsägelser. Ibland förefaller han hjärtegod och rent av revolutionär, men strax därefter kan han av rent personlig ovilja låta förleda sig till löjlig småaktighet, för att icke säga något värre. Denna nya, mindre berömliga egenskap hos den gamle Isidor kan väl psykologiskt förklaras av den bittra erfarenheten om att hans inflytande på den yngre generationen blir allt mindre, men den är icke desto mindre en ledsam faktor i de förhandlingar, vari han deltager. Hans bättre natur fick dock slutligen överhand, och han röstade med sin ovän Branting i fråga om »de utomordentliga påtryckningsåtgärderna» med förklaring, att »vem som helst kunde bli socialist» efter det mottagande våra de-putationer rönt. Och den demonstrativa adressen till norska landsvänsterföreningen betraktade han som ett av folkriksdagens viktigaste beslut.

Det återstår ännu ett par porträtt. Bilden av hederspresidenten Julius Mankell står väl för de flesta läsare så klar, att jag icke behöver teckna den. Men den verklige ledaren av folkriksdagens förhandlingar, redaktör Maurits Hellberg från Karlstad, är mera känd genom sitt verk än genom sin person* vilken dock förtjänar tecknas såsom en av de mest sympatiska folkets riksdag hade samlat. Vår bekantskap var alldeles ny, men det var dock som om en gammal vän tryckt min hand vid presentationen. Ett blekt intelligent ansikte med veka drag*en svag men klar och sympatisk stämma, ett redigt, kunskapsrikt huvud, en natur så fin och spröd som en kvinnas och dock stark som en troshjältes — så ungefär var folkriksdagens andra ordförande beskaffad. Han vann sympati hos alla — utom 1 sidor Kjellberg, som på något sätt anser sig personligen förorättad av honom. Men 1 sidor är här som ofta alldeles ensam om sin uppfattning av Maurits Hellbergs karaktär.

Jag avslutar mitt porträttgalleri från folkriksdagen med »min nyaste bror» garvaremästare Pettersson-Olin från Skara, en västgöte till liv uch själ och liksom alla vestgötar föga vänligt stämd mot norska vänstern. Han visade sig ofra i »utsköttera» och talade i de flesta frågor, muntrande referenterna och åhörarna. Men han är en ärlig rösträttsvän och bär icke förgäves i sin fädernestad hedersnamnet »Kleon». Med mig blev han bekant, då jag en dag i restauranten privat yttrar min mening i konsulatfrågan och Pettersson-Olin förtjust störtar fram och ber att få »lägge bört titlera». Han var mycket förtjust i sin »nyeste bror» ända tills adressen i norska frågan frambars, då han såg litet betänklig ut.

Tios J^ungl. Majestät

Man hade velat, att folkriksdagen skulle gå ända till kungen fram och giva själva statschefen ett tillfälle att kompromettera sig. Från början var det ingen som yrkade, att vi skulle besvära kung Oscar, icke ens målare Holm från Huskvarna, ty majoriteten visste, att vår styrelseform är inskränkt monarki, inskränkt genom sin ännu inskränktare riksdag. Men exellen-sen Boströms lakejfasoner mot folkriksdagen framkallade ett förslag om att anmäla klagomål hos husbonden själv, vilket ock folkriksdagen beslöt trots herr Janhekt från Göteborg, som var stoltare än vi andra. Vi andra befarade dessutom, att valmännen i de flesta kretsar skulle komma att klandra folkriksdagen därför, att den gått förbi en så viktig dörr som kungens utån att knacka på.När adressen var skriven och uppläst, tyckte Fr. Sterky, att den var äcklig, och herr Lennstrand, som gerna ville vara ett slags Robespierre och onekligen har några av dennes egenskaper, framför allt det uppstyltade och ihåliga, föreslog med sina lungors hela krafr, att uttrycket »undersåtar» skulle utbytas mot medborgare. Men Robespierre hade denna gång emot sig Marat, som svarade, att om »undersåtar» skulle borty borde man konsekvent även ändra »Eders majestät» till herr Oscar Bernadotte och avstå från uppvaktningen. Den antagna adressen var nog sådan den borde vara för att icke kungen skulle kunna avvisa oss på grund av ohövlighet och pressen sedan på samma grund försvara honom.

Så skulle vi till majestätet. Jag kom som vanligt i sista minuten och hade en stunds arbete innan jag kunde få fatt i deputationen. Slutligen fann jag den i en vedbod i högra flygeln, där David mönstrade våra toaletter och gav oss de sista förhållningsreglerna. Sedan kommenderades marsch! och vi gingo i vanlig deputationslunk upp för dessa hovtrappor, som slitits av så många supplikerande undersåtar, innan vi kommo med en supplik i 200,000 medborgares namn. Ja, om dessa stenar kunnat tala! De skulle ha talat om kommande steg med hoppets fjädrar i vadorna, om gående steg, vacklande av förtvivlan, om glada steg, krypande steg, falska steg, manliga steg, ursinniga steg och slutligen om denna niomannadeputations steg, vilka voro tämligen liknöjda, ty vi hade ingen tro på kungen. Men stenarna talade ju inte och inte heller slotts-knektarna, som släppte oss fram med en blick, som varken forskade eller mönstrade eller misstänkte eller gillade utan var apatiskt slö, som folkets blick för det mesta ännu är i Svea land.

Sedan deputationen blivit av med sina rockar, gled den under anförande av en ordonansofficer försiktigt fram på de hala parkettgolven, rädd för att halka inför det överväldigande majestät den väntade få se komma ut genom någon dörr. Om-

Jlxel Danielsson 42sider kommenderade ordonansofficeren halt! mitt i salen utanför konungens mottagningsrum.

— Varför ska’ vi stanna just här? frågade vi tyst varandra.

Om min vän Pettersson-Olin från Skara varit med, skulle

han ha svarat:

— Jo, nu ska’ kungen se på öss gönom nyckelhåle um vi a farlia.

Vi stodo slutligen i det lilla eleganta mottagningsrummet, där om en stund kungen kom ut och ställde sig på en liten plattform framför dörröppningens draperier.

Kungen bugade sig djupt, och vi bugade oss i olika vinklar allt efter tycke och smak, varpå David Bergström presenterade oss för varandra, d. v. s. presenterade oss för kungen men icke kungen för oss — det glömde han.

Därpå spände konung David blicken i konung Oscar och började: »Eders Majestät! ...»

Under uppläsningen av adressen, vilket jag inte behövde följa med, emedan jag kunde den utantill, tog jag en bild av kungen på min näthinna, som knappt höll på att räcka till, så lång var han. Men längden var också det enda majestätiska jag kunde upptäcka. Jag hade väntat mig en konungslig hållning, en skarp och genomträngande blick eller åtminstone en blick, som ville vara skarp och genomträngande, samt denna »vackra, sonora stämma», på vars tillvaro jag icke tvivlade, eftersom jag läst om den i själva Dagens Nyheter. Men den man, som stod där framför oss i kort amiralsuniform och all världens trasgrannlåt på sitt bröst, gav ej intryck av majestät, av denna stolta härskartyp, som vi i dess fullkomning kunna beundra, fast den ej får rum i ett demokratiskt samhälle. Kung Oscar syntes oss vara mycket äldre än vad almanackan säger. Hans huvud är ännu vackert och hållningen rak, men håret har glesnat i hjässan och blicken är irrande och osäker — åtminstone när den betraktar en folkriksdagsdeputation. Han höll händerna på ryggen och i ena handen höll han det pap-per, varpå han skrivit sitt svar. Detta papper darrade nervöst under Davids läsning, och kungen bytte trött om fot en tre fyra gånger och vände slutligen sina ögon mot fönstret.

När David slutat, tog kungen fram papperet och läste, fast icke med den »sonora» stämman:

— Sverges konung ...»

Ja, vi känna svaret. Det löd, översatt från det diplomatiska språket: »Sverge har icke någon konung, blott en civillista och en talande docka, vars ord och gester bestämmas av herrarna bakom draperiet.»

Karl XI såg ju en förfärlig syn på slottet, rörande en av hans efterföljare, men tänk om han sett denna syn!Femtiofyra granna juveler

Den 27 april 1893 Första kammaren har nu, genom att med stor majoritet bifalla konstitutionsutskottets avstyrkande av samtliga vid denna riksdag väckta rösträttsmotioner, givit det väntade svaret på folkriksdagens hänsynsfulla förfrågningar, och på samma gång har den givit sig själv det allra sämsta tänkbara vitsord som lagstiftande församling.

Kammaren går att behandla rösträttsfrågan i ett ögonblick, då nyss ett av Europas ofriaste folk så gott som med vapen i hand skaffat sig en ny grundlag, som givit politisk rösträtt åt varje myndig belgisk man, och då svenska folket med harm finner sig stå lägst näst Ryssland bland nationerna i fråga om medborgerliga rättigheter. Man skulle kunna tycka, att en sådan situation, ytterligare tillspetsad genom det intryck, den avslutade folkriksdagen kvarlämnat, i någon mån borde ha inverkat på vårt trångbröstade gubbhus. Men visst icke! Första kammarens majoritet tar inga intryck. Den står där den ställt sig, och där blir den stående tills den måste skjutas undan medelst en kraftutveckling av hela nationen.

Det skall gu'bevars ligga karaktär i detta trots, men ladugårdens patriark har också karaktär, en lika envis och fast karaktär. Det skall kanske finnas princip i detta blinda motstånd, men fan leddes också av en princip, när han förstörde paradiset: det ondas princip. Ja, det skall uppträda tidningar och kalla det modigt av kammaren att, trots den överhängande faran, vägra ge med sig en tum. Men flugan, som rusar in iljuslågan, besitter detsamma modet, det mod som består i bri^ stande förstånd att inse faran.

Dessa femtiofyra sköna juveler, som i det avgörande ögonblicket visat sig så fasta och modiga mot den allmänna meningen, bilda det styrande och ledande Sverges blomma, en den stoltaste bukett något land har att uppvisa. De representera jorden, kyrkan, kapitalet och hären. Mot dem stå arbetets och andens representanter, varnande, hemställande om humana eftergifter. Men de vika ej. De frukta ingenting, ty de lita på trögheten och rädslan hos folket. Om hela kontinenten stod i lågor, skulle de% fortfarande säga nej till allt, ty i Sverge är en revolution omöjlig! Det har aldrig varit någon, hur skulle det då kunna bli någon! Låt agitatorerna skrika tills de bli hesa, så tystna de nog!

Sådan är denna visa statskonst. Hon är enkel och lättlärd, och därför har hon så många anhängare. Men det finns en annan statskonst, som är lika enkel och lika lättlärd, och den håller nu Sverges folk som bäst på att lära sig. Den lyder i sin förfärliga ytlighet så: Allt vad arbetarna fått och få, det ha de fått och skola de få endast genom

våld. Och bevisen för denna läras sanning hopa sig massvis. Inga filosofiska och humanitära invändningar hjälpa längre. Folket tror snart icke på något annat än detta första bud i den revolutionära katekesen. Och det ha icke vi utan de »samhällsbevarande» skrivit. Se på Belgien! Se på första kammaren!

Se på dessa femtiofyra juveler, ledda av biskop Billing, mannen av den svartaste inskränkthet! Till allt som hänt under de senaste åren säger han med slipad jesuitism: »Mot den allmänna rösträtten har en allmän rörelse uppstått)). Försök att komma till rätta med den karlen: Han känner blott till en rösträttsrörelse, den som uppstått mot rösträtten. Den andra är ingen rörelse. Räkningen mellan honom och arbetarna lär aldrig kunna uppgöras i godo, ty de förstå varandra icke. De tala icke samma språk.Brandsyn

Jag drack gök en söndag hos en gammal partivän, och vi började tala om rörelsen. Jag sade honom utan omsvep, att han var lat och likgiltig och gömde tidningen under rocken, när han hämtade den hos hökaren. Detta medgav han utan vidare. Han kunde inte längre intressera sig för varken 8-tim-marsdag eller rösträtt eller de andra småsakerna på partiprogrammet.

— Det skall vara något nytt, något alldeles märkvärdigt och storartat, om jag skall kunna bli varm, sade han, och de andra instämde med grymtningar.

— Vad fan menar ni med »något nytt»? frågade jag argsint.

— Blanda leken, Truls, så ta vi oss en priffe! Jo, svarade den gamla kärnfasta partivännen, jag menar ett nytt samhälle, en omvälvning på en gång, ett hiskligt brak, som inte tar så lång tid. Och det skall du göra!

Jag sköljde i mig göken och steg alldeles ursinnig upp.

— Jaså, ett nytt samhälle, och det skall jag göra. Ypperligt! Nej, säg inte ett nytt samhälle, det är för liter, det skulle ni också tröttna på. Nej, låt oss säga en ny värld, en ny sol, en ny måne och nya stjärnor, allting nytt. Och det skall jag göra. Och så en stor kvarn, som kan mala om era gamla fruntimmer till sköna jungfrur och er själva till unger-svenner med bruna lockar och ögon blå. Och allt detta skall jag göra! Då vill ni vara med och agitera! Tack för göken! Och spela nu i fred er priffe, medan jag går hem och försöker laga om den gamla världen!Partivännerna sågo något stötta ut, men de voro snart inne i sitt spel — fullkomligt nöjda med den värld de levde i.

* t

*

När jag gick förbi kyrkan på slätten, stannade jag häpen vid åsynen av ett par svartklädda partivänner, som gingo med i nattvardståget. Det var konfirmation den dagen, och de bägge syndarna sågo ut som om de ärnade sig till skrift. Jag höll mig avsides och bespejade dem. Slutligen kom en tredje, likaledes nattvardsklädd partivän, och han sade någonting, som måste ha inneburit: »Kom pågar, gå vi bakom kyrkan och ta oss en klämtare, innan vi överlämna våra själar åt prästaf—n!» ty de smögo sig alla tre bakom muren och drucko av en flaska.

Så bar det in i kyrkan, och till min djupa blygsel fick jag se dem alla tre böja knä vid altaret och anamma nattvarden. Något försonades jag av deras skamflata uppsyn och deras förtvivlade försök att skoja sig upp i galghumör, och hade de tagit sig en klämtare strax ovanpå H. H. N., hade jag möjligen förlåtit dem. Men nu ställde jag mig på lur och överföll dem så snart de kommo ut, och det vankades moraliska örfilar till höger och vänster, vilka mottogos med aktning och vördnad, ty de tre gynnarna kände sig brottsliga. De skyllde emellertid på sina glyttar och kvinnor och sköljde ned obehaget av att ha blivit ertappade med nya klämtare.

När jag gick ned i sta'n för att äta middag den söndagen, undrade jag, om jag inte borde gå till Rudolf Asp och ta anställning vid hans blad. Men ännu har det inte blivit något av.Den dekorativa monarkin

Den 18 maj 1893

J{ungen skall komma

Den långe nickande mannen i amiralsuniform och världens vackraste stjärnor på sitt bröst skall komma till Lund

och Malmö, de förnämsta platserna i hans trognaste provins, där stormansväldet ännu lever kvar i sin feodala friskhet. Det skall finnas någon historisk anledning till hans besök, men den ha nu de flesta glömt bort. Huvudsaken är att han kommer.

De bägge urgamla skånestäderna rusta sig nu av alla krafter till detta märkvärdiga besök av en så märkvärdig kung, drottning Sofias av Nassau gemål. Det tvättas och Jagas och spikas och klistras och sopas och borstas och hyvlas och målas Överallt där ett underdånigt hjärta klappar under tröja och frack. Det kostar pengar, men det tas ur kassorna, ty vid sådana tillfällen finns det alltid kassor. Vem offrar inte något för fosterlandet, när kungen kommer, och för den, som inte vill offra, är det så vist ställt i detta samhälle, att han måste oflra ändå, ty vi ha allmänna medel och debetsedlar. Kommittéerna arbeta nu i sitt anletes svett. Det springes i rådhus och residens av heri ar och damer, som vänta på nådiga blickar och lysande klickar. Bara 2,000 kronor kosta endast de officiella flaggorna i staden med det största understödstagareantalet i riket! Det hela kostar väl ett par hundra tusen, kanske mycket mer, men det gäller kungen, den allernådigaste kungen, högsta pappfiguren i den dekorativa monarkin.Den skånska högadeln vänder sin håg från stall och vårsäde och låter krökta statare tvätta smutsen av sina ekipager. Monarkin är dess tradition och framtidshopp. Kungen skall äras med en massutveckling av skönhet och lyx, och folket skall givas ett tillfälle att beundra och avundas — kanske också att hata, ty så länge monarkin står, må det gerna hata så mycket det vill! Den eleganta världen på sadelplatsen, omgärdad av gula husarer på löddriga fuxar, är icke rädd.

1 Lund blir det jubelpromotion med höga veckade hattar, lagerkransar, musik och predikan. Vi ha ej sett någon jubelpromotion, men vi ha sett jubel- och hallelujamöten i frälsningsarmen. Dekorationerna äro något olika, men vi behöva ändå ej resa till Lund. 1 Malmö arrangeras jubelfrimureri med offentlig ståt och hemliga orgier. Kungabesöket får här en fläkt av mystik genom frimurareordens uppträdande. Folk tror ännu på något mirakulöst i ordenstriangel. Men somliga ha reda på, att frimurareorden i Sverge endast är en reaktionär sammansvärjning med uppgift att äta, supa och intrigera mot demokratin. Därför är kungen högste frimuraren, den överste ceremonigöken. Och därför lär logen »Corfitz» icke komma att sända hälsningstelegram till Belgiens frimurare, som nyss understödde revolutionen. Det är någon skillnad mellan skånsk plebs och bildade européer.

På Limhamn slutligen kulminerar den monarkiska orgien. Det skall bli en storartad kapplöpning, och de små husarlöjtnanterna få ett enaslående tillfälle att jaga efter lyckan på rännarbanan och sadelplatsen. För konungen, på kapplöpnings-ston, efter arvtagerskan.

Det finnes två slags monarkier, den verkliga monarkin med härskaren och undersåtarna och den dekorativa monarkin med teaterfigurerna och maskineriet. När zaren reser till Moskwautplanteras soldater och polis för att plocka upp bomber och hugga av stubintråd eller bara laga skenor och broar, och knäböjande bönder krossas under det kejserliga tågets hjul. Det är den riktiga, äkta monarkin. Men när kung Oscar reser, ser man inga andra kosacker än länsmän och fjärdingar, ledande hurraropen, och polisen har intet annat att beställa än se till att alla åskådarna köpt biljetter, och i stället för det knäböjande folket ser man i den rullande corté^ens väg den långa raden av guppande magar, lysande paradofficerare och kring-fjäskande festkommitterade.

Och låtom oss nu allesamman dekorera oss! Den som inte har en orden, kan ta ett kottiljongsmärke, och den som inte har en frack, kan ta en maskeradrock, och den som alls inte har råd att vara med, kan sätta sig i skuld. Men det får ändå lov att vara en smula allvar i leken. Vi må ta exempel av Herslow, som bockade sig för den tomma silverstolen och kallade honom »Eders majestät!» Man bör aldrig låta förbluffa sig utan finna sig i alla situationer, liksom den disträe professorn, vilken törnade mot en ko, men fattade sig och sade »ursäkta, min f»öken!» Dylika lustigheter bör man icke skratta åt. De inträffa så lätt i ett samhälle, där artigheten är den enda kvar-levande dygden och där vi ha en kung, som gör samma tjänst om han sitter på tronen eller ej — eller rättare sagt, en tron, som gör samma tjänst, om det sitter en kung på honom eller ej.

★ ★

★

På »Folkes hus» lär flaggan komma att hissas på halv stång, när kungen kommer. Det betyder att socialdemokraterna inte ha råd att deltaga mer än till hälften i den undersåtliga glädjen. Kanske betyder det också för några en sorgsen aning om den tid, då seniga armar skola förstöra de monarkiska dekorationerna och svarta massor vältra fram och smutsa ned de lysande toiletterna och tränga ända upp i kungaborgen och sparka den tomma silvertronen över ända.Tack, niitt folk!

Kungen kom med sin äldste son hit i dag från Norrköping, där han under en »väldig folkmassas» jubel ätit lunch hos en grosshandlare och därpå, enligt Svenska Telegrambyrån, med sin »sonora stämma» hållit följande storartade tal:

— Tack, mitt folk-1

Telegrammet uppger icke hur långa Norrköpingsnäsorna blevo efter detta tal . . . men nu måste vi skynda oss att skriva om ankomsten till Malmö.

Malmö har snobbat upp sig betydligt. Vi ha beskådat ståten i går kväll och i dag jämte alla andra nyfikna och funnit det hela mycket vackert — den gräsliga flagg- och vimpelmängden undantagen. De fasta dekorationerna äro magnifika, och alla handelsmän, där konungens väg går fram, ha kostat mycket pengar på sina butiksfönster. Vi må ur annons- och reklamsynpunkt icke klandra dem för det. Men nog gör en annons i Arbetet ofta mer nytta.

Staden är emellertid för mycket blå och gul i dag. Själva schweizeritöserna ha klätt sig unionsfientligt. Det tröttar förfärligt i längden att gå och se på dessa våra bägge national-färger, som för resten passa oss bra, allt sedan den förste sveavikingen gav den andre på ögat.

Ståtligaste huset i staden är grosshandlare Engströms. Han har en trissa förut, får väl nu en till, ty han har till denna enda dag utgivit mer pengar än hans arbetare få på ett helt år. Och det har så många andra. 1 dag vräker sig grosshandels-kapitalet.

Och kungen kom, den granne, nedlåtande kungen, så vacker och lysande som om han nyss utgått från dekorationsmålarens atelier, och bredvid honom Gustav V, de okuvade norrmännens besegrare, med halvöppen mun och slappa drag. Och några av »mitt folk» försökte hurra, men det gick inte. Högt överde svaga hurraropen ljödo gatpojkarnas skärande skrik, men kungen nickade förbindligt åt alla, men i synnerhet åt Petter Lucht eller Charles eller vad han hette, som med hatten i hand skrålade fram ett patriotiskt: leve konungen!

»Mitt folk» bestod egentligen av fruntimmer och glyttar jämte en del av societetens herrar, som orkat upp så tidigt. Vi sågo oss omkring men kände ingen och önskade oss Diogenes lykta för att upptäcka våra bekanta. Men de voro borta alla. Kungens folk är icke vårt folk.

De voro borta alla dessa som myllra fram, när flaggan på 'Folkets Hus hissas på hel stång. De arbetade så lugnt och flitigt som om de icke vetat att det finns en konung och ett fädernesland. Och de ha ingen anledning att veta det. De känna kungen endast som stämpeln på den knappt tillmätta dagspenningen och såsom den i vars namn de förbjudas säte och stämma i samhällets rådslag och befallas gälda skatt och göra krigstjänst. Och av fäderneslandet äga de endast den väntande graven.

Vi undra ändå om icke kungen, när han säger »tack, niitt folk!» ser sig omkring med saknad efter den stora arbetar-hären, som han icke känner och som icke känner honom, som han aldrig når och som aldrig når honom, förr än den vältrar fram genom slottets portar med skräckens män på sina axlar? Kanske han dock icke är så kortsynt att han ej på någon småtimme, sedan hycklarnas dekorerade skara lämnat honom, tagit fram sin gunstlingsskalds diktsamling och med honom tänkt i skälvande ångest:

Vem är han? Hos dig i minnet hans drag ej fästat sig in, hans hand med det grova skinnet har knappast ens rört vid din.

Som lampans ande allena osynlig han plägar tjäna och visar sig blott som gagn, ett månghövdat mystiskt väsen, ibland ett sorl kring din vagn.Det hus, som sluter dig inne, ombonat, varmt och bekvämt, din nya rock och ditt linne som lyser vitt och förnämt, en gata sopad och putsad, att icke din fot blir smutsad, det fårska bröd som du

skär — allt det är den tjänande brodern, som i sitt verk är dig när.

Han håller i ångans tömmar, han steks i maskinrummets sot och för dig i leende drömmar omkring det rullande klot.

När i en förtrollning du vankar bland skaldens kolonner av tankar, bland välljud, som aldrig dö, den tjänande brodern, den svarte, har fäst dem på papperets snö.

Så trampar han tyst den bana som ödet, ej själv han valt.

Allt går som av gammal vana, du tänker: Jag har betalt.

Mer tarvas det ej, du menar; men tänk> om den ande dig tjänar en dag toge annan form, förvildad, förbittrad, förfärlig, ett hav av huvun i storm!

Lär se i den tjänande anden personen — en like och vän, tryck själva den valkiga handen, ej blott en penning i den!

Hjälp honom att fritt sig förvandla till en som kan tänka och handla se in i hans anlete klart!

Lär känna arbetarn, din broder — men minns! Vad du gör, gör snart!Men det är tyvärr nu för sent för konungamakten att göra något. Folket blickar ej längre till tronen, den falska stjärna, som så ofta svikit och nu mer än fordomdags, utan det blickar på varandra och lovar att aldrig lita på annat än sin egen tysta, förfärliga makt.

★ ★

*

Det faller ned på blågula flaggor och vimplar och vita kunga-byster ett välgörande störtregn, som lantmannen mottager med hatten i hand. 1 trasor hoprullar sig kunglighetens emblemer och majestätet själv skyndar till lunchen. Men ut ur fabrikernas portar vältrar sig arbetarhärens svarta massor, beskådande med ironiska blickar den nerblötta ståten, skyndande till sitt magra middagsmål för att om en stund åter börja sitt ringaktade värv — att föda alla dem, som i dag äta och dricka till sin konungs ära.

* ★

*

Ja, tack, mitt folk! Mottagandet var något tarvligt och mycket kyligt, men man får ej ha så stora pretentioner på Malmö. Här finns nog mycken dumhet och slaviskhet och ännu mer nyfikenhet, men här finns också, om än blott halvfärdigt, ett arbetarorganisationens verk, vars resultat känns i luften, hur mycket bourgeoisin anstränger sig för att borttaga malörts-smaken ur den popularitetens bägare, den i dag räckt sin konung och tronföljare.

Den 29 maj 1893

71 b s in t h

Festen är nu slut, och det återstår av härligheten endast äcklet och kopparslagarna. Vid sådana tillfällen bruka ett par glas absinth vara mycket välgörande, och om herrarna tillåta, skall jag skänka i.

★ *

♦

Det var en ansenlig människomassa på Limhamnsfältet i år, men sadelplatsen var glest befolkad. Dock, det folk som fanns var ju så mycket finare. Jag såg Herslow gående av och an,stram och portföljlysten, borgmästaren, trippande som en skata, polismästaren, lugn, trygg och oaffekterad, stadsfiskalen, tämligen likgiltig, detektiverna, ironiska, låtsande leta efter ficktjuvar, några godsägare med damer, med eller utan löständer, ett dussin uniformer, kungen och kronprinsen, Rudolf Asp och Bruzewitz, jämte några kända portermagdalenor från småtimmarna. De sistnämnda voro överdådigt eleganta och hade så när kommit med på den kungliga tribunen,

då majestätet bad general Peyron bjuda dit upp så många damer han ville.

Jag såg dessutom riksdagsmannen Bixlow närmande sig tribunen och sända dit upp en blick som jag omöjligen kunde tyda. Om den betydde allmän rösträtt eller tyska i folkskolorna eller endast norsk högerpolitik bör jag lämna oavgjort.

För resten såg jag ingenting därute, som var värt att anteckna. Själva kapplöpningarna voro i går mycket moderata. Inga olyckor, intet omänskligt piskande, ringa deltagare och måttlig fart i språnget.

★ ★

*

Då kungen åkte hem från kapplöpningsfältet, red en officer efter vagnen och uppmande folket med gester och tillrop att hurra. Men folket förstod honom inte, eller också ville de inte hurra, ty de voro tysta, så förargligt tysta.

Likväl tackade kungen senare på aftonen i sitt svar på Herslows frasgranna tal för »alla de tecken på hjärtlig tillgivenhet han fått röna av alla samhällsklasser». Han skulle blott ha sett, vilka det var som hurrade på Stortorget i fredags afton!

De ordningsupprätthållande myndigheterna ha i allmänhet uppfört sig humant. Men om en husarsergeant berättas, att han i går ilsknade till mot en gubbe. Han drog sabeln för att slå till honom, men råkade i stället träffa huvudet på hästen, vilken då i sin tur blev ilsken och kastade sergeanten i marken. De kringstående tyckte att det var lagom åt honom.

★ ★

*Staden hade väl i går besök av minst 4,000 lantbor, som överbefolkade gator och restauranter och i allmänhet färgade kvällens folkliv mer rojalistiskt än det annars skulle ha varit.

På Kafé Horn nådde fånigheten sin kulmen. Jag gick förbi ett par gånger och hörde bägge gångerna folksången skrålas. Stämningen var naturligtvis långt ifrån nykter, men när dessa bodbetjänter, bokhållare och dagdrivare bli fulla och deras damer komma i tagen, ha de icke längre vett att maskera sin dumhet.

Jag gick ett ögonblick fram för att höra på oväsendet och se vad det var för slags folk. Strax intill mig satt några herrar och fruntimmer, stånd och karaktär obestämbara. Det sjöngs då som värst på den tarvliga kungssången, men dessa hade hittills tegat. Det ena fruntimret fick emellertid syn på mig, gav sitt följe ett tecken, beklagade sig över att hon inte kunde sjunga, men började sedan skrika med och de andra likadant. Jag stod kvar till sången var slut och gick därpå hem, nöjd över att utan elakhet ha unnat fröken Tanklös denna lilla blygsamma glädje.

Uttrycket piga i vårt språk bör icke av demokratiska skäl bortglömmas. Men det bör icke längre användas som ett förklenande namn på den tjänande kvinnan, utan beteckna pig-naturen inom både över- och underklass. Den svenska pigan, slynan, för vilken kärleken är flams och grin, knodden och löjtnanten ideal, och ingenting annat har verklighet eller förtjänar aktning än det hon ser andra pigor värdera och akta, den representanten för svenska kvinnan förtjänar både löje och medömkan. Hon är med sina vuxna eller halvvuxna kurtisörer och sina förstenade mammor det enda folkgarde, som ännu står till ett utskrattat konungadömes förfogande. Men vidare farlig är hon inte, ty om socialdemokratin kunde och ville utveckla samma ståt, skulle hon vara med där och vara lika förtjust och fanatisk.Gammalt och nytt

Vi tillhöra cn period, som började med att draga råmärken och sätta lås för bondens lada samt gräva vallgravar och resa murar kring städerna. Att så skedde var lika naturligt som att räven än i dag omsorgsfullt döljer ingången till sitt bo eller att tigern gräver ned den del av bytet han icke strax kan förtära. Människorna måste skydda sig mot varandra med stängsel, vapen och lagar. Vi ha visserligen i varje folkslags historia en i dunkel inhöljd ursprunglig egendomsgemenskap, och forskningen har till och med visat oss en universell kommunistisk kulturperiod, vars rot är civilisationens egen rot och därför aldrig dör. Men bortsett från alla besvärande undantag

sträcker sig den vanliga historien icke bakom privategendomens tid.

En skollärare lärde en gång, att privategendomens nödvändighet var en naturlag, emedan själva djuren ha privategendom. Det ha också — rovdjuren. Hellre än att två kattor gemensamt fånga en råtta och dela den slåss de sinsemellan och Jåta råttan springa, och det är alla rovdjurs gemensamma egenskap, att de icke leva i flock utan ha var sin håla varifrån de uppvädra sitt byte. De bilda djurvärldens mäktiga bourgeoisi, för vilken alla andra darra. Men de övriga intelligenta djurslagen föredraga att leva i grupper och ha icke lärt sig att skilja mellan mitt och ditt. Myrstacken är en genialiskt uttänkt »socialiststat)). Sillen är icke sämre organisatör än Moltke, då det just är genom sina massrörelser hon skyddar sig mot rovfiskarna. Bävern är bättre nybyggare än mången smålands-

Jlxel Danielsson 43torpare. Gässen ha uppfunnit gåsmarschen, och våra vanliga husdjur leva i vilt tillstånd i hjordar nästan på samma sätt som våra förfäder levde i horder. Den språkliga likheten mellan dessa ord är säkerligen blott ett uttryck för den sociala likheten mellan det som orden beteckna. Skolläraren hade således endast rätt för så vitt han menade rovdjuren.

Man vet att privategendomen uppkom, när den gamla gentil-eller släktorganisationen genom folkvandringarna och olika stammars sammanstötning upplöstes. Denna upplösning är en uni-versel företeelse, som för flera folk, t. ex. germanerna (för att ej tala om indianerna) ligger inom historiens område. När en gång blodsbanden, som sammanhöllo de äldsta sociala bildningarna, voro slitna, kom en period, då våldet var suveränt, och därpå en, då man genom en ny organisation sökte skydd mot sin nästa. 1 vårt land börjar kulturarbetet bland de invandrande stammarna härmed. Som alla av våra förfäder ursprungligen voro rövare till sjös eller lands, innehålla våra äldsta landskapslagar huvudsakligen straffbestämmelser för egendomsbrott eller regler för ett någorlunda fredligt förhållande till grannarna. Det är icke omöjligt, att den första paragrafen i miss-gärningsbalken uppfunnits av en listig viking, som rövade en annan på hans gods och sedan skrev budordet: du skall icke stjäla! samt hängde den bestulne efter den nya lagen.

Hur barbariska än våra gamla tjuvnadslagar voro, i det tjuven vanligen hängdes, medan dråparen slapp undan med böter, vilket tyder på en tidigt utbildad egendomsfanatism, innehålla de dock åtskilliga drag, som icke kunna förklaras utan kännedom om ett försvunnet kommunistiskt samhällsskick, då jorden och dess omedelbara produkter samt boskap och verktyg voro gemensam egendom. Och vi ha än i dag kvar i vår strafflag en paragraf, som skulle synas barbarisk, om den ej i denna belysning tedde sig som en av våTa vackraste lagbestämmelser. Stöld av säd, frukt, kreatur ute å mark o. s. v. är belagd med strängare straff än stöld av den heliga penningen, och om mantar tagel ur svansen på en häst å bete, kan man få ända till ett års straffarbete.

* ★

*

Civilisation fortgår efter två lagar, som sträva att hålla varandra i jämvikt. Den ena kallas för differentieringens lag, enligt vilken utvecklingen strävar att upplösa, åtskilja och individualisera. Den andra kallas integrationens lag, och den förenar det upplösta och åtskilda till ett enda helt.

Den period, vari vi nu leva och som började med de ursprungliga släktsamhällenas upplösning, nalkas med stora steg sitt slut. Allt kraftigare verkar lagen om samhällets rörelse mot en social enhet. Organisationen fullbordar sig på alla områden, i arbetet såväl som bland de arbetande själva. Vi skola till slut alla integrera, uppgå som självständiga individer i den större individ vi kalla samhälle. Och de som arbeta för att påskynda denna väldiga utvecklingsprocess kalia vi socialdemokrater.Normal arbetsdag

i :sta-Majbladet 1894 Det är ej så många år sedan ordet normal-arbetsdag infördes i vårt språk och genom tidningspressen blev bekant för den stora allmänheten, och än i dag torde det av ett stort antal arbetare endast vara helt flyktigt uppsnappat ur en tidning eller ett folkmötestal, utan att det motsvarande begreppet blivit dem fullt klart. Vad menas då med normal arbetsdag? När är en arbetsdag normal, och när är den icke normal?

Arbetsdagens längd kan växla högst betydligt, genom arbetsgivarens tvång, genom arbetarens egen vilja eller

genom sociala förhållanden. Den vanligaste längden är 10, 11 och 12 timmar. Men man har även exempel på 14 och 16 timmars arbetsdag och å andra sidan på 9 och 8 timmars — ja, det finns ju så många människor, som icke behöva eller vilja arbeta mer än ett par tre timmar, oavsett dem som inte behöva arbeta alls. Hur lång skall en arbetsdag vara för att kallas normal?

Det finns intet slag av rörelse i världsalltet, som icke följer sin givna norm eller lag, och arbetet är ingenting annat än en medveten rörelse hos människokroppen. Liksom kol och vatten endast efter en viss lag kunna framdriva ett järnvägståg, har också det mänskiiga arbetet sin naturliga lag, fast den är mera invecklad. Vi kunna enklast uttrycka denna lag sålunda: Den levande kraft arbetaren förbrukar under sin arbetstid, måste till fullo ersättas under hans fritid, så att han icke behöver tillgripa något av den magasinerade kraft, som är nödvändig för kroppens och själens bibehållande i normalt tillstånd av hälsa. Kanej arbetaren under sin fritid ersätta hela den under arbetet förbrukade kraften, antingen därför att arbetstiden icke räcker till den nödiga vilan eller arbetslönen icke räcker till de nödiga existens- och njutningsmedlen, så måste han dagligen tillsätta något av de fonder, som efter livets allmänna lag skulle vara orörda, tills de långsamt utsinade av sig själva i en sen ålderdom. Han måste med andra ord dö i förtid eller framsläpa sin levnad i minskat välbefinnande.

Mot denna obevekliga lag tvingas arbetarklassen i de flesta länder att dagligen synda. Den onaturligt långa arbetstiden är en överträdelse, som straffar sig förfärligare, allmännare och i flera led än överträdelse av Mose bud. Dess följder avspegla sig redan i arbetarens ansiktsuttryck, hans hållning, hans språk och umgängessätt. Bristen på fritid har ofta låtit honom förbliva okunnig, understundom rå, i de flesta fall hindrat honom att komma i besittning av den förfining i seder och smak, som borde vara civilisationens allmänna frukt. Men dessa äro de lindrigaste följderna av denna det moderna samhällets dödssynd. Statistiken, som visar oss snart sagt alla livets förhållanden i nakna siffror, hotade en tid att icke bli något annat än ett fruktansvärt protokoll över sjukbesök. Man fann de nyfödda till en oroväckande procent hemfallna åt döden i vaggan, och övriga unga fann man i allt större antal behäftade med sjukdomsanlag och en allmän svaghet, som bestämde dem till en förtidig död. De vuxna, denna miljardarmé av hantverkare och fabriksarbetare, som jäktas till döds under den järnhårda arbetsdisciplin, storindustrin framkallat, befunnos redan vid utträdet på arbetsmarknaden försvagade av vanvård och brist, och deras glädjelösa slaveri i kapitalets tjänst kunde ej fylla ut ett vanligt människolivs längd.

Men i ännu förfärligare former framträdde följderna av den fysiska utplundringen. Den fysiska urartningen drager med sig den moraliska. 1 ett land, där den kapitalistiska storindustrin, utan kontroll, ofta utan hinder ens av den allmänna opinionen,får fritt förfoga över alla arbetsdugliga armar, unga och gamla, sjuka och friska, manliga och kvinnliga, måste det uppstå elände i otaliga former, och mellan elände och brott är avståndet lätt överhoppat. Vore arbetarklassen ej så andligt och kroppsligt nedbruten genom ett otillräckligt lönat och överansträngande arbete, vore den ej ofta så försoffad genom umbäranden och saknad av ledighet till självuppfostran och en ädlare livsnjutning, skulle säkerligen våra fängelser ej vara så överfyllda, prostitutionen ej så förfärande utbredd och antalet av dem, som slutligen ej kunna uppresas, så stort. Verkningarna av den för långa arbetstiden sträcka sig från den enskilde individen till hela släktet och dess moraliska rot, familjelivet, som de upplösa och ödelägga.

Så stod det till i England, den moderna industrins mönsterland, när i mitten av detta århundrade en mäktig folkopinion framtvang den första lagen till skydd för arbetare, varigenom arbetsdagen för kvinnor cch minderåriga inskränktes till 10 timmar. Det var första steget, och det visade sig så välgörande för den engelska arbetarklassens fysiska och moraliska hälsa, att allt flera industrigrenar lades under 1847 ^rs ^ess

tio-timmars-dagen blev allmän även bland män.

Men där stannade man icke. Redan 1853 började byggnadsarbetarna i London en rörelse för arbetsdagens ytterligare förkortning till nio timmar, och deras exempel följdes av andra yrken. Genom blotta kraften hos sina väl organiserade fackföreningar lyckades det de engelska arbetarna, efter en rad av förbittrade strider mellan kapital och arbete, att i de flesta yrken införa denna arbetsdag, som för ögonblicket är den vanliga i England. Fackföreningarna arbeta nu på åtta-timmars-dagens införande genom allmän lag, och redan är en sådan lag för

kolgruvindustrin antagen.

Den engelska regeringen har för övrigt redan praktiskt tillämpat åtta-timmars-dagen bland statens egna arbetare och därvid vunnit resultat, vars gynnsamhet kommer att bli av storvikt vid åtta timmars-billens framläggande på allyar i parlamentet.

Så långt har man hunnit i England. Den allmänna meningen har där för länge sedan fastställt åtta-timmars-dagen såsom den normala arbetsdagen, och denna mening är där tillräckligt stark för att inom kort genomdriva en motsvarande lag.

1 "Frankrike och Tyskland äro regeringarna och de lagstiftande församlingarna mera avogt stämda mot en lagstadgad arbetsdag. Alen i det förra landet har tanken på en reglering genom staten av arbetstiden tidigare-omfattats med helt annat intresse av lagstiftarna. Sålunda hände det sig efter februarirevolutionen 1848, att den provisoriska regeringen den 2 mars utfärdade en allmän lag, som reducerade arbetstiden med en timme.] våra dagar har Paris' radikala municipalråd infört åttartimmars-dagen bland stadens arbetare, och efter socialdemokratins hastiga tillväxt under de senaste åren står även i Frankrike frågan om åtta timmars normalarbetsdag långt framme på dagordningen. Det var som bekant på de internationella arfcetarkongresserna i Paris 1889, som det första gången beslöts, att den 1 maj världen runt demonstrera för åtta-timmars dagen.

Amerikas "Förenta stater ha varit skådeplatsen för den våldsammaste åtta-timmars-rörelse. De ryktbara »chicagoanarki-sterna» voro i själva verket ingenting annat än lidelsefulla och energiska förkämpar för denna reform. En stor del av de särskilda staterna i unionen ha också normalarbetsdagar, som emellertid ännu icke äro av stor praktisk betydelse, då övertidsarbete tillåtes. 1 Ohio, Alaine, Rhode Island, New Hampshire, New Jersey m. fl. existerar sålunda en lagstadgad tio-timmars-dagf i New York, Wisconsin, Connecticut, Pennsyl-vanien, Illinois och Californien en åtta-timmars-dag} vilken emellertid som sagt är föga bindande för arbetsgivarna.

] Australien ha arbetarna inom de större yrkena haft sin åtta-timmars-dag ända från 1850-talet. 1 synnethet i statenVictoria äro både fackföreningsväsendet och lagstiftningen högt utvecklade. Genom den mönstergilla fabriks- och verkstadslagen av f88$ är arbetsdagen därstädes inskränkt till 8 timmar för alla kvinnor och minderåriga, och genom de starka fackföreningarna hålles den i de flesta yrken vid samma gräns även för de manliga arbetarna.

Blott två land i Europa ha lagstadgad normalarbetsdag. De äro Schweiz och Österrike. I Schweiz antogs den 1878 och i Österrike 1884. 1 båda landen är arbetsdagens maximallängd fastställd till 1 1 timmar, och det övas en synnerligen sträng kontroll över lagens efterlevnad, vilket fabriksinspektörerna skänkt sitt erkännande.

Vi se av dénna korta historiska och geografiska överblick, att den allmänna opinionen flerstädes börjat omfatta åtta-tim-mars-dagen såsom den normala, vilken bör genom borgerlig lag garanteras arbetarna. Ännu tydligare ha i detta avseende de internationella socialistiska arbetarkongresserna uttryckt sig. Så väl kongresserna i Paris 1889 som de i Briissel (1890) och Ziirich (1893) fixerade arbetsdagens maximallängd till åtta timmar samt ha genom sina beslut att varje år den 1 maj förnya den mellanfolkliga demonstrationen gjort åtta-timmars-dagen till den bland alla lands arbetare vedertagna normalarbetsdagen, vars införande på lagstiftningens väg är en av arbetarpartiernas närmaste uppgifter.

Vi skola nu upptaga till behandling de vanliga fördomarna och betänkligheterna mot normalarbetsdagen, sedan vi fått veta, att den bör ha åtta timmars längd och vara fixerad genom lag, så att ingen arbetsgivare, utan att åsamka sig dryga penningböter, skall kunna genom lock eller pock förmå sina arbetare att arbeta längre. Man har sagt, att en minskning av arbetsdagen till åtta timmar även skulle minska arbetarens timlön och därmed hans totalinkomster, emedan nationalförmögenheten icke komme att bibehålla sig vid samma storlek, om arbetstiden så väsentligt inskränktes, vadan arbetarklassen skulle blifattigare och hela landet mindre konkurrensdugligt med utlandet.

Dessa betänkligheter mot den stora reformen äro besläktade med den fordom gängse teorin, att arbetaren uträttade mer ju mindre lön han fick, att en ökad välmåga bland arbetarna hade till följd minskad arbetslust och

minskad arbetsförmåga. »Arbetaren borde vara fattig», lärde rent ut vissa svenska nationalekonomer i slutet av förra århundradet, och av detta skäl var man mycket bekymrad över potatisens införande, emedan arbetarens läge genom detta billiga födoämne hotade att höjas. Men man har så småningom både i teorin och praktiken måst göra en ändring i denna uppfattning. Vi ha till hands ett litet arbete av Lujo Brentano*, nyss översatt till svenska av överingenjören Andrée, vari denna fråga från arbetsgivaresynpunkt underkastas en omsorgsfull granskning. Författaren kommer därvid till det resultat, att arbetets produktivitet (alstringsförmåga) varit mindre under de tider och i de land, som bjudit den minsta lönen och haft den längsta arbetsdagen, och han bevisar sanningen i sitt påstående genom talrika exempel ur historien och statistiken. Icke kunde forntidens egyptier, som arbetade dagen lång åt de enväldige re-genterna för några frukter av dadelpalmen, frambringa ens tillnärmelsevis så mycket som den engelske arbetaren i våra dagar med nio timmars arbetsdag och flera gånger större lön. Kinesen, irländaren, polacken och italienaren, som av arbetsgivarna äro kända för att låta sig nöja med usla löner, äro också kända för sin ringare flit och sin oförmåga av intensiv produktion. Den största arbetsprestationen lämnas av de engelska och amerikanska arbetarna, som ha den högsta arbetslönen och den kortaste arbetsdagen.

Huru förklara detta? Vi ha hört uppgivas, att en arbetare kan t. ex. på nio timmar uträtta lika mycket eller nästan lika

* Lujo Brentano, Arbetslönens och arbetstidens förhållande till arbetsprestationen. Pris 1:25;.mycket som på elva timmar. Hundratals arbetsgivare kunna styrka dessa erfarenhetsrön. De två sista timmarna av en onaturligt lång arbetsdag är arbetaren icke i stånd att funktionera med nödig energi. Tröttheten gör honom dessutom mindre uppmärksam, vilket har till följd, att råämne spilies och arbetsmaterial vårdslösas, varigenom arbetsgivaren kan komma att på dessa timmar göra direkta förluster. Detta förhållande spelar en mycket viktig roll, men ännu viktigare är en annan omständighet, som kommer i betraktande, när möjligheten av en åtta-timmars-dag diskuteras.

Det är genom maskineriets ständiga tillökning och förbättring och produktionsmedlens koncentrering, i det de små affärerna uppslukas av de stora, som det lyckats den engelska storindustrin att behålla herraväldet på världsmarknaden, oaktat fabrikanterna nödgats inskränka arbetstiden och höja lönen, medan arbetsgivarna på kontinenten ogenerat kunde göra tvärtom. 1 ovannämnda arbete göres följande jämförelse beträffande spinnerierna: »1 England sköter arbetarna dubbelt så mycket maskineri som i Tyskland. Maskinerna gå snabbare. Förlusten i förhållande till maskinens teoretiska effekt är mindre. 1 sistnämnda avseende märkes, att i England spolarnas avtagning och uppsättning sker fortare, att trådens avslitning mera sällan förekommer och att de avslitna trådarnas hopknytning drager kortare tid. Härav framgår, att arbetskostnaden pr skålpund garn — i synnerhet när kostnaden för tillsynen medräknas — är avgjort billigare i England än i Tyskland; och detta ehuru de engelska spinnarnas löner äro nästan dubbelt så höga som i Tyskland och arbetstiden föga överstiger 9 timmar mot 11 — 1 1 Va i Tyskland.»

På den förkortade arbetsdagens förmåga att koncentrera produktionsmedlen lämnar samma industri iika lärorika exempel. »Spindlarnas och de mekaniska vävstolarnas antal i England har från år 1850 till 1890 fördubblats, medan fabrikernas antal från år 1850 till 1878 blott stigit från 1,932 till 2,674och därefter t. o. m. nedsjunkit till 2,538 år 1890, under det spindlarnas antal samtidigt ytterligare ökats.»

»Ann.u förvånansvärdare och viktigare äro dock de tekniska framstegen i den inre fabriksdriften. 1 spinnerierna finna vi spindelantalet på varje spinnstol tredubblat. Medan varje maskin förut endast förmådde att föra högst 800 spindlar, finnas nu self-actors med mer än 2,400 spindlar. En selfactor har numera i medeltal 2,000 spindlar.

Därjämte hava maskinerna en betydligt större hastighet. Vagnens väg har ökats från 58 tum till 65, och tiden för dess gång ut och in har sjunkit till nästan hälften, ja i vissa fall till en tredjedel. Medan spindlarna år 1835 blott gjorde 4,200 varv i minuten, har varvantalet nu stigit till 9,000 och i några fall till 11,000, och medan man förut till ullens rengöring behövde bearbeta den två gånger, är nu en enda bearbetning tillräcklig.»

Dessa vittnesbörd från den engelska textilindustrin skulle kunna mångfaldigas med exempel från andra yrkesgrenar. Överallt bekräftar sig det sakförhållandet, att en reducering av arbetstiden, även vid förhöjd

arbetslön, icke> som kapitalistpressen i vårt land påstått och påstår, har till följd en mindre arbetsprodukt, utan tvärtom en så väsentlig stegring av arbetets prestationsförmåga, att reformen t. o. m. ur arbetsgivaresynpunkt visar sig när som helst kunna med fördel vidtagas.

Varför då dröja längre? 1 vårt land befinner sig frågan ännu i »utredningens» stadium. Utan tvivel är också en noggrann utredning härvidlag både nyttig och nödvändig. Men om den allmänna opinionen och i all synnerhet arbetarna själva försumma att på riksdagen öva ett lämpligt tryck, kan en dyrbar tid onödigtvis bortspillas. Den första arbetarkommittén, tillsatt för att utarbeta ett omfattande förslag till arbetarskyddslagar, beräknade att arbetstiden i Sverge i genomsnitt är över 1 1 timmar, med nödiga raster samt gång till och från arbetet 131/g till 14 timmar. En sådan siffra talar ett språk, som ärtydligt nog. Vid 1892 års riksdag kom normalarbetsdagsfrågan första gången på allvar på tal i vår riksdag genom herr Fridtjuv Bergs motion. 1 år har den för tredje gången blivit av samme motionär framdragen till debatt, och det utskott, som hade henne till behandling, har i en längre motivering tillstyrkt förslaget om en snar statistisk utredning, med stöd varav ett lagförslag kunde utarbetas. Just då detta skrives, får man veta, att andra kammaren med 101 röster mot 89 bifallit utskottets hemställan. Frågans öde beror, nu tillsvidare av omröstningen i första kammaren.

Hur än denna utfaller beror dock dess slutliga lösning på ett tillfredsställande sätt av arbetarnas egen hållning till densamma, av styrkan hos dess fackliga organisationer, av dess politiska livaktighet och framför allt av den rösträttsrörelse, vars skyndsamma och lyckliga fullbordande är uppdraget åt

dem.När kungen kom

Staden håller på att vakna.

Det råkalla, dimmiga mörkret, som legat liksom komprimerat över vatten och stränder, har långsamt lyft sig, och den första gryningen smyger sig sakta in över förstäderna och silar ner mellan fabriksskorstenarna och hustaken.

Ännu höras endast enstaka, bestämda ljud. Men polisen, som patrullerar längs utfartsgatan, har fått ett nervöst och känsligt temperament under sin mångåriga ensliga promenad och kan med sitt särskilda sinne uppfatta, att fabriksstaden börjar genomilas av en skälvande sprittning. Den kommer från tusentals nakna människokroppar, som rysa när de måste upp ur de varma sängkläderna och i den kalla arbetsdräkten. Polisen torkar dimman ur mustascherna och ser på sitt ur. Han stannar nere vid bron och vänder sig om, genomforskande med sina små övade ögon den halvmörka förstaden, som skälver av olust. Så småningom uppstiger ur dunklet ett dovt, obestämt, avlägset buller som från bränningar långt bort. Det kommer närmare, växer hastigt ut och fyller hela luften med ett tusen-faldigt trampande, klappande, smällande och flåsande. Om några ögonblick vältra sig fabrikernas arbetare, en svart massa, belyst av den grå dagern, mot broarna över kanalen.

De komma alla, män och kvinnor, gubbar och barn, i snabb takt, liksom uppskrämda och jagade av något fruktansvärt bakom dem. De tala icke med varandra, ty de ha ej tid. Den första fabrikspipan ger signal framför dem med ett gällt, vresigt viss-lande, och liksom förbittrade över att ha blivit förekomna* stämma de andra in i ett öronslitande mångstämmigt skrik, som ökar farten hos den framvällande floden på trottoarerna. Var och en känner sin pipa, och när den ljuder tar han ett språng som om han fått ett piskslag. Men över hela denna oroliga, frampiskade, sprittande massa sänker sig plötsligt några ögonblicks tillprässat lugn, när den kolossala yllefabrikens signal, grov, mörk och brakande som ett åskdunder, överröstar alla de andra, skakande luften och marken. Den håller ut under flera minuter, liksom njutande av sin härskarröst, och när den äntligen dallrat bort i ett dovt rytande, blir allt tyst, och arbetet har börjat. Om en stund ser det ut som om staden somnat igen, ty arbetarskarorna äro inlåsta på fabrikerna, och affärsstaden ligger ännu i sin ljuvaste morgonslummer.

Det blåser upp en frisk vind från havet och packar dimman tätare mot land, innan hon sönderrives och försvinner. Kanalen, som med sin halvcirkel, liknande två av havet utsända armar, skiljer förstäderna från gamla staden, röres upp av vågsvallet och sprider åt alla håll en tjock, vidrig lukt av alla industrins upplösta avskräden, blandade om varandra. Vattnet är svart och tranglänsande, men efter hand som fabrikerna börja uttömma sitt slamvatten uppstå olikfärgade fläckar kring kloaktrummornas mynningar, och var och en av dessa fläckar luktar

på sitt sätt till dess den flyter ihop med de andra. Här spy fabriker av alla slag ut sin orenlighet, väverier, spinnerier, verkstäder, kritbruk, slakterier, oljeslagerier, tvättstugor och garverier, fabriker, som lämna i annan form choklad, karameller, margarin, maccaroner, korv, senap, blanksmörja, ättika, tändstickor, cigarrer, åskledare, bläck, guano, tvål och parfymer. Själva bouqétn på det hela skänka rännstéYiarna, vars innehåll långsamt rinner ned utmed bankerna. Så bildas stadens atmosfär.

Denna stinkande grav kan ingen Herkules ränsa. Men Her-kules arbetade ändå varje dag från gryningen till mörkrets inbrott. Han låg än här och än där, fasttjudrad med bogser-linor och vände i oavbruten enformighet sina mudderskopor, upprörande en avskyvärd stank från kanalens botten. Skepparen på denna trista farkost, en gammal gråskäggig och solstekt man, hade för länge sedan tröttnat på muddringen såsom resultatlös, men han muddrade ändå, ty hans yrke berättigade honom icke till avsked med pension. Han kom varje morgon med sin korta kritpipa i mun ned till Herkules, lät göra honom loss, såg på vinden med vresig min och lade sig på ett lämpligt ställe för att börja skrapa på den bottenlösa botinen. Men kom någon och ställde sig med hån och smädelser på kanalbanken, tog han kritpipan ur mun och skrek ursinnig:

— Det syns nog inte något resultat av att jag muddrar, men om jag inte muddrade, skulle ni få se på resultat.

Och så fortsatte han året om sitt tröstlösa arbete.

Men i dag, då han redan satt sitt gnisslande verk i gång, kom stadsingenjören ner till honom och sade torrt:

— 1 dag blir det ingen muddring av, Månssoft.

— Varför det? Månsson såg mycket häpen ut och hade kritpipan i hand.

— Därför att kungen kommer hit. Månsson får låta sina gaser vila i ro i dag. Det är ingen fin parfym att bjuda så höga gäster på.

Därvid blev det. Månsson måste stanna sina skopor och bege sig i land. Affärsstaden började nu vakna cch bereda sig till den ovanliga högtiden, som reddan på förhand verkade berusande och framkallade en häftig feber i butiker och kontor. Alla fönster voro dekorerade i kungens färger, den gula och den blå Tillfället hade begagnats även av de minsta och fattigaste krämarna att fästa allmänhetens uppmärksamhet på deras rojalistiska sinnelag och deras förträffliga artiklar. Överallt flaggades i ett barbariskt överflöd, som blottade denna krä-marbefolknings naturliga smaklöshet. Vart man såg stöttes ögat av den ändlösa blågula enformigheten. På torget ordnar redan polisbefälet det underdåniga folket i häck, och kungen väntas nu av ett par hundra nyborstade cylindrar, några tjog per-mitterade bodbetjänter, en flock utsmugna tjänstflickor och alla stadens skrikande pojkar, som utkommenderats ur folkskolorna och långt innan den kungliga kortégen ruliat fram börjat öva sina tjänstvilliga strupar.

Det andra folket var inlåst i fabrikerna och verkstäderna.

Några gula plymer vippa framåt genom häcken, några tjut från pojkarna nedtystas, det kungliga extratåget ger signal, alla hattarna omkring järnvägsstationen flyga i luften, och kungen har kommit till staden.

Den väl vil Jige kungen tar en konjak i waggonen, en gammal svensk enspännare, och sätter sig i landshövdingens ekipage bland tre gula favoritplymer. Han hör med blandade känslor pojkarnas ursinniga vrålande och tycker att folket är något ensidigt valt. Men de lysande butiksfönstren ersätta dessa brister i mottagandet. Han ser överallt sitt namnchiffer, och han välver högre sitt bröst under pojkarnas skrän, i medvetande om att han är den störste bland sandwichsmän. 1 denna stad skall kommersen gå bra och alla affärer blomstra ymnigt sedan den kungliga kortégen rullat fram genom gatorna.

Därför bjuder man nu kungen utan knussel på den gentila-ste frukost och sedan han sovit frukosten av sig, på en makalös middag, varefter man drar sig tillbaka i rådhusets festvåning.

Telegrammen berätta samma dag, att kungen mottagits med entusiasm av stadens befolkning, och han själv var så mycket mera rörd som han kommit dit i fruktan, att socialisterna skulle ställa till demonstrationer och oväsen.

Därtill hade de lyckligtvis intet tillfälle, ty de voro väl inlåsta. När de sluppo lös på kvällen och med trötta ben och hängande armar släpade sig över broarna för att åter söka upp sina bäddar och i myllrande svarta skaror översvämmade gator och torg, höll affärsstaden på med deserten till middagen, och Månsson hade redan gått ombord på Herkules, och mudder-skoporna sörplade som vanligt i den stinkande gyttjan.

Och snart hade förstäderna somnat utan en tanke på kungen.ABSALON

FRAGMENT UR ETT SKÅDESPEL, SOM KNAPPAST BLIR UPPFÖRT

LUC1FER 1895

: : : TIDEN: SLUTET AV UOO-TALET : : :

PLATSEN: MELLAN LUND OCH ÖRESUND

PERSONER:

ABSALON, ärkebiskop i Lund.

ÅKE TUBBESSON, en ledare för bonderesningen.

PETER LANGE, hovman.

EDSER, kristen präst.

ELNA, hans hustru.

TRULS GYCKLARE.

En främmande riddare.

Förste bonden.

Andre bonden.

Jlxel Danielsson

44Folktinget

Under denna tid voro de skånska slätterna ännu betäckta av täta bokskogar, och på de odlade fälten mellan dessa bodde en dittills oberoende befolkning, som var ryktbar i hela norden för sin frihetskärlek och sin sega uthållighet i kampen mot adeln, kyrkan och kungadömet, vilka hjälptes åt att tillintetgöra resterna av den gamla odalmannaklassen. Den danske kungen hade börjat underlägga sig stora sträckor av den bästa jorden och skänka eller panta dem bort till den nya ryttaradeln, som snart betraktade sig som ägare till jorden. På detta sätt uppkommo nu efter hand de stora skånska godsen, som än i dag existera, utan att någon revision av äganderätten blivit företagen. Med adeln och kungen ville kyrkan dela bytet, och hennes målsmän, ärkebiskoparna i Lund, tillskansade sig genom list och våld från bönderna den närmast kyrkorna och klostren liggande jorden. Härigenom försvagades i hög grad bondeklassen, och massor av fordom bofaste måste söka sig sitt uppehälle i städerna eller som tjänare åt herremännen.

Bland de fria bönderna fanns det skarpsynta män, som insågo, att de själva och hela landet hotades med ofärd av dessa inhemska inkräktare och de ville därför sammanrota allmogen till motstånd.

Förtrycket växte nu med varje år. Kungen tillsatte fogdar och länsmän, som med blodig ^barmhärtighet indrevo de skatter han pålade, och tvungo bönderna att på obanade stigar bära träd till kusten för hans flotta. Men värst blev det sedan Absalon blev ärkebiskop i Lund. Han sökte tvinga allmogen att erlägga tionde till kyrkan och genomdriva celibatet för prästerna. Men bönderna motsatte sig envist dessa påbud. De jagade ärkebiskopen ur landet, och d& han jämte kungen kom tillbaka i spetsen för en här, läto de budkavlen gå omkring och mötte fienden vid Dysiebro i Onsjö härad. Där blevo norra Skånes bönder efter en manhaftig strid nedgjorda av de bättre beväpnade ryttarna, och vid Getinge måste även Frostin-garna underkasta sig. Något tionde fick emellertid icke ärkebiskopen ändå..

Bönderna gjorde snart på nytt uppror under den skicklige Åke Tubbes-sons ledning och sammanfattade sina fordringar i ett program. De avlyste alla skatter till kungen och kyrkan och påbjödo, att prästerna skulle gifta sig för att bliva ett med folket, och därjämte indrogo de ärkebiskopsstolen i Lund, emedan den ansågs överflödig. De värsta herremännen straffade de genom att bränna upp d^ras gårdar.

Huvudslaget stod denna gång vid Lomma å samt slutade med bondehärens fullständiga nederlag och flykt. Härefter lyckades det Absalon och kungen att bliva herrar i landet.Skogshult med kyrka och kyrkogård i fonden. FörmiddagssoJ genom lövverket. Äke Tubbesson i spetsen för beväpnade bönder. Elna och Edser i en allmogegrupp. Senare: Absalon med följe.

'Elna:

Hur går det, Edser?

Edser;

Ja, det ingen dödlig vet.

Nog rasar branden över hela landet, och resningen är allmän emot väpnarbandet, men Absalon blir säkert aldrig bet.

Det är ej gott att slåss mot kung och kyrka, och föra krig mot det de flesta dyrka.

En bonde:

Nej, präst, bland folket finnes ingen själ, som dyrkar skatterna till kung och herrar och tionden till bispen, ingen träl, som vördar den hans liv förvärrar.

Nu ska* vi hämnas långa tiders svek och ta igen vår rätt i blodig lek.

Elna:

Det give gud! O, vore jag en man, som kunde kämpa här med ord och svärd och sprida elden ut till varje härd och egga foik och herrar mot varann!

Edser:

Min kära brud, en präst får icke strida, och kvinnan hans skall stå invid hans sida.

Elna:

Ar jag en brud? Din kyrkas nya lära har av min brudsäng gjort en skökas bäddoch av var präst med äktenskap beträdd en straffvärd man förutan ämbete och ära.

Vad har du annat val, min vän, än kämpa?

Det går ju längre ej med hovsam lämpa.

Skall detta påvebud om celibat bli lag och varje ordets tolk en syndig munk, som bryter dygdens bud för varje klunk, då blir här midnattsmörkt på ljusan dag, och vi bli jagade i döden, du och jag.

Nej, låt oss slåss med folket emot påven!

Vi reda oss förutan tionden i håven.

(Truls Gycklare uppträder med en katt under armen.)

En röst:

Vad skall den gycklarn göra här med katten?

Truls:

Här är ju uppbörd, folk, av tiondeskatten.

(Allmänt skratt.) Ake Tubbesson (stiger upp på en kulle):

Allmogemän! Jag hälsar eder alla välkomna hit till detta fria ting, att knyta åter hop vår brutna ring, där dödens luckor nya kämpar kalla.

Segt var vårt tålamod i skymfens tider, och seg skall bli vår kraft i dessa strider.

(Rörelse.)

Nu lyssnen till mitt ord och mina råd!

Jag kommer genom skogarna från kusten, där jag sökt finna händelsernas tråd, och sist från Frosta, där den sista dusten emellan kung och bisp och bönder brann.

1 varje syssel dyster harm jag fann och bönderna beslutna att ej mäkla med varken spira eller helig kräkla.Kung Valdemar och biskopen ha tänkt att efter Dysieslaget allt var kuvat och, se'n de allra sturskaste man hängt, var avgrundsplan, som bispen ruvat, förverkligad. Men annat folket tänker.

] varje sorgset öga hämnden blänker, och vart jag kom man tryckte fast min hand och bad mig hjälpa sig att ur vårt land fördriva detta rövarfölje.

(Larmande bifall och vapenskrammel.)

Bröder!

Jag vet 1 följen mig, och jag vill bliva

den kraft som ena länken vid den andra löder,

när ondsint tvedräkt vill sitt spel bedriva.

Nu låtom oss besluta vad vi vilja

och vad som visligt är från dårskap skilja.

Vi strida emot tvänne hårda makter, mot kungadömet och dess köpta vakter, mot riddare i järn, som ta vår jord, och ge betalning blott i våld och mord, mot djurisk länsman, som vår sista skärv i kraft av lag, som ingen gillat, stjäl, och landet plundrar intill plog och härv, att snart var bonde blir en lumpen träl.

Vi ha ej lust att lyda sådan kung och lämna odlad jord åt legodrängar.

Vi ha ett frihetsarv att giva varje ung och måste värna våra döttrars sängar. —

Det är ej mycket kvar av gamla seder, då allt var byggt på frie männers heder, och kungen var bland likar blott den främste, och girig lätting ansågs som den sämste Då prästen själv var aktad odalman, och av sin högre visdom bärgning fann,och ingen kyrka fanns med kanoniker

och lastbar munkflock, som på näring skriker.

Vi leva nu i kristna religionen, som skänker salighet åt nådehjonen, blott bispen bliver rik och munken full, och fattigman föraktar gods och gull.

Truls:

Såsom det skrivet står att han bör göra, uti en gammal bok, som vi ej sett.

Giv akt! Nu kommer bispen för att höra om vi av påvens bullar lärt oss vett.

(Absalon med sina ryttare spränger fram ur skogen. Bönderna sluta sig hotfullt kring Åke Tubbesson, som anbefaller lugn.)

Ake Tubbesson:

Rid fram, Ers nåde, men för tingets frid, som nordbon håller helig allan tid, låt edra knektar där i brynet dröja, ty bondens öga tål ej deras tröja.

Absalon;

När man skall färdas ibland upprorsmän, som häda gud och trotsa konungen, man måste till sitt livs och kyrkans värn de goda bönder möta klädd i järn.

Truls:

Ty det står tydligt skrivet, att i skidan ej vile bispens svärd i kristlig bidan.

Han måste byta korset ut mot lansen och gyllne mitran emot törnekransen.

En bonde:

Nej, hör du, Truls, var står det skrivet, frågas?Truts;

Ja, var står allt det andra, dumma bonde?

Jag vill bli hängd och sedan evigt plågas på glödgat halster hos hans nåd hin onde, om det ej står uti en bok med spännen, vars siWer 1 betalt i reda svett, men utan att ha lärt er bättre vett, emedan I dess innehåll ej kännen.

Ty spännena ha knäppts av helga händer, och ingen ann' än bispen bladen vänder.

Jlke Tubbesson:

Ers nåd, det är ej vi som häda gud.

Vi vörda alla här hans höga bud.

JS/len kyrkan själv är ett ofantligt gäckeri, en skymflig plåga för var själ däri.

Vi tro ej, att en evig gud befallt att åt hans präster vi ska offra allt, som oförytterligt har nämnts i norden och är det högsta goda här på jorden.

Er kyrka bondens frihet undertrycker i oblygt brödralag med nidingar och bröd och vapen från oss skonlöst rycker och våra söner tar till väringar.

Ni vet, Ers nåd, vad striden gällt och gäller. Vi prutat ej och göra’t nu ej heller. #

Den skatt ni egenmäktigt oss har pålagt och detta grymma bud ni prästen ålagt vi som en trampad orm ha rest oss mot, och svarat med ett härskri på ert hot.

Det strider emot nordisk lag och rätt, att pressa skatt av folk på sådant sätt.

Och denna skatt är ej till bondens bästa, den har till syfte blott att här befästaför framtiden en farlig övermakt, som re’n i många land omändabrakt all folkfrihet och oböjd mannakraft och all den trygga ro de fordom haft.

Den jord vi odla är nog karg ändå,

om ej en tiondel av mödans lön

skall tas som tvungen gäld för prästens bön

till allfader för dem som kornet så.

Vårt folk vill ha en billig religion, ty starkare är ännu här ej tron.

Ers nåd, vi vägra eder denna gärd och resa mot er kyrka våra svärd.

(Bifallsrop och slag på sköldarna.)*

Absalon:

Som eder ärkebiskop är jag här,

har färdats genom faror och besvär

att böja fredligt alla styva nackar

och straffa dem som kung och mig belackar.

(Oväsen.)

1 tron, att jag och ingen ann’ bär skulden för allt vår kyrka gör och göra låter, för skatten som, i andra länder gulden,

1 trotsigt vägrat giva och nu åter med brottsligt uppror undandragen er; för kyskhetslagen, som] högt förbannen, emedan ingen av er tanken ser, som höga andar lagt däri, att mannen, åt kyrkan vigd, ej vigas bör med kvinna, men i sitt kall sin enda kärlek finna.

Det är ej jag, som stiftat dessa lagar, jag får ej göra som mig själv behagar, det är den vilja, som från Petri stol behärskar och bestämmer folkens öden,och, majestätiskt upphöjd som en sol, av ingen undflys kan, ej ens i döden.

Ve er, som förolämpen denna makt, som kejsare och kungar ren till fota lagt och straffar strängt den hennes planer motstår och icke vandrar ödmjukt uti rätta fotspår.

Ni sett hur himlens blixt förtorka kan det gröna träd dess stråle hann; så vissnar ock till död i evighet det mänskobarn, som i sin fåvitskhet djärvs lyfta handen emot kyrkans förste, ty bannets stråle träffar minst som störste, och se’n man tvingat kejsarn till Canossa, man kan väl några sturska bönder krossa.

(Tumult. Bönderna tränga fram mot ärkebiskopen, som förgäves söker

återfå ordet.)

Truls (i jämmerlig ton):

Ers nåd, o gör för mig ett undantag, när eder svåra bulla steks en dag åt dessa dumma bönde^ som ej fatta, att man till prästerskapet måste skatta.

Väl är jag jord- och arvlös, men min moster, en moster, som jag ej för guld vill mista, har kvar sin katt, som nyss fick tio foster.

De nio har jag dränkt, här är det sista.

(Truls vill överlämna sitt tionde. Skratt. Därpå tilltager tumultet. Ärkebiskopen, som känner sig för svag att göra motstånd, drar sig undan med sina ryttare, förföljd av bönderna.)Slaget

Scenen är den samma som i föregående tablå.

En främmande riddare.

(Sitter av och binder sin häst.)

Peter Eange (sårad och flyende):

Vem är väl ni, som makligt rastar här, har ni ej tagit del i striden där?

(Pekar mot Lommaån.)

T^iddaren:

Jag vet av ingenting, herr ridddare, har endast hört de slagnes skrik och ve.

Som främling reser jag igenom trakten och har från denna kulle åsett jakten, som dragit fram längs ån så djuriskt vilt, att jag med möda vän från ovän skiljt.

Jag kan förstå, att bispens ryttarflock i dag har färgat blodig bondens rock.

Peter Eange (sjunker ned på marken):

Gå ner till Lomma å och se dess vatten, det skall av blodet lysa rött i natten och färga strandens gräs och blommor röda och låta muntra morgonsolen veta, att Skånes fria bönder äro döda.

De levande sin fosterjord må leta!

T\iddaren:

Min vän, din tappra hand käns kallna. Skall även du bli en ibland de fallna?Peter Lange:

An mer, en av de ärelösa glömda, som bli i hävdens djupsta mörker gömda.

Jag var en hovman, fast jag ärligt stred av kärlek till mitt folk i bondens led.

(Dör.)

^Bönder komma flyende över platsen. Många falla döende ned. Hitta, som störtat ut ur prästgården, följd av Tzdser, ger dem vin ur en flaska.)

AJ^e Tubbesson (dödligt sårad, söker förgäves samla de flyende till ny strid):

Nu är det slut, vi fått ett dödligt slag och ende levande på platsen jag!

(Faller omkull.)

Så dör jag nöjd, fastän i bitter sorg; att dö är bättre än att leva skammen.

Och ointaglig, bisp, är nu din borg!

Det finns ej längre räddning. Amen!

(En av Absalons ryttare spränger fram och genomborrar honom med sin lans.)

T{iddaren:

Det var ett sting, som genom sekler känns.

Vid sådan syn i barmen hjärtat bränns.

Du, tappra folk, det sista var bland alla som hopplöst sett sin frihet kvävd i blod.

(Lutar sig över Åke Tubbesson.)

När skola väl de domsbasuner skalla, då man ditt minne firar, kämpe god?Till guds domstol

Hos ärkebiskopen. Absalon sitter sjuk i en länstol. Utanför höres strid. En bonde, blodig och sönderhuggen, vacklar in, åtföljd av Truls och andra bönder.

Bonden.

(Faller ned i dödsminuten framför ärkebiskopen och fixerar honom med fruktansvärd skärpa.)

Absalon (blek och darrande):

Vad vill du, man, säg fort din bön!

Min sjuka kropp fördrager ej ditt stön.

Bonden (utån att släppa Absalons blick):

Ej mer en bön till dig min läpp skall stamma.

Jag bad dig, när du stal min gård och jord och sudlade ditt namn med kvinnomord.

Bed själv en nådig gud din själ anamma!

Ty kanske nådens rikdom icke räcker, den store ärkebispens synd ej täcker, när jag till Herrans domstol kallar dig, att han må döma mellan dig och mig.

(Bonden dör, och Absalon faller livlös mot länstolens stöd. Bönderna bliva stående i stum andakt, tills en av dem utropar):

Så tog väl djävulen vår bisp till sist!

Det finnes dock en domare för alla.

Truls:

Men skatt och kyrka ha vi kvar så visst.

Dem tar ej fan, hur än vi må åkalla.Brandsyn

Sverge förtjänar en särskild plats i den sedvanliga nyårsrevyn, dels emedan där ingenting hänt och dels emedan där ser ut att icke heller komma att hända någonting. Man kan ej hålla revy på allvar med ett sådant land. Jag vill därför i stället hålla brandsyn.

Det var en person, som härom dagen förebrådde mig, att jag i grund och botten var en inbiten svensk patriot, därför att jag icke som min redaktionssekreterare och andra skåningar betraktar Danmark som »vårt älskade moderland, vårt hem», utån gjorde en grimas åt detta landsförrädiska skrivsätt, när jag efter en resa kom hem och läste de av Norén i Göteborg bestraffade raderna. Och nog tör det hända, att jag tror på nyttan av en återupplivad nationalitetskänsla, både på den socialt-praktiska nyttan och den ideella lyftning medvetandet att tillhöra en livskraftig och aktad nation ger åt sinne och håg. Jag kan som mången annan moderat internationalist säga mig älska mitt fosterland, icke blott landet ovan småländska gränsen, utan även denna mindre sköna men bättre gödslade och fruktbarare slättbygd, som blivit min andra hembygd. Och jag deklamerar gärna i trängre kretsar Runeberg, inte utan en viss värme och finess.

Men kan en socialdemokrat älska »våra strömmars brus», så länge den elektriska kraften i vattenfallen är privategendom, älska »bäckarnas språng», så länge endast strändernas ägare få fiska kräftor och högt betalande engelsmän meta laxöring, älska »den mörka skogens dystra sus», där baggbölarens yxa för-jagat skogsnymfcn och andra poesier, älska »stjärnenatten», varunder en här av utplundrade proletärer hacka tänderna av köld, och »sommarljuset», i vars sken de få arbeta sig svettiga dag och natt? Kan han älska allt detta? Ja, han kan och bör älska det som ynglingen älskar sina drömmars mö, vilken han först måste erövra, eller vandraren sitt mål, som han endast kan nå på en lång och mödosam stig. På det sättet är jag patriot och väl även de flesta andra.

Men jag är ännu litet mer patriot. När man vid årsskiftet får höra av en stolt norrman, att vårt folk knappt tillhör de europeiska, att här icke finnes tro eller entusiasm eller ett liberalt parti, som kan tas på allvar, att med ett ord man här vet varken höger eller vänster, så blir man förbittrad i sitt sinne — emedan det är fullkomligt sant. Och på förbittringen följer det missmod, som den stolte norrmannen även kände till. Uppriktigt talat var Sigurd Ibsens omdöme om svenskarna den rättvisaste och ärligaste revy, som kunde skrivas om oss och våra verk under de senaste årtiondena.

Skall det icke snart bliva annorlunda? Skall icke den gamla svenskmannakraften, som slumrat så länge, vakna upp i tid till nya dåd på en ny erövringsbana? Det är nu, som om vi alla väntade på tecken och under. Men vad jag för min del väntar på är de stora tillfällena till handling. Jag vet, att de skola komma, och jag vet även att de första skola gå förbi, utan andra resultat än en massa offer, som voro onödiga, därest svenska folket icke varit vad det är, ett av de sämsta, trögaste och småaktigaste folk i Eurvpa. Jag älskar det ändå, ty det är mitt folk, och jag drömmer ännu om det stora uppbådet och den slutliga nyårsringningen, då slavarnas massa går templets dörrar förbi och söker riddarnas borgar för att kräva ut sitt fri hetsbrev.

1 denna stämning ha vi nu kommit in på 9^-an. Och det enda vi våga hoppas av det nya året är litet mer energi och fart i det förberedelsearbete vi lovat varandra att utföra.Folkopinionen och unionskrisen

Den i mars 1895

Vid ett stort möte, som avhölls i Folkets Hus i Malmö och där Axef Danielsson talade över ämnet: »Vad tänka Malmö arbetare om den norska konflikten?», antogs enhälligt följande av D. föreslagna

Resolution:

Mötet, som vet sig representera alla tänkande arbetare i Malmö, uttalar sitt missnöje med den äventyrliga politik,

som Sverges konung och förste minister senast återupptagit i underhandlingarna med det norska folkets representanter. Det måste ur den allmänna folkrättens synpunkt betrakta Norges krav på fullkomlig självstyrelse såsom utan möjlighet av gen-sägelse berättigat, och det protesterar samt uppmanar arbetarna på alla platser i landet att likaledes protestera mot varje försök från svensk sida, det må vara direkt eller indirekt, att tillspetsa situationen därhän, att de bägge brödrafolken tvingas gripa till vapen för lösningen av frågor, som med ömsesidigt tillmötesgående kunna uppgöras i godo. Och särskilt vill mötet avvisa all solidaritet med den tidningspress, som dagligen upphetsar till hat mellan folken, men vid andra tillfällen visar sig som de bägge arbetande folkens gemensamma fiende.

Att denna resolution ej föll de styrande i smaken, framgår av den omomständigheten att D. ay justitieministern, »med kungligt bistånd», åtalades.

Nyheten delgavs D., då han efter ett besök i Stockholm just stod i begrepp att resa hem och vid hemkomsten välkomnades han av stämnings-papperen, vilka väntade honom.Till rättegången den 5 april inlämnade D. följande

Försvarsskrift.

Jag skall undvika att göra mitt svarsmål till cn avhandling i unionsfrågan. Den hör ej till denna sak, för så vitt den ej sammanhänger med svensk mans rätt att utan hinder från den högsta åklagaremakten i landet yttra sig i tal eller skrift.

Allmänne åklagaren har i sin promemoria angivit såsom brottsligt i den åtalade artikeln dels uttrycket »folkrättskrän-kande» om de villkor Norges konung uppställt för en försoning mellan honom och stortingets majoritet, dels uttrycket »även tyrlig politik» i den av tidningen återgivna mötesresolutionen.

Till en början vill jag påpeka, att blott det förra uttrycket är tidningens eget, medan det andra förekommer i en resolution, antagen av flere hundra personer, som man glömt åtala. Jag har sagt, att konungen^ bekanta villkor till stortinget äro folkrättskränkande. Betydelsen i detta ord i detta fall är tyd-lig nog. Jag har icke menat, att Sverges konung kränkt det norska folkets lagliga representanter, utan att Norges konung till Norges lagstiftande församling intagit en hållning, som ej är överensstämmande med en konstitutionell monarkisk regeringsform. Jag har här uppenbarligen använt uttrycket folkrätt icke i internationell mening, utan i betydelsen av ett folks rätt gentemot sin egen konung, vadan min artikel i detta avseende rätteligen borde ha åtalats på ministeriell väg av Norges konung.

Jag har alltså med ifrågavarande uttryck menat, att det kränker ett folks konstitutionella rätt, när dess konung vid en underhandling med den lagstiftande församlingen uppställer det villkoret, att denna församling skall upphäva ett par av henne för kort tid sedan fattade beslut. Om jag har rätt eller orätt i min uppfattning av norska frågan, lämnar jag därhän, men jag påstår, att det beivrade uttrycket i allt fall icke utan ett upp- och nedvändande av vanliga begrepp kan tolkas som »lasteligt tal», varmed lagstiftarna måste ha avsett något förkonungen personligen förnärmande. Det innebär ej mitt uttryck. Konungen kan ha haft de ädlaste avsikter, men ändå genom situationens tryck råkat i konflikt med stortingets parlamentariska rätt, såsom ock hans villkor uppfattats i Norge, av både höger och vänster. Objektivt har jag tydligen endast uttalat den enkla sanningen, ty om uttrycket »folkrättskränkande» är oberättigat eller ej, måste väl bero på, vad den norske konungens egna undersåtar anse.

Skulle juryn eller domstolen vilja tolka uttrycket så, att jag avsett en rättskränkning begången av Sverges konung mot ett broderfolk, ber jag få erinra om, att någon kodifierad folkrätt icke existerar, och man med detta ord kan mena mycket skillda saker, och att följaktligen varken jury eller domstol har någon lagens bokstav att döma efter.

Det återstår då av det förment brottsliga i artikeln endast uttrycket »äventyrlig» om den politik Sverges konung vid det tillfälle mötet i Folkets Hus blev hållet nyss fört i Norge. Varje opartisk granskare av denna sak måste kunna medgiva, att man om en persons eller en regerings eller till och med en konungs uppträdande kan använda ordet äventyrlig, utan att därmed vilja »lasta» i kriminell mening. 1 resolutionen förekommer uttrycket tydligtvis i den betydelsen, att den svenska regeringen genom att tillspetsa situationen i allt för hög grad riskerar att till slut

nödgas tillgripa en våldsam lösning av unionsfrågan. Man kan visserligen använda ordet i en annan, personligen kränkande mening, men här föreligger ingen anledning för juryn att tolka resolutionen på det sättet. Jag avvisar således även i detta avseende på det bestämdaste anklagelsen att ha skrivit lasteligen om konungens person eller gärningar.

Åtalet har till sin senare del en annan sida, som berör pressens rätt att delgiva allmänheten referat från offentliga möten. Jag bifogar till min försvarsskrift en avtryckt artikel ur Dagens Nyheter, som behandlar åtalet ur den synpunkten.

Jlxel Danielsson 45Jag bifogar ävenledes en ur Svenska Dagbladet avtryckt artikel, varav framgår dels att man även i konservativa kretsar ogillar det mot mig riktade åtalet, dels att långt skarpare uttryck förekommit i den norska pressen utan att man någonsin hört omtalas, att Norges konung givit tillstånd till åtal för majestätsbrott möt en norsk tidning.

Den allmänna meningen, för så vitt den finner sitt uttryck i tidningspressens omdömen, har redan så öppet och bestämt ogillat detta åtal, och åtalet kom även för de ömtåligaste anhängarna av ett skoningslöst tillvägagående mot den frisinnade tidningspressen så oväntat, att det endast kan ha sin särskilda förklaringsgrund. En sådan finner jag i den omständigheten, att det möte i Folkets Hus, där den uppseendeväckande resolutionen antogs, icke nöjde sig med att låta den därtill villiga pressen återgiva resolutionen utan sände den genom en kommitté direkt till konungen, vilken det måhända undgått, att vida värre saker blivit sagda såväl i tidningar som på folkmöten både i Sverge och Norge. Det är min tro att tidningen gått fri från åtal, därest ej mötesresolutionen på ett mer än nödigt demonstrativt sätt tillställts konungen personligen, och jag anhåller, att juryn måtte taga denna omständighet i övervägande.

På här ovan angivna grunder anhåller jag att bliva från allt ansvar frikänd.

Efter att det visat sig hart när omöjligt alt få en fulltalig jury — flera av Malmö notabiliteter, som blevo föreslagna härtill, företogo utländska resor eller blevo förhindrade på annat sätt — föll äntligen utslaget den 15 maj, och löd på icke brottslig, vadan åtalet ogillades.Vad skola vi göra?

Denna bekymrade fråga, varmed i den modärna agitationens historia så mången tändande bok, broschyr och tidningsartikel börjat, men även så ofta det paralyserande tvivlet mumlat mellan tänderna, svävar i dessa dagar på hundratusentals läppar i Sverge, och varje politisk händelse, varje votering i vår lagstiftande församling förökar situationens spänning, utan att de upprörda sinnena visa några starkare tecken att vilja böja sig samman under en klar och enkel lösen. Ty det måste vi nu alla medgiva, om det är oss än så motbjudande, att ingen enda av de »utomordentliga påtryckningsåtgärder», varom det utfrågats och diskuterats, kan sägas hava blivit så allmänt och entusiastiskt omfattad, att vi endast ha att avvakta handlingens ögonblick. Det är ännu alltjämt oklarheten beträffande sättet att handla, som förlamar den svenska demokratin.

När detta skrives kan man icke ens våga påstå, att ett tillräckligt stort antal män äro verkligt besjälade av tanken på det »utomordentliga». Därmed måste nu helt enkelt menas revolutionen, den må kalla sig »storstrejk» eller uppträda under de gamla benämningarna. Man har ännu i detta ögonblick alls icke någon säker visshet om, vad riksdagen i sista minuten beslutar i rösträttsfrågan, och ännu mindre vet man om den stämning i landet detta beslut skall framkalla. Man vet, att missnöjet är ganska allmänt, men man vet också, att resignationen även är allmän och att likgiltigheten är ännu allmännare. Men detta är icke nog för att kunna profetera, att regerin-gens skenreform skall uppväcka en revolutionär jäsning. Det är möjligt, att svenska folket, för att komma i ett sådant tillstånd, behöver vida mer av reaktionärt motstånd och skatte-förtryck än vad den nuvarande regeringen presterat.

Vad skola då vi göra, som kunde vilja våga något nu och endast hindras i våra rörelser av den förkrossande låga siffran på det »utomordentligas» anhängare? Vi måste fortsätta med vad vi börjat och under tiden avvakta gången av de händelser, över vilka vi icke äro herrar.

Socialdemokraterna behöva aldrig råka i förlägenhet för arbete och uppgifter. Deras mål är så omfattande och

allmänmänskligt, så upphöjt över och oberoende av dagens strider t. o. m. om den politiska rösträtten, att de alltid ha full sysselsättning. De behöva heller aldrig riskera, att deras sak tar skada av att arbetet på någon punkt försvåras, vilar eller av-brytes. Det betänkligaste med rösträttsreformens förfuskning och försenande är den allmänna förlamning, som lägger sig blytung över sinnena. Men låtom oss avskaka denna känsla av olust och tämligen obekymrade om några års skenbar efterblivenhet i fråga om det socialistiska utsädet i riksdagen, egna så mycket större uppmärksamhet åt andra sidor av socialismens väldiga problem.

Den svenska socialdemokratin har städse haft en svaghet, som gjort den en smula löjlig, ehuru det blott är frågan om ett nationalarv. Vi besluta för mycket, som aldrig blir av, och följden har blivit den, att vi måste göra mycket, som aldrig blivit beslutat. Jag tror icke det finns något parti i världen, som antagit så många resolutioner och mötesuttalanden som vårt. Vi resolvera över allting och planera de ståtligaste handlingar, och sedan bli vi ytterst förbittrade på den, som säger ifrån, att vi måste omredigera en resolution. Så lär det allt vara ställt med vår storstrejksresolution, trots allt vad vi kunna hitta på till dess försvar. Det var i år, 1896, vi skulle förverkliga denna tanke, just nu, när riksdagen går att avslå denverkliga rösträttsreformen. Hur mången ibland oss skulle vilja vara med om ett sådant experiment i denna stund? Man har därför, även på det mest entusiastiska hållet, förståndigt nog reducerat hela saken till en »idé» — en idé, som dock torde komma att bli verklighet, innan vi ana det, om också icke på det sätt en ny resolution tilläventyrs föreskriver.

Storstrejken är det allvarligaste politiska spörsmålet fpr dagen i vårt land, men på samma gång det oklokast och lättsinnigast behandlade. Detta ber jag få säga icke minst med avseende till min egen tidigare ställning till det samma, vilken ett ögonblick var hela partiets. Betraktad i allmänhet som politiskt vapen i arbetarklassens hand bör storstrejken icke heller nu kunna föranleda någon diskussion bland socialdemokrater. Den hör ej hemma bland våra »principer», utan måste betraktas som en förtvivlans utväg, och man diskuterar ej sådana utvägar, man beträder dem, när alla andra äro stängda. En författare i »Nordisk Revy» yttrade nyligen i saken följande, som jag gerna kan underskriva: »Storstrejksmotivet är modernt och äger flera förutsättningar för effektivitet. Men det är för allvarligt och kraftigt för att lånas ut som stomme för en akademisk-teoretisk utredning eller till omväxling med utnötta och gammalmodiga mötesdiskussionsämnen och resolutioner. Storstrejk kan möjligen en gång varda en verklighet, men icke skall man gå långa tider, ja åratal förut och svamla därom. Det är med den som med åskan: luften måste först vara mättad med elektricitet. Den skall företagas av beslutsamma män, som veta vad de göra och vad de riskera. Bra naivt är i alla fall att tro storstrejk vara en sak, vars förverkligande kan sättas i samband med de slumpvisa resultaten av några nedsummeringar på återkomna statistiska frågeformulär, där påskrifterna kunna till intet allvarligt och personligt förbinda.» Dessa ord äro väl sagda och torde uttrycka den allmänna meningen till skillnad från mötesstämningar, som framkallats genom en onödig ängslan för socialdemokratins särställning till de liberale, vilken ickegår förlorad därför att den befintliga klyftan någon gång icke skulle gapa så avgrundslikt.

Då det i slutet av förra året uppstod meningsskiljaktighet mellan mig och egna partivänner beträffande storstrejken, gällde striden just det sätt, varpå storstrejkstanken drevs fram i huvudstaden, nämligen såsom en valparol. Till denna taktik skall jag fortfarande förbliva en motståndare, emedan storstrejken aldrig kan bliva någon slags ekomenisk dogm, vars förnekande har exkommunikationen till följd, och emedan dess möjliga lyckande icke beror av sådan agitation, utan av styrkan hos de fackliga organisationerna, det ögonblick som väljes, den kraft ledningen utvecklar och den skicklighet, varmed den ekonomiska intrigen uppgöres, för att ännu icke nämna något om den rent personliga faktorn, som här kanske kommer att spela den avgörande rollen. Vi böra lära oss betrakta storstrejken som revolutionen. Man må akta sig för tron på möjligheten av en ideel generalstrejk, ett fredligt utsvältningsförsök från deras sida, som intet ha mot dem som ha allt. Det var de storstrejken åtföljande tumultuariska uppträdena med fara för liv och lemmar, som åt Belgiens arbetare inbrakte hälften av vad de begärde, och om man nu även i Österrike tar ett litet steg i riktningen åt en förnuftigare valreform, så fruktar man icke så mycket den utlovade arbetsinställelsen som ett tänkbart uppträdande på den eleganta Pratern av Wiens förbittrade arbetare. Och det är min övertygelse, att ledarna själva i bägge landen ha samma uppfattning.

För övrigt ligger det något ytterst motbjudande i en sådan tillställning som passiv storstrejk, varvid det huvudsakligen vore arbatarklassens hustrur och barn, som finge ta emot stöten. Jag tänker, att man utan vidare skall förstå mig, när jag framdrager den synpunkten. Tar man storstrejken så allvarsamt som den bör tagas, ropar man icke ja till en mötesresolution förr än man är säker på, att både de som skrivit resolutionen och de som antaga den äro beredda att bära följderna, vilket medandra ord betyder att vara beredd på det djärvaste personliga uppträdande under omständigheter, då ett människoliv icke har mer värde än en flugas. Det är svårt att tala närmare om den saken, ty vi känna icke varandras mod och duglighet vid ett sådant tillfälle, men jag för min del vill icke vara tapper i talarstolen, så länge jag vet, att jag icke skulle anse det löna mödan att vara tapper på gatan. Och det lönar sig blankt icke ännu i detta land.

Låtom oss nu se till, vilka de nödvändiga förutsättningarna äro för ett någorlunda lyckligt resultat av en s. k. storstrejk. De finnas angivna i vår Göteborgsresolution, och då de ännu icke äro uppfyllda, ha vi redan däri anledning att icke beklaga hela planens uppskjutande. Ty då hela Norrland med undantag av Gävle är så gott som utan organisation, då lokomotivförarna, eldarna och konduktörerna vid statens järnvägar änna icke lystra till vår parol, och då hela landskap i Bergslagen äro nästan oberörda av den socialistiska propagandan — vad hade det kunnat bliva av storstrejken? Innan dessa fält äro bearbetade, skall storstrejken bliva en lek för vår militär, och det kapitalistiska intresset kan den ej i tillräckligt hög grad skada.

Jag har här alldeles lämnat ur räkningen det ytterst viktiga sakförhållandet, att bondeklassen i Sverge spelar en långt viktigare roll, både politiskt och socialt, än i något av de land, med vilka man brukar jämföra oss. Om detta bondeklassens övervälde möjligen kan komma att gagna storstrejken, ifall dess spetsar omsorgsfullt riktas mot det stora kapitalet, den stora jordegendomen och det allt mer hotande bolagsväldet, det beror på ställningar och förhållanden, som vi icke nu kunna bedöma, men det beror också i någon mån på den taktik vi använda under fortsättningen av vårt arbete på de lönarbetande klassernas sammanslutning.

Det blir kanske därför bäst, om några stycken ibland oss*i stället för att försätta denna strid om storstrejk och driva den ut i det äventyrliga, snörde våra ränslar och under någon tid lämnade den gamla »kärnan» åt sig själv för att gå ut på nyodling just där, varest jorden ligger så jungfruligt lockande för den politiska och sociala omvälvningens såningsmän.Norrlandsbilder

Den unge resande, som kallat sig doktor i hotellboken, hade sovit ganska länge och efter uppstigandet tagit sig en dusch, ätit frukost med porter och tömt några glas konjak till samt därpå stigit upp på terrassen, som från hotellets baktrappa höjde sig till en väldig bank, kring vilken vägen uppåt bruken krökte sig.

Därifrån såg man ett stycke land och vatten, som inte kan målas, emedan det måste på en gång ses, luktas och höras. Det var en långsträckt smal jordremsa, som bildades av den fruktbara älvdalen så långt man kunde se uppåt älven från den plats, där den resande nu stod och andades i djupa tag med uppspänd väst och utspänt skjortbröst, vändande nacken mot solen, som belyste panoramat med majsolens intensiva ljusstyrka. Han andades som om han velat med denna luft och den frukost han nyss ätit bränna bort allt det skämda som fanns i hans blod och stiga ned i denna dal, lika ren som han var, när han med ett knyte under armen och skorna i handen lämnade den efter sin mors död. Han öppnade munnen för att kunna andas ännu djupare och förnam denna angenämt brännande känsla i bröstet, som kommer av röken från hundratals kolmilor, och han vidgade näsborrarna för att på en gång kunna njuta av alla älvdalens dofter, lukten av milröken, av nysågad skog, nysmält järn, kolstybb, ånga och barrträd.

Och se’n han andats och luktat, började han se. Han såg den vilda floden störta ned emot sig, böja sig motsträvigt motbanken och hejdas tvärt som en skenande häst av insjöns väldiga vattenmassa. Över varje fors stod ett vitt moln av skum och därunder ilade älven fram vit som en gletscher. Mellan forsarna var hon blågrön, men strändernas marvatten stod kolsvart kring de ljusgröna ängarna. Över dessa ängar gick björkskogens gröngula bälte, här och där nedskjutande till stranden, till de mörka allvarliga alarna, och högre upp utbredde sig de mörkgröna furornas oändliga massa, blandad med lövskogen till en vårdslöst nyanserad färgmatta, och allra högst upp gick höglandsskogens blåsvarta ram.

Till höger om floden, där han stod på banken, var denna underbara färgkarta rikast. Blåvita pelare från ångrören, svarta skyar från de höga skorstenarna, som blivit dubbelt så många se’n hans barndom, sågverk med röd- och grönmålade väggar, svarta hyttor och smedjor, masugnar med sin rödgula låga flammande matt i solskenet, en tunn slöja av kolmilrök över det hela och över allt i oregelbundna men rättlinjiga figurer de vita bräd- och plankstaplarna blänkande i solen.

Och längst borta på den gröna höjden stod ännu det röda träkapellet med en gul knopp på tornet. Där hade han som barn setat bredvid modern i bänken framför den grant utsirade predikstolen och stirrat på de gamla kungabilderna på väggarna eller på timglaset, som sakta rann ut, medan den gamle hederlige kaplanen sövde församlingen i ro, tills tåget, som gick tätt under banken, varpå kapellet var uppbyggt, gav en skarp signal för grindarna, då församlingen sträckte på benen och kaplanen vanligtvis slutade. Och där hade han vid fjorton år böjt knä mot den röda altarringens sammet och be-känt sin tro på den kärleksrike guden, som strax förut kallat hans moder hem till sig och lämnat honom alldeles ensam i världen. Modern låg där utanför på sluttningen i en pilberså, som han själv satt, hon låg där ensam, ty hon hade icke haft någon man, och gossens ömma dröm att en dag, sedan han Jevat ett stolt liv till heder för moderns minne, bliva nedbäddadvid hennes sida under pilvalvet, kunde nu svårligen gå i uppfyllelse, sedan han blivit medlem av svenska likbränningsföreningen.

När han slutligen både andats och luktat och sett tills han var nöjd, började han även höra, under det han klättrade ned för banken. Han hörde först valsarnas enformiga dova slammer inifrån valsverket, och när han gått över den första bron till det delta, som älven där bildade, såg han genom de svartnade fönstren valsstängernas vitglödgade ormar ringla sig mellan arbetarna och förlänga sig i oändlighet. Mitt igenom detta surr trängde fram de jordskakande slagen av ånghammaren som, hängande på pistongen till en vertikal cylinder, lät sin fruktansvärda kraft styras av en halvvuxen pojke, och omkring denna flåsande och stampande koloss hoppade stångjärnshamrarna på sina vattenhjul. Han var nu mitt inne i järnverkens regioner, dessa svarta regioner, där en främling blir beklämd av allt pipande, vrålande och stönande och forsens larm inunder och omkring som en väldig kontrabas till en jätteorkester. Men bakom hytterna och verkstäderna glänste de vita arbetarbostäderna och sågo åtminstone på avstånd fridfulla och inbjudande ut, där de lågo och speglade sig i det lugna vattnet nedanför forsen.

Han fortsatte den gamla bekanta vägen upp till sågverken, lyssnande efter cirkelsågarnas gälla skrik, och nu hörde han dem och hörde ramarnas skärande i frisk furu och slagen av plankor och bräder och skrammel av vagnar och hjul och ropen från de svarta myrorna uppe på staplarna, på platformen och långt ute på älven. Han gick tvärs igenom brädgårdarna, känd av ingen men hälsad av alla, ty det var en fin herre, kom lyckligt förbi platsens härliga villa uppe på strandhöjden och hade sedan att passera den stora bruksgården med sina låga trätrappor utanför husen, där kvinnorna och barnen krupit fram i stora klungor, friska och smutsiga, påminnande om reptiler, som lockats upp i solskenet.

Han fortsatte, under det fantasin började galoppera, denkära vägen upp till skolhuset och kapellet. Här stannade han emellanåt och såg sig omkring med en forskande och mystisk min som en rekognosör. Allt detta hade varit hans första tummelplats, han trodde sig känna igen varenda buske och träd och hade haft god lust att kasta av cylinderhatten och överrocken och springa in i småskogen och börja skrika och leta upp de gamla gömställena. Framför skolhuset, som var sirligt och grant byggt på en ljungbacke, vilken den gamle läraren gjort till försökspark för allehanda vegetation, lyfte han verkligen av hatten oeh stod en lång stund barhuvad och såg ned i älvdalen, tills han hörde bullret av en dörr och fick se en flicka på verandan, som betraktade honom med stilla förvåning.-Han hälsade på henne och sade:

»Ar läraren hemma?»

»Här bor ingen lärare», svarade hon, »bara en lärarinna* och det är jag.»

Den blonda flickan hade lagt händerna på ryggen, så att hela hennes figur sköt fram med de ännu jungfruliga linjerna, ett par långa fötter och ett brett huvud med en beundransvärd börda av gult hår. Och hon hade två ögon, så klara och varma som en försommardag i Norrland.

»Den gamle läraren är alltså död, och hans rotting har upptagits av denna vackra hand? Ett helt litet stycke kulturhistoria!»

»Det är slut numera på rottingåldern i skolorna, min herre.»

»Det tror jag knappast, men vad skall nästa kulturperiod heta?»

»Linjalens.»

»Framsteget är tvivelaktigt, ty rottingen har haft sina eviga förtjänster, fast han var en svår tuktomästare, i synnerhet när han svängdes av en så förhärdad gammal fux som er företrädare.»»Jag är säker på, min herre, att om Ni fick mycken prygel i skolan, så var det inte nog.»

»Ni menar, att jag inte skall smäda den gamle läraren, men Ni misstar Er. Jag vill be Er betrakta mig rätt och slätt som en mycket gammal skolpojke, som fått sin första stut och sitt första vett i detta hus, och nu, då han händelsevis passerade förbi sin äldsta smärtas rum och sina äldsta fröjders skådeplats, b>lev varm om hjärtat och tog av sig hatten för den skönaste tiden i vårt liv, rottingåldern eller vad Ni kallar den, när man får stryk och ger stryk och har aptit och ljusrött blod i kroppen och de finaste stämningar utan stimulerande medel och inga andra synder på sitt samvete än några äpplestölder och trevande funderingar på finare ont.»

»Ni är alltså nu en stor syndare?»

»Ja, anse mig som en botfärdig pilgrim och låt mig komma in i det heliga rummet och sitta några ögonblick på min gamla plats i skolsalen! Det skulle bestämt göra gott.»

»Det törs jag inte för skolrådet.»

»Där är naturligtvis prästen ordförande, och jag är just på väg till honom för att vara hans gäst en tid.»

Hon vacklade och släppte in honom och kunde sedan inte förstå, hur hon vågat inlåta sig på en sådan skandal.

»Här luktar inte gott, men här luktar barn», sade den besynnerlige främlingen. »Det luktar hela generationer av barn. Jag har själv avsatt på dessa väggar några tusental atomer, som antagligen ha sin individuella lukt, om jag blott kunde upptäcka den. Fröken, Ni tycker antagligen, att mitt svärmeri är något cyniskt eller dumt, ty Er näsa har väl vant sig vid skolsals-lukten så fullständigt, att Ni inte känner någonting. Men ack, vad minnena här storma på! Denna syn med katedern i fonden och de bägge stora fönstren och krusbärsbuskarna och vedskjulet därute och biskopen på väggen, ja, den är liksom fotograferad någonstans i själen på en plåt, som förvaras i evighet för efter-beställningar. Och här satt jag — han slog sig ned på denförsta gossbänken — och här uppfann jag mitt första skälm» stycke, som bestod i att be om lov att gå ut och sedan lägga mig bakom buskarna och äta bär en halvtimme och göra gubbar på den gamle skolfuxens rygg åt de andra pojkarna. Så snygg var skolans primus den tiden!»

Han tackade plötsligt den allt mer intresserade lärarinnan och fortsatte sin stig, som snart ledde genom de fattiga utgår-darna till bruket. Här fingo hans tankar en annan riktning, och en mycket gammal bitterhet växte upp på nytt i hans själ, när han åter kom ut mellan de gröna ängarna, som liksom rörde sig sakta framåt i dälder, där bäckar brusade ned bland vidje och alar. En sådan bäck lockade honom med sin glada ensamhet, han följde den ett stycke från vägen och kastade sig omkull i gräset och tände en cigarr och sträckte ut sig raklång på ryggen, med händerna under huvudet, blickande uppåt i den soliga skyn — — — — — — — — —------

Det dök upp ett minne, som tvang honom att ta cigarren ur munnen, för att han skulle kunna le riktigt bittert. Han kom ihåg sin styvfar och den första tidningsartikel han skrev, en artikel i »Fäderneslandet» om den mest upprörande tilldragelse i hans liv. Han gick då i skolan i staden, dit moderns sparsamhet och den gamle lärarens omsorg förhjälpt honom. Modern hushållade för en duktig smed, som var ungkarl, men det var absolut intet kärleksförhållande emellan dem. Det var mycket vanligt på smedbruket, där ingen restauration eller matservering fanns, att de unga ogifta smederna togo en hushållerska, som de avlönade, utan att hon därför nödvändigt skulle sluta som hustru. Men den bedagade patronen gifte sig en dag med en fröken från Stockholm, som fann det högst

osedligt, att en smed skulle bo tillsammans med en kvinna i rum och kök utan att de voro gifta, och hennes man lät övertala sig att i början på året uppspika plakat på husknutarna, som ålade de ogifta smederna att vid äventyr av platsens förlust innan den förste april gifta sig med sina hushållerskor. Det blev en fruktansvärduppståndelse på bruket. Högst få smeder hade valt sin hushållerska av erotiska hänsyn. Somliga hade alls icke tänkt på giftermål och andra hade sin käresta vid ett annat bruk eller ute i bygderna. Det var för det mesta bara hushållsekonomi med hushållerskan, men det kunde inte den unga frun med sin livliga fantasi fatta. Det gavs ingen appell från plakaterna; man fick gifta sig så gott man kunde.

Hans mor och hennes smed kommo snart överens. De hade bägge gjort upp sin räkning med idealerna och fogade sig lugnt i kungörelsen från kontoret. Men annars blev det ett rysligt väsen i bruksgatan. Man klagade och grät och förbannade och bytte i sista minuten under hand hushållerskor med varandra,, så att det gick något så när till det yttre skapligt ihop, när det rysliga massbröllopet firades i slutet av mars. Doktorn, som nu låg i gräset bredvid bäcken och rökte cigarr, hade då inte riktigt fattat det skändliga i denna våldtäkt på människornas ursprungligaste rättighet, men han hade ändå skrivit i Fäderneslandet om saken.

Och det trängde genom hans själ även andra, många andra, lika bittra minnen . . .

Där kapellet stod ensamt på strandhöjden, omgivet av en hög kyrkogårdsmur av granit, krökte sig vägen åt vänster i tvärvinkel och gick över älven på en bro, som vilade på klumpiga men säkra stenkar, vilka i hundra år trotsat den nedbrytande forsen. När man stod på denna bro, lutad över det murkna räcket, och såg ner i forsen, tyckte man bron förde en upp genom älvdalen med svindlande fart, och var man för mycket nervös, kunde man lätt hiista sansen. Det var brukspojkarnas passion att hänga där på bron, ty oavsett gratisåkningen, hade de laxarna, som hoppade högt över stenarna och ibland föllo ned på ryggen så att den silvervita buken sprattlande blänkte i solen. Men såg man rakt ut över älven, låg i ett glittrande ljusdränkt perspektiv hela älvdalen med bruken på ena stranden, villor och herrgårdar på den andra. Strax bortom bron tog enväg upp till en vit gård mellan björk och asp, omgiven av välskötta åkrar, som långsamt sluttade mot stranden.

Jorden låg nu upplöjd, brunröd som mangansten, absorberande efter sådden med den norrländska jordens omättliga hunger solstrålarna. Högt uppe på vägen utmed kanten till björkskogen stod en man i vitgula hampkläder och bredskyggig hatt, betraktande folket, som arbetade med plog och härva. Det var en ung, men mycket tjock och grovlemmad man, slätrakad, närmast liknande en skådespelare i den burleska eller satiriska genren. Han stod med händerna i byxfickorna och rullade med ett brummande läte en söndertuggad cigarr mellan tänderna. Detta brummande upphörde plötsligt, och cigarren stannade orörlig i ena mungipan, när han fick syn på en elegant herre i blank cylinder, som kom uppför backen. Med ett rytande drog han händerna ur fickorna, spottade ut cigarren och satte i väg med utbredda armar, och om några ögonblick hade kyrkoherden slagit sina feta armar kring skolkamratens rygg.

»Kors, är det mitt fel, att du inte fick åka från stationen i min gigg? Du skulle ju inte komma förr än i morgon?»

»Ar jag inte välkommen en dag tidigare?»

»Jo visst! Visst för fan!»

»Svär du präst?»

»Ja, i glädjen! Kom nu! Ack herre gud — nu missbrukar jag också guds namn! Ack, vad här skall bli forb .... trevligt! Men det var . . . det var besynnerligt, vad du har förändrat dig. Kom, däruppe ser du min prästgård, fritänkare!»På vägen

Ett vågat skämt

i :sta-majbladet 1897

Om jag nu vore en riktig skald, så skulle det passa bra, ty jag har ett bra ämne. Jag skulle skriva en skakande dikt på rimmad vers om några intryck på den vanskliga vägen till Nya världen. Det är en knagglig väg, för det mesta inte alls poetisk, fast det nog finns folk, som skriver vers både om Nya världen och vägen dit. Men jag skulle inte

skriva någon vacker vers, utan beskriva några mindre trevliga ögonblick på färden, sådana ögonblick som blott en Columbus får uppleva. Jag skulle t. ex. börja ungefär så här:

(Obs.! Kriticera inte formen i allmänhet och räkna inte versfötterna !)

Det viskas och det skrattas uti Spaniens land, och världens lärde skaka gråa lockar, och prästerna ta Biblia i hand, och folket skadeglatt sig skockar.

Ty nu står Colons son, den gamle gäck, och vinkar avsked ifrån högan däck.

För att ytterligare stegra det löjliga i ett sådant påhitt skulle det t. ex. kunna heta:

Han tänker sig så djärvt bege in i en annan värld än denna, och tänker nå den levande

... i annat fall vet han, att man tänker honom

Jlxel Danielsson

bränna.

46Härav finge man efter min avsikt det bestämda intrycket, att ett mindre gott förhållande rådde mellan Columbus och allmänheten på hans tid, vilket intryck än mer kunde stegras så här:

Och hånfullt skrattar folket uti Palos hamn och nämner skadeglatt Columbi namn.

Men mannen står så stolt vid »Sant Marias» mast och tänker icke mer på gamla världen.

Han ser på hotfull våg så stark och fast och spejar efter målet för den djärva färden.

Sedan skulle Columbus avsegla. Mitt poem skulle då vidare skildra, hur bra det gick för honom i början, hur manskapet trodde på honom som på en gud, hur man tog ^tt sjögräs för landkänning och levde sig rusig i hoppet om guld och lycka. Det är den tiden, då ingen får tvivla, och då den minsta smä-delse mot amiralen kan kosta ett dödssprång över relingen.

Så kommer en annan tid, då man börjar bli surmulen och otålig, men fortfarande tyst. Man har haft sina egna tankar om väglängden, och när de slå fel, blir man vid dåligt humör.

Men mitt poem skulle bli mycket längre. Sedan ha vi den tredje och sista perioden. Nu håller det på att bryta ut myteri på de tre kravelerna. Man vill ha en ny kurs eller vända om igen, ty som man seglar syns det ingen ände på färden. Man borde ha varit framme för längesedan, och felet är naturligtvis amiralens. Ergo bör han kastas över bord, om han inte strax vill visa dem Nya världen.

Då får Columbus utveckla sina egenskaper. Det är eld under hans fötter och vatten runt omkring honom. Han har vilja, han har mod, han vet att målet ligger rakt framför stäven, fastän jorden är rund och människans öga svagt, så att det icke synes. Men han är beroende av sitt folk. De förbanna honom redan. Tidtals i aftonstunden ser man i kölvattnet efter den nedgående solen egendomliga föremål dyka upp, och man tycker det är så fast och solitt som det nya landet. Men närsolen går upp igen, är allt bortblåst. Då har Columbus de svåraste ögonblicken . . .

Där, just där skulle jag sluta mitt poem. Jag skulle lämna Columbus vid »Santa Marias» mast, förbannad av sitt folk och övergiven av både gamla och nya världen. Att han verkligen kom fram en gång och fick guld och blev konung, det hör till historien, men det skulle inte höra till mitt poem, ty det finns så många Columbusar, som aldrig komma fram, och det var för deras räkning jag skulle dikta poemet, om jag kunde — eller gitte.Maj vi sa

i :sta-majbladet 1897

Ser du, hur himlen har lyft sig opp och majsolen dallrar i rensad sky och stiger så högt över land och by, som tänkte hon dristigt ändra sitt lopp och aldrig gå ned igen!

Hörde du blomman ur knoppen sprang i rysande lust till befruktningens stund, och ser du hur allt ikring jordens rund sig vårligt smyckar till jubel och klang, som komme ej hösten igen!

Men om du ser uppå människans hy, du skönjer av livets färg blott skymt i anletet pinat, så blekt och grymt, och

ifrån maskinernas helvetsgny en blick av vinter och skräck.

lindrar du? Anletet talar ett ord om lögn uti samliv och brott mot natur, om våld och om väld och fängelsemur, om skriande nöd och om glädjemord, och allt som släckte vår sol.Se då i gatans djup en annan syn av mänskor, som vårsolen nyfött igen, av rodnande kvinnor och leende män, som samlas att tåga till skogens bryn över slätten på solig väg.

Se, hur vart ansikte, nyss så dött, fått liv utav mandom och hopp, där käckt stormar fram den starka tropp med majfestens fladdrande tecken i rött. De tåga mot sol och vår.

Dröjer det någon i kvalmig gränd?

Finns någon ännu under tryckande ok? Sen efter och rensen från döda var krok! Tagen med i er ring både okänd och känd, dra'n in dem i rote och led!Vad i riket sig tilldragit

i ;sta-majbladet 1897

För varje gång vår lagtima herreriksdag öppnas skall statsministern föredraga en berättelse om »vad i rikets styrelse sig tilldragit».

Denna berättelse lärer ej vara svår att uppsätta och blir i regeln häpnadsväckande kort. Men endast nya och oerfarna riksdagsmän pläga förvåna sig däråt. Ty vad i rikets styrelse sig tilldragit är alltid försvinnande litet mot vad som hänt i själva riket, och är det ibland så mycket, att man kan göra en rapport däröver,så befinnes det vara något annat än det man hört och sett.

Sammalunda är ock statsverkets »tillstånd och behov», varom regeringen vid detta tillfälle erinrar, någonting helt annat än rikets tillstånd och behov, varom ej ett ord nämnes.

Rikets styrelse befattar sig icke med hela riket. Den del av riket, som är beläget bortom löjtnanten, storbonden och länsmannen, bortom militarismen, klassväldet och byråkratin, är ett rike för sig, de förkastades, de bortglömdas och obeskyddades rike, som icke blir styrt och icke heller får styra sig själv.

Vad i detta rike sig tilldrager får man förgäves leta efter i styrelsens protokoller, så vida där ej tilldragit sig uppror, eller riket eljest visat farliga böjelser att icke vilja ligga stilla där det ligger.

Likväl följer man utan tvivel med mycket större uppmärksamhet, än man låtsar, de rörelser av politiskt liv och viljande, som under olika benämningar upptecknas från de orepresenterades och obeskyddades rike. Jag är förvissad om, att den under de senaste tio åren bedrivna rösträttsagitationen medde bägge folkriksdagarna till avledande spetsar, blivit ganska skarpt observerad av de olika regeringarna, i synnerhet den nuvarande, som egentligen alls inte skulle bry sig om en sådan historia. Intrycket på högre ort blev till och med så livligt, att regeringen själv kom fram med en rösträttsreform, vars ursprungligen skönjbara glimt av ärlig mening slocknade under själva beredningen, då reaktionens partier läto sitt oväder gå löst över en statsminister, vilken, som det till sist kom i dagen, ganska oskyldigt bley utsatt för misstanken att vilja regera landet klokt och självständigt, fast konservativt. Den kungliga rösträttspropositionen visade sig till slut endast vara en illa konstruerad försöksballong, som föll pladask till jorden, utan att man därav kunde draga några bestämda slutsatser rörande genomförbarheten av en väl redigerad rösträttsreform.

* *

*

Den andra folkriksdagen lät, efter mångahanda intriger och långa debatter, en för rösträttsrörelsen i landet högviktig fråga falla olöst ur sina händer, då den med knapp majoritet visade ifrån sig det av socialdemokraterna formulerade och av hela den vänstra sidan understödda betänkandet om »utomordentliga påtryckningsåtgärder». Därmed stannade faktiskt folkriksdagens segrande ledare på samma strategiska punkt som regeringen efter ett låtsat försök till framryckande, genom omröstningen i kamrarna, tvangs att för obestämd tid intaga. Den stora reformen sköts på bägge hållen tillbaka till nya förberedelser och ny väntan. Från regering och riksdag ha vi att

vänta oss nya »utredningar», och folkriksdagens exekutiva kvarlevor följa efter med ett tid- och penningkrävande ningsarbete.

Det är långt ifrån socialdemokraternas mening att försvåra eller motverka detta arbete. De gåvo det tvärtom från första stunden sitt varma understöd, emedan folkupplysning alltid är en god sak och det tvivelsutan ännu finnas många, som behövasärskild upplysning om, att dc äro människor som andra och kunna kräva samma allmänna rättigheter i samhället som andra människor. Men att folkupplysningsfrågan uppkom och segrade som ett den högra sidans motförslag till ett offensivt framgående mot reaktionen i landet, måste under förhanden varande förhållanden bliva och blev även betraktat som ett reaktionärt symptom inom rösträttsrörelsen själv, och därför verkade den andra folkriksdagen ganska förslappande ute bland folket, som säkerligen allmänt väntat sig någonting helt annat. 1 sämsta fall ett ihållande av tonen från 1893, då man ganska oförtydbart hotade med kraftåtgärder av ett eller annat slag.

Vi ha goda skäl att kalla detta beslut i aktionsfrågan för det första steget till den på rösträttsföreningarna grundade rösträttsrörelsens liberaliserande, och steget har sedan blivit en hel väg. Vart denna leder, är icke gott att förutsäga, men på densamma kommer blott en del av rösträttsvännerna att vandra. En annan del skall tills vidare känna sig trött och avvakta händelserna. Men den tredje och livskraftigaste delen har redan börjat ansenligt förstärka sina leder och torde inom kort vara färdig att rycka till sig huvudledningen av hela rörelsen samt göra ett tvärt slut på förhalnings- och utredningspolitiken genom att låta de organiserade arbetarmassorna taga upp striden med fienden på en annan terräng än folkmötenas och rösträttsföreningarnas. Hur denna numera nödvändiggjorda påtryck-ningsåtgärd slutligen skall organiseras, blir en senare fråga. Men sådana frågor bruka besvara sig själva. Vad som härvidlag måste betraktas som det viktigaste är den hastighet, varmed det socialdemokratiska partiet samlar och disciplinerar arbetarna. Och denna hastighet är för närvarande större än den någonsin varit, i det partiet på ett par års tid fördubblats i storlek. Detta betyder något. Det bebådar en snarare vändning till demokratins fördel än man kan hoppas av ett platoniskt upplysningsarbete. Det är helt säkert det allra viktigaste som under året sig i riket tilldragit.Brandsyn

Den 6 augusti 1897 Det är något som jag, Marat, nu livligt åstundar, när jag skall vara med på jubileumsfest för den tidning, i vars spalter jag gått brandsyn under tio år. Periodvis har jag visserligen tagit min befattning lika sorglöst som vanliga brandsynsherrar, de där i regeln icke åtnjuta vidare aktning för sina svaga syner, men efter tio års vandring och protokollsföring i den gamla samhällsbyggnaden tycker jag ändå, att jag synat den utan och innan tillräckligt- Längre sträckte sig inte mitt mandat. Jag har pekat på allt ruttet och sprucket och förvittrat och dömt ut allt, som inte kan repareras, och jag har min plikt likmä-tigt även sagt ärligt ifrån, vad jag funnit friskt och vackert och av beståndande värde. Sedan må det bli redaktörens och de andra byggnadsmännens sak att leda reparationerna och ny-byggandet.

★ *

★

Men det var fråga om det, som jag nu önskar mig på jubileumsdagen. Jag önskar, att allt det stora och mäktiga som har hänt, må ha hänt, allt som förändrat sig på samhällets djup må vara förändrat så som det skett, men att jag själv vore till mitt sinne alldeles oförändrad. Vad jag då skulle jubilera! Men något sådant har ännu ej hänt någon människa. De som kunna skryta av sin själs ungdom på sena ålderdomen äro sådana, som intet gjort. Allt verk kräver sitt offer, och det första vi måste offra, vi som vandra omkring i den brinnandeugnen, är sinneis friska vårstämning och den eldiga riddarsjälen. Men vi ha ju ändå mycket kvar. Och om än leendet är något bittert, så kunna vi le ändå, och om entusiasmen är något behärskad, så känna vi den ändå. Så nog kunna vi jubilera, fast det inte längre ligger rosenröd morgongryning över fältet där vi arbeta. Vår jubileumsfest är en middagsrast. Det blir sedan afton och en ny morgon.

★ ★

★

Kung Oscar firar också jubileum i år, en månad senare än »Arbetet». Han är äldre än vi och har längre jubileumsperiod. Han kommer också att bli föremål för ståtligare fester än vi och ni och jag. Men jag vill inte byta jubileum med honom. Ty när det skall skrivas svensk historia på allvar, finns det inte så mycket att uppteckna om kungen som om oss och er och mig. Det är nog sagt. Vi ska inte disputera med den sorgligt andefattiga betjäntflock, som i september skall flocka sig kring kungen. Den kommer att väcka äckel nog, denna hycklade kungadyrkan, utan att man behöver sticka åskådaren en oljad fjäder i halsen. Men när man skriver på det här sättet:

»Då svenska nationen nu går att fira ett 25-årsjubileum, som tillika hugfäster minnet av en utomordentlig utveckling på alla områden under de senaste 25 lyckliga åren, är detta utspyende av etter» etc. . . .,

så måste vi ändå upprepa, fast det kan låta trivialt — ty att imötesgå dumheten blir också i längden trivialt — att den svenska nationen icke är dynastin Bernadotte, att konung Oscar icke haft någon annan intimare beröring med den »utomordentliga utvecklingen än att han tagit aktier i fördelaktiga bolag, fungerat som yrkestalare vid alla nya företags begynnelse, dubbat riddare av den ovärdiga skepelsen och för resten hållit igen så gott han kunnat. Ty han kan i alla fall inte mycket.

Jag minns och jag glömmer aldrig, hur illa kungen begagnade ett av de få historiska ögonblick, som förunnats honom mel-lan perronghälsningarna i Sverge och de bekymmersamma resorna till Norge. Jag menar hans tal till deputationen från den första folkriksdagen, och jag blinkar inte, ifall det behagar pressmännen i hans långa svit att pröva på verkan av ett skrockande hånskratt. Han stod framför oss i amiralsuniform på en kostbart mattbelagd plattform och syntes nervös, nästan förnärmad, när vi med ärlig svensk vältalighet vädjade till hans beläsenhet om svenska kungars makt och vilja att ställa sig högt över klasskillnaden i staten och borttaga skriande orättvisor. En sådan kung ville inte kungen vara. Han gömde sig skyggt bakom grundlagen och upplyste oss om sin plikt att värna grundlagens helgd, som om vi varit gardesrekryter. Men han nämnde intet om, att grundlagen «jälv angiver det sätt, varpå den kan grundlagsenligt förändras, och att landets kung ännu har tillräckligt med makt kvar för att genom sina självvalda rådgivare taga initiativ även i en sådan sak som rösträttsfrågan. Det svar han höll skrivet i den darrande handen och uppläste, övertygade oss om, att han var och ville fortfarande vara deras kung, som ha intresse och ränta av det som är — det må kallas »grundlagens helgd» eller en förbannelse-värd orättfärdighet.

★ ★

★

Och nu blir det väl inte plats för mycket mer i detta jubileumsnummer. Om jag hade tid, ett berg och en fackla, och ni, mina läsare, stode allesammans vid bergets fot, så skulle jag som i unga dagar inbilla mig vara en Prometeus och stiga ner till eder med ny eld och hålla ett tal, som kunde höras av eder alla. Men ni äro för många nu för tiden. Jag uppmanar eder i stället att i väldiga massor infinna eder vid våra jubileumsfester och överallt i det land, som är vårt, låta sommarkvällen genljuda av edra leverop för det band, som omedelbarast knyter oss alla tillsammans, den mycket hatade och mycket älskade tidning vi skapat.Zarathustra och hans apa

»Man har kallat dig min apa, du skummande narr; men jag kallar dig mitt grymtsvin, — med ditt grymtande förstör du till och med för mig mitt lov över narraktigheten.»

Triedrich Nietzsche, Zarathustra.

Jul facklan 1897

De flesta av Julfacklans läsare torde i första ögonblicket finna rubriken över detta lilla bidrag en smula främmande och fråga sig misstroget: Vad är det för slag, och vad har det att göra i partiets jul skrift?

Några ha säkerligen i likhet med författaren haft tillfälle att läsa en nyligen till svenska översatt bok med titeln Sålunda talade Zarathustra, skriven av den tyske filosofen Triedrich Nietzsche, och desse skola på förhand förstå, att ämnet är allvarsamt nog. Alla mina läsare ha utan tvivel ofta påträffat uttrycken »övermänniska»,

»övermänsklig», »andlig aristokrati» o. d. och uppfattat dem som svårtydliga lösenord för en skola eller ett litterärt parti, och då det just är Friedrich Nietzsche som skapat dessa moderna fraser och satt i system de tänkesätt, för vilka de äro etiketter, tror jag det skall intressera litet var att se dessa ting och personer framställda i socialistisk, vilket kan betyda så mycket som rent mänsklig belysning.

För tio år sedan kände knappt en människa i hela Skandinavien Nietzsche, och för sina egna landsmän var han nästan lika okänd. Det var den danske kritikern Georg Brändes, som 1889 drog fram honom i sina »Essays». Tack vare denneskriftställares auktoritet och den entusiastiska ton, vari Nietzsche av honom presenterades för Nordens författarevärld, kom detta namn med ens på modet och fick här hemma en vida större glans, än det ännu äger i Tyskland, och större än det i själva verket förtjänade. Georg Brändes hade då uppenbarligen tröttnat på 70- och 80-talets problem-litteratur, som hämtade sitt idéinnehåll från den liberala demokratiens satser, och även på de själlösa stämningsböckerna, som icke hade något idéinnehåll alls. Han ville ge författarna en ny och kraftig andlig spis. Han, den estetiskt lagde och sysselsatte demokraten, som nog ej uppmärksammat de sociala företeelserna tillräckligt nära och intresserat för att av dem påverkas till socialism i vår mening, var vid denna tid mätt på liberalismen och såg sig om efter någon andlig motvikt till de förflackande tendenser, vilka den nakna frisintheten med sitt jämnstrukna värdemått drog med sig in i litteraturen, Friedrich Nietzsche fick nu fylla detta behov. Brändes har fordom varit en varm beundrare av Stuart Mill, nyttighets-lärans berömde apostel. 1 den tyske enstöringens böcker fann han vid 80-talets slut sannolikt igen sig själv, sådan han utvecklats under inflytelser från både skolans och partiets förfall. Den liberala doktrinen hade blivit för gammal och kunde ej längre lösa problemen. Hon hade dessutom blivit utsliten och ledsam. Då är det Brändes preparerar Nietzsche till profet och ger ut parolen aristokratisk radikalism, vilket har till följd, att hela högen av yngre författare i Sverge, Norge och Danmark inom en förunderligt kort tid bli anstuckna och börja förakta all motsvarighet till begreppen folk, demokrati, massa, liberalism o. s. v. Det skedde, för att använda ett av Nietzsches uttryck, en hastig »omvärdering av alla värden».

De motiver, som bestämde den danske litteraturhövdingen att sända ut Nietzsche som »gjennembrudsmand», har han själv med sin vanliga klarhet angivit i sina nyssnämnda essays.

»Jag har velat hänvisa till honom i synnerhet därför, attdet förekommer mig som om Nordens skönlitteratur nu tärt nästan för länge på tankar, som blevo framsatta och dryftade i det förra årtiondet. Det ser ut som om förmågan att tillägna sig geniala idéer avtagit, ja, som om mottagligheten för dem höll på att försvinna; man tumlar ständigt om med samma lärdomar, litet darwinism, litet nyttighetsmoral, litet fritänkeri, litet folkkult o. s. v.-——

»Den andliga utvecklingen i Norden inom skönlitteraturen har försiggått jämförelsevis hastigt. Vi ha sett stora diktare, vilka började som ganska naiva ortodoxe, höja sig utöver all ortodoxi. Detta är mycket respektabelt, men i de fall, då de icke kunna komma högre, är det likafullt litet tomt. Under loppet av 70-talet insågo nästan alla de nordiska diktarna, att det icke längre gick med en diktning på grundvalen av Augs-burgiska bekännelsen. Några läto den falla i stillhet, andra gjorde en mer eller mindre larmande opposition emot den, de flesta, som uppgåvo den, förskansade sig i stället gentemot publiken och delvis mot sitt eget dåliga barndomssamvete bakom den en gång fastslagna protestantiska moralen, stundom till och med bakom en god borgerlig soppköttsmoral — jag kallar den så, emedan det så ofta kokts soppa på den.

»Dock, hur det gått, angrepp på de härskande fördomarna och försvar för de bestående institutionerna hota nu för tiden att sjunka ned till samma vardaglighet och slentrian.

»Man skall, tror jag, snart på nytt få ett levande intryck av, att konsten icke kan nöja sig med idéer och idealer för genomsnittet och medelmåttan, lika litet som med lämningar av gamla katekeser, utan att den stora konsten kräver andar, som i egendomlighet, i självständighet, i trots, i aristokratisk självrådighet stå i höjd med de egendomligaste personligheter i samtidens tänkande.»

Det har alltid förefallit mig som en synnerligen karaktäristisk tillfällighet, att den »aristokratiska radikalism», som nu genomlopp Skandinaviens litterära klasser, startade ungefärpå samma gång som det nya snobbidealet

med jättekragarna, säckbyxorna, timmerstockarna och gjorde en lika snabb karrier. Giegerltypen från Wien grep ej den gyllene varietéungdomen med mindre förtjusning än den, varmed de unga författarna kastade sig över Nietzsche och gjorde honom från obegriplig enstöring till modefilosof. Detta sammanträffande i tid är ej alldeles ett slumpens verk, utan har något med folkpsykologien och det historiska sammanhanget att skaffa. Även den lägre bourgeoisin behövde sitt övermänskliga ideal, och giegerln har som sådant mycket gemensamt med Nietzsche, i främsta rummet ringaktningen för den vanliga människan, för folket, massan. Den lyckliga egenkärleken i Giegerlmarsehens olika variationer är t. o. m. estetiskt överlägsen den litterära visan om övermänniska och mobb genom ett visst drag av glad självironi, som fullkomligt saknas hos den typ Nietzsche själv kallade Zarathustras apa. Bägge företeelsernas gemensamma rot är den andliga bankrutten, vilken åter är en naturlig följd av hjälplösheten inför de bestående förhållandenas upplösning. Den tid, som har Panamadramer i varje Kråkvinkel och ser revolutionens svarta spöke på fönsterrutan utan att kunna eller ens kunna vilja besvärja det, den tiden skall med en viss logisk nödvändighet dikta Giegerlmarschen och alstra det övermänskliga vanvettet; ett släkte, som under sig ständigt hör det knaka och spikas, brista och muras, liksom det röjdes plats och uppfördes en ofantlig schavott, måste för att övervinna spökrädslan antingen berusa sig och sjunga med full hals eller trösta sig med självisk filosofi och konst. Herrar författare, som gå nedanför på torget, förskräckta över att se det i dikten behandlade folket på nära håll, börja finna det bekvämare och behagligare att förakta sina gamla ideal än att ta del i detta smutsande, mödosamma, prosaiska arbete: koralldjurets, har man sagt, som från havets botten bygger upp sin atlantiska arkipelag..

Georg Brändes' uppsats 1889 framkallade en formlig yrsel bland stora och små skalder. Aret därpå hade redan omslagetskett. Den måttfulla försiktighet han i alla fall iakttagit vid det Nietzsche’ska namnets lancering ombyttes snart i skrällande fanfarer. Ola Hansson slog med Arne Garborg som peace-maker rekordet medelst sin avhandling, som var en verklig apotes. Där jämföras Darwin och Stuart Mill i storhet med Friedrich Nietzsche, och det utsäges i många, vackra ord med hopplöst allvar, att de förre blott äro stora »mätta med dagens alnmått», medan den sistnämnde tillhör den grupp av storheter, »som kasta sina skuggor över årtusenden». »De förre äro huvudet högre än allt det folk, som omger dem», och därmed är deras storhet betecknad. De andra (till vilka Nietzsche hör) äro »jättegestalter, vilkas hjässa berör himlens valv; stående vid kulturepokernas gränsmärken, kunna de långt borta ses av den framryckande mänskligheten, och de synas kolossala ända till overklighet, till och med när årtusenden förlupit och en ny jättegestalt dykt upp i en ny horisont». De förres »verksamhet på det stora utvecklingshavet är som en liten bölja, vilken har bildat sig långt borta från det stormcentrum, varifrån de stora böljorna utgå». Ett sådant stormcentrum och en sådan utgångspunkt för stora böljor är i Ola Hanssons tycke Friedrich Nietzsche.

När man läst hr Hanssons essay, förargar man sig icke längre över den upprörande parodi på Narcissossagan, varmed giegerlvisornas sångare en tid plågade oss på kaféerna.

Ungefär så lidelsefullt ha våra författare förälskat sig i den underbare tyske filosofen. Varmhjärtade demokrater som Arne Garborg upptäckte plötsligt, att de voro aristokrater, visserligen »andliga» och »radikala», men likväl fyllda av ett lika sublimt förakt för folket och massan som trots någon fattig träskoadel. Garborg blev till och med anarkistisk kolbottensman under denna kritiska tid och var sysselsatt med att förvrida huvudet på folk, medan socialismen gjorde sitt första genombrott i Norge. Litteratörer, med liberal habilitet och rättskaffens genomsnittstro på frihet och framåtskridande samt måttligastorhetstankar om sig själva, började skämmas för sitt ärbara frisinne, smittades av människoföraktets paralyserande åkomma' och vände sig inåt i sina rika personligheter, varvid de gjorde överraskande upptäckter. På andra, solidare sinnen verkade strömningen åtminstone en viss motvilja för gamla realistiska motiv. Herr Geijerstam t. ex. övergav så småningom sin nyttiga, vardagssanna novelldiktning med sociala utvikningar och slog sig på mystifierande psykologisk analys. Och från författarna övergick den litterära gigerlandan på den närmaste läskretsen, så att man överallt såg övermänskliga studenter, artister, ingenjörer och gymnasister. Icke ens den övermänsklige bonden har fullkomligt saknats. Även tidningsmännen, som annars i sin skeptiskt humoristiska uppfattning av livet ha ett förträffligt skydd mot plötsliga kastningar i både högré och lägre slags opinion, blevo här och där angripna, till ej ringa skada för den

politiska utvecklingen bland Nordens folk. En dylik övermänsklighetsyttring i renodlingsstadium har Sverge under det senaste året fått i det medvetslöst reaktionära »kulturorgan», som ett isolerat kapitalistintresse funnit på att uppsätta i huvudstaden.

* *

*

August Strindberg var den förste, som åtlydde Brändes" vink att låta Nietzsches tankar bli idéfyllnad i litterära verk. Hans bok om »Tschandala» är ett genialiskt försök att ge den realistiska diktens verklighet åt teorin om övermänniskans kamp mot en lägre race. När striden är slut — mellan en listig tattare och en universitetsadjunkt — sätter sig den segrande övermänniskan ner och läser den gammal-indiska boken om Manus lagar och kommer underfund med den vise lagstiftarens syfte: »att genom förnedring skapa en ras av förnedrade, som borde ligga underst såsom en värmande och närande gödsel, för att arias adelstam skulle kunna skjuta upp och sätta blom vart hundrade år liksom aloen».

Axel Danielsson 47Denna ökenplanta med köttiga och skarptaggiga blad och en hög, rakt uppåtgående stjälk, som efter många år bär purpurröda, hastigt vissnande blommor, men annars lever ett ofruktsamt liv, är Nietzscheanismens symbol. För de store männen, nationernas blomster, är massan av folket till. Ett folk »vill säga den omväg naturen går för att frambringa ett halvt dussin stora män». Mänsklighetens uppgift inskränker sig enligt denne storhetskult till gödselns och åkerns. Det är icke ens nödvändigt att bekymra sig över hur denna gödsel och denna åker äro beskaffade. Kultur betyder ingenting annat än att av millionerna utdestilleras efter så och så många år ett antal intellektuella storheter. Hur skola då dessa storheter vara beskaffade? Den som frågar så är ingen övermänniska och förstår ej Nietzsche. En stor människa är ett stormcentrum, en aloe. Att alstra dylika företeelser är massans ändamål, och den enskildes högsta moralbud bör vara att så mycket som möjligt bidraga därtill. Massan kan heta parias och tschandala, och produkten kan vara en indisk envåldshärskare, eller förhållandet kan vara det mellan tyska folket och Friedrich Nietzsche. Kultur är rätt och slätt avsättningen av enskilda övermänniskor, inför vilkas jättegestalter massorna försvinna som mull under Djaggernauts vagnshjul.

Som modern teori kunna möjligen dessa funderingar få gälla som originella, ehuru Nietzsche visst inte är ensam om dem eller den förste som nedskrivit dem. Men sakförhållandet är så gammalt som mänskligheten. Nietzsche berömmer sig av att gå mot strömmen, och däri se beundrarna hans storhet. Men det gjorde även Motvalls käring. I denna punkt går han mot strömmen på det sättet, att han upphäver ett mer eller mindre barbariskt samhällstillstånd till kulturlag. Det är känt, att mänskligheten börjar historiskt och fortsätter ett gott stycke genom historien efter det schemat, att först enskilda och sedan klasser och så återigen enskilda ur dessa klasser frigöra sig, isolera sig och tvinga de övriga till en arbets-fördelning, som har slavstaten till en omedelbar produkt och kulturen till revolutionär biprodukt. Men Aristoteles hade ej bildats, om arbetsfördelningen i Grekland på hans tid befunnit sig i samma stadium som t. ex. bland indianerna vid Amerikas upptäckt. Det skapande geniet »utdestilleras» ej utan vidare ur kött och blod om tillgången är aldrig så riklig. Attila var tilläventyrs lika högt begåvad som Julius Cxsar, men den senare utsprang ur ett samhälle med genomförd arbetsfördelning och finare materiel, och därför blev han större. Att arbetsfördelningen är det viktigaste elementet vid stor-mansbildningen, och att kulturens höjd i väsentlig mån är beroende av den utvecklingsgrad arbetsfördelningen vunnit, tycks även Georg Brändes förbise i sin hänryckning över Nietzsches paradoxer. Han tar problemet rent aritmetiskt och säger, att »det ser ut, som om genierna destillerades ut först av ett dussin eller några dussin miljoner människor». Så ser det icke ut. Kineserna äro 400 miljoner, japanerna endast 40, men japanerna ha utan tvivel flera genier. De gamla egypterna avsatte utan tvivel icke så många genier på ett dussin miljoner som våra dagars tyskar; de kunde det icke, emedan en alltför stor procent var sysselsatt med det grövsta arbete under de ogynnsammaste villkor.

Utan tvivel spelar även arbetstidens längd och arbetets materiella vederlag en stor roll vid genibildningen. Dessa faktorer bestämma möjligheten för underklassgeniernas tillvaratagande. Egyptierna, vilkas arbetsdag var så lång som piskan kunde göra den, hade ingen Sokrates, oaktat de hade flera bildhuggeriarbetare än Grekland. Överhuvud taget var det fordom en social omöjlighet för en arbetare att nå upp till det kulturstadium, varur

genierna utgingo. Nu finnes, om ock i ringa grad, denna möjlighet, och den växer i samma mån som de nyssnämnda två faktorerna.

Den allmänna borgerliga friheten betyder härvidlag icke så mycket som man sagt, ty fattigdomen binder säkrare i stoftet änEpictelus slavbojor, men den betyder i alla fall ofantligt mycket.

Å andra sidan kan det lätt uppvisas, att Ola Hanssons människohav skall så småningom nivelleras av samma orsaker, som läto jättevågorna uppstå. Arbetsfördelningen möjliggjorde de stora andarnas utfällning, man kunde till och med säga framkallade dem. Arbetsfördelningen skall ock låta dem försvinna. Det andliga arbetet är själv underkastat arbetsfördelningens lag. Universalgenierna ha för längesedan upphört att existera. Genom det vetenskapliga materielets oerhörda tillväxt och arbetsfältets utvidgning kan ej längre det enskilda geniet, hur mäktigt det än må vara, göra mer än ett delarbete. De i aktivitet varande geniernas antal måste därför växa. Därjämte stå de till följd av den vetenskapliga disciplinens natur i ett organiserat beroende av varandra. Kulturarbetet försiggår därför ingalunda långsammare än fordom. Tvärtom blir det allt intensivare. Men det blir allt omöjligare att bland hundra samtidigt arbetande vetenskapsmän utpeka den ene som aloen och den andre som hans gödsel. En stor vetenskaplig upptäckt, som förr kunde vara en individuell arbetsprodukt, är nu för tiden alltid en kollektivprodukt. Och kooperationen inom den högre kulturen har samma effekt som inom industrin: den mångdubblar det mänskliga arbetets produktivitet. En krigshär nu och för ett hundra år sedan kunna knappt jämföras i kraftutveckling. Men den store hjälten med slagsvärdet är för alltid död, hur ledsamt detta faktum än må synas ur poetisk synpunkt. Icke en historiskt så nära liggande företeelse som Napoleon kan längre utdestilleras ur den modernt organiserade generalstaben. Likväl är den strategiska konsten vida större nu än på hans tid.

Dessa lagar gälla visserligen icke på den rena konstens område, men där härskar i stället med allt fruktansvärdare kraft konkurrensens lag. Med samhällenas demokratisering bliva allt flera genier tillvaratagna och därmed växer svårigheten att vara stor och störst.Nietzsche har i sitt abnorma isoleringstillstånd talat med avsky om de »socialistiska tölparnas» jämlikhetsideal. Men i riktningen åt detta ideal arbeta alla civilisationens krafter. Hans genikultus är en vålnad, som väl snart stiger i graven igen. Inom litteraturen och konsten skall den kanske spöka ännu en tid och har utan tvivel där gjort ett visst nyttigt arbete genom att förädla smaken och stegra anspråken. Men ett spöke är den i alla fall, och det skall ej dröja länge, förrän av hela »jättegestalten, som kastar sina skuggor över årtusenden», endast återstår de parodiska kvarlevorna.

★ *

*

När Zarathustra * i tio år vistats i bergen, där han njöt sin ande och blev övermätt av sin egen vishet, steg han ned till människorna och talade sålunda:

»S/, jag förkunnar eder övermänniskan!

Övermänniskan är jordens mening. Eder vilja skall säga: övermänniskan vare jordens mening!

Jag besvär eder, mina bröder, bliven jorden trogne och tron icke dem, som tala till eder om överjordiska förhoppningar. Giftblandare äro de, om de veta det eller icke.

Föraktare av livet äro de, döende och själva förgiftade, dem jorden tröttnat på: alltså må de packa sig av!

En gång var brottet mot Gud det största brottet, men Gud dog och därmed dogo även hans förbrytare. Att bryta mot jorden är nu det fruktansvärdaste, och att akta det outforsk-ligas inälvor högre än jordens mening!»

] nästa tal kallar han människan »en lina, knuten mellan djur och övermänniska — en lina över en avgrund».

Nietzsche är fritänkare. Lärjunge av Schopenhauer, som han

* Ett annat namn på Zoraster, som stiftade persernas religion. Alla här förekommande citat äro hämtade ur Sålunda talade Zarathustra, översättning aY Alb. Eriksson, ett för oss okänt namn, som även försett boken med

ett företal, vari Nietzsche lovsjunges i samma tonart som hos Ola Hansson.beundrade Högt, började han som pessimist, men skapade sig snart en egen moralfilosofi, vilken han i Zarathustras tal ger symbolens och tänkespråkets dräkt. Han visar sig här frigjord från alla nedärvda fördomar, så vitt de gälla inskränkningar i den andligen förnäme mannens personliga liv. Han har »omvärderat» alla moralvärden. Den analys av de moraliska känslorna och buden han i andra skrifter utfört, ger honom kvar kärleken till livet i dess skönaste former och ett lidelsefullt hat till allt, som han anser stå hindrande i vägen för detta »varde övermänniskan!» som är människans enda sedliga mål. Men den själsadel han predikar står för honom själv i direkt historiskt sammanhang med den gamla ståndsadeln. Detta är nu ganska karaktäristiskt, och lägger man därtill åtskilliga smådrag ur »Zarathustra», måste man få den bestämda föreställningen, att han även i politiskt och socialt hänseende var aristokrat, något som det är av vikt att förvissa sig om, när det gäller att ge honom hans plats bland samtidens tänkare.

1 historien finnas efter hans teori två motsatta, jämnlöpande moraliska värdesättningar, den rike och förnäme mannens, och den fattiges och slavens. Av den förra är Nietzscheanismen en utveckling, från den senare härstammar den moderna kristna moralen. Slaven bär agg till den rike, betraktar sig som rättfärdig, honom som ond o. s. v. Den förnäme å sin sida betraktar sig själv som god och hög, slaven som simpel och låg. Slavmoralen med sina elementer agg och simpelhet blev den segrande och är ännu den gällande bland folken.

På ett visst historiskt plan äro dessa distinktioner sannolikt riktiga. Men då kristendomen kvällde fram ur den romerska slavvärlden var det så många faktorer, som spelade med. Slaven uppfann säkerligen icke begreppet och namnet orättfärdig om sin herre. Seneca, som aposteln Paulus plagierat, var en romersk ädling och Neros vägledare, och Appolonias av Tyana, som predikade Messiasläran före Kristus, tillhörde heller icke den romerska underklassen. Hela den nyplatoniska filosofskolan,vilken förberedde kristendomen mer än Johannes Döparen, hade aristokratisk härkomst. De nya moralbegreppen kommo från förnäma tänkare och konungars och kejsares gunstlingar såsom protester mot jordens orättfärdigheter. Man hade ännu ej lärt sig säga samhällets.

Agget till härskaren var den missnöjde slavens känsla. Men det är oriktigt av Nietzsche att göra henne till underklasskänslan par préférence. Hos Frankrikes folk hade 1789 agget utvecklat sig till hat, och hatet är lika aristokratiskt som föraktet; därjämte är det revolutionärt. Undersöker man i våra dagar närmare arbetarklassernas hat till de rike, skall man finna en ytterligare evolution. Hatet har blivit mera abstrakt. Arbetaren, som tänker, hatar icke den eller den enskilde arbetsgivaren, utan det rådande egendomssystemet. Guillotinkärran, som var ett så karaktäristiskt attribut till den borgerliga revolutionen i Frankrike, skall därför näppeligen komma i bruk under något skede av den förestående sociala revolutionen.

Det är på filologisk (språkvetenskaplig) väg snarare än på historisk Nietzsche vinner sina nya sedlighetsbegrepp. Han förbiser eller vet ej av de moraliska känslornas utveckling även hos massan. Därav hans förakt för de »socialistiska tölparna» och deras verksamhet. Dessa kunna taga föraktet med stort jämnmod, ty de ha bakom sig vetenskapsmän av högre rang än han. Den som inte så sent som på 80-talet förstod, att socialismen är den behärskande rörelsen i vår tids kultur, kan ej ge upphov till annat än övergående strömningar på tingens yta.

För övrigt kan det om hela övermänniskomoralen i Zara-thustra sägas, att den antingen utgöres av paradoxer eller av gamla lärdomar klädda i en paradoxal form. Men när den underlige mannen säger: »Få veta det: men man måste äga alla dygder för att kunna sova gott. Skall jag bära falskt vittnesbörd? Skall jag göra hor? Skall jag hava lust till min nästas pigo? Detta allt skulle illa förlika sig med god sömn»— när man Jäser detta, som troligtvis är nedskrivet på fullt allvar, så får man ett galghumoristiskt intryck, ty Nietzsche blev sinnessjuk, enligt biografernas uppgift, därför att han intagit för mycket kloral mot sömnlöshet.

Dock är uppfattningen av brottet och brottslingen fullt modern och värdig en tysk filosof. Till exempel: »'Fiende' skolen] säga, men icke 'bov'; 'sjuklig* skolen 1 säga, men icke 'skurk’; 'dåre* skolen 1 säga, men icke 'syndare'».

Det reaktionära hos Nietzsche röjer sig på många ställen. 1 talet om läsa och skriva heter det: »Att var och en får lära läsa, förstör i längden icke blott skrivandet, utan även tänkandet. En gång var anden gud, sedan blev han människa, och nu blir han till och med pöbel». Här se vi en skymt av övermänniskan som samhällsreformator. Bevara oss från henne och leve folkskolan! Lika reaktionära äro i grund och botten satserna om krig och

krigsfolk, bland vilka följande synes oss lika bra, som om den sagts av den preussiske soldatkejsaren till hans rekryter: »Uppresning — det är förnämhet hos slaven. Eder förnämhet vare lydnad. Själva edert befallande vare lydnad». Det är något överraskande, att Georg Brändes kunnat förbigå sådant med tystnad.

Jag har säkerligen redan tagit »Julfacklans» utrymme för mycket i anspråk. Därför skall jag sluta strax med att anföra, vad Nietzsche säger om sin redan då på boulevarderna uppträdande efterapare, »den skummande narren».

»Hör då upp! ropade Zarathustra, ditt tal och ditt sätt ha länge äcklat mig.

Varför har du bott så länge vid sumpen, att du själv måst bliva groda och padda?

Flyter ej nu genom dina ådror ett skämt och fradgigt sump-blod, då du lärt dig att kväka och smäda?

Varför gick du ej till skogen? Eller plöjde jorden? Är icke havet fullt av gröna öar?

Jag föraktar ditt förakt.---Ur kärleken allena skall mitt förakt och min vårfågel flyga

upp, men icke ur sumpen.---

Man kallar dig min apa, du skummande narr, men jag kallar dig mitt grymtsvin, — med grymtande förstör du för mig till och med mitt lov över narraktigheten.

Vad var det då som först kom dig att grymta? Att ingen smickrat dig nog: — därför kom du på det orådet, att du hade skäl att grymta mycket.»

Zarathustra själv är en hög, originell och mäktig ande, till vilken vi lyssna gärna och med andakt, även när han talar dunkelt och falskt. Men hans apa, som stör den drömmande vandraren med sitt hesa skrik och bryter av grenarna i våra fruktträdgårdar, borde helst infångas och sättas i bur.En interpellation till statsministern

i :sta-majbladet 1899

Jag stod upp i den andra kammaren av riksdagen och tillkännagav min avsikt att interpellera statsministern i några viktiga frågor med anledning av landets iråkade, högst bryd-samma ställning mellan den norske och ryske fienden i väster och öster och de socialistiska stridigheterna i det inre. Lantmannapartiet häpnade en smula över interpellationens, att jag så må säga, fetma och retade sig nog även över min sturska min, men man var för tillfället vid nådigt humör och lät mig hållas, och som statsministern var närvarande och förklarade sig beredd att svara på vad som helst, fick jag börja fråga med detsamma.

Jag steg då fram och gjorde en parlamentarisk bugning — av en elegans som man icke tilltrott mig — med dessa ord, som på ett summariskt sätt räddade mig ur min okunnighet om hur en interpellation rätteligen skall börjas:

»Gode herrar och svenske män! Ers excellens! Herr talman, mine herrar! Ärade läktare!»

Sedan, efter ett lagom långt uppehåll, fortsatte jag under en lätt förklarlig tystnad:

»Det är egentligen till hans excellens statsministern jag i det efterföljande riktar mina ord, fast jag inte kan hjälpa att både kammarna, läktaren och talmannen få höra mig, för att inte tala om de nyfikna förstakammarledamöter, som, märkligt nog, tränga sig in här mellan de folkvaldas bänkar.Till dessa ledamöter av första kammaren har jag ingen anledning att på annat sätt vända mig, emedan de alla representera ett kapital eller ett jordområde och jag blott en idé. Med andra kammarens egna medlemmar är förhållandet mera invecklat. Men de representera heller ingenting annat än pengar och jordfång och boskap, fast i mindre lotter och med en minoritet, som kan fås att representera vad som helst, avel och svavel, vitbetor, gudsbarn, brännvin och goodtemplare, mammonskult och proletärkult i alla skalor. Vad talmannen beträffar, representerar han dynastin Bernadotte, och läktaren representerar Söndags-Nisse. Ers excellens, det återstår mig endast er!

Om det är tillåtet att i en interpellation anslå en förtrolig ton, så vill jag uppriktigt beklaga att icke ers excellens och jag äro personligen bekanta. Så alldeles obekanta med varandra äro vi dock icke, om excellensen läser sina egna officiösa tidningar. Jag hat vid flera tillfällen gjort till min sorgliga plikt att av den Boströmska regeringen, som levat under så utomordentligt rika utvecklingsmöjligheter och sannolikt kommer att välbehållen uppleva ett

nytt århundrade, i det längsta hoppas icke blott sekelslutets nyktra skepsis i fråga om den gamla liberala styrelsekonstens förmåga att länka folkens öden, utan även något av det stora vittseende ledareskap, som inte är demokrati och inte aristokrati, inte republikanism och inte rojalism, utan helt simpelt mänsklig vishet på grund av mänsklig erfarenhet. Jag har trott mig märka några ansatser åt det hållet hos ers excellens, och då har jag sagt till mina partivänner: »Vänta litet! Han drömde kanske inte blott om tullar i konstitutionsutskottet, han har talat förstånd vid vissa tillfällen, han har haft mod att trotsa sina egna — ett sällsynt och beundransvärt mod, dessutom mera riskabelt än det som blott trotsar fienderna — kanske han blir en statsman». Men partivännerna fingo vänta och jag också, och jag fick dessutom lida smädelse för min tros skull.Vi fingo vänta, när vi i flere hundra tusen svenska mäns namn begärde svar på vår allvarliga fråga, om ers excellens ville bliva en politisk reformator och giva alla landets söner lika medborgerliga rättigheter i utbyte mot lika tunga skyldigheter. Den gången uppförde ni ett lustspel, vars kulissintriger ännu icke nått fram till oss avlägsna landsortsbor, men vars mera ömkliga än kvicka slut vi rätt väl uppfattade. Vi hade hört Jakobs röst, men händerna voro Esaus händer.

Nu frågar jag ödmjukt: »Varför vill inte herr statsministern vara en regent, utan en notarie, en som blott noterar de politiska konjunkturerna? Här fanns ett stort ögonblick, varför blundade ni? Här hade upprunnit en flod, som man i vår anspråkslösa historia mycket väl kunde kalla Rubicon, varför gick ni inte över henne som en annan Cxsar?»

Jag vet vad ers excellens tänker svara: att ingenting hänt i landet, som kunde förmå er till handling. Jag vet också, att de som skreko högljuddast, när detta besynnerliga tal föll från tronen, icke velat vara med om händelsen, och därför kunde ni vara så lugn och kanske även skratta åt den stora indignationen i Stockholmspressen, som ni, herr statsminister, liksom alla edra föregångare tar alltför mycket hänsyn till, inte minst då, när ni låtsar som om den ingenting sagt. Men här hade likväl hänt något i landet, som aldrig hänt förr, ty de svenske ha aldrig i så stort antal varit eniga inom sig själva, och skulle ni verkligen på allvar ha ringaktat denna opinionsyttring, som klädde sig i opinionens form därför att pikarna blivit omoderna och gevären ej räckte till, så finns det ojäviga vittnen i saken, de många folianterna, som kungen icke visste var han skulle göra av, obehagliga, oundvikliga vittnen, som med tiden skola bli hiskliga spöken för alla regeringar, som tro sig kunna regera detta land utan allmän rösträtt.

Det är just där, ers excellens, vi ha grundfelet i er regering. Ni skulle ha haft mod att, om så behövts, med brutal kraft lägga henne ut på den allmänna rösträttens grund. Såhade hon stått säkert, och ni hade varit en verklig statsman.

Nu finner ni er vanmäktig inför alla svårigheter, det märker jag granneligen, ty jag följer noga med ert regerande. Ni kan ej företaga er något mot Norge, emedan ni saknar förtroende i Sverge. Ni kan ej hjälpa Finland, emedan de förenade rikena äro söndrade — och det dessutom existerar ett visst familjfördrag från 1812. Ni kan dessutom ej hellre göra något för att dämpa den inre elden i landet, denna under nuvarande förhållanden osläckliga tvedräkt mellan två onaturliga parter: folket och den opersonliga, fosterlandsförnekande, rov-giriga penningmakten. Jag tvivlar inte på, att ni skulle vilja göra något både i det ena och andra fallet, men för att utveckla mycken kraft fordras det en hävstång, och den hävstången heter för statsmannen allmän rösträtt. Han behöver den till ett rätt styrande lika mycket som den enskilde medborgaren behöver den till en effektiv kontroll över styrelsen.

Hade ers excellens haft denna hävstång i sin hand, skulle ni i detta ögonblick kunnat vara något annat än Sverges förste polismästare, såsom ni preciserade er ställning till jättestriden om föreningsrätten, när min partivän Branting gjorde sin interpellation. Ni kunde då ha fortsatt på den väg, som eder regering inslog 1894 med lagen om skydd för allmänningskogarna, och slugt begagnat träpatronernas dumdristiga experiment för att skaffa staten ledningen av trävaruindustrin och efterhand äganderätten till vår förnämsta nationalförmögenhet ovan Dalälven, skogarna och flottlederna. Det hade varit en bragd, som kunnat åt ert namn tillförsäkra odödligheten.

Men det är sant! En interpellation måste utmynna i en fråga, och nu frågar jag:

J\är ämnar ers excellens skaffa sig den stora hävstången och regera oss i överensstämmelse med vår tids allmänt erkända politiska grundsatser eller — när tänker ers excellens avgå och Jämna plats för en annan?» — — — — Här väckte mig en ringning ur en orolig middagslur, och när jag öppnade tamburdörren, stod jag ansikte mot

ansikte med två skattkrävare, och då erinrade jag mig allt, mina konkurser, mina obetalda skatter, min impopularitet och mina säkra utsikter att aldrig bli riksdagsman och således heller aldrig komma i tillfälle att interpellera herr Boström.N orrlands arbetarfråga

Problemet socialism och trades-unionism

Den 19 maj 1899

Vi ha förut omnämnt ett föredrag av professor Harald Hjärne å Gillesalen i Upsala om Norrlands arbetarfråga och även flyktigt bemött några av de däri med särskild markering utförda angreppen mot socialismen. Föredraget är nu utkommet i broschyrform, varav vi ta oss anledning att närmare ingå på en granskning av professor Hjärnes ståndpunkt, vilken i det hela noga sammanfaller med den allmänna liberala i västerländsk mening.

Den unge populäre historieprofessorn är, i denna fråga åtminstone, mera typ än han kanske själv tror. De flesta utanför det socialdemokratiska partiet stående eller för den historiska och vetenskapliga socialismen främmande bland alla, som sympatisera med arbetarna i våra pågående strider för föreningsrätten, torde ha fredat sina antisocialistiska samveten med samma avklippande och undanskjutande resonemang som hans: »Arbetarnas föreningsrätt erkännes, men socialismen hör rätteligen ej hemma i fackföreningarna».

Det nya och personliga hos Harald Hjärne är det sätt, varpå han polemiserar med socialismen.

Men det nödgas vi från början tillstå, att icke vittnar detta sätt om någon intimare bekantskap med socialismen varken som teoretisk samhällskritik eller praktisk statskonst. Detta är kanske förmätet sagt av oss, som icke äro professionella vetenskapsmän, men var och en har nu en gång sin specialitet,och det lilla vi förstå av socialismen berättigar oss tilläventyrs att söka parera de hugg en svensk historieprofessor med hela tyngden av sin vetenskapliga auktoritet nyss riktat mot vårt parti och de socialpolitiska grundsatser, varpå det vilar, och efter vilka det arbetar.

Det märkliga föredraget hade, som våra läsare säkert minnas, en pikant anledning, och professorn har förstått att göra det pikanta så pikant som möjligt och breda ut det över hela framställningen, så att man i oratorisk väg ingenting kan önska utöver det presterade. Norrlands studentnation i Upsala skall bygga ett nytt hus, och man väntar sig rikliga bidrag från träpatronerna, som gerna äro mecenater. Men då förnams, att norrlandsstudenterna togo livlig del i insamlingen till de vräkta arbetarna, och att deras nationsinspektor, Harald Hjärne, gick i spetsen för denna så ovälkomna opinion. »Sundsvallsposten»,sågverksägarnas från alla skrupler frigjorda språkrör, hotade med inhibering av utlovade bidrag, vilket förmådde professor Hjärne att avgå som inspektor, dock med förbehåll att få återtaga sin avsägelse, om han därtill fann skäl. Några sådana skäl fick han icke, utan har nu definitivt avgått. Talet på Gillesalen hölls just under den respittid han givit sig själv och handlar därför ganska naturligt om Harald Hjärne och hans personliga förhållande till träpatronerna, fackföreningarna och socialismen, en egenskap, som ingalunda gör det mindre intressant.

Trots det anskrämligt fula i slikt mecenatskap och trots de förolämpningar professorn själv varit utsatt för, behandlar han träpatronerna med utsökt artighet. »De män», yttrar han, »som nu leda detta verk (Norrlands exploatering) intaga viktiga utposter i vår fosterländska och fredliga erövringskamp. . . Med glädje förnimma vi, huru deras kapitalmakt ökas till underlag för nya vittutseende företag och till hela rikets förkovran i dess samfärdsel med utlandet.. . För varje tänkande medborgare utplånas motsatserna mellan klasserna, mellan arbetets olika grenar och uppgifter i medvetandet av allas nöd-vändiga samhörighet och kallelse till fruktbringande samverkan. Den särskilda äganderätten är från denna synpunkt endast en form för arbetets fördelning, och den större rikedomen blott en uppfordran och ett redskap till mera omfattande verksamhet . . . Norrlands kapitalister motsvara sannerligen ej den avundsjuka samfundskritikens vekliga fantasityper. De ha icke lov eller tillfälle att lägga sig på latbänken utan måste spänna sina krafter under inbördes tävlan och noggrann beräkning av handelns konjunkturer.»

Vi kunna ej obetingat dela professorns glädje över Norrlands patroners ökade kapitalmakt, ty vi äro ej övertygade om, att de betrakta dem som en guds gåva till befrämjande av det älskade fosterlandets väl. Snarare får väl

fosterlandet vara tacksamt, ifall sågverkspatronen i någon ringa grad kan jämföras med en Mefistofeles, som gör ont av princip, men därvid ibland råkar göra även något gott. Vinningslystnaden och icke kulturintresset är väl ledmotivet för dessa kapitalister liksom för alla andra, men man vaskar ej guld genom att dämma för och grumla upp en given kulturström utan genom att låta den rinna och leda den genom sina vaskningsapparater.

Det ifrågasättes för övrigt av betydande auktoriteter, om vår sågverksindustri hittills verkligen varit ett stycke kultur eller blott en simpel skövling. Säkert är, att staten upprepade gånger måst inskrida och bort för länge sedan inskrida vida allvarsammare, om den icke varit lika artig mot herrar patroner som professor Hjärne. Att svedja och rödja för sådd är kultur, men att skövla skogen för skogens egen skull är på sin höjd industri, och all industri kan icke på långt när kallas kultur. Det blir kultur av sågverksindustrin, när skövlingen hejdas vid odlingsgränsen, och avverkningen regleras efter skogens naturliga återuppväxt. Men det idealet förverkligas icke i patronatets tid.

»Tänkande medborgare» utgöra ett förträffligt släkte att vädja till i tal och skrift. Men man bör ej som herr profes-Jlxel Danielsson 4$sorn missbruka deras namn, ty det är ej synnerligen god råd på dem. Där de finnas, skola de helt visst ha svårt att genom en tankeabstraktion låta klassmotsatserna »utplånas», just under det klasserna ligga i bitter fejd med varandra, eller betrakta äganderätten som en »form för arbetets fördelning», just när den klär av sig alla former och framträder som naket koncentrerat våld, som driver män, kvinnor och barn bort från den jord, där de i åratal arbetat i sitt anletes svett, och låter dem i förtvivlan erfara att för dem existerar äganderätten varken som form eller rätt eller ens en sten att luta sitt huvud emot. En historieprofessor ser genom ett underligt synglas, som tillåter honom skåda ganska klart på hundra års avstånd bakåt i tiden men förmörkar för honom händelserna inpå hans näsa.

Vi ha även kursiverat det vackra betyget åt Norrlands kapitalister att de »spänna sina krafter under inbördes tävlan och noggrann beräkning av handelns konjunkturer». Detta är nog på pricken, vad de verkligen göra, utom i de fall, då de sysselsätta sig med att vräka sina arbetare, ty de varken hugga, flotta, såga eller lasta. Men detta ansträngande arbete med handelns konjunkturer har den egenskapen att vara icke blott socialt överflödigt utan även socialt skadligt. Tag bort »tävlan» i dess här förekommande betydelse av konkurrens, tag bort handeln och dess »konjunkturer» och låt staten till en annan stat eller till enskilda i en handelsstat med »konjunkturer» utbjuda till byte, vad Norrland rationellt kan avverka, och patronerna behöva icke spänna några krafter, så vitt de ej vilja sitta på en byrå och utföra ett samhällsnyttigt arbete. Men taga bort handeln! Nå väl, det sker faktiskt genom att förstatliga hela sågverksindustrin, och den, som redan hunnit dit, att privategendomen blott är en form, bör lätt kunna vinnas för den helt naturliga och framför allt genom förhållandenas oemotståndliga makt framträngande tanken, att statsegendom och statsdrift äro de riktigaste »formerna för arbetsfördelningen» inom en så utvecklad och till naturlig nationalför-mögenhet så absolut hänvisad industri som den norrländska trävaruhanteringen.

»På sin vardagsväg till arbetet» möta nu helt tvärt de av sin stora kulturmission ansträngda norrländska kapitalisterna »ett sådant modernt tvillingpar som fackföreningsrörelsen och socialismen», och det kan vara vanskligt nog, menar professor Hjärne.

Ja väl! Men vi skulle här vilja göra en liten fråga, kanske störande för den oratoriska effekten i talet: När och var möta sågverkspatronerna socialismen? Möjligen i den skepnad talaren själv i detta sammanhang med ringaktning omnämner: som »en figur med klövar, horn och andra attributer efter den forn-kyrkliga konstens regler». Och att sådana figurer äro ute och gå kunna vi icke hjälpa, liksom vi heller inte tro, att sågverkspatronerna äro det minsta rädda för dem. Sanningen fordrar väl å ena sidan det medgivandet och å andra sidan det erkännandet, att medlemmarna i ett helt nyss bildat såverks-arbetarförbund ej kunna vara farliga eller göra ställningen vansklig för sågverksägarna genom några utpräglat socialistiska tänkesätt. Dess värre torde man med kännedom om det gängse sättet att »agitera» bland arbetarna här i landet kunna veta utan någon undersökning, att högst få bland de organiserade, icke ens ledarna undantagna, uppfattat något annat av det sociologiska i sitt förehavande än den enklaste fackföreningsdisci-plin. Om också en del av dessa fackföreningar tillhörde det socialdemokratiska

partiet, så kunde detta ganska tillfälliga förhållande omöjligen ha skrämt verkligt upplysta sågverkspa-troner — dessa »frihandlare, politiskt frisinnade, till och med norska vänstermän», såsom den akademiska betygsättningen på ett annat ställe vitsordar dem — ty socialdemokratin kan ej på grund av sin rent politiska karaktär, som hänvisar henne till de rent parlamentariska organen, lagstiftningsapparaterna inom staten och kommunen, innebära någon omedelbar fara för den enskilde arbetsgivaren. Tvärtom skulle det för honom varavida mer lugnande och innebära en lång frist, vars värde i pengar bleve stort, om man kunde räkna ut det, ifall arbetarna voro teoretiska socialister och uteslutande organiserade sig politiskt. Det är fackföreningen och kombinationen mellan fackföreningarna, som oroat sågverkspatronerna, emedan den blandar sig praktiskt i avkastningens uppdelning i vinst och arbetslön. Den andra »tvillingbrodern» kommer olyckligtvis icke att genera norrlandskapitalisterna på många år ännu annat än möjligen i form av någon mer eller mindre svag ansats till svensk statssocialism. Vi skulle uppriktigt önska en sådan epok i vår historia, även om den beträdde sin bana i socialistförföljelsens tecken. Men det är ingen Vasaätt, som regerar nu, utan en dynasti, som på det intimaste sammanvävt sina intressen med grosshandlardömet och bolagsväldet.

Vi ha härmed velat på förhand visa, att den obligatoriska anslutningen till det socialdemokratiska partiet icke har kunnat vara någon verklig anledning till strid för dessa de klingande realiteternas män. Till detta ämne vilja vi för övrigt senare återkomma, när vi äro inne på kapitlet om förhållandet mellan socialismen och fackföreningsrörelsen och den riktigaste formen för organiskt samband dem emellan.

1 det följande skola vi se, vad professor Hjärne tror och vet om socialismen som teori och praktik.

* *

*

Inför det sammanvuxna tvillingparet socialismen och fackföreningsrörelsen ställer sig professor Hjärne med en dissek-tionskniv i handen för att göra en operation, varvid han först efter alla konstens lagar vill döda den förre för att sedan så mycket lättare kunna befria den andre.

Han tänker sig icke ett ögonblick den möjligheten, att dessa vanskliga tvillingar kunna vara sammanvuxna som de siamesiska, så att den enes liv beror av den andres, och att om professorns operation lyckades, bägge patienterna skulle dö.Nu skär herr professorn .med kniven:

»Socialismen är framför allt en av de många lärogrupper, som förkunna sammanblandningen av klassintressen och statsordning. Att arbetarna eller »proletärerna», som det heter på konstspråket, skola upphöjas till den härskande samhällsklassen är principiellt icke värre eller bättre än när agrarer, fastighetsägareföreningar eller handelsföreningar (!) med liknande anspråk blanda sig i politiken.»

Som nationalekonomisk och statsvetenskaplig »lärogrupp» är socialismen alldeles precis raka motsatsen till vad prof. Hjärne säger i sin definition. Vi hade icke från det hållet väntat oss att få höra den platta, gammalliberala jargonen, utan den historiska förståelsen. Socialismen har väl aldrig annat än möjligen i munnen på »en dåligt underrättad tredje rangens agitator blivit så framställd som här. Proletärerna skola ingalunda »upphöjas till den härskande klassen». Det är nästan till slagord vordet i den socialistiska propagandan, att socialismen vill förinta allt klassvälde. Så skrevo författarna till det kommunistiska manifestet redan 1847, oc^ denna lösen har sedan miljoner gånger upprepats för miljoner arbetare — så att den vid det här laget borde vara känd även av en svensk professor, som ger sig ut för att i övriga stycken känna »konstspråket». En annan sak blir det, att arbetarna i alla land äro socialismens drivande kraft och den naturliga hävstången för de socialistiska styrelseprinciperna inom stat och kommun. Arbetarna ha i själva verket inga andra klassintressen i detta samhälle än att skydda sig mot brist och onödigt lidande under det de av alla krafter underlätta den process, som undergräver allt gammalt klassvälde och omöjliggör allt nytt just genom att utveckla detta nya statsbegrepp, vartåt professor Hjärne kanske syftar, då han talar om en »oväldig och självständig statsmakt, som fullföljer sina egna värv».

En sådan statsmakt kan i våra dagar icke tänkas med mindre den förmår tillämpa socialistiska grundsatser i förvaltningenoch maktutövningen. Den oberoende staten kan endast vara av guds nåde och absolutistisk eller

stödja sig på den borgerliga solidariteten och harmonin inom samhället. Men där klasser och klassmotsatser existera, där existerar ingen sådan stat, hur den än vill förgylla upp sin skröplighet med gudsnådlig-hetens gamla symboler. Det är icke, som professor Hjärne synes mena, partierna, som »klyva samhället horisontalt efter dess olika klasser i stället för att gå vertikalt från ovan till nedan och sålunda förbinda medborgare i olika livsvillkor till samfälld strävan för statens framtid i en viss riktning». Den förra klyvningen verkställer historien och utvecklingen, och partierna äro blott en dess biprodukt. Den senare »vertikala» klyvningen är blott en oratorisk finess. Här blir professorns dissektionskniv en simpel ostkniv. Men samhället är ingen ost, och ingen samfälld strävan kan i längden »förbinda medborgare i olika livsvillkor». Det är just dessa livsvillkor, som måste göras lika för alla, innan den ideala rättsstaten kan varda en verklighet — och en välsignelse vore det för mänskligheten, om den nuvarande staten kunde väckas till medvetande om denna uppgift och lösa den i fredlig samverkan med de klasser, som icke med sina intressen fasthänga vid den anarkiska »borgerliga ordningen».

Socialdemokratin måste under svaghetens och vanmaktens dagar hålla till godo med mycket otrevliga beskyddare, som låta henne känna alla förödmjukelsens kval i gengäld för den tvivelaktiga tjänsten att presentera henne som en ofarlig galenskap i grupp med alla världens övriga galenskaper. Ingenting är så utmanande för unga, ännu icke härdade, än mindre förhärdade partivänner som denna ogrannlaga, inbilskt överlägsna, men i verkligheten på grov ovetenhet grundade vänlighet mot oss, som en sekt välmenande halvt narraktiga fantaster och fanatiker. Det är i synnerhet den gråskäggiga, bornerade gam-mal-liberalismen, som hjälpt oss fram i societeterna på det sättet, ett bekvämt och billigt sätt, som helt enkelt består iatt kraftigt jaka till allt ont som säges om socialismen, även det tokigaste och oförskämdaste, men generöst ursäkta oss med att agrarer, chauvinister, präster och hela reaktionen äro lika dåliga och samhällsupplösande. Det är den sociala intresselöshetens och den personliga belåtenhetens länstolsställ-ning till de samhälleliga frågorna.

Professor Hjärne intar samma position i sin kateder. Socialismen är visserligen ett »fördärvligt klassparti och därför värt att bekämpas» etc., men det äro också agrarer, fastighetsägare-och handelsföreningar; socialismen kan »alltså kallas samhälls-omstörtande, men ej i någon annan mening än den som likafullt kan förfäktas, när det gäller motsatta doktriner till andra klassintressens ensidiga främjande»; den socialistiska framtidsstaten är en villsam dröm, men av »samma halt som chauvinismens fantasiperspektiv», socialismen är slutligen gudlös, men dess gudlöshet är »blott en specialitet av den allmänna materialismen» o. s. v. På detta sätt kunde professorn gå på i ännu ett lysande föredrag. Socialismen blir i alla fall ingenting annat för honom än det ena ledet i en oratorisk figur, vars vältaliga avrundning lämnar de bifallsstormande åhörarna i fullständigt mörker.

Han kunde dock icke undgå att åtminstone snudda vid det reela i socialismen. Men detta ville han reducera till ett minimum på följande sätt: »Produktionsmedlens expropriation för statens eller samhällets räkning är blott ett oklart uttryck för en mängd praktiskt-politiska önskningsmål, som kunna diskuteras och avvisas eller till och med i mycket begränsat mått realiseras från fall till fall». Nej, med förlov, herr professor, vad som är oklart här är icke »produktionsmedlens expropriation», ty det förstår man lika bra som uttrycket två gånger två är fyra, utan den väl mycket överlägsne kritikerns insnodda medgivande åt socialismens allmänna praktiska ledprincip. Vad och huru mycket vinnes med, att denna kan »i mycket begränsat mått realiseras från fall till fall»? 1 Englandbefinna sig ännu järnvägsnätets stambanor i händerna på aktiebolag, och kommunerna låta sina viktigaste funktioner utföras av samma besvärliga agent; i Förenta staterna äro två tredjedelar av all industri »ringad» av en allt behärskande privatkapitalistisk organisation, utan att den republikanska staten, detta ideal för alla socialistfientliga ideologer, vill eller kan röra ett finger för att förebygga den fruktansvärda katastrof, som detta beprisade land är dömt att genomgå; och i det lilla Danmark se vi just i dagarna staten overksam eller rent av förlamad inför en revolutionär situation, som framkallats av några större arbetsgivares landsförrädiska plan att i grunden uppriva all arbetarorganisation. När skall staten enligt professorns begränsade mått inskrida? Det närmast liggande »fallet» i vårt land, där den allmänna meningen är jämförelsevis väl förtrogen med expropriation och statsdrift, vore utan tvivel de stora Norrlandsskogarnas återbördande till samhället och förstatligande av skogsavverkningen. Ett lika trängande »fall» vore samma process med bergverken och gruvdriften, men något sådant menar väl icke professor Hjärne, ty då skulle han kunna bli farligare för sågverkspatronerna än hela sågverksarbetarförbundet i

sin obligatoriska anslutning till socialismen.Brandsyn

Nu måste jag ett ögonblick skjuta från mig både politiken och polemiken, ty jag har funnit en notis i Skånska Dagbladet, som jag sitter och stirrar på. Den är bara på några rader, men innehåller från en viss sida Malmö stads historia under tolv år, historien om den hiskliga »Dagskramlan» och familjen Asp. Så här lyder notisen:

Villaköp. Den yackra åt Sundet belägna villan vid Saltsjöbaden (Fridhem), som i år uppförts av byggmästare Åvall, har av honom försålts till direktör Rudolv Asp för ett pris av 39,000 kronor. Tillträdet sker den 15 nästkommande mars.

Nu är det så, att jag har inte så litet av huggorm i mig. Det känner jag till min förskräckelse, när jag läser något dylikt, som detta officiella meddelande i Dagbladet. Det börjar liksom sagla omkring tänderna, och hur sjuk jag än är, tycker jag mig sitta på en fjällig drake, som pustar eld och lågor, och svänga en åsnakindbåge i min hand, alldeles som för tolv år sedan, då jag för första gången stod ansikte mot ansikte med Rudolv Asp.

Den »direktör» Asp, som köpt villan, är nämligen vår bekante Rudolv Asp, för detta boktryckerifaktor hos spannmålshandlaren Petersén, hos vilken tidningen Arbetet först blev tryckt. För att våra läsare ännu bättre skola känna igen honom, är han samme R. Asp, som, när han inte fick trycka Arbetet, skickade ut Skånska Dagbladet och till sin överraskning fann, att världen var dummare än t. o. m. han föreställt

tsig. Om vi dessutom påpeka, att han är innehavare av de otäcka annonspelarna i sta'n, som ännu få störa trafiken och gudstjänsten, och broder till dr. Carl Asp, så torde våra läsare förstå, vem i helsicke jag menar.

★ ★

*

Konsten att ge ut tidningar har Rudolv Asp lärt av Janne Damm: liten prenumerationspeng, dåligt papper, stulet innehåll, magvändande »illustrationer» och inga åsikter. Sådant var Skånska Dagbladet när det kom till världen, och sådant är det ännu, fast trycksvärtan är tjockare, illustrationerna grötigare och herr Rudolv direktör. Populär i egentlig mening har väl Rudolv Asp aldrig varit, utan oss skulle namnet knappast vara känt. Men tack vare »Arbetets» Brandsyner tillhör nu familjen Sverges berömdaste ätter, och därför väcker det helt naturligt mycken uppmärksamhet, när Rudolv köper sin villa.

★ *

*

Malmö arbetare, som med sina små kopparslantar lagt grunden till denna villa och sedan med hjälp av sina bröder i halva Skåne sten för sten uppfört densamma, få nu något nytt att gå och titta på. De ha visserligen uppfört långt härligare palatser här i sta'n utan att ens få slicka deras väggar, men med herr Rudolv Asps villa är det något särskilt, något oemotståndligt lockande. Egyptens pyramider stå och vittna om mänsklig kultur och intelligens för fem å sex tusen år tillbaka i tiden. Men Rudolv Asps villa står och vittnar om mänsklig dumhet och okunnighet samt om hur den sanna förtjänsten om samhällets utveckling blir belönad i slutet av nittonde århundradet.

★ *

*

På samma gång kunna Malmö arbetare också titta på min villa. Vad den vittnar om, vete fasen!Senaste Stockholmspåhittet *

Den 13 november 1899 är cn ny fackföreningsorganisation med det klingande namnet Svenska arbetarförbundet. Ja, själva organisationen existerar nog inte ännu, men namnet är redan vida utpuffat, och namnet har i dagarna haft en kongress.

Denna kongress skulle utan tvivel fått roa sig i all tysthet, om icke det hela till slut fått ett utseende av en liberal

försöksmobilisering på rösträttsrörelsens spillror. David Bergström framträdde nämligen i elfte timmen som händelsernas länkare och bakom honom skymtade åtskilliga andra herrar på Stockholmsbänken. Själva Hedin, som är politiskt blind, när det gäller den socialistiska arbetarrörelsen, har låtit narra sig att lämna herr David papper och löften.

Vad vill man nu med detta lömskt hopkomna »arbetarförbund»? David Bergström svarar i Socialdemokraten, att man vill understödja den äldre fackföreningsorganisationen genom att i den nya upptaga alla, som blivit skrämda av den obligatoriska anslutningen till socialdemokratin. Den hygglige redaktören för Karlstadstidningen, som tydligen varit underrättad i god tid, svarar på samma sätt. Fackföreningsrörelsen i Sverge skall nu gå fram på två fronter — och därigenom bli så mycket starkare. Ingen sprängning eller rivalitet, endast kärlek och samförstånd!

* Denna artikel, skriven omedelbart före avresan till Elsterberg, är det sista av Axel Danielssons hand i »Arbetet» och blev, ehuru omedvetet, ett testamente åt Sverges arbetare.Vi gitta ej spilla många ord på dessa naiva förehavanden. Hur kan man tro, att en fackföreningsorganisation skall kunna stå under två skilda ledningar? Majoriteten bestämmer naturligtvis kontingenten samt vart kontingenten skall gå. Vi kunna aldrig tro, att ett förbund någonsin kommer att tillåta en klyvning i sådana som betala och sådana som icke betala till landsorganisationen. Ett sådant förbund vore omöjligt att administrera.

»Arbetarförbundet» kan ej bli annat än en pannkaka, och landsorganisationen skall nog lösa tvångsanslutningens knut, så snart tillfälle gives.